187

EWW

Joseph Caxton

PHILONIS IVDAEI
OPERA OMNIA
GRAECE ET LATINE

AD EDITIONEM
THOMAE MANGEY
COLLATIS ALIQVOT MSS.
EDENDA CVRAVIT

AVGVSTVS FRIDERICVS PFEIFFER
SERENISSIMI MARGGRAVII BRANDENBVRGICI A CONSILIIS AVLAE LINGVARVM ORIENTALIVM PROFESSOR PVBLICVS ORDINARIVS IN ACADEMIA FRIDERICO - ALEXANDRINA ERLANGENSI BIBLIOTHECAE ACADEMICAE PRAEFECTVS ET INSTITVTI MOR. ET LIB. ART. MEMBR. HONOR.

Vol. I.

EDITIO SECVNDA.

ERLANGAE
IN LIBRARIA HEYDERIANA.
cIↄ Iↄ cccxx.

SERENISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

CHRISTIANO FRIDERICO

CAROLO ALEXANDRO

MARGGRAVIO BRANDENBVRGICO BORVSSIAE SILESIAE MAGDEBVRGI CLIVIAE IVLIACI MONTIVM STETTINI POMERANIAE CASSVBIORVM ET VANDALORVM MEGAPOLEOS ET CROSSAE DVCI BVRGGRAVIO NORIMBERGENSI VTRIVSQVE PRINCIPATVS PRINCIPI HALBERSTADII MINDAE CAMINI VANDALIAE SVERINI RACEBVRGI ET MVRSIAE COMITI GLAZAE HOHENZOLLERAE MARCAE RAVENSBERGAE ET SVERINI DYNASTAE RAVENSTEINII ROSTOCHII ET STARGARDIAE COMITI SAYNAE ET WITTGENSTEINAE DOMINO LIMBVRGI REL. REL.

CIRCVLI FRANCONICI CAPITANEO ET SVMMO CASTRORVM PRAEFECTO AVGVSTISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS GENERALI EXCVBIARVM MILITARIVM PRAEFECTO POTENTISSIMI BORVSSIAE REGIS SVPREMO BELLI LEGATO TRIVMQVE LEGIONVM EQVESTRIVM TRIBVNO.

PATRI PATRIAE

INDVLGENTISSIMO

ACADEMIAE FRIDERICO ALEXANDRINAE

RECTORI MAGNIFICENTISSIMO

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME PRINCEPS

DOMINE CLEMENTISSIME

Nomini TVO Serenissimo vt hoc opus inscriberem et pietas postulauit et officium: TVIS enim in terris natus, educatus sustentatusque, et TVIS sub auspiciis vitae sortem votis respondentem adeptus, TIBI terrarum Brandenburgicarum vnico praesidio, litterarum statori et conseruatori, me meaque omnia pia mente deuoueo. Respice, DOMINE, non tam hocce tenue opusculum, quod nomini TVO Serenissimo religiosissime do dedicoque; sed respice potius deuotissimam, qua id offerre conatus sum, mentem. Fausta sit atque ad seros vsque annos duratura vita Nutritoris Academiae Friderico Alexandrinae Munificentissimi!

mi! Amet TE Deus, PRINCEPS SERENISSIME. Felix ſit, TE in aeuum regnante, terra TVA TE tanquam numen ſuum venerans. Me vero impoſterum clementiae TVAE, TVAEque tutelae vt habeas commendatum, ſumma cum animi ſubmiſſione oro rogoque,

NOMINIS TVI SERENISSIMI

Erlangae Feſt. Paſchat.
1785.

Cultor deuotiſſimus
AVGVSTVS FRIDERICVS PFEIFFER

PRAEFATIO
EDITORIS.

Diu multumque conquesti sunt Eruditi de infrequentia nec satis accurate instituta editione Operum PHILONIS Alexandrini quondam Iudaei, quorum tamen vtilitatem ad quam plurimas doctrinas fore non exiguam iudicarunt. Ne quid enim de antiquitatibus sacris, de philosophicarum opinionum historia, de historia sui temporis, aliisque disciplinarum generibus dicam; interpreti Noui Testamenti, critico indagatori versionum graecarum Veteris, neminem plane auctorum veterum cariorem Philone esse debere, celeberrimis nominibus clarissimi, Carpzouius, Ernesti, Michaelis, Loesnerus, Hornemannus, Eichhornius, aliique, vno ore profitentur. Sed nolo, in re satis nota, longas verborum quaerere ambages; nec animus mihi est, auctorem, quem prodire noua forma iubeo, per communes, vt aiunt, omnes locos decantare. Iam diu laude florentissimi

viri nouam parare voluerunt aut promiſerunt Philonis editionem; ſed niſi me omnia fallunt, ſumtus praebens defuiſſe videtur bibliopola. Exiguos enim non eſſe impendendos, et optimus quisque exiſtimabit, et experientia me ipſum docuit. Eo maiorem honeſti *Waltheri* ſollicita cura laudem meretur, qui dum aliis ſuis in rem litterariam meritis et hoc addere voluiſſet, vt graecarum ſibi deuinciret litterarum amatores, me de auctore quodam graeco edendo adiit, cumque Ioſephum, quem inprimis diligebam, a S. V. *Oberthür* iam edere coeptum vidiſſem, Philonem recudendum ſuaſi, nec mali meſſem metere me ſperaui. Fauſto igitur omine opto vt mihi contigerit, quod virorum aliorum ſtudio et labore, melius omnino, omnino litteris felicius, ſi ſors ita tuliſſet, maioreque cum applauſu et eruditione fieri potuiſſe, virium mearum tenuium probe gnarus, non diffiteor.

Nec enim magna me decet laudis oſtentatio, cum praeter optimae, quae habetur, editionis repetitionem, abſciſſis ſuperfluis, (qui parabilem editionem curare voluiſſem), nihil admodum aliud egerim. Fere enim Mangeianam tantum editionem Lectoribus reddo. Prodire eam fecit THOMAS MANGEIVS, Anglus, A. C. MDCCXLII. duobus grandis molis voluminibus, ſpecioſo charactere, et vt Anglorum fere libri omnes, charta optima et regali, ſub titulo: φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα. *Philonis Iudaei opera*

opera quae reperiri potuerunt omnia. Textum cum MSS. contulit, quamplurima etiam e Codd. Vaticano, Mediceo, et Bodleiano, scriptoribus item vetustis, nec non Catenis graecis ineditis, adiecit, interpretationemque emendauit, vniuersa notis et Obseruationibus illustrauit Thomas Mangey S. T. P. Canonicus Dunelmensis Vol. I. *Typis Guil. Bowyer. Prostant venales apud Guil. Innys, in area occid. d. Pauli, et Carol. Bathurst, ex aduersum S. Dunstani in Fleet-street.* Vol. II. eod. tit. Dedicauit opus suum Mangeius Iohanni (*Pottero*), archiepiscopo Cantuariensi, totius Angliae Primati et Metropolitano. Quam nihil singulare continentem dedicationem, omitti iure debuisse ratus sum.

Hanc speciosam egregiamque editionem, cuius pretium priuatorum plerumque opes superat, vel plane immutatam, recudendam curaui. Errata typographica non pauca emendaui, et ex editionibus, Mangeio antiquioribus, vbi ipse notare omiserat, lectiones variantes contuli. Cumque sors satis feliciter mihi caderet, vt opera curaque benevola Ill. *Harlesii* mei, Bibliothecae Electoralis Monachiensis quosdam Codices Manuscriptos, beneficio Ven. *Steigenbergeri* adipiscerer, ornamentum nouum accedere Philoni meo ex eorum collatione ratus sum. Codices hos, quorum tres sunt, signaui litteris A. B. C. Omnes sunt maximae formae, in charta, non quidem dixerim bombycina, sed

optima et studiose explicata, quam alias bombycinam dicere moris est, saeculo XIV. eleganter satis exarati, nec multis scribendi compendiis deformati. De codicibus optimae notae summa cum cura et diligentia descripti esse videntur. Conferri potest cum mea descriptione *Catalogus Graecorum Manuscriptorum Codicum qui asseruantur in inclyta Serenissimi vtriusque Bauariae Ducis etc. Bibliotheca. Ingolstadii* 1602. p. 9. 15. et 68. *Liber rarissimus!*

Cod. A. Nro. 52. a tergo, intus vero Nro. 21. Stat. 6. signatus, hanc habet epigraphen: Φίλωνος Ἰȣδαίȣ τὰ συγγράμματα πάντα τὰ ευρισκόμενα μετεγράφησαν ἐκ βιβλιοθήκης Βεσσαρίωνος καρδιναλέως. Meminit prototypi huius codicis membranacei IAC. PHIL. THOMASINVS in *Bibliothecae Venetae manuscriptae publicae et priuatae*, descriptione p. 50. in Pluteo XXXII. Caeterum Bessarionis nomen, de Codicis integritate non ignobile spondet iudicium esse ferendum. *Incubuit* enim, vt ipse in epistola, qua Bibliothecam suam Reipublicae Venetae dono dedit, memorat, *ardenti studio post Graeciae excidium et deflendam Byzantii captiuitatem, in perquirendis libris graecis omnes suas vires, omnem curam, omnem operam, facultatem, industriamque consumere*; quae verba *Humph. Hodius* in Lib. de Graecis illustribus Linguae Graecae instauratoribus, ad vitam Bessarionis p. 153. citat. Ad Bessarionis Codicem formatus est Codex

dex Monachiensis, et vt ex nota in fine addita cognoscitur, iterum collatus est; accentus habet et distinctionis punctum, scribendi compendia non difficilia intellectu, eaque pauciora, voces tamen ipsae vt plurimum ita scribuntur, vt finis prioris coniungatur initio sequentis. Librorum singulorum tituli, non minio, sed atramento rubro scripti sunt. Continet Codex foliis Philonis opera plurima. Ordo eorum, quem latine tantum ex notitia praefixa appono, sequens est; 1. *Conditio mundi.* 2. *Decalogus.* 3. *De iudice.* 4. *De religione et humanitate.* 5. *De constitutione principis.* 6. *Omnem bonum virum esse liberum.* 7. *De vita contemplatiui, seu, de supplicum virtutibus.* 8. *De mercede meretricia in templum non inferenda.* 9. *De caedibus et adulteriis.* 10. *Vita politici, seu, de Iosepho.* 11. *De sacrificio Cain et Abelis.* 12. *De Cherubin, et flammeo gladio, condito primo ex homine Caino.* 13. *De Agricultura.* 14. *De Gigantibus.* 15. *Numen esse immutabile.* 16. *De Colonia.* 17. *De congressu ad praeparationem.* 18. *De vita sapientis, seu, legibus non scriptis.* 19. *Vita sapientis doctrina perfecti, seu, de diuinarum rerum haerede.* 20. *Somnia diuinitus immitti.* 21. *De praemiis et poenis.* 22. *De imprecationibus.* 23. *De fortitudine et religione.* 24. *In Flaccum.* 25. *De virtutibus et legatione ad Caium.* 26. 27. 28. *De vita Mosis.* 29. *De nobilitate.* 30. *De fugitiuis, seu, exulibus.* 31. *De plantatione Noe.* 32. *De Noe exporrecto.* 33. *De con-*

fusione linguarum. 34. *De mundi aeternitate.* 35. *Bono malum insidiari.* 36. *De Ebrietate.* 37. *De Colonia, seu, migratione.* 38. *De Circumcisione.* 39. 40. *De Monarchia.* 41. *De praemiis sacerdotum.* 42. *De animalibus immolandis.* 43. *De sacrificantibus.* 44. *Sacrarum legum allegoria secunda.* 45. *De homicidis.* 46. *De seruorum interfectoribus.* 47. *De verecundia mulierum.*

Cod. B. signatus a tergo Nro. 35. intus Nro. 10. Stat. 6. Praeter *Philonis libros de vita Mosis duos, de sacerdotio, de virtutibus*, de vita *Iosephi et de vita eruditi, siue de legibus non scriptis*, plagel. 120. continet etiam Basilii Caesareensis interpretationem Iesaiae, et Theophylacti enarrationes in Ionam, Abacum, Nahum et Micheam; estque ab alia quidem sed eiusdem tamen aetatis manu, accuratius, vt mihi videtur, quam praecedens exaratus, et cum archetypo iterum collatus.

Cod. C. a tergo Nro. 174. intus Nro. 39. Stat. 7. notatus, continet praeter Pythagorae aurea carmina cum Hieroclis comment. Themistii quasdam, Libanii et Iuliani orationes, *Philonis Iudaei de septimo Die* vnicum tractatulum, eodemque cum Cod. A. charactere gaudet.

Sed

Sed redeamus ad noſtram editionem. Verſionem Latinam antiquam Gelenii, Hoeſchelii aliorumque a Mangeio correctam retinui, ea maxime ex cauſa, quod ſaepius in notis ad eam prouocat. Cum enim ab ipſo opere incoepto retinerem eam, quam in progreſſu operis, mancam ſaepius et Philonis non ſemper optime mentem exprimentem invenirem, tamen a via quam ſemel ingreſſus ſum, nec volui recedere, nec potui.

Notarum Mangeii tantum eas retinui, quae vel noui quid, vel textus emendationem et correctionem continebant. Monente enim Erneſtio τῷ πάνυ in Actis Eruditorum Lipſ. An. 1745. p. 393. ſqq. res ſaepe hodie ſatis notas et vulgares proponit. Plurima quidem, maxime vero coniecturas, easque ſaepius inanes atque in textum admiſſas, Mangeio obiicit Erneſti l. c. (Auctorem enim ſe eſſe citatae recenſionis in nota exemplari Philonis, quod e Bibliotheca viri immortalis mihi comparaui, praefixa teſtatur). Sed mutare notata, mei, Codicibus Mangeianis deſtituti, non erat. Quod enim ad coniecturas attinet, fateor, eis Mangeium liberaliter nimis indulſiſſe, quin eas in textum recepiſſe, neglecta earum in notis mentione. Quod in mea fuerat poteſtate, feci et lectionem vulgarem in nota ſubiecta indicaui. Si vero mutaſſem Mangeii textum, quem tamen ſaepius ex Manuſcriptis omiſſa nota reſtituiſſe videtur, non

eius,

eius, sed propriae recensionis textum exhibuissem, quod ne in animum quidem vnquam mihi venit.

Proprias igitur, at rarissimas, adieci animaduersiunculas, de quibus quidem indicare est penes Lectores, quorum indulgentiam imploro, aequos peritosque. Plurimum illae in constituenda lectione versantur. Adiici facile ampliores potuissent, nisi, ne opus in molem accresceret nimiam, cavere debuissem. Nec etiam virorum in arte critica versatissimorum exspectationi, me, virium mearum conscium, omnino satisfacturum esse, nego nullus. Vulgaribus vero et tenuibus notis, librum grauem quid iuuisset crassiorem reddere? Quae porro ad Philonis et scriptorum eius notitiam litterariam forte dici poterant, Mangeianae praefationi subieci. Caeterum vel littera P. vel signo parentheseos ( ), vel denique in praefatione tantum asteriscis a studio meo profecta notaui, cauens, ne Mangeio obiicerentur, quae forte ipse commisi.

In fine cuiuslibet Voluminis paginas Mangeianae, Parisiensis et nostrae editionis contuli, ne cui, citationes Philonis in Capita non distincti apud auctores alios, in nostra inuenire editione esset molestum.

Textum graecum quoad potui correctissimum exscribi curaui. Adiuuit vero me, in hoc

hoc negotio Clar. VOGELII, apud Norimbergenſes Scholae Sebaldinae Conrectoris, viri doctiſſimi et litterarum graecarum peritiſſimi ſingularis diligentia curaque, qui omnem impendit operam, vt acuratiſſime prodiret editio. Quod cum publica gratiarum actione, vt et alii ſciant, cui debeant grates, lubens profiteor. Splendori externo honeſt. Waltheri cura nihil voluit deeſſe.

Litterarum compendia, quae in notis adhibui, non adeo difficilia intellectu fore ſpero. Ex Mangeii praefatione et hac mea pateſcet: *Med.* Codicem Mediceum, (vel potius Codices Mediceos), *Vat.* Vaticanum, *Aug.* Auguſtanum Hoeſchelii, *Coll. Nou.* et *Trin.* Collegii Noui et Trinitatis, *Par.* Codices Regios Pariſienſes. *Coisl.* Coislinianum. *Cod. A.* Codicem Monachienſem primum (ſecundi enim et tertii in hoc primo tomo nulla fit mentio), Litteram M. Mangeium, *Benz.* Benzelium, etc. denotare. Reliqua per ſe clara ſunt et manifeſta.

Locorum biblicorum notitiam, cum margo huius editionis anguſtior, illaque ipſa notiſſima eſſent, hoc quidem tomo praetermiſi, rariora vero in notis poſui. In ſequentibus autem tomis ſingula laudabo.

Quae forte Fautores ad maiorem operis vtilitatem atque ſplendorem mihi communicaturi

ri sunt (quorundam enim iam grata mente profiteor promissionem, aliosque vt mei, Philonisque mei meminerint, rogo oroque etiam atque etiam), ea suis locis et in Mantissis, sequentibus voluminibus subiiciendis, inseram.

Indices demum in fine operis necessarios et exactos adiiciendos curabo. Ignoscant tantum lectores, si quid humani, si quid minus recti, si quid peccati admiserim.

Sic ergo me, meique Philonis editionem Lectoribus commendo, vtque ea diuino annuente numine multum faciat ad incrementum diuinarum humanarumque litterarum ex animo opto. Scripsi Erlangae. Mens. Mart. A. S. CIↃIↃCCLXXXV.

THOMAE MANGEY

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Priusquam de Editione mea hac disseram, libet ortum, natales, mores, et res gestas Auctoris celeberrimi summatim attingere. Multi eiusdem nominis scriptores, verum omnes Ethnici, extiterunt ante hunc, quorum catalogum diligentia solita IOH. ALB. FABRICIVS *) confecit in Bibliotheca sua Graeca. Fuit etiam Philo alius Carpathius **), saeculo post Dominum nostrum quarto; cuius Fragmenta quaedam etiamnum extant in Catenis ineditis, quique vulgo appellatur, ὁ ἐπίσκοπος, vt distinguatur ab Hebraeo. Noster vero Hebraeus, vel Iudaeus, vtroque enim nomine apud patres antiquos audit, natus est Alexandriae Aegypti ciuitatis, per multos retro annos eruditionis, opulentiae et imperii domicilio, et vbi magna priui-

*) Bibl. Graec. L. IV. c. IV. Tom. III. p. 118.

**) Claruit circa an. Ch. 400. vide sis de eo SAXII *Onomasticon litterar.* Tom. I. p. 470. Videtur Mangeius eius mentionem inter alios huius nominis fecisse, tum, quod quaedam eius exstent opera, quae Fabricius l. c. adduxit, tum, vt hac occasione Catenas, ineditas adhuc, allegaret. *P.*

priuilegia, et cum ciuibus reliquis ἰσοπολιτεία, Iudaeis fuerant a Ptolemaeis Regibus et Caesaribus concessa *).

Familia ortus est sacerdotali, sicut veteres a) testantur, ipse quoque, quod prodit ex magnis quibus passim ornat tribum Leuiticam b) praeconiis, vt sacerdotem vel saltem Leuitam esse facile scias. Generis eius splendor mirifice ab EVSEBIO c) extollitur, secundum quem erat *nulli ex magistratibus Alexandriae maxime illustribus secundus.* In re lauta fuisse Philonem indicio esse videtur egregium eius vxoris responsum d), quae interrogata, *cur ornamenta aurea non gestaret*, respondit: *mariti virtus mulieris ornamentum sufficiens.* Nam quod ab ipso dicitur e), οἱ πένητες ἡμεῖς, *nos inopes*, potius victus quam facultatum tenuitatem

*) ASARIAS et alii Iudaeorum Philonem nostrum ידידיה i. e. *dilectum a Deo* appellant, cum Philo ex graeca lingua ab amore dicatur. Ebraice scribitur פילון. Praeter citatum a Mangeio Fabricium confer quae IOH. CHRISTOPH. WOLFIVS in Bibliotheca Hebraica Vol. I. et III. habet, additis KOECHERI analectis. Tom. I. p. 113. *P.*

a) EVSEB. Eccl. Hist. L. II. c. 4. Hieron. de Vir. ill. Phot. Cod. 105.

b) de praemiis Sacerdot. p. 236. *Ed. Mang.* De Legib. spec. p. 321. eiusd. Edit.

c) l. c. τῶν δὲ ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χεῖρων.

d) vide in Fragmentis ad calcem p. 673. M.

e) de legib. special. p. 273. M.

tatem innuit, vel τὰς ἐν ταῖς μεγάλαις ἡγεμονίαις, ſcilicet Auguſtales praefectos, reſpicit, cum quibus Iudaeorum illuſtriſſimus quiuis collatus, plane ſordeſceret. Philonis vero natalium decus maxime commendatur a Ioſepho, ex fratre eius Alexandro Lyſimacho, Alabarcha vel Arabarca (de ſcriptione enim vocis ab eruditis diſputatur) eodem qui memoratur Actor. Apoſtol. IV, 6. καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ, quique templi portas auro et argento obduci fecit. Maximae autem illi ſuppetebant facultates, ita vt a celebri hiſtorico *f*) diceretur *genere et diuitiis ſaeculo ſuo primus*, et regi Agrippae ad Romam iter adornanti octoginta millia mutuo daret; poſtea a Caio, licet Antoniae auiae res adminiſtraret, in vincula ductus eſt, a Claudio ſolutus. Eius filius Tiberius Alexander, Agrippae filiam Berenicen in vxorem duxit, et poſtea Cuſpio Fado ſucceſſor datus, patri virtute et pietate longe abſimilis, fidem Iudaicam abiurauit.

De magiſtratu autem quo apud ſuos functus eſt Alexander Lyſimachus, tum nomen tum munus in quaeſtionem venit. Apud aliquos ſcriptores *g*) vox *Arabarches* occurrit, atque ea lectio viris quibusdam doctiſſimis placuit. Atqui

f) IOSEPHVS Antiq. Iud. L. XIX. c. 4. 5.

g) Iuvenal. Sat. I. ℣. 129. Cicero epiſt. ad Atticum, II, 17. Cod. Lib. IV. Tit. 61. Lex. 9. Iuſtinian. in Edicto XI. c. 2. 3.

ter ſcriptum *Alabarcha* apud IOSEPHVM *h*); nec facile fieri potuit, vt officii celebris nomen in gente ſua, hiſtoricum diligentem et coaeuum fugeret. Magnus Cuiacius Obſ. Lib. VIII. c. 37. vulgatam Alabarchae ſcripturam tuetur, voce deducta ab ἀλάβα, quae apud Heſychium v. ἀλάβα ſignificat μέλαν ᾧ γράφομεν. Ita vt Alabarches ſit ſcriniorum praefectus, et Alabarchia vectigal quod pro transductione pecorum fiſco inferebatur. Contenditque adeo tum Ciceronem emendandum eſſe, tum Iuuenalem, et legem codicis de Vectigalibus, cum Iuſtiniani edicto. Mihi quidem mirifice placet viri ſummi ſententia, idque eo magis, quod videor huiusce muneris veſtigia quaedam deprehendiſſe apud Strabonem Geographum, Libr. XVII. in Alexandriae deſcriptione. Poſt praefectum enim miniſtrosque a Roma miſſos, ſic deſcribit magiſtratus indigenas, τῶν δὲ ἐπιχωρίων ἀρχόντων μὲν κατὰ πόλεις, ὅ τ' ἐξηγητής ἐςι πορφύραν ἀμπεχόμενος — καὶ ὁ ὑπομνηματόγραφος καὶ ἀρχιδικαςὴς, τέταρτος δὲ ὁ νυκτέρινος ςρατηγός. Is ergo ὑπομνηματόγραφος forſan idem fuit qui Alabarches, pecorumque transductorum deſcriptionem habuit ſibi commiſſam. Qui vero plura de hoc magiſtratu, quem Philonis frater obiit, ſcire cupiat, adeat CVIACIVM l. c. SIMONEM BOSIVM

h) Antiq. Lib. XVIII. c. 6. p. 902. Edit. Oberthür. L. XIX. c. 5. p. 1048. L. XX. c. 5. p. 1104. (Quibus addas L. XVIII. c. 8. p. 934. et Lib. XX. c. 7. p. 1116.) *P.*

SIVM ad Libr. II. Ciceronis Epiſtol. ad Atticum, TVRNEBVM Aduerſar. Libr. XXVII, c. 25. HENR. VALESIVM ad Euſeb. hiſt. Eccl. Libr. II, c. 5. DIONYS. GOTHOFREDVM ad leg. X. Cod. de Vectigalibus, et virum eruditiſſimum, licet eius ſententiae nequeo ſubſcribere, IAC. WESSELINGVM in opere eximio de Archontibus Iudaeorum *).

De *anno* quo Philo natus eſt, multiplex vertitur, neque ea leuis momenti controuerſia;

aliis

*) His adde FVLLERVM Miſcellaneorum Lib. IV. c. 16. et RHENFERDVM in ſingulari de Arabarcha diſſertatione, in Operib. philol. pag. 584. Qui poſterior compoſitum eſſe nomen exiſtimat, ex רב et ἄρχων, q. d. ſupremus magiſtratus, oſtenditque Iudaeos reddidiſſe per רבהמנהיג q. ἀραβ ὁ ἡγέμενος. Cum ſingulare dignitatis ſupremae inter Iudaeos Alexandriae (nec enim de alio loco certo conſtat,) degentes nomen ſit, quidni conferendum eſſet cum illo אברך toties decantato, Gen. XLI, 43. cuius Copticam, adeoque Alexandriae non peregrinam originem nouiter perill. MICHAELIS Biblioth. Orient. Tom. IX. p. 204. et S. V. SCHOLZ in Repertorio Litteraturae bibl. et oriental. Tom. XIII. p. 3. demonſtrarunt. In hanc rem ipſe Philo facere mihi videtur Lib. de Ioſeph. p. 58. ed. Mang. de rege Ioſephum praeſulem conſtituente dicens: τὸ μὲν ὄνομα τῆς ἀρχῆς ὑπολειπόμενος αὐτῷ, τῆς δὲ ἐν ἔργοις ἡγεμονίας ἐκςὰς ἐκείνῳ. Hanc ipſam ſcilicet vocem ἡγεμονέυειν pro Alabarcha vel Arabarcha Talmudiſtae et Rabbini adhibent. Caeterum locus hic non eſt, plura de ἀλλοτρίῳ dicere. *P.*

aliis eius natales ad annum ante Christum natum vicesimum; aliis ad annum decimum ponentibus. Id forsan vtrisque spectantibus, vt veritas eorum quae de Therapeutis Christianis, et Philonis cum Petro conuersatione Romae, melius constaret. Mihi quidem calculorum rationes ineunti, probabilior videtur sententia eorum, estque ea praecipue BASNAGII *i*) rerum Iudaicarum scriptoris non incuriosi, qui Philonem natum statuunt, anno vrbis conditae 723. ante Christum tricesimo. Multa vero huic fidem faciunt. Ille enim ipse anno Caii quarto, vrbis conditae 793. se senem et aetate prouectiorem plus *k*) vna vice testatur. Iudaeis autem solenne, vt liquet ex PIRKE AVOTH, c. 5. non nisi septuagenarios senes appellare. Sane seniorem fuisse opinarer, si per vergentem magis aetatem Legationem tantam obire potuisset. Siquidem de Xanthiorum obsidione et eorum obstinata erga Caesarem fide, vt facto recenti, loquitur *l*). Infelix vero ista et fidelis ciuitas sortem istam tulit anno post Caesarem in senatu interfectum primo, vrbis conditae 712. vt liquet ex historiae Romanae

i) Histoir. des Juifs. L. IV. c. 21.

k) Lib. de Legat. p. 545. ἄχρι τινὸς ἡμεῖς οἱ γέροντες etc. Idem, p. 572. ἐγὼ δὲ φρονεῖν τι δοκῶν περιττότερον, καὶ δι' ἡλικίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν etc.

l) Lib. quod liber sit Omnis Probus, p. 464. ὥσπερ φασὶν οὐ πρὸ πολλοῦ Ξανθίους.

nae ſcriptoribus *m*). Poſita vero hac annorum Philonis ſupputatione, quam vel veram vel vero proximam auſim affirmare, in fabulas abeunt, quaecunque narrantur ab antiquis *n*) de fide Chriſtiana ab eo vel repudiata vel recepta. Ruit vero prorſus tota iſta ſententia, quam veteres tradiderunt, hodierni ſcriptores acriter nimis amplexi ſunt, de Therapeutis Chriſtianis. Si Philo ſeptuagenarius fuerit anno Chriſti 40. qui fieri potuit, vt iſta talia ſcriberet de Therapeutis, qui ad Marcum ſectae inſtitutorem et conuerſionis auctorem referunt? Nouennio poſt Caii obitum ſcilicet anno Chriſti 49. Marcus Apoſtolus Alexandriam venit, nec niſi altero decennio, vt videtur, fides chriſtiana propagari et ſtabiliri potuit, nedum ſecta ſub ſeueris inſtitutis et aſceticae vitae regulis coaleſcere. Nonagenarius ergo Philo de Therapeutis fide iſta iam modo amplexa, libellum iuueniliter, ſi quis alius, conſcriptum, eosque, quos vt Iudaeus pro more gentis inuiſos habuiſſet, ſummis tamen ornat praeconiis. Quinetiam Noſter eos *o*), συγγάμματα παλαιὰ vſurpare auctor eſt, quae vulgo explicantur de Foederis noui libris, vnde et in Codice MS.

m) DIONE CASSIO, Lib. XLVII. APPIAN. de Bellis Ciuilibus, L. IV. p. 324.

n) EVSEB. Eccl. Hiſt. Lib. II. c. 5. HIERON. de viris illuſtr. et PHOT. Cod. CV.

o) de vita contemplatiua p. 475. (vbi etiam plura de hisce Therapeutis inuenies.) *P.*

Nro. 2263. Regis Christianissimi, sic ad marginem loci citati adscribitur: Συγγράμματα δοκεῖ λέγειν, τὸ ἐυαγγέλιον καὶ τῶν ἀποςόλων γραφὰς, καὶ τὰ ἐξηγεμένων ὑπογράμματα. Verum merito dubitatur anne quiuis Foederis noui liber, dum Philo per aetatem posset scribere, editus fuerit in lucem. Certe nulla ex epistolis Paulinis: et quod ad D. Marci Euangelium attinet, EVSEBIVS eius promulgationem refert ad annum Claudii Caesaris tertium, ὑπογραφαὶ ad Codicum calcem ad duodecimum post Domini nostri ascensionem annum; verum si IRENAEO *p*) fides, isque antiquior et potior Eusebio testis, non editum est Euangelium istud nisi post obitum Petri et Pauli, id est, anno aerae Christianae 64, quando Philo prope centenarius fuerat. Porro idem ex Philonis aetate de eius conuersatione Romae cum D. Petro statuendum; tempore enim quo Philo legationem obiit, Petrus Hierosolymis degebat, atque

p) Adu. haeres. L. III. c. 1. μετὰ δὲ τὴν τέτων Ἔξοδον Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρε, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρε κερυσσόμενα, ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε. Verum Ἔξοδον denotare e vita excessum, renitente licet Grabio, cuiuis notissimum. vid. EVSEB. *hist. Eccl.* Lib. V. c. 8. (Addas tamen velim, quae perill. MICHAELIS in *introductione in N. T.* Tom. II. §. 137. p. 916. coll. §. 136. Edit. tert. 1777. contra hocce Irenaei testimonium monuit. Quidquid vero sit, hoc tamen certum est, proxime ante obitum Petri Euangelium suum scripsisse Marcum. *P.*

atque ibi perstitisse certum est, vsque ad mortem Herodis Agrippae. Dein Antiochiam contendit, vbi diu commoratus est, admodumque probabile est apostolum non fuisse Romam profectum vsque dum Nero imperaret. Credine ergo potest, vel D. Petri famam a Roma ad Alexandriam vsque tam breui pertigisse, vel ea inductum Philonem, senem iam decrepitum et fere centenarium, nauigationem difficilem et periculosam ad conuersandum cum viro quem nunquam antea oculis vsurpasset, potuisse suscipere? Ex dictis abunde liquet tum Eusebii historiam de Philonis conuersione, tum Photii de eius apostasia, fide debita destitui, atque adeo narrationibus fabulosis et fama mendace traditis accenseri debere *).

Philo igitur Christianus non erat, nec sane per aetatis rationem facile talis esse poterat, sed mere Iudaeus, dogmatumque et rituum gentis suae tenacissimus. Passim in operibus suis manifesta Iudaismi prodit indicia. Templo eiusque reditibus magnificis spondet aeternitatem. Hierosolyma ἱερόπολιν appellat, eamque egregiis ornat elogiis. Porro gentem caram et dilectam Deo, generis humani primitias, nec non pro toto orbe sacerdotium gerentem, describit. De circumcisione,

*) vide contra Philonis Christianismum disputantes PETR. ALLIXIVM in *Iudicio Ecclesiae Iudaicae contra Vnitarios* c. 6. et HENR. SCHARBAV in *Iudaismo detecto* p. 98. sqq. *P.*

cifione, de diuini cultus ritibus, praefertim ve-
ro facrificiis, pro more gentis magnifice et fenti
et loquitur; eaque in perpetuum duratura eff
fortiter pronunciat. Nulla apud Philonem ve
obfcuriffima mentio Meffiae iam nati occurrit,
eorumue quae Chrifto et ob Chriftum in Iudaea
contigerant. Meffiae non fpiritualis fed tempora-
lis, atque adeo meri hominis, non vno in loco
fpem fuis facit; et licet plurimas diuinitatis no-
tas *Verbo* tribuat, eius tamen perfonam eandem
fore cum Meffia nunquam, vt mihi videtur, do-
cuit. Fidem quoque his facit D. AVGVSTINVS
adu. Fauft. Lib. XII. qui difertis verbis docet
Philonem in Chriftum non crediidiffe. Quin etiam
nec pro Schifmatico eft habendus, ficut vifum
viro eruditiffimo BERN. LAMY q), cui theo-
logia chriftiana ob operam feliciter pofitam in
euangeliis interpretandis, multum debet. Is ve-
ro fic de Philone habet: *Cum nullam mentionem
faciat Hierofolymorum et templi, oftendit fe non alie-
num effe a fchifmate Alexandrinorum qui Oniae tem-
plum frequentabant.* Atqui certum eft, vt ex an-
te dictis conftat, eum mentionem templi et ciui-
tatis fanctae faepius feciffe. Nec vero fchifma
Alexandrinorum adeo luculenter apparet, quippe
quibus templum et fefta annua folenne fuit ob-
feruare; vt probabile eft ex Act. Apoft. II, 10.
Synagogam quoque fuam Hierofolymis habebant,
ficut Iudeai ex reliquis gentibus; id docente D.
LVCA,

q) Diff. de Pafchate Iudaeorum p. 429.

LVCA, Act. Apost. VI, 9. ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων — — καὶ Ἀλεξανδρέων, etc. Si Iosephus ita de Nostro sensisset, vix tam male ob schisma merenti tam egregias impendisset laudes. Verum Philo sit pro se ipso testis. Is enim docet in libello suo de Prouidentia *r*) *se per Ascalonae vrbis fines iter instituisse ad precandum et sacrificandum in Templo Patrio.*

Quaeritur etiam cuinam ex tribus Iudaeorum sectis, Essenis, Sadducaeis, an Pharisaeis, Philo adscribendus est. Certe Essenos, quos tantopere laudat, non est imitatus. Eiusque vita forensis et publicis negotiis distenta multum abhorrebat a solitudine et plebeiis sectae istius occupationibus. A Sadducaeis mores eius et dogmata toto distabant coelo. Reliquum est, vt a Pharisaeorum partibus stetisse asseramus; idque cuiuis constare potest ex plurimis operum eius locis. Quaenam fuerint praecipua eorum dogmata, ex Foedere *s*) nouo et Iosepho facile discimus. Pharisaei in hoc a Sadducaeis longe dispares, traditiones quasdam praeter textum sacrum recipie-

r) In Fragmentis ex EVSEBII Praepar. Euangel. L. VIII. c. 13. editionis Mang. p. 646. καθ᾽ ὃν χρόνον εἰς τὸ πατρῷον Ἱερὸν ἐστελλόμην εὐξόμενός τε καὶ θύσων. Vide insuper Vol. I. p. 255. ἡμᾶς ἐκ τοῦ Αἰγύπτου μετήγαγε. Vol. II. p. 346. ἐν ἱεροπρεπεῖ τῷ χωρίῳ, κατὰ τὴν τοῦ Ἀρχιερέως στολήν. Nemo, nisi Iudaeus religione, sic poterat loqui.

s) Act. XXIII, 8. Ioseph. de Bello Iud. L. II. c. 8.

recipiebant. Harum innumera exempla apud Noſtrum. Confitentur illi angelorum et ſpirituum exiſtentiam: Philoni maxime cum his conuenit; neque enim quisquam ex Iudaeis ſcriptoribus naturam, ſortem et munus angelorum luculentius expoſuit. Docet eos eſſe *t) poteſtates legatione fungentes, et a Domino enarrantes ſubditis ſuis bona, et regi, quorum indigent ſubditi.* Alibi *u), ſanctas et diuinas naturas, ſubpraefectos et miniſtros primi Dei, quorum opera legatorum inſtar, quaecunque generi noſtro molitur, annunciat.* Quin et eos eſſe *x), naturae puriſſimae et optimae, velut regis magni oculos et aures, vniuerſa cernentes et audientes.* Denique *y) eſſentiam angelorum ſpiritualem* eſſe aſſerit; *eosque hominum formis aſſimilari, ad eorum vſus transformatos.* Porro praemia et poenae poſt mortem praecipuae erant Phariſaeorum notae *z*), quorum quidem fidem vix Chriſtianus quiuis vel firmius profeſſus eſt, vel luculentius explicuit. *Animum* enim docet *a) extrinſecus corpori ſuperuenire,* eumque

t) de Plantatione, p. 332.

u) de Abraham, p. 16.

x) de Somniis p. 642.

y) In Fragmentis ex Iohanne Damaſceno, pag. 626. πνευματικὴ δὲ ἡ τῶν ἀγγέλων οὐσία· εἰκάζονται δὲ πολλάκις ἀνθρώπων ἰδέαις πρὸς τὰς ὑποκειμένων χρείας μεταμορφούμενοι.

z) Act. Apoſt. XXIII, 6. Ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι ἐκ Φαρισαίου, περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν κρίνομαι. Ioſeph. de Bello. Iud. Lib. II. c. 8.

a) De mundi Opificio, p. 44. huius Edit.

eumque diuinum esse et aeternum. Idem memorat *b*) *locum impiorum, et impiorum locum sine sole. Hos c*), inquit, *tali modo defunctos immortalis vita excipiet, illos ita viuentes mors aeterna.* Porro *d*), *somnum futurae olim resurrectionis vmbram et similitudinem* esse docet, eodemque sensu, quo Dominus noster, vocem graecam παλιγγενεσίαν vsurpat. Pharisaei multum tribuebant gratiae diuinae, nec tantum tamen vt arbitrii humani libertatem tollerent. Sic enim Iosephus *e*) de eis, loco nuper citato, *fato et Deo omnia tribuunt, et honeste agere aut non agere, magna ex parte in hominibus situm esse aiunt, cooperari autem* in singulis fatum; alibique monet *sectam Pharisaicam Stoicae esse quam simillimam.* Similia prorsus de gratia diuina philosophatur noster. Crederes, cum ipsum de ope diuina differentem perlegas, D. Paulum in manibus tenere. Passim enim Philo imbecillitatem humanam, vel in virtute comparanda, vel in prauitate

b) De Allegoriis Lib. III. p. 130. et de Somniis p. 676. Quae quidem loca nescio annon lucem afferunt Act. Apostol. I, 28. πορευθῆναι εἰς τὸν ἴδιον τόπον.

c) de Posterit. Cain. p. 233. τὺς μὲν ὕτως ἀποθανόντας ἡ ἀθάνατος ἐκδέξεται ζωὴ, τὺς δὲ ἐκείνως ζῶντας ὁ αἴδιος θάνατος.

d) In Fragment. Vol. II. p. 667. σκιὰν δὲ καὶ ὑπογραμμὸν τῆς αὖθις ἐσομένης ἀναβιώσεως ὕπνον.

e) De Bello Iud. L. II. c. 8. εἱμαρμένῃ τε καὶ θεῷ προσάπτυσι πάντα, καὶ τὸ μὲν πράττειν δίκαια καὶ μὴ ἐπὶ ἀνθρώποις κεῖσθαι, βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκασον καὶ τὴν εἱμαρμένην. Vide eundem in vita sua, p. 905.

prauitate deuitanda, sine gratia diuina adstruit. *Omnia*, inquit *f*), *sunt Dei; qui ergo sibi quicquam adscribit, aliena surripit. Pietas et sanctitas bona sunt, verum ea sine Deo assequi non possumus g*). *Sine gratia diuina non est possibile mortalia deserere vel immortalibus semper adhaerere.* Idem tamen vna cum coelesti auxilio libertatem mentis humanae adstruit. *Homo h*), inquit, *liberam facultatem et sui iuris sententiam nactus, merito vituperium incurrit, si prudens sciensque peccat, sicut e diuerso laudem, quandò sponte sua bene facit.* Nec libet, nec vacat omnia auctoris loca de articulis hisce congerere; cum vero hinc gratiam diuinam, illinc libertatem humanam in locis diuersis extollat, statuendum est, id quod etiam de D. Paulo dicendum, eum vtramque asserere, nec contraria et repugnantia scribere aut sentire.

Nescio annon Pharisaismi notis annumerari debeat nimium istud in Philone, prout plurimis videtur, Allegorizandi studium. Istiusmodi explicationes scripturae, sicut traditiones alias, quasi πατροπαραδότους scriptis acceperant. Credo equidem, neque vana est fides, interpretationem allegoricam a versionis Graecae tempore vsque ad Aquilam, per quatuor fere saecula, vulgo obtinuisse. Magis eam inualuisse probabile est ex Mytho-

f) De Allegoriis p. 93. et ibid. p. 114. ed. M.
g) De Ebrietate, p. 379. E. M.
h) De Dei Immutabilit. p. 279. M. E.

Mythologicorum ſcriptorum inter Ethnicos fama, qui tunc temporis coeperant fabulas ſuas propudioſas et impias myſticis vmbris vel obducere, vel defendere. Ad Allegorias etiam abripi poterant Alexandrini, apud quos pene omnis eruditio Iudaica vigebat, textus Originarii et rituum ſacrorum ignorantia. Quinetiam cum Allegorici interpretes, de vocibus, litteris, litterarumque apicibus ſunt minus curioſi, huic tali interpretationi, non Iudaeorum malignitati, adſcribendos puto errores quam plurimos, qui Hebraeos Codices inuaſerunt; neque enim ſerius irrepſiſſe nouimus ex Hexaplis. Vtcunque iſtud minus probabile videatur, hoc plane certum eſt, Philonem non fuiſſe Allegoriarum auctorem, nec eum eſſe ſicut PHOTIVS *i*), tradit, *a quo omnis Allegoricus ſacrae ſcripturae ſermo in Eccleſiam peruenerit.* Sectatur Allegorias nimium quantum, ſed ita tamen vt oſtendat, non ſe viam ad has indicaſſe, ſed alios praeeuntes fuiſſe ſecutum. Memorat ipſe *k*) antiquiores ſe interpretes, qui hoc inſtitu-

i) Cod. CV. ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ πᾶς ὁ ἀλληγορικὸς ἐν ἐκκλησίᾳ λόγος ἔσχεν ἀρχὴν εἰσρυῆναι.

k) Lib. de Circumciſ. p. 211. ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἀκοὰς ἦλθε τὰς ἡμετέρας, ἀρχαιολογούμενα παρὰ τοῖς θεσπεσίοις ἀνδράσιν, οἳ τὰ Μωσέως οὐ παρέργως διηρμήνευσαν. Idem de Vit. Contempl. p. 475. ἔστι δὲ αὐτοῖς καὶ συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν, οἳ τῆς αἱρέσεως ἀρχηγέται γενόμενοι πολλὰ μνημεῖα τῆς ἀλληγορουμένης ἰδέας ἀπέλιπον. vid inſuper de Abraham

institutum persecuti sunt. Aristobulus diu ante Philonem Allegoricas scripturae explicationes protulit. Eas cum Christianis vitio daret Celsus *), ita ORIGENES respondet, vt doceat eas non ante Christianismum modo, verum et ante Philonem increbuisse, et praecipue ab Aristobulo fuisse vsurpatas. *Videtur l)*, inquit, *loqui, de Philonis libris, vel eo antiquioribus, qualia sunt Aristobuli scripta* **).

Dictis fidem facit CLEMENS ALEXANDRINVS m): Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ κατὰ Πτολεμαῖον γεγονότι (τὸν Φιλάδελφον) οὗ μέμνηται ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαιῶν ἐπιτομὴν, βιβλία γεγονέναι τὰ ἱκανά.

Insigne

ham p. 15. de Ioseph. p. 63. de Legib. Special. 329. et de Septen. p. 293. Ed. M.

*) ORIGENES adv. Cels. L. IV. p. 204. Idem etiam acerbe Porphyrius monuit adv. Christ. L. III. apud EVSEB. hist. Eccl. L. VI. c. 19. *P.*

l) Contra Cels. L. IV. p. 198. ἔοικε δὲ περὶ τοῦ Φίλωνος συγγραμμάτων ταῦτα λέγειν, ἢ τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων, ὁποῖά ἐστι τὰ Ἀριστοβούλου.

**) Origenem tamen maxime ex Philone hanc Allegoricam Scripturarum explicationem hausisse, vno ore confitentur omnes. Caeterum et de hac Allegorica Scripturae expositione vide BRVCKERI histor. Critic. Philosophiae T. II. p. 800. *P.*

m) Strom. V. pag. 705. Respicit 2 Maccab. I, 10. Verum Aristobulus, ad quem a Iudaeis scribitur, alius ab illo qui vnus erat ex Scripturae interpretibus sub Ptolemaeo: vide SPENCER. ad Origenem p. 55. et IOS. SCALIGER not. ad Euseb. Chronic. p. 142.

Inſigne vero de Ariſtobulo teſtimonium exſtat apud EVSEBIVM *n)* ex Anatolio: Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατειλεγμένος τοῖς — ἑρμηνεύσασι γραφὰς, καὶ βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ Μωσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦσι.

Eiusdem Ariſtobuli Fragmenta bene longa de Allegoriis adducuntur ab EVSEBIO Praep. Euang. Lib. VII. Quin etiam Eleazarus pontifex iſtam interpretandi rationem ſectatus eſt, partemque libelli ab eodem de Allegoriis ſcripti, habemus apud eundem Euſebium Praep. Euangel. Lib. VIII. 10. ex Ariſtaea, vt ait, depromtam. Erat quoque alius Allegoriſta, Ariſtobulo iunior, Philone ſenior, vt nouimus ex Anatolii loco iam citato. Certe illuſtre Allegoricae interpretationis exemplum occurrit apud auctorem Sapientiae Salomonis XVIII, 24. ἐπὶ γὰρ ποδήρους ἐνδύματος ἦν ὅλος ὁ κόσμος.

Denique Philo ipſe *o)* auctor eſt Eſſenos, maximam philoſophiae ſuae partem priſco ritu per Allegorias tradere. Non ergo noſter Allegoriſtarum vel ſolus fuit, vel primus; multi ante eum, multi etiam poſt eum, ſed non ab eo ſic edocti, Scripturas ſacras myſtice interpretati ſunt.

n) Eccl. Hiſt. L. VII. c. 32.

o) Lib. Quod omnis Probus liber p. 438. τὰ γὰρ πλεῖστα διὰ συμβόλων ἀρχαιοτρόπῳ ζηλώσει παρ' αὐτοῖς φιλοσοφεῖται.

sunt. Ratio ista non ex vnius cuiusuis auctoritate aut exemplo; sed ex multorum saeculorum vsu et consuetudine increbuit. D. Paulus, et Barnabas, primaeuique et apostolici Patres, ab eodem quo Philo fonte, sed non a Philone, allegorias suas hauserunt. Quam ob rem qui hoc auctori nostro vitio dant, eadem ratione, Apostolos et quos ecclesia Christiana habet sanctissimos et antiquissimos antistites, incusabunt. Certe paucae longius petitae Allegoriae apud Philonem occurrunt, quam qualis exstat apud D. PAVLVM Epist. ad Galat. IV. τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν Ἀραβίᾳ etc. quae quidem nisi sint librarii glossema, haud facile explicantur. Displicuit multis nimium adeo in nostro Allegorici sensus studium, vt litteralem prorsus tollere videretur. Verum non minus forsan peccant interpretes qui è contra litterae nimium adhaerent. Tutissima et, ni fallor, veritati proxima est via, quae media inter vtrumque, allegoriam et litteram, incedit. Sic enim D. HIERONYMVS p), *Nec hoc dico quo historiae auferam veritatem, quae fundamentum est spiritualis intelligentiae.* Idem alibi, *et reuera stultum est id quod in Typo dicitur sic quosdam referre ad anagogen vt historiae auferant veritatem.*

Istiusmodi regulam interpretandi vulgo obseruatam esse a Philone ausim affirmare. Nam licet

p) Epist. ad Dardanum. Vide eundem epist. ad Euangel. et Praefat. Comment. in Iesaiam.

licet allegoricum ſenſum litterali anteponat, ita tamen anteponit, vt non auferat hiſtoriae veritatem. Inſignis locus occurrit apud ipſum, quo ſuam de recta interpretandi ratione prodit ſententiam q): *Sunt enim quidam, qui dum putant ſcriptas leges eſſe figuras intelligibilium, his diligenter dant operam, illas ſegniter negligunt, quorum mihi non placet facilitas. Debuerant enim vtraque curare; quamuis enim ſeptimus dies potentiam illius ingeniti et creaturarum otium ſignificet, non tamen leges de eo praeſcriptae ſoluendae ſunt, vt ignem accendamus* etc.

Cenſuram mereri nonnullis videntur dicta a Noſtro r), de ſerpentis cum Eua colloquio, mulierisque e viri latere formatione. Verum ſi ſententia probe expendatur, conſtabit eum non tam hiſtoriae veritatem auferre, quam litteralem nimis explicationem improbare. Philoni minus arridet eorum explicatio, qui haec de vero ſerpente dicta exiſtimant. Multi tamen inter Chriſtianos eadem cum illo ſentiunt, Satanamque humani generis hoſtem metaphorice ſerpentem dici, contendunt. Qui hiſtoriam lapſus protoplaſti nimis anxie ad litteram explicant, videntur ſane ſacri eloquii vel veritatem conuellere, vel dignitatem deprimere. Nimius allegoriae, nimius quoque litterae abuſus officit verae ſcientiae; vnde a nonnullis Caietanus laudatur, qui mediam

q) Lib. de Migrat. Abrahami, p. 450.

r) Lib. II. de Allegoriis.

dium quandam inter vtrumque extremum viam tenuit.

Philo ergo religione Iudaeus, nec vel Schismaticus, vel Chriſtianus; ſecta Phariſaeus, Allegoriſtarum ſi non ſolus et primus, certe princeps; porro philoſophia, vt videtur, Platonicus. Vnde factum, vt vulgatum iſtud effatum apud antiquos s) percrebeſceret: *vel Plato philonizat, vel Philo platonizat.* Similitudo vero iſta duorum celebrium ſcriptorum, non tam ex ſtylo, quam ex ſenſibus et dogmatibus conſtabat. Ex Iudaeis Plato, ex Platone Philo profecit, Platonicaeque philoſophiae ſe et peritum et ſtudioſum paſſim prodit. Longum eſſet inductione quadam recenſere ſingulares quasdam ſententias, quas e ſchola Platonica Iudaeus noſter arripuit: ſufficiat compendio dicere quaedam ſelectiora.

Plato

s) HIERON. de Vir. Illuſtr. ISIDOR. Peluſ. Lib. III. Ep. 81. PHOT. Cod. CVII. SVID. v. Φίλων. (Adde hisce a Mangeio citatis et AVGVSTINVM L. XII. contra *Fauſt. Manichaeum* c. 39. et PHOT. Cod. CV. aliosque a POPE · BLOUNT in *Cynoſura celebr. Auctor.* p. 102. ſqq. excerptos. Hoc ipſum prouerbium prae ſe fert Codex XII. Plut. LVII. Bibliothecae Mediceae, Excerpta, moralia vt plurimum, ἐκ τοῦ Φίλωνος τοῦ ἑβραίου, περὶ οὗ εἴρηται, ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ πλάτων Φιλωνίζει, continens, memoratus Bandinio Tom. II. *Biblioth. Medic.* p. 353. Inſunt huic Codici Saec. XV. exarato varia veterum Philoſophorum et Oratorum, Pythagorae, Platonis etc, excerpta. *P.*

Plato *t)* praecipue auctor est, hominis perfectionem solum in similitudine cum Deo consistere, Noster passim eandem doctrinam *u)* tradit, videturque tum sensus tum etiam verba philosophi vsurpare. Egregia doctrina ab eodem traditur *x)*, *Virtutem sufficere ad felicitatem; verumtamen quasi organis quibusdam indigere bonis corporis et externis;* eandem deprehendes apud Iudaeum, lib. de Abraham, p. 31. (Edit. Mang.) et passim alibi. Quod vero Philo docet *y)*, *Mundum hunc per inferiores potentias ad idearum inuisibilium exemplar fuisse confectum;* id ipsum ex Timaeo Platonis manifeste arripuit, atque adeo ipsa philosophi verba adducit in Libro de Mundi Incorruptibilitate. Denique cum praeexistentiam animarum et me-

 tem-

t) In Theaeteto, pag. 176. vid. etiam DIOGEN. LAERT. in Platone p. 164. CLEMENS ALEX. Strom. II, 482. v. 703.

u) Lib. de Mund. Opific. p. 35. de Migrat. 456. de decem Orac. p. 192. de eo quod Omnis Prob. Lib. p. 470. et passim alibi.

x) DIOGEN. LAERT. in Plat. seg. 164. *τὴν δὲ ἀρετὴν αὐταρκῆ μὲν εἶναι πρὸς εὐδαιμονίαν, ὀργάνων δὲ προσδεῖσθαι τῶν περὶ σῶμα πλεονεκτημάτων.* PLAT. de Legib. L. II. p. 661. EVSEB. Praep. Euang. L. XII. c. 16. CLEM. ALEX. Strom. IV. 574. THEODORET. de Curat. Graec. Affect. ser. VI. 568.

y) de Confus. Ling. *εἷς ὢν ὁ Θεὸς ἀμυθήτους περὶ αὐτὸν ἔχει δυνάμεις δι' ἂυ* (scribo *διὰ*) *τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον*, etc.

tempſychoſim adſtruat, animam humanam eſſe τριμερῆ, quatuor etiam virtutes cardinales, ſtellas porro animatas cum mundo ipſo eſſe contendit, non ſe tam Moſis interpretem, quam Gentilis philoſophiae alumnum, et plane Platoni praecipue addictum oſtendit. Si quis vero plura de Philonis Platonismo cupiat ediſcere, ne ipſe actum agam, perlegat breuem et egregium libellum IOH. ALB. FABRICII ſententiae IOHANNIS IONSII oppoſitum *).

Verum Philo non eo vsque Platonismum amplexus eſt, vt non aliis quoque ſe ſectis immiſcuerit, atque exinde pro lubitu ſuo nonnulla arripuerit. Pythagoreus apud nonnullos e priſcis auctoribus z) audit; neque id immerito, cum Pythago-

*) FABRICII libellus titulum habet: *diſſertatio de Platoniſmo Philonis*, Lipſ. 1693. recuſus in *Sylloge* differt. pag. 150. ſeqq. IONSIVS contrarium euincere conatus erat in *Scriptor. hiſt. phil.* L. III. c. 4. p. 225. quem ſecutus erat BVDDEVS *Introd. in hiſtor. phil. Hebr.* §. 18. p. 80. §. 32. p. 216. mentem tamen mutauit in noua editione. Vide pluribus ſingulari acumine et eruditione hunc Philonis Platonismum exponentes, IOAN. CLERICVM epiſt. crit. VIII. p. 210. inprimis vero IOH. LAVR. MOSHEMIVM ad CVDWORTH *Syſt. intellect.* p. 641. et BRVCKERVM in *hiſt. philoſ.* T. II. p. 801. ſeqq. Tom. VI. p. 452. *P.*

z) CLEM. ALEX. Strom. I. ὁ Πυθαγόρειος Φίλων. EVSEB. hiſt. Eccl. Lib. II. c. 4. τῶν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐξηλωκὼς ἀγωγήν. SOZOMEN

thagoreorum sectam *a*) sanctissimam vocet. Multus est etiam in vnitatis laudibus praedicandis, summamque potentiam numeris in rerum confectione *b*) tribuit; quae quidem erat praecipua Pythagoreorum nota, teste Photio. Nec vero ita abhorruit Plato a numerorum rationibus obseruandis, vt diuersam a Pythagora philosophiam instituisse videatur. Testatur quoque Aristoteles *c*) Platonis sectam in multis cum Pythagorica conuenire. Nec tamen hic se continuit Noster, verum et in Stoicorum etiam nonnunquam transiit partes. Haud enim quiuis ex scriptoribus antiquis plura Stoicismi indicia prae se tulit. Certe Zenonem in quauis refert pagina.. Docet *d*): *eum, qui virtutes possidet principem esse et regem, licet opibus quibuscunque destituatur. Solum honestum pro bono habendum, nec alium nisi sapientem libertate gaudere.* Nescio tamen an Zenonem sequendo, a Platone prorsus discedere videatur; cum non multum discriminis interesset Academiam inter et

 Porti-

MEN. Hist. Eccl. Lib. I. c. 12. Φίλων δὲ ὁ Πυθαγόρειος." NICEPHOR. Hist. Lib. II. c. 16. FRECVLPHI Chron.

a) Lib. Quod Omnis Prob. Lib. circa initium.

b) Lib. de Legib. Special. p. 353.

c) Metaphys. L. I. c. 6. τὰ πολλὰ τοῖς Πυθαγόρου δόγμασιν ἀκολουθοῦσαν. Huc etiam affer DIOG. LAERT. L. III. seg. 8.

d) Lib. de Posterit. Cain. p. 250. 252. de Nom. Mut. p. 601. de Somniis p. 691. et in Fragm. ex Iohan. Damascen. p. 650. 655.

Porticum. Iſtud ex SEXTO EMPYRICO *e*) diſcimus, qui auctor eſt magnam Stoicorum dogmatum partem apud Platonem occurrere. Dicendum ergo Philonem non ſe adeo Platoni addixiſſe, vt non alias etiam ſectas amplecteretur; interdum Pythagoram, interdum Zenonem refert; quinetiam haud vna vice ſenſuum et mentis certitudinem ita conuellit, vt Pyrrhoniſmi principia ſtabilire videatur. Nullius in verba iurare penitus addictus, haec in vno, illa in altero, in nullo omnia amplectitur, ſed ex vnoquoque, quicquid vel exercere ingenium vel mores efformare melius poſſet, pro lubitu depromit. Vnde de ſecta Philonis cogitanti ſubit animum ſuſpicio, in Eclecticorum partibus ſubſtitiſſe, qui ex quauis ſecta quod ſibi placuerat arripuerant. Horum dux et auctor Potamon *f*), Auguſto regnante, ortu Alexandrinus, vnde in ciuitate qua oriundus erat, ſectatores habere potuit. Idque eo magis probabile videtur de Philone, quod ſaeculo iſto nullae quod ſcimus Platonicae ſcholae eſſent vel Athenis vel Alexandriae; maxime florentes, vel ſolae erant Peripateticorum, Epicureorum et Stoico-

e) Lib. I. c. 33. ὡς εἰρῆσθαι ἐπ' αὐτῷ, ὅτι ἡ 'Ακαδημία φιλοσοφεῖ τὰ ϛωικά. Et ibid. ἐπεδείκνυε γὰρ ὅτι παρὰ Πλάτωνι κεῖται τὰ τῶν Στωικῶν δόγματα.

f) DIOGEN. LAERT. Prooem. ſeg. 21. SVIDAS v. ποταμών. (Adde etiam MOSHEMIVM ad CVDWORTH Syſt. intell. p. 642. *R.*

Stoicorum; ita vt, annotante viro eruditiſſimo g), cum alii philoſophi a STRABONE memorentur, nullius cuiusquam Platonici vel Academici occurrat mentio. Ex SENECA h) quoque diſcimus, nullos ſua aetate Academicos exſtitiſſe: *Itaque,* inquit, *tot familiae Philoſophorum ſine ſucceſſore deficiunt. Academici et veteres et minores nullum antiſtitem reliquerunt.* Platonica philoſophia dudum in deſuetudinem et deſpectum abierat, paucisque erat nota et culta, vsque ad Plotinum eius inſtauratorem, regnante Gallieno.

Sit ergo ratum et fixum, Philonem non ita penitus Platoni addictum, vt non alias quoque in quibusdam ſententiis amplectatur diſciplinas, nec vnquam a ſacris ſcripturis, niſi vbi illae ſilere videntur, diſcedere. Doctrina περὶ λόγου nonnullis videtur Platoniſmi meri indicium, caeterum auſim affirmare eam non e Gentili philoſophia, verum ex Hebraeorum libris effluxiſſe.

Nihil ille de verbo aeterno pronunciauit, quod ſcriptores ſuae gentis non affirmauerant, nec euangeliorum auctores confirmarunt. Multumque adeo pertinet ad fidem orthodoxam et defendendam et illuſtrandam, diſtincte ſcire, et quid ſenſerit Noſter, et vndenam ſententiam ſuam hauſerit. Etenim ſi Philo Iudaeus, haud paucis

 annis

g) BALTVS defenſe de SS. Peres accuſéz de Platoniſme. Liv. I. c. 11.

h) Natural. quaeſtion. L. VII. c. 32.

annis ante D. Iohannis, Pauli et Lucae ſcripta, eadem fere de hoc myſterio ſcripſerit et ſenſerit, magnum afferet praeiudicium contra hodiernos tum Iudaeos tum Vnitarios. Non tamen illi iudicis auctoritatem deferimus; eſt vero et in aeternum erit ſententiae quam Iudaei de Verbo ante Chriſtum natum tenuerunt, teſtis idoneus et firmiſſimus. Cum enim neque ab Eccleſia Iudaica fuerit apoſtata, neque ad Chriſtianam, quae ſane vixdum erat, transfuga, teſtimonium eius inter vtramque ſummum pondus habeat neceſſe eſt. Quocirca bene de eo ſic ISIDORVS PELVSIOTA i): *ὡς καὶ Φίλωνα καίτοι Ἰȣδαῖον ὄντα καὶ ζηλωτὴν, δι' ὧν ἀπολέλοιπε συγγραμμάτων ἀπομαχέσασθαι τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ. — — ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐξεβιάσθη τὸν τȣ̃ θεȣ̃ λόγον θεολογῆσαι. Τί γὰρ εἰ καὶ δεύτερον τὸν συναΐδιον τῷ πατρὶ — καλεῖ, τῆς ἀκριβείας μὴ ἐφικνȣ́μενος, Ὅμως ἔννοιαν ἔσχε καὶ ἑτέρȣ προσώπȣ.* Vbi duo ſuggerit nobis eruditus pater: Philonem doctrinam ſuam qualemcunque de Verbo e litteris ſacris hauſiſſe; dein dicta eius, licet non penitus cum fide Chriſtiana conſentiant, contra Iudaeos tamen alterius perſonae, ſeu Verbi perſonalitatis fidem facere.

Reſtat vero vt Philonis placita, quaecunque ſunt, *περὶ λόγȣ* proferamus *). Primo igitur Verbum

i) Lib. II. Epiſt. 143.

*) **Quae de *λόγῳ* Philonis Mangeius ſatis prolixe et auctoris fautor egit, maxima ex parte non omnibus,**

bum personam vere subsistentem et agentem, et vt D. Ignatius loquitur, ὑσιώδη esse docet. Eum enim appellat τὸ ἀρχέτυπον παράδειγμα, ἰδέαν τῶν ἰδεῶν, de Mundi Opific. p. 5. (nostrae p. 14.) quae voces maxime substantiam et personalitatem significant. Sic enim ex Didymo discimus apud EVSEBIVM k) ἔιναι δὲ τὴν ἰδέαν αἴδιον ὑσίαν. Sane enim obseruandum vocem λόγον apud antiquos aliquid aliud praeter rationem internam et sermonem prolatum innuere. Vsurpatur ab eis de quauis substantia intellectuali, vnde apud Philonem angeli Dei appellantur λόγοι eius, et apud Haereticos antiquissimos substantiae quaedam coelestes sic audiunt. Quibusnam dictis clarius exprimi posset personalitas, quam his quibus dicitur, *Dei filius primogenitus*, *Dei supremi imago*, *Angelorum primus et supremus*, *creaturis regendis praefectus*, *mundi vniuersi conditor*, *Deus secundus*, *et omniscius?* An

bus, nostra aetate placebunt, nec placere possunt. Vberius vero de hac materia egerunt: IOH. VAN DER WAYEN de λόγῳ Ioannis aduers. Clericum. ELL. BENOIST, aliique contra CLERICVM in Ioh. I, 1–18. IOH. FRICKIVS diss. de λόγῳ adu. Cler. IOH. LAMY de SS. Trinit. adu. Cler. Otium Vind. Met. I. pag. 124. CAMP. VITRINGA Obseru. SS. Lib. V. c. 11. p. 140. sqq. CVDWORTH et MOSHEMIVS l. c. pag. 385. 638. et 688. BRVCKER l. c. et instar omnium IOH. BENED. CARPZOV. diss. de λόγῳ Philonis non Iohanneo. Helmstad. 1749. et in Philonianis, L. VII. *P.*

k) Praep. Euangel. L. XI. c. 23.

An haec de proprietate quadam vel attributo dici possunt? Annon potius ostendunt personam quandam ἐνυπόστατον, diuinam quidem, sed a Deo Patre distinctam? Sed quo magis λόγου personalitatem agnoscas, eum sub visibili specie patriarchis apparuisse adstruit, atque adeo significat omnes ἐπιφανείας in Scripturis memoratas a Verbo vel filio esse factas. Docet *l*) enim Abrahamo et Iacobo apparuisse, illi sobolem promisisse, huic visum dormienti scalae coelesti innixum. Praecipue vero id quod in rubo Mosi apparuit pro imagine Dei, id est, Verbo suo ponit: κατὰ δὲ, inquit, μέσην τὴν φλόγα μορφή τις ἦν περικαλλεστάτη, τῶν ὁρατῶν ἐμφερὴς οὐδενὶ, θεοειδέστατον ἄγαλμα — ἣν ἂν τις ὑπετόπησεν εἰκόνα τοῦ Ὄντος εἶναι· καλείσθω δὲ ἄγγελος. Quam quidem doctrinam de filii Dei apparitionibus vniuersi fere ecclesiae sanctae patres *m*), vnico excepto D. AVGVSTINO in libris de Trinitate, amplexi videntur.

Verum insuper Noster non personalitatem modo tribuit λόγῳ, verum omnes qualescunque diuini-

l) De Allegoriis L. III. p. 120. et 130. De vit. Mos. L. I.

m) IVSTIN. Martyr. Dialog. cum Tryphon. CLEM. ALEX. Paed. Lib. I. c. 7. TERTVLL. cont. Iudaeos c. 9. ORIGEN. in Iesai. c. VI. CYPRIAN. cont. Iudaeos II, 5. EVSEB. Eccl. Hist. L. I. c. 3. et Praep. Euangel. VII, 14. CYRILL. Hieros. c. XII. THEODORET. quaest. V. in Exodum.

diuinitatis notas. Vocat enim eum *Dei imaginem*, πρεσβύτατον τῶν ὄντων, *filium primogenitum*, ἀΐδιον ἀπαύγασμα, ἀνατολὴν, *Sacerdotum summum*, *legatum*, *mediatorem*; sed praecipue notandum dicta a Nostro, lib. de Profugis: ὁ δὲ αὐτὸς ἱκέτης μέν ἐςι τῦ θνητῦ κηραίνοντος ἀεὶ πρὸς ἄφθαρτον, πρεσβευτὴς δὲ τῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸ ὑπήκοον. — ὔτε ἀγέννητος, ὡς ὁ θεὸς, ὤν, ὔτε γέννητος, ὡς ἡμεῖς. Harum vim vocum quis non videt? Quis non hoc vnico testimonio haereticorum contra Domini nostri naturam diuinam et aeternam dimicantium, causam profligatam putabit? Militat pro Christo Philo noster, fideique Christianae contra Iudaeos, orthodoxae contra haereticos, inuicta suppeditat arma. Si D. IOHANNES, *in initio verbum fuisse, apud Deum fuisse, et Deum fuisse; omnia condidisse, lucemque porro et vitam fuisse hominum*; eadem cum illo et sensit et scripsit Philo, multis ante euangelium propagatum annis. Non noua sanctissimus Apostolus nec obscura placita edebat in vulgus, sed dogmata a patribus recepta, a Domino suo edocta, et a Spiritu diuino illustrata. Id tantum interfuit inter Apostolum et Philonem nostrum, quod hic doctrinam suam περὶ λόγυ aenigmatice et sub allegoriarum velo proferebat; ille, vtpote in multitudinis indoctae et imperitae vsum scribens, eandem verbis simplicibus et apertis praedicauit. Non diffitendum tamen est Nostrum, pro more Allegoricorum, qui non semper sibi constant, in nonnullis videri nimium quantum

λόγυ

λόγȣ diuinitatem deprimere; quae tamen ipſa ſanum et orthodoxum capere poſſunt ſenſum. Quod ſi errauerit, quid mirum hoc in Iudaeo? praedicandus magis videtur *n)*, quod tanta viderit, quam damnandus, quod non omnia. Parum aut nihil Arriani ex hisce libris in ſubſidium cauſae ſuae inuenient, et, niſi male auguror, malent et contendent Philonem pro ſpurio ſcriptore potius habendum, quam qualicunque teſte veritatis. Libet porro afferre quaedam axiomata ex Philone, quae haereticorum principiis multum aduerſari videntur. Iſti ſupponunt Chriſtum coepiſſe exiſtere, et eſſe tempus quando non erat, non θεὸν ἐκ θεȣ̃, ſed factum, et tandem ad diuinam naturam eleuatum. Quid Noſter e contra? Sic Lib. de Decem Orac. p. 190. θεὸν δὲ πρότερον ȣ̓κ ὄντα καὶ ἀπό τινος χρόνȣ γενόμενον, καὶ μὴ δικαιωνίζοντα, λέγειν ȣ̓ θέμιτον. Idem de Humanit. p. 386. γενητὸς γὰρ ȣ̓δεὶς ἀληθείᾳ θεὸς, ἀλλὰ δόξῃ μόνον, τὸ ἀναγκαιότατον ἀφῃρημένος, ἀϊδιότητα. Idem de Legat. p. 562. θᾶττον γὰρ ἂν εἰς ἄνθρωπον θεὸν, ἢ εἰς θεὸν ἄνθρωπον μεταβαλεῖν. Denique in Fragmentis ex Iohanne Monacho inedito, p. 654. θεὸν γενέσθαι δεῖ πρότερον· ὅπερ ȣ̓δὲ οἷόν τε· ἵνα θεὸν ἰσχύσῃ τις καταλα-

n) Sic de Philonis teſtimonio ISIDORUS Peluſiota L. II. p. 143. μὴ γὰρ δὴ τὴν ἀκρίβειαν ζήτει παρὰ τȣ̃ δυνηθέντος διὰ σύνεσιν ἀκριβῆ καὶ κατοπτεῦσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῇ δικτίᾳ ἀπομαχέσασθαι· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόει, ὅτι εἰς ἓν πρόσωπον ȣ̓ συνέκλεισε τὴν θεολογίαν, etc.

ταλαβεῖν. Equidem cum iſtiusmodi poſitiones apud Noſtrum perlego, videor mihi manibus verſare magnum Athanaſium contra Haereticos ſui ſaeculi decertantem, eorumque verſutias repellentem.

Diſpiciendum vero, vndenam notiones has ſuas de verbo aeterno hauſerit auctor noſter. Magni ſane momenti, nec tamen difficilis admodum quaeſtio. Iudaeus erat religione, atque adeo doctrinam iſtam ſuam ex interioribus gentis ſuae litteris arripuerat. Neque enim primus ille vel effinxit, vel in lucem edidit iſta talia dogmata, ſed auctores et duces ſequebatur eos, quos pariter nos pro magiſtris agnoſcimus et ſequimur; Dauidem, Solomonem, Siracidem, auctorem Sapientiae, aliosque, tum inſpiratos, tum eruditos dogmatum ſacrorum ſcriptores. Myſterium Trinitatis diuinae a rerum initiis coepit promulgari, ſed id obſcure et gradatim; neque per imbecillitatem humanam *o*) fieri potuit, vt totum inſimul promulgaretur. Prima eius lux effulſit ex Moſis ſcriptis

o) Sic BASIL. Seleuc. Orat. XI. p. 54. οὔπω γὰρ τὴν τριάδα κηρύττειν καιρὸς, οὔπω τὰς ὑποςάσεως κηρύττειν ἠδύνατο. THEODORET. Graec. affect. Curat. ſer. II. ἐν Ἀιγύπτῳ γὰρ αὐτοὺς πλεῖςον διατρίψαντας χρόνον — οὐκ ἐναργῶς ἅπαντα τὰ περὶ τῆς τριάδος ἐξεπαίδευσε δόγματα, ἵνα μὴ πρόφασιν πολυθείας λάβωσιν. Vide etiam D. HIERONYMVM epiſt. ad Deſider. Item ad Paulum et Euſtoch. et in prooemio ad traditiones hebraicas ISIDOR. PELVS. L. II. ep. 143.

ſcriptis vbi Deus ſummus plurali numero loquens ſaepe inducitur; quae quidem loquendi ratio non vnicam ſolum perſonam eſſe diuinam, fidem facere poſſet; eiusque argumenti vis agnoſcitur aliquo modo a Philone *p*). Primus vero Dauid adhuc diſtinctius λόγȣ perſonam memorat, Pſal. XXXII, 6. τῷ λόγῳ τȣ̃ Κυρίȣ οἱ ȣ̓ρανοὶ ἐςερεώθησαν. Qui locus in hoc ſenſu vſurpatur fere ab vniuerſis ſcriptoribus antiquis. Idem, Pſal. CVI, 20. ἀπέςειλε τὸν λόγον αὐτȣ̃, καὶ ἰάσατο αὐτȣ́ς. Quo omnino reſpicere videtur auctor Sapientiae Solom. XVI, 12. ὁ σὸς, Κύριε, λόγος ὁ πάντα ἰώμενος. Neſcio annon Philo praecipue ob oculos habuit dicta Solomonis de Sapientia Prou. VIII, 22. Κύριος ἔκτισε (ex textu hebraeo, legendum ἐκτήσατο poſſedit) με ἀρχὴν τῶν ὁδῶν αὐτȣ̃ εἰς ἔργα αὐτȣ̃ — πρὸ πάντων βȣνῶν γεννᾷ με — ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν ȣ̓ρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ, etc. Quis non ſub his cernere poteſt ſapientiam aeternam ſignificari vt perſonam quandam ἐνυπόςατον, diuinam quidem eam, ſed a Deo ſummo diſtinctam, ab initio et cum eo exiſtentem, mundique vniuerſi creatricem? Chriſtianis haec obuia et manifeſta, Iudaeis vero acutioribus etiam ante Chriſtum natum obſcurius ſaltem perſonam λόγȣ ſiue ſapientiae (eadem enim res vtraque voce intelligitur) ſignificare poſſent. Simili modo auctor Sapientiae Solomonis, Solomonem verum imitatus, perſonalitatem Sapientiae tribuit, cap. IX, v. 4. δός μοι τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον

p) Lib. de Conf. Ling.

πάρεδρον σοφίαν. Idem vero ſic de Verbo, vt perſona, expreſſiſſime diſſerit, XVIII, 15. ὁ παντοδύναμός σου λόγος ἀπ' οὐρανῶν ἐκ θρόνων βασιλικῶν ἀπότομος πολεμιστὴς εἰς μέσον τῆς ὀλεθρίας ἥλατο γῆς — οὐρανοῦ μὲν ἥπτετο, βεβήκει δὲ ἐπὶ γῆς. Vbi aduertendum eundem apparatum Verbi a D. IOHANNE deſcribi Apocal. XIX. adiicique ab eodem v. 13. καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. Idem rerum vniuerſarum creationem Verbo tribuit, IX, 1. ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου. Sapientia quoque ἐνυπόστατος a SIRACIDE deſcribitur, XXIV, 5. ἐγὼ ἀπὸ στόματος ὑψίστου ἐξῆλθον, v. 7. Vt angelus, qui columnae nubis Iſraelitarum duci praefuit, ἐν ὑψηλοῖς κατεσκήνωσα, καὶ ὁ θρόνος μου ἐν στύλῳ νεφέλης. Vnde recte colligitur angelum qui viam praeiuit Hebraeis, non fuiſſe creatam naturam, ſed aeternam et diuinam; id quod aliis quoque ſcriptoribus antiquis placuiſſe deprehendimus. Denique SIRACIDES λόγον ἐνυπόστατον adſtruit his verbis, Cap. LI, 14. κύριον πατέρα τοῦ κυρίου μου. Quorum vim Grotius, nimium quantum Socinianis fauens, non alia ratione effugere nititur, quam negando eſſe genuina, verum eſſe gloſſarium quoddam a Chriſtianis in cauſae ſuae contra Iudaeos patrocinium adiectum.

Ignoſcas, lector, ex Scriptoribus quos vocant, Apocryphes argumentanti; non hac ratione deſciſco vel ab Eccleſia primaeua vel noſtra; non nimium defero libris etiam non canonicis, cum eos teſtes produco ſaeculi ſui, quo vixerunt,

 dogma-

dogmatum. Quaeſtio enim de facto iam inſtituitur, vtrum Philo ſolus et primus, vel ex proprio ingenio vel e philoſophia gentili, ſententiam de verbo hauſerit; vel ſcriptores coaetanei et antiquiores eadem ſenſerint. Quapropter non dubito etiam in partes vocare Ariſtobulum, qui ducentis fere ante Noſtrum annis eidem ſententiae adſtipulatur, Sapientiam ſeu λόγον ante mundum exiſtere docens. Sic enim ille apud EVSEBIVM, Praep. Euang. L. VII. c. 14. σαφέστερον δὲ καὶ κάλλιον τῶν ἡμετέρων προγόνων τις εἶπε Σολομῶν, αὐτὴν (σοφίαν) πρὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχειν. Τὸ δὲ σύμφωνόν ἐστι τῷ προειρημένῳ. Eadem vero ab eo repetuntur, Lib. XIII. c. 12. Confer vero cum Lib. VII. c. 13. Verum vt altius adſcendamus, ad auctores licet non inſpiratos, Ariſtobulo tamen ſeniores, ipſi Graeci Bibliorum interpretes quicunque fuerint, perſonalitatem λόγου adſtruxiſſe videntur, non ſolum ex locis modo citatis, quae ad litteram verterant; verum et ex paraphraſticis expoſitionibus, quales multae apud illos occurrunt, vbi a textu litterali diſcedentes, ſua quaedam afferunt. Sit exemplo Pſal. CIX, πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. Vbi paraphraſtas agentes, vim textui faciunt, ſuumque ſenſum imponunt. Certe praeconceptam opinionem de ſubſiſtentia et aeternitate diuinae perſonae a Deo ſummo diſtinctae, habuerint oportet, qui ſic verterint. Idem iudicium faciendum de Ieſaiae IX, 6. καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. Igitur non vereor

teor affirmare, poſſe ex verſione Graeca, ſcilicet ſenſu, quem Interpretes textui imponunt, facile colligi quam plurima alia loca, vnde innoteſcant dogmata et ritus iſtius ſaeculi, et praecipue opinio praeiudicata quam de perſonalitate et aeternitate verbi conceperunt. Poſt igitur verſionis huiusce et ſcriptorum Apócryphorum editionem, non mirum eſt traditionem de verbo ἐνυποςάτῳ vniuerſaliter apud Iudaeos obtinuiſſe; atque hinc factum quod Orphicorum *q*) carminum ſcriptor, certe Iudaeus, et vt videtur Chriſtianiſmo antiquior, talia de eo, ſub nomine ficto poetice effuderit:

— ἐις δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τȣτῳ προσέδρευε
Μȣνον δ' ἐσόρα Κοσμοῖο τυπωτήν.
— Ἀυδὴν ὀρκίζω σε πατρὸς, ἣν φθέξατο πρῶτον, etc.

Quae quidem licet ſint ſpuriâ, tamen ſaeculi iſtius ſenſum ſignificant, adéoque Philoni fidem faciunt. Quod ad Sibyllina carmina attinet, qualia iam in octo libris habemus, ea quidem non a Iudaeo efficta ſunt, ſed a Chriſtiano; quae tamen, cum ſecundo ſaeculo vel forſan primo extarent, manifeſto produnt, qualis erat Chriſtianorum primaeuorum de Verbo perſonaliter ſubſiſtente ſententia. Memoratur vero λόγος ἐνυπόςατος in Nouo Foedere ſaepius, quam vulgo videtur,

q) IVSTIN. Martyr. Paraeneſ. ad Graecos. EVSEB. Praepar. Euangel. L. XIII. c. 12. CLEM. ALEX. Strom. V.

detur, tum apud caeteros sacros scriptores, tum D. Iohannem ipsum. Huius pauca proferam exempla, Luc. I, 2. αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου. Ibi omnino intelligitur verbum r) personaliter subsistens, non ore prolatum. Ioh. V, 38. οὐκ ἔχετε τὸν λόγον αὐτοῦ μένοντα ἐν ὑμῖν. Ibi similiter significari existimo verbum personaliter subsistens; cui sensui similiter loquitur Noster Lib. de Posteritate Cain. p. 249. οἷς μὲν ὁ ψυχῆς βίος τετίμηται, λόγος θεῖος ἐνοικεῖ καὶ περιπατεῖ. Eodem sensu explicanda sunt s) Hebr. IV, 12. ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος, etc. Huc etiam affer Act. Apostol. XX, 32. τῷ θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, Iac. I, 18. τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας. Tit. I, 3. 1. ἐφανέρωσε δὲ ἐν καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ. 1. Epist. Petr. I, 23. διὰ λόγου ζῶντος θεοῦ. et praecipue 1. Epist. D. Ioh. I, 1. περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς. Quinetiam in multis aliis Foederis Noui libris λόγος ἐνυπόστατος significatur, quae interpretum vulgus fugisse videntur, quae tamen accurate et sigillatim nunc recensere, nec libet, nec vacat *).

Para-

r) ATHANAS. Orat. II. contra Arrianos.

s) vid. ATHANAS. ibid. p. 503. et 539. CYRILL. cont. Iud. L. I. p. 22. et de Adorat. L. III. p. 459. THEODORET. quaest. IV. in Ios. Nec non e PHILONEM ipsum Lib. de Congressu.

*) Essent quidem non pauca in contrarium dicenda, sed nimis longe a via me abducerent. Probi doctique habebunt, quid respondeant, aliis non scripta

Paraphrases Chaldaicae, quas Targumim vocant, manifesto quoque sunt indicio, Philonem non nouum περὶ λόγου dogma protulisse. Onkelosus et Ionathan earum auctores eodem circiter, quo Noster, vixerunt saeculo. Eandem vero illi doctrinam, lingua diuersa, regionibus dissitis, tradebant. Philo Graecus Alexandrinus, cum Hebraeis in Iudaea degentibus, eadem de Verbo sentit et scribit. Quod illi λόγος, his *Memra* sonat. Tradunt illi operas inuicem mutuas, fideique de Christo testimonium egregium iunctim perhibent. Quid enim, si Philo Platonem imitatus est? fierine potuit vt itidem paraphrastae Hebraei eundem sequerentur? atque se erudiri passi essent in momenti maximi sententia, vel ex lingua quam ignorauerant, vel Gentili Philosophia quam detestati sunt? Nec poterant, nec debuerant Iudaei a tali praeceptore arripere sacrorum librorum explicationes, quae in Synagogis essent

pta sunt. Mangeius ex sui temporis circumstantiis Philonem, vt eum extolleret, satis liberaliter systemati religionis Christianae consentientem fecit. Idem fecerunt quoad Trinitatis assertionem, ALLIXIVS mox a Mangeio citandus, IOH. VAN DER WAYEN l. c. RICH. KIDDER demonstrat. Mess. P. III. c. 5. 6. BVLLVS def. fid. Nic. Sect. I. c. 6. §. 16. CVDWORTH System. intell. pag. 640. GROTIVS de Verit. Rel. Christ. Lib. V. c. 21. sed vide BRVCKERVM et MOSHEMIVM locis antea citatis. *P.*

publice vna cum Scripturis ipsis perlegendae. Dico igitur audacter, vtcunque fremant vel Iudaei vel haeretici, Paraphrastas Hebraeos et Philonem, non extrinsecus, sed ex gentis suae placitis fuisse eruditos. Doctrinam illam suam de Verbo subsistente ex iisdem vtrique hauriebant fontibus, ex libris inspiratis, ex scriptoribus Apocryphis, atque insuper publice recepta patrum suorum traditione. Quod si Iudaei posteriores eandem de Verbo sententiam non videntur amplexari, tribuendum istud vel odio aduersus Christianos, quibuscum nihil commune volunt habere, vel temporum iniuriae, quorum decursu multae eorum doctrinae interire poterant. Sic enim Maimonides More Neuoch. Part. I. c. 71. *Scito multas egregias scientias quae olim in gente nostra fuerunt de veritate istarum rerum; partim longitudine temporis, partim infidelium et stultorum populorum in nos dominatione, partim etiam, quod non cuiuis concessa erant, sicut exposuimus, periisse et in obliuionem deuenisse.* Contentus aliorum in hoc argumento laboribus supersedeo congerere loca ex paraphrasibus Chaldaicis, quibus *Memra* verbum memoratur. Qui ea sigillatim vult expendere, consulat praeter alios STEPHANVM RITTANGELIVM notis in Ietsira, quique diligentia egregia materiam hanc plane exhausit, Cl. ALLIXIVM nostratem in luculento tractatu, *Iudicio Ecclesiae Iudaicae contra Vnitarios.*

rios. Vtinam vero scriptores iam memorati nulla congessissent testimonia vel de Verbo vel Trinitate Sacrosancta ex libro vulgo dicto Sohar; qui quidem tam aperte et distincte fidei mysteria exprimit quam quiuis Christianus scriptor; est vero manifesto opus suppositititium, septimo saeculo vel forsan tardius confictum: non Simeonis Iochiadis foetus, sed Rabbini posterioris lucro feruientis figmentum. Ex hoc et Cabbalisticis quibusdam libellis eo inducti sunt nonnulli, vt Iudaeos ante Christum natum Trinitatis dogma recepisse, assererent; verum certissimum est, eos nec rem nec nomen tenuisse, neque adeo tenere potuisse. Probationes Trium Personarum Diuinarum, nobis Christianis quibus Christus est quasi clauis, Spiritus quoque Sanctus lucem ministrat, satis ex Mose et libris Propheticis patent, verum vel prorsus latebant, vel obscurius discernebantur a vulgaribus Iudaeis. Mysterium enim istud pietatis, Christo solum reuelante et Spiritu S. adiuuante, erat praedicandum et recipiendum. Consensus igitur vetustissimorum Scripturae interpretum cum Philone probat eum non Platonem, sed primaeuos gentis suae scriptores duces sequi. Immo vero non dubito affirmare Platonem ipsum ex eisdem fontibus, scilicet scripturis Hebraeis, doctrinam περὶ λόγου hausisse. Eam vero vel quod minus intelligeret, vel vt suam prorsus faceret, mirum in modum mutasse et corrupisse. De Pythagora discimus ex

publice vna cum Scripturis ipsis perlegendae. Dico igitur audacter, vtcunque fremant vel Iudaei vel haeretici, Paraphrastas Hebraeos et Philonem, non extrinsecus, sed ex gentis suae placitis fuisse eruditos. Doctrinam illam suam de Verbo subsistente ex iisdem vtrique hauriebant fontibus, ex libris inspiratis, ex scriptoribus Apocryphis, atque insuper publice recepta patrum suorum traditione. Quod si Iudaei posteriores eandem de Verbo sententiam non videntur amplexari, tribuendum istud vel odio aduersus Christianos, quibuscum nihil commune volunt habere, vel temporum iniuriae, quorum decursu multae eorum doctrinae interire poterant. Sic enim Maimonides More Neuoch. Part. I. c. 71. *Scito multas egregias scientias quae olim in gente nostra fuerunt de veritate istarum rerum; partim longitudine temporis, partim infidelium et stultorum populorum in nos dominatione, partim etiam, quod non cuiuis concessa erant, sicut exposuimus, periisse et in obliuionem deuenisse.* Contentus aliorum in hoc argumento laboribus supersedeo congerere loca ex paraphrasibus Chaldaicis, quibus *Memra* verbum memoratur. Qui ea sigillatim vult expendere, consulat praeter alios STEPHANVM RITTANGELIVM notis in Ietsira, quique diligentia egregia materiam hanc plane exhausit, Cl. ALLIXIVM nostratem in luculento tractatu, *Iudicio Ecclesiae Iudaicae contra Vnitarios.*

rios. Vtinam vero scriptores iam memorati nulla congessissent testimonia vel de Verbo vel Trinitate Sacrosancta ex libro vulgo dicto Sohar; qui quidem tam aperte et distincte fidei mysteria exprimit quam quiuis Christianus scriptor; est vero manifesto opus suppostititium, septimo saeculo vel forsan tardius confictum: non Simeonis Iochiadis foetus, sed Rabbini posterioris lucro feruientis figmentum. Ex hoc et Cabbalisticis quibusdam libellis eo inducti sunt nonnulli, vt Iudaeos ante Christum natum Trinitatis dogma recepisse, assererent; verum certissimum est, eos nec rem nec nomen tenuisse, neque adeo tenere potuisse. Probationes Trium Personarum Diuinarum, nobis Christianis quibus Christus est quasi clauis, Spiritus quoque Sanctus lucem ministrat, satis ex Mose et libris Propheticis patent, verum vel prorsus latebant, vel obscurius discernebantur a vulgaribus Iudaeis. Mysterium enim istud pietatis, Christo solum reuelante et Spiritu S. adiuuante, erat praedicandum et recipiendum. Consensus igitur vetustissimorum Scripturae interpretum cum Philone probat eum non Platonem, sed primaeuos gentis suae scriptores duces sequi. Immo vero non dubito affirmare Platonem ipsum ex eisdem fontibus, scilicet scripturis Hebraeis, doctrinam περὶ λόγυ hausisse. Eam vero vel quod minus intelligeret, vel vt suam prorsus faceret, mirum in modum mutasse et corrupisse. De Pythagora discimus ex Her-

Hermippo *t*) eum philosophiam a Iudaeis traduxisse in Graeciam; istud vero probabilius de Platone, qui serius vixit, et in Aegyptum quoque, vbi Iudaeorum ingens multitudo commorata est, profectus est. Nescio an antiqui scriptores *u*) in quoquam magis conuenerint quam de eo quod Plato e libris sacris profecerit. *Quapropter in illa peregrinatione sua*, inquit AVGVSTINVS, de Ciuit. Dei L. VIII. c. II. *nec easdem Scripturas legere quae nondum fuerant in Graecam linguam translatae qua ille pollebat; nisi forte, quia fuit acerrimi ingenii, sicut Aegyptias, ita et illas per interpretem disceret.* Atqui per aetatem Plato ipse versionem graecam forsan potuit perlegere. Solius Aristeae fide nouimus scripturarum versionem graecam sub Ptolemaeo Philadelpho fuisse primo concinnatam. Potior auctoritas ARISTOBVLI, qui aliam vetustiorem, quamque Plato secutus est, commemorat *x*), κατηκολούθηκε δὲ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος, ἕκαστα τῶν

t) ORIGEN. cont. Cels. Lib. I. p. 13. λέγεται δὲ καὶ Ἕρμιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ νομοθετῶν ἱστορηκέναι, Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν.

u) IVSTIN. Martyr. Dialog. cum Tryphone. CLEM. ALEX. Paedag. Lib. II. c. I. ORIGEN. cont. Cels. Lib. VII. EVSEB. Praep. Euangel. Lib. IX. c. 7. THEODORET. de Curat. Graec. Affect. Lib. I. CYRILL. ALEX. cont. Iul. Lib. I.

x) EVSEB. Praep. Euangel. Lib. IX. c. 6.

τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. Διηρμήνευται δὲ πρὸ Δημητρίου ὑφ᾽ ἑτέρων πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Περσῶν (forsan Μακεδόνων) ἐπικρατήσεως etc. Quinetiam si Philoni pro se testari licet y), ipse dogma istud de Verbo, non aliunde se quam de Mose depromsisse profitetur. Denique non eadem est doctrina Philosophi et Iudaei περὶ λόγου. Esto enim *quod Plato dixerit*, inquit vir eruditus z), *nonnulla περὶ λόγου, de ratione Dei qua mundum formauit, priusquam extra se produceret, an inde demonstrari potest Philonem tantummodo πλατωνίζειν? An alicubi Plato scripsit verbum Dei iam ab initio rerum versatum in terris et sub visibili forma patriarchis apparuisse?* Vt adstruit Philo in Lib. II. Allegoriarum, *vbi hunc angelum qui sobolem Abrahae promiserat vocat diuinum verbum, quod Abraham appellat Dominum suum.* Vide ibi reliqua. Concludo igitur, Philonem non de suo inuenisse, non de Gentili Philosophia arripuisse sententiam de verbo; ex eodem, quo scriptores Apocryphi, quo Aristobulus, quo Chaldaicae paraphrases, fonte, doctrinam hausit; eundem ille cum Apostolis Iohanne, Paulo et Luca λόγον ἐνυπόστατον passim adstruit; mirificus adeo horum inter se consensus, fidem veram et primaeuam in Dei filium aeternum, abunde confirmat et illustrat. Quod si Philo non de verbo, multo minus

y) Lib. de Mundi Opific. Μωσέως γάρ ἐστι τοῦτο τὸ δόγμα, οὐ τὸ ἐμόν.

z) BERNARD. LAMY diss. de Verbo Dei.

minus de Spiritu S. a Platone doctrinam accepit. Neque enim res quaeuis tam dissimiles, quam anima mundi Platonica, et Spiritus S. e sacris litteris notus. Eius natura teste Augustino *a*) Philosophos Gentiles penitus latebat.

Iudaei vetustiores *b*) etiam ante Christum, vere et sancte de Spiritus persona et munere sentiebant. Neh. IX, 20. τὸ πνεῦμα τὸ ἀγαθὸν ἔδωκας συνετίσαι αὐτούς. Iudith. XVI, 17. ἀπέστειλας τὸ πνεῦμά σου καὶ ᾠκοδόμησε. Sap. Sol. IX, 17. βουλὴν δέ σου τίς ἔγνω εἰ μὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν, καὶ ἔπεμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστου. Eadem cum his Philo noster sensisse videtur, Lib. de mund. Opific. p. 32. (nostrae p. 92.) memorat πνεῦμα θεῖον ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος ἐκείνης φύσεως ἀποικίαν ἐνθάδε στελλόμενον. Idem de specialib. Legib. p. 343. ἐπιπεφοιτηκότος καὶ ἐνοικηκότος τοῦ θείου πνεύματος. Idem de Mandato decimo a me iam primum edito, p. 356. ἐκείνης (ψυχῆς) ἐστὶ πνεῦμα τὸ θεῖον. Et ibid. τὸ δὲ ἐμφυσώμενον δῆλον ὡς αἰθέριον ἦν πνεῦμα, καὶ εἰ δή τι αἰθερίου πνεύματος κρεῖττον, ἅτε τῆς μακαρίας καὶ τρισμακαρίας φύσεως ἀπαύγασμα. Plura huius-

a) Quaest. in Exod. II. quaest. 25. *Commendatur enim fortasse trinitas, et quod verum est, summi philosophi gentium quantum in eorum litteris indagatur, sine Spiritu Sancto philosophati sunt, quamuis de Patre et Filio non tacuerint, quod etiam Didymus in libro suo meminit, quem scripsit de Spiritu S.*

b) Vid. EVSEB. Praep. Euang. L. VII. c. 15.

huiusmodi teſtimonia ſuppetunt *c*), haec vero ſufficiunt Philonis ſententiam de Spiritu oſtendere. Nec tamen vtcunque Noſter ita vel de Verbo vel de Spiritu ſenſerit, exinde ipſum formaliter Trinitatis dogma adſtruxiſſe affirmauerim. Deum ſummum, Verbum aeternum, et Spiritum diuinum ſapientiae largitorem, ſigillatim confitetur, non tamen tres perſonas ſub vna aſſociat idea, nec de earum vnione et aequalitate inſimul ita loquitur, vt inde ſacroſancti myſterii ſpecies effingi poſſit. Laudandus ille quod tam multa et tam praeclara ediderit, ignoſcendus, quod non omnia.

Reſtat iam vt breuiter de ingenio et eruditione Noſtri dicamus. Haud quisquam ſcriptor plura veterum *) elogia conſecutus eſt, videturque ſane eorum maximam partem meruiſſe. Videtur Petauio a nonnullis nimium laudatus, ſed ab aliis forſan nimium deſpectus eſt et comtemtus. A teneris annis in litteris humanioribus erat inſtitutus *d*), eosque progreſſus in eis fecit, vt diceretur EVSEBIO Hiſt. Eccl. L. II. c. 4. τῶν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν παιδείας ἐπισημότατος. Poetas Graecos

c) Vide etiam Lib. de Gigantibus p. 269. de Plantat. Noe p. 333. et de Nobilit. p. 442. etc.

*) vide POPE - BLOUNT in Cynoſur. celeb. Auctor. p. 102. ſqq. *P.*

d) De Congreſſu Quaer. Erud. Grat. p. 530. et de Special. Leg. p. 299.

Graecos *) inprimis calluit, praecipue Homerum et Euripidem, eosque quasi pro *parentibus et praeceptoribus vitae totius proponit e)*. Disciplinis quoque externis magno incubuit ſtudio, ſicut ex ipſo diſcimus *f)*, geometriae, muſicae et aſtronomiae, quam reliquis ſcientiis longe anteponit. Verum *diſciplinae huius mediae* quam vocat, vſum probe tenuit, eamque non propter ſe, ſed propter philoſophiam ad quam ducebat, ſuſpexit. Quo magis eruditioni vacaret, ſolitudinis erat impenſe amans, proque ea comparanda voluptates, opes et gloriam, tum ſpreuit tum vitauit *g)*. Superſtitioni Ethnicae fauiſſe nonnullis videtur; minus iſtud verum; nec tamen diffitendum eſt vocabula

*) Nec ſolum Poetas legiſſe videtur, quin Proſaicorum etiam lectione probe nutritus erat. De *Platone* de quid dicam, *Thucydidis* imitatorem eſſe et haberi velle HENR. GOTH. NOACH. LOESNERVS V. C. in eleganti tractatu, cui *Lectionum Philonianarum Specimen* titulum fecit, Lipſ. 1758. abunde exemplis demonſtrauit. Idem de *Demoſthene*, *Xenophonte* et *Iſocrate* ſtatuere licet. vid. §. IV. et V. Quin *tantam*, ait LOESNERVS, *conſecutus eſt graece ſcribendi facultatem, vt ſummam oſtenderet peritiam atque miraculo eſſet Atticis et certare cum optimis Graeciae auctoribus poſſet. P.*

e) Lib. Quod Omn. Prob. Lib. p. 467. *παιδευταὶ γὰρ ὗτοι σύμπαντος βίȣ· καθάπερ γονεῖς παῖδας καὶ ὗτοι τὰς πόλεις δημοσίᾳ σωφρονίζȣσιν.*

f) Loco iam citato de Congreſſu.

g) Lib. de Special. Legib. p. 299.

vocabula fabulosa et ethnica nimium quantum vsurpasse, et, praesertim in Legatione ad Caium, profanam Deorum mythologiam calculo suo specie tenus comprobasse. Verum videtur ille pro tempore tantum Ethnici personam assumsisse, et ideo de Ioue, Marte et Apolline fabulas admisisse, vt Caium se pro eis venditantem, liberius et copiosius derideret. Non defuit Philoni dogmatum et rituum sacrorum suae gentis peritia, vtpote Pharisaeo et Sacerdotali genere oriunda, adeo vt Auctoris nostri diligens perlectio magni vsus fuerit tum ad Mosaicos libros, tum etiam posteriores Mischnicos explicandos et illustrandos. Atqui viri duo eruditionis et sagacitatis egregiae, Iosephus Scaliger *b*), et Petrus Daniel Huetius, ipsum Hebraice nesciuisse existimant *), cum

b) Notis in Euseb. Chronicon. p. 57. et Origenianis.

*) Quae forte de ignorantia Philonis circa linguam ebraicam in contrarium dicenda essent, vide sis apud cl. HORNEMANNVM *in Specimine I. exercitationum critic. in versionem LXX. ex Philone*, Goetting. 1775. 8. p. 24. sqq. et adde cl. LOESNERVM l. c. qui probe calluisse ebraica Philonem statuit. Mihi media via ire, tutissimum cum Perill. MICHAELIS in comment. *de chronologia Mosis post diluuium* §. 5. videtur. Plane ignarum non dixerim. At sufficitne qualiscunque linguae notitia ad pleniorem eius inuestigationem et vsum?

Quae vero de *allegatione dictorum biblicorum* dicenda restarent, ea occupauit iam exquisito iudicio et singulari eruditionis apparatu cl. HORNEMANN

cum quibus ego plane ſentio. Iudaeis lingua hebraea dudum deſierat eſſe vernacula, Alexandriae degentibus ſolummodo graeca videtur exculta: cui forſan Ariſteae hiſtoria fidem facit; neque enim Ptolemaeus neceſſe habuiſſet interpretes e Iudaea accire, ſi ſermonis hebraei callentes Alexandriae adeſſent. Ipſe vero Noſter de lingua Syra loquitur vt ſibi prorſus ignota, lib. adu. Flaccum p. 522. Μάριν ἀποκαλούντων, οὕτως δέ φασι τὸν Κύριον ὀνομάζεσθαι παρὰ Σύροις. Hanc vero inſcitiam maxime produnt etymologiae paſſim per opera eius conſperſae, non ſolum contra grammaticae

MANN l. c. §. 6. p. 29. ſqq. Certo enim certius eſt, Philonem allegare tantum ſecundum verſionem LXX. viralem; emphaſes enim non ex ebraicis ſed graecis verbis eruit, et voces graecas explicat: vide ſis e. g. de Opif. Mund. p. 46. et p. 86. *huius edit.* Lib. I. Legis Allegor. p. 61. Lib. III. Allegor. p. 100. *edit. Mang.* De Opific. Mund. p. 7. vocem στερέωμα L. I. Alleg. p. 52. vocem Φεισὼν vel Φυσὼν· et alibi. WESSELINGIVS, quod obiter adhuc notandum eſt, etiam verſionis graecae quam Aquila confecit, veſtigia quaedam in Philone legiſſe videtur. Epiſtolam viri doctiſſimi de hac materia cum ad manus non habeam (prodiit Traj. ad Rhen. 1748. 8.), quibus argumentis vſus ſit, me neſcire fateor. Aquilae certe, ſequioris vtique aetatis, verſio in Philonis manibus eſſe non potuit. Sed fragmenta Aquilae ſaepius veram et genuinam τῶν ό lectionem antiquiorem exhibere iis forte reſtituendam, eruditi Hexaplarium ſcrutatores libenter concedent. Adde ſi lubet LOESNERVM l. c. *P.*

maticae analogiam peccantes, qua ratione Plato multoties labitur in Cratylo, verum et contra linquae hebraeae genium; vtpote ex graeco fonte nonnunquam deductae.

Egregia vero morum documenta a Philone proferuntur, ita vt vix sanctiorem Ethicam apud fide Christiana imbutos deprehendere liceat. Aurum ibi et gemmae, vtrumque sub Allegoriarum velo latentes, passim nitent atque emicant. De Deo, eiusque recto cultu, de animae humanae puritate, de virtutis praemiis praesentibus et futuris, de omni vitae officio, nec sanctius quisquam nec verius disseruit. In Decalogo explicando, morumque regulis sub quouis praecepto tradendis, perspicuum et seuerum se probat Mosis interpretem, atque ex istis primaeuos ecclesiae patres multum profecisse, licet non semper nomine appellauerint, ausim affirmare. Egregius porro, si quis alius, libertatis patriae erat assertor, pro qua occumbere praeclarum esse docet; idem pariter *i*) tyrannidis tum in praefectis tum in imperatoribus hostis infensus. Mira vero sensuum consonantia Nostrum inter et Foederis Noui scriptores; Iohannem, Iacobum, Lucam, Paulum, vel auctorem epistolae ad Hebraeos, quisquis fuit. Cumque per temporum rationes Philonis libellos perlegi possent, erant enim ab eo iam iuniore et diu ante Euangelii scripta editi, perlegisse nullos dubito. Istud passim per totam operis seriem

i) vide ipsum in Fragmentis p. 641. et 673.

feriem in locis suis annotauimus, verum vt res fiat adhuc planior, pauca exempla et huc adferre aequum duximus. Sic enim Allegor. Lib. III. pag. 127. ὁρᾷς γὰρ ὅτι ὐ καθ' ἑτέρȣ ὀμνύει θεός· ὐδὲν γὰρ αὐτȣ̃ κρεῖττον· ἀλλὰ καθ' ἑαυτȣ̃, ὅς ἐστι πάντων ἄριστος. Quibus quam consimilia occurrunt, epist. ad Hebr. VI. 3. De Argicultura, p. 301. ἐπεὶ νηπίοις μὲν ἐστι γάλα τροφή, etc. Eadem legere est Hebr. V, 13. 14. De Decem Oraculis p. 201. ἀμήχανον δὲ ἐυσεβεῖσθαι τὸν ἀόρατον ὑπὸ τῶν εἰς τȣ̀ς ἐμφανεῖς καὶ ἐγγὺς ὄντας ἀσεβȣ́ντων. D. Iohannes tum sensu tum verbis conuenit, 1. Ep. IV, 20. Idem adu. Flaccum, p. 542. καθ' ἑκάστην ἡμέραν, μᾶλλον δὲ ὥραν προαποθνήσκω. Annon haec satis bene explicant. D. Paulum I. Ep. ad Corinth XV, 31? Denique in Fragmentis ex Iohanne Damasceno, p. 649. ἀμήχανον συνυπάρχειν τὴν περὶ κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπῃ. Eadem scribuntur a D. Iohanne I. Ep. II, 15. Ex his, opinor, abunde liquere quam cognatos euangelicis sensus proferat Philo, quantumque eius diligens perlectio prodesset, tum ad obscurae Foederis Noui illustranda, tum ad dubia confirmanda.

Quod ad scripta Philonis attinet pauca restant dicenda; siquidem ad singulorum libellorum titulos quicquid opportunum erat, vel ex antiquis scriptoribus erui potuit, iam dictum est. De etiamnum editis *) cuiuis curioso satisfacere pos-

*) *Editiones Operum Philonis* numeros non excedunt Prodierunt 1) *Opu*

sit IOHANNES ALBERT. FABRICIVS in luculento tractatu de vita et scriptis Philonis, Bibl. Graec. Lib. IV. His vero adieci tractatum integrum de posteritate Caini ad Vol. I. p. 226. non ante editum, nec a viro erudito memoratum, e Codice Vaticano transcriptum, et ad me Romae transmissum cum eiusdem Codicis collatione a Cl. Fouchet

1) *Opuscula pauca Philonis latine edita a* IOH. SICHARDO *Basil.* 1527. fol. et 1534. et *in Micropresbytico* 1550. fol. Sunt autem haec: Antiquitatum Biblicarum Lib. I. Quaestionum et solutionum in Genesin L. I. De statu Essaeorum i. e. Monachorum, qui temporibus Agrippae regis monasteria sibi fecerunt Lib. I. De nominibus hebraicis, Hieronymo interprete; et Liber de Mundo interpr. Guil. Budaeo.

2) *Opera Philonis graeca*, luculentis typis et castigata *ab* ADRIANO TVRNEBO. Paris. 1552. fol.

Errata fere quadringenta in hac editione perquam nitida ex MSS. Codd. castigauit IOH. CHRISTOPHORSONVS Anglus ad calcem versionis suae librorum Philonis de mundi fabricatione, de X. praecept. de magistr. diligendo et de officio iud. Antwerp. 1553. in 4.

vid. de hac rarissima editione FREYTAGII Apparat. Litter. Tom. I. p. 610. sq. DENIS Memorab. Biblioth. Garellianae. p. 590. et de hac aliisque editionibus CATALOG. BIBLIOTH. BVNAV. Tom. III. Vol. I. p. 54.

Fouchet Eleutheropoleos episcopo in Partibus Infidelium. Quod quidem debere me grate confiteor viro, summae pariter dignitatis et humanitatis eminentissimo, Cardinali Polignac, tunc temporis Regis Christianissimi negotia Romae procuranti. Accessit huic libellus alter a Fabricio memoratus, sed antea non editus, in mandata Decalogi,

3) *Philonis scripta* (quae in Graeca Turnebi editione exstant) *latine versa a* SIGISM. GELENIO. Basil. 1554. fol. Lugd. 1561. 8.

4) *Ph. Opera Graec. et Lat. illustrata ab* ADRIAN. TVRNEBO *et* DAV. HOESCHELIO, Colon. Allobrogum. 1613. fol.

vid. Catal. Bibl. Lugduno-Batau. p. 64. DENIS l. c.

5) *Ph. O. quae exstant omnia. Ex accuratissima S. Gelenii et aliorum interpretatione, Partim ab A. Turnebo, Professore regio, e Christianissimi regis bibliotheca, partim a D. Hoeschelio ex Augustana edita et illustrata. Huic nouissimae editioni accessere variae lectiones et elegantissimus eiusdem Philonis de* Septenario *libellus, et* de prouidentia Dei *fragmenta. Cum rerum Indice locupletissimo.* Lutetiae Parisiorum MDCXL.

Laudatur et infrequentibus annumeratur libris haec Parisiensis editio in *Catal. Bibl. Solgerianae,* (quae Bibliotheca nunc publicae Norimbergensium Bibliothecae inserta est) p. 48. Tom. I. Sed mendum in anno est. Non enim 1650, sed 1640 ex αὐτοψίας prodiisse certum habeo. HAMBERGER in

calogi, octauum, nonum et decimum, addito etiam libro de Iustitia; vtrumque manu propria descripsi ex Codice perantiquo, quem Ioh. Seldenus Bibliothecae Bodleianae dono dedit, cumque versione reuerendi admodum Lincopensis Episcopi, notisque meis et emendationibus edidi Vol. II. a p. 335. ad 374. Porro cum Philo noster libros quaestionum in Genesin et Exo-

in zuverläßigen Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern, etiam mendo typographico 1610. prodiisse scribit p. 31. Tom. II.

6) *Ph. O.* etc. Francof. 1691. fol.

Eadem prorsus cum antecedenti editione est, cuius ectypon etiam quoad paginarum numeros constituit.

7) *Ph. O.* etc. Francofurti, sine anno; nouo tantum titulo a praecedenti differt. Editionem a. 1691. solo titulo nouo vestiuit Bibliopola. Schoettgenii praefatio et notitia e Bibliotheca Fabriciana in titulo memorata, exemplari, quod possideo, desunt.

8) *Editio Mangeiana* – de qua alibi plura.

Singulorum quorundam libellorum editiones in ipsis librorum initiis Mangeius, et ego post eum, adduximus. Repetere ergo hic eas nolui.

De *deperditis Philonis Libris*, a Mangeio omissis, in praefatione illius Tomi, qui fragmenta continebit, agam. *P.*

dum *) Eusebio teste k), scripserit, iique dudum perierint; horum congessi fragmenta ex Iohanne Damasceno et Codice inedito alterius Iohannis, eaque exstant Vol. II. p. 646. Denique, ne quid operis integritati deesset, capita integra Philonis vna cum aureo de prouidentia libello ex Eusebii Praeparatione euangelica huc contuli; adiectis insuper sententiis ex Antonio, fragmentisque aliis non contemnendis, et iam primum editis, tum ex Codice Barocciano Nro. 143. in Bibliotheca Bodleiana, tum ex Catena inedita Cod. Reg. Nro. 1825. in Bibliotheca Regis Christianissimi. Spero ergo me fidem absoluisse quam orbi litterato dederam, me, omnia Philonis quae inueniri poterant, editurum.

De editionis nostrae ratione haec, Lector, paucis accipe; vbique sequor editionem Parisiensem Philonis operum anni 1640. Quae quidem quoad textum non alia est ab editione Adriani Turnebi **), excepto quod addita est Sigismundi Gelenii

*) Laudat has quaestiones, LAMBECIVS in Commentariis de Bibl. Vindobonensi, sed tantum quoad titulum: opus ipsum ex Codice periit. vid. Comment. Tom. III. p. 210. ed. Kollarii. *P.*

k) Hist. Eccl. L. II. c. 16.

**) Nec ab ea, quae Francofurti 1691. prodiit. Quae igitur de Editis in notis et Mangeianis, et meis qualibus

Gelenii versio cum tribus tractatibus a Dauide Hoeschelio ex vnico Codice Augustano primo seorsum editis. Textum nullibi ex coniectura muto, nec ex vnius tantum Codicis Manuscripti fide, nisi Medicei, quem reliquorum omnium longe optimum esse existimo, et ex quo solo hiatus bene multos supplere in textu non dubitaui. Interpretatio magna ex parte dicti Gelenii; sed cum nonnunquam paraphrasten magis quam interpretem agit, saepiusque textum mendosum sequitur; necesse habui in quam plurimis locis mutare, quae tamen si passim pro more indicassem, notae ad nimiam sane molem creuissent. Sero tandem deprehendi maiorem me operam veteri versioni emendandae impendisse quam nouae confectio postulauerit. Libri tres de Vita Mosis Adrianum Turnebum habent interpretem, estque ea versio accurata et elegantissima; eam fere integram retinui, nisi vbi textus ipse fide Codicum, vt fit saepius, emendatur. Libelli ab Hoeschelio primum editi, scilicet, de Nominum Mutatione, secundus de Allegoriis et de Somniis Fed. Morellum professorem regium prae se ferunt interpretem. Sed versio est tam puerilis et barbara, vt eam pene totam immutauerim. Adeoque inducor vt credam nomen viri eruditi

qualibuscunque, habentur, de hisce tribus editionibus, Turnebiana, Parisiensi et Francofurtana intelligenda sunt. *P.*

in operis commendationem fuiſſe oppoſitum, quadam bibliopolarum fraude. Quod ad libellorum diſpoſitionem attinet, longe alium tenent ordinem quam in priore; ſed magis naturalem, vt puto, et ex mente Auctoris, ex cuius praecipue monitis mutationem inſtitui. Huiusce mutationis cauſas aſſigno ad cuiusque libri initium, quo igitur, ne actum agam, Lectorem refero.

In concinnando hoc opere ſubſidio vſus ſum vnius *Codicis Vaticani* Nro. 152. qui largam meſſem mihi variarum et meliorum lectionum ſuppeditauit. Item *Codicum trium ex Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi* Nro. 1895. 2250. et 2251. Quorum vltimus videtur egregiae notae Codex. Collationem *Codicis Coisliani* Nro. 43. in gratiam meam confecit, et ad me ex Gallia benigniſſime transmiſit, vir praeclare induſtriae, eruditionis et ingenii Thom. Carte. Idem manu propria tranſcriptum ad me miſit Apographum bene longum Philonis excerptorum ex *Codice Collegii Ludouici Magni* Soc. Ies. Codicis cuius titulus hicce: Ἰωάννȣ πρεσβυτέρȣ καὶ Μοναχȣ̃ τȣ̃ Δαμασκηνȣ̃ ἐκλογῶν βιβλίον. Sed excerpta alia longe videntur a Iohannis Damaſceni ſacris Parallelis. Quisquis fuit Auctor, de eo enim non liquido conſtat, eum appellamus IOHANNEM MONACHVM *ineditum*, vt ab illo Damaſceno diſtinguatur. Iſtud vero

Apogra-

Apographum magni fuit vſus mihi in emendandis et reſtituendis quam plurimis Philonis locis; eiusque exemplar editum a nobis legitur Vol. II. p. 660. Idem etiam Thom. Carte ex Catena inedita *Codicis Regii* Nro. 1825. in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi quamplurima Philonis deperdita deſcripſit, et ad me miſit; quae a nobis edita ſunt inter Fragmenta, Vol. II. p. 675. Collationem *Codicis Auguſtani*, cuius opera Hoeſchelius vſus eſt in tribus Philonis libellis edendis, ex cl. Wolfio Hamburgae comparaui. Aderant etiam quatuor Auctoris noſtri codices in Anglia, quos ego ipſe contuli. *Lincolnienſis Collegii vnus*, quem vir praeclarae pietatis et eruditionis Georgius Wheler Miles e Graecia aduexit, collegioque iſti donauit. *Secundus Bodleianus*, quem Ioh. Seldenus Bibliothecae Bodleianae donauit, e quo lectiones bene multas et inſignes habemus in libris de Legibus et tribus Virtutibus, nec non Apographum ineditorum de Decalogi praeceptis octauo, nono, et decimo. *Tertius* eſt *Collegii Noui* a Reginaldo Polo, Cardinali, donatus; codex quidem recens, vtpote deſcriptus anno MDXXXIII, ſed tamen non contemnendus; quippe qui exſcriptus eſt, vt ex nota librarii ad titulum appoſita diſcimus ex antiquiſſimo exemplari Pataui repoſito. Reſtat *quartus Cantabrigienſis, Collegii SS. Trinitatis*, qui quidem codex eſt recentior; ex eo tamen Iohannem Chriſtophorſonum, Noſtratem,

tem, valde ſuſpicor errata fere quadringenta in Adriani Turnebi editione notaſſe et correxiſſe. Denique poſtremo loco venit, ſed primo nominandus et ſuſpiciendus *Codex Mediceus* *), reliquorum omnium, vt videtur, et antiquiſſimus et praeſtantiſſimus, quem in meum vſum Cl. Antonius Cocchius medicus Florentinus, Tuſciae litteratae

*) Codicem hunc Membranaceum Num. XX. Plut. X. vberius deſcripſit ANG. MAR. BANDINIVS in *Catalogo Codd. MSS. Bibl. Medic. Laurent.* Tom. I. Graec. p. 487. eumque ab Anton. Cocchio iam a. 1733. collatum eſſe memorat ex ipſa notitia Cocchii codici praefixa. Tempus, quo codex exaratus eſt, p. 487. Saec. XIV. poſt vero p. 488. Saec. XIII. ponit Bandinius; incertus ergo, quo Saeculo affirmaret ſcriptum. Accurate et emendate, ſed minute ſcriptus eſt, eiusque ſpecimen aenea Tab. VII. Nr. IV. exhibet. Quae contineat Philonis opera, nec enim omnia habet, ſeorſim ab initio librorum indicauit Mangeius, quare hic praeterire Catalogum eorum ſatius duxi.

Hoc tantum addam, in notis a me, tunc adhuc Catalogo Bandini deſtituto, omiſſum, Librum de Opif. Mund. occurrere in Cod. XX. Pl. X. Cod. XI. Plut. LXIX. et Cod. X. Plut. LXXXV. Legis Allegoriar. Lib. I. in Codicibus iisdem. Libr. II. Cod. XI. Plut. LXIX. et Cod. X. Plut. LXXXIV.

Adſunt ſcilicet in hac egregia Medicea Bibliotheca etiam alii quorundam operum Philonis codices, quorum Bandinius l. c. mentionem fecit. Collatos eos fuiſſe in vſum Mangeii credit, hunc vero

teratae decus egregium, accuratiſſime contulit cum editis; cuiusque adeo in collatione iſta induſtriam, ſagacitatem et eruditionem lubens et gratus agnoſco. Ea vero collatio cum ſero nimis ad manus meas veniſſet, et non exigua pars operis noſtri prelum iam ſubiiſſet, neceſſe habui plurimas eius emendationes inter praetermiſſa et corri-

ro Codices non ſatis diſtinxiſſe queritur. Sed, iuuat verba ipſa ex Tom. II. cit. Bibl. Med. p. 634. apponere: *Scias velim, lector, editionem, quam tum in hoc, tum in ſequentibus Philonis Codicibus recenſendis prae manibus habuimus, illam eſſe recentiſſimam, quae curante Thoma Mangey Canonico Dunelmenſe prodiit Londini typis Guil. Bowyer MDCCXLII. duobus maximae molis voluminibus, quamque nunc tandem in Anglia, et quidem iniquiſſimo pretio nobis comparauit amicus optimus ac doctiſſimus Dau. Runckenius: cuius quidem praefationem quum ipſe legerem, comperi, quod iam ſuſpicabar Catalogi Tom. I. p. 487. ad eximii illius Codicis XX. Plut. X. exemplar, et quidem ex Antonii Cocchi memoriae nunquam interiturae viri collatione fuiſſe adornatam. Hunc enim Codicem ab editore intelligi arbitramur in Praef. pag. XVIII. vbi haec habet:* Textum — — dubitaui; (vid. ſupra praef. Mang. p. LIII.) *Non vnius tamen Medicei Codicis, ſed plurium collationes fuiſſe in eius editionis vſum comparatas crediderim. Etenim in eadem Praefatione pag. XIX. iterum Bibliothecae Mediceae meminit hisce verbis:* Denique poſtremo loco — — reiicere (vid. ſupra p. LVI.) *Quum igitur et huius antiquiſſimi Codicis, quisquis ille fuerit, colla-*

corrigenda ad calcem reiicere *). A viro etiam eruditiſſimo et admodum reuerendo Erico Benzelio Lincopenſi epiſcopo apud Suecos librum impreſſum comparaui; quem ille variis lectionibus ex Codd. Auguſtano et Seldeniano, cum nonnullis etiam coniecturis conſperſerat; ex his tum coniecturis tum annotationibus quicquid vſur-

collationes non in tempore in editoris manus, vt ipſe adfirmat, peruenerint; et in ipſo Tomi I. limine, nimirum pag. 1. in notis litt. d. [nobis p. 5. not. *e*).] *Medicei Codicis variae lectiones adferri incipiant, patet plures ex hac Bibliotheca Codices pro ipſa adornanda praeſto fuiſſe. Quod ſi, vti par erat, ipſorum numerus ac Pluteus diſtincte fuiſſet appoſitus, nihil eſſet, in quo vel collatoris, vel editoris diligentia deſiderari poſſet: id certe adfirmare poſſumus, tum hunc, quem prae manibus habemus, tum Codicem XX. Plut. X. in quibus Cocchii manus identidem occurrit, fuiſſe procul dubio conſultos.*

Meminit ſcilicet Bandinius de Codice Membranaceo Saec. XIV. ineuntis Tom. II. p. 630. ſqq. Philonis Opera quaedam complectente, Plut. LXIX. Cod. XI. De alio, nonnulla Philonis opera cum ſcholiis aliquot marginalibus Saec. XII. Cod. XXIII. Plut. X. Tom. I. p. 491. De Libris vitam Moſis continentibus, ſine Auctoris nomine. Saec. XIV. Cod. XIII. Plut. XI. Tom. I. p. 509. De omnibus fere Operibus Noſtri, Cod. X. Plut. LXXXV. Saec. XV. et XVI. Tom. III. p. 267. ſqq. *P.*

*) Haec praetermiſſa ſtatim ſuis locis inſerui. *P.*

vſurpaui, publice lectoribus notum feci; plura ex eis editurus, ni inaudiuiſſem ipſum nouae Philonis editionis ſuſcepiſſe conſilium.

Ingratitudinis vero notam ſubirem, Lector, ſi non ſingularem humanitatem viri admodum reuerendi, nec minus litteris quam dignitate conſpicui Eduardi Epiſcopi Dunelmenſis praedicarem; qui librum egregium de operibus Philonis ad ipſo conſcriptum, e quo multum me profeciſſe gratus fateor, lubens et humaniſſime communicauit. Summa etiam cum laude a me commemorandus Cl. Ieremias Markland, A. M. Collegii Sancti Petri Socius, Academiae Cantabrigienſis decus egregium, et in re critica facile princeps, cuius opera, conſilio et iudicio in toto operis decurſu perpetuo ſum vſus. Praedicandus inſuper Vir egregius, Iohannes Taylor, LL. D. cuius laboribus litteratus orbis etiamnum Lyſiam debet, mox Demoſthenem debebit. Is cum plurima tum in textu Philonis reſtituendo, tum in verſione emendanda, praeclara, qua pollet, ſagacitate animaduertiſſet, ea omnia ad me amiciſſime transmiſit.

Reſtat tandem, Lector, vt ſi qua in opere longo, vel mea vel operarum incuria irrepſerint errata, qualia quamplurima irrepiſſe fateor, ea tu in bonam partem accipias. Inſigniora in praeter-

termiſſis et corrigendis ad calcem abſterſi, quaedam forſan adhuc reſtant abſtergenda. Verum ſi quid a me vel admiſſum vel omiſſum, tribuas, oro, ſortis meae rationi, quae me in Canonicatu meo reſidentem, diu et longe ſingulis annis abeſſe a prelo inuitum coegit. Id interea pro certo habe, ſi a Viro illuſtri, penes quem ſolum fuit, ea gratia mihi fuiſſet conceſſa, quae raro aliis petentibus fuit denegata, opus hoc noſtrum et biennio citius et multo emendatius fuiſſe in lucem proditurum.

COLLATIO EDITIONVM

MANGEIANAE, PARISIENSIS ET NOSTRAE.

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 1	pag. 1	lin. 1	pag. 1	pag. 1	lin. 1
- - 2	- - 4	- 8	- - 2	- - 4	- 12
- - 3	- - 6	- 21	- - 3	- - 6	- 22
- - 4	- - 8	- 27	- - 4	- - 10	- 4
- - 5	- - 12	- 7	- - 5	- - 12	- 19
- - 6	- - 14	- 16	- - 6	- - 16	- 7
- - 7	- - 18	- 6	- - 7	- - 18	- 26
- - 8	- - 20	- 17	- - 8	- - 22	- 14
- - 9	- - 24	- 8	- - 9	- - 26	- 2
- - 10	- - 26	- 21	- - 10	- - 28	- 14
- - 11	- - 30	- 3	- - 11	- - 32	- 7
- - 12	- - 32	- 19	- - 12	- - 34	- 23
- - 13	- - 36	- 1	- - 13	- - 38	- 5
- - 14	- - 38	- 17	- - 14	- - 40	- 20
- - 15	- - 40	- 27	- - 15	- - 44	- 9
- - 16	- - 44	- 12	- - 16	- - 46	- 23
- - 17	- - 46	- 24	- - 17	- - 50	- 16
- - 18	- - 50	- 8	- - 18	- - 52	- 28
- - 19	- - 52	- 20	- - 19	- - 56	- 11
- - 20	- - 56	- 2	- - 20	- - 58	- 24
- - 21	- - 58	- 16	- - 21	- - 62	- 10
- - 22	- - 62	- 1	- - 22	- - 64	- 18
- - 23	- - 64	- 13	- - 23	- - 68	- 5
- - 24	- - 66	- 19	- - 24	- - 70	- 20
- - 25	- - 70	- 8	- - 25	- - 74	- 8
- - 26	- - 72	- 15	- - 26	- - 76	- 19
- - 27	- - 76	- 1	- - 27	- - 80	- 1
- - 28	- - 78	- 14	- - 28	- - 82	- 15
- - 29	- - 80	- 28	- - 29	- - 86	- 1
- - 30	- - 84	- 14	- - 30	- - 88	- 14
- - 31	- - 86	- 27	- - 31	- - 90	- 30
- - 32	- - 90	- 10	- - 32	- - 94	- 14

Mangeian.

Mangeian.	*Nostra.*		*Parif.*	*Nostra.*	
pag. 33	pag. 92	lin. 19	pag. 33	pag. 96	lin. 27
- - 34	- - 96	- 6	- - 34	- - 100	- 12
- - 35	- - 98	- 19	- - 35	- - 102	- 24
- - 36	- - 100	- 26	- - 36	- - 106	- 16
- - 37	- - 104	- 11	- - 37	- - 110	- 4
- - 38	- - 106	- 26	- - 38	- - 112	- 23
- - 39	- - 110	- 9	- - 39	- - 116	- 6
- - 40	- - 112	- 28	- - 40	- - 118	- 19
- - 41	- - 116	- 9	- - 41	- - 122	- 11
- - 42	- - 118	- 21	- - 42	- - 126	- 15
- - 43	- - 122	- 1	- - 43	- - 130	- 1
- - 44	- - 122	- 11	- - 44	- - 132	- 17
- - 45	- - 126	- 5	- - 45	- - 136	- 9
- - 46	- - 128	- 21	- - 46	- - 138	- 23
- - 47	- - 132	- 5	- - 47	- - 142	- 10
- - 48	- - 134	- 14	- - 48	- - 144	- 23
- - 39	- - 136	- 27	- - 49	- - 148	- 6
- - 50	- - 140	- 3	- - 50	- - 150	- 21
- - 51	- - 142	- 17	- - 51	- - 152	- vlt.
- - 52	- - 144	- 28	- - 52	- - 156	- 12
- - 53	- - 148	- 3	- - 53	- - 160	- 5
- - 54	- - 150	- 16	- - 54	- - 162	- 21
- - 55	- - 153	- 27	- - 55	- - 166	- 4
- - 56	- - 156	- 6	- - 56	- - 168	- 17
- - 57	- - 158	- 19	- - 57	- - 170	penult.
- - 58	- - 160	- 28	- - 58	- - 174	- 18
- - 59	- - 164	- 7	- - 59	- - 178	- 4
- - 60	- - 166	- 20	- - 60	- - 180	- 18
- - 61	- - 168	- 31	- - 1087	- - 186	- 1
- - 62	- - 172	- 9	- - 1088	- - 188	- 4
- - 63	- - 174	- 23	- - 1089	- - 190	- 19
- - 64	- - 178	- 6	- - 1090	- - 192	- vlt.
- - 65	- - 180	- 18	- - 1091	- - 196	- 10
- - 66	- - 186	- 1	- - 1092	- - 200	- 1
- - 67	- - 186	- 18	- - 1093	- - 202	- 12
- - 68	- - 190	- 7	- - 1094	- - 204	- 22

Mangeian.

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 69	pag. 192	lin. 15	pag. 1095	pag. 206	lin. 29
70	194	29	1096	210	5
71	198	12	1097	212	13
72	200	24	1098	214	23
73	204	6	1099	218	2
74	206	15	1100	220	15
75	208	25	1101	222	19
76	212	7	1102	226	7
77	214	13	1103	228	15
78	216	28	1104	230	25
79	220	12	1105	234	4
80	222	22	1106	236	12
81	226	5	1107	238	18
82	228	16	60	244	1
83	230	27	61	244	8
84	234	9	62	248	12
85	236	22	63	250	28
86	240	3	64	254	10
87	244	1	65	256	19
88	246	4	66	260	7
89	248	19	67	262	21
90	250	vlt.	68	266	9
91	254	15	69	268	24
92	256	26	70	272	13
93	260	7	71	274	26
94	262	23	72	278	9
95	266	9	73	280	24
96	268	21	74	284	6
97	269	8	75	286	21
98	274	19	76	290	13
99	278	3	77	292	penult.
100	280	14	78	296	14
101	282	24	79	300	2
102	286	10	80	302	19
103	288	15	81	304	vlt.

Mangeian.

Mangeian.	*Nostra.*		*Paris.*	*Nostra.*	
pag. 104	pag. 292	lin. 4	pag. 82	pag. 308	lin. 20
- - 105	- - 294	- 21	- - 83	- - 312	- 6
- - 106	- - 298	- 1	- - 84	- - 314	- 22
- - 107	- - 300	- 11	- - 85	- - 318	- 12
- - 108	- - 302	- 27	- - 86	- - 320	- 28
- - 109	- - 306	- 9	- - 87	- - 324	- 11
- - 110	- - 308	- 23	- - 88	- - 328	- 12
- - 111	- - 312	- 7	- - 89	- - 332	- 3
- - 112	- - 314	- 22	- - 90	- - 334	- 18
- - 113	- - 318	- 12	- - 91	- - 338	- 5
- - 114	- - 320	- 25	- - 82	- - 340	- 22
- - 115	- - 324	- 14	- - 93	- - 344	- 8
- - 116	- - 328	- 5	- - 94	- - 346	- 23
- - 117	- - 330	- 19	- - 95	- - 350	- 6
- - 118	- - 334	- 5	- - 96	- - 352	- 25
- - 119	- - 336	- 13	- - 97	- - 356	- 14
- - 120	- - 338	penult.	- - 98	- - 358	- 27
- - 121	- - 342	- 16	- - 99	- - 362	- 12
- - 122	- - 344	- 26	- - 100	- - 364	penult.
- - 123	- - 348	- 6	- - 101	- - 368	- 15
- - 124	- - 350	- 18	- - 102	- - 372	- 1
- - 125	- - 354	- 1	- - 103	- - 374	- 14
- - 126	- - 356	- 15	- - 104	- - 378	- 8
- - 127	- - 358	- 29	- - 105	- - 380	- 29
- - 128	- - 362	- 10	- - 106	- - 384	- 12
- - 129	- - 364	- 19	- - 107	- - 388	- 3
- - 130	- - 368	- 7			
- - 131	- - 370	- 20			
- - 132	- - 372	- vlt.			
- - 133	- - 376	- 17			
- - 134	- - 380	- 9			
- - 135	- - 382	- 21			
- - 136	- - 386	- 5			
- - 137	- - 388	- 18			

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΩΣΕΩΣ ΚΟΣΜΟΠΟΙΙΑΣ.

PHILONIS IVDAEI

DE EA QVAM MOSES DESCRIBIT MUNDI CREATIONE.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΩΣΕΩΣ ΚΟΣΜΟΠΟΙΙΑΣ. *)

ΤΩΝ ἄλλων νομοθετῶν, οἱ μὲν ἀκαλλώπιστα καὶ γυμνὰ τὰ νομισθέντα παρ' αὐτοῖς εἶναι δίκαια διετάξαντο· οἱ δὲ πολὺν ὄγκον τοῖς νοήμασι a) προσπεριλαβόντες, b) ἐξετύφωσαν τὰ πλήθη, μυθικοῖς πλάσμασι τὴν ἀλήθειαν c) ἐπικρύψαντες· Μωσῆς δ' ἑκάτερον ὑπερβὰς, τὸ μὲν, ὡς ἄσκεπτον καὶ ἀταλαίπωρον καὶ ἀφιλόσοφον· τὸ δ', ὡς κατεψευσμένον καὶ μεστὸν γοητείας· παγκάλην καὶ σεμνοτάτην ἀρχὴν d) τῶν νόμων ἐποιήσατο, μήτ' εὐθὺς ἃ χρὴ πράττειν ἢ τἀναντίον ὑπειπὼν, μήτ' ἐπειδὴ προτυπῶσαι τὰς διανοίας τῶν χρησομένων τοῖς νόμοις ἀναγκαῖον ἦν, μύθους πλασάμενος, ἢ συναινέσας τοῖς ὑφ' ἑτέρων συντεθεῖσιν. ἡ δ' ἀρχὴ,

*) Hoc opusculum est Commentarius partim literalis, partim mysticus in Genes. c. I. meritoque inter reliqua Philonis opera primum tenet locum. Agit enim de rerum initiis a Mose descriptis, admista tamen Pythagoreorum de numeris doctrina. Iohannes Damascenus in Parall. Sacr. passim citat, ἐκ τῶν κατὰ κοσμοποιίας, vt et Arethas Comm. in Apoc. 1. Atqui Eusebius, Praep. Evang. L. VIII. c. 12. alium prodit titulum: πάλιν οὖν τὸν Φίλωνα παραιτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν εἰς τὸν νόμον, nec sub hodierni tituli nomine agnoscitur, vel ab Eusebio vel ab Hieronymo in operum Philonis indicibus. Quidquid sit, Auctor ipse hunc titulum agnovisse videtur, libr. de Abraham. (p. 385. ed. Francof.) De anima enim loquens, haec habet: ἦλθε δὲ, ὡς ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ δεδήλωται, παρὰ θεοῦ. qui locus extat huius libelli, p. 31. e. F. Scriptores Christiani in Hexaemeron, praecipue D. Ambrosius, multa ex hoc opusculo mutuati sunt.

a) προσπαραλαβόντες MSS. Codd. προσπεριβαλόντες Cod. regius Parisiensis Nro. 3502. quae vox etiam usurpatur

DE MVNDI CREATIONE SECVNDVM MOSEN LIBER.

Caeteri legislatores partim nullo ornatu adhibito nudum ius praeſcripſerunt: partim ſenſus ſuos nimium exaggerantes, vulgus in errorem deduxerunt, fabuloſis figmentis veritatem obſcurantes. Moſes vero utraque ratione poſthabita, altera vt rudi ac incurioſa parumque decora philoſopho: altera vt mendace plenaque praeſtigiis, optimum ac grauiſſimum legum ſuarum fecit initium: neque ſtatim quae facienda quaeue non, admonens: neque, quoniam formandae prius erant mentes accepturorum has leges, affingens fabulas, aut aliorum figmenta recipiens: ſed admirandum (ut dicere coepi) eſt hoc principium creationem mundi complexum: ut-

 pote

patur a noſtro p. 747. (ed. F.) μυρίας γὰρ ὅσας διὰ γραφικῆς καὶ πλαστικῆς μορφώσαντες ἰδέας, ἱερὰ καὶ νεὼς αὐταῖς προσπεριεβάλοντο. repone ergo προσπεριβαλόντες. (ita et Turnebi Editio.)

b) ἐξετύφλωσαν Codd. Vat. Aug. et Coisl. ſed nil videtur mutandum. M. Codd. Chriſtophorſoni et Aug. ἐξετύφλωσαν, nec diffiteor mihi olim placuiſſe, ſed nunc non muto ἐκτυφῶσαι probum. Lib. I. de Monarch. p. 814. de Legat. ad Caium p. 1015. ut Silius Italicus II. 132. *vaniloquo pubem furiabant inſuper ore.* M. Tullius ad Attic. XII. ep. 23. *Vna me cauſa movet, in qua ſcio me τετυφῶσθαι, ſed, ut facis, obſequere huic errori meo,* vbi Henr. Stephanus, caſtigat. p. 67. mavult *furori meo.* Harpocratio τετύφωμαι, ἀντὶ τῦ ἐμβεβρόντημαι, ἔξω τῶν φρενῶν γέγονα. BENZ.

c) ὑπορύψαντες nonnulli codd.

d) ἐποιήσατο τῶν νόμων edit. Turn. Paris. et Francof. P.

ἀρχὴ, καθάπερ ἔφην, ἐστὶ e) θαυμασιωτάτη, κοσμοποιίαν περιέχουσα· ὡς καὶ τοῦ κόσμου τῷ νόμῳ, καὶ τοῦ νόμου τῷ κόσμῳ συνᾴδοντος· καὶ τοῦ f) νομίμου ἀνδρὸς, εὐθὺς ὄντος κοσμοπολίτου, πρὸς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ' ἣν καὶ ὁ σύμπας κόσμος διοικεῖται. Τὸ μὲν οὖν κάλλος τῶν νοημάτων τῆς κοσμοποιίας οὐδεὶς οὔτε ποιητὴς, οὔτε λογογράφος, ἀξίως g) ἀνυμνῆσαι δύναιτο. καὶ γὰρ λόγον καὶ ἀκοὴν ὑπερβάλλει, μείζω καὶ σεμνότερα ὄντα, ἢ h) ὡς γενητοῦ τινὸς ὀργάνοις ἐναρμοσθῆναι. οὐ μὴν διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτολμητέον λέγειν. οἴκοθεν μὲν οὐδὲν i) οὐδὲ πολλὰ, ὀλίγα δ' ἀντὶ πολλῶν, ἐφ' ἃ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν φθάνειν εἰκὸς, ἔρωτι καὶ πόθῳ σοφίας κατεσχημένην. ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν τὰς ἐμφάσεις καὶ ἡ βραχυτάτη σφραγὶς k) τυπωθείσας δέχεται, οὕτω τάχα που καὶ τὰ τῆς ἀναγραφείσης ἐν τοῖς νόμοις κοσμοποιίας ὑπερβάλλοντα κάλλη, καὶ ταῖς μαρμαρυγαῖς τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ψυχὰς ἐπισκιάζοντα, βραχυτέροις l) παραδοθήσεται χαρακτῆρσιν, ἐπειδὰν ἐκεῖνο μηνυθῇ πρότερον, ὅπερ οὐκ ἄξιον ἀποσιωπῆσαι. m) τινὲς γὰρ τὸν κόσμον μᾶλλον ἢ τὸν κοσμοποιὸν θαυμάσαντες, τὸν μὲν ἀγένητόν τε καὶ ἀΐδιον ἀπεφήναντο· n) τοῦ δὲ θεοῦ πολλὴν ἀπραξίαν o) οὐκ εὐαγῶς κατεψεύσαντο, δέον ἔμπαλιν τοῦ μὲν τὰς δυνάμεις ὡς ποιητοῦ καὶ πατρὸς καταπλαγῆναι, τὸν δὲ μὴ πλέον τοῦ μετρίου ἀποσεμνῦναι· Μωσῆς δὲ, καὶ φιλοσοφίας ἐπ' αὐτὴν φθάσας ἀκρότητα, καὶ χρησμοῖς τὰ πολλὰ καὶ συνεκτικώτατα τῶν τῆς φύσεως ἀναδιδαχθεὶς, ἔγνω δὴ, ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν, ἐν τοῖς οὖσι, τὸ μὲν εἶναι

e) θαυμασιωτάτη additur in Christophors. Cod. vt et Aug. Med. et Vatic. καὶ χρησιμωτάτη τῷ βίῳ κοσμογόνον καὶ ἐν ἱεραῖς βίβλοις διωρισμένην.

f) καὶ τοῦ deest in edit. Francof. P.

g) ἂν ὑμνῆσαι Codd. Med. et Aug. item Turn.

h) ὡς θνητοῦ τινὸς ὀργάνῳ. Editiones.

pote cum et mundus legi et lex mundo concinat, et homo legi obnoxius mox ciuis mundi euadat, dirigens actiones ad arbitrium naturae a qua totus administratur mundus. Elegantiam vero sensuum quibus mundi creatio traditur, quamuis nullus poeta, nullus scriptor laudare queat pro dignitate; superant enim omnem dicendi audiendiue facultatem, vtpote sublimiores et grauiores quam qui possint ad mortalis cuiusuis organa accommodari; non tamen ideo silendum, sed studio pietatis vel vltra vires audendum: non ut priuatim afferamus aliquid proprium vel multa, sed e multis pauca quaedam, qualia humana mens assequi poterit, quae amore ac desiderio sapientiae tenetur. Quemadmodum enim colossorum similitudines vel in exiguo exprimuntur anulo: ita fortassis etiam creationis in legibus descriptae pulchritudo eximia, splendore quodam percellens lectorum animos, breuioribus tradetur notis: si prius admoneantur, quod admoneri operae pretium fuerit. Quidam enim mundum magis admirati quam ejus conditorem, hunc quidem non factum aeternumque asserunt. Deum vero in alto otio degere mentiuntur impii: cum debuissent contra, hujus ut conditoris ac parentis admirari potentiam, illum non supra modum venerari. At Moses, tum philosophiae fastigium assecutus, tum diuinitus de plurimis ac praecipuis naturae arcanis edoctus, statuit necessarium esse, vt sit in rerum natura vnum quoddam agens atque causa, alterum patiens: praeterea agens illud esse hujus vniuersi mentem sincerissimam purissimamque, praestantiorem quam sit virtus aut scientia, imo quam

i) οὐδὲ πολλὰ deest in editis. M. inseruit ex fide Christophors. et MSS. Trin. Cant.

k) τυπωθείσας Sic Christoph. pro τυπωθεῖσα in editis.

l) παραδοθήσεται sic MSS. editi παραδηλωθήσεται. acc. A. P.

m) haec citantur ab Eusebio, Praep. Euang. L. VIII. c. 13.

n) τοῦ θεοῦ δὲ edit. Par. et Fr. P.

o) οὐκ εὐαγῶς Sic pro ἐναγῶς reposui fide MSS. Euseb. ἀνάγνως. Cod. reg. Paris. ἐναργῶς. MS. A. ἐναργῶς.

εἶναι δραστήριον αἴτιον, τὸ δὲ p) παθητικόν· καὶ ὅτι τὸ μὲν δραστήριον ὁ τῶν ὅλων νοῦς ἐστὶν εἰλικρινέστατος καὶ ἀκραιφνέστατος, κρείττων τε ἢ ἀρετὴ, καὶ κρείττων ἢ ἐπιστήμη, καὶ κρείττων ἢ αὐτὸ τἀγαθὸν καὶ αὐτὸ τὸ καλόν. τὸ δὲ παθητικὸν, ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ἐξ ἑαυτοῦ, κινηθὲν δὲ καὶ σχηματισθὲν καὶ ψυχωθὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ, μετέβαλεν εἰς τὸ τελειότατον ἔργον, q) τόνδε τὸν κόσμον· ὃν οἱ φάσκοντες ὡς ἐστὶν ἀγένητος, λελήθασι τὸ ὠφελιμώτατον καὶ ἀναγκαιότατον τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων ὑποτεμνόμενοι, τὴν πρόνοιαν. τοῦ μὲν γὰρ γεγονότος ἐπιμελεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν r) αἱρεῖ λόγος. καὶ γὰρ πατὴρ ἐκγόνων, καὶ δημιουργὸς τῶν δημιουργηθέντων στοχάζεται τῆς διαμονῆς· καὶ ὅσα μὲν ἐπιζήμια καὶ βλαβερὰ, μηχανῇ πάσῃ διωθεῖται· ὅσα δ' ὠφέλιμα καὶ λυσιτελῆ, πάντα τρόπον ἐκπορίζειν ἐπιποθεῖ. πρὸς δὲ τὸ μὴ γεγονὸς, οἰκείωσις οὐδεμία τῷ μὴ πεποιηκότι. s) ἀπεριμάχητον δὲ δόγμα καὶ ἀνωφελὲς ἀναρχίαν ὡς ἐν πόλει t) κατασκευάζειν τῷδε τῷ κόσμῳ, τὸν u) ἔφορον, ἢ βραβευτὴν, ἢ δικαστὴν οὐκ ἔχοντι, ὑφ' οὗ τὰ πάντα x) οἰκονομεῖσθαι καὶ πρυτανεύεσθαι θέμις. ἀλλ' ὅγε μέγας Μωσῆς ἀλλοτριώτατον τοῦ ὁρατοῦ νομίσας εἶναι τὸ ἀγένητον· πᾶν γὰρ τὸ αἰσθητὸν, ἐν γενέσει καὶ μεταβολαῖς, οὐδέποτε κατὰ τὰ αὐτὰ ὄν· τῷ μὲν ἀοράτῳ καὶ νοητῷ προσένεμεν ὡς ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς, ἀϊδιότητα· τῷ δ' αἰσθητῷ xx) γένεσιν τὸ οἰκεῖον ὄνομα ἐπεφήμισεν. ἐπεὶ οὖν ὁρατός τε καὶ αἰσθητὸς ὅδε ὁ κόσμος, ἀναγκαίως ἂν εἴη καὶ γενητός. ὅθεν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ καὶ τὴν γένεσιν ἀνέγραψεν αὐτοῦ, μάλα σεμνῶς θεολογήσας.

Ἐξ

p) παθητικὸν Sic Euſeb. pro παθητὸν in editis et Cod. A. P.

q) τὸν δὲ κόσμον οἱ φάσκοντες Edit. et Cod. A. forte ex Euſebio mutuatus eſt Mangeius. P.

r) αἱρεῖ Sic ex Euſebio et MSS. repoſui pro ἱστορεῖ in editis et Cod. A.

s) Nonnulli codices habent περιμάχητον, vt et Euſeb. qui adeo ex hoc loco eſt emendandus.

ipſum ſummum bonum et ipſum ſummum pulchrum: alterum autem illud paſſioni obnoxium, inanime et ſuapte natura immobile, motum, formatum, animatumque a mente, redditum eſſe opus abſolutiſſimum: Mundum, ſcilicet hunc; quem qui factum negant, non animaduertunt ſe tollere quod eſt in vita vtiliſſimum et ad pietatem ſumme neceſſarium, nempe prouidentiam. Nam opificium non negligi ab opifice ſuo parenteque docet ratio: etenim pater hoc agit vt permaneat ſua progenies, conditor item diuturnitati a ſe conditorum conſulit, arcens quicquid noxam damnumue illaturum videtur, contra quicquid vtile commodumque, modis omnibus proſpiciens. At quod factum non eſt, nihil commercii habet cum eo qui non fecit. Quin etiam neſciunt ſe abſurdam atque inutilem ſententiam adſtruere, fingentes mundum tanquam rempubl. ſine magiſtratu, cui non praefectus, non praeſes, non judex praeſit, quem omnia diſpenſare gubernareque deceat. At magnus ille Moſes longiſſimo interuallo diſtare exiſtimans rem viſibilem ab infecta; quandoquidem quicquid ſenſui ſubjectum eſt, generationi mutationique obnoxium nunquam eodem ſtatu manet; inuiſibili et intelligibili aeternitatem tanquam germanam cognatamque attribuit: de ſenſibili vero generationem tanquam proprium vocabulum praedicat. Quoniam igitur viſibilis ſenſibiliſque hic mundus eſt, factum eſſe conſequitur neceſſario. Quapropter a ſcopo non abludens creationem ejus deſcripſit, idque admodum grauiter ac theologice.

t) κατασκευάζειν Sic etiam Euſeb. MSS. vero cum Chriſtophorsono κατασκευαζόντων, forte vero reponendum κατασκευάζοντες vt referatur ad praecedens λελήθασι. Adeoque ſic verti.

u) ἔφορον hinc emenda Euſeb. qui legit φόβον.

x) forſan διακονομεῖσθαι, vide dicta a nobis ad lib. de Conf. ling. p. 419. (ed. Fr.) Sirac. XVIII, 1. Job. XXXVII, 10. Euſeb. praep. evang. L. XI. c. 34. Ioſeph. de Maccab. c. VII.

xx) γένεσιν καὶ οἰκεῖον Cod. A. P.

Ἓξ δ᾽ ἡμέραις δημιουργηθῆναί φησι τὸν κόσμον, οὐκ ἐπειδὴ προσεδεῖτο y) τοῦ χρόνων μήκους ὁ ποιῶν· ἅμα γὰρ z) πάντα δρᾶν εἰκὸς θεόν, οὐ προστάττοντα μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοούμενον· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῖς γινομένοις ἔδει τάξεως· τάξει δ᾽ ἀριθμὸς οἰκεῖον. ἀριθμῶν δὲ φύσεως νόμοις γεννητικώτατος a) ὁ ἕξ. τῶν τε γὰρ ἀπὸ μονάδος πρῶτος τέλειός ἐστιν, ἰσούμενος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, καὶ συμπληρούμενος ἐξ αὐτῶν· ἡμίσους μὲν τριάδος, τρίτου δὲ δυάδος, ἕκτου δὲ μονάδος, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄρρην τε καὶ θῆλυς εἶναι πέφυκε, κἀκ τῆς ἑκατέρου δυνάμεως ἥρμοσται. ἄρρεν μὲν γὰρ ἐν τοῖς οὖσι τὸ περιττόν· τὸ δ᾽ ἄρτιον θῆλυ· περιττῶν μὲν οὖν ἀριθμῶν ἀρχὴ τριάς, δυὰς δ᾽ ἀρτίων, ἡ δ᾽ b) ἐπ᾽ ἀμφοῖν δύναμις, c) ἑξάς· ἔδει γὰρ τὸν κόσμον τελειότατον μὲν ὄντα τῶν γεγονότων κατ᾽ ἀριθμὸν τέλειον παγῆναι, τὸν ἕξ. ἐν ἑαυτῷ δ᾽ ἔχειν μέλλοντα τὰς ἐκ συνδυασμοῦ γενέσεις, πρὸς μικτὸν ἀριθμὸν τὸν πρῶτον ἀρτιοπέριττον τυπωθῆναι, d) περιέξοντα καὶ τὴν τοῦ σπείροντος ἄρρενος, καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου τὰς γονὰς θήλεος ἰδέαν, e) ἑκάστην δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπένειμεν ἑνὶ τῶν τοῦ παντὸς τμημάτων, τὴν πρώτην ὑπεξελόμενος· ἣν αὐτὸς οὐδὲ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται, καλεῖ· μίαν δ᾽ ὀνομάσας, εὐθυβόλως προσαγορεύει, τὴν μονάδος φύσιν τε καὶ πρόσρησιν ἐνιδών τε καὶ ἐπιφημίσας αὐτῇ· λεκτέον δὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστι τῶν ἐμπεριεχομένων, ἐπειδὴ πάντα ἀμήχανον. περιέχει γὰρ τὸν νοητὸν κόσμον ἐξαίρετον, ὡς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος f) μηνύσει· g) προλαβὼν γὰρ ὁ θεὸς ἅτε θεός, ὅτι μίμημα καλὸν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο καλοῦ δίχα παραδείγματος, οὐδέ τι τῶν αἰσθητῶν ἀνυπαίτιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρχέτυπον καὶ νοητὴν ἰδέαν ἀπεικονίσθη, βουληθεὶς τὸν ὁρατὸν τουτονὶ κόσμον δημιουργῆσαι, προεξετύπου h) τὸν νοη-

y) τοῦ deest in Cod. A. et Editt. Paris. et Fr. P.

z) πάντα restitui ex MSS. (et ex Cod. A.)

a) Hoc ex Pythagoreorum de numeris disciplina hausit Philo, vnde et πυθαγόρειος a Clemente Alex. est dictus.

b) ἐπ᾽ deest in MSS. vel delendum ergo, vel forsan reponendum, ἀπ᾽.

Sex autem diebus fabricatum ait mundum, non quod temporis ſpatio opus habuerit conditor; Deum enim non iuſſu ſolum, verum et cogitatu omnia ſimul operari creditur: ſed quoniam opus erat res creari quodam ordine: ordini autem numerus eſt proprius: numerorum autem ſenarius naturae legibus eſt foecundiſſimus; nam poſt vnitatem primus occurrit perfectus, parilibus conſtans partibus e quibus conficitur: e ternione ſcilicet ſui dimidio, e binario parte tertia, et ex vnione parte ſexta: qui (ut ita loquar) maſcula ſimul ac feminea natura praeditus eſt, et compoſitus ex vtriusque viribus. Maſculus enim in rebus cenſetur impar numerus, ſicut par foemina. Imparium autem principium ternio, parium binarius: ex amborum vero viribus conſtat ſenarius. Oportuit enim mundum, cum ſit creaturarum abſolutiſſimus, iuxta perfectum numerum compingi, nempe ſenarium: et quia in ſeipſo complexurus erat generationes e binaria copula, formari ad numerum mixtum, eum qui primus pariter impar eſt, vt in ſe contineret tum proſeminantis maſculi, tum feminae genituram ſuſcepturae ſpeciem: ſingulis autem diebus attribuit aliquam vniuerſi portionem, excepto primo die, quem ne nominat quidem primum, ne connumeretur caeteris: ſed UNUM nominans, apto vtitur vocabulo, animaduertens in eo vnitatis naturam, appellationemque huic conuenientem tribuens. Diſſeremus igitur quae his verbis continentur quantum fieri poteſt, quando impoſſibile eſt dici omnia: ineſt enim huic eximius ille mundus intellectu ſolo conſpicuus, ſicut patebit ex enarratione hujus diei. Deus enim vbi pro ſua deitate praeuidit, imitamentum pulchrum non poſſe absque exemplari pulchro exiſtere, nec ſen-

c) ἔξαις. ἔδει Sic MSS. Coisl. Vat. et Aug. ἕξ. δεῖ in edit. et A.
d) περιέχονται MSS. Vat. et Aug.
e) ἑκάστην - - ἑνὶ Sic Cod. Med. ἑκάστῃ - ἔνια in edit. et A.
f) forſan μηνύει.
g) προϊδὼν nonnulli Codd.
h) haec hauſit noſter ex Platone in Timaeo p. 28.

νοητὸν, ἵνα χρώμενος ἀσωμάτῳ καὶ θεοειδεστάτῳ παραδείγματι, τὸν σωματικὸν i) τοῦτον ἀπεργάσηται, πρεσβυτέρου νεώτερον ἀπεικόνισμα, τοσαῦτα περιέξοντα αἰσθητὰ γένη, ὅσαπερ k) ἐν ἐκείνῳ νοητά. τὸν δὲ ἐκ τῶν ἰδεῶν συνεστῶτα κόσμον, ἐν τόπῳ τινὶ λέγειν ἢ ὑπονοεῖν, οὐ θεμιτόν· l) ᾗ δ᾽ ὑφέστηκεν εἰσόμεθα παρακολουθήσαντες εἰκόνι τινὶ τῶν παρ᾽ ἡμῖν. ἐπειδὰν πόλις ll) τις κτίζηται κατὰ πολλὴν φιλοτιμίαν βασιλέως ἤ τινος ἡγεμόνος, αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας μεταποιουμένου, καὶ ἅμα τὸ φρόνημα λαμπροῦ, τὴν εὐτυχίαν συνεπικοσμοῦντος, παρελθὼν ἔστιν ὅτε τις τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἀρχιτεκτονικὸς, καὶ τὴν m) εὐκρασίαν καὶ εὐκαιρίαν τοῦ τόπου θεασάμενος, διαγράφει πρῶτον n) ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς μελλούσης o) ἀποτελεῖσθαι πόλεως μέρη σχεδὸν ἅπαντα, ἱερὰ, γυμνάσια, πρυτανεῖα, ἀγορὰς, λιμένας, νεωσοίκους, στενωποὺς, τειχῶν κατασκευὰς, ἱδρύσεις οἰκιῶν καὶ δημοσίων p) καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων· εἶθ᾽ ὥσπερ ἐν κηρῷ q) τινι τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ τοὺς r) ἑκάστου δεξάμενος τύπους, ἀγαλματοφορεῖ νοητὴν πόλιν, ἧς ἀνακινήσας τὰ εἴδωλα μνήμῃ τῇ συμφύτῳ, καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἔτι μᾶλλον ἐνσφραγισάμενος, οἷα δημιουργὸς ἀγαθὸς, ἀποβλέπων εἰς τὸ παράδειγμα, τὴν ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἄρχεται s) κατασκευάζειν, ἑκάστῃ τῶν ἀσωμάτων ἰδεῶν τὰς σωματικὰς ἐξομοιῶν οὐσίας· τὰ παραπλήσια δὴ καὶ περὶ θεοῦ δοξαστέον, ὃς ἄρα τὴν μεγαλόπολιν κτίζειν διανοηθεὶς, ἐνενόησε πρότερον τοὺς τύπους αὐτῆς, ἐξ ὧν κόσμον νοητὸν συστησάμενος t) ἀπετέλει τὸν αἰσθητὸν, παραδείγματι χρώμενος u) ἐκείνῳ. καθάπερ οὖν ἡ ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ προδιατυπωθεῖσα πόλις, x) τὴν

χώ-

i) τοῦτόν inserui fide Cod. Vat. Med. et Aug.

k) Melius ἐκεῖνο. sic infra de Mun. Incorr. p. 941. πάνθ᾽ ὅσα ἐκεῖνο νοητὰ, περιέχον αἰσθητὰ ἐν αὐτῷ·

l) εἰ Cod. A. P.

ll) τις inserui fide MSS. Coisl. et Aug.

m) εὐκρασίαν καὶ inserui ex MSS. (deest in A.)

n) ἐν deest edit. Franc. P.

o) πόλεως ἀποτελεῖσθαι. Ed. Franc. et Par. P.

ſenſibile quicquam reprehenſionis expers fore, quod non archetypae et intelligibili ideae reſpondeat, poſtquam decreuit viſibilem huncce mundum condere, prius formauit ſimulacrum ejus intelligibile, vt ad exemplar incorporei Deoque ſimillimi, corporeum hunc abſolueret, antiquioris *imaginis* recentius ſimulacrum, totidem complexurum ſenſibilia genera, quot intelligibilia: mundum autem illum qui ex ideis conſtat, nefas eſt loco vllo dicendo cogitandoue circumſcribere: quo autem modo creatus eſt, ſciemus, ſi conſiderabimus aliquam rerum noſtrarum ſimilitudinem. Quoties condenda eſt urbs aliqua cura regis alicujus aut imperatoris qui ſummo imperio fretus, magnifico ingenio fortunam oſtentaret, praeſto eſt quiſpiam peritus architectonicae, qui contemplatus loci opportunitatem et ſalubritatem, primum intra ſeipſum partes futurae urbis propemodum omnes delineat, templa, gymnaſia, curias, fora, portus, naualia, vias angiportus, moeniorum ſtructuram et aedificiorum tam priuatorum quam publicorum ſitum: deinde impreſſis velut in ceram in ſuum animum ſingularum rerum imaginibus, effingit vrbem intelligibilem: cujus effigiem innata retractans memoria, atque ita impreſſis ſibi magis etiam ſimulacris, vt bonus artifex, ad ſemel propoſitum exemplar reſpiciens, vrbem condere incipit e ſaxis et materie, incorporeis illis ideis ſingulas operis partes aſſimilans. Eodem ferme modo de Deo ſentiendum eſt, qui vbi decreuit ingentem hanc vrbem condere, prius formas ejus concepit: ex quibus poſtquam intelligibilem mundum conſtituit, ad illius exemplar ſenſibilem hunc condi-

p) καὶ deeſt. Ed. Franc. et Par. P.

q) τινι deeſt Ed. Franc.

r) ἑκάϛων. Franc. Paris. Turn. P.

s) κατασκευάζειν addunt εὐκρασίαν Fr. Par. et Cod. A. P.

t) ἀποτελεῖ in editis.

u) οἰκείῳ MSS. Coll. Nov. et Vat. vt et Chriſtoph. Sed nil mutandum.

x) τὴν d. Fr. Par. et Cod. A. P.

χώραν ἐκτὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἐνεσφράγιστο τῇ τοῦ τεχνίτου ψυχῇ, τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος ἄλλον ἂν ἔχοι τόπον, ἢ τὸν θεῖον λόγον τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα· ἐπεὶ z) τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανός, οὐ λέγω πάσας, ἀλλὰ μίαν ἄκρατον ἡντινοῦν δέξασθαί τε καὶ χωρῆσαι; δύναμις δὲ καὶ ἡ κοσμοποιητική, πηγὴν ἔχουσα a) τυγχάνει τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν. εἰ γάρ τις ἐθελήσειε τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργεῖτο, διερευνᾶσθαι, δοκεῖ μοι μὴ διαμαρτεῖν τοῦ σκοποῦ φάμενος, ὅπερ καὶ τῶν ἀρχαίων εἶπέ τις, b) ἀγαθὸν εἶναι τὸν πατέρα καὶ ποιητήν, οὗ χάριν τῆς ἀρίστης αὐτοῦ φύσεως οὐκ ἐφθόνησεν οὐσίᾳ, μηδὲν ἐξ ἑαυτῆς ἐχούσῃ καλόν, δυναμένῃ δὲ γενέσθαι πάντα. ἦν μὲν γὰρ ἐξ ἑαυτῆς ἄτακτος, ἄποιος, ἄψυχος, ἑτεροιότητος, ἀναρμοστίας, ἀσυμφωνίας μεστή. τροπὴν δὲ καὶ μεταβολὴν ἐδέχετο τὴν εἰς τἀναντία καὶ τὰ βέλτιστα· τάξιν, ποιότητα, ἐμψυχίαν, ὁμοιότητα, ταυτότητα, τὸ εὐάρμοστον, τὸ σύμφωνον, πᾶν ὅσον τῆς κρείττονος ἰδέας. οὐδενὶ δὲ παρακλήτῳ, τίς γὰρ ἦν ἕτερος; μόνῳ δ' ἑαυτῷ χρησάμενος ὁ θεός, ἔγνω δεῖν εὐεργετεῖν ἀταμιεύτοις καὶ πλουσίαις χάρισι τὴν ἄνευ δωρεᾶς θείας φύσιν c) ἐπιλαχεῖν ἐξ ἑαυτῆς οὐδενὸς ἀγαθοῦ δυναμένην· ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ μέγεθος εὐεργετεῖ τῶν αὐτοῦ χαρίτων. d) ἀπερίγραφοι γὰρ αὗταί γε καὶ ἀτελεύτητοι· πρὸς δὲ τὰς τῶν εὐεργετουμένων δυνάμεις. e) οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν ὁ θεὸς εὖ ποιεῖν, οὕτω καὶ τὸ γενόμενον εὖ πάσχειν· ἐπεὶ τοῦ μὲν αἱ δυνάμεις ὑπερβάλλουσι. τὸ δ' ἀσθενέστερον ὂν ἢ ὥστε δέξασθαι τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἀπεῖπεν ἄν, εἰ μὴ διεμετρήσατο σταθμησάμενος εὐαρ-

μόστως

y) ἐνεσφραγίζετο forte rectius ex sententia Mangeii.

z) ἂν τὶς edit. Par. Franc. P.

a) τυγχάνει reddidi fide Codd. et Christoph.

b) Locus extat apud Platonem in Timaeo p. 29.

c) Sic MSS. Vat. et Med. In Cod. A. et Editis habetur: οὐδενὸς ἀγαθοῦ δυναμένην ἐπιλαβεῖν ἐξ αὐτῆς· P.

condidit. Quemadmodum igitur illa in architecto praesignata urbs locum extra nullum habuit, tantum impressa artificis animo: eodem modo ne ille quidem ex ideis constans mundus alibi locum habere poterat, quam Dei Logon, qui adornauit haec omnia: quis enim alius possit esse locus virtutum Dei idoneus, ad recipiendas et continendas non dico omnes ideas, sed vel vnam quampiam earum simplicissimam? Est autem virtus etiam mundi effectrix, a vero bono ceu a fonte oriunda: nam si quis vellet causam hujus uniuersi condendi perscrutari, non aberraret, opinor, a scopo, si diceret quod quidam priscus sapiens: *bonum esse patrem conditoremque, ideoque suapte naturae bonitate non innidisse substantiae, nihil boni ex seipsa habenti, quae tamen quiduis fieri poterat*: erat enim ex seipsa expers omnis qualitatis, indigesta, inanimis, plena instabilitate, confusione atque discordia: sed capax alterationis mutationisque in contrarium statum optimum, videlicet ordinem, qualitatem, animationem, similitudinem, identitatem, coaptationem atque consonantiam, caeteraque quae ad potiorem ideam attinent. Tum Deus nemine monente (quis enim erat alius?) suopte consilio decreuit diuitias gratiae suae copiose largiterque profundere in naturam nullius bonae rei per se capacem sine diuina munificentia; attamen non pro magnitudine gratiarum suarum beneficus est, quippe quae infinitae sunt ac interminabiles: sed attemperat se ad vires eorum quos dignatur sua beneficentia; nec enim sicut Deus ad benefaciendum natura propensus est, ita creatura ad accipienda beneficia: illius enim potentia longe

d) *ἀπερίγραπτοι* MSS. Sed vtraque vox ab Auctore vsurpatur, vt ab Hesychio, in Lex. *Ἀπερίγραπτον, ἀπερινόητον. Ἀπερίγραφος, ἀπερινόητος, ἀνίκητος*, ubi pro *ἀνίκητος*, repone *ἀνέφικτος*.

e) *οὐ γὰρ* - - citantur haec a Iohanne Monacho inedito, usque ad *αὐτῶν*. Tit. *περὶ χαρισμάτων καὶ δωρημάτων θεοῦ. ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιΐας.* Similia occurrunt apud Ioseph. cont. App. L. II. c. 23.

μόςως τὸ ἑκάςῳ ἐπιβάλλον. f) εἰ δέ τις ἐθελήσειε γυμνοτέροις χρήσασθαι τοῖς g) ὀνόμασιν, ὐδὲν ἂν ἕτερον h) εἴποι τὸν νοητὸν εἶναι κόσμον, ἢ Θεῦ λόγον ἤδη κοσμοποιοῦντος. ὐδὲ γὰρ ἡ νοητὴ πόλις ἕτερόν τι ἐςὶν, ἢ ὁ τοῦ ἀρχιτέκτονος λογισμὸς, ἤδη i) τὴν αἰσθητὴν πόλιν τῇ νοητῇ κτίζειν διανοȣμένȣ. k) Μωσέως ἐςι τόδε δόγμα τοῦτο, ὐκ ἐμόν. τὴν γοῦν ἀνθρώπου γένεσιν ἀναγράφων, ἐν τοῖς ἔπειτα ὁμολογεῖ διαῤῥήδην, ὡς ἄρα κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ διετυπώθη. εἰ δὲ τὸ μέρος εἰκὼν εἰκόνος, δηλονότι καὶ τὸ ὅλον εἶδος, ὁ σύμπας αἰσθητὸς οὑτοσὶ κόσμος· l) ὃ μεῖζόν ἐςι τῆς ἀνθρωπίνης, μίμημα θείας εἰκόνος. δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγὶς, ὅν φαμεν εἶναι κόσμον νοητὸν, αὐτὸς ἂν εἴη τὸ m) ἀρχέτυπον παράδειγμα, ἰδέα τῶν ἰδεῶν, ὁ Θεοῦ λόγος.

Φησὶ δ᾽ ὡς ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· n) τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνων οὐχ, ὥς οἴονταί τινες, τὴν κατὰ χρόνον. χρόνος γὰρ ὐκ ἦν πρὸ κόσμου, ἀλλ᾽ ἢ σὺν αὐτῷ γέγονεν, ἢ μετ᾽ αὐτόν. ἐπειδὴ γὰρ διάςημα τῆς τȣ̃ o) ὐρανοῦ κινήσεώς ἐςιν ὁ p) χρόνος, προτέρα τοῦ κινȣμένȣ κίνησις ὐκ ἂν γένοιτο, ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον αὐτὴν ἢ ὕςερον, ἢ ἅμα συνίςασθαι· ἀναγκαῖον ἄρα q) καὶ τὸν χρόνον r) ἰσήλικα τοῦ κόσμȣ γεγονέναι, ἢ νεώτερον ἐκείνου. πρεσβύτερον δ᾽ ἀποφαίνεσθαι τολμᾶν ἀφιλόσοφον s) τῷ ὄντι. εἰ δ᾽ ἀρχὴ μὴ παραλαμ-

f) haec citantur ab Euseb. Praep. Ev. L. XI. c. 24. et a Ioh. Damasc. MSS. in Parall. Sac. Tit. περὶ κόσμȣ.

g) ὀνόμασιν additur a Ioh. Damasc. περὶ κοσμοποιΐας.

h) εὑρήσει Damasc.

i) sic MSS. Coisl. et Aug. cum Christoph. atqui Eusebius et Damasc. cum editis conueniunt. M. τὴν νοητὴν πόλιν κτίζειν διανοȣμένȣ. editi. P.

k) Sic Euseb. et Damasc. M. μωσέως γὰρ ἐςι τὸ δόγμα edit. Franc. et Par. P.

l) ὡς μείζων MSS. Med. et Coisl. scil. κόσμος, idque rectius.

longe ſuperat, at hujus infirmitas impar eſt eorum magnitudini, ſuccumberetque, niſi Deus pro cujusque portione moderaretur ſuam gratiam. Quod ſi cui libeat apertioribus vti vocabulis, nil aliud dixerit eſſe mundum intelligibilem, quam mentem Dei jam mundum condentis, nec enim intelligibilis vrbs eſt aliud quid, quam illa architecti mens, cogitantis jam vrbem ſenſibilem ex intelligibili condere. Moſis eſt opinio haec, non mea: ergo hominis creationem aggreſſus ſcribere, procedente ſermone diſerte fatetur, formatum eum vtique ad Dei imaginem: quodſi pars imago eſt imaginis, patet quod etiam tota haec ſpecies, videlicet vniuerſus hic mundus, qui magis quam homo refert diuinam imaginem. Liquet autem quod archetypum ſigillum, quem dicimus eſſe mundum intelligibilem, ipſe ſit archetypum illud exemplar, idea idearum, verbum Dei, Logos.

Dicit autem quod in *principio fecit Deus coelum et terram*, principium vſurpans, non, vt quidam putant, juxta ſignificationem temporis: tempus enim ante mundum non erat, ſed aut vna factum eſt, aut poſt eum. Cum enim tempus ſit ſpatium motus coeli, fieri non poteſt, vt motus rem motam praeceſſerit: ſed neceſſe eſt hunc aut poſt, aut ſimul exiſtere: neceſſario igitur colligitur, tempus aut aequaeuum eſſe mundo, aut recentius: affirmare autem illud eſſe antiquius, reuera alienum eſt a philoſophia. Quodſi principium non accipitur

m) *παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν.* Sic Euſeb.

n) *τὴν* deeſt in Fr. et Pa. P.

o) *κόσμȣ* Euſ. et MSS. Vat. et Aug. (*χρόνȣ* Cod. A.)

p) Sic Plato in Timaeo *χρόνος ȣ̃ν μετ᾽ ȣ̓ρανȣ̃ γέγονε.* Sic etiam Ariſtotel. de Coelo L. I. c. 9. Gal. Hiſt. Phil. c. 10. Plut. de Plac. Phil. L. I. c. 21. Ioh. Stob. Eclog. Phyſ. L. I.

q) *καὶ* deeſt in Cod. A. et Edit. Franc. et Par. P.

r) *ἢ ἰσήλικα κόσμȣ.* Cod. A. P.

s) *τῷ ὄντι* deeſt Euſeb. et MSS. Vat. et Aug.

λαμβάνεται τανῦν ἡ κατὰ χρόνον, εἰκὸς ἂν εἴη μηνύεσθαι τὴν κατ᾽ ἀριθμὸν, ὡς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν, ἴσον εἶναι τῷ, πρῶτον ἐποίησε τὸν οὐρανόν. Καὶ γὰρ εὔλογον τῷ ὄντι πρῶτον t) αὐτὸν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν, ἄριστόν τε ὄντα τῶν γεγονότων, κἀκ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας παγέντα. διότι θεῶν u) ἐμφανῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἔμελλεν οἶκος ἔσεσθαι ἱερώτατος. καὶ γὰρ εἰ πάνθ᾽ ἅμα ὁ ποιῶν ἐποίει, τάξιν οὐδὲν ἧττον εἶχε τὰ καλῶς γινόμενα. καλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν ἀταξίᾳ. τάξις δ᾽ ἀκολουθία καὶ εἱρμός ἐστι προηγουμένων τινῶν καὶ ἑπομένων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλά γε ταῖς τῶν τεκταινομένων ἐπινοίαις· οὕτω γὰρ ἔμελλον ἠκριβῶσθαί τε καὶ ἀπλανεῖς εἶναι καὶ ἀσύγχυτοι. Πρῶτον οὖν x) παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου ὁ ποιῶν ἐποίει οὐρανὸν ἀσώματον, καὶ γῆν ἀόρατον, καὶ ἀέρος ἰδέαν καὶ κενοῦ. ὧν τὸν μὲν y) ἐπεφήμισε σκότος, ἐπειδὴ μέλας ὁ ἀὴρ τῇ φύσει· τὸ δὲ ἄβυσσον· πολύβυθον γὰρ τό γε κενὸν καὶ ἀχανές· εἶθ᾽ ὕδατος ἀσώματον οὐσίαν καὶ πνεύματος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἑβδόμου φωτὸς, ὃ πάλιν ἀσώματον ἦν, καὶ νοητὸν ἡλίου παράδειγμα, καὶ πάντων ὅσα φωσφόρα ἄστρα κατὰ τὸν οὐρανὸν ἔμελλε συνίστασθαι· Προνομίας δὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φῶς ἠξίου· τὸ μὲν γὰρ ὠνόμασε θεοῦ, διότι ζωτικώτατον τὸ πνεῦμα, ζωῆς δὲ θεὸς αἴτιος· τὸ δὲ, φῶς, ὅτι ὑπερβαλλόντως καλόν. τοσούτῳ γὰρ τὸ νοητὸν τοῦ ὁρατοῦ λαμ-

t) εἰς γένεσιν αὐτὸν edit. Franc. et Par. P.

u) sic MSS. Med. et Aug. (pro ἀφανῶν in Editis. et Cod. A.) Haud conueniebat homini Iudaeo plures Deos inuisibiles agnoscere, sed Platonicis solenne fuit sidera pro Deis visibilibus habere. Hinc Plato in Timaeo Θεοὺς ὁρατοὺς καὶ γεννητοὺς memorat. Item in Epinomide ἀπὸ θεῶν τῶν φανερῶν ἀρξάμενα γενέσεως. et ibid. Θεοὺς γὰρ δὴ τοὺς ὁρατοὺς τὴν τῶν ἄστρων φύσιν λεκτέον. Hanc etiam vocem vsurpat Origenes cont. Cels. L. I. M. Philoni, θεοὶ ἀφανεῖς sunt αἱ τοῦ θεοῦ δυνάμεις, et αἰσθητοὶ, οἱ ἀστέρες. Illarum varia genera et classes constituit, supremam vero δύναμιν et antiquissimam τὸν λόγον; quin et non-

pitur nunc juxta significatum temporis, conveniens fuerit id significari juxta numerum, ut hae voces, IN PRINCIPIO FECIT, idem valeant quod PRIMVM fecit coelum. Est enim reuera consentaneum rationi, primum in generatione illud prouenisse, cum sit praestantissimum ex his quae facta sunt et e purissima constet essentia: quoniam deorum apparentium, et sensui patentium, destinatum est domicilium sacratissimum. Nam si omnia simul non fecisset conditor, minus ordinis fuisset in rebus tam pulchre conditis: nec enim est quicquam pulchri in confusione. Ordo vero est consequentia seriesque rerum praecedentium et sequentium, si non ipso opere, certe consiliis opificum, sic enim forent ea certa, accurata et inconfusa. Itaque ante omnia conditor fecit e mundo intelligibili coelum incorporeum et terram invisibilem, et aeris ideam et vacui: hunc vocavit tenebras, utpote atrum: vacuum vero abyssum: profundissimum enim est, et in immensum patens: deinceps fecit aquae incorpoream essentiam, itemque spiritus, denique postremam lucis, septimam, aeque incorpoream, et exemplar solis intelligibile, omniumque stellarum quae in coelo essent creandae. Primas vero tribuit Spiritui et Luci, hunc enim nominauit *Dei*, quia spiritus plurimum ad vitam conferat, quae ab autore Deo proficiscitur. Lucem vero

nonnunquam idearum diuinarum, et angelorum nomine has δυνάμεις insignit. Vt Iudaeus non potuit plures vno agnoscere Deos, et proprie loquendo non nisi vnum esse Deum diserte fatetur de Somniis p. 599. (edit. Franc.) Sed Dei nomen aliis tribuere, adeoque illo in numero multitudinis vti fas esse arbitratur, praeeuntibus Mose, Exod. VII, 1. Deuter. X, 17. et Dauide Ps. CXXXV, 2. ac tanto lubentius vtitur, quod Platonem Daemonas, per quos S. Scripturae angelos intelligi firmiter credit, et stellas Deorum titulo ornare legerat. Eius enim sunt in Timaeo περὶ θεῶν ὁρατῶν etc. BENZ.

x) παρὰ τ. ν. κόσμȣ desunt Euseb. et MSS. Coisl. et Coll. Nov. et certe deleri posse videntur.

y) Sic pro ἐφήμισε Christoph. et MSS. Coisl. et Aug.

λαμπρότερόν τε καὶ αὐγοειδέστερον, ὅσωπερ ἥλιος, οἶμαι, σκότους, καὶ ἡμέρα νυκτὸς, καὶ τῶν αἰσθητικῶν κριτηρίων ὁ νοῦς ὁ τῆς ὅλης ψυχῆς ἡγεμὼν, καὶ ὀφθαλμοὶ σώματος· Τὸν δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν θεῖον z) λόγον, εἰκόνα λέγει θεοῦ· καὶ ταύτης εἰκόνα τὸ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο, ὃ θείου λόγου γέγονεν εἰκὼν τοῦ διερμηνεύσαντος τὴν γένεσιν αὐτοῦ. καὶ ἔστιν ὑπερουράνιος ἀστὴρ, πηγὴ τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων· ἣν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ καλέσειεν ἄν τις πανάυγειαν, ἀφ᾽ ἧς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆτές τε καὶ ἀπλανεῖς ἀρύονται, καθ᾽ ὅσον ἑκάστῳ δύναμις, τὰ πρέποντα φέγγη· τῆς ἀμιγοῦς καὶ καθαρᾶς ἐκείνης αὐγῆς ἀμαυρουμένης, ὅταν ἄρξηται τρέπεσθαι κατὰ τὴν ἐκ νοητοῦ πρὸς αἰσθητὸν μεταβολήν· εἰλικρινὲς γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει.

Εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι, ὅτι a) τὸ σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· τρόπον γάρ τινα ὁ ἀὴρ ὑπὲρ τὸ κενόν ἐστιν, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν ἀχανῆ καὶ ἐρήμην καὶ κενὴν χώραν ἐπιβὰς ἐκπεπλήρωκεν, ὅση πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κατὰ σελήνην καθήκει. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἀνάλαμψιν, ὃ πρὸ ἡλίου γέγονεν, ὑπεχώρει τὸ ἀντίπαλον σκότος, διατειχίζοντος ἀπ᾽ ἀλλήλων αὐτὰ καὶ διϊστάντος τοῦ θεοῦ, τοῦ τὰς ἐναντιότητας εὖ εἰδότος, καὶ τὴν ἐκ φύσεως αὐτῶν διαμάχην. Ἵν᾽ οὖν μὴ ἀεὶ συμφερόμενα στασιάζωσι, καὶ πόλεμος ἀντ᾽ εἰρήνης ἐπικρατήσῃ, τὴν ἀκοσμίαν ἐν κόσμῳ τιθεὶς, οὐ μόνον ἐχώρισε φῶς καὶ σκότος, ἀλλὰ καὶ ὅρους ἐν μέσοις ἔθετο διαστήμασιν, οἷς ἀνεῖρξε τῶν ἄκρων ἑκάτερον. Ἔμελλε γὰρ γειτνιῶντα σύγχυσιν ἀπεργάζεσθαι, τῷ περὶ δυναστείας ἀγῶνι κατὰ πολλὴν καὶ ἄπαυστον φιλονεικίαν ἐπαποδυόμενα, εἰ μὴ μέσοι παγέντες ὅροι b) διέζευξαν καὶ διέλυσαν τὴν

ἀντε-

z) λόγον) Quae in editis hucusque adiecta fuere καὶ θεοῦ λόγον expunxi auctoritate Codd. Christophors. ex margine enim irrepserunt: contra, librarii Eusebii saltum fecere a νοητὸν quod proxime post ἀόρατον καὶ, ad τὸ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο. Benz. Καὶ θεοῦ λόγον merito expunxi, tum

vero appellauit *valde bonam*: haec enim intelligibilis visibili tanto est lucidior ac splendidior, vt existimo, quanto sol antecellit tenebras, dies noctem, quantoque mens totius animi imperatrix sensus quibus res discernimus, et oculi reliquas partes corporis: caeterum inuisibile illud et intelligibile diuinum verbum imaginis imaginem dicit Dei: et hujus imaginis lucem illam intelligibilem, quae facta est imago diuini verbi, eius generationis interpretis: quae est supercoelestis stella, fons stellarum sensibilium; quam non temere appellare possemus *vniuersalem lucem*, a qua sol, luna, caeteraeque stellae tam fixae, quam erraticae hauriunt singulae pro viribus conuenientes sibi splendores, cum sincera illa et pura lux obscuretur quam primum vergit ab intelligibili ad sensibilem. Purum enim nihil sensu percipitur.

Recte autem se habet illud quoque dictum, quod *Tenebrae erant super abyssum.* Aer enim quodammodo existit supra vacuum, quandoquidem omnem illam immensam regionem vacuam desertamque expleuit, quae ad nos vsque a lunari orbe pertingit. Caeterum postquam effulsit lux illa intelligibilis sole antiquior, cesserunt aduersae tenebrae, diuisae et amotae a Deo, cui perspicuae sunt contrarietates eorum, et ex natura contentio. Ne igitur perpetuis laborarent seditionibus, neue bellum pulsa pace praeualeret, confuso in mundo ordine, non solum *separauit lucem a tenebris*, verum et terminos in mediis spatiis posuit, quibus vtrumque extremum separauit. Alioqui propter vicinitatem inductura erant confusionem contentionibus de principatu mutuis, pertinaci ambitione luctam appetentia, nisi praefixi in medio termini ad pugnam gestientia diremissent et sepa-

tum quod in verbis esset manifesta ταυτολογία, tum quod desint, tum apud Euseb. tum in Cod. Vatic. ea etiam Christophorsonus expungenda monet.

a) τὸ abest in Cod. A. et Edit. P. et Fr. P.

b) διέζευξαν καὶ addidi monente Christophors. et fide MSS. Vat. Aug. et Trin. in margine.

ἀντεπίθεσιν. οὗτοι δέ εἰσιν ἑσπέρα τε καὶ πρωΐα. ὧν ἡ μὲν προευαγγελίζεται μέλλοντα ἥλιον ἀνίσχειν, ἠρέμα τὸ σκότος ἀνείργουσα· ἡ δὲ ἑσπέρα καταδύντι ἐπιγίνεται c) τῷ ἡλίῳ, τὴν ἀθρόαν τοῦ σκότους φορὰν πράως ἐκδεχομένη. Καὶ ταῦτα μέντοι, πρωΐαν λέγω καὶ ἑσπέραν, ἐν τῇ τάξει τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν θετέον· ὅλως γὰρ οὐδὲν αἰσθητὸν ἐν τούτοις, ἀλλὰ πάντα ἰδέαι καὶ μέτρα καὶ τύποι καὶ σφραγῖδες, εἰς γένεσιν ἄλλων ἀσώματα σωμάτων. d) Ἐπειδὴ δὲ φῶς μὲν ἐγένετο, σκότος δὲ ὑπεξέστη καὶ ὑπεχώρησεν, ὅροι δ᾽ ἐν τοῖς μεταξὺ διαστήμασιν ἐπάγησαν, ἑσπέρα τε καὶ πρωΐα, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ χρόνου μέτρον ἀπετελεῖτο εὐθὺς, ὃ καὶ e) ἡμέραν ὁ ποιῶν ἐκάλεσε. καὶ ἡμέραν οὐχὶ πρώτην, ἀλλὰ μίαν, ἣ g) λέλεκται οὕτως διὰ τὴν τοῦ νοητοῦ κόσμου μόνωσιν, h) μοναδικὴν ἔχοντος φύσιν.

Ὁ μὲν οὖν ἀσώματος κόσμος ἤδη πέρας εἶχεν, ἱδρυθεὶς ἐν τῷ θείῳ λόγῳ, ὁ δὲ αἰσθητὸς, πρὸς παράδειγμα τούτου i) ἐτελειουργεῖτο· Καὶ πρῶτον αὐτοῦ τῶν μερῶν, ὃ δὴ καὶ πάντων ἄριστον, ἐποίει τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργὸς, ὃν ἐτύμως στερέωμα προσηγόρευκεν, ἅτε σωματικὸν ὄντα. τὸ γὰρ σῶμα φύσει στερεὸν, ὅτιπερ καὶ τριχῇ διαστατόν. στερεοῦ δὲ καὶ σώματος ἔννοια τίς ἑτέρα, πλὴν τὸ πάντῃ διεστηκός; Εἰκότως οὖν ἀντιτιθεὶς τῷ νοητῷ καὶ ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ, τοῦτον στερέωμα ἐκάλεσεν, εἶτ᾽ αὐτὸν εὐθέως οὐρανὸν εὐθυβόλως καὶ πάνυ κυρίως προσεῖπεν· ἤτοι διότι πάντων

c) τῷ deest edit. P.

d) vid. iterum Euseb. Praep. Evang. L. XI. c. 23.

e) ἡμέραν) additur in Euseb. καλῶς.

g) λέγεται in editis omisso οὕτως. quod etiam in Cod. A. deest. P.

h) Haec auctor ex doctrina Pythagoreorum qui summo honore vnitatem habebant, eamque tum mentem, tum Deum referre

rassent: hi sunt *vesper et mane*, quorum alterum praenunciat laetum aduentum solis orituri, sensim tenebras submouens: vesper autem occidentem solem subsequitur, ingruentes tenebras leniter excipiens. Atque haec ipsa, mane, inquam, et vesper in ordine incorporearum intelligibiliumque rerum ponenda sunt: nam nihil omnino sensibile est in his, sed omnia ideae mensuraeque ac typi et sigilla incorporea ad generationem aliarum rerum corporearum. Facta autem luce et tenebris recedentibus et fugientibus, fixisque in medio terminis *vespera* ac *mane*, necessario temporis mensura mox effecta est, quem *diem* nominauit opifex, eumque non primum, sed *vnum*: qui sic dicitur propter singularitatem intelligibilis mundi habentis naturam vnitatis.

Iamque perfectus erat mundus ille incorporeus, situs in diuina mente, cum sensibilis hic ad exemplar alterius absoluebatur: et ante alias eius partes, potissimam omnium faciebat conditor, coelum videlicet, quod apte *firmamentum* appellauit vt rem corpoream: corpus enim naturaliter firmum est solidumque tres dimensiones habens: solidi autem et corporis, quae potest esse alia notio, quam quaquauersum dimensio? Merito igitur intelligibili et incorporeo sensibile hoc corporeumque opponens, firmamentum vocauit: quod mox *ἐρανὸν*, id est coelum, apte valdeque proprie appellauit: siue quia omnium ὅρος, id

ferre statuebant. Sic Gal. hist. phil. c. 8. Macrob. Somn. Scip. L. I. c. 6. hinc auctor infra de Vit. Mos. l. 3. de Mose agens, ad coelum iam prouehendo, eum, *ἐκ δυάδος εἰς μονάδα* transformari dicit, et a Clemente Alex. Strom. 4. vir summam perfectionem assecutus *μοναδικὸς* dicitur.

i) Sic Christophors. Editi et Cod. A. *ἐτελειογονεῖτε*.

των k) ὅρος ἦν ἤδη, ἢ ὅτι πρῶτος τῶν ὁρατῶν ἐγένετο. Ὀνομάζει δὲ καὶ ἡμέραν μετὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ δευτέραν, ὅλον ἡμέρας διάστημα καὶ μέτρον ἀνατιθεὶς οὐρανῷ, διὰ τὴν ἐν αἰσθητοῖς ἀξίωσίν τε καὶ τιμήν. Μετὰ δὲ ταῦτ᾽, ἐπειδὴ τὸ σύμπαν ὕδωρ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἀνεκέχυτο, καὶ διὰ πάντων αὐτῆς ἐπεφοιτήκει τῶν μερῶν, οἷα σπογγιᾶς ἀναπεπωκυίας ἰκμάδα, ὡς εἶναι τέλμα l) τε ἅμα καὶ βαθὺν πηλὸν, ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων ἀναδεδευμένων καὶ m) συμπεφυρμένων τρόπον φυράματος εἰς μίαν ἀδιάκριτον καὶ ἄμορφον φύσιν, προστάττει ὁ θεὸς, τὸ μὲν ὕδωρ ὅσον n) ἁλμυρὸν καὶ ἀγονίας αἴτιον ἔμελλεν ἔσεσθαι σπαρτοῖς καὶ δένδρεσιν, ἐπισυναχθῆναι, συῤῥυὲν ἐκ τῶν τῆς ἁπάσης γῆς ἀραιωμάτων· τὴν δὲ ξηρὰν ἀναφανῆναι, τῆς τοῦ γλυκέος νοτίδος ἐναπολειφθείσης εἰς διαμονήν. κόλλα γάρ τις ἐστὶν ἡ μεμετρημένη γλυκεῖα νοτὶς τῶν διεστηκότων. καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παντάπασιν ἀπαυανθεῖσαν αὐτὴν ἄγονον καὶ στεῖραν γενέσθαι· καὶ ὅπως οἷα μήτηρ, μὴ μόνον θάτερον εἶδος τροφῆς, βρῶσιν, ἀλλ᾽ ἑκάτερον ὡς ἂν ἐγγόνοις βρῶσίν τε καὶ πόσιν παρέχῃ. Διὸ φλέβας μαστοῖς ἐοικυίας o) ἐπλήμμυρε, αἳ p) στομωθεῖσαι ποταμοὺς καὶ πηγὰς ἔμελλον ἀναχεῖν. οὐδὲν δὲ ἧττον q) καὶ τὰς ἀφανεῖς ἐνίκμους διαφύσεις εἰς ἅπασαν τὴν r) ἀρόσιμον καὶ βαθύγειον ἀπέτεινε, πρὸς εὐφορίαν ἀφθονωτάτην καρπῶν. Ταῦτα διαταξάμενος, ὀνόματα αὐτοῖς ἐτίθει, τὴν μὲν ξηρὰν καλῶν γῆν, τὸ δὲ ἀποκριθὲν

k) forte reponendum οὖρος, ſcil. cuſtos et conſeruator. Auctor infra p. 214. (ed. Fr.) τῶν ἐντὸς ὅρον τε καὶ φυλακτήριον αὐτὸν τιθείς, ἀφ᾽ οὗ καὶ ὁ οὐρανὸς ὠνομάσθαι δοκεῖ· ubi etiam reponendum οὖρον, quod confirmari videtur a Phurnuto de Nat. Deor. c. 1. διὰ τοῦτο ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγορίας, οὖρος ὢν ἄνω πάντων· ἔνιοι δὲ φασιν ἀπὸ τοῦ ὠρεῖν ἢ ὠρεύειν τὰ ὄντα, ὅ ἐστι φυλάττειν, οὐρανὸν καλεῖσθαι· M. Quod ſequitur ἦν ἤδη deeſt in edit. et Cod. A. P.

l) τε ἅμα deeſt in Cod. A. et Edit. P.

id eſt terminus, ſiue quia primum ὁρατῶν, id eſt viſibilium factum ſit: poſt cuius generationem nominat *diem ſecundum*, integrum diei ſpacium menſuramque ad coelum referens, ob eius inter ſenſibilia dignitatem honoremque. Poſt haec quoniam vniuerſa aqua in totam terram diffuſa erat, omnesque eius partes penetrauerat, quemadmodum ſpongia humorem combibit, vt, ceu palus et profundum caenum fierent, vtroque elemento ſubacto et confuſo maſſae inſtar in vnam indiſcretam informemque naturam: jubet Deus quidquid aquarum ſalſum erat ac proinde offecturum fertilitati ſatorum et arborum, collectum in vnum confluere ex vniuerſae terrae foraminibus: tum *aridam emergere*, dulci humore in ea relicto ad eius perpetuitatem: humor enim hic moderatus pro glutine eſt iungendis partibus diſtantibus: quo fit etiam, ne omnino exſiccata terra infrugifera et ſterilis reddatur: vtque tanquam mater, non ſolum alterum alimenti genus, cibum, ſed utrumque ceu natis ſuis cibum ac potum praebeat: quapropter venis mammarum ſimilibus exundauit, quae per cauernas editae fluuios fonteſque profuderint: nihilo ſecius tamen latentes quoque humores indidit omnibus aruis et latifundiis, ad fertilitatem fructuum copioſiſſimam: his ita diſpoſitis autor nomina impoſuit, aridae *terram*, aquae vero inde ſecretae *mare*: dein ornare terram aggreſſus, iubet eam proferre herbas et ſpicas, omnigenaque olera producere,

 tum

m) Sic MSS. et Chriſtoph. pro συγκεχυμένων, idque confirmatur a Gregor. Nyſſ. Homil. in Hexaem. συμπεφυρμένης πρὸς τὴν ὑγρὰν φύσιν τῆς γεώδους ποιότητος.

n) ἅλμυρον in MSS. Vat. Aug. et Med. additur: καὶ ἄγριον.

o) ἐπλημύρει in Edit. P.

p) forte ἀναστομωθεῖσαι. Sic enim Greg. Nyſſ. Homil. 9. in Hexaem. 78.

q) καὶ hoc deeſt Edit: P.

r) Chriſtoph. reponi vult ἀρετῶσαν, cui etiam MSS. Coisl. et Aug. (et Cod. A.) fidem faciunt. Sicque rectius.

θὲν ὕδωρ θάλασσαν. Εἶτα διακοσμεῖν ἄρχεται τὴν γῆν. κελεύει γὰρ αὐτὴν χλοηφορεῖν, καὶ σαχυοφορεῖν, παντοίας βοτανίας ἀνιεῖσαν, καὶ πεδία εὔχορτα, καὶ πάνθ' ὅσα χιλὸς μὲν κτήνεσιν, ἀνθρώποις δ' ἔμελλεν ἔσεσθαι τροφή. Προσέτι μέντοι καὶ τὰς δένδρων ἁπάσας ἰδέας ἀνέφυεν, ὐδὲν ὔτε s) τῶν τῆς ἀγρίας, ὔτε τῶν τῆς ἡμέρυ λεγομένης ὕλης παρεὶς. t) Ἐπεβρίθει δὲ πάντα καρποῖς εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει, κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ τὸν νυνὶ καθεςῶτα. Νυνὶ μὲν γὰρ ἐν μέρει γίνεται τὰ γινόμενα χρόνοις διαφέρυσιν, ἀλλ' ὐκ ἀθρόα καιρῷ ἑνί. Τίς γὰρ ὐκ οἶδεν ὅτι πρῶτον μὲν ἐςι σπορὰ καὶ φυτεία· δεύτερον δὲ τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων αὔξησις· ἡ μὲν εἰς τὸ κάτω ῥίζας ἀποτείνυσα οἱονεὶ θεμελίυς, ἡ δ' εἰς τὸ ἄνω, πρὸς ὕψος αἰρομένων καὶ ςελεχυμένων· ἔπειτα βλαςοὶ καὶ πετάλων ἐκφύσεις. εἶτ' ἐπὶ πᾶσι καρποῦ φορά· καὶ πάλιν καρπὸς ὐ τέλειος, ἀλλ' ἔχων u) ἐν ἑαυτῷ παντοίας μεταβολὰς, κατά τε τὴν ἐν μεγέθει ποσότητα, καὶ τὰς ἐν πολυμερφοις ἰδέαις ποιότητας. ἀποτίκτεται μὲν γὰρ ὁ καρπὸς, ἐοικὼς ἀμερέσι ψήγμασιν, ὑπὸ βραχύτητος μόλις ὁρατοῖς, ἅπερ ὐκ ἀπὸ σκοπῦ φαίη x) ἄν τὶς εἶναι πρῶτα αἰσθητά. Μετὰ δὲ ταῦτ' ἐκ τῦ κατ' ὀλίγον, ἔκ τε τῆς ἐποχετευομένης τροφῆς, ἣ ἄρδει τὸ δένδρον, κἀκ τῆς εὐκρασίας τῶν πνευμάτων, ἃ ψυχραῖς ἅμα καὶ μαλακωτέραις αὔραις y) πνεῖ, κατὰ μικρὸν ζωπυρεῖται καὶ τιθηνεῖται καὶ συναύξεται, πρὸς ὄγκον ἐπιδιδοὺς τελειότατον· σὺν δὲ τῷ μεγέθει, καὶ τὰς ποιότητας ἀλλάττει, καθάπερ ὑπὸ γραφικῆς ἐπιςήμης χρώμασι διαφόροις ποικιλλόμενος. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν ὅλων, καθάπερ ἔφην, ὁ θεὸς ἅπασαν τὴν τῶν φυτῶν ὕλην ἐκ γῆς ἀνεδίδυ τελείαν, καρπὺς ἔχουσαν ὐκ ἀτελεῖς ἀλλ' ἀκμάζοντας, εἰς ἑτοιμοτάτην καὶ ἀνυπέρθετον χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ζώων τῶν αὐτίκα

s) τῶν inserui ex MSS. Vat. et Coisl.
t) ἐβεβρίθει MSS. Vat.
u) ἐν ἑαυτῷ haec inserui fide Codd.

tum prata foeno virentia, et quicquid ceſſurum erat pecuariis in pabulum, aut in cibum hominibus. Eodem iuſſu et arborum ſpecies omnes ſunt editae, nulla omiſſa vel mitium vel ſylueſtrium, eaque omnia fructibus ſuis abundabant in ipſo ſtatim ortu, ſecus quam hodie. Nunc enim ſingula gignuntur ſuis vicibus, non ſimul omnia. Quis enim neſcit primam eſſe ſementem et plantationem; tum ſequi incrementa ſatorum plantarumque deorſum radices ceu fundamenta demittentium, ſurſum item altas ſtirpes attollentium? deinde frondes foliaque germinant; poſtremo fructus profertur, ac ne is quidem perfectus, ſed varias ſubinde facies recipiens, et nunc formam mutans, nunc magnitudinem. Editur enim fructus, ſimilis atomis corpuſculis, prae tenuitate viſum fugientibus, quae non temere vocari poſſunt prima ſenſibilia. Poſt haec paulatim accedente alimento quod rigat arborem, et temperie ventorum, qui gelidis ſimulque mollibus auris flant, ſenſim fouetur, nutritur, et ad iuſtam magnitudinem peruenit: cum qua etiam qualitates variat, ceu picturae artificio iam his iam illis tinctus coloribus. At in prima huius vniuerſitatis generatione (vt dixi) Deus omnem ſtirpium ſyluam e terra produxit perfectam, fructibus non inchoatis, ſed maturis refertam, ſine dilatione inuitantem ad fruendum aſſutura mox animalia. Is itaque terram haec producere iubet. Illa vero ad illius iuſſum tanquam dudum praegnans et parturiens, parit omnes ſatorum, arborum atque fructuum inenarrabiles ſpecies; qui quidem fructus non ſolum in alimoniam facti ſunt animantibus, verum etiam in hoc praeparati, vt in perpetuum propagaretur ſimilium generatio, quippe qui continebant vim ſeminariam, in qua inſitae ſunt rerum omnium rationes, obſcurae et incertae, quae tamen certae et manifeſtae fiunt

 ſtatim

x) ἂν deeſt in Edit. P.

y) πνεῖ, κατὰ μικρὸν haec inſerui monente Chriſtophor.

και γενησομένων. Ὁ μὲν δὴ προςάττει τῇ γῇ ταῦτα γεννῆσαι· ἡ δ᾽ ὥσπερ ἐκ πολλοῦ κυοφοροῦσα καὶ ὠδίνουσα, τίκτει πάσας μὲν τὰς σπαρτῶν, πάσας δὲ τὰς δένδρων, ἔτι δὲ καρπῶν z) ἀμυθήτους ἰδέας. Ἀλλ᾽ οὐ μόνον ἦσαν οἱ καρποὶ τροφαὶ ζώοις, ἀλλὰ καὶ παρασκευαὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων ἀεὶ γένεσιν, τὰς σπερματικὰς οὐσίας περιέχουσαι, ἐν αἷς a) ἄδηλοι μὲν καὶ ἀφανεῖς οἱ λόγοι τῶν ὅλων εἰσὶ, δῆλοι δὲ καὶ φανεροὶ γινόμενοι καιρῶν περιόδοις. Ἐβουλήθη γὰρ ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν, ἀθανατίζων τὰ γένη, καὶ μεταδιδοὺς αὐτοῖς ἀϊδιότητος· οὗ χάριν, καὶ ἀρχὴν πρὸς τὸ τέλος ἦγε καὶ ἐπέσπευδε, καὶ τέλος ἐπ᾽ ἀρχὴν ἀνακάμπτειν ἐποίει. ἐκ τοῦ γὰρ φυτῶν ὁ καρπὸς, ὡς ἂν ἐξ ἀρχῆς τὸ τέλος, καὶ ἐκ b) καρποῦ τὸ σπέρμα, c) περιέχον ἐν ἑαυτῷ πάλιν τὸ φυτὸν, ὡς ἂν ἐκ τέλους ἀρχή.

Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν γῆν τὸν οὐρανὸν ἐποίκιλλε διακοσμῶν· οὐκ ἐπειδὴ τοῦτον ἐν ὑστέρῳ τῆς γῆς ἔταττε, τῇ μὲν ἐλάττονι φύσει προνομίαν διδοὺς, τὴν δὲ κρείττονα καὶ θειοτέραν δευτερείων ἀξιῶν, ἀλλ᾽ εἰς ἔνδειξιν ἐναργεστάτην κράτους ἀρχῆς· Προλαβὼν γὰρ περὶ τῶν οὔπω γεγονότων ἀνθρώπων οἷοι τὰς γνώμας ἔσονται, στοχαστικοὶ τῶν εἰκότων καὶ πιθανῶν, ἐν οἷς d) τὸ πολὺ τὸ εὔλογον, ἀλλ᾽ οὐχὶ τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας, καὶ ὅτι πιστεύουσι τοῖς φαινομένοις μᾶλλον ἢ θεῷ, σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες. κατιδόντες τε αὖθις τὰς ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους, δι᾽ ὧν θέρη, χειμῶνες, ἔαρος e) καὶ μετοπώρου τροπαὶ, τῶν ἐκ γῆς ἀνὰ πᾶν ἔτος φυομένων καὶ γιγνομένων ἁπάντων αἰτίας ὑπολήψονται τὰς τῶν κατ᾽ οὐρανὸν ἀστέρων περιπολήσεις· ἵνα μηδενὶ γενητῷ τὰς πρώτας ἀνατιθέναι τινὲς τολμῶσιν αἰτίας, ἢ διὰ θράσος ἀναίσχυντον ἢ δι᾽ ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν· ἀναδραμέτωσαν, φησι, ταῖς διανοίαις ἐπὶ τὴν

z) Sic MSS. pro ἀμυθήτων.

a) ἄδηλοι μὲν -- δῆλοι δὲ Sic Christoph. in editis deest μὲν et δέ.

b) Sic MSS. pro καρπῶν.

ſtatis temporum circuitibus. Voluit enim Deus naturam perpetuo curſu agi, conſulens immortalitati generum, eisque tribuens aeternitatem. Quapropter inchoata perduxit ad finem, rurſumque finem reflexit ad initium: e plantis enim fit fructus tanquam e principio finis: et e fructu ſemen, intra ſe denuo plantam continens, tanquam e fine principium.

Quarto autem die poſt terram coelum picturis exornauit, non quod terrae id poſthaberet, dans inferiori naturae priuilegium, potiorem vero ac diuiniorem ſecundo loco ponens, ſed vt euidentiſſime imperii ſui potentiam oſtenderet. Quippe qui praevidens opiniones nondum creatorum hominum, coniecturas veriſimiles et ſpecioſas libenter ſequentium, quae multam quidem rationis ſpeciem habent, non item ſinceram veritatem: et quod rebus viſis magis credituri eſſent quam Deo, admiratores artis ſophiſticae potius quam ſapientiae: animaduertentes etiam ſolis ac lunae curſus, e quibus aeſtiuae, hybernae, vernae autumnalesque mutationes fiunt, annuorum terrae prouentuum omniumque naſcentium cauſas tribuerent ſiderum coeleſtium ambitibus: ne cui creaturae adſcribere primas cauſas auderent, ſiue per impudentiam ſiue per ignorantiam nimiam: recurrant, inquit, mentibus ad primam huius vniuerſitatis generationem, meminerint-

c) ita MS. Vat. refertur enim ad τὸ σπέρμα. Editi et Cod. A. περιέχοντος.

d) τὸ deeſt in Cod. Med.

e) καὶ deeſt in edit. P.

τὴν πρώτην τῶν ὅλων γένεσιν, f) ὅτε πρὸ g) ἡλίου καὶ σελήνης, παντοῖα μὲν φυτὰ, παντοίους δὲ καρποὺς ἤνεγκεν ἡ γῆ· καὶ θεασάμενοι ταῖς διανοίαις, ἐλπιζέτωσαν, ὅτι καὶ αὖθις οἴσει, κατὰ πρόσταξιν τοῦ πατρὸς, ὅταν αὐτῷ δοκῇ μηδὲν προσδεηθέντι τῶν κατ᾽ οὐρανὸν ἐκγόνων, οἷς δυνάμεις μὲν ἔδωκεν, οὐ μὴν αὐτοκρατεῖς· Οἷα γὰρ ἡνίοχος ἡνιῶν ἢ κυβερνήτης οἰάκων h) ἐπειλημμένος, ἄγει ᾗ ἂν ἐθέλῃ κατὰ νόμον καὶ δίκην ἕκαστα, μηδενὸς προσδεόμενος ἄλλου· i) πάντα γὰρ θεῷ δυνατά. Ἡδ᾽ ἐστὶν αἰτία, δι᾽ ἣν προτέρα μὲν ἐβλάστησε καὶ ἐχλοηφόρησεν ἡ γῆ, ὁ δ᾽ οὐρανὸς διεκοσμεῖτο αὖθις ἐν ἀριθμῷ τελείῳ, τετράδι· ἣν δεκάδος τῆς k) παντελείας οὐκ ἂν διαμάρτοι τις εἶναι λέγων ἀφορμήν τε καὶ πηγήν. ὃ γὰρ ἐντελεχείᾳ δεκὰς, τοῦτο τετρὰς, ὡς ἔοικε, l) δυνάμει· εἰ m) γοῦν οἱ ἀπὸ μονάδος ἄχρι τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοὶ, δεκάδα γεννήσουσιν, ἥτις ὅρος τῆς ἀπειρίας τῶν ἀριθμῶν ἐστὶ, περὶ ὃν ὡς καμπτῆρα εἱλοῦνται καὶ ἀνακάμπτουσι. Περιέχει δ᾽ ἡ τετρὰς καὶ τοὺς λόγους τῶν κατὰ μουσικὴν συμφωνιῶν, τῆς τε διὰ τεττάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν, καὶ προσέτι δὶς διὰ πασῶν, ἐξ ὧν σύστημα τὸ τελειότατον ἀπογεννᾶται. Τῆς μὲν γὰρ διὰ τεττάρων ὁ λόγος ἐπίτριτος· τῆς δὲ διὰ πέντε, ἡμιόλιος· διπλάσιος δὲ τῆς διὰ πασῶν· n) τετραπλά-

f) Sic MSS. pro ὅτι (quibus accedit Cod. A.)

g) Consimilia his habent vniuersi fere in Hexaemeron Scriptores. Basil. Homil. V. in Hexaem. Sever. Gad. Orat. 3. de Mundo Creat. Ambros. in Hexaem. L. III. c. 6. et libr. IV. c. 1.

h) Sic MSS. pro ἐνειλημμένος.

i) Nubem testium huius veritatis, ex Scriptoribus exoticis dedit Clemens Strom. V. quibus multa addi possent, si id nunc ageretur. Quodsi ad verum Deum applicetur, recte Homerus Od. δ. ψ. 237.

Ζεὺς ἀγαθόν τε κακόν τε διδοῖ, δύναται γὰρ ἅπαντα.

aerintque, ante solem et lunam omnigenas stirpes, omnigenosque fructus e terra proditos. Atque ita re animo perpensa sibi persuadeant, et imposterum eam prolaturam eos ex coelestis patris arbitratu, quoties ei placuerit, non expectato filiorum coelestium fauore, quibus dedit quidem potentiam, sed non plenam. Nam ipse, quemadmodum auriga habenas, aut gubernator clauum tenens, dirigit qua vult recto more ac lege singula, nullius ope indigens: omnia enim Deo possibilia. Atque haec est causa cur terra prior *germinarit, et herbam protulerit*: coelum vero post sit ornatum in numero perfecto, quaternario, quem denarii omnium absolutissimi causam fontemque vere quisquam dicat. Quod enim actu est denarius, hoc quaternarius potentia esse videtur. Si igitur ab vnitate vsque quaternarium deinceps componantur numeri, denarium conficient: qui est immensitatis numerorum terminus, ad quem ceu metam circumaguntur et se reflectunt. Quin et musicas symphoniarum rationes idem quaternarius continet, videlicet diatessaron, diapente, diapason, disdiapason, e quibus concentus fit absolutissimus. Nam diatessaron proportionem habet sesquitertiam, diapente sesquialteram, diapason duplam, disdiapason quadruplam. Eas proportio-

S. Scripturae testimonia notiora sunt quam vt hic adducantur. Optime Origenes contra Celsum L. III. δύναται καθ' ἡμᾶς πάντα ὁ θεὸς, ἅπερ δυνάμενος, τȣ̃ θεὸς εἶναι, καὶ τȣ̃ ἀγαθὸς εἶναι, καὶ σοφὸς εἶναι, ȣ̓κ ἐξίσαται. vid. cetera. Item Libr. V. BENZ.

k) Sic MSS. Med. Aug. pro παντελȣ̃ς.

l) Lucian. in Vit. Auct. ἃ σὺ δοκεῖς τέτταρα ταῦτα δέκα εἰσίν. Hieroc. in Aur. Carm. τῆς δὲ δεκάδος δύναμις ἡ δέκα. Plut. de plac. Phil. L. I. Iamblych. de vita Pythag. p. 127. Ambros. de Abr. L. II. c. 9. Marcian. Capell. L. II.

m) ȣ̃ν edit. P.

n) τετραπλάσιος - - πασῶν haec restitui ex MSS.

ραπλάσιος · δὲ τῆς δὶς διὰ πασῶν. ὓς ἅπαντας ἡ τετρὰς ἔχει o) περιλαβȣ͂σα. τὸν μὲν γȣ͂ν ἐπίτριτον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς τρία· τὸν δ' ἡμιόλιον ἐν τῷ τρία πρὸς δύο· τὸν δὲ διπλάσιον ἐν τῷ δύο πρὸς ἕν, ἢ τέσσαρα πρὸς δύο. τὸν δὲ τετραπλάσιον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς ἕν. ἔςι δὲ καὶ δύναμις ἄλλη τετράδος, λεχθῆναί τε καὶ νοηθῆναι θαυμασιωτάτη· πρώτη γὰρ αὕτη τὴν τȣ͂ ςερεοῦ φύσιν ἔδειξε, τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμῶν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνακειμένων. κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἓν τάττεται τὸ λεγόμενον ἐν γεωμετρίᾳ εἶναι σημεῖον· κατὰ δὲ τὰ δύο, γραμμή· p) διότι φύσει ἐκ σημείȣ συνίςαται· ἡ γραμμὴ δὲ ἐςι μῆκος ἀπλατές. q) πλάτȣς δὲ προσγενομένȣ, γίνεται ἐπιφάνεια, ἢ τέτακται κατὰ τριάδα. ἐπιφάνεια δὲ πρὸς τὴν τȣ͂ ςερεȣ͂ φύσιν, ἑνὸς δεῖται τȣ͂ βάθȣς, ὃ προςεθὲν τῇ τριάδι, γίνεται τετράς. Ὅθεν καὶ μέγα χρῆμα συμβέβηκεν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τȣ͂τον, ὃς ἐκ τῆς ἀσωμάτȣ καὶ νοητῆς ȣ̓σίας ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς ἔννοιαν τριχῇ διαςατοῦ σώματος, τῇ φύσει πρῶτον αἰσθητοῦ. Ὁ δὲ μὴ συνιεὶς τὸ λεγόμενον, ἔκ τινος παιδιᾶς εἴσεται πάνυ συνήθȣς. οἱ r) καρυατίζοντες εἰώθασι τρία ἐν ἐπιπέδῳ s) προτιθέντες κάρυα, ἐπιφέρειν ἕν, σχῆμα πυραμοειδὲς ἀπογεννῶντες. τὸ μὲν οὖν ἐν ἐπιπέδῳ τρίγωνον ἵςαται μέχρι τριάδος· τὸ δὲ t) ἐπιτεθὲν τετράδα μὲν ἐν ἀριθμοῖς, ἐν δὲ u) σχήμασι πυραμίδα γεννᾷ, ςερεὸν ἤδη σῶμα. πρὸς δὲ τȣ́τοις ȣ̓δ' ἐκεῖνο ἀγνοητέον, ὅτι πρῶτος ἀριθμῶν ὁ τέτταρα, τετράγωνός ἐςιν ἰσάκις ἴσος, μέτρον δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος. καὶ ὅτι μόνος ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε γεννᾶσθαι· συνθέσει μὲν, ἐκ δυοῖν καὶ δυοῖν· δυνάμει δὲ πάλιν, ἐκ τȣ͂ δὶς δύο,

o) Sic MSS. Vat. et Aug. pro παραλαβȣ͂σα. Sequens γȣ͂ν deest in edit. P.

p) διότι - - ἡ. Haec restitui ex MS. Aug. sed Vat. pro φύσει habet ῥύσει, hoc modo: διότι ῥύσει μὲν ἑνὸς, δυὰς, ῥύσει δὲ σημείȣ συνίςαται ἡ γραμμή.

q) ἀπλάτȣς habetur in edit. Par. et Francof. Sed, meo iudicio, sine sensu. P.

portiones omnes quaternio in ſe continet: ſesquitertiam in quaternario ad ternarium, ſesquialteram in ternario ad binarium, duplum in binario ad vnitatem, ſiue quaternario ad binarium, quadruplum vero in quaternario ad vnitatem. Eſt et alia vis quaternarii, dictu cogitatuque miranda. Primus enim hic ſolidi naturam oſtendit, cum praecedentes numeri incorporeis rebus dicati ſint. Nam in vnitate cenſetur punctum quod vocant geometrae, in binario linea: quia naturaliter ex puncto fit linea. Ea eſt longitudo ſine latitudine: quae vbi acceſſit, fit ſuperficies, ad ternarium pertinens. Haec quo minus ſit corpus natura ſolidum, vna deſtituitur altitudine: qua iuncta ad ternarium, fit quaternarius. Unde multum exiſtimationis contigit huic numero qui ab incorporea intelligibilique eſſentia duxit nos ad conſiderationem corporis trifariam patentis, quod ſuapte natura primum ſenſu percipitur. Id qui parum intelligit, e luſu quodam vulgato cognoſcet. Qui nucibus ludunt, ſolent poſitis prius in plano tribus, quartam ſuper imponere, in formam pyramidis. Triangulus igitur ille in plano conſiſtit intra ternarium: cui ſuperimpoſita quaternarium in numeris facit, in figuris vero pyramidem, ſolidum iam corpus. Praeterea nec illud ignorandum, quod primus numerorum quatuor, quadratus eſt aequaliter aequalis menſura aequabilitatis ac iuſtitiae: quodque ſolus ex eisdem tam additione quam poteſtate producitur. Additione ex duobus et duobus: rurſum poteſtate ex bis duobus, pulcherrimam quandam conſonantiae ſpeciem prae ſe ferens, quae nulli ineſt ex aliis numeris. Mox ſenarius

r) MSS. τὰ κάρυα παίζοντες.

s) Sic MSS. pro προσιθέντες.

t) Melius ἐπιτεθὲν ἓν, vnum vero ſuperimpoſitum. Quod certe eſt ad loci ſenſum neceſſarium. Scilicet vox ἓν pro membro vocis praecedentis ἐπιτεθὲν eſt habita.

u) σχήματι, et paucis poſt ςερρὸν edit. Par. et Franc. P.

δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν συμβέβηκεν. Αὐτίκα γοῦν ὁ ἓξ x) συντεθειμένος ἐκ δυοῖν τριάδων, οὐκ ἔτι γεννᾶται πολυπλασιασθεισῶν, ἀλλ' y) ὁ ἕτερος ὁ ἐννέα. Πολλαῖς δὲ καὶ ἄλλαις κέχρηται δυνάμεσι z) ἡ τετράς, ἃς ἀκριβέστερον καὶ ἐν τῷ περὶ αὐτῆς ἰδίῳ λόγῳ προσυποδεικτέον. ἀποχρῆ δὲ κἀκεῖνο a) προσθεῖναι, ὅτι τῇ τοῦ παντὸς. οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου γενέσει γέγονεν ἀρχή. Τὰ γὰρ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργήθη, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἐρρύη, τῆς ἐν ἀριθμοῖς τετράδος· Καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἐτήσιοι ὧραι τέσσαρες, αἱ ζώων καὶ φυτῶν αἴτιαι γενέσεως, τετραχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ διανεμηθέντος εἰς χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ θέρος καὶ μετόπωρον.

Τοσαύτης οὖν ἀξιωθέντος ἐν τῇ φύσει προνομίας τοῦ λεχθέντος ἀριθμοῦ, κατ' ἀναγκαῖον ὁ ποιητὴς διεκόσμει τὸν οὐρανὸν ἐν τετράδι, παγκάλῳ καὶ θεοειδεστάτῳ κόσμῳ, τοῖς φωσφόροις ἄστροις· Εἰδώς τε ὅτι τῶν ὄντων ἄριστον τὸ φῶς ἐστὶν, ὄργανον αὐτὸ τῆς ἀρίστης τῶν αἰσθήσεων ὁράσεως ἀπέφηνεν. ὅπερ γὰρ νοῦς ἐν ψυχῇ, τοῦτο ὀφθαλμὸς ἐν σώματι· Βλέπει γὰρ ἑκάτερος· ὁ μὲν τὰ b) ὄντα νοητὰ, ὁ δ' αὖ τὰ αἰσθητά· c) χρεῖος δ' ὁ μὲν νοῦς ἐπιστήμης, εἰς τὸ γνωρίσαι τὰ ἀσώματα· ὀφθαλμοὶ δὲ φωτὸς, εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἀντίληψιν. Ὃ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἀγαθῶν αἴτιον d) γέγονεν ἀνθρώποις, διαφερόντως δὲ τοῦ μεγίστου, φιλοσοφίας. Ὑπὸ γὰρ φωτὸς ἄνω e) παραπεμφθεῖσα ἡ ὅρασις, καὶ κατιδοῦσα φύσιν ἀστέρων, καὶ κίνησιν αὐτῶν ἐναρμόνιον, ἀπλανῶν τε καὶ πλανήτων εὖ διατεταγμένας περιφορὰς,

τῶν

x) Ita pro συντιθέμενος MSS.

y) verba ὁ ἕτερος desunt apud Mangeyum, reponenda vero ea ex edit. Par. et Fr. et Cod. A. putaui, tum quod in versione latina Mang. habet, tum quod nullam, vt alias solet, omissionis mentionem fecit. P.

z) ἡ deest in edit. P.

a) MSS. Vatic. et Coll. Nov. cum Christophors. habent δειχθῆναι.

rius compositus e duobus ternariis, non amplius producitur, his per se multiplicatis, sed alius, nempe nouenarius. Aliis quoque multis viribus praeditus est quaternio, quae accuratius et copiosius in proprio tractatu indicandae sunt. Nunc illud addidisse sat erit, eum totius coeli mundique generationi dedisse initium. Nam quatuor elementa ex quibus vniuersum hoc conditum est, tanquam a fonte manauerunt a numero quaternario. Atque adeo haec quatuor, quibus annus distinguitur, tempora, vnde animantes plantaeque proueniunt, cum annus quadrifariam diuidatur, in hiemem, ver, aestatem et autumnum.

Cum igitur tot priuilegiis a natura honoratus sit modo dictus numerus, necessario conditor rerum ornabat coelum, quarto die, adhibitis ornamentis pulcherrimis ac diuinissimis, hoc est stellis luciferis: et gnarus lucem esse omnium rerum praestantissimam, fecit eam instrumentum visus, sensuum excellentissimi. Quod enim mens in animo est, id oculus in corpore. Videt enim vterque: altera intelligibiles res, alter sensibiles. Indiget autem mens scientia ad noscenda incorporea, oculi vero luce ad perceptionem corporum. Quae res et ad alia multa bona profuit hominibus, et in primis ad id quod maximum est, scilicet philosophiam. Visus enim a luce deductus in superna, considerataque natura stellarum et motu earum tam concinno, tum fixarum ac erraticarum statis circuitibus, dum illae eodem semper modo

b) ὄντα restitui ex MSS.

c) χρύζει MSS. Aug. Vat. et Med.

d) γέγονεν Sic MSS. Aug. et Christoph. M. In editis et Cod. A. deest γέγονεν P.

e) sic pro πεμφθεῖσα MSS.

τῶν μὲν κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως περιπολούντων, τῶν δ᾽ ἀνομοίως τε καὶ ὑπεναντίως διτταῖς περιόδοις χρωμένων, χορείας τε πάντων ἐμμελεῖς, νόμοις τῆς f) μουσικῆς τελείας διακεκοσμημένας, ἄλεκτον ἐμπαρέχει τῇ ψυχῇ τέρψιν τε καὶ ἡδονήν. Ἡ δ᾽ ἑστιωμένη θεαμάτων ἐπαλλήλων, ἐξ ἑτέρων γὰρ ἦν ἕτερα, πολλὴν ἀπληστίαν εἶχε τοῦ θεωρεῖν. εἶθ᾽, οἷα φιλεῖ, προσπεριειργάζετο, τίς ἡ τῶν ὁρατῶν δὴ τούτων οὐσία, καὶ εἰ ἀγένητοι πεφύκασιν, ἢ γενέσεως ἔλαβον ἀρχήν, καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς κινήσεως, καὶ τίνες αἱ αἰτίαι δι᾽ ὧν ἕκαστα οἰκονομεῖται. Ἐκ δὲ τῆς τούτων g) ζητήσεως τὸ h) φιλοσοφίας συνέστη γένος, οὗ τελειότερον ἀγαθὸν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἰδέαν ἐκείνην ἀπιδών, ἢ λέλεκται κατὰ τὸν ἀσώματον κόσμον, ἐδημιούργει τοὺς αἰσθητοὺς ἀστέρας, ἀγάλματα θεῖα καὶ περικαλλέστατα, οὓς ὥσπερ ἐν ἱερῷ τῷ καθαρωτάτῳ τῆς σωματικῆς οὐσίας ἵδρυε, τῷ οὐρανῷ, πολλῶν χάριν· ἑνὸς μέν, τοῦ φωσφορεῖν· ἑτέρου δέ, σημείων· εἶτα, καιρῶν τῶν περὶ τὰς ἐτησίους ὥρας· καὶ ἐπὶ πᾶσιν, ἡμερῶν, i) νυκτῶν, μηνῶν, ἐνιαυτῶν, ἃ δὴ καὶ μέτρα γέγονε χρόνου, καὶ τὴν ἀριθμοῦ φύσιν ἐγέννησεν. Οἵαν δ᾽ ἕκαστον τῶν εἰρημένων χρείαν τε καὶ ὠφέλειαν παρέχεται, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἐνεργείας, πρὸς δ᾽ ἀκριβεστέραν κατάληψιν, οὐκ ἄτοπον ἴσως καὶ λόγῳ τἀληθὲς ἰχνηλατῆσαι. Τοῦ δὴ σύμπαντος χρόνου διανεμηθέντος εἰς δύο τμήματα, ἡμέραν τε καὶ νύκτα, τῆς μὲν ἡμέρας τὸ κράτος ὁ πατὴρ ἀνεδίδου τῷ ἡλίῳ, οἷα μεγάλῳ βασιλεῖ· τῆς δὲ νυκτὸς τῇ σελήνῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἄλλων ἀστέρων. Τὸ δὲ μέγεθος τῆς περὶ τὸν ἥλιον δυνάμεως τε καὶ ἀρχῆς, ἐμφανεστάτην πίστιν ἔχει τὴν λεχθεῖσαν ἤδη. Εἷς γὰρ ὢν καὶ μόνος, ἰδίᾳ καὶ καθ᾽ αὑ-

τὸν

f) vid. dicta de Musica Pythagor. coelesti infra L. de Mig. p. 415. ed. Franc.

g) ita pro συζητήσεως MS. Vat.

h) vid. Platonem in Timaeo p. 47. in Phaedone p. 81. et in Phaedro p. 250. Plutarch. de Placit. Phil. L. IV. c. 14. Diog.

modo circumferuntur, haec vero dissimiliter et in contrarium duplici cursu vtuntur: ad haec choreasque omnium apte modulatas et ad musicae leges pulchre compositas, ineffabilem delectationem voluptatemque in animo excitat: atque ita inescatus aliis atque aliis spectaculis (nam vnum ex alio nascitur) nullam contemplandi satietatem sensit. Post haec, ut fieri solet, vlterius procedente curiositate scrutatur quaenam sit rerum harum visibilium essentia: et vtrum generatae sint, an nullum habuerint initium: quisue modus sit motus earum, quaeue causae quibus dispensantur singula. Ex huiusmodi vero disquisitionibus philosophia nata est, qua nullum perfectius bonum introiuit uitam hominum. Caeterum opifex respiciens ad intelligibilis lucis ideam, de qua dictum est in mentione mundi incorporei, condidit has sensibiles stellas, simulacra diuina et pulcherrima, quas tanquam in templo coelo, purissima corporeae essentiae parte collocauit multis de causis. Primum lucis inferendae gratia, deinde signorum, tum temporum quibus annus distinguitur, postremo dierum, noctium, mensium, annorum, quae sunt mensurae temporis, et ex quibus nata est natura numeri: quem autem singula haec vsum, quamue vtilitatem praebeant, liquet ex eorum effectibus, sed quo diligentius animaduertantur, non alienum fortasse fuerit etiam disserendo veritatem vestigare. Cum vniuersum tempus distributum sit in duas partes, diem et noctem, diei praefecit pater ille solem tanquam magnum regem: nocti vero lunam cum caeterarum stellarum multitudine: praecellentiam autem virtutis ac potestatis solaris praeclare confirmant quae modo dicta sunt. Vnus enim cum sit et

Diog. Laert. in Pythag. §. 29. Gell. L. V. c. 16. Quinct. institt. L. X. c. 2. Philonemque ipsum infra de Leg. Spec. p. 330. Franc. Ed.

l) νυκτῶν restitui ex fide MSS. Aug. et Christoph.

τὸν ἥμισυ τμῆμα τοῦ σύμπαντος χρόνου κεκλήρωται, τὴν ἡμέραν, οἱ δ᾽ ἄλλοι πάντες μετὰ σελήνης θάτερον, ὃ κέκληται νύξ. Καὶ τοῦ μὲν ἀνατείλαντος, αἱ φαντασίαι τῶν τοσούτων ἀστέρων οὐκ ἀμαυροῦνται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφανίζονται τῇ τοῦ φέγγους ἀναχύσει· καταδύντος δὲ, τὰς ἰδίας k) ἐπιφανείας ἄρχονται διαφαίνειν ἀθρόοι l) καὶ τὰς ποιότητας. Γεγόνασι δὲ, ὅπερ αὐτὸς εἶπεν, οὐ μόνον ἵνα φῶς ἐκπέμπωσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως σημεῖα μελλόντων προφαίνωσιν. ἢ γὰρ ἀνατολαῖς αὐτῶν, ἢ δύσεσιν, m) ἢ ἐκλείψεσιν, ἢ πάλιν ἐπιτολαῖς καὶ ἐπικρύψεσιν, ἢ ταῖς n) ἄλλαις περὶ τὰς κινήσεις διαφοραῖς ἄνθρωποι τὰ ἀποβησόμενα στοχάζονται, καρπῶν φορὰς καὶ ἀφορίας, ζώων γενέσεις καὶ φθορὰς, αἰθρίας καὶ νεφώσεις, νηνεμίας καὶ βίας πνευμάτων, ποταμῶν πλημμύρας καὶ κενώσεις, θαλάττης ἠρεμίαν καὶ κλύδωνα, ὡρῶν τῶν ἐτησίων ὑπαλλαγὰς, ἢ θέρους o) χειμάζοντος, ἢ χειμῶνος φλέγοντος, ἢ ἔαρος μετοπωρίζοντος, ἢ μετοπώρου ἐαρίζοντος. Ἤδη δὲ καὶ p) κλόνον καὶ σεισμὸν γῆς, ἐκ τῶν κατ᾽ οὐρανὸν κινήσεων στοχασμῷ προεσήμηνάν τινες, καὶ μυρία ἄλλα τῶν q) ἀληθεστέρων· ὡς ἀψευδέστατα λελέχθαι, ὅτι εἰς σημεῖα γεγόνασιν οἱ ἀστέρες, προσέτι μέντοι καὶ εἰς καιρούς. Καιροὺς δὲ, τὰς ἐτησίους ὥρας ὑπείληφεν εἶναι. καὶ μήποτε εἰκότως; ἔννοια γὰρ καιροῦ τίς ἂν εἴη, πλὴν χρόνος κατορθώσεως; αἱ δ᾽ ὧραι πάντα τελεσφοροῦσι καὶ κατορθοῦσι, σποράς, καὶ φυτείας καρπῶν, καὶ ζώων γενέσεις τε καὶ αὐξήσεις. Γεγόνασι δὲ καὶ πρὸς μέτρα χρόνων· ἡλίου γὰρ καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων r) τεταγμέναις περιόδοις, ἡμέραι, καὶ μῆνες, καὶ ἐνιαυτοὶ συνέστησαν. Εὐ-

k) ἐπιφανείας addidi ex MSS. Aug. et Christoph.

l) καὶ τὰς haec quoque restitui fide MSS. Med. Aug. et Coll. Nov. quibus suffragatur Christoph.

m) καὶ in editis et Cod. A. loco ἢ. P.

n) ἄλλαις deest in edit. P.

o) χειμαίνοντος Cod. A. et Edit. habent. P.

p) de Pythagora narratur hoc in eius vita. Iamblych. p. 114.

ſolus, priuatim et peculiariter dimidium totius temporis ſortitus eſt, ſcilicet diem: reliquae vero omnes ſtellae una cum luna alterum dimidium, quod vocatum eſt nox: et illo exorto tot ſtellae quae apparebant, non obſcurantur ſolum, ſed euaneſcunt etiam prae ſplendore diffuſo, poſt occaſum vero eius, vno momento incipiunt oſtentare ſuas ſpecies et qualitates. Factae ſunt autem, vt ipſe ait, non ſolum ad lucem emittendam in terras, ſed etiam vt futura praeſignificent: aut enim exortu earum et occaſu deliquioue, aut emerſione occultationeue, aut aliis motuum differentiis, homines de futuris coniiciunt, et praeſagiunt copiam inopiamue fructuum, prouentum vel peſtem animantium, ſerenum et nubilum, tranquillitatem aeris et procellas ventorum, inundationes et exilitates fluminum, quietem maris et tempeſtatem, tempeſtatum anni vices praepoſteras, dum aut aeſtas hybernat, aut hyems aeſtuat, aut ver autumnum refert, aut contra autumnus vernam temperiem. Nec defuerunt qui concuſſionem terrae motumque ex coeli obſeruatione praedicerent, aliaque multa euentu certiſſimo: ita vt veriſſime dictum ſit, *in ſigna eſſe factas ſtellas atque etiam in tempora:* tempora porro de quatuor annuis tempeſtatibus intelligenda ſunt. Et quidni? tempus enim quod aliud eſſe poteſt, quam tempus rei bene gerendae? at tempeſtates anni omnia perficiunt et ad bonum euentum perducunt, ſationes et plantationes fructuum, genituras et incrementa animalium. Factae ſunt etiam ſtellae ad menſuras temporum: nam ſolis lunaeque et aliorum ſiderum recurſus, dies et menſes an-

 nos-

q) forte reſcribi poteſt ἀδηλοτέρων. Melius vero vir cl. Ier. Markland ſcribit, ἀηθεστέρων. Certe ad loci ſcopum optime. Eſtque ea vox ſaepius a Philone uſurpata. Sic infra p. 419. (ed. Franc.) ἀηθὲς τοῦ αἵματος. Ita enim MSS. pro ἀπειθές. Idem lib. adv. Fl. p. 534. (e. F.) Vnde in libro de legatione p. 579. (e. F.) pro ἀληθοῦς καινοῦ, repono ἀηθοῦς.

r) addendum forte ἀστέρων.

Εὐθύς τε, τὸ χρησιμώτατον, ἡ ἀριθμοῦ φύσις ἐδείχθη, χρόνου παραφήναντος αὐτήν. ἐκ γὰρ μιᾶς ἡμέρας, τὸ ἕν· καὶ ἐκ δυοῖν, τὰ δύο· καὶ ἐκ τριῶν, τὰ τρία· καὶ ἐκ μηνός, τὰ τριάκοντα· καὶ ἐξ ἐνιαυτοῦ, τὸ ἰσάριθμον ταῖς ἐκ δώδεκα μηνῶν ἡμέραις πλῆθος· καὶ ἐξ ἀπείρου χρόνου, ὁ ἄπειρος ἀριθμός. Εἰς τοσαύτας καὶ οὕτως ἀναγκαίας διατείνουσιν ὠφελείας αἱ τῶν κατ᾽ οὐρανὸν s) φύσεις τε καὶ κινήσεις ἀστέρων. εἰς πόσα δ᾽ ἄλλα φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ἡμῖν μὲν ἀδηλουμένων, οὐ γὰρ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ὅλου συνεργούντων διαμονήν, ἃ θεσμοῖς καὶ νόμοις, οὓς ὥρισεν ὁ θεὸς ἀκινήτους ἐν τῷ παντί, συμβαίνει πάντη τε καὶ πάντως ἐπιτελεῖσθαι.

Γῆς δὲ καὶ οὐρανοῦ διακοσμηθέντων τοῖς προσήκουσι κόσμοις, τῆς μὲν τριάδι, τοῦ δ᾽, ὡς ἐλέχθη, τετράδι, τὰ θνητὰ γένη ζωοπλαστεῖν ἐνεχείρει, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐνύδρων ποιούμενος ἡμέρᾳ πέμπτῃ, νομίσας οὐδὲν οὕτως ἕτερον ἑτέρῳ συγγενές, ὡς ζῴοις πεντάδα. Διαφέρει γὰρ ἔμψυχα ἀψύχων οὐδενὶ μᾶλλον ἢ αἰσθήσει· πενταχῆ δὲ t) τμητὸν αἴσθησις, εἰς ὅρασιν, ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν, καὶ ἁφήν. Ἑκάστῃ μέντοι προσένειμεν ὁ ποιῶν καὶ ἐξαιρέτους ὕλας, καὶ κριτήριον ἴδιον, ᾧ δικάσει τὰ ὑποπίπτοντα. χρώματα μὲν ἡ ὅρασις, φωνὰς δ᾽ ἀκοή, χυλοὺς δὲ γεῦσις, ἀτμοὺς u) δὲ ὄσφρησις, μαλακότητας δὲ καὶ σκληρότητας, καὶ ὅσα θερμὰ x) ἢ ψυχρά, λειότητάς τε καὶ τραχύτητας ἁφή. Παντοῖα οὖν ἰχθύων γένη καὶ y) κητῶν κελεύει συνίστασθαι κατὰ τόπους, z) διαφέροντα καὶ τοῖς μεγέθεσι, καὶ ταῖς ποιότησιν. ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλοις πελάγεσιν, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ ταὐτά. πλὴν οὐ πανταχοῦ πάντα διεπλάττετο· καὶ μήποτε εἰκότως; χαίρει γὰρ τὰ μὲν τεναγώδει καὶ οὐ πάνυ βαθείᾳ θαλάττῃ· τὰ δ᾽ ὑποδρόμοις καὶ λιμέσι, μήτ᾽ ἐπὶ γῆν ἀνέρπειν, μήτε πόῤῥω γῆς ἐπινήχεσθαι δυνά-

s) forte φαύσεις.
t) τμητὸν] MSS. Aug. et Chrift. διαιρετόν.
u) reſtitui hoc δὲ ex Edit. Paris. et Fr. P.

nosque conficiunt. Moxque, res vtilissima, numeri natura exstitit, tempore illam proferente. Ex vna enim die fit vnum, e duabus duo, e tribus tria, e mense triginta, ex anno tantus numerus, quantum dierum continetur duodecim mensibus: et ex infinito tempore infinitus numerus. Tantas et tam necessarias vtilitates afferunt naturae motusque stellarum coelestium: ne quid dicam de rebus nobis incognitis (nec enim mortalibus nota sunt omnia) attamen ad perpetuitatem mundi conferentibus, quae legibus a Deo praefinitis haudquaquam in vniuerso violandis semper et vbique administrantur.

Postquam autem terra et coelum suis ornamentis exculta sunt, altera tertio die, alterum (vt dictum est) quarto, mortalia genera animalium fingere aggressus est rerum opifex, exorsus ab aquatilibus die quinto, existimans nullam esse inter duo quaepiam tantam cognationem, quantam inter animalia et quinarium. Differunt enim animata ab inanimis non alia re magis quam sensu: is vero in quinque diuiditur, in visum, auditum, gustum, odoratum et tactum: quorum singulis Deus attribuit certas materias, et organa propria ad obiecta iudicanda: colores visui, voces auditui, sapores gustui, vapores odoratui, tactui vero mollicies et duricies, tum quidquid calidum est et frigidum, leue et asperum. Iussit igitur omnifaria piscium genera, cetorumque suis locis existere, tum quantitate tum qualitate inter se differentia. Sunt enim in alio mari alia, interdum etiam eadem. Nec tamen vbique omnia fingebantur, et fortasse merito: quaedam enim amant palustre ac vadosum mare, quaedam cloacas et portus, quae nec in terram prorepere, nec longe a terra natare valent: quaedam in alto

x) ἢ in editis καὶ P.
y) forte νηκτῶν, vide infra.
z) Sic MSS. pro διαφερόντων.

δυνάμενα. τὰ δὲ κατὰ μέσον καὶ βαθὺ πέλαγος διατώμενα, τὰς προκεχυμένας ἄκρας, ἢ νήσους, ἢ πέτρας ἐκτρέπεται· καὶ τὰ μὲν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ σφριγᾷ, a) τὰ δὲ κλύδωνι καὶ κυματώσει. ταῖς γὰρ συνεχέσι πληγαῖς γυμναζόμενα, καὶ βίᾳ τὴν b) φορὰν ἀντωθοῦντα κρατερότερά τέ ἐστι, καὶ πιαίνεται μᾶλλον. Εὐθὺς δὲ καὶ τὰ γένη τῶν πτηνῶν ἐδημιούργει, ὡς ἀδελφὰ τῶν καθ᾽ ὕδατος· ἑκάτερα γὰρ νηκτά· μηδεμίαν ἰδέαν τῶν ἀεροπόρων ὡς ἀτελῆ καταλιπών. Ἤδη δ᾽ ὕδατος καὶ ἀέρος τὰ προσήκοντα τῶν ζώων γένη καθάπερ τινὰ κλῆρον οἰκεῖον ἀπειληφότων, πάλιν ἐκάλει τὴν γῆν, εἰς τὴν τοῦ ὑπολειφθέντος μέρους γένεσιν. Ὑπελέλειπτο δὲ μετὰ τὰ φυτά, ζώων τὰ χερσαῖα. Καί φησιν· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ κτήνη καὶ θηρία καὶ ἑρπετὰ καθ᾽ ἕκαστον γένος. ἡ δέ, c) τὰ προσαχθέντα d) ποιεῖ, καὶ εὐθὺς ἀνίησι τῇ τε κατασκευῇ διαφέροντα, καὶ ταῖς ῥώμαις, καὶ ταῖς ἐνυπαρχούσαις βλαπτικαῖς ἢ ὠφελητικαῖς δυνάμεσιν· Ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἐποίει τὸν ἄνθρωπον. ὃν δὲ τρόπον, μικρὸν ὕστερον ἐρῶ, πρότερον ἐκεῖνο δηλώσας, ὅτι παγκάλῳ τῷ τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ κέχρηται, καθ᾽ ἣν ὑφηγήσατο ζωογονίαν. e) ψυχὴ γὰρ ἡ μὲν ἀργοτάτη καὶ ἥκιστα τετυπωμένη, τῷ γένει τῶν ἰχθύων προσκεκλήρωται, ἡ δ᾽ ἀκριβεστάτη καὶ κατὰ πάντα ἀρίστη τῷ τῶν ἀνθρώπων· ἡ δ᾽ ἀμφοῖν μεθόριος, τῷ τῶν χερσαίων καὶ ἀεροπόρων. αὕτη γὰρ αἰσθητικωτέρα μέν ἐστι τῆς ἐν ἰχθύσιν, ἀμυδροτέρα δὲ τῆς ἐν ἀνθρώποις. Διὸ τῶν ἐμψύχων f) πρῶτον ἐγέννησεν ἰχθῦς, πλέον μετέχοντας σωματικῆς ἢ ψυχικῆς οὐσίας, τρόπον τινὰ ζῶα, καὶ οὐ ζῶα, κινητὰ ἄψυχα, πρὸς g) αὐτὸ μόνον

τὴν

a) MSS. Aug. τὰ δὲ ἀφρῷ τε καὶ κλύδωνι. Christoph. τὰ δὲ ποιεῖ καὶ εὐθὺς ἀνίησι, quod non capio, sed suspicor male hoc ab editore relatum esse, siquidem infra post τὸ προσαχθὲν locum habere possit; et occurrat in Cod. Aug. Benzel.

b) sic MSS. Vat. et Aug. Edit. et Cod. A. φθορὰν.

c) ita MSS. Vat. Editi τὸ προσαχθὲν. Cod. A. τὸ προσταχθὲν αὐτίκα ἀνίησι.

alto mari degentia, vitant promontoria in id procurrentia et inſulas et ſcopulos: quin et alia ſerenitate tranquillitateque delectantur, alia fluctibus et tempeſtate. Nam continuis iactationibus exercita, et vi contra impetum reluctantia, firmiora euadunt, pingueſcuntque amplius. Mox autem etiam genera volucrium creauit, tanquam germana aquatilium. Vtraque enim natatilia: nec vlla ſpecies per aërem meantium, vt imperfecta omiſſa eſt. Iamque aqua et aëre conuenientium ſibi animantium ceu ſortem adeptis, rurſum prouocatur terra ad generationis partem reliquam: reliqua autem erant poſt ſtirpes animalia terreſtria, et dixit: *Producat terra pecudes et feras et reptilia in ſuo quaeque genere.* Illa vero iuſſa exequitur et continuo emittit *Beſtias* ſtructura praeſtantes et robore, tum innatis nocendi iuuandiue viribus. Vltimus autem omnium homo creatus eſt: modum vero creationis eius paulo poſt dicam, vbi prius oſtendero, quod pulcherrimam conſequentiae ſeriem ſecutus eſt in deſcripta a ſe animalium creatione. Anima enim inertiſſima et rudiſſima generi piſcium obuenit: abſolutiſſima autem et longe optima generi hominum: caeterum inter vtraſque media generi terreſtium ac volucrium. Haec enim acutiores ſenſus habet, quam illa piſcibus indita, hebetiores tamen quam humana: ideoque primi creati ſunt piſces, corporeae plus quam animalis eſſentiae participes, quodam modo animalia et non animalia, mobilia inanima, ad ſolam corporis conſeruationem vi animali eis addita, ſicut vulgo ſalem inſpergunt carnibus, ne facile putreſiant. Poſt piſces ve-

d) *ποιεῖ καὶ εὐθὺς* haec reſtitui ex MSS. Aug. et Chriſt. M. Editi habent *αὐτίκα.* P.

e) ſic MSS. Med. Aug. et Trin. Editi *ψυχῆς.*

f) ſic MS. Med. pro *πρώτους.*

g) Sic codices omnes pro *αὐτήν.* Nec eſt quaeuis loquendi forma magis noſtro familiaris.

τὴν τῶν σωμάτων διαμονὴν h) παρασπαρέντος αὐτοῖς τȣ̃ ψυχοειδοῦς, καθάπερ φασὶ τοὺς ἅλας τοῖς κρέασιν, ἵνα μὴ ῥαδίως i) διαφθείροιντο. Μετὰ δὲ τοὺς ἰχθῦς, τὰ πτηνὰ καὶ χερσαῖα. ἤδη γὰρ ταῦτά γε αἰσθητικώτερα, καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐμφαίνοντα k) τρανοτέρας τὰς τῆς ψυχώσεως ἰδιότητας. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ὡς ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπον, ᾧ νȣ̃ν ἐξαίρετον ἐδωρεῖτο, l) ψυχῆς τινα ψυχὴν, καθάπερ κόρην ἐν ὀφθαλμῷ. καὶ γὰρ ταύτην οἱ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον ἐρευνῶντες, ὀφθαλμȣ̃ λέγȣσιν ὀφθαλμὸν εἶναι. Τότε μὲν ȣ̃ν ἅμα πάντα συνίστατο. συνισταμένων δ᾽ ὁμȣ̃ πάντων, ἡ τάξις ἀναγκαίῳ λόγῳ ὑπεγράφετο, διὰ τὴν ἐσομένην αὖθις ἐξ ἀλλήλων γένεσιν. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος γινομένοις, τάξις ἥδε γ᾽ ἐστὶν, ἄρχεσθαι μὲν ἀπὸ τȣ̃ φαυλοτάτȣ τὴν φύσιν, λήγειν δ᾽ εἰς τὸ πάντων ἄριστον. Τὶ δὲ τȣ̃τ᾽ ἐστὶ, δηλωτέον. Τὸ σπέρμα τῶν ζώων γενέσεως ἀρχὴν εἶναι συμβέβηκε. τȣ̃θ᾽ ὡς ἔστι φαυλότατον, ἐοικὸς ἀφρῷ, θεωρεῖται· ἀλλ᾽ ὅταν εἰς τὴν μήτραν καταβληθὲν ll) ἐνστηρίσῃ, κίνησιν εὐθὺς λαβὸν, εἰς φύσιν τρέπεται. φύσις δὲ βελτίων σπέρματος· ἐπεὶ καὶ κίνησις ἠρεμίας ἐν γενητοῖς· ἡ δ᾽ οἷα τεχνίτης, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, ἀνεπίληπτος τέχνη, ζωοπλαστεῖ, τὴν μὲν ὑγρὰν ȣ̓σίαν, εἰς τὰ τȣ̃ σώματος μέλη καὶ μέρη διανέμȣσα· τὴν δὲ m) πνευματικὴν, εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, τήν τε θρεπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν. τὴν γὰρ τȣ̃ λογισμȣ̃ τανῦν ὑπερθετέον, διὰ τοὺς φάσκοντας n) θύραθεν αὐτὸν ἐπεισιέναι, θεῖον καὶ ἀΐδιον ὄντα. Οὐκȣ̃ν ἤρξατο μὲν ἀπὸ σπέρματος εὐτελȣ̃ς ἡ φύσις, ἔληξε δ᾽ εἰς τὸ τιμιώτατον, τὴν τȣ̃ ζώȣ καὶ ἀνθρώπȣ κατα-

h) melius forsan, παρεισπαρέντος.

i) Sic MSS pro φθείροιντο.

k) τρανοτέρας Suppleui ex MSS. Vat. Med. et Aug.

l) Sic MSS. Vat. et Aug. Editi ψυχῇ.

ll) MS. Med. ἐνστήριξεν ἤ. Vnde Philonem coniicio scripsisse ἐνστηριχθῇ. Estque ea melior lectio.

ro creauit volucria et terreſtria, videlicet acrioribus jam ſenſibus praedita, et animales proprietates manifeſtius habitu ipſo prae ſe ferentia. Poſtremus (vt dixi) homo creatus eſt: cui conditor mentem eximiam donauit, quae ſit ceu animae anima, quemadmodum pupilla in oculo: nam hanc quoque ſcrutatores naturae dicunt eſſe oculi oculum. Tum igitur omnia ſimul ſunt condita: in quo quidem vniuerſali opificio neceſſe erat ſeruari ordinem, propter futuram generationem aliarum rerum ex aliis. In rebus vero ſingularibus, ordo hic eſt, incipere a natura viliſſimis, deſinere vero in praeſtantiſſima omnium: id vero quid ſit, dicendum apertius; ſemen genitale eſt principium animalium: hoc eſſe viliſſimum videmus, ſpumae ſimile, caeterum vbi in vterum iniectum haeſerit, motus mox particeps, in naturam mutatur. Natura vero ſemine eſt melior, cum et motus quiete in rebus creatis. Illa vero tanquam artifex, vel vt magis proprie dicam, irreprehenſibilis ars, fingit animal ex humida eſſentia in corporis membra partesque diſtribuens: ſicut ſpiritualem eſſentiam in virtutes animae, nutritiuam et ſenſitiuam; nam de rationali nunc ſuperſedendum eſt dicere, propter eos qui aiunt eam extrinſecus aduenire cum diuina ſit et ſempiterna. Atque ita orſa eſt natura a vili ſemine, in res praeſtantiſſimas vero deſiit, animal et hominem. Idem hoc et in vniuerſi huius creatione contigit: quando enim animalia effingere placuit opifici, in ordine primi fuerunt, qui et viliſſimi, piſces: poſtremi vero, qui et optimi, homines: reliqua vero inter extremitates media, potiora priori-

m) *πνευματικὴν*, forte legendum *φυτικὴν*, de natura enim hic agitur, interque eam et *σπέρμα* inſtituitur comparatio. Sic Suidas voce *φυτικαί*. Similiter Photius in vita Pythag: *ἔχει τὴν τῶν τοιχείων φύσιν. τὴν τρεπτικὴν* (melius *θρεπτικὴν*) *καὶ αὐξητικὴν, καὶ τὴν ὁμοίως γεννητικὴν*. confr. cum Greg. Nyſſ. de Hom. Opif. cap. 8.

n) vid. dicta de anima ad p. 285. ed. Fr.

κατασκευήν. Ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως συμβέβηκεν· ἡνίκα γὰρ o) ζῶα διαπλάττειν ἔδοξε τῷ δημιουργῷ, τὰ μὲν πρῶτα τῇ τάξει, φαυλότερά πως ἦν, ἰχθύες· τὰ δ᾽ ὕστατα, ἄριστα, ἄνθρωποι· τὰ δ᾽ ἄλλα μέσα τῶν ἄκρων, ἀμείνω μὲν τῶν προτέρων, χείρω δὲ τῶν ὑστέρων, χερσαῖα καὶ πτηνά.

Μετὰ δὴ τἄλλα πάντα, καθάπερ ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπόν φησι κατ᾽ εἰκόνα γενέσθαι p) θεοῦ καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, πάνυ καλῶς· ἐμφερέστερον γὰρ οὐδὲν γηγενὲς ἀνθρώπου θεῷ. Τὴν δ᾽ ἐμφέρειαν μηδεὶς εἰκαζέτω σώματος q) χαρακτῆρσι· οὔτε γὰρ ἀνθρωπόμορφος ὁ θεὸς, οὔτε θεοειδὲς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· ἡ δ᾽ εἰκὼν λέλεκται κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς ἡγεμόνα νοῦν. Πρὸς γὰρ ἕνα τὸν τῶν ὅλων ἐκεῖνον, ὡς ἂν ἀρχέτυπον, ὁ ἐν ἑκάστῳ τῶν κατὰ μέρος ἀπεικονίσθη, τρόπον τινὰ θεὸς ὢν τοῦ φέροντος καὶ ἀγαλματοφοροῦντος αὐτόν. Ὃν γὰρ ἔχει λόγον ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ, τοῦτον, ὡς ἔοικε, καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ· r) ἀόρατός τε γάρ ἐστιν, αὐτὸς πάντα ὁρῶν, καὶ ἄδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν, τὰς τῶν ἄλλων καταλαμβάνων· καὶ τέχναις καὶ ἐπιστήμαις πολυσχιδεῖς s) τε ἀνατέμνων ὁδοὺς, καὶ λεωφόρους ἁπάσας, διὰ γῆς ἔρχεται καὶ θαλάττης τὰ ἐν ἑκατέρᾳ φύσει διερευνώμενος· καὶ πάλιν πτηνὸς ἀρθεὶς, καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰ τούτου παθήματα κατασκεψάμενος, ἀνωτέρω φέρεται πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανίους περιόδους· πλανήτων τε καὶ ἀπλανῶν t) χορείαις συμπεριποληθεὶς κατὰ τοὺς τῆς μουσικῆς u) τελείους νόμους, ἑπόμενος ἔρωτι σοφίας ποδηγετοῦντι, πᾶσαν τὴν αἰσθητὴν οὐσίαν ὑπερκύψας, ἐνταῦθα ἐφίεται τῆς νοητῆς, καὶ ὧν εἶδεν ἐνταῦθα αἰσθητῶν, ἐν ἐκείνῃ τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἰδέας θεασάμενος, ὑπερβάλλοντα κάλλη.

o) ζῶα suppleui ex MSS. Vat. Med. et Aug.

p) θεοῦ suppleui ex MSS. Vat. Med. Aug. et Coisl.

q) Sic MSS. Editi χαρακτῆρι.

r) vid. infra p. 1045. ed. Fr. et Hoeschelii notas ibi.

prioribus, deteriora posteriorioribus, terrestria et volucria.

Caeterum post alia omnia (vt dixi) hominem ait *iuxta imaginem Dei factum et similitudinem*, satis egregie. Nihil enim e terra genitum Deo similius homine: hanc porro similitudinem nemo aestimet figura corporis: nam neque Deus humana forma est conspicuus, neque humanum corpus refert Dei speciem. Sed dicitur imago iuxta mentem rectricem animae. Ad vnam enim illam vniuersi mentem, mens cuiusque formata quodammodo Deus corporis, ipsam circumfert et repraesentat. Sicut enim se habet magnus ille imperator ad vniuersum mundum, ita se habere videtur humana mens ad hominem: inuisibilis enim est, videns ipsa omnes res: et ignotam habet essentiam suam, cum alienas intelligat: et artibus, scientiisque multiplices aperiens vias, illasque omnes planas, vagatur terra marique, vtrumque elementum perscrutans: moxque sublimis euolans, et aërem eiusque mutationes contemplata, profert se ad aethera et coelestes motus: quin etiam circumagitata vna cum stellarum tum fixarum tum erraticarum choreis iuxta musicae perfectissimae leges, sequitur amorem sapientiae ducem: atque ita emergens supra omnem sensibilem essentiam, demum intelligibilis desiderio corripitur: illic conspicata exemplaria ideasque rerum quas hic vidit sensibilium, eximias illas pulchritudines, ebrietate quadam sobria capta, tanquam corybantes lymphatur, alio plena amore longe

s) τε et sequens καὶ desunt in Edit. et Cod. A. R.

t) sic MSS. editi (et Cod. A.) χοϱείας.

u) lege. τελείας, sic enim supra p. 34. l. 3. νόμοις τῆς μουσικῆς τελείας διακεκοσμημένας.

λη, x) μέθῃ νηφαλίῳ καταχεθεὶς, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες, ἐνθουσιᾷ, y) ἑτέρου γεμισθεὶς ἱμέρου καὶ πόθου βελτίονος, ὑφ᾽ οὗ πρὸς τὴν ἄκραν ἀψῖδα παραπεμφθεὶς τῶν νοητῶν, ἐπ᾽ αὐτὸν ἰέναι δοκεῖ τὸν μέγαν βασιλέα. Γλιχομένου z) δὲ ἰδεῖν, θείου φωτὸς ἄκρατοι καὶ ἀμιγεῖς αὐγαὶ χειμάῤῥου τρόπον a) ἐκχέονται, ὡς ταῖς μαρμαρυγαῖς τὸ τῆς διανοίας ὄμμα σκοτοδινιᾶν. Ἐπεὶ δ᾽ οὐ σύμπασα εἰκὼν ἀρχετύπῳ παραδείγματι ἐμφερὴς, πολλαὶ δ᾽ εἰσὶν ἀνόμοιοι, προσεπεσημήνατ᾽ εἰπὼν, τῷ κατ᾽ εἰκόνα, τὸ καθ᾽ ὁμοίωσιν, εἰς ἔμφασιν ἀκριβοῦς ἐκμαγείου τρανὸν τύπον ἔχοντος.

Ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, τί δήποτε τὴν ἀνθρώπου μόνου γένεσιν, οὐχ ἑνὶ δημιουργῷ καθάπερ τἄλλα ἀνέθηκεν, ἀλλ᾽ ὡσανεὶ πλείοσιν. Εἰσάγει γὰρ τὸν πατέρα b) τῶν ὅλων ταυτὶ λέγοντα, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. Μὴ γὰρ χρεῖός ἐστιν, εἴποιμ᾽ ἂν, οὑτινοσοῦν, ᾧ πάντα ὑπήκοα; ἢ τὸν μὲν οὐρανὸν ἡνίκα ἐποίει καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, οὐδενὸς ἐδεήθη τοῦ συνεργήσοντος, c) ἄνθρωπον δὲ βραχὺ ζῶον οὕτω καὶ ἐπίκηρον, οὐχ οἷός τε ἦν δίχα συμπράξεως ἑτέρων, αὐτὸς d) ἀφ᾽ ἑαυτοῦ κατασκευάσασθαι; Τὴν μὲν οὖν ἀληθεστάτην αἰτίαν, θεὸν ἀνάγκη μόνον εἰδέναι. τὴν δ᾽ εἰκότι στοχασμῷ πιθανὴν καὶ εὔλογον εἶναι δοκοῦσαν, οὐκ ἀποκρυπτέον. Ἔστι δ᾽ ἥδε· τῶν ὄντων, τὰ μὲν οὔτε ἀρετῆς οὔτε κακίας μετέχει, ὥσπερ φυτὰ καὶ ζῶα ἄλογα· τὰ μὲν, ὅτι ἄψυχά τε ἐστι καὶ ἀφαντάστῳ φύσει διοικεῖται· τὰ δ᾽, ὅτι e) καὶ νοῦν καὶ λόγον f) ἐκτέτμηται· κακίας δὲ καὶ ἀρετῆς, ὡς ἂν οἶκος,

x) Porphyr. de Abstin. 2. §. 20. τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηφάλια παρὰ πολλοῖς ἦν· νηφάλια δ᾽ ἐστὶν τὰ ὑδρόσπονδα. Benz.

y) ἑτέρου additur δὲ in Cod. Med. Forsan a Philone scriptum δή. Sequentia vero sic lubens reponerem: ἑτέρῳ δαμασθεὶς ἱμέρῳ καὶ πόθῳ βελτίονι. Sic enim infra noster p. 27. l. 30.

z) δὲ additur in Cod. Med. τοῦτον et pro θείου habet ἀθρόου.

longe meliore, a quo ad ſummum faſtigium adducta rerum intelligibilium, ad ipſum magnum regem videtur tendere: tum vero in videndi cupidam puriſſimus ac meriſſimus diuinae lucis radius more torrentis effunditur, ita ut ad eum ſplendorem caliget mentis oculus. Sed quoniam non quaeuis imago refert exemplar archetypum, ſuntque multae diſſimiles, poſt haec verba IVXTA IMAGINEM, additum eſt ſignificantius ET SIMILITVDINEM, vt intelligatur expreſſum ſimulacrum, formam habens euidentiſſimam.

Merito autem quis miretur cur ſolius hominis creationem non vni tribuunt opifici, ſed pluribus. Introducit enim propheta patrem huius vniuerſitatis dicentem haec: *Faciamus hominem iuxta imaginem noſtram et iuxta ſimilitudinem.* Dicat aliquis: numquid opus eſt quopiam ei, cui obediunt omnia? an cum coelum faceret, terram et maria, nullo egebat cooperatore: hominem vero tam paruum animal ac fragile facturus, non poterat absque alieno adiutorio ſuiſmet ipſe viribus effingere? Huius rei cauſam veriſſimam neceſſe eſt Deum ſolum ſcire: caeterum quae per coniecturas ſpecioſas et probabiles videtur rationi conſentanea, non eſt caelanda. Eſt autem haec: rerum quae ſunt in natura, aliae nec virtutis participes cenſentur nec vitii, vt ſtirpes et bruta: illae quia inanimae, et a natura reguntur ſenſus expertes: haec quia carent mente ac ratione: vitii vero ac virtutis tanquam domicilium videtur mens et ratio, in quibus

a) ἐκχέονται] in MS. Med. additur: ἐπικλύωσιν, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὸ φῶς ὁ θεός.

b) τῶν ὅλων deſunt MSS.

c) καὶ inſerunt editi. P.

d) ὑφ' in editis et Cod. A. P.

e) καὶ deeſt in edit. P.

f) Codices nonnulli ὃ κέκτηται. ſed nil videtur mutandum.

κος, νοῦς καὶ λόγος, οἷς g) αὐταὶ πεφύκασιν ἐνδιαιτᾶσθαι. τὰ δ᾽ αὖ μόνης κεκοινώνηκεν ἀρετῆς, ἀμέτοχα πάσης ὄντα κακίας, ὥσπερ οἱ ἀστέρες. Οὗτοι γὰρ ζῶά τε εἶναι λέγονται, καὶ h) ζῶα νοερά. μᾶλλον δὲ νοῦς i) αὐτῶν ὁ ἕκαστος, ὅλος δι᾽ k) ὅλων σπουδαῖος, καὶ παντὸς ἀνεπίδεκτος κακοῦ. Τὰ δὲ τῆς μικτῆς ἐστι φύσεως, ὥσπερ ἄνθρωπος, ὃς ἐπιδέχεται τἀναντία, φρόνησιν καὶ ἀφροσύνην, σωφροσύνην καὶ ἀκολασίαν, ἀνδρείαν καὶ δειλίαν, δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν, καὶ συνελόντι l) φάναι, ἀγαθὰ καὶ κακὰ, m) καλὰ καὶ αἰσχρὰ, ἀρετὴν καὶ κακίαν. Τῷ δὴ πάντων πατρὶ θεῷ, τὰ μὲν σπουδαῖα δι᾽ αὐτοῦ μόνου ποιεῖν οἰκειότατον ἦν, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας. τὰ δὲ ἀδιάφορα, οὐκ ἀλλότριον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τῆς ἐχθρᾶς αὐτῷ κακίας ἀμοιρεῖ. τὰ δὲ μικτὰ, πῇ μὲν οἰκεῖον, πῇ δ᾽ ἀνοίκειον· οἰκεῖον μὲν, ἕνεκα τῆς ἀνακεκραμένης βελτίονος ἰδέας· ἀνοίκειον δὲ, ἕνεκα τῆς ἐναντίας καὶ χείρονος. Διὰ τοῦτο ἐπὶ μόνης τῆς ἀνθρώπου γενέσεώς φησιν, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον· ὅπερ n) ἐμφαίνει o) συμπαράληψιν ἑτέρων, ὡς ἂν συνεργῶν, ἵνα ταῖς μὲν ἀνεπιλήπτοις βουλαῖς τε καὶ πράξεσιν ἀνθρώπου κατορθοῦντος, ἐπιγράφηται p) ὁ θεὸς ὁ πάντων ἡγεμών· ταῖς δ᾽ ἐναντίαις ἕτεροι τῶν ὑπηκόων. Ἔδει γὰρ ἀναίτιον

g) αὐταὶ restitui ex MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nov.

h) vitam sideribus non uno in loco tribuit noster.

i) αὐτῶν ὁ sic MSS. Coisl. Aug. Coll. Nov. et Christophor. Editi αὐτός.

k) Editi ὅλου. P.

l) Edit. φράσαι. P.

m) καὶ καλὰ καὶ Editi. P.

n) ἐμφαίναι editi ἐμφαίνει Cod. A. P.

o) Deum in homine formando angelos allocutum fuisse docet Philo, cui sententiae adstipulatur Maimonides More Nevoch. p. 2. c. 6. Iudaei vero vulgo censent Deum regio stylo loquentem, pluralem ideo numerum vsurpasse. Videtur vero noster non tam ex gentis suae institutis, quam

bus ſolent haec habitare: aliae vero ſola virtute praeditae, nihil omnino habent vitii, vt ſtellae: nam hae animalia eſſe dicuntur, et quidem intelligentia: vel potius earum ſingulae mentes, totae quantae probae, nec vllius capaces vitii: rurſum aliae mixtae ex vtraque natura, vt homo, qui contrariorum eſt capax, prudentiae et imprudentiae, temperantiae et incontinentiae, fortitudinis et timiditatis, iuſtitiae et iniuſtitiae: et, vt compendio dicam, boni et mali, turpis et honeſti, virtutis et vitii: ergo conueniebat vt vniuerſalis ille pater Deus bona quidem per ſeipſum ſolum faceret, quippe ſibi cognata: ſicut nec indifferentium creatio fuit aliena ab eo, quandoquidem haec quoque expertia ſunt prauitatis Deo inuiſae. Caeterum mixtorum creatio, partim erat ei propria, partim impropria. Propria propter admixtam eis meliorem ideam: impropria vero, propter contrariam et deteriorem. Quamobrem de ſola hominis generatione ſcriptum eſt: *Dixit Deus, Faciamus hominem*: quod indicat aſſumptos alios tanquam cooperatores: vt irreprehenſibiles tam voluntates quam actiones hominis recte ſe gerentis acceptum ferantur Deo rectori omnium: contrariae vero aliis ipſi ſubditis: oportebat enim patrem non eſſe cauſam malorum ſuis filiis: malum autem eſt vitium,

quam ex doctrina Platonica in hoc loco loqui. Sic enim Plato in Timaeo, p. 69. *καὶ τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίνεται δημιουργὸς, τῶν δὲ θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασι δημιουργεῖν προσέταξε.* Obiter notandum patres antiquos huncce locum adduxiſſe ad ſtabiliendum SS. trinitatis dogma, cum pater filium et ſpiritum S. alloqui videretur. Sic enim Origenes contra Celſ. libr. V, p. 257. Iuſt. Martyr. Dial. c. Tryph. Theophil. L. II. ad Autolyc. Tertull. de anima. Iren. Praef. ad L. IV. Euſeb. Eccl. Hiſt. L. I. c. 2. Theodoret. Q. 19. in Gen. Baſil. hom. IX. in hexaem. Gregor. Nyſſ. Orat. in illud: *faciamus hom.* Ambroſ. in Hexaem. L. VI. c. 7. Severian. Gabal. Orat. 3. Auguſt. de civ. Dei L. XVI, c. 6.

p) articulus in editis deeſt. P.

τιον εἶναι κακοῦ τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν δὲ ἡ κακία καὶ q) ἡ κατὰ κακίαν ἐνέργεια. Πάνυ δὲ καλῶς τὸ γένος ἄνθρωπον r) εἰπὼν, διέκρινε τὰ εἴδη, φήσας ἄῤῥεν τε καὶ θῆλυ δεδημιουργῆσθαι. Μήπω τῶν ἐν μέρει μορφὴν λαβόντων· ἐπειδὴ τὰ s) ἔσχατα τῶν εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει, καὶ ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ διαφαίνεται τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις.

Ἐπιζητήσειε δ᾽ ἄν τις τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν t) ὕστατον ἔργον ἐστὶν ἄνθρωπος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως· ἐφ᾽ ἅπασι γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν ὁ ποιητὴς καὶ πατὴρ, ὡς ἱεραὶ γραφαὶ μηνύουσιν, εἰργάσατο. Λέγουσιν οὖν οἱ τοῖς νόμοις u) ἐμβαθύνοντες ἐπιπλέον, καὶ τὰ κατ᾽ αὐτοὺς, ὡς ἔνι μάλιστα, μετὰ πάσης ἐξετάσεως ἀκριβοῦντες, ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγενείας μεταδοὺς ὁ θεὸς ἀνθρώπῳ τῆς λογικῆς, ἥτις ἀρίστη δωρεῶν ἦν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐφθόνησεν, ἀλλ᾽ ὡς οἰκειοτάτῳ καὶ φιλτάτῳ ζώῳ, τὰ ἐν κόσμῳ πάντα προητοιμάσατο, βουληθεὶς γενόμενον αὐτὸν μηδενὸς ἀπορῆσαι τῶν πρός τε τὸ ζῆν, καὶ τὸ εὖ ζῆν· ὧν τὸ μὲν παρασκευάζουσιν αἱ χορηγίαι καὶ ἀφθονίαι τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ ἡ θεωρία τῶν κατ᾽ οὐρανὸν· ἀφ᾽ ἧς πληχθεὶς ὁ νοῦς, ἔρωτα καὶ πόθον ἔσχε τῆς τούτων ἐπιστήμης· ὅθεν τὸ φιλοσοφίας ἀνεβλάστησε γένος, ὑφ᾽ οὗ καίτοι θνητὸς ὢν ὁ ἄνθρωπος ἀπαθανατίζεται. Καθάπερ οὖν οἱ x) ἑστιάτορες οὐ πρότερον ἐπὶ δεῖπνον καλοῦσιν, ἢ τὰ πρὸς εὐωχίαν πάντα εὐτρεπίσαι· καὶ οἱ τοὺς γυμνικοὺς καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας τιθέντες, πρὶν συναγαγεῖν τοὺς θεατὰς, εἰς τε τὰ θέατρα καὶ τὰ στάδια, εὐτρεπίζουσιν ἀγωνιστῶν καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων πλῆθος· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν, οἷά τις ἀθλοθέτης καὶ ἑστιάτωρ, ἄνθρωπον καλεῖν μέλλων ἐπὶ τε εὐωχίαν καὶ θεωρίαν, τὰ εἰς ἑκάτερον εἶδος προευτρεπίσατο· ἵν᾽ εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν,

q) Sic MS. Med. Editi (et Cod. A.) αἱ — ἐνέργειαι.

r) εἰπὼν om. edit. Sed Cod. A. addit. P.

s) forte προσεχέστατα. Melius ἕκαστα.

vitium, vitiosaeque actiones. Pulchre autem cum dixisset hominem, mox discreuit species, dicens *Marem et foeminam conditos*, licet nondum sua singularibus forma contigerat, quandoquidem extremae species continentur in genere, et tanquam in speculo apparent cernentibus acutius.

Quaerat hic aliquis causam, cur vltimum operum sit homo in mundi creatione: nam post omnia alia eum conditor ac pater fecit, vt docent sacrae literae. Qui leges rimantur profundius, easque quam maxime fieri potest, excutiunt summa diligentia, dicunt, quod postquam Deus hominem in suam cognationem admisit, per rationem donum longe optimum, ne caetera quidem ei inuidit: sed vt animali familiarissimo amicissimoque, omnia quae mundo continentur praeparauit, volens vt recens creatus nulla re careret, quae ad vitam, atque adeo bene viuendum conferat: quorum alterum praestat copia vbertasque rerum ad fruendum paratarum; alterum contemplatio coelestium, qua quidem perculsa mens, amorem ac desiderium scientiae rerum huiusmodi concipit: vnde prognata est philosophia, per quam homo, quamuis mortalis, immortalitatem adipiscitur. Quemadmodum igitur conuiuatores non prius ad coenam vocant quam instructo bene conuiuio: et qui edunt ludos aut athletarum spectacula, priusquam spectatores vocati conueniant et in theatris et stadiis, parant copiam concertatorum, earumque rerum quae ad oculos auresue oblectandas pertinent: ita etiam mundi totius imperator, tanquam conuiuator ludorumue praefectus, vocaturus hominem ad conuiuium simul et spectaculum, quicquid ad vtrumque pertinebat praeparauit: vt in mundum ingres-

t) MS. Med. ὕσατος, omisso ἔργου.

u) Sic MSS. Edit. ἐμβαθύναντες (acced. Cod. A.)

x) vid. Gregor. Nyss. de hominis Opific. c. 2. Sever. Gebal. orat. 3. de creat. Cyrill. Alex. cont. Iul. L. II.

θὼν, εὐθὺς εὕρῃ καὶ συμπόσιον καὶ θέατρον ἱερώτατον τὸ μὲν ἁπάντων πλῆρες, ὅσα γῆ καὶ ποταμοὶ καὶ θάλαττα καὶ ἀὴρ φέρουσιν εἰς χρῆσίν τε καὶ ἀπόλαυσιν τὸ δὲ παντοίων θεαμάτων, ἃ καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας, καταπληκτικωτάτας δὲ τὰς ποιότητας, θαυμασιωτάτας δὲ τὰς κινήσεις καὶ χορείας, ἐν τάξεσιν xx) ἡρμοσμένας, καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίαις, καὶ περιόδων συμφωνίαις. Ἐν y) οἷς ἅπασι τὴν ἀρχέτυπον καὶ ἀληθῆ καὶ παραδειγματικὴν μουσικὴν οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἶναι λέγων· ἀφ' ἧς οἱ μετὰ ταῦτα ἄνθρωποι yy) ἐγγραψάμενοι ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς z) τὰς εἰκόνας, ἀναγκαιοτάτην καὶ ὠφελιμωτάτην τέχνην τῷ βίῳ παρέδοσαν. Ἥδε μὲν αἰτία πρώτη, δι' ἣν ἄνθρωπος ἐφ' ἅπασιν a) γεγενῆσθαι δοκεῖ. δευτέρα δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ aa) λεκτέα. Ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει τὰς εἰς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἁπάσας εὗρεν ἄνθρωπος, εἰς διδασκαλίαν τῶν ἔπειτα· μόνον οὐκ ἄντικρυ βοώσης τῆς φύσεως, ὅτι μιμούμενοι τὸν ἀρχηγέτην τοῦ γένους, ἀπόνως καὶ ἀταλαιπώρως ἐν ἀφθονωτάτῃ διαίτῃ καὶ εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων διάξουσι. b) Τοῦτο δὲ συμβήσεται, ἐὰν μήτε αἱ ἄλογοι ἡδοναὶ c) ψυχῆς δυναστεύσωσι, γαστριμαργίαν καὶ λαγνείαν ἐπιτειχίσασαι, μήτε αἱ δόξης ἢ ἀρχῆς ἢ χρημάτων ἐπιθυμίαι τὸ τοῦ βίου κράτος ἀνάψωνται, μήτε στείλωσι καὶ κάμψωσι διάνοιαν αἱ λῦπαι, μήθ' ὁ κακὸς σύμβουλος, φόβος, τὰς ἐπὶ τὰ σπουδαῖα τῶν ἔργων ὁρμὰς ἀναχαιτίσῃ, μήτ' ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀδικία καὶ τὸ τῶν ἄλλων κακῶν ἀμήχανον πλῆθος ἐπίθηται. νυνὶ d) δὲ πάντων ὅσα λέλεκται, παρευημερησάντων, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνέδην ἐκκεχυμένων εἴς τε τὰ πάθη καὶ τὰς ἀκρατόρας καὶ ὑπαιτίους, ἃς οὐδ' εἰπεῖν θέμις, ὀρέξεις, ἀπαντᾷ δίκη προσήκουσα, τιμω-

ρὸς

xx) forsan ἡρμοσμέναις sc. τάξεσι' hanc Mang. coniecturam confirmat Cod. A. P.

y) MS. Med αἷς ἁπάσαις, idque recte, scil. συμφωνίαις.

yy) Editi et Cod. A. γραψάμενοι. P.

z) τὰς εἰκόνας restitui ex MS. Med.

greſſus continuo reperiret et conuiuium et theatrum ſacratiſſimum: alterum refertum copiis, quas terra, fluuii, mare, aër ſuppeditant ad vſum ſimul et voluptatem: alterum ſpectaculis, quorum tum eſſentia tum qualitates ſtupendae ſint, nec non motus choreaeque admiratione digniſſimae, ordine, numerorum proportione et curſuum harmonia conformatae: in quibus omnibus illam primigeniam et veram et exemplarem muſicam ineſſe non falſo quis dixerit: cuius ſpecies homines poſteri animis ſuis inſcribentes, artem vtiliſſimam vitae ſummeque neceſſariam tradiderunt. Haec quidem prima cauſa eſt, ob quam homo poſt res alias omnes creatus eſſe videtur: altera quoque non abſurda dicenda eſt. Mox vt natus eſt homo, paratum inuenit quicquid ad vitam opus erat, ad poſterorum informationem: tantum non diſerte clamante natura, fore vt ſi autorem ſui generis imitarentur, vitam ſine dolore et ſine labore in vberrimis copiis degerent: id ita futurum, ſi nec voluptates rationi contrariae dominationem in anima occupauerint, ventris venerisque ſtudio ceu arcibus communitis in ea: nec gloriae, honorum, pecuniarum cupiditates vitae principatum vſurpauerint: nec moerores mentem depreſſam curuatamque ſibi ſubdiderint: nec timor malus conſiliarius praeclaros ad virtutem impetus repreſſerit, nec imprudentia, timiditas, iniuſtitia, caeterorumque vitiorum turba ingruerit. Cum vero nunc omnia quae modo dixi mala, floreant, et homines licenter effuſi ſint in affectus et impotentes et prauas cupidines, quas ne nominare quidem fas eſt, animaduertit iuſtum iudicium, de impiis ſtudiis poenas exigens. Itaque in poenam malorum ad vitam neceſſaria aegre parantur;

a) Sic MSS. pro εἶναι.
aa) λεκτέον Cod. A. P.
b) Cod. A. et Edit. habent τοῦτο. P.
c) Sic MS. Med. pro ψυχὴν.
d) Sic MSS. Editi μὲν γὰρ πάντα. (acc. Cod. A.)

ρος ἀσεβῶν ἐπιτηδευμάτων· ἔστι δ' ἠδικηκότων e) εἰς κόλασιν τὰ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστα. μόλις γὰρ ἀνατέμνοντες τὰ πεδία, καὶ πηγῶν ῥεῖθρα καὶ ποταμῶν ἐποχετεύοντες, σπείροντές τε καὶ φυτεύοντες καὶ τὸν γεωπόνον κάματον μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀτρύτως ἐνδεχόμενοι, δι' ἔτους συγκομίζουσι τὰ ἐπιτήδεια· καὶ ταῦτ' ἔστιν ὅτε λυπρὰ καὶ οὐ πάνυ διαρκῆ, διὰ πολλὰς βλαβέντα αἰτίας· ἢ γὰρ ὄμβρων ἐπαλλήλων φορὰ κατέσυρεν, ἢ χαλάζης βάρος κατενεχθείσης ἀθρόως κατέκλασεν, ἢ χιὼν περιέψυξεν, ἢ βία πνευμάτων ῥίζαις αὐταῖς f) κατέστρεψε· πολλὰ γὰρ ὕδωρ καὶ ἀὴρ εἰς ἀγονίαν καρπῶν νεωτερίζουσι. Εἰ δὲ σωφροσύνῃ μὲν ἐξευμαρισθεῖεν αἱ g) ἄμετροι τῶν παθῶν ὁρμαὶ, δικαιοσύνῃ δὲ αἱ περὶ τὸ ἀδικεῖν σπουδαί τε καὶ φιλοτιμίαι· καὶ συνελόντι h) φάναι, ταῖς ἀρεταῖς i) καὶ ταῖς κατ' ἀρετὰς ἐνεργείαις αἱ κακίαι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἀνήνυτοι πράξεις, ἀνῃρημένου μὲν πολέμου τοῦ κατὰ ψυχὴν, ὃς ἀψευδῶς ἐστι πολέμων ἀργαλεώτατος καὶ βαρύτατος, εἰρήνης δὲ ἐπισχούσης, καὶ ταῖς ἐν ἡμῖν δυνάμεσιν k) εὐνομίαν παρασκευαζούσης ἡσυχῇ τε καὶ πρᾴως, kk) ἐλπὶς ἂν τὸν θεὸν ἅτε φιλάρετον καὶ φιλόκαλον καὶ προσέτι φιλάνθρωπον, τὰ ἀγαθὰ αὐτόματα παρασχεῖν ἐξ ἑτοίμου τῷ γένει. Δῆλον γὰρ ὡς l) εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι ll) παραγαγεῖν, τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι. Δευτέρα μὲν αἰτία ἥδε λέλεκται, τρίτη δ' ἐστὶ τοιάδε· ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν γεγονότων ὁ θεὸς ἁρμόσασθαι διανοηθεὶς, ὡς ἀναγκαῖα καὶ φίλτατα, ἀρχὴν μὲν οὐρανὸν ἐποίει, τέλος δὲ ἄνθρωπον· τὸν μὲν, τῶν ἐν αἰσθη-

τοῖς

e) εἰς κόλασιν τὰ τῶν haec restitui fide MSS. Coisl. Aug. et Coll. nov. et certe manifesto desiderabantur in Textu M. Quae sequuntur in editis et Cod. A. sic habentur; ἀναγκαῖον δυσπόριστον. P.

f) Sic MSS. Editi ἀνέστρεψε.

g) ἄμετροι τῶν] Sic MSS. pro ἀμετρήτων. (Manuscriptorum lectioni acc. Cod. A.)

aegre enim proſcindentes arua, et fontanos fluuialesque riuos inducentes, adhaec ſeminantes plantantesque, et agriculturae laborem noctu atque interdiu obeuntes, quotannis comportant neceſſaria, eaque interdum tenuia, nec admodum ſufficientia, vtpote laeſa ex cauſis variis: aut enim perpetuis imbribus abripuit inundatio, aut grando vno impetu delata perfregit, aut nix adußit frigore, aut procellae ſubuerterunt radicitus, multae enim aëris et aquarum inexpectatae mutationes inopiam fructuum afferunt. Quod ſi per temperantiam lenirentur affectus immodici, per iuſtitiam vero honorum iniuſtique lucri ſtudium, vtque compendio dicam, per virtutes et actiones ad virtutem compoſitas prauitas et pernicioſae ſecundum prauitatem actiones: ſublato ex anima bello vere omnium difficillimo grauiſſimoque, et pace praeualente conſtituenteque dotes noſtras cum lenitate ac modeſtia: ſperare liceret, Deum, vtpote boni honeſtique amantem et inſuper humani generis, affluentiam bonorum nullo labore partorum vltro largiturum hominibus. Liquet enim facilius eſſe prouentum rerum absque agricultura largiter ſuggerere, quam res ipſas ex nihilo producere: atque haec altera cauſa dicta ſit: tertia vero eſt haec. Principium et finem Deus volens inter ſe coaptare, vt res neceſſitudine coniunctas et amicitia, principium quidem fecit coelum, finem vero hominem: illud inter ſenſibilia et incorruptibilia perfectiſſimum, hunc inter ex terra genita et corruptibilia optimum, paruum (ſi vera dicenda ſunt) coelum, multas in ipſo naturas ſtellis ſimiles geſtantem, in quibusdam artibus et ſcientiis,

h) Editi et Cod. A. habent φράσῃ. P.

i) καὶ reſtitui fide MSS. (accedente Cod. A.)

k) melius vt opinor ὁμόνοιαν, concordiam.

kk) ἔλπις ἂν] Sic MSS. pro ἤλπισαν.

l) εὐμαρέστατον Cod. A. P.

ll) ſic reponit Chriſtoph. pro παρελθεῖν.

τοῖς ἀφθάρτων τελειότατον· τὸν δὲ, τῶν γηγενῶν καὶ φθαρτῶν ἄριστον· βραχὺν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ὀρανὸν, πολλὰς ἐν αὐτῷ φύσεις ἀστεροειδεῖς ἀγαλματοφοροῦντα, τέχναις καὶ τισιν ἐπιστήμαις, καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην m) ἀρετὴν ἀοιδίμοις θεωρήμασιν· ἐπειδὴ γὰρ n) ἐναντία φύσει τό, τε φθαρτὸν καὶ τὸ ἄφθαρτον, εἴδους ἑκατέρου τὸ κάλλιστον, ἀρχῇ καὶ τέλει προσένειμεν· ἀρχῇ μὲν οὐρανὸν, ὡς ἐλέχθη, τέλει δὲ ἄνθρωπον.

Ἐπὶ πᾶσι μέντοι κἀκεῖνο λέγεται πρὸς ἀπόδοσιν o) αἰτίας ἀναγκαίας· ἔδει πάντων γεγονότων ὕστατον φῦναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα τελευταῖος ἐξαπιναίως τοῖς ἄλλοις ζώοις ἐπιφανεὶς, ἐμποιήσῃ κατάπληξιν. ἔμελλε γὰρ ἰδόντα πρῶτον τεθηπέναι καὶ προσκυνεῖν, ὡς ἂν ἡγεμόνα φύσει καὶ δεσπότην. Διὸ καὶ θεασάμενα πάντα διὰ πάντων ἡμερώθη, καὶ ὅσα oo) τὴν φύσιν ἀγριώτατα, κατὰ τὴν πρώτην εὐθὺς πρόσοψιν ἐγίνετο χειροηθέστατα, τὰς μὲν ἀτιθάσσους λύττας ἐπιδεικνύμενα κατ' ἀλλήλων, εἰς δὲ μόνον τὸν ἄνθρωπον τιθασσευόμενα. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ γεννήσας αὐτὸν ὁ πατὴρ, ἡγεμονικὸν φύσει ζῶον, οὐκ ἔργῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ λόγου χειροτονίᾳ καθίστησι τῶν ὑπὸ σελήνην ἁπάντων βασιλέα, χερσαίων τε καὶ ἐνύδρων καὶ ἀεροπόρων. ὅσα γὰρ θνητὰ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις, γῇ, ὕδατι, ἀέρι, πάντα ὑπέταττεν αὐτῷ, p) τὰ κατ' οὐρανὸν ὑπεξελόμενος, ἅτε θειοτέρας μοίρας q) ἐπιλαχόντα. Πίστις δὲ τῆς ἀρχῆς ἐναργεστάτη τὰ φαινόμενα. θρεμμάτων ἐστὶν ὅτε πλήθη μυρία πρὸς ἑνὸς ἀνδρὸς ἄγεται τοῦ τυχόντος, οὔθ' ὁπλοφοροῦντος, οὔτε σίδηρον, οὔτε τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπιφερομένου, διφθέραν δ' αὐτὸ μόνον ἔχοντος σκεπαστήριον, καὶ βακτηρίαν, ἕνεκα τοῦ διασημῆναί τε, καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις εἰ r) κάμῃ στηρί-

m) forte αὐτῶν.

n) ἐναντί editi. P.

o) Editi habent: αἰτίας· ἀναγκαίως etc.

oo) τὰς φύσεις MS. Med.

tiis, illuſtribusque ſecundum quamuis virtutem contemplationibus: nam cum contrarias naturas habeant, id quod eſt corruptibile, et id quod incorruptibile, vtriusque ſpeciei quod pulcherrimum eſt, principio, finique attribuit: principio coelum, vt dixi, fini hominem.

Praeter has illa etiam cauſa reddi ſolet a quibusdam: neceſſe erat omnium rerum creatarum poſtremum produci hominem, vt nouiſſimus repente inter alias animantes exiſtens, terrorem eis incuteret. Sic enim ad primum eius conſpectum obſtupefactae, adorarent tanquam rectorem a natura datum et dominum: quapropter hoc viſo omnes ad vnam cicuratae ſunt, et vel ferociſſimae primo ſtatim intuitu manſueſcebant, rabiem qua in ſe inuicem efferebantur, erga ſolum mitigantes hominem: quamobrem opifex eius et pater animal hoc ad imperium naturae habile, non re ſolum ſed et verborum autoritate regem conſtituit omnium ſub luna terreſtrium, aquatilium, volucrium: quicquid enim eſt mortale in his tribus elementis, terra, aqua, aëre, totum ei ſubiecit, coeleſtia tantum excipiens, vt diuiniorem naturam conſecuta: huius autem regni fides apparet euidentiſſime; dum pecorum multitudo maxima ductatur a vulgari quopiam homine, nec armis inſtructo nec ferro, nec vllum telum geſtante, ſed maſtrucam tantum habente pro velamine, et baculum quo ea dirigat, et inter viam laſſitudine tentatus ſubnitatur. Itaque frequentiſſimos greges ouium, caprarum, boum, prae ſe agit opilio, caprarius, bubulcus, homines nec corpori-

 bus

p) τὰ κατ' ὀυρανὸν, ſtellas ſc. quas animatas fuiſſe docet ſupra pag. 48.

q) Nonnulli Codd. habent ἐπιτύχοντα.

r) κάμα ςηρίζεσθαι in edit. P.

ϛηρίσασθαι. Τὰς γοῦν πολυζώους ἀγέλας τῶν προβάτων, αἰγῶν, βοῶν, ἄγει ποιμὴν αἰπόλος, βȣκόλος, ἄνθρωποι μὴ δὲ τοῖς σώμασιν ἐῤῥωμένοι καὶ σφριγῶντες, ὡς ἕνεκα γȣ̃ν εὐεξίας ἐμποιῆσαι τοῖς s) ἰδȣ̃σι κατάπληξιν· καὶ αἱ τοσαῦται τῶν τοσȣ́των ἀλκαί τε καὶ δυνάμεις εὐοπλȣ́ντων, ἔχȣσι γὰρ τὰς ἐκ φύσεως παρασκευὰς αἷς ἀμύνονται, καθάπερ δȣ̃λοι t) δεσπότας κατεπτήχασι, καὶ τὰ προςαττόμενα δρῶσι· u) βόες μὲν καταζεύγνυνται πρὸς x) ἄροτρον γῆς, καὶ βαθείας αὔλακας ἀνατέμνοντες δι' ἡμέρας, ἔϛι δ' ὅτε μακρὸν δόλιχον ἀποτείνȣσι, γεωπόνȣ τινος ἐφεϛῶτος· κριοὶ δὲ βρίθοντες βαθέσι μαλλοῖς ὑπόποκοι, κατὰ τὴν ἔαρος ὥραν ὑπὸ ποιμένος κελευσθέντες, ἵϛανται μετ' ἠρεμίας, καὶ ἡσυχῇ y) κατακλίνοντες, ἐμπαρέχȣσιν ἀποκείρεσθαι τὸ ἔριον, ἐθιζόμενοι καθάπερ αἱ πόλεις τὸν ἐτήσιον ἀποδιδόναι δασμὸν τῷ βασιλεῖ φύσει. Καὶ μὴν, τόγε θυμικώτατον ζῶον, ἵππος, ῥᾳδίως ἄγεται χαλινωθεὶς, ἵνα μὴ σκιρτῶν ἀφηνιάζῃ· καὶ τὰ νῶτα κοιλάνας εὖ μάλα πρὸς τὸ εὔεδρον δέχεται τὸν ἔποχον, καὶ μετέωρον ἀναβαϛάσας ὀξύτατα θεῖ, σπȣδάζων, εἰς ȣ̃ς ἂν ἐπείγηται γίνεσθαι τόπȣς ἐκεῖνος, ἀφικνεῖσθαι καὶ διακομίζειν. Ὁ δὲ ἐφιδρυμένος, ἄνευ καμάτων, κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν, ἑτέρȣ σώματι καὶ ποσὶν, z) ὀξύνει τὸν δρόμον. Πολλὰ δ' ἂν ἔχοι τις λέγειν ἕτερα, βȣλόμενος ἀπομηκύνειν, εἰς ἔνδειξιν τȣ̃ μηδὲν ἀπελευθεριάζειν ὑπεξῃρημένον τῆς ἀνθρώπȣ ἡγεμονίας· δείγματος δ' ἕνεκα καὶ τὰ ῥηθέντα ἀρκεῖ· χρὴ μέντοι μηδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν, ὅτι ȣ̓ παρ' ὅσον a) ὕϛατον γέγονεν ἄνθρωπος, διὰ τὴν τάξιν ἠλάττωται. μάρτυρες δ' ἡνίοχοι καὶ κυβερνῆται· οἱ μὲν γὰρ b) ὑϛερίζοντες τῶν ὑποζυγίων,

s) Sic MS. Vat. vt et Chriſtophors. Editi ὁδȣ̃σι

t) δεσπότην editi. P.

u) βόες, ſic repoſuit Chriſtophor. (loco ταῦροι in edit. et Cod. A. P.) Neque enim tauri ad arandum poterant ſubigi.

x) forte ἄροτον. Sic emendandus Ioſephus Ant. L. III. c. 12. ἀπό τε ἀρότρȣ καὶ φυτείας, ubi reponendum ἀρότȣ

bus quidem robusti et vigentes, vt saltem timendi sint videntibus: sed tanta illa robora viresque armis instructae (plerisque enim instrumenta quibus se defendant a natura sunt addita) tanquam serui dominum reuerentur, et imperata faciunt. Tauri sub iugum missi ad terrae culturam, profundos sulcos proscindunt tota die, nonnunquam etiam per longum spatium, subsequente quopiam agricola: arietes aegre sustinentes onus vellerum, verno tempore iussu pastoris stant cum silentio, et quiete inclinati libenter se praebent tondendos, assuefacti velut ciuitates annuum tributum pendere suo regi a natura imposito: quin et equus animal animosissimum facile recepto fraeno regitur, quominus contumaciter lasciviat, simulque tergum apte sessori accommodat, moxque sublimem fert cursu concitatissimo, quocunque ille peruenire cupit, cum rectore suo properans: isque insidens absque labore, admodum quietus, alieno corpore, pedibusque alienis cursum conficit. Liceret et alia multa dicere, si liberet esse prolixum, quibus euidens fieret, nullum animal sibi libertatem vsurpare ab imperio hominis exemptum, sed ad rem confirmandam dicta sufficiunt. Nec illud tamen ignorare oportet, non statim, quia postremus homo factus est, inferiorem fieri ordine, id quod testantur aurigae gubernatoresque. Illi enim iumentis posteriores, eorumque a tergo positi, habenis moderantes, quocunque volunt agunt, nunc laxando ad celeritatem, nunc reducendo, si videatur iusto maior impetus. Gubernatores item in nauis postrema parte puppi consistentes, omnibus omnino praestantiores habentur vectoribus: quippe quorum in manu nauis ipsius sar-

y) MS. Vat. κατακλινέντες· Coisl. κατακλιθέντες· Sicque Christophor. atque sic videtur reponendum.

z) ἐξανύει in edit. et Cod. A. P.

a) MS. Med. ὕστατος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, sicut supra p. 50. l. 9.

b) Sic MSS. Vat. et Aug. (pro quo in Edit. ὑστερίζονται)

γίων, καὶ κατόπιν αὐτῶν ἐξεταζόμενοι, ᾗ ἂν ἐθέλωσιν αὐτὰ ἄγουσι τῶν ἡνιῶν c) ἐνειλημμένοι, καὶ τότε μὲν ἀφιέντες πρὸς ὀξὺν δρόμον, τότε δ' ἀναχαιτίζοντες, d) εἰ φορᾷ τοῦ δέοντος πλείονι θέοι. Οἱ δ' αὖ κυβερνῆται πρὸς τὸ τῆς νεὼς ἔσχατον χωρίον, πρύμναν, παρελθόντες, πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, εἰσὶν e) ἄριστοι τῶν ἐμπλεόντων, ἅτε τῆς νεὼς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὴν σωτηρίαν ἐν ταῖς χερσὶ ταῖς αὐτῶν ἔχοντες. Ἡνίοχον δέ τινα καὶ κυβερνήτην ἐφ' ἅπασιν ὁ ποιητὴς ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἡνιοχῇ καὶ κυβερνᾷ τὰ f) περίγεια, ζώων καὶ φυτῶν λαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν, οἷά τις ὕπαρχος τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου βασιλέως.

Ἐπεὶ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἐτελειώθη κατὰ τὴν ἑξάδος ἀριθμοῦ τελείαν φύσιν, τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἑβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ πατὴρ, ἐπαινέσας καὶ ἁγίαν προσειπών. Ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως, ἢ χώρας ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ παντός· ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν, καὶ τοῦ κόσμου g) γενέθλιον.

Τὴν δὲ ἑβδομάδος φύσιν οὐκ οἶδ' εἴ τις ἱκανῶς ἀνυμνῆσαι δύναιτο, παντὸς οὖσαν λόγου κρείττονα· οὐ μὴν ὅτι θαυμασιωτέρα τῶν περὶ αὐτῆς λεγομένων ἐστὶ, διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἐπιτολμητέον, εἰ καὶ μὴ πάντα, μηδὲ τὰ κυριώτατα οἷόν τε, τὰ γοῦν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐφικτὰ, δηλῶσαι. Διχῶς ἑβδομὰς λέγεται· ἡ μὲν ἐντὸς δεκάδος, ἥτις ἑπτάκις μονάδι μόνῃ μετρεῖται, συνεστῶσα ἐκ μονάδων ἑπτά· ἡ δὲ τῆς h) ἑβδομάδος ἐκτὸς ἀριθμὸς, οὗ πάντως ἀρχὴ μονὰς κατὰ τοὺς διπλασίους, ἢ τριπλασίους, ἢ συνόλως ἀναλογοῦντας ἀρι-

c) Sic MSS. Vat. et Coisl. pro εἰλημμένοι. Sic etiam Christophor.

d) MS. Med. ὡς μὴ, loco εἰ.

e) melius forsan ἄξιοι, *pretio pares*

f) MS. Med. ἐπίγεια. Sicut etiam scribitur a Philone infra p. 28. ed. Fr. et alibi saepius.

g) Sic MSS. pro γενέσιον.

farcinarumque ſalus ſit poſita: ſic et hominem ceu aurigam quendam et gubernatorem conditor poſt caetera omnia condidit, vt regat et gubernet quicquid terra continetur, curam gerendo ſtirpium animaliumque, tanquam quidam ſubpraefectus illius primarii ſummique regis.

Poſtquam autem vniuerſus hic mundus perfectus eſt iuxta perfectam naturam numeri ſenarii, ſequenti diei ſeptimo pater honorem addidit, quem vbi laudauit, mox ſanctum appellare dignatus eſt: eſt enim feſtus non vnius populi regionisue, ſed vniuerſi, qui ſolus meretur dici feſtiuitas publica et mundi natalis.

Caeterum ſeptenarii naturam neſcio an quis ſatis laudare queat, cum ea ſit praeſtantior, quam vt vlla facundia poſſit exprimi: nec tamen quia dicta de ſe longe exuperet, ideo ſilere debemus: imo audendum potius, ſi non omnia aut maxime praecipua poſſumus, certe ea prodere, quae mente valemus aſſequi. Dupliciter ſeptenarius dicitur: alter intra denarium, quem vnitate ſola ſepties metimur, conſtantem ex ſeptem vnitatibus: alter extra denarium, cuius omnino principium eſt vnitas iuxta duplam, triplam vel in vniuerſum quamcun-

h) ἑβδομάδος] omnino repone δεκάδος. Agitur enim de Septenario ex vnitate, dupla aut tripla proportione, ſepties multiplicata confecto; qui numerus eſt extra denarium. Sic vnum dupla proportione ſepties ductum conficit 64. tripla 729. hoc ſcil. modo: 1. 2. 4. 8. 16. 32. 64. 1. 3. 9. 27. 81. 243. 729. ergo numeri 64 et 729 ſunt ſeptenarii extra denarium. Conſimiliter Clemens Alexandr. Strom. 6. p. 811. emendandus, et pro δωδεκάδος reponendum δεκάδος, quod et annotatum a doct. Editore.

ἀριθμοὺς, ὡς ἔχει ὁ ἑξηκοντατέσσαρα καὶ ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα. ὁ μὲν κατὰ τὸν ἀπὸ μονάδος διπλάσιον προσαυξηθείς· ὁ δ' αὖ κατὰ τὸν τριπλάσιον. Ἑκάτερον δὲ εἶδος οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. τὸ μὲν δὴ δεύτερον ἐμφανεστάτην ἔχει προνομίαν. αἰεὶ γὰρ ὁ ἀπὸ μονάδος συντιθέμενος ἐν διπλασίοις ἢ τριπλασίοις, ἢ συνόλως ἀναλογοῦσιν ἕβδομος ἀριθμὸς, κύβος τε καὶ τετράγωνός ἐστιν, ἀμφότερα τὰ εἴδη περιέχων, τῆς τε ἀσωμάτου καὶ σωματικῆς i) οὐσίας. τῆς μὲν ἀσωμάτου κατὰ τὴν ἐπίπεδον ἣν ἀποτελοῦσι τετράγωνοι, τῆς δὲ σωματικῆς, κατὰ τὴν k) ἑτέραν, ἣν ἀποτελοῦσι κύβοι. Σαφεστάτη δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοὶ πίστις. αὐτίκα ὁ ἀπὸ μονάδος ἐν διπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἕβδομος, ὁ τέσσαρα καὶ ἑξήκοντα, τετράγωνος μέν ἐστιν, ὀκτάκις ὀκτὼ πολυπλασιασθέντων· κύβος δὲ, τεσσάρων ἐπὶ τέσσαρα τετράκις. Καὶ πάλιν ὁ ἐν τριπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἀπὸ μονάδος ἕβδομος, ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, τετράγωνος μὲν, πολυπλασιασθέντος ἐπ' αὐτὸν τοῦ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι· κύβος δὲ τοῦ ἐννέα l) ἐπ' αὐτὸν ἐννάκις. Καὶ ἀεὶ τὸν ἕβδομον ποιούμενός τις ἀντὶ μονάδος ἀρχὴν, καὶ παραύξων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἄχρις ἑβδομάδος, εὑρήσει πάντως τὸν παραυξηθέντα κύβον τε καὶ τετράγωνον. Ἀπὸ γοῦν τοῦ ἑξηκοντατέσσαρα ὁ συντεθεὶς ἐν διπλασίονι λόγῳ γεννήσει ἕβδομον τὸν τετρακισχίλια καὶ ἐνενήκοντα ἕξ, τετράγωνον ὁμοῦ καὶ κύβον· τετράγωνον μὲν αὐτὸν m) πλευρὰν ἔχοντα τὸν ἑξηκοντατέσσαρα, κύβον δὲ τὸν ἑκκαίδεκα.

Μεταβατέον δὲ καὶ ἐπὶ θάτερον ἑβδομάδος εἶδος τὸ περιεχόμενον ἐν δεκάδι, θαυμαστὴν ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἐλάττονα τοῦ προτέρου φύσιν. Αὐτίκα συνέστηκε τὰ ἑπτὰ ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων ἐχόντων δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε διπλάσιον, καὶ τετραπλάσιον· τὸν μὲν τὴν διὰ πασῶν συμφωνίαν, τὸν δὲ τετραπλάσιον, τὴν δὶς διὰ πασῶν ἀποτελοῦντα. Περιέχει

i) ἰδέας MS. Vat.

k) omnino reponendum στερεάν. Sic enim auctor infra p. 25.

cunque proportionem crescens, quales sunt LXIIII. et DCCXXIX. prior ab vnitate duplicando crescens, posterior triplicando: vtraque autem species non obiter consideranda est: secunda certe manifestissimum habet priuilegium: semper enim qui ab vnitate componitur in duplis aut triplis aut in vniuersum proportionalibus septimus numerus, cubicus est et quadratus, vtramque speciem continens, tum incorporeae, tum corporalis essentiae: incorporeae quidem planam dimensionem, quam conficiunt quadrati, corporeae vero secundum solidam, quam conficiunt cubi: id euidentissime patet in modo dictis numeris: mox enim ab vnitate dupla ratione crescens septimus, scilicet LXIIII. quadratus quidem est, octonario per octonarium multiplicato: at cubicus, quaternario quater in quaternarium ducto: rursum tripla ratione crescens ab vnitate septimus, videlicet DCCXXIX. quadratus quidem est multiplicato per seipsum XXVII. cubicus autem, novenario novies in novenarium ducto. Semperque a septimo incipiens vt prius ab vnitate, et eadem proportione augens usque ad septimum, inuenies omnino numerum crescere in cubum simul et quadratum. Ergo a LXIIII. compositus dupla ratione faciet septimum MMMMXCVI. quadratum simul et cubum, quadratum quidem latus habentem ipsum LXIIII. cubicum vero numerum XVI.

Transeundum iam et ad alteram septenarii speciem quae continetur intra denarium, mirificam prae se ferentem naturam non minus quam prior. Septem ipsa conficiuntur ex vno et duobus et quatuor habentibus duas rationes concinnissimas, duplam videlicet et quadruplam: alteram diapason consonantiam: alteram vero, scilicet quadruplam, consonantiam disdiapason conficientem: con-

l) ἐπ' αὐτὸν restitui fide MSS. Vat. Coisl. et Aug.
m) πλευρὸν in editis P.

ριέχει δὲ καὶ διαιρέσεις ἄλλας, n) ζυγώδη τρόπον τινα συνεστῶσα ἑβδομάς. Διαιρεῖται γὰρ πρῶτον μὲν εἰς μονάδα καὶ ἑξάδα, ἔπειτα εἰς δυάδα καὶ πεντάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα. Μουσικωτάτη δὲ καὶ ἡ τούτων ἀναλογία τῶν ἀριθμῶν. τὰ μὲν γὰρ ἓξ πρὸς ἓν ἔχει λόγον ἑξαπλάσιον· ὁ δὲ ἑξαπλάσιος λόγος τὸ μέγιστον ἐν τοῖς οὖσι διάστημα ποιεῖ ᾧ διέστηκε τὸ ὀξύτατον ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου, καθάπερ ἀποδείξομεν, ὅταν ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν μετέλθωμεν εἰς τὸν o) ἐν ἁρμονίαις λόγον. Τὰ δὲ πέντε πρὸς δύο πλείστην ἐν ἁρμονίᾳ δύναμιν ἐπιδείκνυται, σχεδὸν ἐνάμιλλον τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ ἐν τῇ κανονικῇ θεωρίᾳ σαφέστατα παρίσταται· τὰ δὲ τέσσαρα πρὸς τρία τὴν πρώτην ἁρμονίαν ἀποτελεῖ τὴν ἐπίτριτον, ἥτις ἐστὶ διὰ τεσσάρων. Ἐπιδείκνυται δὲ καὶ ἕτερον κάλλος αὐτῆς ἑβδομὰς, ἱερώτατον νοηθῆναι· συνεστῶσα γὰρ ἐκ τριάδος καὶ τετράδος, τὸ ἐν τοῖς οὖσιν ἀκλινὲς καὶ ὀρθὸν φύσει παρέχεται· ὃν δὲ τρόπον δηλωτέον. τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον, ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ ποιοτήτων, ἐξ ἀριθμῶν συνέστηκε τοῦ τρία καὶ τέσσαρα καὶ πέντε· τὰ δὲ τρία καὶ τέσσαρα, ἅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος οὐσία, τὴν ὀρθὴν γωνίαν ἀποτελεῖ. ἡ μὲν γὰρ ἀμβλεῖα καὶ ὀξεῖα τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον καὶ ἄνισον ἐμφαίνουσιν. ἀμβλυτέρα q) γὰρ ἡ ὀξυτέρα γέγονεν ἑτέρας· ὀρθὴ δὲ οὐκ ἐπιδέχεται σύγκρισιν, οὐδ᾽ ὀρθοτέρα γίνεται ἑτέρα παρ᾽ ἑτέραν, r) ἀλλ᾽ ὀρθογώνιον ἐν ὁμοίῳ μένει, τὴν ἰδίαν φύσιν οὔποτε ἀλλάττουσα. Εἰ δὲ τὸ ὀρθογώνον τρίγωνον σχημάτων καὶ ποιοτήτων ἐστὶν ἀρχή, τοῦτο δὲ τὸ ἀναγκαιότατον, τὴν ὀρθὴν γωνίαν, ἡ οὐσία τῆς ἑβδομάδος παρέχεται, τριὰς ὁμοῦ καὶ τετρὰς, νομίζοιτ᾽ ἂν εἰκότως ἥδε πηγὴ παντὸς σχήματος καὶ πάσης ποιότητος. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κἀκεῖνο λέγοιτ᾽ ἂν δεόντως, ὅτι τὰ μὲν τρία ἐπιπέδου σχήματός ἐστιν ἀριθμὸς, ἐπειδὴ σημεῖον μὲν ἐστι κα-

τὰ

n) forte melius ζυγώδης.

o) Sic reponi vult Christophor. pro ἐναρμονίας. Quae emendatio confirmatur MSS. Vat. et Aug. Melius vt opinor: περὶ ἁρμονίας.

continet et alias partitiones, ex quibus per combinationem conficitur, diuiditur enim primum in vnitatem et senarium, deinde in binarium et quinarium, postremo in ternionem et quaternionem. Est autem proportio horum numerorum admodum musica: sex enim ad vnum habent rationem sexcuplam: sexcupla autem ratio maximum inter tonos interstitium facit, quo distat grauissimus ab acutissimo, sicut demonstrabimus, cum a numeris ad harmonias sermonem traduxerimus. Caeterum quinque ad duo maximam in harmonia vim ostendunt, ferme aequipollentem harmoniae diapason, quod in regulis eius artis apparet liquidissime: quatuor autem ad tria primam harmoniam efficiunt sesquitertiam, quae est diatessaron. Praeterea aliam quoque pulchritudinem suam profert septenarius, quae est ad cogitandum sanctissima. Cum enim constet e ternione et quaternione, rectam in rebus et nusquam naturaliter vergentem figuram exhibet: id quomodo fiat declarandum est. Triangulum rectangulum, quod quidem est principium qualitatum, constat ex numeris his: III. et IIII. et V. tria autem et quatuor, quae quidem est essentia septenarii, rectum angulum efficiunt: nam obtusus et acutus inaequalitatem, confusionem et imparitatem prae se ferunt, cum sint iusto acutiores obtusioresue: at rectus collationem non admittit, nec fit recto rectior, semper sui similis, nec vnquam propriam naturam varians. Iam si rectangulum triangulum figurarum et qualitatum est principium: in hoc autem rem maxime necessariam rectum angulum essentia septenarii praebet, ternio simul et quaternio, merito censendus est hic numerus fons omnis figurae et omnis qualitatis. Huc accedit et illud, quod III. planae figurae est numerus, quandoquidem iuxta vnionem est punctum, linea iuxta binarium, superficies

p) τρίγωνον restitui fide MSS.

q) γὰρ καὶ ὀξυτέρα γίνεται ἑτέρας in editis P.

r) ἀλλὰ καὶ ἐν ὁμοίῳ ita Editi omisso ὀρθογώνιον P.

s) forte δὴ.

τὰ μονάδα, γραμμὴ δὲ κατὰ δυάδα, ἐπίπεδον δὲ κατὰ τριάδα τέτακται· τὰ δὲ τέσσαρα στερεοῦ, κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς πρόσθεσιν, βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος. Ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἡ τῆς ἑβδομάδος οὐσία γεωμετρίας καὶ στερεωμετρίας ἀρχὴ, καὶ συνελόντι φράσαι ἀσωμάτων ὁμοῦ καὶ σωμάτων. Τοσοῦτο δ᾽ ἐν ἑβδομάδι πέφυκεν εἶναι τὸ ἱεροπρεπὲς, ὥστε ἐξαίρετον ἔχειν λόγον παρὰ τοὺς ἐν δεκάδι πάντας ἀριθμοὺς. Ἐκείνων γὰρ οἱ μὲν γεννῶσιν οὐ γεννώμενοι, οἱ δὲ γεννῶνται μὲν, οὐ γεννῶσι δὲ, οἱ δὲ ἀμφότερα, καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται. Μόνη δ᾽ ἑβδομὰς ἐν οὐδενὶ μέρει θεωρεῖται· Τὴν δὲ ὑπόσχεσιν ἀποδείξει βεβαιωτέον· τὸ μὲν οὖν ἓν γεννᾷ τοὺς ἑξῆς ἅπαντας ἀριθμοὺς, ὑπ᾽ οὐδενὸς γεννώμενον τὸ παράπαν· τὰ δ᾽ ὀκτὼ γεννᾶται μὲν ἀπὸ τοῦ δὶς τέσσαρα, γεννᾷ δὲ οὐδένα τῶν ἐν δεκάδι. ὁ δ᾽ αὖ τέσσαρα t) τοῖν ἀμφοῖν καὶ γονέων καὶ ἐκγόνων ἔχει τάξιν. γεννᾷ μὲν γὰρ ὀκτὼ, δὶς γεννώμενος· γεννᾶται δὲ ὑπὸ τοῦ δὶς δύο· u) μόνος δὲ, ὡς ἔφην, ὁ ἑπτὰ, οὔτε γεννᾶν πέφυκεν, οὔτε γεννᾶσθαι. Δι᾽ ἣν αἰτίαν οἱ μὲν x) ἄλλοι φιλόσοφοι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι τῇ ἀμήτορι y) Νίκῃ καὶ Παρθένῳ, ἣν ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀναφανῆναι λόγος ἔχει, οἱ δὲ πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τῶν συμπάντων. τὸ γὰρ μήτε γεννῶν, μήτε γεννώμενον, ἀκίνητον μένει·

t) τοῖν ἀμφοῖν ſic MSS. Vat. Coiſl. et Trin. pro αὐτὴν·

u) Hanc ſeptenarii dotem, quod neque quemuis numerum intra denarium conficiat, neque ab illo conficiatur, non exteri ſolum ſcriptores, verum etiam Chriſtiani, quod mireris, obſeruarunt. Clem. Alex. Strom. VI. Gregor. Nyſſ. in uerba: *faciamus*, orat. 2. Nicetas in Greg. Naz. orat. 44. Arethas in Apoc. c. 20.

x) Aliis Philoſophis, quam Pythagoreis, hanc cum Virgine Victoria Septenarii comparationem tribuit, ſed infra Allegor. L. II. p. 43. ipſis Pythagoreis, quod quoque Theo Smyrnaeus Muſices c. 46. διὸ καὶ Ἀθηνᾶ ὑπὸ τῶν Πυθαγορικῶν ἐκαλεῖτο, οὔτε μητρός τινος οὖσα, οὔτε μήτηρ· vid. Hieroclem in aurea carmina 226. Mer. Caſaub. Iamblichum vita Pythag. 66. Kuſt. Ariſtidis Quint. Muſicam.

ficies vero iuxta ternionem ordinatur: quaternio ſolidi corporis *Numerus*, per acceſſionem vnitatis, accedente ad ſuperficiem altitudine: vnde liquet eſſentiam ſeptenarii Planimetriae et Stereometriae eſſe principium, et, vt compendio dicam, incorporeorum ſimul corporeorumque: tanta vero in ſeptenario ſanctitas eſt ſita, vt praeeminentiam habeat prae omnibus numeris non excedentibus denarium: nam ex aliis alii gignunt, non gignuntur; alii gignuntur quidem, non gignunt tamen; alii tum gignunt tum gignuntur: ſolus ſeptenarius in nulla harum parte conſideratur: id ita eſſe demonſtratione confirmandum eſt. Vnum quidem gignit omnes deinceps ſequentes numeros, ipſum a nullo omnino genitum: octo autem gignuntur quidem a bis quatuor, ſed nullum gignunt, ex his qui ſunt intra denarium: item IIII. vtrumque locum inter genitores et prognatos obtinet: repetitus enim VIII. gignit, ipſe gignitur a repetito II. ſoli vt dixi VII. nec gignere natura dedit, nec gigni. Quam ob cauſam caeteri quidem philoſophi numerum hunc aſſimilant natae ſine matre Virgini Victoriae, quam ex Iouis capite exortam narrant fabulae: Pythagorici vero vniuerſitatis huius imperatori: nam quidquid nec gignit nec gignitur, immotum manet: in motu enim gene-

cam. L. III. p. 122. Meib. Theologumena. Arithm. p. 42. Martianum Capellam L. VII. Macrob. in Somn. Scip. Petr. Petiti Obſeru. Miſc. III. c. 3. Benzel.

y) Sic Minerua, cui ſeptenarius comparatur, dicitur. Vid. Harp. et Suid. v. νίκη ἀθηνᾶ et ὑγεια ἀθηνᾶ. Sed neſcio an hoc cognomen de ſeptenario proprie vſurpatur. Certe non alibi tribuitur nomen hoc νίκη ſeptenario a Philone, nec a Nicomacho in Excerptis Photii, nec ab Anonymo in Theologum. Arithm. Quapropter, ni obſtarent codices, omiſſo νίκῃ, mallem ſcribere: τῇ ἀμήτορι καὶ ἀειπαρθένῳ. Quae quidem emendatio videtur confirmari ex aliis Philonis locis. vid. p. 43. 684. 899. 1177. (Ed. Fr.) et Etymologicon Magn. v. ἑπτάς. p. 23.

μένει· ἐν κινήσει γὰρ ἡ γένεσις, ἐπεὶ καὶ τὸ γεννώμενον οὐκ ἄνευ κινήσεως· τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ· τὸ δὲ ἵνα γέννηται· μόνον δ' οὔτε κινοῦν, οὔτε κινούμενον ὁ πρεσβύτερος ἄρχων καὶ ἡγεμὼν, οὗ λέγοιτ' ἂν προσηκόντως εἰκὼν, ἑβδομάς. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ z) Φιλόλαος ἐν τούτοις, Ἔστι γὰρ, φησὶν, ὁ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων θεὸς, εἷς, ἀεὶ ὢν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὐτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων. Ἐν μὲν οὖν τοῖς νοητοῖς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀπαθὲς ἐπιδείκνυται ἑβδομὰς, ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς μεγάλην καὶ συνεκτικωτάτην a) δύναμιν, b) οἷς τὰ ἐπίγεια πάντα πέφυκε βελτιοῦσθαι, σελήνης τε περιόδοις· ὃν δὲ τρόπον, ἐπισκεπτέον. Ἀπὸ μονάδος συντεθεὶς ἑξῆς ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς, γεννᾷ τὸν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, τέλειον, καὶ τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἰσούμενον· ὁ δὲ γεννηθεὶς ἀριθμὸς ἀποκαταστατικός ἐστι σελήνης, ἀφ' οὗ ἤρξατο σχήματος λαμβάνειν αὔξησιν αἰσθητῶς, εἰς c) ἐκεῖνο κατὰ μείωσιν ἀνακαμπτούσης· αὔξεται μὲν cc) γὰρ ἀπὸ τῆς πρώτης μηνοειδοῦς ἐπιλάμψεως ἄχρι διχοτόμου, ἡμέραις ἑπτὰ, εἶθ' ἑτέραις τοσαύταις πλησιφαὴς γίνεται, d) καὶ πάλιν ὑποστρέφει διαυλοδρομοῦσα τὴν αὐτὴν ὁδὸν, ἀπὸ μὲν τῆς πλησιφαοῦς ἐπὶ τὴν διχότομον ἑπτὰ πάλιν ἡμέραις, εἶτ' ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὴν μηνοειδῆ, ταῖς ἴσαις· e) ἑξῆς ὁ λεχθεὶς ἀριθμὸς συμπεπλήρωται. Καλεῖται δ' ἡ ἑβδομὰς ὑπὸ τῶν κυρίως f) ὀνόμασιν εἰωθότων χρῆσθαι καὶ τελεσφόρος, ἐπειδὴ ταύτῃ τελεσφορεῖται τὰ σύμπαντα. Τεκμηριώσαιτο δ' ἄν τις ἐκ τοῦ πᾶν σῶμα ὀργανικὸν τρισὶ μὲν κεχρῆσθαι διαστάσεσι, μήκει, βάθει, καὶ πλάτει· τέσσαρσι δὲ πέρασι, σημείῳ καὶ γραμμῇ καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ στερεῷ.

z) vid. Diogen. Laert. L. VIII. c. 85. Fabricii Bibl. Grae[c]. L. II. c. 13. vbi iis qui fragmenta seruarunt Philolai Philo[ne]m nostrum addas. Benz.

a) nonnulla videntur hic deesse, quorum sensus saltem sup[p]leri potest ex Clem. Alex. Strom. VI. p. 813.

b) Sic pro ἧς MSS. Coisl. (et C. A.) Sed melius ᾗ.

c) Sic Christoph. et MSS. it. Cod. A. Editi ἐκεῖνον.

generatio, quandoquidem et id quod gignitur, non caret motu: mouetur enim alterum vt gignat, alterum vt gignatur: ſolus autem nec mouet nec mouetur antiquiſſimus ille princeps et autor, cuius imago merito dici poteſt ſeptenarius. Atteſtatur mea dicta Philolaus verbis his: *Eſt*, inquit, *autor et princeps rerum omnium Deus, ſemper exiſtens, vnus, ſtabilis, immobilis, ipſe ſui ſimilis, aliorum diſſimilis.* Ergo in rebus intelligibilibus immobilis et impaſſibilis apparet ſeptenarius: in ſenſibilibus quoque declarat ſuam magnam latiſſimeque patentem vim, natam ad profectum omnium terreſtrium, lunaeque etiam motibus: quo autem modo, conſiderandum eſt. Septenarius ex vnitate et reliquis deinceps numeris compoſitus, gignit XXVIII. perfectum numerum aequatum ſuis partibus: is ita natus numerus aptus eſt ad reſtituendam lunam in id momentum ex quo primum coepit creſcere ſenſibiliter et ad quod decreſcendo ſolet recurrere: ea creſcit a prima lunata facie vsque dimidiatam diebus ſeptenis, moxque totidem aliis ad plenum orbem proficit: deinde rurſum a meta per eandem viam a pleno orbe ad dimidiatum aliis ſeptenis diebus recurrit, totidemque ad lunatam faciem; quibus deinceps additis conficitur modo dictus numerus. Vocatur autem ſeptenarius a proprietatis vocabulorum ſtudioſis etiam abſolutorius: quia hoc abſoluuntur vniuerſa. Id inde coniectare licet, quia omne corpus organicum tres habet dimenſiones, longitudinem, altitudinem et latitudinem, quatuor autem terminos, punctum, lineam, ſuperficiem, ſolidum, ex quibus compoſitus conficitur ſeptenarius.

 Im-

cc) γὰρ deeſt in Edit. et Cod. A. P.

d) καὶ πάλιν] MS. Med. κἄπειθ'

e) ἑξῆς] MS. Med. ἐξ ὧν.

f) Sic MSS. Vat. Coisl. et Aug. editi τοῖς εἰωθόσιν ὀνόμασι χρωμένων. (acc. Cod. A.)

δι' ὧν συντεθέντων ἀποτελεῖται ἑβδομάς. Ἀμήχανον g) δ' ἂν ἦν τὰ σώματα ἑβδομάδι μετρεῖσθαι, κατὰ τὴν ἐκ διαστάσεων τριῶν καὶ περάτων h) τεσσάρων σύνθεσιν, εἰ μὴ συνέβαινε τὰς τῶν πρώτων ἀριθμῶν ἰδέας ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων, οἷς θεμελιοῦται δεκάς, ἑβδομάδος φύσιν περιέχειν. οἱ γὰρ λεχθέντες ἀριθμοὶ τέσσαρας μὲν ἔχουσιν ὅρους, τὸν πρῶτον, τὸν δεύτερον, τὸν τρίτον, τὸν τέταρτον· διαστάσεις δὲ τρεῖς· πρώτη μὲν διάστασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὰ δύο· δευτέρα, ἡ ἀπὸ τῶν δυοῖν ἐπὶ τὰ τρία· τρίτη ἡ ἀπὸ τῶν τριῶν ἐπὶ τὰ τέσσαρα. Δίχα δὲ τῶν εἰρημένων ἐναργέστατα παριστᾶσι τὴν τελεσφόρον δύναμιν ἑβδομάδος καὶ αἱ ἐκ βρέφους ἄχρι γήρως i) ἀνθρώπων ἡλικίαι, μετρούμεναι ταύτῃ· Κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην ἑπταετίαν ἔκφυσις ὀδόντων ἐστί· k) κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καιρὸς τοῦ δύνασθαι προΐεσθαι σπέρμα γόνιμον· τρίτῃ δὲ γενείων αὔξησις· καὶ τετάρτῃ πρὸς ἰσχὺν ἐπίδοσις· πέμπτῃ τε αὖ γάμων ὥρα· ἕκτῃ δὲ συνέσεως l) ἀκμή· τῇ δὲ ἑβδόμῃ βελτίωσις ἀμφοῖν καὶ συναύξησις, νοῦ καὶ λόγου· ὀγδόῃ δὲ ἡ ἐν ἑκατέρῳ τελείωσις· κατὰ δὲ τὴν ἐνάτην ἐπιείκεια καὶ πρᾳότης τῶν παθῶν ἐπὶ πλέον ἡμερωθέντων· κατὰ δὲ τὴν δεκάτην, τοῦ βίου τὸ εὐκταῖον τέλος, ἔτι τῶν ὀργανικῶν μελῶν συνεστηκότων· φιλεῖ γὰρ τὸ μακρὸν γῆρας ἕκαστον ὑποσκελίζειν καὶ παραιρεῖσθαι. Τὰς ἡλικίας ταύτας ἀνέγραψε καὶ Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης, ἐλεγεῖα ποιήσας τάδε·

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος, ἕρκος ὀδόντων
 Φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν.
Τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσει θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
 Ἥβης ἐκφαίνει σήματα γεινομένης.
Τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἐπὶ γυίων
 m) Λαχνοῦται, χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης.

Τῇ

g) Editi δ' ἦν τὰ P.

h) τεσσάρων restitui fide MSS. Vat. Coll. Nov. et Aug.

i) ἀνθρώπων inserui ex MSS.

Impossibile autem erat corpora septenario metiri, iuxta illam e tribus dimensionibus, quatuorque terminis compositionem, ni contigisset primorum numerorum ideas, videlicet vnius, duorum, trium, quatuor, in quibus fundatur denarius, in se complecti naturam septenarii: nam modo dicti numeri quatuor quidem habent terminos, primum, secundum, tertium, quartum: dimensiones vero tres, primam ab vno ad duo, secundam a duobus ad tria, tertiam a tribus ad quatuor. Praeterea clarissime demonstrant vim perfectiuam rerum insitam septenario vel aetates hominum ab infantia senectutem vsque, quas septimanis annorum metimur: namque primo septennio dentes proueniunt, secundo tempestiui ad genituram emittendam reddimur, tertio barbam promittimus, quarto augmentum roboris consequimur, tum quinto tempus nuptias postulat, sexto vis intelligendi maturatur, septimo augmentum et profectus vtriusque, mentis et orationis; octauo vtriusque perfectio; nono vero aequitas ac mansuetudo, affectibus maiore ex parte perdomitis; porro decimo finis vitae optatus, integris etiam tum instrumentis sensuum: solet enim longa senectus horum singula supplantare et affligere. Has aetates etiam Solon Atheniensium legislator descripsit his elegiacis:

Infans septenos postquam compleuerit annos,
Vallum oris dentes conspicere incipies.
Postquam septem alios deus huic concesserit annos,
Fit pubes, semenque huic genitale datur.
Verum septem aliis postquam annis creuerit aetas,
Densa seges barbae contegit orta genas.

 Ad-

k) haec citantur a Ioh. Damasc. Parall. Sac. Tit. περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως.

l) ἀρχὴ Ioh. Damasc.

m) mendose Edit. Paris. δαχνῦται. P.

Τῇ δὲ τετάρτῃ n) πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος
 Ἰσχὺν, οἵ τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.
Πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα o) γάμου μεμνημένον εἶναι,
 Καὶ παίδων ζητεῖν p) εἰσοπίσω γενεήν.
Τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρὸς,
 Οὐ δ' ἔρδειν ἐθ' ὅμως ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει.
Ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσι q) μεγ' ἄριστος.
 Ὀκτὼ r) τ', ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη.
Τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὲν δύναται, s) μαλακώτερα δ' αὐτοῦ,
 Πρὸς μεγάλην ἀρετὴν t) σῶμά τε καὶ δυναμίς.
Τῇ δεκάτῃ u) ὅτε δὴ τελέσει θεὸς ἑπτ' ἐνιαυτοὺς,
 Οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

Ὁ μὲν οὖν Σόλων x) ἑβδομάσι δέκα ταῖς εἰρημέναις καταριθμεῖ τὸν ἀνθρώπινον βίον. ὁ δ' ἰατρὸς Ἱπποκράτης ἡλικίας ἑπτὰ εἶναί φησι, y) παιδίου, παιδὸς, μειρακίου, νεανίσκου, ἀνδρὸς, z) πρεσβύτου, γέροντος. ταύτας δὲ μετρεῖσθαι μὲν ἑβδομάσιν, a) οὐ μὴν ταῖς κατὰ τὸ ἑξῆς. λέγει δ' οὕτως· Ἐν ἀνθρώπου φύσει ἑπτά εἰσιν ὧραι, ἃς ἡλικίας καλέουσι, παιδίον, παῖς, μειράκιον, b) καὶ αἱ λοιπαὶ, καὶ παιδίον μέν ἐστιν ἄχρις ἑπτὰ ἐτῶν, ὀδόντων ἐκβολῆς· παῖς δ' ἄχρι γονῆς ἐκφύσεως, c) εἰς τὰ δὶς ἑπτά. μειράκιον δ' ἄχρι γενείου λαχνώσεως, ἐς τὰ τρὶς ἑπτά. νεανίσκος δ' ἄχρις αὐξήσιος ὅλου τοῦ σώματος, ἐς τὰ τετράκις ἑπτά· ἀνὴρ δ'

ἄχρις

n) Sic ex Clement. Alex. Strom. VI. emendaui. Editi παῖς ἐνὶ ἑβδομάδεσσιν ἄριστος.

o) Sic MSS. et Clemens, quibus etiam suffragatur metri ratio. (Editi cum C. A. μεμνημένον ἂρ γάμου P.)

p) Sic Clemens pro ἐξοπίσω in Editis

q) Sic ex Clemente emendaui. (In editis est: μετ' ἀρίσταις· acc. Cod. A. P.)

r) Sic quoque recte Clem. (Edit. δ' ἀμφότερα et C. A. P.)

s) Clemens μετριώτερα.

t) Sic Clemens. Editi γλῶσσά τε καὶ σοφίη. acc. C. A.

u) Sic reposui ex Clem. Editi δ' εἴ τις τελέσας, κατὰ μέτρον ἵκοιτο. acc. C. A.

Additus est illi cum septenarius alter,
Vir tum virtutis fortia signa dabit.
Hinc monet aduenïens vxorem ducere quintus,
Posteritatis et hunc tum meminisse suae.
Solers ingenium est, firma et prudentia sexto,
Stulta nec hoc deinceps facta videre iuuat.
Septimus accessit cum septenarius, atque
Octauus, lingua pollet et ingenio.
Nono aliquid possunt, sed iam minuuntur in illo
Vires, queis peragunt fortia facta viri.
Sed decimus cum alios septem perfecerit annos,
Maturam mortem tristia fata dabunt.

Ita quidem Solon modo dictis decem septimanis humanam vitam dinumerat. Hippocrates vero medicus ait septem esse aetates, infantis, pueri, adolescentis, iuuenis, viri, senioris, senis, harum mensuram septimanas annorum, non tamen continuas. Sic autem: *In hominis natura septem sunt tempora, quas aetates vocant, infans, puer, adolescens, et reliquae. Infans est donec intra septennium dentes emittat. Puer vsque geniturae excretionem, ad geminatum septennium. Adolescens vsque barbae hirsutiem, ad annum ter septimum. Iuuenis vsque dum crescit totum corpus, ad quater septimum. Vir vsque vndequinquagesimum, ad septies septimum.* Se-

x) vid. Diogen: Laertium in Solone, et Herodot. hist. L. I. c. 3.

y) Haec non hodie leguntur in editis Hippocratis operibus, agnoscuntur autem a Iulio Polluce, Onomast. L. 2. c. 1. vid. et Ioh. Damasc. in Parall. Sacr. tit. praedicto.

z) Secundum Iul. Poll. legi debet, γέροντος, πρεσβύτου. Sic enim notanter scribit dicto iam loco: ἡ ἕκτη γέρων, ἡ ἑβδόμη πρεσβύτης.

a) Sic totam sententiam lubens emendarem, si modo fauerent MSS. καὶ μὴν ἐν τοῖς ἑξῆς λέγει δὴ οὕτως, *quin etiam deinceps sic dicit.*

b) καὶ αἱ λοιπαὶ] Pro quibus sic MS. Med. νεανίσκος, ἀνὴρ, πρεσβύτης, γέρων. Librarius videtur decurtasse.

c) ἐις τὰ] Sic MSS. pro ἑπτὰ in Edit.

ἄχρις ἑνὸς δέοντος πεντήκοντα, εἰς τὰ ἑπτάκις ἑπτά. πρεσβύτης δ' ἄχρι πεντήκοντα d) ἓξ, ἐς τὰ ἑπτάκις ὀκτώ. τὸ δ' ἐντεῦθεν, γέρων. Λέγεται δὲ e) κἀκεῖνο πρὸς f) διασύστασιν ἑβδομάδος, ὡς θαυμαστὴν ἐχούσης ἐν τῇ φύσει τάξιν. ἐπεὶ συνέστηκεν ἐκ τριῶν καὶ τεττάρων, τὸν μὲν τρίτον ἀπὸ μονάδος εἰ διπλασιάζοι τὶς, εὑρήσει τετράγωνον· τὸν δὲ τέταρτον, κύβον· τὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν ἕβδομον, κύβον ὁμοῦ καὶ τετράγωνον· ὁ μὲν ὢν ἀπὸ μονάδος τρίτος, ἐν διπλασίονι λόγῳ τετράγωνός ἐστιν. ὁ δὲ τέταρτος, ὀκτὼ, κύβος. ὁ δὲ ἕβδομος τέσσαρα πρὸς τοῖς g) ἑξήκοντα, κύβος ὁμοῦ καὶ τετράγωνος, ὡς εἶναι τελεσφόρον ὄντως τὸν ἕβδομον ἀριθμὸν, ἀμφοτέρας τὰς ἰσότητας καταγγέλλοντα, τήν τε ἐπίπεδον διὰ τετραγώνου, κατὰ τὴν τριάδος συγγένειαν, καὶ τὴν στερεὰν διὰ κύβου, κατὰ τὴν πρὸς τετράδα οἰκειότητα. ἐκ τριάδος δὲ καὶ τετράδος, ἑβδομάς.

Ἔστι δὲ οὐ τελεσφόρος μόνον, ἀλλὰ καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἁρμονικωτάτη, καὶ τρόπον τινα πηγὴ τοῦ καλλίστου διαγράμματος, h) ὃ πάσας μὲν τὰς ἁρμονίας, τὴν διὰ τεττάρων, τὴν διὰ πέντε, τὴν διὰ i) πασῶν· πάσας δὲ τὰς ἀναλογίας, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν γεωμετρικὴν, ἔτι δὲ τὴν ἁρμονικὴν περιέχει. Τὸ δὲ πλίνθιον συνέστηκεν ἐκ τῶνδε τῶν ἀριθμῶν, ἓξ, ὀκτὼ, ἐννέα, δώδεκα· ὁ μὲν ὀκτὼ πρὸς ἓξ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ· καθ' ἣν ἡ διὰ τεττάρων ἁρμονία ἐστίν· ὁ δὲ ἐννέα πρὸς ἓξ ἐν ἡμιολίῳ, καθ' ἣν ἡ διὰ πέντε· ὁ δὲ δώδεκα πρὸς ἓξ ἐν διπλασίονι, καθ' ἣν ἡ διὰ πασῶν. Ἔχει δὲ, ὡς ἔλεγον, καὶ τὰς ἀναλογίας ἁπάσας· ἀριθμητικὴν μὲν, ἐκ τῶν ἓξ καὶ ἐννέα καὶ δώδεκα. ὡς γὰρ ὑπερέχει ὁ μέσος τοῦ πρώτου τρισὶν, ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου. Γεωμετρικὴν δὲ, k) ἡ τῶν διὰ τεσσάρων. ὃν γὰρ λόγον ἔχει τὰ ὀκτὼ

d) ἓξ deest apud Damasc. sed male.

e) κἀκεῖνο restitui ex MSS. Vat. Coisl. et Aug.

f) ἰδίαν σύστασιν Editi. P.

g) Sic reposui pro ἑπτὰ in Editis, cod. Vaticano fretus.

h) loco ὃ in editis habetur ἥ. P.

Senior vsque ſextum ſupra quinquageſimum, ad octies ſeptimum. Quicquid vero deinceps ſequitur, ad ſenium pertinet. Illud quoque ad peculiarem ſeptenarii commendationem affertur, quod mirum habeat in natura ordinem, conſtans ex tribus et quatuor. Tertium quidem ab vnitate ſi quis duplicet, inueniet quadratum. Quartum vero cubum, ex vtroque ortum ſeptenarium, cubum ſimul et quadratum. Itaque ab vnitate tertius, in dupli ratione quadratus eſt. Quartus vero, ſcilicet octonarius, cubus; ſeptimus autem ſexaginta quatuor, cubus ſimul et quadratus; ita vt omnino perfectus ſit ſeptimus numerus, ambas aequalitates ſignificans, tam planam per quadratum, iuxta ternionis cognationem: quam ſolidam per cubum iuxta cognationem quam habet cum quaternione. Ex ternione autem et quaternione fit ſeptenarius.

Eſt autem non ſolum perfectiuus, ſed vt verbo dicam, maxime harmonicus, et quodammodo fons pulcherrimi diagrammatis, quod omnes harmonias, ſcilicet diateſſaron, diapente diapaſon; omnes item proportiones, ſcilicet arithmeticam, geometricam et inſuper harmonicam, continet. Is laterculus conſtat ex his numeris, ſex, octo, nouem, duodecim: octo quidem ad ſex ratione ſesquitertia, quae eſt harmoniae diateſſaron. Nouem vero ad ſex ſesquialtera, quae eſt diapente. At duodecim ad ſex ratione dupla, quae eſt diapaſon. Continet autem (ut dixi) etiam proportiones omnes: arithmeticam quidem in his numeris, ſex, nouem, duodecim: ſicut enim medius primum tribus ſuperat, ita totidem ſuperatur ab vltimo. Geometricam vero ex his quatuor numeris, ſcilicet ſex, octo, nouem, duodecim.

Qua

i) vide annon deeſt δὶς διὰ πασῶν· Numerum enim ſeptenarium ideo commendare videtur, quod ex quatuor harmoniis, tribus vero proportionibus conſtat.

k) Legendum videtur, ἐκ τῶν τεσσάρων, quod et interpreti viſum. Sic enim infra, ἁρμονικὴν ἐκ τριῶν.

ὀκτὼ πρὸς τὰ ἕξ, τοῦτον τὰ δώδεκα πρὸς τὸν ἐννέα· ὁ δὲ λόγος ἐπίτριτος. Ἁρμονικὴν δὲ ἐκ τριῶν, τοῦ ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα. ἁρμονικῆς δ' ἀναλογίας διττὴ κρίσις· μία μὲν, ὅταν ὃν λόγον ἔχει ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου πρὸς τὸν πρῶτον, τοῦτον ἔχῃ ἡ ὑπεροχὴ ᾗ ὑπερέχει ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν, l) ἡ ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ μέσου ὁ πρῶτος. Ἐναργεστάτην δὲ πίστιν λάβοι τις ἂν ἐκ τῶν προκειμένων ἀριθμῶν, τοῦ ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα. ὁ μὲν γὰρ τελευταῖος τοῦ πρώτου διπλάσιος, ἡ δ' ὑπεροχὴ πάλιν διπλασία· τὰ μὲν γὰρ δώδεκα τῶν ὀκτὼ τέτταρσιν m) ὑπερέχει· τὰ δὲ ὀκτὼ τῶν ἓξ δυσί. τὰ δὲ τέσσαρα τοῖν δυοῖν διπλάσια. Ἑτέρα δὲ βάσανος τῆς ἁρμονικῆς ἀναλογίας, ὅταν ὁ μέσος τῶν ἄκρων ἴσῳ μορίῳ ὑπερέχῃ καὶ ὑπερέχηται. Ὁ γὰρ ὄγδοος μέσος ὢν, ὑπερέχει μὲν τοῦ πρώτου τρίτῳ μορίῳ· ὑφαιρεθέντων γὰρ τῶν ἕξ, τὰ λοιπὰ δύο n) τρίτα ἐστὶ τοῦ πρώτου. ὑπερέχεται δ' ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῷ ἴσῳ, εἰ γὰρ ὑφαιρεθείη τῶν δώδεκα τὰ ὀκτὼ, τὰ λοιπὰ τέσσαρα γίνεται τοῦ τελευταίου n) τρίτα. Ταῦτα μὲν ἀναγκαίως περὶ σεμνότητος, ἣν ἔχει τὸ διάγραμμα ἢ πλινθίον, ἢ ὅ, τι χρὴ καλεῖν, o) προσειρήσθω. τοσαύτας ἰδέας καὶ ἔτι πλείους ἡ ἑβδομὰς ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐπιδείκνυται· διατείνει δ' αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἅπασαν οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν, τὰ πέρατα τοῦ παντὸς, p) φθάσασα· Τί γὰρ οὐ φιλέβδομον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ μέρος, ἔρωτι καὶ πόθῳ δαμασθὲν ἑβδομάδος; αὐτίκα τὸν οὐρανόν φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα εἶναι τάδε, ἀρκτικὸν, ἀνταρκτικὸν, θερινὸν τροπικὸν, χειμερινὸν τροπικὸν, ἰσημερινὸν, ζωδιακὸν, καὶ προσέτι γαλαξίαν· ὁ γὰρ ὁρίζων, πάθος ἐστὶν ἡμέτερον, ὡς ἂν ὀξυωπίας ἔχῃ τις ἢ τοὐναντίον, ἀποτεμνομένης τῆς αἰσθήσεως, q) τότε μὲν ἐλάττω, τότε

l) Melius ᾗ. M. In editis ἣν et C. A. P.

m) ὑπερέχεται in editis et C. A P.

n) Sic MS. Aug. pro τρίτον in editis.

Qua enim ratione ſe habent octo ad ſex, eadem duodecim ad novem. Eſt autem ratio ſesquitertia. Harmonicam porro ex his tribus, ſex, octo, duodecim: eſtque harmonicae proportionis duplex iudicium. Vnum, quando quam rationem habet vltimus ad primum, eandem habet exceſſus quo ſuperat vltimus medium, ad exceſſum quo primus ſuperatur a medio. Id euidentiſſimum fiet ex modo propoſitis numeris, qui ſunt ſex, octo, duodecim. Vltimus enim primi duplus eſt, et exceſſus quibus ſe inuicem hi numeri ſuperant, item dupli. Nam duodenarius octonarium ſuperat quaternario, et octonarius ſenarium binario. Quatuor autem duorum duplum eſt. Alterum autem iudicium harmonicae proportionis, quando medius aequa portione et ſuperat et ſuperatur ab extremis: octo enim conſiſtens in medio, ſuperat primum portione tertia: ſubtractis enim ſex, reliqua duo ſunt primi tertia portio. Superatur quoque ab vltimo aequa portione. Subtractis enim octo a duodecim, reliqua quatuor fient vltimi portio tertia. Haec neceſſario prius dicenda habuimus de dignitate quam habet hoc diagramma ſiue laterculus, ſiue quocunque alio libet appellare nomine. Tot ideas atque etiam plures ſeptenarius oſtendit in rebus incorporeis et intelligibilibus: extendit autem ſe eius natura et in omnem viſibilem eſſentiam, ad coelum ac terram, huius vniuerſi fines, pertingens. Quae enim mundi pars erga ſeptenarium non afficitur, amore et deſiderio eius domita? Primo coelum ipſum aiunt ſeptem cinctum circulis, quorum nomina ſunt haec, arcticus, antarcticus, tropicus aeſtiualis, tropicus brumalis, aequinoctialis, ſignifer, et inſuper lacteus, nam horizon noſtra eſt affectio, quatenus quisque aut acute cernit, aut contra, ſenſu

o) melius προειρήσθω, quod etiam reponendum monet doctiſſ. Benz.

p) Sic Chriſtoph. et vnus Cod. Paris. et C. A. (pro φθάσασαν Edit.)

q) Sic Coisl. (Edit. τὸ μὲν - - τὸ δὲ)

τε δὲ μείζω περιγραφήν. Οἵγε μὴν πλάνητες, ἡ τ' ἀντίῤῥοπος ςρατιὰ τῆς τῶν ἀπλανῶν, ἑπτὰ διακοσμοῦνται τάξεσι, πλείςην ἐπιδεικνύμενοι συμπάθειαν πρὸς ἀέρα καὶ γῆν. τὸν μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐτησίους ἐπικαλουμένας ὥρας r) τρέπουσι, καθ' ἑκάςην μυρίας ὅσας ἐμποιοῦντες μεταβολὰς, νηνεμίαις, αἰθρίαις, νεφώσεσι, βίαις ἐξαισίαις πνευμάτων· πάλιν τε ποταμοὺς πλημμυροῦσι καὶ μειοῦσι, καὶ πεδία λιμνάζουσι, καὶ τοὐναντίον ἀφαυαίνουσι· καὶ πελαγῶν ἐργάζονται τροπὰς, ἐξ αναχωρούντων ἢ παλιῤῥοίαις χρωμένων. s) εὑρείας γάρ ἐςιν ὅτε t) κόλπον θαλάττης ὑποσυράσαις ἀμπώτεσι, βαθὺς ἐξαίφνης αἰγιαλὸς u) εἴσεισι· καὶ μικρὸν ὕςερον x) ἀναχθείσης, πελάγη y) βαθύτατα οὐ βραχείαις ὁλκάσιν, ἀλλὰ μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεόμενα. Καὶ μὲν δὴ τὰ ἐπίγεια πάντα ζῶά τε αὖ καὶ φυτὰ, καρποὺς γεννῶντα, αὔξουσι καὶ τελεσφοροῦσι, τὴν ἐν ἑκάςοις φύσιν δολιχεύειν z) παρασκευάζοντες, ὡς νέα παλαίοις ἐπανθεῖν, καὶ ἐπακμάζειν, πρὸς χορηγίας ἀφθόνους τῶν δεομένων. Ἄρκτος τε μὴν ἥν φασι πλωτήρων εἶναι προπομπὸν, ἐξ ἑπτὰ ἀςέρων συνέςηκεν· εἰς ἣν ἀφορῶντες κυβερνῆται τὰς ἐν θαλάττῃ μυρίας ὁδοὺς ἀνέτεμον, πράγματι ἀπίςῳ καὶ μείζονι ἢ κατὰ a) γνώμην ἀνθρωπίνην ἐπιθέμενοι. ςοχασμῷ γὰρ τῶν εἰρημένων ἀςέρων, τὰς πρὶν ἀδηλουμένας χώρας ἀνεῦρον, νήσους μὲν οἱ τὴν ἤπειρον οἰκοῦντες, νησιῶται δὲ ἠπείρους. Ἔδει γὰρ ὑπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας οὐρανοῦ, ζώῳ τῷ θεοφιλεῖ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναδειχθῆναι τοὺς μυχοὺς ἀνθρώπων γένει. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τῶν πλειάδων χορὸς ἀςέρων ἑβδομάδι συμπεπλήρωται, ὧν αἱ ἐπιτολαὶ καὶ αἱ ἀποκρύψεις μεγάλων

r) τρέπουσι] additur in MSS. καὶ μεταβάλλουσι.

s) Sic MSS. pro εὑρεῖν in edit.

t) Sic MS. Aug. (pro κόλποι θαλάττης ὑποσυρείσης in edit.)

u) Sic MSS. Col. Nov. et Aug. Editi ἴησι

x) MSS. habent ἀναχυθείσης.

ſenſu circumquaque protendente ſe vlterius aut citerius. Quin et planetae, et fixarum cohors aduerſum curſum tenens, ſeptem diſtinguuntur ordinibus, maximum prae ſe ferentes affectum erga terram et aëra: nam hunc quidem quaternis quotannis temporibus variant, per ſingula infinitas mutationes afferentes, tranquillitatibus, ſerenitatibus, nubilationibus, procellarum violentia. Fluuios quoque inundant et minuunt, camposque ſtagnare aut contra aridos reddunt. Quin et in mari easdem vices inducunt accedente recedenteque. Interdum enim ſpacioſi maris ſinum, refugiente aeſtu amplum repente littus occupat: et paulo poſt reuertente, mare ſe reddit altiſſimum, non paruis onerariis, ſed centies centenas amphoras vehentibus navigabile. Nec minus terrenis omnibus tum animantibus tum ſtirpibus largiuntur incrementa maturitatemque fructuum, ſingulorum naturam perpetuando, vt noui veteribus ſuccedant, moxque matureſcant ad praebendam indigentibus copiam. Quin et vrſa, quam vocant nautarum deductricem, e ſeptem ſtellis conſtat: quam ſpectando gubernatores mille viis ſulcant maria, tentantes rem arduam et maiorem quam pro humana ſapientia. Dictorum enim aſtrorum coniectura freti, ſcrutando inuenerunt regiones ignotas maioribus, continentis quidem incolae inſulas, inſulani vero regiones in continente ſitas: oportebat enim a puriſſima rerum parte, coelo animali Deo charo terrae ſimul marisque receſſus abditos oſtendi, videlicet humano generi. Huc accedit etiam pleiadum chorus ex ſeptem ſtellis abſolutus, quarum emerſus et occultationes magnorum commodorum cauſa fiunt omnibus: his enim occidentibus

y) additur in Cod. Med. ὤφθησαν.

z) melius παρασκευάζοντα, ſicut ſuperius γεννῶντα. Sed, ſi ferrent Codices, mallem reponere, σπεδάζοντα.

a) γνώμην] MSS. Vat. Coisl. et Aug. φύσιν, ſed forte nil mutandum.

λων ἀγαθῶν αἴτιαι πᾶσι γίνονται. δυομένων μὲν γὰρ, αὔλακες ἀνατέμνονται πρὸς σπόρον· ἡνίκα δ' ἂν μέλλωσιν ἐπιτέλλειν, ἀμητὸν εὐαγγελίζονται· καὶ ἐπιτείλασαι χαίροντας γεωπόνους πρὸς συγκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων ἐγείρουσιν· οἱ δ' ἄσμενοι τὰς τροφὰς ἀποτίθενται πρὸς τὴν καθ' aa) ἑκάστην ἡμέραν χρῆσιν. b) Ὅ, θ' ἡγεμὼν ἡμέρας ἥλιος, διττὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποτελῶν ἰσημερίας, ἔαρι καὶ μετοπώρῳ, τὴν μὲν ἐαρινὴν ἐν κριῷ, τὴν δὲ μετοπωρινὴν ἐν ζυγῷ, ἐναργεστάτην παρέχεται πίστιν τοῦ περὶ τὴν ἑβδόμην θεοπρεποῦς. Ἑκατέρα γὰρ τῶν ἰσημεριῶν ἑβδόμῳ γίνεται μηνὶ, καθ' ἃς καὶ ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας ἑορτάς· ἐπειδήπερ ἀμφοτέραις c) τὰ ὅσα ἐκ γῆς τελειογονεῖται, ἔαρι μὲν, ὁ τοῦ σίτου καρπὸς, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σπαρτά· μετοπώρῳ δὲ d) ὁ τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν ἄλλων πλείστων ἀκροδρύων. Ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν οὐρανίων τὰ ἐπίγεια ἤρτηται κατά τινα φυσικὴν συμπάθειαν, ὁ τῆς ἑβδομάδος λόγος ἄνωθεν ἀρξάμενος κατέβη καὶ πρὸς ἡμᾶς, τοῖς θνητοῖς γένεσιν ἐπιφοιτήσας· αὐτίκα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὸ δίχα τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρος ἑπταχῆ σχίζεται, πρὸς πέντε αἰσθήσεις, καὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον. ἃ δὴ πάντα, καθάπερ ἐν τοῖς θαύμασιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ νευροσπαστούμενα, τότε μὲν ἠρεμεῖ, τότε δὲ κινεῖται, τὰς ἁρμοττούσας σχέσεις καὶ κινήσεις ἕκαστον. Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ σώματος εἴ τις ἐξετάζειν ἐπιχειρήσειε, τά τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς μέρη, καθ' ἑκάτερον ἑπτὰ εὑρήσει. Τὰ μὲν οὖν ἐν φανερῷ ταῦτ' ἐστὶ, κεφαλὴ, στέρνα, γαστὴρ, διτταὶ χεῖρες, διτταὶ βάσεις· τὰ δ' ἐντὸς λεγόμενα σπλάγχνα, στόμαχος, καρδία, πνεύμων, σπλὴν, ἧπαρ, νεφροὶ δύο. Πάλιν τε αὖ τὸ ἡγεμονικώτατον ζώῳ, κεφαλὴ, τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἑπτὰ χρῆται· δισὶν ὀφθαλμοῖς, ἀκοαῖς ἴσαις, e) αὐλοῖς μυκτῆρος δι-

aa) ἑκάστης ἡμέρας Cod. A. P.
b) MS. Med. ὅτε μέγας ἡγεμών·
c) τὰ deest in Editis. P.

tibus ſulci proſcinduntur ad ſementem: cum vero oriri incipiant, laetum futurae meſſis nuncium afferunt, exortae agricolas geſtientes ad comportationem rerum neceſſariarum excitant: illi vero alacriter recondunt cibaria, quae mox in quotidianos vſus depromant. Sol ipſe diei dux, bina quotannis aequinoctia faciens, vere atque autumno, vernum in ariete, autumnale in libra, euidentiſſimam probationem exhibet auguſtae dignitatis in ſeptenario: vtrumque enim aequinoctium fit menſe ſeptimo: quibus temporibus etiam feſta indixit lex maxima et celeberrima; quandoquidem vtroque, quicquid terra fert, perficitur, vere quidem frumentum, et quaecunque ſeminamus alia: autumno vero vitis fructus, et plerarumque aliarum arborum: ſed quoniam a coeleſtibus terrena dependent juxta quendam naturalem conſenſum, ſeptenarii ratio ſuperne orta, deſcendit et ad nos, mortalia peruadens genera. Iam primum noſtrae animae, excepta mente rectrice, partes ſeptem ſunt, accedente ad quinque ſenſus organo vocis, et poſtremo, vi genitali: quae ſane omnia, ſicut fit in ſigillariis, a mente tanquam occultis quibusdam nervis trahente, nunc mouentur, nunc quieſcunt, idque motibus et habitibus congruis. Similiter et corporis, ſi quis internas externasue partes examinet, vtrinque ſeptenas inueniet: in propatulo quidem hasce: caput, pectus, ventrem, manus geminas et pedes: inteſtina vero, ſtomachum, cor, pulmonem, lienem, iecur, renes duos: item quod regnum obtinet in animante caput, maxime neceſſariis organis ſeptem vtitur, geminis oculis auribusque et totidem naribus, ſeptimoque ore, *per quod mortalia* (vt ait Plato) *intrant, exeunt immortalia.* Intrant enim id cibi et potus, corruptibilis corporis alimenta corruptibilia: prodeunt autem ſermones immortalis animae immortales leges,

d) τὸ τῆς editi et Cod. A. P.

e) Sic MSS. editi (cum Cod. A.) αὐλοῖς

σὶν, ἑβδόμῳ ϛόματι, δι᾽ ȣ̓ γίνεται θνητῶν μὲν, ὡς ἔφη Πλάτων, f) εἴσοδος· ἔξοδος δ᾽ ἀφθάρτων. Ἐπεισέρχεται μὲν γὰρ αὐτῷ σιτία καὶ ποτὰ, φθαρτȣ̃ σώματος φθαρταὶ τροφαί. g) λόγοι δ᾽ ἐξίασιν, ἀθανάτȣ ψυχῆς ἀθάνατοι νόμοι, δι᾽ ὧν ὁ λογικὸς βίος κυβερνᾶται. Τὰ δὲ διὰ τῆς ἀρίϛης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως h) κρινόμενα μετέχει τȣ̃ ἀριθμȣ̃ κατὰ γένος· ἑπτὰ γάρ ἐϛι τὰ ὁρώμενα, σῶμα, διάϛασις, σχῆμα, μέγεθος, χρῶμα, κίνησις, ϛάσις· καὶ παρὰ ταῦτα ȣ̓δὲν ἕτερον. Συμβέβηκε μέντοι καὶ τὰς τῆς φωνῆς μεταβολὰς ἁπάσας ἑπτὰ εἶναι, τὴν ὀξεῖαν, τὴν βαρεῖαν, τὴν περισπωμένην, καὶ τέταρτον δασὺν φθόγγον, καὶ ψιλὸν πέμπτον, καὶ μακρὸν ἕκτον, καὶ βραχὺν ἕβδομον. Ἀλλὰ γὰρ καὶ i) κινήσεις ἑπτὰ εἶναι συμβέβηκε· τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν ἐπὶ δεξιὰ, τὴν ἐπ᾽ εὐώνυμα, τὴν πρόσω, τὴν κατόπιν, τὴν ἐν κύκλῳ, ἃς ἐν τοῖς μάλιϛα τρανοῦσιν οἱ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενοι. Φασὶ δὲ καὶ τὰς διὰ τȣ̃ k) σώματος ἐκκρίσεις ὑπεϛάλθαι τῷ λεχθέντι ἀριθμῷ. διὰ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν δάκρυα προχεῖται· διὰ δὲ μυκτήρων αἱ ἐκ κεφαλῆς καθάρσεις· διὰ δὲ ϛόματος οἱ ἀποπτυόμενοι σίελοι. Εἰσὶ δὲ καὶ διτταὶ δεξάμεναι πρὸς τὰς τῶν περιττωμάτων ἀποχετεύσεις ἡ μὲν ἔμπροσθεν, ἡ δὲ κατόπιν· ἕκτη δ᾽ ἐϛὶν, ἡ δι᾽ ὅλου τȣ̃ σώματος ἐν ἱδρῶτι πρόχυσις, καὶ ἡ φυσικωτάτη σπέρματος πρόεσις διὰ τῶν l) γεννητικῶν. Πάλιν τε αὖ γυναιξὶν ἡ m) καταφορὰ τῶν καταμηνίων εἰς ἑπτὰ τὰς πλείϛας ἡμέρας χορηγεῖται. καὶ n) τὰ κατὰ γα-

f) Locus exſtat in Timaeo p. 75.

g) Sic MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nov. editi (cum Cod. A.) λόγȣ.

h) MS. Med. ἐπεισκρινόμενα.

i) Sic Plato in Timaeo p. 34. atqui noſter infra p. 569. ed. Franc. ſextuplicem eſſe motum adnotat. Ita Clem. Alex. Strom. VI. p. 871.

k) σώματος] ex MS. Med. adde γινομέναι

leges, per quas rationalis vita regitur. Item quae per viſum praeſtantiſſimum omnium ſenſuum iudicantur, ad eundem numerum pertinent in genere. Septem enim ſunt, quae conſpiciuntur, corpus, diſtantia, figura, magnitudo, color, motus, ſtatus; praeterea nihil. Vocis quoque mutationes vniuerſae cadunt in ſeptenarium, acuta, grauis, circumflexa, quarto loco ſonus aſper, quinto lenis, ſexto longus, breuis ſeptimo. Quin et motus ſeptem eſſe animaduertuntur, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſumque, prorſum, retrorſumque, et in orbem, qui motus clariſſime explicantur ab iis qui ſaltandi artem oſtentant. Aiunt inſuper ſecretiones per corpus ſubiici modo dicto numero: namque ex oculis promanant lachrymae, ſicut per ambas nares purgationes capitis: per os item ſaliuae quas exſpuimus. Inſunt etiam geminae cloacae, per quas deriuantur excrementa corporum, altera antica, poſtica altera. Sextum eſt per totum corpus ſudoris profluuium, adhaec naturaliſſima ſeminis effuſio per membra genitalia. Rurſum mulierum fluxus menſtruus ad diem vt plurimum ſeptimum durat: et foetus intra vterum menſibus ſeptem animantur naturaliter, vt quiddam valde mirandum accidat: fiunt enim ſeptimeſtres partus vitales, cum octimeſtres omnino impoſſibile ſit viuere. Graues quoque morbi corporum, praeſertim cum ex mala temperatura virium in febres continuas incidimus, ſeptimo ferme die iudicantur. Hic enim in tali de vita certamine, aliis ſalu-

 tem,

l) γεννητικῶν] additur in Cod. Med. Φησὶ δὲ καὶ Ἱπποκράτης ὁ τῆς Φύσεως ἐπιγνώμων, ἐν ἑβδομάδι κρατηνεῖσθαι καὶ τὴν πῆξιν τῆς γονῆς, καὶ τὴν ἀνάπλησιν τῆς σαρκός·

m) Idem Cod. Φορά

n) vid. Hippocratem de Carnibus, prope finem, item de Partu Septimeſtri, quin et de octimeſtri; Cenſorinum de Die Nat. c. 7. et quos ad illum copioſe citat Lindenbrog. Benz. Citantur haec a Ioh. Damaſc. in Parall. Sacr. tit. περὶ γυναικῶν κυήσεων.

γαςρὸς βρέφη μησὶν ἑπτὰ ζωογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς παραδοξότατόν τι nn) συμβαίνειν· γίνεται γὰρ τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα, τῶν ὀκτωμηνιαίων ὡς ἐπίπαν ζωογονεῖσθαι μὴ δυναμένων. ἅιτε βαρεῖαι νόσοι σωμάτων, καὶ μάλιϛ᾽ ὅταν ἐκ δυσκρασίας τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων πυρετοὶ συνεχεῖς ἐπισκήψωσιν, ἑβδόμῃ μάλιςά πως ἡμέρᾳ διακρίνονται. δικάζει γὰρ ἀγῶνα τὸν περὶ ψυχῆς, τοῖς μὲν σωτηρίαν ψηφιζομένη, τοῖς δὲ θάνατον. Ἡ δὲ δύναμις αὐτῆς ȣ̓ μόνον τοῖς εἰρημένοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρίςαις τῶν ἐπιςημῶν ἐπιπεφοίτηκε, γραμματικῇ καὶ μουσικῇ. Λύρα μὲν γὰρ ἡ ἑπτάχορδος, ἀναλογοῦσα τῇ τῶν ἑπτὰ πλανήτων χορείᾳ, τὰς ἐλλογίμȣς ἁρμονίας ἀποτελεῖ, χεδόν τι τῆς κατὰ μȣσικὴν ὀργανοποιΐας ἁπάσης ἡγεμονὶς ȣ̓̂σα· ςοιχείων τε τῶν ἐν γραμματικῇ τὰ λεγόμενα φωνήεντα ἐτύμως, ἑπτά ἐςιν, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα, φωνὰς ἐνάρθρȣς o) ἀποτελεῖ. Τῶν μὲν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον, ὁλοκλήρȣς κατασκευάζοντα τοὺς φθόγγȣς· τῶν δ᾽ ἀφώνων τρέπει καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις, ἐμπνέοντα τῆς ἰδίας δυνάμεως, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά. Διό μοι δοκοῦσιν οἱ τὰ ὀνόματα τοῖς γράμμασιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφημίσαντες, ἅτε σοφοὶ, καλέσαι oo) τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἀπὸ τȣ̃ περὶ αὐτὸν p) σεβασμοῦ, καὶ τῆς προσούσης σεμνότητος. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ q) προςιθέντες τὸ ἐλλειφθὲν ὑφ᾽ ἑλλήνων ςοιχεῖον τὸ σ, τρανȣ̃σιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἔμφασιν ἐτυμωτέραν, qq) σέπτεμ r) προσαγορεύοντες, ἀπὸ τȣ̃ σεμνȣ̃, καθάπερ ἐλέχθη, καὶ σεβασμοῦ.

s) Ταῦτα καὶ πλείω λέγεται καὶ φιλοσοφεῖται περὶ ἑβδομάδος· ὧν ἕνεκα τιμῆς μὲν ἔλαχεν ἐν τῇ φύσει *) τ[...]

ἀνα[...]

nn) Cod. A. συμβαίνει P.

o) Sic MSS. Editi ἀποτελεῖν· cum quibus Cod. A. conuenit. P.

oo) τὸν Cod. A. deest. P.

p) vid. Nicomachum in excerptis apud Phot. Cod. 187. [...] Macrob. in Somn. Scip. L. I. c. 6. Etymolog. Mag[n.] v. ἑπτάς.

tem, aliis mortem decernit. Eiusdem numeri vis non ſolum in iam dictis, verum etiam in optima quaque ſcientia verſatur, vt grammatica et muſica. Lyra enim ſeptem tenta fidibus, proportione reſpondens ſeptem erraticarum choreae, memorabiles harmonias perficit, princeps inter omnia propemodum inſtrumenta muſica: inter elementa quoque grammaticae, vocales quae vere ſic dicuntur, ſeptem ſunt, quandoquidem et per ſe videntur ſonare, et aliis coniunctae, voces articulatas efficiunt: nam in ſemiuocalibus ſupplent quod deeſt, reddendo ſonos integros, mutarum vero vertunt et mutant naturas, afflando eis vim ſuam, vt ineffabiles antea iam fiant effabiles. Quamobrem mihi videntur primi nominum impoſitores, quippe ſapientes, vocaſſe hunc numerum ἀπὸ τȣ̃ σεβασμȣ̃, id eſt ab inſita maieſtate et dignitate. Romani certe addito ſigma quod deeſt in Graeco vocabulo, clarius etiam exprimunt vim etymologicam, SEPTEM eum appellando, a maieſtate eius (vt dictum eſt) et veneratione.

Haec aliaque plura a philoſophiae ſtudioſis dicuntur de ſeptenario, propter quae ſummos honores in natura me-

q) ἀγνοȣ̃ντες προςίθενται MS. Med. item mox καὶ τρανȣ̃σι et ἐτυμώτερον.

qq) Cod. A. σέπτε. P.

r) προσονομάζοντες Cod. Med.

s) ταῦτα καὶ ἔτι Cod. Med.

*) Cod. A. τῆς. P.

ἀνωτάτω. τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, οἱ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν· ἐκτετίμηται δ' ὑπὸ τοῦ φιλαρέτου Μωσέως, ὃς τὸ κάλλος αὐτῆς ἀνέγραψεν ἐν ταῖς ἱερωτάταις τοῦ νόμου στήλαις· ταῖς δὲ διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων ss) ἐνεχάραξε, δι' ἓξ ἡμερῶν κελεύσας ἄγειν t) ἱερὰν ἑβδόμην, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνέχοντας ἔργων ὅσα κατὰ ζήτησιν βίου καὶ πορισμὸν, ἑνὶ μόνῳ σχολάζοντας τῷ φιλοσοφεῖν εἰς βελτίωσιν ἠθῶν, καὶ τὸν τοῦ συνειδότος ἔλεγχον· ὃς ἐνιδρυμένος τῇ ψυχῇ, καθάπερ δικαστὴς, ἐπιπλήττων οὐ δυσωπεῖται, τὰ μὲν σφοδροτέραις ἀπειλαῖς, τὰ tt) δὲ μετριωτέραις νουθεσίαις χρώμενος· περὶ μὲν οὖν ἔδοξεν u) ἀπειθεῖν ἐκ προνοίας, ἀπειλαῖς, περὶ δὲ ὧν ἀκούσια, διὰ τὸ ἀπροοράτως ἔχειν, νουθεσίαις, ὑπὲρ τοῦ μηκέθ' ὁμοίως ὀλισθεῖν.

Ἐπιλογιζόμενος δὲ τὴν κοσμοποιΐαν, κεφαλαιώδει τύπῳ φησίν· Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο, x) ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. Ἆρ' οὐκ ἐμφανῶς τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς ἰδέας παρίστησιν, ἃς τῶν αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων σφραγῖδας εἶναι συμβέβηκε; πρὶν γὰρ χλοῆσαι τὴν γῆν, αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων χλόη, φησὶν, ἦν· καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι χόρτον ἐν ἀγρῷ, χόρτος ἦν οὐχ ὁρατός. Ὑπονοητέον δ' ὅτι καὶ ἑκάστου τῶν ἄλλων ἃ δικάζουσιν αἰσθήσεις τὰ πρεσβύτερα εἴδη καὶ μέτρα, οἷς εἰδοποιεῖται καὶ μετρεῖται τὰ γινόμενα, προϋπῆρχε. Καὶ γὰρ εἰ xx) μὴ κατὰ μέρος, ἀθρόα πάντα διεξελήλυθε, φροντίζων εἴ καί τις ἄλλος βραχυλογίας, οὐδὲν ἧττον τὰ ῥηθέντα ὀλίγα δείγματα τῆς τῶν y) πάντων ἐστὶ φύσεως, ἥτις ἄνευ ἀσωμάτου παραδείγματος, οὐδὲν

ss) Editi et Cod. A. ἐχάραξε. P.

t) Vat. ἡμέραν

tt) τὰ δὲ καὶ μετρ. Cod. A. et editi. P.

u) MS. Vat. ἀδικεῖν

meruit, nec minus honoratur apud praeſtantiſſimos vel Graecos vel Barbaros, qui exercent diſciplinam mathematicam: in honore eſt etiam apud virtutum amantiſſimum Moſen, qui eius pulchritudinem inſcripſit ſacratiſſimis legis tabulis, eandemque animis ſuorum omnium inſculpſit, poſt ſex dies jubens feſtum agi ſeptimo, ab aliis abſtinendo operibus, quaecunque ad quaerendum parandumque victum attinent, interim vacando vni philoſophiae ſtudio, corrigendisque moribus et examini conſcientiae, quod inſitum in anima, tanquam iudex obiurgare non veretur, interdum intentando minas vehementius, interdum admonendo modeſtius: eos quidem qui ſponte ſua contumaces ſunt, minis territans, eos vero qui peccant intuiti per imprudentiam, leniter admonens, ne poſthac labantur ſimiliter.

Deinde per epilogum creationem mundi ſummatim memorans, inquit propheta: *Hic eſt liber generationis coeli et terrae, quando creata ſunt, die quo fecit Deus coelum et terram, et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam agri priusquam germinaret.* An non manifeſte incorporeas et intelligibiles ideas memorat, quibus tanquam annulis ſignatoriis exprimi res ſenſibiles contigit? prius enim quam terra virgultum proderet, ait in rerum natura virgultum ipſum fuiſſe, et priusquam herba in agro exiſteret, herbam fuiſſe inuiſibilem. Subintelligendum autem quod et ante ſingulas res alias, quas ſenſus diiudicant, antiquiores effigies, menſuraeque quibus ſpecificantur et menſurantur, iam fuerant. Nam etiamſi omnia particulariter non commemorauit vir breuitatis ſtudioſus ſiquis alius, nihilominus iam dicta pauca haec ſunt argumenta naturae vniuerſorum, quae absque incorporeo exemplari nihil in re-

x) ἡ ἡμέρα ſine jota ſubſcripto Cod. A. et editi: de qua lectione vide Hornemann Exercit. in LXX. ex Phil. Spec. I. p. 51. 52. P.

xx) μὴ inſerui fide Codicum.

y) συμπάντων Cod. A. et Editi P.

οὐδὲν τελεσιουργεῖ τῶν ἐν αἰσθήσει. Τῆς δ' ἀκολουθίας ἐχόμενος, καὶ τὸν εἱρμὸν τῶν ἑπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα διατηρῶν, λέγει ἑξῆς, Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν z) ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον αὐτῆς· Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι φιλόσοφοι τὸ σύμπαν ὕδωρ ἓν στοιχεῖον εἶναί φασι τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη· Μωσῆς δ' ὀξυωπεστέροις ὄμμασι καὶ τὰ μακρὰν εἰωθὼς εὖ μάλα θεωρεῖν καὶ καταλαμβάνειν, στοιχεῖον μὲν a) οἴεται εἶναι τὴν μεγάλην θάλατταν, μοῖραν τετάρτην τῶν συμπάντων, ἣν οἱ μετ' αὐτὸν ὠκεανὸν προσαγορεύοντες, τὰ παρ' ἡμῖν πλωτὰ πελάγη b) λιμένων ἔχειν c) λόγον νομίζουσι· τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ θαλαττίου, προσκατατάξας αὐτὸ γῇ, καὶ μέρος ταύτης ὑπολαβὼν οὐκ ἐκείνου, d) διά γε τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν πρότερον· ἵν' ὡς ἂν ὑπὸ δεσμοῦ συνέχηται γλυκείᾳ ποιότητι, κόλλης τρόπον e) ἐνοῦσῃ. ξηρὰ γὰρ ἀπολειφθεῖσα, μὴ παραδυομένης f) ὑγρότητος, διὰ τῶν ἀραιωμάτων καὶ πολυσχιδῶς ἐπιφοιτώσης, κἂν g) διεῖλεν αὐτό. συνέχεται δὲ καὶ διαμένει, τὰ μὲν πνεύματος ἑνωτικοῦ δυνάμει, τὰ δὲ νοτίδος οὐκ ἐώσης h) ἀφαυαινομένην καὶ κατὰ τρύφη μικρὰ καὶ μεγάλα θρύπτεσθαι. Μία μὲν αἰτία ἥδε· λεκτέον δὲ καὶ ἑτέραν στοχαζομένην ὥσπερ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀληθείας. Οὐδὲν τῶν γηγενῶν ἄνευ ὑγρᾶς οὐσίας συνίστασθαι πέφυκε. μηνύουσι i) δὲ τοῦτο αἱ καταβολαὶ τῶν σπερμάτων, ἅπερ ἢ ὑγρά ἐστιν, ὡς τὰ τῶν ζώων, ἢ οὐκ ἄνευ ὑγρότητος βλαστάνει, τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν φυτῶν ἐστίν. Ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι ἀνάγκη τὴν λεχθεῖσαν ὑγρὰν οὐσίαν

z) ἐκ MSS. ut et Textus τῶν ὁ.

a) οἴεται] MS. Med. φησι.

b) melius forsan λιμνῶν, *ſtagnorum.*

c) λόγον] Sic MSS. pro μεγέθη in editis (et Cod. A.)

d) Sic MS. Aug. et Chriſtoph. (pro διά τε.)

e) Sic MSS. pro ἐνούσης in editis.

rebus ſenſibilibus perficit: deinde ordinem ſequendo, et obſeruando rerum connexionem dicit: *Fons autem aſcendebat e terra, et irrigabat omnem ſuperficiem eius.* Nam alii philoſophi vniuerſam aquam aiunt eſſe elementum vnum ex quatuor, ex quibus mundus creatus eſt. Sed Moſes acrioribus oculis etiam longinqua diligenter contemplari et comprehendere ſolitus, elementum quidem opinatur eſſe magnum hoc mare, partem quartam vniuerſi, quam poſteriores oceanum nominantes, maria quae nos permeamus ad illum collata habere portuum rationem exiſtimant: dulcem autem aquam et potabilem ſecreuit a marina, quam terrae attribuit, ratus huius partem non illius, vel ob cauſam dictam ſuperius, vt tanquam vinculo contineatur dulci humore pro glutine inſito: arida enim relicta nullo ſubintrante humore, qui foramina ipſius varia permearet, fortaſſe fatiſceret: nunc continetur et permanet, partim vi vnientis ſpiritus, partim humore qui non ſinit arefactam in fragmenmenta maiora minoraque comminui. Et haec quidem vna eſt cauſa: iam dicenda et altera, a veritate tanquam ſcopo non aberrans. Nihil e terra genitum absque humida eſſentia conſiſtere natura patitur: id ſemina iacta indicant; quae quidem aut humida ſunt vt animalium, aut ſine humiditate non germinant, qualia ſunt ſtirpium. Vnde liquet neceſſario dictam humidam eſſentiam partem eſſe terrae omnia parientis, ſicut in mulieribus menſtruorum fluxus. Aiunt enim naturae perquiſitores hunc eſſe foetuum corpoream eſſentiam in

 vte-

f) ὑγρότητος, διὰ τῶν ἀρ. καὶ πολυχιδῶς] Sic MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nov. Editi (cum cod. A. νοτίδος, διὰ τῶν ἀραιωμάτων πολυσχιδῶν.

g) διεῖλεν αὐτὸ] MS. Med. διελέλυτο, melius forte διελύετο.

h) Codices nonnulli ἀφανιεῖσθαι καὶ. (quod καὶ deest in Editis et Cod. A.)

i) τοῦτο inſerui monente Chriſtoph.

οὐσίαν μέρος εἶναι γῆς τῆς πάντα τικτούσης, καθάπερ ταῖς γυναιξὶ τὴν φορὰν τῶν ii) καταμηνίων. λέγεται γὰρ οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀνδρῶν φυσικῶν οὐσία σωματικὴ βρεφῶν εἶναι. τῶν δ' εἰρημένων οὐκ ἀποδεῖ καὶ τὸ μέλλον λέγεσθαι. πάσῃ μητρὶ καθάπερ ἀναγκαιότατον μέρος ἡ φύσις πηγάζοντας ἀνέδωκε μαστοὺς, προευτρεπισαμένη τροφὰς k) τῷ γεννησομένῳ. μήτηρ δ', ὡς ἔοικε, καὶ ἡ γῆ, παρ' ὃ καὶ τοῖς l) πρώτοις ἔδοξεν αὐτὴν Δήμητραν καλέσαι, τὸ μητρὸς καὶ γῆς ὄνομα συνθεῖσιν. οὐ γὰρ γῆ γυναῖκα ὡς εἶπε m) Πλάτων, ἀλλὰ γυνὴ γῆν μεμίμηται· ἣν n) ἐτύμως τὸ o) ποιητῶν γένος παμμήτορα, καὶ καρποφόρον, καὶ πανδώραν εἴωθεν ὀνομάζειν· ἐπειδὴ πάντων αἰτία γενέσεως καὶ διαμονῆς ζώων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἐστιν. Εἰκότως οὖν καὶ γῇ τῇ πρεσβυτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ μητέρων ἀνέδωκεν ἡ φύσις, οἷα μαστοὺς, ποταμῶν ῥεῖθρα καὶ πηγῶν, ἵνα τὰ φυτὰ ἄρδοιτο, καὶ ποτὸν ἄφθονον oo) ἔχοι πάντα τὰ ζῷα.

Μετὰ δὲ ταῦτά φησιν, ὅτι ἔπλασεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. Ἐναργέστατα καὶ διὰ τούτου παρίστησιν ὅτι διαφορὰ παμμεγέθης ἐστὶ τοῦ τε νῦν πλασθέντος ἀνθρώπου, καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ γεγονότος πρότερον. Ὁ μὲν γὰρ διαπλασθεὶς ἤδη, αἰσθητὸς, μετέχων ποιότητος, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστὼς, ἀνὴρ ἢ γυνὴ, φύσει θνητὸς ὤν· ὁ δὲ κατὰ τὴν εἰκόνα, ἰδέα τις, ἢ γένος, ἢ σφραγὶς, νοητὸς, ἀσώματος, οὔτ' ἄῤῥην οὔτε θῆλυ, ἄφθαρτος φύσει· τοῦ δ' αἰσθητοῦ καὶ ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου τὴν κατασκευὴν σύνθετον εἶναί p) φησιν ἐκ γεώδους οὐσίας καὶ πνεύματος θείου· γεγενῆσθαι γὰρ τὸ μὲν σῶμα, χοῦν q) τοῦ τεχνίτου λαβόντος, καὶ μορφὴν ἀνθρωπίνην ἐξ αὐτοῦ διαπλάσαντος, τὴν

ii) Editi et Cod. A. καταμηνιαίων.

k) Sic MS. Vat. et Christoph. Editi τῶν γεννησομένων

l) Plato in Cratylo. p.404. cf. et Suidam s. v. δημήτηρ. Benz.

m) Locus extat in Menexeno p. 238.

n) ὁμοίως MS. Med.

vero; nec dissentaneum est ab his quae diximus, quod mox dicetur. Cuilibet matri tanquam partem summe necessariam natura scaturientes mammas addidit, praeparans alimenta nascituris infantibus. Mater autem etiam terra esse videtur, quapropter et priscis illis placuit vocare δημήτηρ, composito e matre et terra nomine. *Non enim terra mulierem* (vt dixit Plato) *sed mulier terram imitatur:* quam poetica gens omniparentem, frugiferam, pandoramque scite nominare solita est: cum sit causa generationis et perpetuitatis tam stirpium quam animalium. Merito igitur terrae quoque antiquissimae matrum ac foecundissimae natura tanquam mammas dedit, amnium fluenta fontiumque, vt stirpes rigentur, et omnia animalia potum copiosum habeant.

Post haec autem inquit. *Formauit Deus hominem, humo sumpta de terra: et inspirauit in faciem eius spiritum vitae.* Hic quoque manifestissime docet, plurimum differre inter eum qui nunc formatus est hominem, et eum qui ad imaginem Dei factus est antea. Qui enim nunc formatur, sensibilis est, particeps qualitatis, ex corpore constans et anima, vir vel mulier, natura mortalis. Ille vero ad imaginem factus, idea quaedam aut genus aut signaculum, intelligibilis, incorporeus, nec mas, nec foemina, natura incorruptibilis: sensibilis autem et specialis hominis structuram compositam esse ait ex terrena essentia, et diuino spiritu. Factum enim corpus quidem ex humo quam sumpsit artifex, et formam humanam inde effinxit: animam vero ex nulla omnino re creata,

o) ποιητικὸν Editi et Cod. A. P.

oo) Cod. A. ἔχει. P.

p) Φασι Cod. Med.

q) citantur haec a Ioh. Damasc. MS. Parall. S. titulo περὶ ψυχῆς, ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιΐας.

τὴν δὲ ψυχὴν ἀπ᾽ ὐδενὸς γενητοῦ τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ ἐκ τῦ πατρὸς καὶ ἡγεμόνος τῶν ἁπάντων. Τὸ γὰρ ἐνεφύσησεν, ὐδὲν ἦν ἕτερον, ἢ πνεῦμα θεῖον ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος ἐκείνης φύσεως, r) ἀποικίαν τὴν ἐνθάδε ςειλάμενον, ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τῦ γένυς ἡμῶν. ἵν᾽ εἰ καὶ s) θνητὸς ὁ ἄνθρωπός ἐςι κατὰ τὴν ὁρατὴν μερίδα, κατὰ γοῦν τὴν ἀόρατον ἀθανατίζηται· Διὸ καὶ κυρίως ἄν τις εἴποι τὸν ἄνθρωπον θνητῆς καὶ ἀθανάτυ φύσεως εἶναι μεθόριον ἑκατέρας ὅσον ἀναγκαῖόν ἐςι μετέχοντα, καὶ γεγενῆσθαι θνητὸν ὁμῦ καὶ ἀθάνατον· θνητὸν μὲν κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ δὲ τὴν t) διάνοιαν ἀθάνατον. Ἐκεῖνος δ᾽ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ γηγενὴς, ὁ παντὸς τῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης, ἑκάτερα ἄριςος, ψυχήν τε καὶ σῶμα γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ, καὶ μακρῷ τινι τοὺς ἔπειτα u) δ᾽ ἐνεγκεῖν, κατὰ τὰς ἐν ἀμφοτέροις x) ὑπερβάσεις· ὁ γὰρ y) ἀληθείᾳ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ὄντως οὗτος ἦν. Τεκμηριώσαιτο δ᾽ ἄν τις τὴν μὲν τῦ σώματος εὐμορφίαν ἐκ τριῶν, ὧν ἐςι πρῶτον τόδε· ἄρτι τῆς γῆς νεοκτίςου φανείσης κατὰ τὴν τῦ πολλῦ ὕδατος διάκρισιν, ὃ προσεῤῥήθη θάλασσα, τὴν ὕλην συνέβαινε τῶν γιγνομένων ἀμιγῆ καὶ ἄδολον z) καὶ καθαρὰν εἶναι, ἐξ ἧς τὰ ἐπιτελούμενα εἰκότως ἦν ἀνυπαίτια. Δεύτερον δὲ, zz) ὐδὲ ἐκ τῦ τυχόντος μέρυς τῆς γῆς ἔοικεν ὁ θεὸς χοῦν λαβὼν, τὸν μὲν ἀνθρωποειδῆ τῦτον ἀνδριάντα πλάττειν ἐθελῆσαι μετὰ τῆς ἀνωτάτω σπυδῆς, ἀλλὰ διακρίνας ἐξ ἁπάσης τὸ βέλτιςον, ἐκ καθαρᾶς ὕλης τὸ καθαρώτατον καὶ a) διηθημένον ἄκρως, ὃ πρὸς τὴν κατασκευὴν μάλιςα ἥρμοζεν· Οἶκος γὰρ

r) Cod. Med. μετοικίαν.

s) Sic Chriſtophorſon. reponendum docet, pro θνητὸν in editis.

t) διάνοιαν] Cod. Med. ψυχήν.

u) δι᾽ ἐνεγκεῖν editi, forte διενεγκεῖν, vt in cod. A. habetur. P.

x) Cod. Med. ὑπερβολάς. (Cod. A. in margine pro ὑπερβάσεις ponit μεταβολάς. P.)

ta, ſed ex patre atque rectore rerum omnium. Nam quod dicit *Inſpirauit*, nihil erat aliud quam quod ſpiritus diuinus e beata illa et felice natura quaſi in coloniam huc eſſet miſſus ad vtilitatem noſtri generis: vt quamuis mortalis ſit homo iuxta partem conſpicuam, ſaltem iuxta inuiſibilem immortalis reddatur. Quamobrem proprie dicere licet, hominem mortalis et immortalis naturae eſſe confinium, vtriusque quantum neceſſe eſt participem, factumque mortalem ſimul et immortalem: mortalem iuxta corpus, iuxta mentem immortalem. Ille autem primus homo terrigena, princeps totius noſtri generis, vtraque parte praeſtantiſſimus et anima et corpore factus mihi videtur, longeque poſteros ſuos antecellere vtriusque praeſtantia: hic ipſe enim erat re vera pulcher atque bonus. Coniecturam autem formae eius corporis vel ex tribus licet capere, quorum ſit hoc primum. Cum terra tum recens extitiſſet ſecreta ab aquarum mole, quae mare eſt, ſequebatur vt materia rerum quae mare appellabatur ſincera et infucata puraque eſſet, ex qua quicquid conficiebatur, merito erat inculpabile. Secundo autem non ex quauis terrae parte *humo, ſumpta* videtur Deus hanc humana ſpecie ſtatuam formare voluiſſe ſumma cum diligentia: ſed ſelecta vndequaque optima, ex pura materia quod erat puriſſimum et perfecte excolatum, quod maxime ad hoc opus aptum erat. Domus enim quaedam aut templum ſacratum fabricabatur rationali animae, quam vtpote ſpeciem diuiniſſimam, *templum hoc* exhiberet. Tertia ratio

y) γὰρ ἐν ἀληθ. Editi et Cod. A. P.

z) καὶ καθαρὰν] MSS. καθόλȣ. Sed in MS. Med. uerbo καθαρὰν additur: ἔτι δὲ ὁλκὸν καὶ ἔνεργον. Ex eodem ſcribe mox ἀποτελȣ́μενα.

zz) Cod. A. ἐκ ἐκ. P.

a) διηθημένον] Margo Cod. Med. adſcriptum habet: εἶχε τὸ παλαιὸν διηνθημένον· (Cod. A. διηθισμένον, appoſita in margine vulgari lectione. P.)

γάρ τις b) ἡ νεὼς ἱερὸς ἐτεκταίνετο ψυχῆς λογικῆς, ἣν ἔμελλεν ἀγαλματοφορήσειν, ἀγαλμάτων τὸ θεοειδέστατον. Τρίτον, ὁ μηδὲ σύγκρισιν ἔχει πρὸς τὰ λεχθέντα· c) ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸς ἦν, τάτε ἄλλα καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μερῶν καὶ ἰδίᾳ καθ᾽ αὐτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας ἔχειν ἀριθμοὺς, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κοινωνίαν εὐαρμόστως ἀπηκριβῶσθαι· μετὰ δὲ τῆς συμμετρίας καὶ εὐσαρκίαν cc) προσέπλαττε, καὶ εὐχροιαν ἐνεζωγράφει, βουλόμενος, ὡς ἔνι μάλιστα, κάλλιστον ὀφθῆναι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον· Ὅτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν d) ἄριστος ἦν, φανερόν. οὐδενὶ γὰρ e) ἑτέρῳ παραδείγματι τῶν ἐν γενέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἔοικε χρήσασθαι, μόνῳ δ᾽, ὥσπερ εἶπον, τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ· διό φησιν ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα γεγενῆσθαι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ἐμπνευσθέντα εἰς τὸ πρόσωπον. ἔνθα τῶν αἰσθήσεων ὁ τόπος, αἷς τὸ μὲν σῶμα ἐψύχωσεν ὁ δημιουργός. f) Τὸν βασιλέα δὲ λογισμὸν ἐνιδρυσάμενος τῷ ἡγεμονικῷ, παρέδωκε δορυφορεῖσθαι, πρὸς g) τὰς τῶν χρωμάτων καὶ φωνῶν χυλῶν τε αὖ καὶ ἀτμῶν καὶ τῶν παραπλησίων ἀντιλήψεις, ἃς ἄνευ αἰσθήσεως δι᾽ αὐτοῦ μόνου καταλαβεῖν οὐχ οἷός τε ἦν. Ἀνάγκη δὲ παγκάλου παραδείγματος πάγκαλον εἶναι μίμημα· θεοῦ δὲ λόγος, καὶ αὐτοῦ κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ φύσει h) αἰσθητῷ κάλλος, ἀμείνων, οὐ κοσμούμενος κάλλει, κόσμος δ᾽ αὐτὸς ὢν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, εὐπρεπέστατος ἐκείνου. Τοιοῦτος μὲν i) οὖν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατά τε σῶμα καὶ ψυχὴν γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ, τοὺς τε νῦν ὄντας καὶ τοὺς k) πρὸ ἡμῶν διενεγκὼν ἅπαντας. ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα l) γέννησις ἐξ ἀνθρώπων, τὸν δὲ θεὸς ἐδημιούργησεν. ἐφ᾽ ὅσον δὲ κρείττων ὁ ποιῶν, ἐπὶ τοσοῦτο καὶ τὸ γενόμενον ἄμεινον. Ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκμάζον

ἀεὶ

b) ἡ νεὼς] MS. Med. ἦν ὡς· omiſſo in ſequentibus ἐτεκταίνετο. Ita vt ſententia ſic reſtituatur, οἶκος γὰρ ἦν ὡς ἱερὸς ψυχῆς λογικῆς·

c) citantur haec a Ioh. Damaſc. Par. S. MSS. tit. περὶ ψυχῆς καὶ νοῦ cc) Cod. A. προσανέπλαττε. P.

d) ἄριστον editi. P.

ratio ne conferenda quidem cum iam dictis. Opifex bonus erat, arte quoque inter caetera, vt singulae corporis partes et priuatim conuenientibus absoluerentur numeris, et apte in vniuersum cohaererent. Cum *membrorum* autem proportione habitudinem bonam effinxit, et pulchro colore depinxit, vt, quam maxime fieri potest, pulcherrimus idem qui primus homo aspiceretur. Quod autem in anima quoque par inerat praestantia, manifestum est: nullo enim creato exemplari in ea formanda vsus videtur, sed solo (vt diximus) suo ipsius verbo: ideoque dicit effigiem et imitamentum fuisse hunc hominem inspiratum in faciem, vbi sedes sensuum quibus corpus animauit opifex: deinde animo vt rege in partem principalem imposito circumdedit ei satellitium, vt colores et sonos, itidemque sapores atque odores et caetera similia perciperet, quae sine ope sensuum per seipsum percipere non poterat: sequitur autem necessario, omnibus modis pulchri exemplaris pulcherrimam esse imaginem: nam Dei verbum etiam eam quae in natura est pulchritudinem superat, quippe non ornatum sensibili pulchritudine, sed ipsum ornamentum illius (si vera fatenda sunt) decentissimum. Talis ergo mihi videtur factus primus homo tum corpore tum anima, omnium quotquot sunt fueruntue praestantissimus. Nos enim ex hominibus gignimur, illum vero Deus condidit. Quanto autem melior autor, tanto etiam opus melius. Quemadmodum enim quicquid viget senescente melius est, siue animal, siue planta, siue fructus, siue aliud quid ex his quae natura continet: sic par est illum recens creatum hominem summam fuisse vniuersi nostri generis, posteros vero eius non ita viguisse, degenerantibus vsque

for-

e) ἑτέρων παραδειγμάτων· MS. Med.

f) τὸν ἓν βασιλέα MS. Med.

g) τὰς τῶν deest in Edit. In Codice A. deest tantum τῶν. P.

h) αἰσθητῶ inserui monente Christoph.

i) ἓν deest in Edit. et Cod. A. P.

k) πρὸς in Editis P. l) γένεσις MS. Med.

ἀεὶ τοῦ παρηβηκότος βέλτιόν ἐστιν, εἴτε ζῶον, εἴτε φυτὸν, εἴτε καρπὸς, εἴτ᾽ ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ φύσει τυγχάνοι· οὕτως ἔοικεν ὁ μὲν πρῶτος διαπλασθεὶς ἄνθρωπος ἀκμὴ τοῦ ἡμετέρου παντὸς ὑπάρξαι γένους· οἱ δ᾽ ἔπειτα μηκέθ᾽ ὁμοίως ἐπακμάσαι, τῶν m) κατὰ γενεὰν ἀμαυροτέρας ἀεὶ τάς τε μορφὰς καὶ τὰς δυνάμεις λαμβανόντων· Ὅπερ ἐπί τε τῆς πλαστικῆς καὶ ζωγραφίας γινόμενον n) εἶδον· ἀποδεῖ γὰρ τὰ o) μιμήματα τῶν ἀρχετύπων· τὰ δ᾽ ἀπὸ τῶν μιμημάτων γραφόμενα καὶ πλαττόμενα, πολὺ μᾶλλον, ἅτε μακρὰν ἀφεστῶτα τῆς ἀρχῆς. παραπλήσιον δὲ πάθος καὶ ἡ μαγνῆτις ἐπιδείκνυται λίθος, τῶν γὰρ σιδηρῶν δακτυλίων, ὁ μὲν αὐτῆς ψαύσας, p) βεβαιότατα κρατεῖται· ὁ δὲ τοῦ ψαύσαντος ἧττον· ἐκκρέμαται δὲ καὶ τρίτος δευτέρου, καὶ τέταρτος τρίτου, καὶ πέμπτος τετάρτου, καὶ ἕτεροι ἑτέρων κατὰ μακρὸν στοῖχον ὑπὸ μιᾶς ὁλκοῦ δυνάμεως συνεχόμενοι, πλὴν δὲ οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀεὶ γὰρ οἱ πόῤῥω τῆς ἀρχῆς q) ἀπηρτημένοι χαλῶνται, διὰ τὸ τὴν ὁλκὴν r) ἀνεῖσθαι, μηκέθ᾽ ὁμοίως σφίγγειν δυναμένην· Ὅμοιον δή τι πεπονθέναι καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων φαίνεται, καθ᾽ ἑκάστην γενεὰν ἀμυδροτέρας λαμβανόντων τάς τε τοῦ σώματος καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ ποιότητας· τὸν δὲ ἀρχηγέτην ἐκεῖνον, οὐ μόνον πρῶτον ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ μόνον κοσμοπολίτην λέγοντες, ἀψευδέστατα ἐροῦμεν. Ἦν γὰρ οἶκος ὁ κόσμος αὐτῷ καὶ πόλις, μηδεμιᾶς χειροποιήτου κατασκευῆς δεδημιουργημένης ἐκ λίθων καὶ ξύλων ὕλης. ᾧ καθάπερ ἐν πατρίδι μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐνδιῃτᾶτο, φόβου μὲν ἐκτὸς ὤν, ἅτε τῆς τῶν s) περιγείων ἡγεμονίας ἀξιωθεὶς, καὶ πάντων ὅσα θνητὰ κατεπτηχότων, καὶ ὡς δεσπότῃ ὑπακούειν δεδιδαγμένων, ἢ βιασθέντων, ἐν εὐπαθείαις δὲ ταῖς ἐν εἰρήνῃ t) ἀπολέμως ζῶν ἀνεπίληπτος.

Ἐπεὶ

m) F. μεταγενεστέρων.

n) εἶδός ἐστι MS. Med. unde coniicio a Philone ſcriptum fuiſſe ἰδεῖν ἐστι

o) Sic MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nov. (Editi μιμητὰ, conſentiente Cod. A.)

formarum et virium ſucceſſionibus: quod quidem et in plaſtarum et in pictorum arte vidi fieri: deteriora enim ſunt quae exprimuntur ad exemplar propoſitum. Quaeque vero ſecundum illa ſunt picta vel ficta, multo magis degenerant: quippe longe remota a principio. Simile quiddam in magnete ſpectatur: nam qui e ferreis annulis ipſum tangit, haeret tenaciſſime: qui vero hunc deinceps, minus: pendent tamen et tertius a ſecundo et quartus a tertio et quintus a quarto, et alii ab aliis per longam ſeriem vna vi trahente continenteque, ſed non eodem modo. Semper enim quo longius abſunt a principio laxantur, eo quod remittatur vis attractoria, nec iam pariter aſtringere valeat. Tale quiddam et humano generi accidiſſe videtur, per ſingula ſecula ſuccedentibus exilioribus et corporis et animae viribus ac qualitatibus. Quod ſi principem illum noſtrum, non tantum primum hominem, ſed et ſolum mundi ciuem dicamus, dicemus veriſſime. Erat enim domus ei mundus et ciuitas: cum nulla adhuc eſſet manibus conſtructa ex ſaxorum lignorumque materia; in qua tanquam in patria ſecuriſſime habitabat extra omnem metum, vtpote dignatus dominatione rerum terreſtrium et formidandus caeteris animantibus, vt domino doctis obedire aut coactis, in iucunditatibus pacis innocenter et pacifice degens.

Quo-

p) Sic MSS. pro βιαιότατα in Editis (et Codice A.)
q) Sic MSS. Editi et Cod. A. ἐπηρτημένοι
r) Melius ἀνίεσθαι.
s) forte ἐπιγείων vti ſaepius ſupra.
t) ἀπολέμῳ MS. Med. (et Cod. A.)

Ἐπεὶ δὲ πᾶσα πόλις u) ἔννομος ἔχει πολιτείαν, ἀναγκαίως ξυνέβαινε τῷ κοσμοπολίτῃ χρῆσθαι πολιτείᾳ ᾗ καὶ σύμπας ὁ κόσμος· αὕτη δέ ἐστιν ὁ τῆς φύσεως ὀρθὸς λόγος, ὃς κυριωτέρᾳ κλήσει προσονομάζεται θεσμὸς, νόμος θεῖος ὢν, καθ' ὃν τὰ προσήκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα ἑκάστοις ἀπενεμήθη. x) Τῆς δὲ τῆς πόλεως καὶ πολιτείας ἔδει τινὰς εἶναι πρὸ ἀνθρώπου πολίτας, οἳ λέγοιντ' ἂν ἐνδίκως μεγαλοπολῖται, τὸν μέγιστον περίβολον οἰκεῖν λαχόντες, καὶ τῷ μεγίστῳ καὶ τελειοτάτῳ πολιτεύματι ἐγγραφέντες. Οὗτοι δὲ τίνες ἂν εἶεν, ὅτι μὴ λογικαὶ θεῖαι φύσεις, αἱ μὲν ἀσώματοι καὶ νοηταί· αἱ δὲ οὐκ ἄνευ σωμάτων, ὁποίους συμβέβηκεν εἶναι τοὺς ἀστέρας; οἷς προσομιλῶν καὶ συνδιαιτώμενος, εἰκότως ἐν ἀκράτῳ διέτριβεν εὐδαιμονίᾳ. συγγενής τε καὶ ἀγχίσπορος ὢν τοῦ ἡγεμόνος, ἅτε xx) δὴ πολλοῦ ῥυέντος εἰς αὐτὸν τοῦ θείου πνεύματος, πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐσπούδαζεν εἰς ἀρέσκειαν τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως, ἑπόμενος αὐτῷ κατ' ἴχνος ταῖς ὁδοῖς, ἃς y) ὡς λεωφόρους ἀνατέμνουσιν ἀρεταί· z) δι' ὧν μόναις ψυχαῖς θέμις προσέρχεσθαι, τέλος ἡγουμέναις τὴν πρὸς τὸν γεννήσαντα θεὸν a) ἐξομοίωσιν.

Τοῦ μὲν οὖν πρώτου φύντος ἀνθρώπου τὸ καθ' ἑκάτερον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κάλλος, εἰ καὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας ἔλαττον, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, ὡς οἷόν τε ἦν, εἴρηται· τοὺς δ' ἀπογόνους τῆς b) ἐκείνου μετασχόντας c) ἰδέας, ἀναγκαῖον εἰ καὶ ἀμυδροὺς, ἀλλ' οὖν ἔτι d) σώζειν τοὺς τύπους τῆς πρὸς τὸν e) πατέρα συγγενείας. Ἡ δὲ συγγένεια τίς; πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ᾠκείωται θείῳ λόγῳ, τῆς μακαρίας

u) Ita Mangeius, in Editis et Cod. A. est εὔνομος P.

x) Ταύτης τῆς πόλεως Editi et Cod. A. P.

xx) Cod. A. δὲ

y) ὡς inserui ex MSS. et Christoph.

z) MS. Med. διότι μόναν τῇ ψυχῇ - - τέλος ἡγουμένῃ τὴν &c.

Quoniam autem omnis bene constituta ciuitas habet instituta sua, necesse erat mundi ciues vti institutis cum toto mundo communibus. Ea sunt recta ratio naturae, quae ratio magis proprie cognominatur ius, lex diuina, suum cuique ita vt debetur et conuenit tribuens: huius ciuitatis ac reipublicae oportebat esse quosdam ante hominem ciues, qui merito dici possent magnae vrbis ciues, amplissima pomoeria sortiti ad habitandum, et ascripti in rempublicam maximam perfectissimamque: hi vero quinam alii possint esse, quam rationales diuinae naturae, partim intelligibiles incorporeaeque, partim non sine corporibus, quales stellae sunt? cum his conuiuendo et conuersando, verisimiliter in felicitate sincerissima degebat. Cognatus vero cum esset et propinquus summi regis quasi iam, plenus largissimo spiritu diuino, omnia tum dicere tum facere studebat ad placitum patris regisque sui, eius vestigiis insistens in viis, quas ceu publicas muniunt virtutes, per quas solis animabus fas est incedere, quae summum bonum arbitrantur, fieri genitori Deo similes.

Atque ita primi hominis vtraque pulchritudo tam corporis quam animae, et si multo infra veritatem, certe pro nostra virili, quantum fieri poterat, dicta est. Posteritas autem eiusdem ideae particeps, necessario tametsi obscuras, seruat tamen adhuc formas cognationis quae sibi cum patre illo intercedit: cuiusnam vero cognationis? omnis homo iuxta mentem diuino verbo est cognatus, beatae illius naturae sigillum siue particula

a) vid. Plat. in Theaeteto p. 176. Clem. Alex. Strom. II. p. 482.

b) Sic MSS. Vat. Aug. et Coll. Nov. quibus etiam consentit Christophors. (Editi et Cod. A. ἐκείνων μετέχοντας.)

c) ὁσίας MS. Vat.

d) MS. Med. διασώζειν.

e) MS. Med. προπάτορα· idque omnino recte, de Adamo enim protoplasto agitur.

ρίας φύσεως ἐκμαγεῖον, ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γεγονώς. κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν ἅπαντι τῷ κόσμῳ. Συγκέκριται γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν, γῆς, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, καὶ πυρός· ἑκάστου τῶν στοιχείων εἰσενεγκόντος τὸ ἐπιβάλλον μέρος, πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐταρκεστάτης ὕλης, ἣν ἔδει λαβεῖν τὸν δημιουργὸν, ἵνα τεχνιτεύσηται τὴν ὁρατὴν ταύτην εἰκόνα. Καὶ προσέτι, πᾶσι τοῖς λεχθεῖσιν, ὡς οἰκειοτάτοις καὶ συγγενεστάτοις χωρίοις ἐνδιαιτᾶται, τόπους ἀμείβων καὶ ἄλλοτε ἄλλοις ἐπιφοιτῶν· ὡς κυριώτατα φάναι τὸν ἄνθρωπον f) πάντα εἶναι, χερσαῖον, ἔνυδρον, πτηνὸν, οὐράνιον· ᾗ μὲν γὰρ οἰκεῖ καὶ βέβηκεν ἐπὶ γῆς, χερσαῖον ζῶόν ἐστιν· ᾗ δὲ δύεται καὶ νήχεται καὶ πλεῖ πολλάκις, ἔνυδρον. ἔμποροι καὶ ναύκληροι καὶ πορφυρεῖς, καὶ ὅσοι τὴν ἐπ᾽ ὀστρέοις καὶ ἰχθύσιν ἄγραν μετίασι, τοῦ λεχθέντος εἰσὶ σαφεστάτη πίστις. ᾗ δὲ μετέωρον ἀπὸ γῆς ἀνώφοιτον g) ἐξήρτηται τὸ σῶμα, λέγοιτ᾽ ἂν ἐνδίκως ἀεροπόρον εἶναι· πρὸς δὲ καὶ οὐράνιον, διὰ τῆς ἡγεμονικωτάτης τῶν αἰσθήσεων, ὄψεως, ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἑκάστῳ τῶν ἄλλων ἀστέρων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν συνεγγίζον.

Παγκάλως δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ἀνῆψε τῷ πρώτῳ· h) σοφίας γὰρ καὶ βασιλείας τὸ ἔργον· σοφὸς δ᾽ ἐκεῖνος αὐτομαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος i) χάρισι θείαις γενόμενος, καὶ προσέτι δὲ βασιλεύς. ἐμπρεπὲς δ᾽ ἡγεμόνι προσαγορεύειν ἕκαστον τῶν ὑπηκόων· Ὑπερβάλλουσα δ᾽ ὡς εἰκὸς δύναμις ἀρχῆς ἦν περὶ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ὃν σπουδῇ διαπλάσας ὁ θεὸς, ἠξίου δευτερείων. ὕπαρχον μὲν αὐτοῦ, τῶν δ᾽ ἄλλων ἡγεμόνα πάντων τιθείς· ὁπότε καὶ οἱ τοσαύταις γενεαῖς ὕστερον φύντες, ἤδη τοῦ γένους διὰ μακρὰς k) χρόνων περιόδους ἐξιτήλου ὄντος, οὐδὲν ἧττον ἔτι δεσπόζουσι τῶν ἀλόγων, καθάπερ λαμπάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀπὸ τοῦ πρώτου διαδοθὲν φυλάττοντες. Φησὶν οὖν ὅτι πάντα τὰ ζῶα

f) πάντα Christophorsonus expungendum monet, sed in omnibus MSS. legitur.

g) melius forte ἐξήρται.

quaedam, siue splendor et quasi radius: item mundo vniuerso iuxta structuram corporis. Est enim contemperatus ex iisdem elementis, terra, aqua, aëre, igne; singulis portionem suam conferentibus ad supplementum materiae sufficientissimae, quam oportebat sumere opificem, vt fabricaret hanc visibilem imaginem. Praeterea in omnibus modo dictis elementis, tanquam in domesticis cognatisque regionibus versatur, locum loco mutans, et alias alio se conferens, vt proprie dicere liceat hominem esse omnia: terrenum, aquaticum, volucrem, coelestem. Quatenus enim habitat et ingreditur in terra, terrestre est animal: quatenus vrinatur, natat, et saepe nauigat, aquaticum: cuius rei testes sunt naucleri, negociatores, purpurarum captatores, caeterorumque conchyliorum atque piscium: quatenus autem e terra in sublime ascendens corpus sursum tollitur, merito dici potest aëricola; atque insuper coeleste, propter principem inter sensus visum, quo solem adusque et lunam caeterarumque stellarum tum erraticarum tum fixarum singulas penetret.

Perpulchre autem et impositio nominum assignatur primo homini: ad sapientiam enim et regnum pertinet: at ille sapiens est suimetipse discipulus et doctor per Dei gratiam, et insuper rex quoque. Principi autem consentaneum, singulas res sibi subiectas suis appellare nominibus. Eximiam vero oportet fuisse imperandi vim in primo illo homine, quem accurate formatum Deus secundo post ipsum honore dignatus, subpraefectum sibi, rectorem aliarum rerum omnium constituit. Quandoquidem etiam tot seculorum posteritas eius, euanescente iam per tam longum spatium genere, nihilominus adhuc brutis dominatur, seruans tanquam scintillam principatus et potentiae haereditariae a primo traditam. Ait igitur

h) alludit ad Platonem in Crat. p. 390. it. 401.
i) MS. Med. *χερσὶ* et mox *ὑπερβαλλέσης*,
k) *χρόνων ἔτι περιόδες* in Editis. P.

ζῶα ἤγαγεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν l) ἄνθρωπον, ἰδεῖν βουλόμενος τίνας θήσεται προσρήσεις ἑκάστοις· οὐχ ὅτι m) ἐνεδοίασεν· ἄγνωστον γὰρ οὐδὲν Θεῷ· ἀλλ' ὅτι ᾔδει τὴν λογικὴν ἐν θνητῷ φύσιν κατεσκευακὼς αὐτοκίνητον, ὅπως ἀμέτοχος αὐτὸς ᾖ κακίας. Ἀπεπειρᾶτο δ' ὡς ὑφηγητὴς n) γνωρίμου, τὴν ἐνδιάθετον ἕξιν ἀνακινῶν, καὶ o) προσέτι τῶν οἰκείων ἀνακαλῶν ἔργων, ἵνα p) ἐπαυτοματίσῃ τὰς θέσεις, μήτ' ἀνοικείους, μήτ' ἀναρμόστους, ἀλλ' ἐμφαινούσας εὖ μάλα τὰς τῶν ὑποκειμένων ἰδιότητας. Ἀκράτου γὰρ ἔτι τῆς λογικῆς q) φύσεως ὑπαρχούσης ἐν ψυχῇ, καὶ μηδενὸς ἀῤῥωστήματος ἢ νοσήματος ἢ πάθους παρεισεληλυθότος, ταῖς r) φαντασίαις τῶν σωμάτων s) καὶ πραγμάτων ἀκραιφνεστάταις χρώμενος, εὐθυβόλους ἐποιεῖτο τὰς κλήσεις, εὖ μάλα στοχαζόμενος τῶν δηλουμένων, ὡς ἅμα λεχθῆναί τε καὶ νοηθῆναι τὰς φύσεις αὐτῶν· οὕτω μὲν ἐν ἅπασι τοῖς καλοῖς διέφερεν, t) ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνειν τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

Ἐπεὶ δ' οὐδὲν τῶν ἐν γενέσει βέβαιον, τροπὰς δὲ καὶ μεταβολὰς ἀναγκαίας τὰ θνητὰ δέχεται, ἐχρῆν καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀπολαῦσαί τινος κακοπραγίας. Ἀρχὴ δὲ τῆς ὑπαιτίου ζωῆς αὐτῷ γίνεται γυνή. μέχρι μὲν γὰρ εἷς ἦν, ὡμοιοῦτο τῷ κατὰ τὴν u) γένεσιν κόσμῳ καὶ Θεῷ, καὶ τῆς ἑκατέρου φύσεως x) ἀπεμάττετο τῇ ψυχῇ τοὺς χαρακτῆρας, οὐ πάντας, ἀλλ' ὅσους χωρῆσαι δυνα-

l) Ἀδὰμ MS. Med. Idem mox ἑκάστῳ

m) ἐνεδοίαζεν in Cod. A. et Editis. P.

n) γνώριμον Ioh. Damasc. Par. S. p. 474.

o) Christophors. inseri vult τὰ. sic quoque MS. Trin. sed locus procul dubio mendosus et forte mutilus. Sic vero legit Ioh. Damasc. in dicto fragmento: καθάπερ ὑφηγητὴς γνώριμον, κινεῖ πρὸς ἐπίδειξιν οἰκείαν, καὶ ἀφορᾷ τὰ ἄριστα αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἔγγονα. Forte igitur reponendum καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων· vide vero Damasc. qui sensum magis quam verba huius loci adducit, ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων.

tur ſcriptura: *Omnes animantes a Deo adductas ad hominem, vt videret quas hic appellationes ſingulis inderet:* non quod dubitaret, ignotum enim Deo nihil, ſed ſibi conſcius quod rationalem in mortali naturam fecerit ſuapte vi mobilem, ne ipſe eſſet vitii particeps. Itaque periculum faciebat eius, ſicut diſcipuli praeceptor, inſitum ei habitum excitans, et ad contemplationem operum ſuorum prouocans, vt eis ex tempore nomina imponeret, nec impropria, nec inconuenientia, ſed diſerte rerum proprietates exprimentia. Cum enim rationalis natura etiam tum pura maneret in anima, nullo turbante languore, aut morbo, aut affectu, puraſque haberet perceptiones tam corporum quam rerum, appoſita indidit nomina, cum res ſignificatas ſatis notas haberet, vt ad primum vocabuli ſonum mox natura cuiusque intelligeretur: tantum igitur omnigenarum virtutum inerat homini, vt contenderet ad ipſum finem humanae felicitatis.

Verum quia nihil eſt in rebus genitis firmum, ſed omnia mortalia neceſſarias mutationes admittunt, oportebat et primum hominem experiri aliquam infelicitatem. Vt autem obnoxius viueret, occaſio fuit mulier: donec enim ſolus erat, ſimilitudine referebat creatum mundum et Deum, geſtans vtriusque naturae formas expreſſas in anima, non omnes, ſed quotquot earum,

p) *ἀπαυτοματίσῃ* in Cod. A. et Editis. P.

q) MS. Med. *ἕξεως*.

r) MSS. *φαντασίας* et *λαμβάνων*.

s) *ἣ* in Cod. A. et Editis. P.)

t) *ὡς - - φθάνειν*, ita reponendum docet Chriſtophor. (pro *φθάνων* in Editis omiſſo *ὡς*. Cod. A. *ἐπ᾽ αὐτὸν τὸ πέρας φθάνων*. P.

u) *μόνωσιν* MS. Med. idque omnino recte. Sic noſter infra p. 41. 42. in Adami laudibus ponit, quod ſicut mundus et Deus, ille quoque Vnus eſſet et ſolus.

x) melius *ἐναπεμάττετο*.

δυνατὸν θνητὴν σύςασιν· Ἐπεὶ δ᾽ ἐπλάσθη καὶ γυνὴ, θεασάμενος ἀδελφὸν εἶδος, καὶ συγγενῆ μορφὴν, y) ἐνησμένισε τῇ θέᾳ, καὶ προσιὼν ἠσπάζετο. Ἡ δ᾽ ὐδὲν ἐκείνȣ προσβλέπουσα ζῶον ἐμφερέςερον ἑαυτῇ, γάννυταί τε καὶ ἀντιπροσφθέγγεται μετ᾽ αἰδȣ̃ς. z) Ἔρως δ᾽ ἐπιγενόμενος, καθάπερ ἑνὸς ζώȣ διττὰ τμήματα διεςηκότα συναγαγὼν εἰς ταυτὸν, a) ἁρμόττεται, πόθον ἐνιδρυσάμενος ἑκατέρῳ τῆς πρὸς θάτερον κοινωνίας εἰς τὴν τȣ̃ ὁμοίȣ γένεσιν. Ὁ δὲ πόθος οὗτος καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἡδονὴν ἐγέννησεν, ἥτις ἐςὶν ἀδικημάτων καὶ παρανομημάτων ἀρχὴ, b) δι᾽ ἣ ὑπαλλάττονται τὸν θνητὸν καὶ κακοδαίμονα βίον ἀντ᾽ ἀθανάτου καὶ εὐδαίμονος.

Ἔτι δὲ τȣ̃ ἀνδρὸς μονήρη βίον ζῶντος, μήπω c) διαπλασθείσης γυναικὸς, φυτευθῆναι λόγος ἔχει παράδεισον ὑπὸ θεȣ̃, τοῖς παρ᾽ ἡμῖν ὐδὲν προσεοικότα· Τῶν μὲν γάρ ἐςιν ἄψυχος ἡ ὕλη, παντοίων δένδρων κατάπλεως· τῶν μὲν ἀειθαλῶν πρὸς τὴν ὄψεως ἀδιάςατον ἡδονήν· τῶν δὲ ταῖς ἐαριναῖς ὥραις ἡβώντων καὶ βλαςανόντων· καὶ d) τὸν μὲν ἥμερον καρπὸν ἀνθρώποις φερόντων, ὐ πρὸς ἀναγκαίαν μόνον χρῆσιν τροφῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιττὴν ἀπόλαυσιν ἁβροδιαίτȣ βίȣ· τὸν δ᾽ e) ἀνήμερον, ὃς ἀναγκαίως θηρίοις ἀπενεμήθη. Κατὰ δὲ τὸν θεῖον παράδεισον ἔμψυχα καὶ λογικὰ τὰ φυτὰ πάντ᾽ εἶναι συμβέβηκε, καρπὸν φέροντα τὰς ἀρετὰς, καὶ προσέτι τὴν f) ἀδιάφθορον σύνεσιν καὶ ἀγχίνοιαν, ᾗ γνωρίζεται τὰ αἰσχρὰ καὶ καλά· ζωήν τ᾽ ἄνοσον καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ πᾶν εἴ τι g) τούτοις ὁμοιότροπον. Ταῦ-

y) Editi ἠσμένισε

z) videtur alludere ad dicta Platonis in conuiuio p. 189. quem vide, et Orig. c. Celf. L. IV. p. 190.

a) MSS. Vat. et Aug. ἁρμόττοντα πόθον ἐνίδρυσεν. MS. Med. ἡρμονίζετο· unde Philonem fcripfiffe coniicio ἡρμόζετο.

b) δι᾽ ἣν MS. Med.

c) διαπλασθείσης additur in MS. Med. τῆς

mortalis constitutio capere poterat. Vbi vero formata est et mulier, conspicatus germanam speciem et cognatam formam, gauisus eo spectaculo, & accedens eam complexus est; at illa cum nullum animal videret sibi similius, illo laetatur, ac reuerenter compellat: deinde superueniens amor, tanquam vnius animalis duo dimidia prius distantia collecta tunc in vnum coaptauit, indita vtrique cupidine gignendi similem prolem per mutuam consuetudinem: ea cupido etiam corporum voluptatem peperit. Vnde est origo iniquitatum et maleficiorum, qua inducti vitam beatam et immortalem cum mortali et infelice commutarunt.

Viro autem adhuc solitariam vitam degente, necdum formata muliere, paradisus a Deo plantatus dicitur, nostris his nequaquam similis; nostrorum enim inanimata sylua est, arboribus plena omnigenis, aliis semper virentibus ad perpetuam visus oblectationem, aliis primo vere pubescentibus ac germinantibus: rursum aliis mites fructus in vsum humanum ferentibus, non modo ad necessarii cibi vsum, sed et ad superfluas voluptates vitae delicatioris: aliis agrestes, qui necessario feris relinquuntur: at Dei paradisus animatas omnes arbores habet ratione-que praeditas, quarum fructus virtutes sunt et incorruptus intellectus atque sagacitas, quid turpe sit, quid honestum, diiudicans, adhaec vita sana et incorruptibilitas, et quicquid est simile. Haec autem philosophia allegorice magis quam proprie loqui videtur: arbores enim

G 5 in

d) Cod. A. τῶν

e) Sic Christophors. in suo Codice legit et MS. Trin. in Margine. (Editi τὸν δ' οὐχ ὅμοιον, ὃς ἀναγκαίως. Cod. A. vero legit: ὡς ἀναγκαίως τὸν δ' οὐχ ὅμοιον. P.)

f) MS. Med. διάφορον *praeclarum* f. *eximium* Sirac. VII, 19. vbi reponendum διαφόρου. vid. XXVII, 1.

g) Sic pro τούτων MSS. Vat. Aug. et Christ.

Ταῦτα δέ μοι δοκεῖ συμβολικῶς μᾶλλον ἢ κυρίως φιλοσοφεῖσθαι· δένδρα γὰρ ἐπὶ γῆς οὔτε πέφηνέ h) πω πρότερον, οὔτ᾽ αὖθις εἰκὸς φανεῖσθαι, ζωῆς ἢ συνέσεως· ἀλλ᾽ ὡς ἔοικεν αἰνίττεται, διὰ μὲν τοῦ παραδείσου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν, ὅπερ ἐστὶ κατάπλεων, οἷα φυτῶν, μυρίων ὅσων δοξῶν· διὰ δὲ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν, θεοσέβειαν, δι᾽ ἧς ἀθανατίζεται ἡ ψυχή· διὰ δὲ τοῦ i) τῶν καλῶν καὶ πονηρῶν k) γνωστικοῦ, φρόνησιν τὴν μέσην, ᾗ διακρίνεται τἀναντία φύσει. Θέμενος l) οὖν τοὺς ὅρους τούτους ἐν ψυχῇ, καθάπερ δικαστὴς ἐσκόπει πρὸς πότερον ἐπικλινῶς ἕξει. Ὡς δὲ εἶδε ῥέπουσαν μὲν πρὸς πανουργίαν, ὁσιότητος δὲ καὶ εὐσεβείας ὀλιγωροῦσαν, ἐξ ὧν ἡ ἀθάνατος ζωὴ m) ἐπιγίνεται, προὔβαλετο κατ᾽ n) εἰκὸς καὶ ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ παραδείσου· μηδ᾽ ἐλπίδα τῆς εἰσαῦθις ἐπανόδου δυσίατα καὶ ἀθεράπευτα πλημμελούσῃ ψυχῇ παρασχών· ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπάτης πρόφασις ἐπίληπτος ἦν οὐ μετρίως, ἣν οὐκ ἄξιον παρασιωπῆσαι. Λέγεται τὸ παλαιὸν τὸ ἰοβόλον καὶ γηγενὲς ἑρπετὸν, o) ὄφις, ἀνθρώπου φωνὴν προΐεσθαι· καί ποτε προσελθὼν τῇ τοῦ πρώτου φύντος ἀνδρὸς γυναικὶ, τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἄγαν εὐλαβείας ὀνειδίσαι, διότι μέλλει καὶ ὑπερτίθεται πάγκαλον ὀφθῆναι καὶ ἥδιστον p) ἀπολαυσθῆναι καρπὸν δρέπεσθαι· πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον, ᾧ δυνήσεται γνωρίζειν ἀγαθά τε q) αὖ καὶ κακά. Τὴν δὲ ἀνεξετάστως ἀπὸ γνώμης ἀβεβαίου καὶ ἀνιδρύτου συναινέσασαν, ἐμφαγεῖν τοῦ καρποῦ, καὶ τῷ ἀνδρὶ μεταδοῦναι· καὶ τοῦτ᾽ ἐξαπιναίως ἀμφοτέρους ἐξ ἀκακίας καὶ ἁπλότητος ἠθῶν, εἰς πανουργίαν μετέβαλεν· Ἐφ᾽ ᾧ τὸν πατέρα χαλεπήναντα· ἡ γὰρ πρᾶξις ὀργῆς ἀξία, ἐπεὶ παρελθόντες τὸ ζωῆς ἀθανάτου φυτὸν, τὴν ἀρετῆς παντέλει-

h) που MS. Med.

i) τῶν et ſequens ἢ deeſt in Editis, in Codice A. deeſt tantum τῶν. P.

k) MS. Med. ὁριστικοῦ

l) οὖν inſerui ex MSS. (editi δὲ. Cod. A. θεώμενος δὲ. P.)

in terra nec vnquam prius natae ſunt, nec naſcituras eſt credibile, vitae aut intellectus feraces: ſed, vt puto, ſubindicatur per paradiſum quidem principalis vis animae, quae eſt plena, ceu plantis, innumeris opinionibus: *per arborem autem vitae,* pietas inter omnes virtutes eminentiſſima, per quam immortalis redditur anima: ſicut per *arborem cognitionis boni malique* media prudentia, quae diſcernit res naturaliter contrarias. His igitur ceu terminis in anima poſitis, Deus tanquam iudex conſiderabat vtro eſſet propenſior: et poſtquam vidit eam vergere ad calliditatem, ſanctitate pietateque poſthabita, ex quibus immortalis vita provenit, merito auerſatus eſt et e paradiſo expulit praeciſa omni ſpe reditus animae quae tam grauiter et inſanabiliter peccaſſet; quandoquidem etiam deceptionis occaſio non mediocriter fuit culpabilis, non diſſimulanda hoc loco per ſilentium. Fertur olim illud venenatum, et e terra ortum reptile, ſerpentem, humana voce vſum eſſe: is olim conditi ante omnes viri vxorem aggreſſus, opprobrauit ei ſtupiditatem et numinis reuerentiam nimiam, quod cunctando procraſtinaret carpere fructum aſpectu ſpecioſiſſimum omnium, guſtu vero ſuauiſſimum; ad haec vtiliſſimum, quippe cui vis inſit dignoſcendi bona et mala. Illam animo imbecillo et inſtabili temere aſſentientem, guſtatum pomum viro communicaſſe: itaque ambo repente ex innocentia ſimplicitateque morum in calliditatem mutati ſunt. Id indigne ferens pater (merebatur enim iram facinus, quandoquidem neglecta vitae immortalis arbore, hoc eſt virtute abſolutiſſima, vnde longaeuam ac beatam vitam carpere potuerant, breuem mortalemque, non dico vitam, ſed tempus aerumnoſum praetulerant)

m) MS. Med. περιγίνεται·
n) κατὰ τὸ εἰκὸς Cod. A. et Editi P.
o) MS. Med. ὁ ὄφις·
p) ἀπολαυθῆναι MS. Med.
q) αὖ deeſt in Cod. A. et editis P.

τέλειαν, ὑφ' ἧς r) μακραίωνα καὶ εὐδαίμονα βίον ἐδύναντο καρποῦσθαι, τὸν ἐφήμερον καὶ θνητὸν, οὐ βίον, ἀλλὰ χρόνον κακοδαιμονίας μεστὸν εἵλοντο· κολάσεις ὁρίσαι κατ' αὐτῶν τὰς προσηκούσας. Ἔστι δὲ ταῦτα οὐ πλάσματα s) μύθων, οἷς τὸ ποιητικὸν t) καὶ σοφιστικὸν χαίρει γένος, ἀλλὰ u) τρόπον τύπων, ἐπ' ἀλληγορίαν x) παρακαλούντων, κατὰ τὰς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεις. Ἑπόμενος δέ τις εἰκότι στοχασμῷ, φήσει προσηκόντως τὸν εἰρημένον ὄφιν ἡδονῆς εἶναι σύμβολον· ὅτι πρῶτον μὲν y) ἄπους ἐστὶ, πρηνὴς πεπτωκὼς ἐπὶ γαστέρα· δεύτερον δ', ὅτι γῆς βώλοις σιτίῳ χρῆται· τρίτον δ', ὅτι τὸν ἰὸν ἐπιφέρεται τοῖς ὀδοῦσιν, ᾧ τοὺς δηχθέντας ἀναιρεῖν π[έ]φυκεν. Οὐδενὸς δὲ τῶν λεχθέντων ὁ φιλήδονος ἀμοιρεῖ· μόλις τε γὰρ τὴν κεφαλὴν ἐπαίρει, βαρυνόμενος καὶ καθελκόμενος, ἐκτραχηλιζούσης καὶ ὑποσκελιζούσης τῆς ἀκρασίας· Σιτεῖται z) τε οὐκ οὐράνιον τροφὴν, ἣν ὀρέγει τοῖς φιλοθεάμοσι διὰ λόγων καὶ δογμάτων σοφία· τὴν δ' ἀναδιδομένην ἐκ γῆς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας, ἐξ ἧς οἰνοφλυγίαι καὶ ὀψοφαγίαι, καὶ λαιμαργίαι τὰς γαστρὸς ἐπιθυμίας a) προσαναῤῥηγνύουσαι, καὶ ἀναῤῥιπίζουσαι, καὶ ἀνδραποδίζουσαι πρὸς γαστριμαργίαν, συναύξουσι, καὶ b) ἀναῤῥηγνύουσι τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους. Σιτοπόνων τε γὰρ καὶ ὀψαρτυτῶν κάματον c) περιλιχνεύουσι· καὶ d) τις ἀπὸ τῶν ἡδυσμάτων κνίσσης ἐν κύκλῳ τὴν κεφαλὴν περιάγων, μεταλαμβάνειν e) ἤδη τῆς θέας ὀρέγεται· καὶ ὁπότε πολυ-

τελῆ

r) forsan μακαρίαν. Voces μακάριος et εὐδαίμων, saepius simul vsurpantur a Philone. L. I. alleg. p. 42. 44.

s) sic pro μύθου, MSS. Vat. Coisl. Aug. et Coll. Nov.

t) καὶ σοφιστικὸν Christophorſ. expungendum docet.

u) τρόπον inserui ex MS. Vat. Editi (et Cod. A.) δείγματα. Sed MS. Med. δείγματα τρόπων ἐπ'.

x) ita MS. Vat. Editi (cum Cod. A.) καλούντων

y) ἄπους &c.] Cod. Med. ζῶον ἄπουν - - πρηνὲς πεπτωκὸς

rant) poenae meritae ſententiam eis intulit. Sunt autem haec non figmenta fabuloſa, qualibus poetae ludunt et ſophiſtae, ſed documenta, quae, figurarum more, ad allegoriam vocant ſecundum myſticam explicationem. Quam ſi quis ſequatur vt decet, ſerpentem haud abſurde voluptatem ſubindicare interpretabitur: primum quia pedibus carens pronus ventre nititur: deinde quia terrae glebis pro cibo vtitur: tertio, quia venenum geſtat in dentibus, quo ſolet morſos necare. Quibus omnibus malis obnoxius eſt homo voluptati deditus: quippe qui aegre caput attollit, grauatus depreſſusque a ſubuertente ſupplantanteque ipſum intemperantia. Veſcitur quoque non cibis coeleſtibus, quos ſapientia viris contemplatiuis per ſermones et opiniones porrigit, ſed his qui quotannis e terra proueniunt; vnde ortae ebrietas, helluatio et gula quae appetitus ventris diſrumpentes et incendentes et abdomini ſubiicientes, intendunt etiam et erumpere faciunt furores, qui ſub ventre ſunt. Coquorum enim et popinariorum laborem abliguriunt. Quin et aliquis circum ſuauium deliciarum nidorem caput ducens, iam ſpectaculi particeps fieri cupit: et vbi ſumptuoſam menſam viderit, toto corpore in appoſita irruit, datque operam vt expleatur omnibus, hoc ſolum ſpectans, vt nihil e tanto apparatu ſinat reliquum. Quamobrem non minus quam ſerpens in ſuis dentibus venenum circumfert: hi ſunt enim inſatiabilitatis miniſtri et operarii, nihil non

z) MS. Med. δὲ

a) προσαναῤῥηγνῦσαι, καὶ ἀναῤῥιπτοῦσαι in Cod. A. et editis. P.

b) ἀναῤῥηγνύσι, καὶ τοὺς in editis. Cod. A. ἀναρρήγνύουσι, καὶ τοὺς. P.

c) Cod. Med. ἐπιλιχνεύουσι

d) Sic MS. Coll. Nov. pro τῆς

e) ἤδη τῆς θέας] Sic pro τῆς εἰδεχθείας repoſui fide MS. Coll. Nov.

τελῆ τράπεζαν θεάσαιτο, f) ἐπιβαλὼν αὐτὸν ὅλον, ἐπὶ τὰ εὐτρεπισθέντα ἐκχεῖται, πάντων ἀθρόον σπουδάζων ἐμφορεῖσθαι· τέλος g) οὐκ ἄλλο, ἢ τὸ μηδὲν ὑπολείπεσθαι τῶν εὐτρεπισθέντων ποιούμενος· Ὅθεν οὐχ ἧττον ὄφεως αὐτοῖς ὀδοῦσιν h) ἐπιφέρεται τὸν ἰόν· οὗτοι γάρ εἰσιν ἀπληςίας ὑπηρέται καὶ ὑπουργοὶ, πάνθ᾽ ὅσα πρὸς i) ἐδωδὴν τέμνοντές τε καὶ λεαίνοντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον γλώττῃ παραδιδόντες τῇ k) χυλοῦς δικαζούσῃ πρὸς ἐπίκρισιν, ἔπειτα δὲ l) φάρυγγι. σιτίων δ᾽ ἀμετρία θανατῶδες φύσει καὶ ἰοβόλον, ἅτε πέψιν οὐκ ἐνδεχομένων διὰ τὴν τῶν ἐπεισιόντων m) ἐπιφοράν, ἣ γίνεται πρὶν ἐξικμασθῆναι καὶ τὰ πρότερα. Φωνὴν δὲ ἀνθρώπειον ὄφις λέγεται n) προΐεσθαι, διότι μυρίοις ὑπερμάχοις καὶ προαγωνιςαῖς ἡδονὴ χρῆται τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἀνειληφόσιν, οἳ τολμῶσιν ἀναδιδάσκειν, ὅτι τὸ πάντων κράτος ἀνῆπται μικρῶν τε καὶ μεγάλων οὐδενὸς ὑπεξῃρημένου τὸ παράπαν· Ἀλλ᾽ αἵ τε πρῶται τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ σύνοδοι o) ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν, αἵτε σποραὶ καὶ γενέσεις διὰ p) ταύτης συνίςανται· τάτε q) γεννώμενα οὐδενὶ r) πρῶτον οἰκειοῦσθαι πέφυκεν ἢ ταύτῃ· χαίροντα μὲν ἡδονῇ, τὴν δ᾽ ἐναντίαν ἀλγηδόνα δυσχεραίνοντα· Παρὸ καὶ ἀποκλαίεται τὸ βρέφος ἀποκυηθὲν, ἀλγῆσαν, ὡς s) ἔοικε, τῇ περιψύξει. ἐκ γὰρ θερμοτάτου καὶ πυρωδεςάτου χωρίου τοῦ κατὰ t) τὴν μήτραν, ᾧ πολὺν χρόνον ἐνδιῃτήθη, προελθὸν ἐξαπιναίως εἰς ἀέρα, ψυχρὸν καὶ ἀσυνήθη τόπον, ἐπλήχθη καὶ

f) Cod. Med. καταβαλὼν αὐτῶν. Mox in sequentibus pro ἐκχεῖται habet ἔγκειται. vid. Gen. VIII, 21.

g) οὐχ ὅρον ἄλλο in Cod. A. et editis. P.

h) forsan περιφέρεται· Cuius emendationis exempla non pauca infra occurrunt.

i) MSS. ἡδονὴν et sic rectius.

k) Sic MSS. Coisl. et Aug. (alias χιλοὺς, quod et Cod. A. e correctione nunc habet, loco χυλοὺς. P.)

l) Christophorsonus monet sic legendum: ςομάχῳ, ᾧ σιτίων, et sic forte rectius.

non ad cibum ſecantes conterentesque: offerentes primo linguae diiudicandos ſapores, deinde gulae. Eſt autem immoderata ciborum congeſtio lethifera naturaliter et venenoſa, cum concoctionem non admittant prae copia eorum quae ingeſta ſunt, priusquam priora digeſta ſint. Vocem autem humanam ſerpens emiſiſſe dicitur, quia plurimos ſui ſtudioſos propugnatoresque voluptas habet: qui, defenſione huius ſuſcepta, audent docere, penes illam eſſe potentiam in rebus omnibus magnis ac paruis absque vlla exceptione. Quin et primi maris foeminaeque congreſſus ſequeſtram habent voluptatem, et geniturae absque hac non perficiuntur; tum quae genita ſunt, nullius prius conſuetudinem affectant quam huius, quippe gaudentia voluptate, contrarium vero huic dolorem aegreferentia: quapropter plorat infans recens editus, nimirum dolens propter frigus: nam e calidiſſimo loco vteri, in quo longo tempore habitauerat, progreſſus repente in aërem, frigidum et inaſſuetum ſibi locum, velut ictus eo ſentit, doloris ac vexationis manifeſtiſſimum fletu praebens indicium; feſtinat enim, vt aiunt, ad voluptatem, tanquam ad maxime neceſſarium et cuncta complectentem finem omne animal, praecipue homo. Nam reliqua per ſolum guſtum et genitalia frui hac expetunt, homo per alios quoque ſenſus, quicquid ſpectatu audituque delectare poteſt, conſectans auribus atque oculis. Quin et alia dicun-

m) Sic MSS. (et Cod. A. cum ed. Francof. et Paris.) alias φορὰν.

n) Editi et Cod. A. προέθαι. P.

o) MS. Aug. συνέχεσαν

p) MS. Med. ταύτην

q) Sic MSS. Editi cum Cod. A. γενόμενα

r) MS. Med. πρότερον

s) MS. Med. οἶκος.

t) τὴν deeſt in Cod. A. et Editis P.

καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δυσχεραίνειν ἀλγηδόνι τὰ κλαύματα u) δεῖγμα παρέχει ἐναργέστατον. σπεύδει τε γὰρ, φασὶ, πᾶν ζῶον, ὡς ἐπὶ ἀναγκαιότατον καὶ συνεκτικώτατον τέλος, uu) ἡδονὴν, καὶ μάλιστα ἄνθρωπος. τὰ μὲν γὰρ διὰ γεύσεως μόνον καὶ τῶν γεννητικῶν ἐφίεται ταύτης· x) ἄνθρωπος καὶ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὅσα y) θεάματα ἢ ἀκούσματα τέρψιν δύναται παρασχεῖν ὠσὶ καὶ ὀφθαλμοῖς, μεταδιώκων. Λέγεται δὲ z) καὶ πρὸς ἔπαινον τοῦ πάθους ἄλλα παμπληθῆ, καὶ ὡς ἐστιν οἰκειότατον καὶ συγγενέστατον ζώοις· ἀπόχρη δὲ δείγματος ἕνεκα καὶ τὰ νῦν εἰρημένα, ὧν χάριν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἔδοξεν ὁ ὄφις προΐεσθαι. Διό μοι δοκεῖ κἀν τοῖς κατὰ μέρος νόμοις, a) οὓς περὶ ζώων b) ἔγραψεν, ἅτε χρὴ προσφέρεσθαι, καὶ c) ἃ τοὐναντίον, ἐπαινέσαι μάλιστα τὸν ὀφιομάχην ἐπικαλούμενον· ἑρπετὸν δ᾽ ἐστὶν ἔχον ἀνωτέρω σκέλη τῶν ποδῶν, οἷς ἀπὸ γῆς πέφυκε πηδᾶν καὶ μετέωρον αἴρεσθαι, καθάπερ τὸ τῶν ἀκρίδων γένος. ὁ γὰρ ὀφιομάχης οὐδὲν ἄλλο ἢ συμβολικῶς ἐγκράτεια εἶναί μοι δοκεῖ, μάχην ἀκαθαίρετον καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἐκφέρουσα πρὸς ἀκρασίαν καὶ ἡδονήν· ἡ μὲν γὰρ εὐτέλειαν καὶ ὀλιγοδεΐαν, καὶ ὅσον ἀναγκαῖον, φιλαυστήρῳ καὶ σεμνῷ βίῳ, διαφερόντως ἀσπάζεται· ἡ δὲ d) πολυεργίαν καὶ πολυτέλειαν, ἃ χλιδῆς καὶ θρύψεως αἴτια γίνεται τῇ ψυχῇ τε καὶ τῷ σώματι· δι᾽ ὧν τὴν ὑπαίτιον καὶ θανάτου χαλεπωτέραν ζωὴν παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσι συμβέβηκε γίνεσθαι. Τὰς δὲ γοητείας καὶ ἀπάτας αὐτῆς ἡ ἡδονὴ τῷ μὲν ἀνδρὶ οὐ τολμᾷ προσφέρειν, τῇ δὲ γυναικὶ, καὶ διὰ ταύτης ἐκείνῳ· πάνυ προσφυῶς καὶ εὐθυβόλως. Ἐν ἡμῖν γὰρ ἀνδρὸς μὲν ἔχει

u) δεῖγμα in editis deest; et in seq. habent: παρέσχεν et mox φησὶ pro φασί. Quibus retenta tamen voce δεῖγμα Cod. A. accedit. P.

uu) Cod. A. ἡδονῇ. P.

x) ὁ δὲ ἄνθρωπος MS. Med. (consentiente Cod. A.)

y) θεατὰ ἢ ἀκουστὰ MS. Med.

z) καὶ ἄλλα πρὸς Editi, omisso in seq. ἄλλα.

dicuntur in laudem huius affectus plurima, et quod sit animalibus familiarissimus atque cognatissimus. Verum satis sint exempli causa iam dicta, propter quae humanam vocem serpens emisisse visus est: ideo, vt puto, Moses etiam in legibus specialibus quas scripsit de animalibus quae sint cibis apta, quae non, maxime laudat eum qui vocatur ophiomachus. Est autem reptile subnixum longis cruribus quibus a terra prosilit et sublime fertur, quemadmodum caetera locustarum genera; nam hic ophiomachus nihil aliud mihi esse videtur, quam temperantiae symbolum, quae implacabile absque vllis induciis bellum gerit cum voluptate atque intemperantia: altera enim frugalitatem, parsimoniam, et quantum necessarium est subrigido et honesto vitae generi, eximie complectitur: altera curiositatem et sumptuositatem, quae luxum mollitiamque afferunt animae atque corpori et vitam reddunt obnoxiam, et morte molestiorem sapientum iudicio. Caeterum voluptas suas praestigias ac fraudes viro non audet admoliri, sed foeminae, et per hanc illi, idque admodum apposite et accommodate: in nobis enim quasi vir est mens, sensus quasi foemina. Voluptas vero prius appellat pertentatque sensus, per quos partem principalem, mentem, illicit. Postquam enim singuli sensus eius veneficiis subiecti fuerint, adlubescentes his quae offeruntur; coloribus figurisque variis visus, vocum concentibus auditus, saporum suauitatibus gustus, exhalantium odorum fragrantia odoratus, acceptis his donis tanquam famuli afferunt ea veluti dominae menti, aduocatam adhibendo suadelam,

a) alias ȣ̃.

b) ἀνέγραψεν MS. Med.

c) ἃ τ᾽ ἐναντίον· Sic restitui ex MSS. Aug. et Coll. Nov. Editi ἃ omittunt. MS. Med. ἃ μή·

d) περιεργίαν MS. Med.

ἔχει λόγον ὁ νοῦς, γυναικὸς δ᾽ αἴσθησις. ἡδονὴ δὲ προτέραις ἐντυγχάνει καὶ ἐνομιλεῖ ταῖς αἰσθήσεσι, δι᾽ ὧν καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν φενακίζει· Ἐπειδὰν γὰρ ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων τοῖς φίλτροις αὐτῆς ὑπαχθῇ, χαίρουσα τοῖς προτεινομένοις· ἐπὶ χρωμάτων μὲν καὶ σχημάτων ποικιλίαις ὄψις, ἐπὶ δὲ φωνῶν ἐμμελείαις ἀκοή, ἐν δὲ χυλῶν ἡδύτησι γεῦσις, καὶ τῆς τῶν e) ἀναδιδομένων ἀτμῶν εὐωδίας ὄσφρησις· δεξάμεναι τὰ δῶρα, θεραπαινίδων τρόπον, προσφέρουσιν οἷα δεσπότῃ, τῷ λογισμῷ, παράκλητον ἐπαγόμεναι πειθώ, περὶ τοῦ μηδὲν ἀπώσασθαι τὸ παράπαν. Ὁ δ᾽ αὐτίκα δελεασθεὶς, ὑπήκοος ἀνθ᾽ ἡγεμόνος, καὶ δοῦλος ἀντὶ δεσπότου, καὶ ἀντὶ πολίτου φυγὰς, καὶ θνητὸς ἀντ᾽ ἀθανάτου γίνεται· Συνόλως γὰρ οὐκ ἀγνοητέον, ὅτι οἷα ἑταιρὶς καὶ μάχλος οὖσα f) ἡδονὴ, γλίχεται τυχεῖν ἐραστοῦ· καὶ μαστροποὺς ἀναζητεῖ, δι᾽ ὧν τοῦτον ἀγκιστρεύσεται. Μαστροπεύουσι δ᾽ g) αὐτῇ καὶ προξενοῦσι τὸν ἔρωτα αἰσθήσεις, ἃς δελεάσασα, ῥαδίως ὑπηγάγετο τὸν νοῦν· ᾧ τὰ φανέντα ἐκτὸς εἴσω κομίζουσαι, διαγγέλλουσι καὶ ἐπιδείκνυνται τοὺς τύπους h) ἑκάστων, ἐνσφραγιζόμεναι τὸ ὅμοιον πάθος. i) Κηρῷ γὰρ ἐοικὼς, δέχεται τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων φαντασίας, αἷς τὰ σώματα καταλαμβάνει, δι᾽ αὑτοῦ μὴ δυνάμενος, καθάπερ ἤδη εἶπον.

Τὰ δ᾽ ἐπίχειρα τῆς ἡδονῆς εὐθὺς k) ἤραντο οἱ πρότερον γενόμενοι δοῦλοι χαλεποῦ καὶ δυσιάτου πάθους· ἡ μὲν γυνὴ σφοδρὰς ἀνίας ἐνδεξαμένη, τὰς ἐν ὠδῖσι, καὶ τὰς παρὰ τὸν ἄλλον βίον ἐπαλλήλους λύπας, καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τέκνοις γεννωμένοις καὶ τρεφομένοις, καὶ νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσι, καὶ εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, l) εἰς ἀφαίρεσιν ἐλευθερίας, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνόντος ἀνδρὸς δεσποτείαν, οὗ τοῖς ἐπιτάγμασι πειθαρχεῖν ἀναγκαῖον·

Ὁ

e) MSS. Coisl. et Coll. Nov. ἀναθυμιωμένων.

f) ἡ ἡδονὴ MS. Med.

g) αὐτῆς MS. Med.

h) ἑκάστων, ἐνσφρ.] ἐκ πάντων σφραγιζόμεναι καὶ MS. Med.

lam, ne quicquam omnino respuat. Illa vero continuo inescata, iam fit ex regina subdita, et serua ex domina, ex ciue exul, et mortalis quae immortalis ante fuerat. Omnino enim scire oportet, quod voluptas tanquam lasciua meretricula amatorem appetit, quaerens stupri conciliatores, per quos illum ceu hamo capiat: sunt autem huius cupidinis sequestri sensus, quos postquam inescarit, facile mentem subiugat: cui quae res extra visa sunt intus conuehentes, enarrant et ostendunt singulorum formas, eisque consimilem affectum imprimunt: nam cerae similis, recipit per sensus imaginationes, quibus apprehendit corpora, quod per seipsam non valet, vt ante dixi.

Continuo autem mercedem voluptatis habuerunt, qui primi sese in seruitutem dediderunt molesto huic morbo et insanabili: mulier quidem vehementes dolores parturitionis, et in reliqua vita continuas tristitias, praesertim in gignendis educandisque liberis, aegrotis sanisque, in prosperitate et aduersitate degentibus, vsque ad libertatis amissionem, et viri quicum viuit dominatum, cuius mandata exequi necesse habeat. Vir etiam quiuis labo-

i) respicit noster dictum Platonis in Theaeteto p. 191. θὲς δή μοι (λόγȣ ἕνεκα) ἐν &c.

k) ἕυραντο MS Med.

l) ἐιτ᾽ ἀφαίρεσιν MS. Med.

Ὁ δ᾽ ἀνὴρ ἐν μέρει πόνους καὶ ταλαιπωρίας καὶ συνεχεῖς ἱδρῶτας, ἕνεκα πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων· καὶ στέρησιν μὲν τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν, ἅπερ ἐδιδάχθη φέρειν ἡ γῆ δίχα γεωργικῆς ἐπιστήμης· ἀτρύτων δὲ μετουσίαν καμάτων, εἰς ζήτησιν βίου καὶ τροφῆς, ὑπὲρ τοῦ μὴ λιμῷ παραπολέσθαι. οἶμαι m) γάρ, ὥσπερ ἥλιον καὶ σελήνην ἀεὶ φωσφορεῖν, ἅπαξ κελευσθέντας ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ παντός, καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα διατηρεῖν, οὐδενὸς ἑτέρου χάριν, ἢ ὅτι τῶν ὅρων οὐρανοῦ μακρὰν mm) κακία πεφυγάδευται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς γῆς τὴν βαθεῖαν καὶ καρποφόρον, ἄνευ τέχνης καὶ συμπράξεως γεωπόνων ἀνδρῶν, φέρειν ἂν πολλὴν ἀφθονίαν κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας· νυνὶ δὲ n) αἱ ἀένναοι πηγαὶ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων ἐπεσχέθησαν, ὅτε ἤρξατο κακία τὰς ἀρετὰς παρευημερεῖν, ἵνα μὴ ὡς ἀναξίοις χορηγῶσιν· Ἔδει μὲν οὖν τὸ ἀνθρώπων γένος, εἰ τὴν o) ἁρμόττουσαν ἔμελλε δίκην ὑπομένειν, ἠφανίσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα p) θεὸν ἀχαριστίαν· ὁ δ᾽ ἅτε τὴν φύσιν ἵλεως, οἶκτον λαβών, ἐμετρίασε τὴν τιμωρίαν. τὸ μὲν γένος ἐάσας διαμένειν, τὰς δὲ τροφὰς οὐκέθ᾽ ὁμοίως q) ἐξ ἑτοίμου παρασχών, ἵνα μὴ δυσὶ κακοῖς ἀργίᾳ καὶ κόρῳ χρώμενοι, πλημμελῶσι καὶ ὑβρίζωσι.

Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τῶν ἐν ἀρχῇ μὲν ἀκακίᾳ καὶ ἁπλότητι χρωμένων· αὖθις δὲ κακίαν r) ἀντ᾽ ἀρετῆς προτιμώντων, ὧν ἄξιον ἀπέχεσθαι. Διὰ δὲ τῆς λεχθείσης κοσμοποιΐας, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἡμᾶς ἀναδιδάσκει s) Μωσῆς, πέντε δὲ τὰ κάλλιστα καὶ πάντων ἄριστα. Πρῶτον μέν, ὅτι ἔστι καὶ ὑπάρχει τὸ θεῖον, διὰ τοὺς ἀθέους· ὧν οἱ μὲν ἐνεδοίασαν ἐπαμφοτερίσαντες

περὶ

m) Editi et Cod. A. γὰρ ἂν ὥσπερ P.

mm) Cod. A. κακίαν. P.

n) αἱ inserui ex MS. Coll. Nov.

o) παναρμόττουσαν MS. Med. Ex eodem, post ἠφανίσθαι adde ἀεὶ

p) sic pro θεοῦ MSS. (in specie Cod. A.)

labores, conflictationes continuosque ſudores perfert vt acquirat neceſſaria victui: Item priuationem ſpontaneorum bonorum, quae prius abſque agricolae opera arteque terra protulerat, quin et laborum intolerabilium ſuſceptionem ad victum comparandum, ne fames internecionem afferat. Opinor enim, quemadmodum ſol et luna perpetuo lucem miniſtrant ſemel iuſſi in rerum primordio, et diuinum mandatum indeſinenter faciunt, non ob aliam cauſam quam quia malitia procul terminis coeli exulat: eodem modo terram quoque opimam ac fertilem ſine arte curaque agricolarum protuliſſe ingentes rerum copias annuis prouentibus: nunc autem perennes illi fontes Dei gratiarum retenti ſunt, poſtquam coeperunt vitia maiores quam virtus profectus facere, ne indignis prodeſſent. Itaque debuerat humanum genus, ſi poena par culpae luenda eſſet, omnino deleri propter tantam erga benefactorem ſeruatoremque Deum ingratitudinem: at ille ſuopte ingenio clemens, miſeratione vindictam moderatus eſt, genus quidem manere ſinens, victum autem non aeque vt antea ſpontaneum praebens, ne duobus malis accedentibus, otio ſaturitateque, proni ad vim et peccatum fierent.

Talis erat vita innocenter ab initio ſimpliciterque viuentium: talis item poſtquam virtutem poſthabuerunt vitiis, a quibus abſtinendum eſt; porro ex ſuperiore de mundo condito narratione alia quoque multa nos docet Moſes; praecipue quinque res omnium pulcherrimas et optimas: primum, eſſe et praeeſſe numen, propter Atheos: quorum alii dubitarunt ambigendo an ſit: alii vero his au-

 dacio-

q) ἐξ ἑτοίμȣ inſerui fide MSS. Vat. Coisl. Aug. et Coll. Nov.

r) ἀντ' deeſt in MS. Med. et certe redundat. Mox pro ὧν ἄξιον ibid. ſcribitur τῶν ἀξίων·

s) Μωσῆς inſerui fide Chriſtophorſ.

περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ· οἱ δὲ τολμηρότεροι καὶ κατεθρασύναντο, φάμενοι μηδ' ὅλως εἶναι. λέγεσθαι δ' t) αὐτὸ μόνον πρὸς ἀνθρώπων πλάσμασι μυθικοῖς ἐπισκιασάντων τὴν ἀλήθειαν. Δεύτερον δ' ὅτι θεὸς εἷς ἐστι, διὰ τοὺς εἰσηγητὰς τῆς πολυθέου δόξης· οἳ οὐκ ἐρυθριῶσι τὴν φαυλοτάτην τῶν u) κακοπολιτειῶν x) ὀχλοκρατείαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικίζοντες· Τρίτον δὲ, ὡς ἤδη λέλεκται, ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος, διὰ τοὺς οἰομένους αὐτὸν ἀγέννητον καὶ ἀΐδιον εἶναι, οἳ πλέον οὐδὲν ἀπονέμουσι θεῷ. Τέταρτον δ', ὅτι καὶ εἷς ἐστιν ὁ y) γεγονὼς κόσμος, ἐπειδὴ καὶ εἷς ὁ δημιουργὸς, z) ὃς ἐξομοιώσας αὐτῷ κατὰ τὴν μόνωσιν τὸ ἔργον, a) πάσῃ κατεχρήσατο τῇ b) οὐσίᾳ εἰς τὴν τοῦ ὅλου γένεσιν. Ὅλον γὰρ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ ἐξ ὅλων ἐπάγη καὶ συνέστη τῶν μερῶν. εἰσὶ γὰρ οἱ πλείους c) παραλαμβάνοντες κόσμους εἶναι, οἱ δὲ καὶ ἀπείρους, ἄπειροι καὶ ἀνεπιστήμονες αὐτοὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντες, ὧν καλὸν ἐπιστήμην ἔχειν· Πέμπτον δ', ὅτι καὶ προνοεῖ τοῦ κόσμου ὁ θεός. ἐπιμελεῖσθαι γὰρ ἀεὶ τὸ πεποιηκὸς τοῦ d) γεγεννημένου, φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς ἀναγκαῖον, καθὼς καὶ γονεῖς e) τέκνων f) προμηθοῦνται. Ὁ δὲ ταῦτα μὴ ἀκοῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ προμαθὼν, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ σφραγισάμενος, θαυμάσια καὶ περιμάχητα εἴδη, ὅτι τέ ἐστι καὶ ὑπάρχει θεὸς, καὶ ὅτι εἷς ὁ ὢν ὄντως ἐστὶ, καὶ ὅτι πεποίηκε τὸν κόσμον, καὶ πεποίηκεν ἕνα, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν μόνωσιν ἐξομοιώσας ἑαυτῷ· καὶ ὅτι ἀεὶ προνοεῖ τοῦ γεγονότος, μακαρίαν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν βιώσεται, δόγμασιν εὐσεβείας καὶ g) θειότητος h) χαραχθεῖσαν.

NO-

t) Sic MSS. (et Cod. A.) Editi αὐτόν.

u) Cod. A. et Editi κακοπολιτῶν P.

x) Sic MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nov. Editi male ὀχλοκρασίαν (accedit tamen eis Cod. A.)

y) Sic MSS. (Editi et Cod. A. γενητὸς κόσμος ἐστὸς.)

z) ὃς deest in Cod. A. et editis. P.

a) ὁ πάσῃ Cod. A. et Editi. P. ceterum vid. Platonis Timaeum p. 32.

daciores perfricta fronte negauerunt esse, sed verbis tantummodo celebrari ab hominibus per figmenta fabularum veritatem adumbrantibus. Secundo, Deum vnum esse, propter multorum deorum assertores: quos non pudet deterrimam reip. speciem ex terra in coelum transferre, vulgi potentiam. Tertio (sicut iam dictum est) mundum esse factum, aduersus eorum opinionem qui eum infectum sempiternumque esse contendunt, nihil Deo tribuentes amplius. Quarto, hunc ipsum creatum mundum esse vnum, quando et vnus eius opifex est, qui hac vnitate opus suum simile sibi reddidit, ad cuius vniuersi perfectionem vsus est omni essentia, integrum enim non esset, nisi compactum et constitutum fuisset ex integris partibus. Nam non desunt qui credant plures mundos esse, quidam etiam infinitos, ipsi imperiti, et reuera ignari eorum, quorum notitiam habere praeclarum est. Quinto, praeesse mundo Dei prouidentiam: semper enim autor curam gerit operis sui, communi necessariaque lege naturae: quemadmodum et parentes liberis prospiciunt. Haec quicunque non tam auribus quam cogitatione mature perceperit, et in animum suum admirabiles eximiasque species impresserit: esse Deum praeesseque rebus, et hunc vnum esse qui vere sit, et ab ipso mundum conditum, eumque (vt dictum est) vnicum, hac vnitate autori suo similem: postremo eum semper prospicere operi suo: is beatam felicemque vitam acturus est, decretis pietatis diuinis formatam.

b) MS. Med. ὕλῃ. (Cod. A. οὐσίᾳ καὶ τὴν. P.)
c) ὑπολαμβάνοντες in Cod. A. et Editis. P.
d) Sic MSS. pro πεποιημένου. (Cod. A. et Editorum.) MS. Med. γενομένου.
e) τέκτον in Editis. P.
f) προνοοῦνται. MS. Med.
g) melius forsan ὁσιότητος.
h) Sic MSS. omnes. Editi et Cod. A. χαραχθείς.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ

ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ ΠΡΩΤΑΙ

ΤΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ.

SACRARVM LEGVM

ALLEGORIARVM

POST SEX DIERVM OPVS.

LIBER I.

*) Καὶ ἐτελέσθησαν οἱ οὐρανοὶ καὶ a) ἡ γῆ, καὶ b) πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν. Νοῦ καὶ αἰσθήσεως γένεσιν εἰπὼν πάλαι, νῦν c) δὶ ἀμφοτέρων τελείωσιν διασυνίστησιν· οὔτε δὲ νοῦν d) τὸν ἄτομον, οὔτε αἴσθησιν τὴν ἐν μέρει πέρας εἰληφέναι φησὶν, ἀλλ᾽ ἰδέας, τὴν μὲν νοῦ, τὴν δὲ αἰσθήσεως. Συμβολικῶς μὲν τὸν νοῦν οὐρανὸν, ἐπειδὴ αἱ νοηταὶ φύσεις ἐν οὐρανῷ, τὴν δὲ αἴσθησιν καλεῖ γῆν, ὅτι σύστασιν σωματοειδῆ καὶ γεωδεστέραν ἔλαχεν αἴσθησις. Κόσμος δὲ νοῦ μὲν, τὰ ἀσώματα καὶ νοητὰ πάντα· αἰσθήσεως δὲ, τὰ ἐνσώματα καὶ ὅσα e) συνόλως αἰσθητά. Καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ ἔργον αὐτοῦ ὃ ἐποίησεν. Εὔηθες πάνυ τὸ οἴεσθαι ἓξ ἡμέραις, ἢ καθόλου χρόνῳ κόσμον γεγονέναι· διότι σύμπας ὁ f) χρόνος ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐστι διάστημα· καὶ ταῦτα ἡλίου κίνησις ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ἰόντος ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖ. ἥλιος δὲ μέρος οὐρανοῦ γέγονεν, ὥστε χρόνον

ἀνο-

*) De libris Allegoriarum inſignis eſt locus apud Origenem contra Celſum L. IV. qui Celſo incuſanti nimium Allegoriarum ſtudium ſic reſpondet: δοκεῖ δέ μοι ἀκηκοέναι ὅτι ἐστὶ συγγράμματα περιέχοντα τὰς τοῦ νόμου ἀλληγορίας - - ἔοικε περὶ τῶν Φίλωνος συγγραμμάτων ταῦτα λέγειν ἢ καὶ τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων ὁποῖά ἐστι τὰ Ἀριστοβούλου. Quibus etiam ſuffragatur Euſeb. Hiſt. Eccl. L. II. c. 18. Phot. Cod. 103. Opuſcula Allegoriarum ſub hoc Titulo, non agnoſcuntur vel ab Hieronymo vel Suida, ſed dubio procul ſunt pars operum quae in quinque libros Moſis edidiſſe teſtantur. Iohannes Damaſc. huius opuſculi locum adducens, citat ἐκ τοῦ περὶ Μωσέως. Hodie tria extant opuſcula ſub hoc nomine, ſed Ioh Dam. ſaepius in Parallelis ſacris tum octauum tum nonum allegoriarum librum memorat; vel igitur olim aliter diuiſi ſunt hi libri; vel pars eorum periit. Continet autem hicce primus liber myſticum commentarium in Gen. II. 1-7. vnde multa protulit D. Ambroſius libro de Paradiſo, tacito licet Philonis nomine.

Et *perfecti sunt coeli et terra et omnis eorum ornatus.* Postquam de mentis sensusque generatione dudum dixit, nunc vtriusque perfectionem mandat literis. Sed neque mentem indiuiduam, neque sensum particularem perfectum esse ait, verum ideas: alteram mentis, alteram sensus. Allegorice quidem mentem coelum, quoniam intelligibiles in eo sunt naturae, vocat: sensum vero terram, quia constitutionem corpori similem et ferme terrenam sensus sortitus est. Ornant autem mentem quidem intelligibilia incorporeaque omnia: sensum vero corporea et quaecunque sensibilia. *Et compleuit Deus die sexto opus suum quod fecerat.* Rusticanae simplicitatis est putare, sex diebus, aut vtique tempore mundum conditum: quia tempus non est nisi spatium dierum ac noctium, quod solis motus super terram sub terraque meantis necessario conficit. Sol autem pars coeli

(Editi in margine habent: Νόμ. ἀλληγορία μετ' ἑξαήμερον τὸ δεύτερον. P.)

a) καὶ ἡ γῆ inserui fide MSS. et Textus Sacri.

b) πᾶς ὁ κοσμος] Editi πᾶσαι ἁι ςρατιαὶ. Sed ex LXX. Interpr. et MS. Med. sic reposuit Mangeius, cui ex argumentis a cl. HORNEMANN in Spec. I. Exercit. Phil. in LXX. p. 46. sqq. expositis, accedo.

c) δὴ deest in MS. Med.

d) τὸ ἄτμητον Editi. Sed, vt reposui, MSS. et Auctor ipse inferius.

e) Sic MS. Med. pro ὅλως.

f) Editi κόσμος. Sic vero MSS. et Med. Ita etiam Auctor ipse infra p. 92. vid. Plat. in Tim. p. 37. Aristot. de coelo L. I. c. 9. Galen. Hist. Phil. c. 10. Plutarch. de Plac. L. I. c. 21. Stob. Eclog. Phys. L. I. Diog. Laert. L. III. Seg. 73.

ἀνομολογεῖσθαι νεώτερον κόσμου· g) λέγοιτ' ἂν οὖν ὀρθῶς, ὅτι οὐκ ἐν χρόνῳ γέγονε κόσμος, ἀλλὰ διὰ κόσμου συνέστηκε χρόνος· ἡ γὰρ οὐρανοῦ κίνησις χρόνου φύσιν ἔδειξεν. Ὅταν οὖν λέγῃ, h) συνετέλεσεν ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὰ ἔργα, νοητέον ὅτι οὐ πλῆθος ἡμερῶν παραλαμβάνει, τέλειον δὲ ἀριθμὸν τὸν ἕξ. ἐπειδὴ πρῶτος ἴσος ἐστὶ τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, ἡμίσει καὶ τρίτῳ, καὶ ἕκτῳ, καὶ ἀπὸ ἑτερομήκους συνίσταται, τοῦ δὶς τρία· δυὰς μέντοι καὶ τριὰς ἐκβέβηκε τὴν κατὰ τὸ i) ἓν ἀσωματότητα, ὅτι ἡ τῆς μὲν k) ὕλης ἐστὶν εἰκὼν, διαιρουμένη καὶ τεμνομένη καθάπερ l) ἐκείνη· τριὰς δὲ στερεοῦ σώματος, ὅτιπερ τριχῆ τὸ στερεὸν διαιρετόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγγενής ἐστι ταῖς τῶν ὀργανικῶν ζώων κινήσεσιν. m) ἑξαχῆ γὰρ τὸ ὀργανικὸν σῶμα πέφυκε κινεῖσθαι, πρόσω, κατόπιν, ἄνω, κάτω, ἐπὶ δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. βούλεται γοῦν τά τε n) θνητὰ γένη, καὶ πάλιν αὖ τὰ ἄφθαρτα κατὰ τοὺς οἰκείους ἐπιδεῖξαι συστάντα ἀριθμούς. τὰ μὲν θνητὰ ὡς ἔφην, καταμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι. Πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ καταπαύσας τὴν τῶν θνητῶν σύστασιν, ἄρχεται ἑτέρων θειοτέρων διατυπώσεων. παύεται γὰρ οὐδέποτε ποιῶν ὁ θεὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον τὸ καίειν πυρὸς, καὶ χιόνος τὸ ψύχειν, οὕτω καὶ θεοῦ τὸ ποιεῖν. καὶ πολύ γε μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀρχὴ τοῦ δρᾶν ἐστιν. o) Εὖ μέντοι p) καὶ τὸ φάναι κατέπαυσεν, οὐχὶ ἐπαύσατο· παύει μὲν γὰρ τὰ δοκοῦντα ποιεῖν, οὐκ ἐνεργοῦντα· οὐ παύεται δὲ ποιῶν αὐτός. Διὸ p) καὶ ἐπιφέρει, Κατέπαυ-

g) λέγοιτ' - - κόσμος restitui ex MSS. Vat. Med. et Trin.

h) olim in editis συνετέλεσαν. P.

i) Sic MSS. Med. et Trin. vid. Autorem supra p. 28. sq. et p. 64. vbi pro more Allegoricorum qui raro sibi constant, quaternarium solidi corporis facit figuram, in hoc vero loco ternarium. Editi κατὰ τὸ σῶμα ἰσότητα, ὁ τῆς &c.

k) haud alibi ὕλην pro plana figura sumptam memini. Si fauerent codices, reponendum videtur ἐπιπέδου·

l) ἐκείνη] Sic MSS. pro θνητή

coeli censetur, vt fatendum sit tempus posterius mundo esse, vnde recte dici potest, mundum in tempore non fuisse creatum, sed per mundum tempus existere: nam coeli motus indicauit naturam temporis. Ergo cum audis: *Compleuit sexto die opera,* intelligere non debes de diebus aliquot, sed de senario perfecto numero, quia primus suis partibus aequalis est, dimidiae tertiae, sextae, et inaequalibus lateribus constat bis tribus: binarius quidem et ternarius excedunt incorporeitatem quae ad vnitatem pertinet, quoniam iste est materiae imago, quae diuiditur secaturque sicut illa; ternarius vero solidi corporis, quod iuxta triplicem dimensionem potest diuidi: quin et organicorum animalium motibus cognatus est: sextupliciter enim mouetur organicum corpus, prorsum, retrorsum, sursum, deorsum, dextrorsum sinistrorsumue. Vult igitur indicare *propheta,* tum mortalia, tum incorruptibilia genera secundum proprios constitisse numeros, mortalia (vt dixi) senario metiens, beata vero et felicia septenario. Primum igitur septimo die quiescere faciens mortalia opera, alias diuiniores formationes orditur. Nunquam enim Deus operari desinit: sed sicut proprium ignis est vrere, et niuis refrigerare, ita Dei quoque operari: idque multo magis, eo quod ipse aliis etiam rebus omnibus operandi autor est. Recte vero sane dicitur, *Quiescere fecit,* non, Quieuit: quiescunt enim quae videntur operari, ipsa non agentia: at opifex ille non quiescit, ideo subinfertur. *Quiescere fecit*

m) Sic pro ἐξ ἀρχῆς in Editis, MSS. Trin. et Med. Noster quoque infra, p. 569. τὸ σῶμα - - ἐξαχῆ &c. Ergo infra p. 112. pro ἐξ ἀρχῆς lege ἑξαχῇ. et conf. cum Plat. in Tim. p. 36.

n) θνητὰ in Editis. P.

o) Noster infra p. 122. ἀνάπαυλαν δὲ, ἐ τὴν ἀπραξίαν καλῶ. Vnde et Dominus noster hanc Iudaeorum de Deo sententiam respiciens, Ioh. V, 17. vid. Orig. c. Cels. L. V. p. 270. L. VI. p. 317. Clem. Alex. Strom. 6. p. 439. *Ed. Potter.*

p) p) καὶ vtrumque in Editis deest.

παυσεν ὧν ἤρξατο· Ὅσα μὲν γὰρ ταῖς ἡμετέραις τέχναις δημιουργεῖται, ταῦτα τελειωθέντα ἵσταται καὶ μένει, ὅσα δὲ ἐπιστήμῃ θεοῦ περαιωθέντα, πάλιν κινεῖται. Τὰ γὰρ τέλη αὐτῶν, ἑτέρων εἰσὶν ἀρχαὶ, οἷον ἡμέρας τέλος, νυκτὸς ἀρχή· καὶ μῆνα δὲ καὶ ἐνιαυτὸν q) ἐνισταμένους, ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων r) ὑποληπτέον· φθειρομένων τε αὖ γένεσις ἑτέρων, καὶ φθορὰ, γενομένων ἄλλων, ἀποτελεῖται· ὥστε ἀληθὲς εἶναι τὸ λεγόμενον, ὅτι

- - - - s) θνήσκει δὲ οὐδὲν
Τῶν γινομένων· t) διακρινόμενον
Δ' ἄλλο, πρὸς ἄλλο,
Μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξε.

Χαίρει δὲ ἡ φύσις ἑβδομάδι· πλάνητές u) τε γὰρ ἑπτὰ γεγόνασιν, ἀντίῤῥοποι τῇ x) κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσῃ φορᾷ. καὶ ἄρκτος ἑπτὰ ἄστροις συμπληροῦται, κοινωνίας καὶ ἑνώσεως ἀνθρώπων, οὐκ ἐπιμιξίας y) αὐτὸ μόνον οὖσα αἰτία· καὶ τροπαὶ δὲ σελήνης ἑβδομάσι γίνονται, συμπαθεστάτου πρὸς τὰ ἐπίγεια τοῦ ἀστρου· καὶ ἃς κατὰ τὸν ἀέρα μεταβολὰς ἐργάζεται, μάλιστα τοῖς κατὰ ἑβδομάδα σχηματισμοῖς ἀποτελεῖ. Τά γε μὴν θνητὰ, ὡς ἔφην, ἅπαντα z) σπάσαντα ἀπ' οὐρανοῦ θειοτέραν ἀρχὴν, κατὰ ἑβδομάδα σωτηρίως κινεῖται. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι τῶν βρεφῶν τὰ μὲν ἑπταμηνιαῖα a) γόνιμα, τὰ δὲ πλείω χρόνον προσλαβόντα, ὡς ὀκτὼ μῆνας ἐνδιαιτηθῆναι γαστρὶ, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγονα; Λογικόν τε φασὶν ἄνθρωπον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίγνεσθαι, ὅτε ἤδη ἱκανός ἐστιν ἑρμηνεὺς εἶναι τῶν συνήθων ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, λογικὴν

q) melius ad sensum φθίνοντας. additur in MSS. Med. et Trin. πέρατα δὲ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων ὑποληπτέον. Sed videntur plura deesse.

r) ὑποτοπητέον in Editis. P.

s) sic digeruntur hi versus a Grotio in Excerptis ex Euripidis Chrysippo p. 417. Iidem versus repetuntur infra p. 939. Sic quoque Clem. Alex. Strom. 2. p. 550. Εὐριπίδης ἐν Χρυσίππῳ μεταγράφει·

cit quae exorſus eſt. Quaecunque enim noſtris artibus fabricantur, ea ſemel abſoluta ſtant manentque: at quae Deus perficit ſua ſcientia, mouentur denuo. Fines eorum, aliquorum ſunt principia: vt diei finis, noctis initium: menſes quoque et annos deſinentes, initia ſequentium reputare debemus. Itidem dum alia corrumpuntur, gignuntur alia: et dum alia gignuntur, corrumpuntur alia: vt vere dictum ſit,

- - Perire nihil
Eorum quae generata ſunt;
Sed aliud accedens ad aliud
Aliam formam repraeſentat.

Gaudet autem natura Septenario. Erraticae enim ſeptem ſunt in contrarium nitentes quotidiano coeli curſui, qui ſemper idem perſtat: vrſa ſeptem ſtellis completur, conſociationis hoſpitalitatisque hominum non commercii ſolum cauſa praecipua: mutationes quoque lunae ſingulis ſeptimanis fiunt, ſideris rebus terreſtribus familiariſſimi; quod quascunque in aëre mutationes operatur, maxime iuxta ſuas hebdomadarias figurationes efficit: mortalia certe (vt dixi) omnia quae diuinius principium coelitus ſibi contrahunt, ſalutariter iuxta ſeptenarium mouentur. Quis enim neſcit infantium ſeptimeſtrium felices partus? ſi vero tempus vteri producatur in menſem octauum, pleroſque omnes infelices? Dialecticum quoque fieri hominem aiunt primo ſeptennio, quando iam idoneus eſt interpres vſitatorum nominum ac verborum, loquendi facultatem conſecutus: item ſequenti ſeptennio ad ſummam

t) Vir cl. Ierem. Markland ſic reponit:
— διακρινάμενον
Δ' ἀλλοπροσάλλως, &c.

u) τε γὰρ deeſt in editis. P.

x) Sic MSS. Phraſi Platonica. Editi κατ' αὐτὰ

y) Sic MSS. Editi αὐτῶν

z) MSS. pro σπῶντα in Edit.

a) Quae noſter habet hic de ſeptenarii laudibus, ſupra leguntur L. de mund. opif. p. 82.

γικὴν ἕξιν περιποιούμενος, κατὰ δὲ τὴν b) δευτέραν ἑπταετίαν ἄκρως τελειοῦσθαι· τελείωσις δέ ἐστι δύναμις τῆς τοῦ ὁμοίου σπορᾶς. περὶ γὰρ τὴν τετταρεσκαιδεκάτην ἡλικίαν τὸ ὅμοιον γεννᾷν δυνάμεθα. Τρίτη πάλιν ἑπταετία πέρας ἐστὶν αὐξήσεως· ἄχρι γὰρ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος ἄνθρωπος, καὶ καλεῖται παρὰ πολλοῖς ὁ χρόνος οὗτος ἀκμή. Ψυχῆς c) γε μὴν τὸ ἄλογον ἑπταμερές, αἰσθήσεις πέντε, καὶ φωνητήριον ὄργανον, καὶ τὸ διῆκον ἄχρι παραστατῶν, ὃ δὴ γόνιμόν ἐστι. Πάλιν αὖ σώματος ἑπτὰ κινήσεις, ὀργανικαὶ μὲν ἕξ, ἑβδόμη δὲ ἡ κύκλῳ. Σπλάγχνα γε μὴν ἑπτά, στόμαχος, καρδία, σπλήν, ἧπαρ, πνεύμων, νεφροὶ δύο. Μέλη δὲ σώματος ὁμοίως ἰσάριθμα, κεφαλή, τράχηλος, στέρνον, χεῖρες, κοιλία, d) ἦτρον, πόδες. Τό γε ἡγεμονικώτατον τοῦ ζώου πρόσωπον, ἑπταχῆ κατατέτρηται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς, καὶ ὠσὶ δυσίν, ἴσοις μυκτῆρσιν, ἑβδόμῳ στόματι. Αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά, δάκρυα, μύξαι, e) σίελος, σπέρμα, διττοὶ περιττωμάτων ὀχετοί, καὶ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς. Ἐν μὲν οὖν ταῖς νόσοις κριτικωτάτη ἑβδομάς· καὶ γυναιξὶ δὲ αἱ καταμήνιοι καθάρσεις ἄχρις ἑβδομάδος παρατείνουσι. Διελήλυθε δὲ ἡ δύναμις αὐτῆς καὶ ἐπὶ τὰς ὠφελιμωτάτας τῶν τεχνῶν, τὴν γραμματικήν. ee) τὰ γοῦν ἐν γραμματικῇ ἄριστα τῶν στοιχείων καὶ πλείστην ἔχοντα δύναμιν, ἑπτά ἐστι φωνήεντα. κατά τε μουσικὴν ἡ ἑπτάχορδος λύρα, πάντων σχεδὸν ὀργάνων ἀρίστη· διότι τὸ ἐναρμόνιον, ὃ δὴ τῶν μελῳδουμένων γενῶν ἐστι τὸ σεμνότατον, κατ' αὐτὴν μάλιστά πως θεωρεῖται. Τάς τε τῶν φθόγγων τάσεις ἑπτὰ εἶναι συμβέβηκεν· ὀξύν, βαρύν, περισπώμενον, f) δασύν, ψιλόν, μακρόν, βραχύν. καὶ πρα-

b) Sic MSS. pro ἑτέραν.

c) μὲν οὖν editi. P.

d) ſupra habet p. 80. ἧπαρ. vid. Heſ. v. ἦτρον.

e) σίαλον in editis. P.

mam perfectionem peruenire; est autem ista perfectio potentia progignendi sui similem; id quod accidit circiter annum aetatis quartumdecimum. Tertium deinde septennium incrementi finis est: nam vsque primum supra vigesimum annum augetur proceritas hominis: quod tempus a multis vocatur aetatis maturitas. Quin et animae pars rationis expers septifariam diuiditur, in quinque sensus, et vocis instrumentum, et genitalem vim suis membris insitam. Item corporum motus septem sunt, sex pro ratione membrorum, in orbem septimus. Septem item interiora viscera, stomachus, cor, lien, iecur, pulmo, renes gemini: totidem quoque membra corporis, caput, ceruix, pectus, manus, venter, inguen, pedes. Principalis etiam pars hominis, facies, septem habet foramina, oculos duos, totidem aures naresque, os septimum. Septem sunt et excrementa, lacryma, mucus, saliva, genitura, quaeque per geminas corporis cloacas deriuantur, sudorque totius corporis. In morbis sane septimus dies maxime iudicat: et mulieribus menstruae purgationes vsque septimum diem protenduntur. Quin et ad vtilissimas artes vis huius numeri peruenit, scilicet grammaticam et musicam: quandoquidem in grammatica optima elementorum potentissimaque septem sunt vocales: et in musica lyra chordarum septem praestantissima est instrumentorum ferme omnium: quoniam enharmonica ratio, quae quidem in melico genere pulcherrima est, in hac conspicitur maxime. Tonorum quoque septem sunt discrimina, acutus, grauis, circumflexus, asper, tenuis, longus, breuis, et primus numerus nascitur ex perfecto, id est senario, et vnitate.

ee) addendum καὶ μουσικὴν. Quod patet tum ex contextu, tum ex loco parallelo p. 84. huius Edit.

f) δασὺ et βραχὺ Editi. P.

πρῶτός ἐστιν ἀπὸ τελείου τοῦ ἓξ καὶ g) μονάδος. κατά τινα λόγον οἱ ἐντὸς δεκάδος ἀριθμοὶ γεννῶνται ἢ γεννῶσι τοὺς ἐντὸς δεκάδος καὶ αὐτήν· ἡ δέ γε ἑβδομὰς οὔτε γεννᾷ τινα τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμῶν, οὔτε γεννᾶται ὑπό τινος, παρ' ὃ μυθεύοντες οἱ h) Πυθαγόρειοι τῇ ἀειπαρθένῳ καὶ ἀμήτορι αὐτὴν ἀπεικάζουσιν, ὅτι οὔτε ἀπεκυήθη, οὔτε ἀποτέξεται.

Κατέπαυσεν οὖν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ i) πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε. τοῦτο δ' ἐστὶ k) τοιοῦτο· τὰ θνητὰ γένη παύεται πλάττων ὁ θεὸς, ὅταν ἄρχηται ποιεῖν τὰ θεῖα, καὶ ἑβδομάδος φύσει οἰκεῖα. ἡ δὲ πρὸς τὸ ἦθος ἀπόδοσίς l) ἐστι τοιαύτη· ὅταν ἐπιγίνηται τῇ ψυχῇ ὁ κατὰ ἑβδομάδα ἅγιος λόγος, ἐπέχεται ἡ ἑξὰς καὶ ὅσα θνητὰ m) τουτὶ ποιεῖν δοκεῖ.

Καὶ ηὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν. n) Τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς φῶς o) ποιηθέντας τρόπους, εὐλογεῖ τε ὁ θεὸς, καὶ εὐθὺς ἁγίους ἀποφαίνει. συγγενέστατοι γὰρ ἀλλήλοις ὅ, τε εὐλόγιστος καὶ ὁ ἅγιος· διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ τὴν μεγάλην εὐχὴν εὐξαμένου φησίν· ὅτι ἐὰν τροπὴ κατασκήψασα αἰφνίδιος μιάνῃ τὸν νοῦν, οὐκ ἔτ' ἔσται ἅγιος. ἀλλ' αἱ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι, κατὰ τὸ εἰκός. ἀλόγιστος γὰρ p) ὁ μὴ ἅγιος τρόπος, ὥστε ὁ εὐλόγιστος ἅγιος. Ὀρθῶς οὖν ἔφη, ὅτι τὴν ἑβδόμην ηὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ὁ θεὸς ποιῆσαι. q) Αἰτία δι' ἣν εὐλόγιστός τε καὶ ἅγιος γέγονεν ὁ κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ τέλειον φῶς

g) Nonnulla videntur deesse. Sic ergo scribe: μονάδος * * κατά τινα λόγον etc.

h) Autor sui oblitus hoc aliis Philosophis tribuit p. 66.

i) Sic MSS. Med. et Trin. vt et textus τῶν ὁ. (In Editis πάντων deest.)

k) Sic MSS. Med. et Trin. (item margo in Editis) pro τοῦτο.

l) ἐστὶ deest in Edit. P.

m) forsan ταύτῃ sc. ἑξάς.

tate. Praeterea iuxta quandam rationem qui intra denarium ſunt numeri, aut gignuntur ab eis qui ſunt intra denarium, aut gignunt eos, quin et ipſum *numerum denarium:* at ſeptenarius nec gignit vllum eorum nec gignitur a quoquam; quapropter in ſuis fabulis Pythagorici eum ſemper virgini ſine matre natae aſſimilant, quia et illa nec partu eſt edita, nec vnquam pariet.

Itaque *ceſſauit die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis quae fecit.* Id autem ſic intelligendum: mortalia genera tum Deus ceſſat fingere, cum incipit facere diuina, et ſeptenarii naturae cognata. Id ad mores pertinet hoc modo: quando in animam ſubintrauerit illa iuxta ſeptenarium ſancta ratio, compeſcitur ſenarius, et quicquid mortale videtur ab hoc fieri.

Et benedixit Deus diem ſeptimum, et ſanctificauit eum. Mores qui iuxta ſeptimam vereque diuinam lucem formati ſunt, benedicit Deus, moxque ſanctificat, ſumma enim cognatione benedictus ſancto iungitur: ideo de illo qui magnum votum vouit ſcriptura dicit, *quod ſi mutatio repentina polluerit eius mentem, non erit ſanctus.* Caeterum *dies priores merito innumerati ſunt.* Neque enim numeratur indoles non ſancta; ideoque qui annumeratur ſanctus. Recte igitur dictum, *quod ſeptimum benedixit ſimul et ſanctificauit, quia in eo ceſſauit ab omnibus operibus ſuis quae coepit Deus facere.* Haec vero cauſa eſt, ob quam benedictus ſanctusque factus ſit, qui iuxta ſeptimam perfectamque lucem degit, quoniam in

 hac

n) In Codice Vaticano et duobus Mediceis, hic apponitur nouus titulus, quaſi alterius opuſculi initium. *Φίλωνος νόμων ἀλληγορία ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ ϛ.*

o) MSS. *κινηθέντας*, et ſic melius; infra enim, *ὁ κατὰ ἑβδομάδα κινέμενος.* Vid. etiam ſupra pag. 126.

p) ὁ omiſſ. in edit. P.

q) Cod. Med. *Ἀιτία δ' ἥ, δι' ὧν* etc. forſan: *ἡ δ' ἔστιν αἰτία* ſicut infra p. 50.

φῶς ἄγων r) ἑαυτὸν, ἐπεὶ ἐν ταύτῃ τῇ φύσει παύεται ἡ τῶν θνητῶν σύστασις· Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὅταν ἀνατείλῃ φέγγος τῆς ἀρετῆς τὸ s) λαμπρὸν καὶ θεῖον ὄντως, ἐπέχεται τῆς ἐναντίας φύσεως ἡ γένεσις· ἐδηλώσαμεν δὲ ὅτι t) ποιῶν ὁ θεὸς οὐ παύεται, ἀλλ' ἑτέρων γενέσεως ἄρχεται, ἅτε οὐ τεχνίτης μόνον, ἀλλὰ καὶ πατὴρ ὢν τῶν γιγνομένων.

Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε u) ἐγένοντο. Οὗτος ὁ κατὰ ἑβδομάδα κινούμενος τέλειος λόγος, x) ἀρχὴ γενέσεως τοῦ τε κατὰ τὰς ἰδέας τεταγμένου νοῦ, καὶ τῆς κατὰ τὰς ἰδέας τεταγμένης νοητῆς, y) εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αἰσθήσεως. Βιβλίον δὲ εἴρηκε τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ᾧ συμβέβηκεν ἐγγράφεσθαι καὶ ἐγχαράττεσθαι τὰς τῶν ἄλλων συστάσεις. ἵνα δὲ μὴ καθ' ὡρισμένας χρόνων περιόδους ὑπολάβῃς τὸ θεῖον τὶ ποιεῖν, ἀλλ' ἀειδῆ, ἄδηλα, ἀτέκμαρτα καὶ ἀκατάληπτα τῷ θνητῷ γένει τὰ δημιουργούμενα, ἐπιφέρει τὸ ὅτε ἐγένετο, τὸ πότε κατὰ περιγραφὴν οὐ διορίζων· ἀπεριγράφως γὰρ γίνεται τὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ αἰτίου. ἀνήρηται τοίνυν τὸ ἐν ἓξ ἡμέραις z) γεγενῆσθαι τὸ πᾶν. Ἡ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. τὴν a) ἡμέραν ταύτην ἐπάνω b) βιβλίον εἴρηκεν, εἴγε ἐν ἀμφοτέροις οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπογράφει γένεσιν. τῷ γὰρ περιφανεστάτῳ καὶ τηλαυγεστάτῳ ἑαυτοῦ λόγῳ c) ῥήματι ὁ θεὸς ἀμφότερα ποιεῖ,

τὴν

r) αὐτὸν in editis. P.

s) MSS. λαμπρότατον

t) Sic vero MSS. Med. et Trin. et forte rectius: παύων ὁ θεὸς οὐ παύεται ποιῶν·

u) Sic MS. Vat. Editi vt hodiernus τῶν ὁ textus ἐγένετο

x) Sic MS. Vat. pro ἀρχήν.

y) εἰ οἷόν τε] Sic MSS. Med. et Trin. pro ἴδιον δὲ in editis.

hac natura cessat creatio mortalium; ita enim se res habet: postquam splendor virtutis exortus fuerit, clarus reuera diuinusque, cessat generatio naturae contrariae; docuimus autem quod Deus facere non cessat, sed aliarum rerum generationem aggreditur, quippe non opifex modo, verum et pater rerum conditarum.

Hic est liber generationis coeli et terrae, quandô creata sunt. Haec quae iuxta septenarium mouetur perfecta ratio, principium est tum ordinati iuxta ideas intellectus, tum intelligibilis si sic loqui fas est sensus iuxta ideas quoque considerati. Librum autem vocat Dei verbum, in quo inscriptae insculptaeque habentur caeterarum rerum formationes. Ne autem suspiceris intra certa temporis spatia numen facere aliquid, sed ignota, incerta, inscrutabilia, incomprehensibilia humano generi esse eius opera, subinfert has voces, *Quando creata sunt,* non definiens diserte quandonam, incircumscripte enim fit quicquid a Deo fit: atque ita negatur hoc vniuersum intra sex dies conditum. *Die quo fecit Deus coelum et terram, et omne virens agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam agri priusquam germinaret. Non enim pluerat Deus super terram, et homo non erat qui operaretur terram.* Diem hunc superius librum dixit, siquidem vtrobique coeli et terrae describit generationem: nam illustrissimo splendidissimoque suo verbo, vno edicto Deus vtrumque creat, et ideam intellectus, quam figurate coelum vocauit, et ideam sensus, quam significa-

z) γενέσθαι Editi. P.

a) Sic MSS pro ἡμετέραν.

b) forte λόγον. Omnino sic legisse in Philone videtur Clem. Alex. Strom. VI.

c) ῥήματι deest MSS. Med. et Trin. Coll. et certe abesse potest, licet non diffitendum Philonem hanc vocem eodem sensu quo λόγον vsurpare p. 131. Alibi vero distinguit λόγον et ῥῆμα, infra p. 93.

τήν τε ἰδέαν τȣ͂ νȣ͂, ὃν συμβολικῶς ȣ̓ρανὸν κέκληκε· καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν διὰ σημείȣ γῆν ὠνόμασεν. Ἀγροῖς δὲ ἀπεικάζει δυσὶ τήν τε ἰδέαν τȣ͂ νȣ͂, καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως. Φέρει γὰρ ὁ μὲν νȣ͂ς d) καρπȣ̀ς, τὰ ἐν τῷ νοεῖν· ἡ δὲ αἴσθησις, τὰ ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι. Ὃ δὲ λέγει, τοιȣ͂τόν ἐστιν· ὥσπερ τȣ͂ ἐπὶ μέρȣς καὶ ἀτόμȣ νȣ͂ προϋπάρχει τις ἰδέα, ὡς ἂν ἀρχέτυπος καὶ παράδειγμα τȣ́του· καὶ πάλιν τῆς κατὰ μέρος αἰσθήσεως, σφραγῖδος λόγον ἔχουσα, e) εἴδη τυπȣ́σης· πρὶν μὲν γενέσθαι τὰ ἐπὶ μέρȣς νοητὰ, ἦν τὸ αὐτὸ τȣ͂το νοητὸν, ȣ͂ κατὰ μετοχὴν καὶ τὰ ἄλλα f) ὠνόμασται· g) (πρὶν δὲ γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος αἰσθητὰ, ἦν τὸ αὐτὸ τȣ͂το γενικὸν αἰσθητὸν, ȣ͂ κατὰ μετȣσίαν καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητὰ γέγονε.) χλωρὸν μὲν ἀγροῦ, τὸ νοητὸν εἴρηκε τȣ͂ νȣ͂. ὡς γὰρ ἐν ἀγρῷ τὰ χλωρὰ βλαστάνει καὶ ἀνθεῖ, ȣ̓́τω βλάστημα τȣ͂ νȣ͂ τὸ νοητόν ἐστι. πρὶν ἓν τὸ κατὰ μέρος νοητὸν γενέσθαι, τὸ αὐτὸ τȣ͂το νοητὸν ἀπετέλει γενικὸν, h) ὃ δὴ καὶ πᾶν κέκληκεν ὑγιῶς. τὸ μὲν γὰρ κατὰ μέρος νοητὸν ἀτελὲς ὂν, ȣ̓ πᾶν, τὸ δὲ γενικὸν, ἅπαν, ἅτε πλῆρες ὄν. Καὶ πάντα, φησὶ, χόρτον ἀγρȣ͂ πρὶν ἀνατεῖλαι. τουτέστι πρὶν ἀνατεῖλαι i) κατὰ μέρος αἰσθητὰ, ἦν τὸ γενικὸν αἰσθητὸν προμηθείᾳ τȣ͂ πεποιηκότος, ὃ δὴ πάλιν ἅπαν εἴρηκεν. Εἰκότως μέντοι τὸ αἰσθητὸν ἀπείκασε χόρτῳ· k) ὡς γὰρ ὁ χόρτος ἀλόγȣ τροφὴ, ȣ̓́τως τὸ αἰσθητὸν τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς l) προσκεκλήρωται· ἐπεὶ διὰ τί χλωρὸν ἀγροῦ m) προειπὼν, ἐπιφέρει καὶ πάντα χόρτον, ὡς ȣ̓ γινομένȣ χόρτȣ χλωροῦ τὸ παράπαν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγροῦ χλωρὸν, τὸ νοητόν ἐστιν, ἐκβλάστημα νȣ͂, ὁ δὲ χόρτος τὸ αἰ-

d) MS. Med. καρπὸν

e) Sic MS. Med. pro quibus in editis: εἴδει τυπȣ͂σθαι· ȣ̓́τω πρὶν. MS. Trin. ἤδη sed procul dubio errore librarii pro εἴδη.

f) Melius forsan νενόμισται. Vulgatus error librariorum qui saepius ὀνομάζω pro νομίζω et contra reponunt. Sic nostrum emendo Alleg. L. III. p. 102. p. 62. et 154.

uit terrae nomine. Duobus autem agris assimilat ideam intellectus et ideam sensus: intellectus enim fructus sunt quae intelliguntur; sicut sensus ea quae sentiuntur. Quod autem dicit tale est: sicut particulari indiuiduoque intellectu prior est quaedam idea tanquam archetypum huius exemplar: item particularis sensus alia, vicem obtinens signaculi species imprimentis: ita priusquam fierent indiuidua intelligibilia, erat id ipsum intelligibile, ob cuius participationem caetera quoque sic nominantur; (et priusquam forent indiuidua sensibilia, erat id ipsum sensibile in genere, cuius participatione reliqua quoque sensibilia facta sunt.) *Virens quidem agri* intelligibile dixit mentis: sicut enim in agro virentia germinant florentque, ita mentis germen est intelligibile, itaque prius quam indiuiduum intelligibile crearetur, illud ipsum intelligibile absolutum erat, quod et ipsum OMNE appellauit satis apte. Indiuiduum enim intelligibile cum sit imperfectum, non est omne, sed intelligibile in genere, OMNE dicitur, quippe completum. *Et omnem*, inquit, *herbam agri prius quam germinaret.* id est prius quam germinarent indiuidua sensibilia, iam erat generale sensibile per creatoris prouidentiam. Quod et iterum OMNE vocauit, recte sane sensibile contulit cum herba, sicut enim herba *iumenti* irrationalis est cibus, sic sensibile animae parti brutae assignata est; alioqui cur supradixit, *virens agri et omnem herbam*, ac si herba nequaquam vireret? sed virens agri est intelligibile, mentis germen: herba vero sensibile, ipsum quoque germen irrationalis partis animae. *Non enim pluerat Deus su-*

g) haec vncinis inclusa restitui ex MSS. Vatic. et Med.

h) ὁ δὴ - - γενικὸν restitui ex MSS. Vatic.

i) nonnulli Codices τὰ κατὰ μέρος

k) ὡς - - αἰσθητὸν inserui ex MS. Med.

l) Sic MSS. Editi κεκλήρωται

m) προειπὼν ἐπιφέρει] Sic MSS. Vat. Med. et Trin. pro προεῖπε in editis.

αἰσθητὸν, τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὸ βλάστημα. Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν· n) Φυσικώτατα, ἐὰν γὰρ μὴ ἐπομβρήσῃ ταῖς αἰσθήσεσι τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑποκειμένων ὁ θεὸς, οὐδὲ o) ὁ νοῦς ἐργάσεται καὶ πραγματεύσεταί τι περὶ αἴσθησιν. ἄπρακτος γὰρ αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ ὤν, p) μὴ ὥσπερ ὕοντος καὶ ἐπιψεκάζοντος, ὁράσει μὲν χρώματα, φωνὰς δὲ ἀκοῇ, γεύσει δὲ χυλοὺς, καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ οἰκεῖα τοῦ αἰτίου. Ὅταν δὲ ἄρδειν ἄρξηται ὁ θεὸς τὴν αἴσθησιν αἰσθητοῖς, τηνικαῦτα καὶ ὁ νοῦς, ἐργάτης οἷα πίονος γῆς, ἀνευρίσκεται. Ἡ δὲ ἰδέα τῆς αἰσθήσεως, ἣν κατὰ σύμβολον q) βροχὴν εἴρηκεν, οὐ δεῖται τροφῆς· τροφὴ δὲ αἰσθήσεως, τὰ ἐπὶ μέρους αἰσθητὰ, ἃ δὴ σώματά ἐστιν· ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον. Πρὶν r) οὖν γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος συγκρίματα, οὐκ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως ἣν εἴρηκε γῆν· τοῦτο δ᾽ ἐστὶν, τροφὴν οὐ παρεῖχεν αὐτῇ· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο αἰσθητοῦ τὸ παράπαν οὐδενός. Τὸ δὲ καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν s) ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ ἰδέα τοῦ νοῦ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως οὐκ εἰργάζετο· Ὁ μὲν γὰρ ἐμὸς καὶ σὸς νοῦς ἐργάζεται τὴν αἴσθησιν διὰ τῶν αἰσθητῶν· ἡ δὲ τοῦ νοῦ ἰδέα, ἅτε t) ἂν μηδενὸς ὄντος ἐπὶ μέρους οἰκείου σώματος, οὐκ ἐργάζεται τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως· εἰ γὰρ εἰργάζετο, διὰ τῶν αἰσθητῶν t) ἂν εἰργάζετο· αἰσθητὸν δὲ ἐν ἰδέαις οὐδέν.

Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε u) πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Τὸν μὲν νοῦν εἴρηκε γῆς πηγὴν, τὰς δὲ αἰσθήσεις πρόσωπον. ὅτι χωρίον αὐταῖς ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος πρὸς τὰς x) ἰδίας ἐνεργείας ἐπιτηδειότατον, ἡ πάντα y) προμηθουμένη φύσις ἀπένειμε τοῦτο. πηγῆς

n) Sic MSS. Med. et Trin. Editi φυσικώτατον.

o) ὁ deest in Editis. P.

p) μὴ deest in Editis, inserui ex MSS. Med. et Trin.

q) βροχὴν] sic quoque MSS. sed omnino reponendum γῆν, vt patet ex sequentibus, sic etiam supra p. 134. l. 2.

r) οὖν inserui ex MSS. Med. et Trin.

per terram, et homo non erat qui operaretur terram. Appoſitiſſime, niſi enim Deus pluerit ſuper ſenſus perceptiones rerum, ne intellectus quidem circa ſenſum operabitur et occupabitur. Eſt enim ille ex ſeipſo inefficax, niſi Deus quaſi depluat et irroret viſu colores, voces auditu, guſtu ſapores, caeteriſque ſenſibus obiecta propria. Quam primum vero Deus ſenſibilibus ſenſum rigare coeperit, mox intellectus tanquam vberrimae terrae cultor deprehenditur. At idea ſenſus, quae figurate vocatur terra, nullo alimento indiget: ſed alimentum ſenſuum ſunt indiuidua ſenſibilia, quae vtique corpora ſunt: idea autem aliud quam corpus eſt. Prius quam igitur exiſterent indiuidua, *non pluerat* Deus ſuper ideam *ſenſus,* quae terra hic nominatur, hoc eſt, nullum alimentum ei praebuit: nam ea nullo prorſus opus habebat ſenſibili. Quod autem ſequitur: *homo non erat qui operaretur terram,* idem eſt quod idea intellectus ideam ſenſus non exercebat; mens enim eiusque intellectus exercet ſenſum per ſenſibilia: intellectus autem idea, cum indiuiduum corpus illi cognatum nullum ſit, non exercet ideam ſenſus, ſi enim exerceret, exerceret per ſenſibilia: in ideis enim nihil eſt ſenſibile.

Fons autem aſcendebat de terra, et irrigabat eius faciem. Hic intellectum dicit terrae fontem, ſenſus vero faciem: hunc enim locum ex vniuerſo corpore ad proprias operationes aptiſſimum, natura omnia prouidens eis attribuit. Fontis autem modo intellectus ſenſum quem-

s) ἐργάσασθαι in editis. P.
tt) ἂν vtrumque in editis deeſt. P.
u) πᾶν inſerui ex MS. Med.
x) Sic MSS Med. et Trin. Editi ἰδέας ἐνεργεῖν.
y) Sic MSS. Vat. et Med. Editi προθυμουμένη.

πηγῆς δὲ τρόπον ἄρδει τὰς αἰσθήσεις ὁ νοῦς, ἐπιπέμπων τὰ πρόσφορα ἑκάστῃ ῥεύματα. Ἴδε οὖν πῶς z) ἀλύσεως τρόπον αἱ τοῦ ζώου δυνάμεις ἀλλήλων ἔχονται. νοῦ γὰρ, καὶ αἰσθήσεως, ἔτι δὲ καὶ αἰσθητοῦ, τριῶν ὄντων, μέση μὲν ἐστιν αἴσθησις, ἄκρον δὲ ἑκάτερον, ὅ, τε νοῦς καὶ τὸ αἰσθητόν. Ἀλλ᾽ οὐδὲ νοῦς δυνατὸς ἐργάζεσθαι, τουτέστιν ἐνεργῆσαι κατὰ αἴσθησιν, ἐὰν a) μὴ βρέξῃ καὶ ὕσῃ τὸ αἰσθητὸν ὁ θεὸς, οὔτε ὑσθέντος αἰσθητοῦ ὄφελός ἐστιν, ἐὰν μὴ πηγῆς τρόπον ὁ νοῦς, τείνας ἑαυτὸν ἄχρι τῆς αἰσθήσεως, κινήσῃ τε αὐτὴν ἠρεμοῦσαν καὶ ἀναγάγῃ πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ὑποκειμένου· ὥστε ἀντίδοσιν ὁ νοῦς καὶ τὸ αἰσθητὸν ἀεὶ μελετῶσι, τὸ μὲν προϋποκείμενον b) αἰσθήσει, ὡς ἂν ὕλη, ὁ δὲ κινῶν τὴν αἴσθησιν πρὸς τὸ ἐκτὸς, ὡς ἂν τεχνίτης, ἵνα γένηται ὁρμή. Τὸ γὰρ ζῶον τοῦ μὴ ζώου δυσὶ προύχει, φαντασίᾳ καὶ ὁρμῇ. ἡ μὲν οὖν φαντασία συνίσταται, c) κατὰ τὴν τοῦ ἐκτὸς πρόσοδον τυποῦντος νοῦν δι᾽ αἰσθήσεως· ἡ δὲ ὁρμὴ τὸ ἀδελφὸν τῆς φαντασίας, κατὰ τὴν τοῦ νοῦ τονικὴν δύναμιν, ἣν τείνας δι᾽ αἰσθήσεως ἅπτεται τοῦ ὑποκειμένου, καὶ πρὸς αὐτὸ χωρεῖ, γλιχόμενος ἐφικέσθαι καὶ συλλαβεῖν αὐτό.

Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν d) λαβὼν ἀπὸ τῆς e) χθονὸς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Διττὰ ἀνθρώπων γένη· ὁ μὲν γάρ ἐστιν οὐράνιος ἄνθρωπος, ὁ δὲ γήϊνος. Ὁ μὲν οὖν οὐράνιος, ἅτε κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ γεγονὼς, φθαρτῆς καὶ συνόλως γεώδους οὐσίας ἀμέτοχος· ὁ δὲ γήϊνος, ἐκ σποράδος ὕλης, ἣν χοῦν κέκληκεν, ἐπάγη· διὸ τὸν μὲν οὐράνιόν φησιν οὐ πεπλάσθαι, κατ᾽ εἰκόνα δὲ f) τετυπῶσθαι g) θεοῦ· τὸ δὲ γήϊνον

z) Sic pro ἀναλύσεως MS. Med.

a) ἐὰν δὲ μὴ Editi. P.

b) Sic MS. Med. Editi αἰσθήσεως.

c) Sic emendaui sententiam, ope Cod. Med. et Trinit. cui etiam lucem afferunt dicta a Suid. v. φαντασία. vid. etiam infra p. 299. Editi κατὰ τὴν ἐκτὸς πρόσοδον τυποῦντος νοῦ, nullo sane sensu.

d) λαβὼν restitui ex MS. Vat.

quemque irrigat, immittens riuos conuenientes ſingulis. Vide igitur quomodo, catenae inſtar, potentiae animalis inuicem connexae ſunt: cum enim tria ſint, intellectus, ſenſus, et ſenſibile, medius eſt ſenſus, vtramque autem extremitatem occupant intellectus et ſenſibile. Atqui ne intellectus quidem poteſt *operari*, hoc eſt operari ſecundum ſenſum, niſi Deus *pluerit* et rigarit ſenſibile; ne quidem rei ſenſibilis in quam compluit vlla eſt vtilitas, ni, fontis modo, intellectus extendens ſe vsque ſenſum, mouerit eum quieſcentem, et adduxerit ad ſubiecti ſui comprehenſionem: itaque intellectus et ſenſibile ſemper par pari referre conantur; hoc quidem ſubiectum ſenſui tanquam materia; ille vero mouens ſenſum ad externa tanquam artifex, vt fiat impetus. Animal enim non animali praeſtat rebus duabus, imaginatione et impetu: imaginatio fit per impulſum rei externae formam menti imprimentis per ſenſum: impetus vero imaginationis germanus per intellectus vim intenſiuam, quam intendens per ſenſum attingit ſubiectum, et accedit ad id, cupiens aſſequi et comprehendere.

Et finxit Deus hominem puluere de terra ſumpto, et inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitae: et factus eſt homo in animam viuentem. Duplex hominum genus. alter eſt coeleſtis, alter terreſtris, coeleſtis igitur, vtpote *ad imaginem Dei factus*, expers corruptibilis et in totum terrenae eſſentiae: terreſtris vero e ſparſa materia, quam puluerem vocat, compactus eſt. Ideo coeleſtem non *fictum* dicit, ſed formatum *ad imaginem*. terreſtre vero figmentum, non prolem eſſe artificis. Caeterum homo terreus acci-

e) χθονὸς] MSS. Med. et Trin. γῆς et ſic textus ſacer.

f) additur in MS. Med. ὅσπερ ἦν πεποιῶθαι κατὰ τὴν εἰκόνα. Atqui MS. Trin. ὅσπερ ἦν πεπηρῶθαι (melius κεκηρῶθαι) κατὰ τὴν εἰκόνα. Videntur autem haec librarii gloſſema, qui ſenſum vocis τετυπῶθαι voluit explicare.

g) θεῦ inſerui ex MSS. Vat. et Trin.

γήϊνον πλάσμα, h) ἀλλ' οὐ γέννημα εἶναι τοῦ τεχνίτου. Ἄνθρωπον δὲ τὸν ἐκ γῆς λογιστέον εἶναι νοῦν εἰσκρινόμενον σώματι, οὔπω δ' i) εἰσκεκριμένον. ὁ δὲ k) νοῦς οὗτος γεώδης ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ φθαρτὸς, εἰ μὴ ὁ Θεὸς l) ἐνέπνευσεν αὐτῷ δύναμιν ἀληθινῆς ζωῆς· τότε γὰρ γίνεται, καὶ οὐκέτι πλάττεται εἰς ψυχὴν, οὐκ ἀργὴν καὶ m) ἀδιατύπωτον, ἀλλ' εἰς νοερὰν καὶ ζῶσαν ὄντως. Εἰς ψυχὴν γὰρ, φησὶ, n) ζωῆς ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος.

Ζητήσειε δ' ἄν τις, διὰ τί ἠξίωσεν ὁ Θεὸς τὸν γηγενῆ καὶ φιλοσώματον νοῦν πνεύματος θείου, ἀλλ' οὐχὶ τὸν κατὰ τὴν ἰδέαν γεγονότα καὶ τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ. δεύτερον δὲ, τί ἐστι τὸ ΕΝΕΦΥΣΗΣΕ. τρίτον, διὰ τί εἰς τὸ πρόσωπον o) ἐμπνεῖται. τέταρτον, διὰ τί πνεύματος ὄνομα, p) εἰδὼς, ὅταν λέγῃ, Καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος, πνοῆς νῦν, ἀλλ' οὐχὶ πνεύματος μέμνηται. Πρὸς μὲν οὖν τὸ πρῶτον λεκτέον ἓν μὲν, ὅτι φιλόδωρος ὢν ὁ Θεὸς, χαρίζεται τὰ ἀγαθὰ πᾶσι καὶ τοῖς μὴ τελείοις, q) προκαλούμενος αὐτοὺς εἰς μετουσίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς, ἅμα καὶ τὸν περιττὸν πλοῦτον ἐπιδεικνύμενος αὐτοῦ, ὅτι ἐξαρκεῖ καὶ τοῖς μὴ λίαν ὠφεληθησομένοις. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐμφαντικώτατα παρίστησιν. ὅταν γὰρ r) ὕῃ μὲν κατὰ θαλάττης, πηγὰς δὲ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις ἐπομβρῇ, τὴν δὲ λεπτόγεων καὶ τραχεῖαν καὶ ἄγονον s) γῆν ἄρδῃ, ποταμοὺς ἀναχέων ταῖς πλημμύραις, τί ἕτερον παρίστησιν, ἢ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τε πλούτου καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ; Ἥδ' ἐστὶν ἡ αἰτία, δι' ἣν ἄγονον μὲν οὐδεμίαν ψυχὴν ἐδημιούργησεν ἀγαθοῦ, κἂν ἀδύνατος ἡ χρῆσις

ἐνίοις

h) ἀλλ' οὐ] sic MSS. Med. et Trin. Editi ἀλόγου.

i) Sic reposui pro εἰσκεκραμένον fide MSS. Med. et Trin. vid. Hes. et Suid. s. h. v. Quin et contextus et vulgatum de anima dogma, emendationi fauent. vid. Stob. Eclog. Phys. L. I. p. 93.

k) νοῦς] forsan ἄνθρωπος, ex cuius scriptione abbreviata ανος fluxit vox νοῦς. Vide contextum. Similiter infra l. 10.

l) MSS. Med. et Trin. ἐμπνεύσειεν

accipiendus est animus in corpus immittendus, sed nondum ei concretus: is terrenus reuera est et corruptibilis, nisi quod Deus inspirauit illi vim verae vitae: ac tum demum *fit* iam, non amplius fingitur, *in animam* illamque non otiosam et informem, sed intelligentem vereque viuentem: ait enim, *in animam viuentem factus est homo.*

Quaerat aliquis cur Deus terrigenam et corpori addictam mentem spiritu diuino dignatus sit, et non potius illam iuxta ideam factam et iuxta imaginem ipsius Dei. Secundo, quid sit quod dicit, *inspirauit.* Tertio, quam ob rem in faciem inspiratur. Quarto, cur cum spiritus vocabulum satis nosset, sicut quando dicit, *Et spiritus Dei ferebatur super aquam;* flatus nunc, non spiritus fit mentio. Ad primum respondendum, primo, quod benignus cum sit Deus, largitur bona omnibus etiam non perfectis, inuitans eos vt aemulatores virtutis atque participes fiant, ostentansque immensas suas diuitias, quod sufficiant etiam his qui non magnam vtilitatem inde capiunt. Hoc autem etiam aliis rebus declarat manifestissime. Quoties enim pluit in mare, fontesque producit in locis desertissimis, tenuem vero et asperam sterilemque terram rigat inundans fluminibus, quid aliud exhibet quam immensitatem diuitiarum benignitatisque suae. Eadem est causa, ob quam nullam animam sterilem boni creauit, licet vsus eius nonnullos fugiat. Aliud quoque respondetur, nempe voluit Moses commendare diuinam

m) Sic MSS. Vat. et Med. Editi ἀδιάπτωτον

n) textus sacer ζῶσαν, et sic reponi debere suadent praecedentia, νοερὰν καὶ ζῶσαν ὄντως.

o) Sic pro ἐμπνεῖ MSS. Med. et Trin.

p) Sic pro ἢ ὡς MSS.

q) forsan προσκαλούμενος.

r) Editi ἄνῃ omisso μὲν P.

s) Sic MSS. Editi γῆς

ἐνίοις ἦν αὐτῷ. Ἕτερον δὲ λεκτέον, ἐκεῖνο· βέλεται τὰ θεῖα δίκαια εἰσαγαγεῖν· ὁ μὲν οὖν t) μὴ ἐμπνευσθεὶς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλ᾽ ἄπειρος ὢν ἀρετῆς, κολαζόμενος ἐφ᾽ οἷς ἥμαρτεν, εἶπεν ἂν u) ὡς ἀδίκως κολάζεται, ἀπειρίᾳ γὰρ τῷ ἀγαθοῦ σφάλλεσθαι περὶ αὐτό. Ἄιτιον δὲ εἶναι τὸν μηδεμίαν ἐμπνεύσαντα ἔννοιαν αὐτῷ. Τάχα δὲ μηδ᾽ ἁμαρτάνειν φήσει τὸ παράπαν, εἴ γε τὰ ἀκέσια καὶ τὰ κατὰ ἄγνοιαν ὐδὲ ἀδικημάτων λόγον ἔχειν φασί τινες. Τὸ γε μὴν ἘΝΕΦΎΣΗΣΕΝ, ἴσον ἐςὶ τῷ Ἐνέπνευσεν ἢ Ἐψύχωσε τὰ ἄψυχα. μὴ γὰρ τοσαύτης ἀτοπίας ἀναπλησθείημεν, ὥςε νομίσαι θεὸν ςόματος ἢ μυκτήρων ὀργάνοις χρῆσθαι πρὸς τὸ ἐμφυσῆσαι. ἄποιος γὰρ ὁ θεὸς ὐ μόνον, x) ἀλλ᾽ ὐδ᾽ ἀνθρωπόμορφος. Ἐμφαίνει δέ τι καὶ φυσικώτερον ἡ προφορά. τρία γὰρ εἶναι δεῖ, τὸ ἐμπνέον, τὸ δεχόμενον, τὸ ἐμπνεόμενον. τὸ μὲν ὖν ἐμπνέον ἐςὶν ὁ θεός· τὸ δὲ δεχόμενον, ὁ νῦς· τὸ δ᾽ y) ἐμπνεόμενον, τὸ πνεῦμα. Τί ὖν ἐκ τύτων συνάγεται; ἕνωσις γίνεται τῶν τριῶν, τείνοντος τῷ θεῷ τὴν ἀφ᾽ ἑαυτῷ δύναμιν διὰ τῷ μέσῳ πνεύματος ἄχρι τῷ z) ὑποκειμένῳ. τίνος ἕνεκα, ἢ ὅπως ἔννοιαν αὐτῷ a) λάβωμεν; ἐπεὶ πῶς ἂν ἐνόησεν ἡ ψυχὴ θεὸν, εἰ μὴ ἐνέπνευσε καὶ ἥψατο αὐτῆς κατὰ δύναμιν; Οὐ γὰρ ἂν ἐπετόλμησε τοσοῦτον ἀναδραμεῖν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὡς ἀντιλαβέσθαι θεῷ φύσεως, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνέσπασεν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν, ὡς ἐνῆν ἀνθρώπινον νῦν ἀνασπασθῆναι, καὶ ἐτύπωσε κατὰ τὰς ἐφικτὰς νοηθῆναι δυνάμεις. Εἰς δὲ τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖ b) καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς· φυσικῶς μὲν, ὅτι ἐν προσώπῳ τὰς αἰσθήσεις ἐδημιούργει. τῦτο δὲ μάλιςα τῷ σώματος τὸ μέρος ἐψύχωται καὶ ἐμπέπνευςαι. ἠθικῶς δὲ ὕτως· ὥσπερ σώματος ἡγεμονικόν ἐςι τὸ πρόσωπον, ὕτω ψυχῆς ἡγεμονικόν ἐςιν ὁ νῦς· Τύτῳ μόνῳ ἐμπνεῖ ὁ

t) *μὴ* restitui ex MSS. et sane omnino ad sensum est necessarium.

u) *ὡς* &c.] Sic MSS. Med. et Trin. Editi *ἀνόμως ἀδίκως κολάζεσθαι*

x) *ἀλλ᾽ ὐδ᾽* inserui ex MS. Med.

nam iuſtitiam. Aliquis non inſpiratus vera vita, ſed virtutis expers, puniendus propter peccata, inique ſecum agi diceret, quandoquidem per ignorantiam boni prolapſus ſit in ea. Eſſe autem in cauſa ipſum, qui nullam ei notionem boni inſpiraſſet: et forſitan negaret omnino ſe peccaſſe, ſiquidem quae ab inuitis ac ignorantibus fiunt, ne peccatorum quidem rationem habere aſſerunt quidam. Porro haec vox *Inſpirauit*, idem valet quod afflauit vel animauit inanima; abſit enim vt tali impleamur impietate vt putemus Deum oris aut narium inſtrumentis vſum ad inſpirandum: expers enim qualitatis Deus, tantum abeſt a forma humana. Quin et aliud naturae arcanum hae voces proferunt. Tria enim hic requiruntur, quod inſpirat, quod inſpirationem capit, et quod ex inſpiratione accipitur. Deus igitur inſpirat, mens inſpirationem capit, ſpiritus ex inſpiratione accipitur: quid ergo ex his colligitur? unitio fit horum trium, cum Deus mediante ſpiritu vim ſuam extendat vsque ad ſubiectum. Ad quid aliud, niſi vt cogitatione percipiamus eum? alioqui quomodo anima Deum intellexiſſet, niſi ipſe inſpirando attigiſſet eam quantum fieri potuit? nec enim auſa fuiſſet humana mens tam alte aſcendere, vt attentaret Dei naturam, ni Deus ipſe ſurſum traxiſſet eam ad ſeipſum, quatenus fas erat humanum intellectum ſubleuari, et formaſſet ſecundum potentias illas quae comprehendi queunt. Caeterum faciem inſpirat phyſice et moraliter: Phyſice quia in facie ſenſus poſuit: quae pars corporis maxime animata eſt et inſpirata: Moraliter ſic; quemadmodum principalis pars corporis eſt facies, ita animae pars principalis eſt mens. Hanc ſolam inſpirat Deus, alias hoc honore non dignatur, ſenſus, vocem,

y) Ita MSS. Editi ἐπιπνεόμενον.

z) repetenda vltima ſyllaba, ὑποκειμένου νοῦ id quod contextus poſtulat.

a) Ita Mang. Editi καταλάβωμεν. P.

b) καὶ inſerui ex MSS.

ὁ θεὸς, τοῖς δ' ἄλλοις μέρεσιν οὐκ ἀξιοῖ, ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῷ γονίμῳ· δεύτερα γάρ ἐστι τῇ δυνάμει. Ὑπὸ τίνος οὖν καὶ ταῦτα c) ἐνεπνεύσθη; ὑπὸ τοῦ νοῦ δηλονότι. οὗ γὰρ μετέσχεν ὁ νοῦς παρὰ τοῦ θεοῦ, τούτου μεταδίδωσι τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς· ὥστε τὸν μὲν νοῦν ἐψυχῶσθαι ὑπὸ θεοῦ, τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ τοῦ νοῦ. Ὡσανεὶ γὰρ θεός ἐστι τοῦ ἀλόγου ὁ νοῦς, παρ' ὃ καὶ Μωϋσῆν οὐκ ὤκνησεν εἰπεῖν θεὸν τοῦ Φαραώ. τῶν γὰρ γινομένων d) [τὰ μὲν καὶ ὑπὸ θεοῦ γίγνεται, καὶ δι' αὐτοῦ· τὰ δὲ ὑπὸ θεοῦ μὲν οὐ, δι' αὐτοῦ δέ· τὰ μὲν ἄριστα καὶ ὑπὸ θεοῦ γέγονε, καὶ δι' αὐτοῦ.] προελθὼν e) γοῦν ἐρεῖ, ὅτι ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον. τούτων καὶ ὁ νοῦς ἐστι. τὸ δὲ ἄλογον, ὑπὸ θεοῦ μὲν γέγονεν, οὐ διὰ θεοῦ δὲ, ἀλλὰ διὰ τοῦ λογικοῦ τοῦ ἄρχοντός τε καὶ βασιλεύοντος ἐν ψυχῇ. Πνοὴν δὲ, ἀλλ' οὐ πνεῦμα εἴρηκεν, ὡς διαφορᾶς οὔσης. Τὸ μὲν γὰρ πνεῦμα νενόηται κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ εὐτονίαν καὶ δύναμιν· ἡ δὲ πνοὴ ὡς ἂν αὔρα τίς ἐστι καὶ ἀναθυμίασις ἠρεμαία καὶ πραεῖα. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὼς καὶ τὴν ἰδέαν νοῦς, πνεύματος ἂν λέγοιτο κεκοινωνηκέναι. ῥώμην γὰρ ἔχει ὁ λογισμὸς αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκ τῆς ὕλης, τῆς κούφης καὶ f) ἐλαφροτάτης αὔρας, ὡς ἂν ἀποφορᾶς τινὸς, ὁποῖαι γίνονται ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων. Φυλαττομένων γὰρ οὐδὲν ἧττον καὶ μὴ ἐκθυμιωμένων, εὐωδία τις γίνεται.

Καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς· καὶ g) ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε. Τὴν h) μὲν γὰρ θείαν καὶ οὐράνιον σοφίαν πολλοῖς ὠνόμασεν ὀνόμασι, καὶ πολυώνυμον οὖσαν δεδήλωκε· καὶ γὰρ ἀρχὴν καὶ εἰκόνα καὶ ὅρασιν θεοῦ κέκληκε· ταύτης δὲ ὡς ἂν ἀρχετύπου μίμημα, τὴν ἐπίγειον σοφίαν νυνὶ παρίστησι διὰ τῆς τοῦ παραδείσου φυτουργίας. Μὴ γὰρ τοσαύτη κατάσχοι τὸν i) ἡμέτερον λογισμὸν ἀσέβεια,

c) Sic MSS. editi ἐμπνευσθῇ.
d) haec vncinis inclusa restitui ex MSS.
e) sic MSS. pro γάρ.
f) sic MSS. pro ἐλαφροτέρας. vid. Ios. de B. I. L. 2. c. 8.

cem, gignendique vim: nam hae ſecundum locum obtinent. A quo igitur hae quoque inſpirantur? dubio procul a mente. Quidquid enim haec accipit a Deo, rationis experti animae parti communicat: quo fit vt mens animetur a Deo, pars rationis expers a mente. Eſt enim mens tanquam Deus partis brutae, et ideo Moſem quoque ſcriptura non grauatur *Deum Pharaonis* dicere. Nam quae fiunt partim a Deo et per ipſum fiunt, alia non a Deo, ſed per Deum; optima vero tum a Deo, tum per Deum facta ſunt: pergens igitur dicit, *Plantauit Deus paradiſum:* inter ea mens cenſetur. Bruta vero pars a Deo quidem facta eſt, non autem per Deum, ſed per rationalem partem praeſidentem regnantemque in anima. *Flatum* vero non ſpiritum dixit, quaſi interſit aliquid. Nam in ſpiritu intelligimus robur, tenorem, et vim: flatus tanquam aura quaedam eſt et exhalatio lenis ac ſedata. Quapropter mens facta ad ideam et imaginem, dici poteſt ſpiritus eſſe particeps, vim enim quandam habet eius ratiocinatio; quae vero ex materia orta eſt, tenuis et leuiſſimae aurae particeps, quaſi cuiusdam effluxionis, qualis fit ex aromatibus: quae aſſeruata vel ſine ſuffitu, emittunt quandam fragrantiam.

Et plantauit Deus paradiſum in Edem ad orientem, et poſuit ibi hominem quem finxerat. Diuinam et coeleſtem illam ſapientiam nominauit multis nominibus, et varias appellationes eam habere oſtendit, vt quam initium et imaginem et viſionem Dei vocauit: nunc eius tanquam exemplaris imitamentum, terrenam ſapientiam exhibet per paradiſi plantationem. Abſit enim vt tanta animum noſtrum inuadat impietas, vt ſupponamus Deum plan-

g) ſic MSS. vt et textus *τῶν ο*. Editi *ἔθηκεν*

h) *μὲν γὰρ θείαν.*] MSS. Med. et Trin. *μεταρσιον.* Et forte rectius

i) *ἡμέτερον*] MS. Med. *ἀνθρώπινον*

βεια, ὡς ὑπολαβεῖν ὅτι θεὸς γεωπονεῖ καὶ φυτεύει k) παραδείσους. ἐπεὶ καὶ τίνος ἕνεκα, εὐθὺς διαπορήσομεν. Ου γὰρ ὅπως ἀναπαύλας εὐδιαγώγους καὶ ἡδονὰς ἑαυτῷ πορίζῃ· μηδὲ εἰς νοῦν ἔλθοι ποτὲ τὸν ἡμέτερον ἡ τοιαύτη μυθοποιΐα· θεοῦ γὰρ οὐδὲ ὁ σύμπας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη χωρίον καὶ ἐνδιαίτημα· ἐπεὶ αὐτὸς ἑαυτῷ τόπος, καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πλήρης, καὶ ἱκανὸς l) αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεός· τὰ μὲν ἄλλα ἐπιδεῆ καὶ ἔρημα καὶ κενὰ ὄντα πληρῶν καὶ περιέχων, αὐτὸς δὲ ὑπ᾽ οὐδενὸς ἄλλου περιεχόμενος, ἅτε εἷς καὶ τὸ πᾶν αὐτὸς ὤν. Τὴν οὖν ἐπίγειον ἀρετὴν σπείρει καὶ φυτεύει τῷ θνητῷ γένει ὁ θεός, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα οὖσαν τῆς οὐρανίου. ἐλεήσας γὰρ ἡμῶν τὸ γένος, καὶ κατιδὼν ὅτι ἐξ ἀφθόνων καὶ πλουσίων κακῶν συνέστη, ἐπίκουρον καὶ ἀρωγὸν τῶν ψυχῆς νόσων ἀρετὴν ἐπίγειον ἐρρίζου, μίμημα, ὡς m) ἔφην, τῆς οὐρανίου καὶ ἀρχετύπου, ἣν πολλοῖς ὀνόμασι καλεῖ· Παράδεισος μὲν δὴ τροπικῶς εἴρηται ἡ ἀρετή· τόπος δὲ οἰκεῖος τῷ παραδείσῳ Ἐδέμ· τοῦτο δέ ἐστι τρυφή. ἀρετῇ δὲ ἁρμόττον, εἰρήνη καὶ εὐπάθεια καὶ χαρά, ἐν οἷς τὸ τρυφᾶν ὡς ἀληθῶς ἐστι. Καὶ μὴν κατὰ ἀνατολάς ἐστιν ἡ φυτουργία τοῦ παραδείσου. οὐ γὰρ δύεται καὶ σβέννυται, ἀλλ᾽ αἰεὶ πέφυκεν ἀνατέλλειν n) ὁ ὀρθὸς λόγος· καὶ ὥσπερ, οἶμαι, ἀνατείλας ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἀνέπλησεν, οὕτω καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ, τὴν ἀχλὺν αὐτῆς o) ἐναυγάζει, καὶ τὸν πολὺν σκότον σκεδάννυσι. Καὶ ἔθετο, φησὶν, ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν. ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς, καὶ ἐπ᾽ ἀρετὴν, ὡς οἰκειότατον ἔργον, ἀσκῶν τὸ γένος ἡμῶν, τὸν νοῦν τίθησιν ἐν τῇ ἀρετῇ, ἵνα δηλονότι μηδὲν ἄλλο ἢ ταύτην, καθάπερ γεωργὸς ἀγαθὸς, τημελῇ καὶ περιέπῃ. Ζητήσειε δ᾽ ἄν τις, διὰ τί, τοῦ μιμεῖσθαι τὰ θεοῦ ἔργα ὄντος ὁσίου, ἐμοὶ μὲν ἀπηγόρευται φυτεύειν ἄλσος

παρὰ

k) παράδεισον Editi. P.

l) αὐτὸς ἑαυτῷ inserui ex MSS.

m) ἔφην sic MSS. pro μορφήν.

plantare et colere paradiſos: cur enim id faceret, ſtatim occurrit dubitatio. Non enim vt amoenos ſeceſſus et voluptates ſibi quaereret, quae fabuloſitas ne in cogitationem quidem admittenda eſt; nam Deo ne totus quidem mundus dignum eſſet domicilium: qui ſibi ipſe locus eſt, et ipſe ſeipſo plenus ſibique ſufficiens, cum Deus alienam indigentiam, ſolitudinem, inanitatemque impleat et contineat, ipſe vero a nullo alio contineatur, cum ipſe vnus ſit et vniuerſum: ergo terrenam virtutem ſeminat ac plantat Deus in humano genere, quae ſit imago effigiesque coeleſtis virtutis. Miſeratus enim noſtrum genus, et conſpicatus id plurimis refertum vitiis, auxiliatricem et depultricem animae morborum virtutem terrenam radicauit, ad imitationem, vt dixi, coeleſtis et primigeniae, quam non vno vocat nomine. Paradiſus certe figurate dicitur virtus: locus autem proprius paradiſo Edem, id eſt, deliciae; virtuti autem conuenit pax, voluptas, gaudium, in quibus ſunt verae deliciae. Quin et ad orientem eſt huius paradiſi plantatio. Nam nec occidit nec extinguitur, ſed perpetuo effulget virtutis ſplendor: et vt puto, ſicut ſol exortus caliginoſum aërem replet luce: ſic etiam virtus, exorta in anima caliginem eius illuſtrat, et multum tenebrarum diſcutit. *Et poſuit*, inquit, *ibi hominem quem finxerat.* Cum enim bonus ſit Deus, et ad virtutem tanquam ipſi conſentaneum opus, exerceat genus noſtrum, mentem collocat in virtute, videlicet vt nihil aliud quam hanc colat curetque ceu bonus agricola. Quaerat autem hic aliquis, quare, cum pium ſit imitari opera Dei, ego vetor plantare lucum apud ſacrarium, Deus autem plantat paradiſum? ait enim lex: *Non plantabis tibi ipſe lucum, omnem arborem apud ſacrarium Dei tui non facies tibi ipſe:*

K 2 Quid

n) ὁ ὀρθὸς λόγος] MSS. Med. et Trin. Editi ὁρῶς αὐγῆς. Sed forte reponi debet ἀρετῆς αὐγή. Certe emendatio haec ex contextu facile videtur confirmari. (Mangeiana Editio, operarum errore ὁ ὀρθὸς λόγος ὁρῶς αὐγῆς. P.)

o) ſic MSS. Med. et Trin. Editi αὐγάζει

παρὰ τῷ θυσιαςηρίῳ, τὸν δὲ παράδεισον ὁ θεὸς φυτεύει; φησὶ γὰρ, Οὐ φυτεύσεις p) σεαυτῷ ἄλσος, πᾶν ξύλον παρὰ q) τὸ θυσιαςήριον κυρίȣ τȣ̃ θεȣ̃ σȣ ȣ̓ ποιήσεις σεαυτῷ. Τί ȣ̓̃ν λεκτέον; ὅτι r) πρέπει τῷ θεῷ φυτεύειν καὶ οἰκοδομεῖν ἐν ψυχῇ τὰς ἀρετάς. φίλαυτος δὲ καὶ ἄθεος ὁ νȣ̃ς οἰόμενος ἴσος εἶναι θεῷ, καὶ ποιεῖν δοκῶν ἐν τῷ πάσχειν ἐξεταζόμενος· θεȣ̃ δὲ σπείροντος καὶ φυτεύοντος ἐν ψυχῇ τὰ καλὰ, ὁ λέγων νȣ̃ς ὅτι ἐγὼ φυτεύω, ἀσεβεῖ. Ου φυτεύσεις ȣ̓̃ν, ὅταν ὁ θεὸς φυτουργῇ· Ἐὰν δὲ καὶ φυτὰ ἐν ψυχῇ καταβάλῃς, ὦ διάνοια, καρποτόκα φύτευε πάντα, ἀλλὰ μὴ ἄλσος. ἐν ἄλσει γὰρ καὶ ἀγρίας ὕλης ἐςὶ καὶ ἡμέρου δένδρα· κακίαν δὲ τὴν ἄγονον ἐν ψυχῇ μετὰ τῆς ἡμέρου καὶ καρποτόκου φυτεύειν ἀρετῆς, λέπρας ἐςὶ τῆς διφυοῦς καὶ μιγάδος οἰκεῖον. Ἐὰν μέντοι γε τὰ ἄμικτα s) εἰς ταυτὸ ἀγάγῃς, χώριζε καὶ διάκρινε τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμιάντου φύσεως, τῆς ἀναφερούσης τὰ ἄμωμα τῷ θεῷ, αὕτη δέ ἐςι τὸ θυσιαςήριον. Τούτου γὰρ ἀλλότριον, τὸ λέγειν ἔργον τι εἶναι ψυχῆς, ἐπὶ θεὸν πάντων λαμβανόντων τὴν ἀναφορὰν, καὶ τὸ τὰ ἄκαρπα τοῖς καρποτόκοις ἀναμιγνῦναι· μῶμος γὰρ τȣ̃τό γε· τὰ δὲ ἄμωμα τῷ θεῷ t) προσάγεται· ἐὰν ȣ̓̃ν τι τούτων παραβῇς, ὦ ψυχὴ, σαυτὴν βλάψεις, ȣ̓ θεόν. διὰ τȣ̃το φησὶν, Οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ. θεῷ γὰρ οὐδεὶς ἐργάζεται, καὶ μάλιςα τὰ φαῦλα. καὶ ἐπιφέρει πάλιν, Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ· λέγει δὲ καὶ ἐν u) ἑτέροις, Οὐ ποιήσετε x) μετ᾽ ἐμοῦ θεȣ̀ς ἀργυρȣ̃ς, καὶ θεȣ̀ς χρυσȣ̃ς ȣ̓ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς. ὁ γὰρ ἢ ποιότητα οἰόμενος ἔχειν τὸν θεὸν, ἢ μὴ ἕνα εἶναι, ἢ μὴ ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον, ἢ μὴ ἄτρεπτον, ἑαυτὸν ἀδικεῖ, ȣ̓ θεόν· y) [ἑαυτοῖς γὰρ, φησὶν, ȣ̓ ποιήσετε· δεῖ γὰρ ἡγεῖσθαι καὶ ἄποιον αὐτὸν εἶναι, καὶ ἄφθαρτον καὶ ἄτρεπτον] ὁ δὲ μὴ ȣ̔́τω διανοȣ́μενος,

p) fic MS. Med. et textus graecus. Editi ἑαυτῷ
q) τῷ θυσιαςηρίῳ κυρίῳ θεῷ σȣ, Editi. P.
r) fic pro πρέπον MSS.
s) Additur in MS. Med. καὶ σύγκλαδα.

Quid igitur dicendum? decens esse Deo plantare et aedificare virtutes in anima: mens autem sui amans et impia, volens videri aequalis Deo, dum se facere putat, reuera patitur: caeterum cum Deus seminat et plantat in anima bona, mens si dicat, ego planto, impie facit. *Non plantabis igitur,* quando Deus plantat: quodsi èt plantas in anima posueris, o anime, fructiferas planta omnes, et non *lucum.* In luco enim tam syluestres quam mites sunt arbores: vitium autem sterile in anima cum miti fructiferaque plantare virtute, leprae est biformis et confusae proprium; si tamen ea quae misceri non debent in vnum coegeris, separa secerneque a pura et incontaminata natura, quae solet offerre Deo res irreprehensibiles: haec autem est altare: ab hoc enim alienum est, dicere opus aliquod esse animae, cum ad Deum referantur omnia, et permiscere fructifera infructiferis: reprehendendum enim hoc: offeruntur autem Deo res irreprehensibiles: ergo si quid in his praeuaricata fueris, o anima, te ipsam laedes, non Deum: ideo dicitur, *Non plantabis tibi ipse.* Deo enim nemo operatur, praesertim vilia. Moxque additur, *Non facies tibi ipse:* dicit autem et alibi scriptura, *Non facietis mecum deos argenteos, et deos aureos non facietis vobis ipsi:* quisquis enim vel qualitatem putat habere Deum, vel non vnum esse, vel non ingenitum et incorruptibilem, vel non immutabilem, sibi ipse iniuriam facit, non Deo: [*vobis ipsis* enim, inquit, *non facietis.* De eo enim sentiendum vt qualitatis experte et incorruptibili et immutabili,] et quisquis aliter sentit, suam ipse animam implet opinione falsa et impia. Non vides, quod etiamsi nos inducat in virtutem, et inducti plantemus, nihil quidem infructiferum, sed omnem arborem cibo vtilem, iubet tamen

t) Sic MSS. Editi πρόσαγε.
u) Sic MS. Med. pro ἑτέρῳ.
x) Textus ἑαυτοῖς vt et Auctor infra p. 813.
y) haec vncinis inclusa restitui ex MSS. Med. et Trin.

μενος, ἑαυτῦ τὴν ψυχὴν ψευδῦς καὶ ἀθέȣ δόξης ἀναπίμπλησιν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι κἂν εἰσάγῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ εἰσαχθέντες φυτεύσωμεν ἄκαρπον μὲν ȣ̓δὲν, πᾶν δὲ ξύλον βρώσιμον, κελεύει καθαρίσαι τὴν z) ἀκαθαρσίαν αὐτῦ. τοῦτο δέ ἐςι, τὸ δοκεῖν φυτεύειν. ἀποτεμεῖν a) γὰρ ὄιησιν ἐπαγγέλλεται. οἴησις δὲ ἀκάθαρτον φύσει.

Ὃν δ' ἔπλασεν ἄνθρωπον, τιθέναι φησὶν ἐν τῷ παραδείσῳ, νυνὶ μόνον. τίς ȣ̓̃ν ἐςιν ἐφ' ȣ̔ ὕςερόν φησιν, ὅτι ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάττειν; μήποτ' ȣ̓̃ν ἕτερός ἐςιν ἄνθρωπος οὗτος ὁ κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἰδέαν γεγονώς; ὥςε δύο ἀνθρώπȣς εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγεσθαι, τὸν μὲν πεπλασμένον, τὸν δὲ κατ' εἰκόνα. Ὁ μὲν ȣ̓̃ν κατὰ τὴν ἰδέαν γεγονὼς, ȣ̓ μόνον ἐν ταῖς φυτȣργίαις τῶν ἀρετῶν ἐξετάζεται, ἀλλὰ καὶ ἐργάτης ἐςὶν αὐτῶν καὶ φύλαξ· τȣ̃το δ' ἐςὶ μνήμων ὧν ἤκουσε καὶ ἤσκησεν· ὁ δὲ πλαςὸς ȣ̓δὲ ἐργάζεται τὰς ἀρετὰς, ȣ̓δὲ φυλάττει, ἀλλὰ μόνον εἰσάγεται εἰς τὰ δόγματα, ἀφθονίᾳ θεȣ̃, μέλλων αὐτίκα φυγὰς ἀρετῆς ἔσεσθαι. Διὰ τȣ̃το ὃν μὲν μόνον τίθησιν ἐν τῷ παραδείσῳ, πλαςὸν καλεῖ· ὃν δὲ καὶ ἐργάτην καὶ φύλακα ἀποδείκνυσιν, ȣ̓ πλαςὸν, ἀλλ' ὃν ἐποίησε. καὶ τȣ̃τον μὲν λαμβάνει, ἐκεῖνον δὲ ἐκβάλλει. Ὃν δὲ λαμβάνει, τριῶν ἀξιοῖ, ἐξ ὧν συνέςηκεν ἡ b) εὐφυΐα· εὐθιξίας, ἐπιμονῆς, μνήμης. Ἡ μὲν ȣ̓̃ν εὐθιξία θέσις ἐςὶν ἐν τῷ παραδείσῳ· ἡ δὲ μνήμη c) φυλακὴ καὶ διατήρησις τῶν ἁγίων δογμάτων· ἡ δὲ ἐπιμονὴ πρᾶξις τῶν καλῶν, τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά. Ὁ δὲ πλαςὸς νȣ̃ς, ȣ̓́τε μνημονεύει τὰ καλὰ, ȣ̓́τε ἐργάζεται, μόνον δὲ εὔθικτός ἐςι· παρ' ὃ καὶ τεθεὶς ἐν τῷ παραδείσῳ, μικρὸν ὕςερον ἀποδιδράσκει καὶ ἐκβάλλεται. Καὶ d) ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶ-

z) sic MSS. vt et textus graecus. Editi ἀκροβυςίαν.
a) γὰρ restitui ex MS. Med.
b) sic MSS. Editi εὐφυΐας

purgare eius immunditiem, id eſt, plantandi opinionem: etenim arrogantiam abſcidere praecipit: nam vere impura eſt.

Hunc vero recens fictum hominem poſuit, inquit, *in paradiſo.* nunc ſolum; quis igitur eſt de quo poſt dicit: *Apprehendit dominus Deus hominem quem finxerat, et poſuit eum in paradiſo vt operaretur eum et cuſtodiret?* Igitur forte alius eſt hic homo iuxta imaginem et ideam factus, vt duo homines in paradiſum introducantur, alter fictus, alter iuxta imaginem: ergo qui iuxta ideam factus eſt, non ſolum inter plantationes virtutum cenſetur, verum etiam *operarius* eſt earum et *cuſtos,* id eſt memor eorum, quae audiuit et exercuit: at fictus ille nec operatur virtutes nec cuſtodit, tantum introducitur in opiniones, Dei benignitate, mox virtutis exul futurus. Ideo quem tantummodo *ponit in paradiſo, fictum* vocat: illum vero quem *operarium cuſtodemque* conſtituit, non fictum, ſed *quem fecit:* et hunc quidem *apprehendit,* illum vero expellit: eum autem quem apprehendit, tribus dignatur ex quibus conficitur bona indoles, ſollertia, memoria, tenacitate: ergo ſollertia eſt poſitio in paradiſo, memoria vero cuſtos ſanctorum decretorum: tenacitas autem eſt actio rerum honeſtarum et operatio. At ficta mens nec meminit honeſtatis, nec operatur eam, ſollertia ſolum praeſtat, ideo poſita in paradiſo, paulo poſt exinde fugit et exulat. *Et produxit Deus e terra omnem arborem pulchram viſu, et bonam ad cibum, et arborem vitae in medio paradiſi, et arborem ſcientiae boni malique.* Arbores virtutis quas in anima plantat nunc

 deſcri-

c) ſic MSS. Editi φυλακτική.

d) Sic MSS. Vat. Med. et Trin. Editi vero ἐξαπέστειλεν. (vid. Hornem. Spec. I. p. 98. P.)

βρῶσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τȣ̃ παραδείσȣ, καὶ τὸ ξύλον τȣ̃ εἰδέναι γνωςὸν καλȣ̃ καὶ πονηροῦ. Ἃ e) φυτεύει ἐν τῇ ψυχῇ δένδρα ἀρετῆς νῦν ὑπογράφει· ἔςι δὲ ταῦτα αἵ τε κατὰ μέρος ἀρεταὶ, καὶ αἱ κατὰ ταύτας ἐνέργειαι, καὶ τὰ κατορθώματα, καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσι καθήκοντα, ταῦτά ἐςι τȣ̃ παραδείσȣ τὰ φυτά. χαρακτηρίζει μέντοι γε αὐτὰ ταῦτα, δηλῶν ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀφθῆναι κάλλιςόν ἐςι καὶ ἀπολαυθῆναι. Ἔνιαι γὰρ τῶν τεχνῶν, θεωρητικαὶ μέν εἰσιν ȣ̓ πρακτικαὶ δὲ, f) γεωμετρία, ἀςρονομία. ἔνιαι δὲ πρακτικαὶ μὲν, ȣ̓ g) θεωρητικαὶ δὲ, τεκτονικὴ, χαλκευτικὴ, καὶ ὅσαι βάναυσοι λέγονται. ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ θεωρητική ἐςι καὶ πρακτική. καὶ γὰρ θεωρίαν ἔχει, ὁπότε h) καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴν ὁδὸς φιλοσοφία διὰ τῶν τριῶν αὐτῆς μερῶν, τȣ̃ λογικοῦ, τȣ̃ ἠθικοῦ, τȣ̃ φυσικοῦ· καὶ i) πρᾶξιν. ὅλȣ γὰρ τȣ̃ βίȣ ἐςὶ τέχνη ἡ ἀρετὴ, ἐν ᾧ καὶ αἱ σύμπασαι πράξεις. Ἀλλὰ καίτοι θεωρίαν ἔχȣσα καὶ πρᾶξιν, πάλιν k) ἐν ἑκατέρῳ ὑπερβάλλει κατὰ τὸ κρεῖττον. Καὶ γὰρ ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς παγκάλη, καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ l) τήρησις περιμάχητος· Διὸ καί φησιν, ὅτι καὶ εἰς ὅρασίν ἐςιν ὡραῖον, ὅπερ m) ἦν τȣ̃ θεωρητικοῦ σύμβολον· καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, ὅπερ ἐςὶν χρηςικοῦ καὶ πρακτικοῦ σημεῖον· τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς ἐςιν ἡ γενικωτάτη ἀρετὴ, ἥν τινες ἀγαθότητα καλοῦσιν, ἀφ' ἧς αἱ κατὰ μέρος ἀρεταὶ συνίςανται· Τούτου χάριν καὶ μέσον ἱδρύεται τȣ̃ παραδείσȣ, τὴν συνεκτικωτάτην χώραν ἔχον, ἵνα ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν, βασιλέως τρόπον δορυφορῆται. Οἱ δὲ λέγȣσι τὴν καρδίαν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς, ἐπειδὴ αἰτία τε τȣ̃ ζῆν ἐςι, καὶ τὴν μέσην τȣ̃ σώματος χώραν ἔλαχεν, ὡς ἂν κατ' αὐτȣ̀ς ἡγεμονικὸν ὑπάρχȣσα. Ἀλλ' ȣ̃τοι μὲν ἰατρικὴν δόξαν n) ἐκτιθέ-

e) MSS. Med. et Trin. 1. Editi φύει

f) γεωμετρία - - μὲν omissa apud Mang. errore typogr. ex Edit. Paris. restitui P.

g) sic MSS. pro θεωρηματικαὶ

h) καὶ inserui ex MSS.

describit: hae sunt indiuiduae virtutes, harumque operationes et recte facta, et quae dicuntur apud philosophos officia: hae sunt stirpes paradisi huius: describit tamen has ipsas, docens quod bonum illud, tum ad spectandum tum ad fruendum sit praestantissimum. Quaedam enim artes contemplatiuae sunt, non item actiuae, geometria, astronomia; quaedam actiuae, at non contemplatiuae, ars fabrilis, aeraria, et illiberales caeterae. At virtus contemplatiua simul et actiua est: habet enim contemplationem, quandoquidem ad hanc deducit nos philosophia per tres sui partes, rationalem, moralem, naturalemque: habet item actiones: est enim virtus ars totius vitae omnes actiones in se continentis. Et quamuis contemplationem et actionem habeat, tamen in vtraque est praestantissima: est enim contemplatio virtutis pulcherrima, vsus vero et actio sectanda omni conatu; ideoque dicit arborem esse *aspectu pulchram*, quod contemplationem significat: et *bonam ad cibum*, quod vsus et actionis signum est. Caeterum arbor vitae est illa generalissima virtus, quam quidam bonitatem vocant, a qua indiuiduae virtutes procedunt: quamobrem etiam in medio paradisi locatur, habens regionem capacissimam, vt ab vtroque latere, ceu rex stipetur satellitio. Alii dicunt cor intelligi nomine arboris vitae, quia causa viuendi est, mediam corporis regionem sortitum, vt princeps secundum ipsorum opinionem. Verum sciant hi se medicam magis quam physicam sententiam exposuisse: nos autem, quemadmodum et antea dictum est, illam generalissimam virtutem dici arborem vitae affirmamus: haec vero diserte in medio paradisi esse traditur: sed altera scilicet scientiae boni malique non declaratur intra paradisum

i) sic MSS. Editi πράξεις.
k) ἐν MS. Med. pro ἐφ' in Edit.
l) Editi χρῆσις omisso hic et ante πρᾶξις artic. P.
m) ἣν deest Edit. P.
n) sic MSS. Editi ἐκτεθειμένοι

τιθέμενοι μᾶλλον ἢ Φυσικὴν, μὴ λανθανέτωσαν· ἡμεῖς δὲ, ὡς καὶ πρότερον ἐλέχθη, τὴν γενικωτάτην ἀρετὴν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς λέγομεν· Τοῦτο μὲν οὖν ῥητῶς Φησιν, ὅτι ἐστὶν ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ· τὸ δὲ ἕτερον ξύλον τὸ τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ δεδήλωκεν, οὔτ᾽ εἰ ἐντὸς, οὔτ᾽ εἰ ἐκτός ἐστι τοῦ παραδείσου· ἀλλ᾽ εἰπὼν οὕτω, Καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, εὐθὺς ἡσύχασεν, οὐ δηλώσας ὅπου τετύχηκεν ὂν, ἵνα μὴ ὁ Φυσιολογίας ἀμύητος, τὸν o) ὄντα τῆς ἐπιστήμης θαυμάζῃ. Τί οὖν χρὴ λέγειν; ὅτι τοῦτο p) τὸ ξύλον καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. οὐσίᾳ μὲν ἐν αὐτῷ, δυνάμει δὲ ἐκτός. πῶς; τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν πανδεχές ἐστι, καὶ ἔοικε κηρῷ πάντας τοὺς τύπους καλούς τε καὶ αἰσχροὺς δεχομένῳ· παρ᾽ ὃ καὶ ὁ πτερνιστὴς Ἰακὼβ ὁμολογεῖ Φάσκων, Ἐπ᾽ ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα πάντα. ἐπὶ γὰρ μίαν οὖσαν τὴν ψυχὴν αἱ ἀμύθητοι τυπώσεις ἁπάντων τῶν ἐν τῷ παντὶ ἀναφέρονται. Ὅταν μὲν οὖν δέξηται τὸν τῆς τελείας ἀρετῆς χαρακτῆρα, ἐγένετο τὸ τῆς ζωῆς ξύλον· ὅταν δὲ τὸν τῆς κακίας, ἐγένετο τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ. Ἡ δὲ κακία πεφυγάδευται θείου χοροῦ. τὸ δεδεγμένον οὖν αὐτὴν ἡγεμονικὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν· ἐν αὐτῷ γάρ ἐστι καὶ ὁ τῆς ἀρετῆς χαρακτὴρ, οἰκεῖος ὢν τῷ παραδείσῳ· δυνάμει δὲ πάλιν οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ τύπος ὁ κακίας ἀλλότριός ἐστι θείων q) ἀνατολῶν. Ὃ δὲ λέγω καὶ οὕτως ἂν τις καταμάθοι. νῦν ἐν τῷ σώματί μου τὸ ἡγεμονικόν ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν, δυνάμει δὲ ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ Σικελίᾳ, ὁπότε περὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐπιλογίζεται· καὶ ἐν οὐρανῷ, ὁπότε περὶ οὐρανοῦ σκοπεῖται· παρ᾽ ὃ καὶ πολλάκις ἐν βεβήλοις ὄντες χωρίοις τινὲς κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐν ἱερωτάτοις ὑπάρχουσι, Φαντασιούμενοι τὰ ἀρετῆς· καὶ ἔμπαλιν ἐν τοῖς ἀδύτοις ὑπάρχοντες r) ἄλλοι τὴν διά-

o) forte γνόντα

p) τὸ ξύλον restitui ex MSS. Vat. Trin. et Med.

q) sic MSS. Med. et Trin. pro ἐντολῶν. Emendationis ratio ex contextu patet: agitur enim de plantatione arboris scien-

disum sit an extra: sed postquam dixit, et arbor scientiae boni malique, mox desiit, nec declarauit vbinam erat, ne physiologiae imperito moueret admirationem scientiae suae. Quid ergo dicendum est? esse eam arborem et intra paradisum et extra: essentia quidem intra, potentia vero extra: quomodo? principalis vis nostra omnicapax est, et sicut cera omnes formas vel pulchras vel turpes recipit: quapropter et supplantator ille Iacob fatetur dicens: *Super me facta sunt haec omnia;* Nam vnica anima innumeras impressiones rerum omnium, quae in natura sunt, capit: quae quoties characterem perfectae virtutis recipit, vertitur in vitae arborem: quoties vitii, fit arbor scientiae boni malique: at vitium a diuino choro exulat. Ergo principalis illa vis, quae hoc intra se admisit, in paradiso est iuxta essentiam: inest enim in ea character ille virtutis cognatus paradiso, at iuxta potentiam non est ibi, quia forma vitii aliena est a plantationibus Dei. Quod dico, vel sic potes discere: nunc in meo corpore principalis illa vis est iuxta essentiam, potentia vero in Italia Siciliaue, quoties de his regionibus cogitat; item in coelo, quoties de coelestibus speculatur: qua ratione interdum quidam in prophanis locis constituti iuxta essentiam, sunt in sacratissimis, cogitantes de eis quae ad virtutem pertinent. E contra constituti in sacris penetralibus, alii animo profanantur, quod is sit ad deteriores vilioresque formas mutabilis. Itaque nec inest paradiso vitium, nec abest: potest enim ibi esse iuxta essentiam, potentia vero non potest. *Fluuius autem exit ex Edem, vt irriget paradisum, qui inde disterminatur in quatuor capita. nomen vni Physon, ipse est qui circuit omnem terram Euilat, vbi est aurum: et aurum terrae illius bonum est. Ibi carbunculus*

scientiae. Quin et vox haec vsurpatur ab auctore infra p. 1089. ed. Franc.

r) ἄλλοι inserui ex MSS. Med. et Trin.

διάνοιάν εἰσι βέβηλοι, τῷ τροπὰς πρὸς s) τὸ χεῖρον καὶ τύπους αὐτὴν λαμβάνειν φαύλους· Ὥστε οὔτε ἐν τῷ παραδείσῳ ἡ κακία ἐστὶν, οὔτε οὐχὶ ἐστι· δύναται μὲν γὰρ εἶναι κατὰ οὐσίαν, δυνάμει δὲ οὐ δύναται. Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ, τοῦ ποτίζειν τὴν παράδεισον. ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέτταρας ἀρχάς. ὄνομα τῷ ἑνὶ, t) Φυσών· οὗτος u) ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ. ἐκεῖ x) οὗ ἐστι τὸ χρυσίον· τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ, Γεών· οὗτος κυκλοῖ y) πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος, ὁ Τίγρις· οὗτος ὁ z) πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων. ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος, a) οὗτος ὁ Εὐφράτης. Διὰ τούτων βούλεται τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ὑπογράφειν. εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν τέσσαρες, φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρία, δικαιοσύνη. Ὁ μὲν δὴ μέγιστος ποταμὸς, οὗ αἱ τέτταρες ἀπόῤῥοιαι γεγόνασιν, ἡ γενική ἐστιν ἀρετὴ, ἣν b) ὠνομάσαμεν ἀγαθότητα, αἱ δὲ τέσσαρες ἀπόῤῥοιαι, ἰσάριθμοι ἀρεταί. Λαμβάνει μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς ἡ γενικὴ ἀρετὴ ἀπὸ τῆς Ἐδὲμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας· ἣ χαίρει καὶ γάνυται καὶ τρυφᾷ, ἐπὶ μόνῳ τῷ πατρὶ αὐτῆς ἀγαλλομένη καὶ σεμνυνομένη θεῷ. αἱ δὲ c) ἐν εἴδει τέτταρες ἀπὸ τῆς γενικῆς, ἥτις ποταμοῦ δίκην ἄρδει τὰ κατορθώματα d) ἑκάστης πολλῷ ῥεύματι καλῶν πράξεων. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰς λέξεις. Ποταμὸς e) δὲ, φησὶν, ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ, τοῦ ποτίζειν τὸν παράδεισον.

s) ſic MSS. Editi τὰ χείρω.

t) Philo notanter videtur ſcripſiſſe Φείσων. Sic enim infra Φείσων ὠνόμαστε παρὰ τὸ φείδεσθαι. vid. infra p. 58. M. et adde omnino quae *Hornemann* l. c. Spec. I. p. 30. not. b. et Spec. II. p. 102. nec non ea quae ad ſeq. not. l) Mang. habet. P.

u) Textus τῶν ὁ. κύκλοι. Sed conſule *Erneſti* neueſte theol. Bibl. Vol. II. Faſc. V. p. 465. et *Hornem.* Spec. II. p. 100. P.

x) οὗ inſerui ex MSS. Med. et Trin. vt et textu S. vid. infra p. 82.

lus inuenitur et lapis prasinus. Et nomen fluuio secundo Geon: is circuit terram Aethiopiae. Tertius fluuius est Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Quartus fluuius ipse est Euphrates. Per hos vult particulares virtutes designare: hae sunt numero quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Caeterum maximus ille fluuius, a quo deriuantur alii quatuor, generalis est virtus, quam bonitatem nominauimus. Quatuor autem eius deriuationes, virtutes totidem. Sumit igitur initia generalis virtus ab Edem, nempe a Dei sapientia: quae gaudet deliciaturque solius Dei patris maiestate sese oblectando. Quatuor vero in specie ab hac vniuersali deriuantur, quae quidem fluminis in morem rigat benefacta singularum, inundans ea largis fluentis honestarum actionum. Inspiciamus etiam vocabula. *Fluuius*, vero inquit, *exit ex Edem ad irrigandum paradisum.* Fluuius est illa generalis bonitas: exit haec ex Edem, Dei sapientia: hoc est ex verbo Dei: iuxta hoc enim virtus vniuersalis facta est: Rigat autem paradisum haec vniuersalis virtus, id est, particulares virtutes irrigat. Capita vero accipiuntur non localiter, sed principaliter: nam vnaquaeque virtus princeps reuera et regina est: haec autem vox *Disterminatur,* idem valet quod *finitur* terminis. Prudentia circa agenda terminos illis ponens, fortitudo sustinendis, temperantia eligendis, iustitia cuique tribuendis. *Nomen uni Physon. ipse circuit omnem ter-*

y) πᾶσαν restitui ex MSS. Textus quoque sacer agnoscit.

z) προπορευόμενος textus sacer (ex edit. Rom. et Ald. P.)

a) ἔτος ὁ deest MSS. Med. et Trin. et certe videtur redundare.

b) Sic MSS. Editi τινες ἀγαθότητα ὠνόμασαν.

c) ἐν εἴδει] sic MSS. Med. et Trin. quod etiam Benzelio placuit. Editi ἔννοιαν

d) Editi ἑκάσταις. P.

e) δὲ deest in Edit. P.

σον. Ποταμὸς ἡ γενικὴ ἐστιν ἀγαθότης· αὕτη ἐκπορεύεται ἐκ τῆς f) Ἐδὲμ τοῦ θεοῦ σοφίας· ἡ δέ ἐστιν ὁ g) θεοῦ λόγος. κατὰ γὰρ τοῦτον h) πεποίηται ἡ γενικὴ ἀρετή. Τὸν δὲ παράδεισον ποτίζει ἡ γενικὴ ἀρετὴ, τουτέστι τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ἄρδει. ἀρχὰς δὲ οὐ τὰς τοπικὰς λαμβάνει, ἀλλὰ τὰς ἡγεμονικάς· ἑκάστη γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡγεμονὶς καὶ βασιλὶς ὡς ἀληθῶς ἐστι. τὸ δὲ ἀφορίζεται, ἴσον ἐστὶ τῷ ὅροις πεπεράτωται. ἡ μὲν φρόνησις περὶ τὰ ποιητέα ὅρους αὐτοῖς τιθεῖσα· ἡ δὲ ἀνδρία τοῖς ὑπομενετέοις· ἡ δὲ σωφροσύνη τοῖς αἱρετέοις· ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῖς ἀπονεμητέοις. Ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ. ἐκεῖ i) οὗ ἐστιν τὸ χρυσίον· τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν. k) οὗ ἐστιν ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. Τῶν τεττάρων ἀρετῶν ἓν εἶδος ἐστιν, ἡ φρόνησις, ἣν l) Φεισὼν ὠνόμασε, παρὰ τὸ φείδεσθαι καὶ φυλάττειν τὴν ψυχὴν ἀπὸ ἀδικημάτων. χορεύει δὲ κύκλῳ, m) καὶ περίεισι τὴν γῆν Εὐιλὰτ, n) τοῦτο δέ ἐστι τὴν εὐμενῆ καὶ πραεῖαν καὶ ἵλεων κατάστασιν περιέπει. καθάπερ δὲ τῆς χυτῆς οὐσίας ἡ κρατίστη καὶ δοκιμωτάτη χρυσός ἐστιν, οὕτω καὶ ψυχῆς ἡ δοκιμωτάτη ἀρετὴ φρόνησις γέγονε· τὸ δ', Ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον· o) [οὐκ ἔστι τοπικὸν τοιοῦτο, ἐκεῖ ὅπου ἐστὶ τὸ χρυσίον.] ἀλλ' ἐκεῖ οὗ κτῆμά ἐστιν ἡ χρυσαυγὴς καὶ πεπυρωμένη καὶ τιμία φρόνησις, κτῆμα δὲ θεοῦ κάλλιστον p) ἤδε ἀνωμολόγηται· κατὰ δὲ τὸν τόπον τῆς φρονήσεως δύο εἰσὶ q) ποιοὶ, ὅ, τε φρόνιμος καὶ ὁ φρονῶν, οὓς ἄνθρακι καὶ πρασίνῳ παραβέβληκε. Καὶ ὄνομα

f) Ἐδὲμ restitui ex MSS.

g) MS. Vat. θεὸς

h) forte πεποίωται

i) οὗ inserui ex MSS. Med. et Trin.

k) Editi ἐκεῖ. P.

l) Φεισών. Sic vbique repono pro Φυσὼν in editis, auctoritate textus S. et Codd. Licet non diffitendum nostrum vtramque vocem tum Φεισὼν tum Φυσὼν promiscue videri

terram Euilat, vbi est aurum: et aurum terrae illius optimum est. ibi carbunculus inuenitur, et lapis prasinus. E quatuor virtutibus vna species est prudentia, quae Phison hic nominatur, ἀπὸ τῦ φείδεσθαι, i. e. quod parcat animae seruans eam a peccatis: circuit autem choreae modo terram Euilat, i. e. placidam, mitem, propitiamque indolem conseruat. Sicut autem metallorum optimum probatissimumque est aurum, sic animae virtus probatissima prudentia. Sequuntur verba, *vbi est aurum,* [non illud localiter explicandum, *illic vbi est aurum.*] Sed ibi vbi possessio est, aurea et probata et preciosa prudentia. Est enim haec citra controuersiam Dei possessio optima. In hoc vero virtutis loco continentur duae qualitates, eius qui habet prudentiam, et eius qui vtitur ea, quas carbunculo prasinoque comparat. *Et fluuio secundo nomen Geon. is circuit omnem terram Aethiopiae.* Figurate hic fluuius est fortitudo: interpretatur enim Geon pectus aut cornupeta. vtrumque vero fortitudinem significat; nam circa pectus, vbi et cor, habet domicilium, et ad defensionem sui parata est; est enim scientia sustinendorum non sustinendorumque et neutrorum: circuit autem et obsidet hostiliter Aethiopiam, cuius nomen si interpreteris, idem est quod humilitas: humilis autem et abiecta timiditas, cui fortitudo semper aduersatur. *Tertius fluuius Tigris hicce qui vadit contra Assyrios.* Tertia virtus est temperantia, resistens voluptati quae sibi videtur imbecillitatem huma-

deri vsurpare, si graecam eius etymologiam spectes. Vocem enim, licet satis absurde, tum a φείδεσθαι tum a φυλάττειν deducit.

m) καὶ deest in Edit. P.

n) τῦτ' ἐστι τὴν Edit. P.

o) haec vncinis inclusa restitui ex MSS.

p) Sic MS. Med. pro ἤδη in Editis

q) Sic pro τὸ ποιότητος MSS.

μα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ, Γεὼν· οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. r) Συμβολικῆς ἐστιν ὁ ποταμὸς οὗτος. ἡ ἀνδρεία. ἑρμηνευθὲν γὰρ τὸ Γεὼν ὄνομα, ἐστὶ στῆθος ἢ κερατίζων. ἑκάτερον δὲ ἀνδρείας μηνυτικόν· περί τε γὰρ τὰ στήθη, ὅπου καὶ ἡ καρδία, διατρίβει, καὶ πρὸς ἄμυναν ηὐτρέπισται. Ἐπιστήμη γάρ ἐστιν ὑπομενετέων, καὶ οὐχ ὑπομενετέων, καὶ οὐδετέρων. περικυκλοῖ δὲ καὶ περικάθηται προσπολεμοῦσα τὴν Αἰθιοπίαν, ἧς ἐστιν ἑρμηνευθὲν τὸ ὄνομα, ταπείνωσις. ταπεινὸν δὲ ἡ δειλία· ἡ δὲ ἀνδρεία ταπεινώσει καὶ δειλίᾳ πολέμιον. Καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος, Τίγρις. οὗτος s) ὁ κατέναντι Ἀσσυρίων πορευόμενος. τρίτη ἐστὶν ἀρετή, σωφροσύνη, ἀντιστατοῦσα τῇ κατευθύνειν δοκούσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἡδονῇ. Ἀσσύριοι γὰρ εὐθύνοντες ἑλλάδι γλώττῃ καλοῦνται. Τίγριδι δὲ τῷ ἀτιθασσοτάτῳ ζώῳ τὴν ἐπιθυμίαν εἴκασε, περὶ ἣν σωφροσύνη πραγματεύεται. t) Ἄξιον μὲν οὖν ἀπορῆσαι, διὰ τί δευτέρα μὲν ἀνδρεία, τρίτη δὲ σωφροσύνη, πρώτη δὲ φρόνησις εἴρηται, καὶ οὐχ ἑτέρων τῶν ἀρετῶν u) πρᾶξιν δεδήλωκε. Νοητέον οὖν, ὅτι ἐστὶν ἡμῶν ἡ ψυχὴ x) τριμερὴς, καὶ ἔχει μέρος, τὸ μὲν λογικὸν, τὸ δὲ θυμικὸν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν· καὶ συμβέβηκε τοῦ μὲν λογικοῦ χωρίον εἶναι καὶ ἐνδιαίτημα, κεφαλήν. τοῦ δὲ θυμικοῦ, τὰ στέρνα· τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ, τὸ ἦτρον. Ἀρετὴν δὲ ἑκάστῳ τῶν μερῶν οἰκείαν προσηρμόσθαι. τῷ μὲν λογικῷ, φρόνησιν. λογισμοῦ γάρ ἐστιν, ἐπιστήμην ἔχειν ὧν τε δεῖ ποιεῖν, καὶ ὧν μή· τῷ δὲ θυμικῷ, ἀνδρείαν· τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ, σωφροσύνην. σωφροσύνῃ γὰρ τὰς ἐπιθυμίας ἀκούμεθα καὶ ἰώμεθα. Ὥσπερ οὖν κεφαλὴ μὲν πρῶτον τοῦ ζώου καὶ z) ἀνωτάτω μέρος

r) συμβολικῶς Editi P.

s) ὁ - - πορευόμενος] Sic MSS. Vat. et Trin. cui lectioni fauet tum loci ſenſus, tum textus ſacer. Editi ὁ ποταμὸς κατέναντι Ἀσσυρίων omiſſo πορευόμ.

t) Editi ἄξιόν γε μὴ ἀπορ. P.

u) MSS. Med. et Trin. τάξιν ſed nil muto.

humanam dirigere: nam Aſſyrios in dirigentes licet vertere: confert autem concupiſcentiam cum immaniſſimo animali tigride, cum qua perpetuo negotium habet temperantia. Oritur hic dubitatio cur ſecunda fortitudo, tertia temperantia, prima prudentia recenſeatur, aliarum vero virtutum actio non deſcribatur, animaduertendum igitur tripartitam eſſe noſtram animam, habereque partes, rationalem, iraſcibilem, et concupiſcibilem: quarum rationalis regionem capitis inhabitat, iraſcibilis vero pectus, ſicut concupiſcibilis inguina: harum cuique appoſitam eſſe virtutem propriam; rationali prudentiam; rationis enim eſt ſcientiam habere faciendorum et non faciendorum. Iraſcibili fortitudinem, concupiſcibili temperantiam: hac enim medemur et ſanamus concupiſcentias. Quemadmodum igitur caput prima ſummaque pars eſt in animali, ſecunda pectus, inguen tertia: rurſumque in anima, prima pars rationalis, ſecunda iraſcibilis, tertia concupiſcibilis: ita et virtutum prima eſt, quae circa praecipuum animae quod eſt rationale verſatur, et in corpore circa caput habitat, prudentia: ſecunda fortitudo, quia circa ſecundam partem, animae quidem iram, corporis vero pectus ſtabulatur: tertia temperantia, quia circa inguen, tertiam regionem corporis, et circa vim concupiſcibilem, quae tertium

x) vid. Plato. in Phaedr. de Republ. L. IV. Diog. Laert. L. V. §. 90. Orig. c. Celſ. L. III. p. 263. Benz.

y) MS. Med. ἧπαρ. Mox vero pro ἧπαρ (in Editis ἶτρον) idem habet ἦτρον. vid. Heſ. s. h. v.

z) ſic MSS. Editi ἀνωτάτε μέρες.

μέρος ἐςὶ, δεύτερον δὲ ςέρνα, τρίτον δὲ a) ἦπαρ. καὶ πάλιν ψυχῆς, πρῶτον μὲν τὸ λογικὸν, δεύτερον δὲ τὸ θυμικὸν, τρίτον δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν. ὅτω καὶ τῶν ἀρετῶν, πρώτη μὲν ἡ περὶ τὸ b) πρῶτον τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ λογικόν ἐςι, καὶ τȣ̃ σώματος διατρίβȣσα κεφαλὴν, φρόνησις. δευτέρα δὲ ἀνδρεία, ὅτι περὶ τὸ δεύτερον μέρος, ψυχῆς μὲν θυμὸν, σώματος δὲ τὰ ςέρνα φωλεύει. τρίτη δὲ σωφροσύνη, ὅτι περὶ τὸ ἦτρον, ὃ δὴ τρίτον ἐςὶ τȣ̃ σώματος, καὶ περὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν, ὃ τρίτην εἴληχε χώραν ἐν ψυχῇ, πραγματεύεται. Ὁ δὲ ποταμὸς, φησὶν, ὁ c) τέταρτος, Εὐφράτης d) [καρποφορία καλεῖται ȣ̃τος ὁ Εὐφράτης,] ἔςι δὲ συμβολικῶς ἀρετὴ τετάρτη, δικαιοσύνη, καρποφόρος τῷ ὄντι, καὶ εὐφραίνȣσα τὴν διάνοιαν. Πότε ȣ̃ν γίνεται; ὅταν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς συμφωνίαν ἔχῃ. συμφωνία δὲ αὐτοῖς ἐςιν, ἡ τοῦ κρείττονος ἡγεμονία· οἷον, ὅταν τὰ δύο, τό, τέ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν e) ἡνιοχῶνται ὑπὸ τȣ̃ λογικοῦ, τότε γίνεται δικαιοσύνη. δίκαιον γὰρ, τὸ μὲν κρεῖττον ἄρχειν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι· κρεῖττον μὲν δὴ τὸ λογικὸν, χεῖρον δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμικόν. Ὅταν δὲ ἔμπαλιν ἀφηνιάσῃ καὶ ἀναχαιτίσῃ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, καὶ τὸν ἡνίοχον, λέγω δὲ τὸν λογισμὸν, τῇ βίᾳ τῆς ὁρμῆς καταςύρῃ καὶ ὑποζεύξῃ, ἑκάτερον δὲ πάθος λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἀδικία f) κρατεῖ. ἀνάγκη γὰρ καὶ ἀπειρίᾳ καὶ κακίᾳ ἡνιόχȣ τὰ ὑπεζευγμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι, καὶ βαράθρων, ὥσπερ ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασώζεσθαι· Ἔτι καὶ ȣ̃τως ἴδωμεν τὸ προκείμενον. Φεισὼν ἑρμηνεύεται ςόματος ἀλλοίωσις, Εὐιλὰτ δὲ ὠδίνȣσα· καὶ διὰ τούτων ἡ φρόνησις ἐμφαίνεται. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ φρόνιμον νομίζȣσι τὸν εὑρέτην λόγων σοφιςικῶν καὶ δεινὸν ἑρμηνεῦσαι τὸ νοηθέν. Μωϋσῆς δὲ, λογοφίλην μὲν αὐτὸν οἶδε, φρό-

a) sic MSS. pro ἦτρον. vid. infr. p. 82.

b) πρῶτον μέρος τῆς. Cod Med.

c) τέταρτος ȣ̃τος Εὐφράτης Edit. P.

tium locum habet in anima, occupatur. *Quartus,* inquit, *fluuius est Euphrates.* Hicce Euphrates fertilitas appellatur, est vero allegorice quarta virtus iustitia, reuera fructifera et mentem exhilarans. Quando ergo contingit hoc? Cum tres partes animae inter se consonant: haec vero consonantia fit, dum penes praestantiorem est imperium: vt, quando ambae irascibilis concupiscibilisque parent habenis partis rationalis, tunc sequitur iustitia: iustum enim est vt quod praestat, semper et vbique imperet: quod vero deterius est, seruiat: atqui rationale praecellentius est, viliora concupiscibile et irascibile. Sed vbi e contrario hae duae partes, retrogradae contumacesque aurigam, id est, rationem impetu vehementi abstractum superauerint, et vtrauis earum momorderit fraenum, ibi praeualet iniustitia: necessum est enim vt ignauo auriga regente ferantur in voragines et praecipitia: sicut contra vt virtute huius peritiaque seruentur. Praeterea sic quoque consideremus rem propositam. Phison interpretatur oris mutatio. Euilat parturiens, per quae significatur prudentia: nam vulgus prudentem existimat eum qui sophisticorum argumentorum inuentione ac elocutione pollet plurimum. Moses vero talem agnoscit pro studioso verborum, pro prudente nequaquam: nam in mutatione oris, hoc est eloquendi facultatis, conspicitur prudentia: quod quidem est non verbis sapere, sed opere spectatum esse

d) haec inclusa ex MSS. restitui.

e) ἡνιοχῶνται] additur in Cod. Med. ad sensum necessarium, καθάπερ ἵπποι

f) κρατεῖ] sic MSS. Edit. ἄκρα.

φρόνιμον δὲ οὐδαμῶς. ἐν ἀλλοιώσει γὰρ τοῦ στόματος, τουτέστι τοῦ ἑρμηνευτικοῦ λόγου, ἡ φρόνησις θεωρεῖται. ὅπερ ἦν μὴ ἐν λόγῳ τὸ φρονεῖν, ἀλλ᾽ ἐν ἔργῳ θεωρεῖσθαι καὶ σπουδαίαις πράξεσι. Κύκλον δὲ περιτίθησι καὶ ὡσανεὶ g) τεῖχος Εὐιλὰτ τῇ ὠδινούσῃ h) ἡ φρόνησις πρὸς πολιορκίαν αὐτῆς καὶ καθαίρεσιν. ἀφροσύνῃ δέ ἐστι κύριον ὄνομα ὠδίνουσα, ὅτι ὁ ἄφρων νοῦς i) ἀνεφίκτων ἐρῶν ἑκάστοτε ἐν k) ὠδῖσιν ἐστίν· ὅταν χρημάτων ἐρᾷ, ὠδίνει· ὅτε δόξης, ὅτε ἡδονῆς, ὅτε ἄλλου τινός. ἐν ὠδῖσι δὲ ὢν, οὐδέποτε τίκτει. l) οὐ γὰρ πέφυκε γόνιμον οὐδὲν τελεσφορεῖν ἡ τοῦ φαύλου ψυχή. m) ἃ δ᾽ ἂν δοκῇ προσφέρειν, ἀμβλωθρίδια εὑρίσκεται καὶ ἐκτρώματα, κατεσθίοντα τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς, ἴσα θανάτῳ ψυχικῷ· παρ᾽ ὃ καὶ δεῖται ὁ ἱερὸς λόγος Ἀαρὼν τοῦ θεοφιλοῦς Μωϋσέως ἰάσασθαι τὴν τροπὴν τῆς Μαριὰμ, ἵνα μὴ γένηται ἐν ὠδῖνι κακῶν ἡ n) ψυχή. Διὸ καί φησι, Μὴ γένηται ὡς ἴσον θανάτῳ, ὡς ἔκτρωμα ἐκπορευόμενον ἐκ μήτρας μητρὸς, καὶ o) κατεσθίῃ τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς.

Ἐκεῖ οὖν, φησὶν, οὗ ἐστι τὸ χρυσίον· οὐ λέγει p) ἐκεῖ εἶναι τὸ χρυσίον μόνον, ἀλλ᾽ ἐκεῖ οὗ ἐστιν. ἡ γὰρ φρόνησις ἣν εἴκασε χρυσίῳ, ἀδόλῳ καὶ καθαρᾷ καὶ πεπυρωμένῃ καὶ δεδοκιμασμένῃ καὶ τιμίᾳ φύσει, ἐκεῖ μέν ἐστιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ· ἐκεῖ δὲ οὖσα, οὐκ ἔστι τῆς σοφίας κτῆμα, ἀλλὰ οὗ καὶ ἡ σοφία ἐστὶν αὕτη, τοῦ δημιουργοῦ καὶ κεκτημένου θεοῦ. Τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν. Οὐκ οὖν ἐστιν ἕτερον χρυσίον οὐχὶ καλόν; πάνυγε· διττὸν γὰρ φρονήσεως γένος, τὸ μὲν καθόλου, τὸ δὲ ἐπὶ μέρους. ἡ μὲν οὖν ἐν ἐμοὶ φρόνησις ἐπὶ μέρους οὖσα, οὐ καλή· φθαρέντος γάρ μου q) συμφθείρεται· ἡ δὲ καθόλου φρόνησις

ἡ

g) τεῖχος pro τέλος MSS. vid. infr. p. 56.
h) ἡ φρονησις, ſic reſtitui ex MS. Med. (Editi εὐφροσύνη)
i) ſic MS. Med. Editi ἀνεπείκτον ἔργων.
k) In Editis hic et in ſeqq. eſt ὠδινήσει. P.
l) ὅθεν οὐ in Edit. P.
m) ſic MSS. Med. et Trin. (Edit. ἂν δὲ καὶ δοκῇ)

actionibusque ad virtutem compositis. Aggere vero et quasi muro prudentia cingit Euilat, imprudentiam parturientem, ad eius oppugnationem et euersionem, est enim proprium imprudentiae nomen parturiens: quoniam imprudens mens interdum rerum inconcessarum appetens semper est in parturiendi dolore: itidem cum pecunias amat, parturit, aut cum gloriam, voluptatem, et id genus alia concupiscit. Caeterum cum parturit, nondum parit: ideo nequit quicquam vitale proferre mali anima. Quod si quando videtur foetus edere, abortiui deprehenduntur *deuorantes dimidium eius carnium, velut morte animae.* Quapropter sacer logos, Aaron, Mosen amicum Dei rogat, vt sanet lepram Mariae, ne fiat in parturitione malorum eius anima: et ideo dicit: *Ne fiat haec quasi mortua, et vt abortiuum quod proiicitur de vtero matris suae, et deuorat dimidium eius carnium.*

Illic, igitur inquit, *vbi est aurum:* non solum dicit aurum esse, *sed illic vbi est:* nam prudentia quam assimilauit auro, metallo sincero, puro, pretioso, examinato igne probatoque, illic quidem est in Dei sapientia: et cum illic sit, non est sapientiae possessio: sed eius cuius et ipsa sapientia est, scilicet Dei conditoris et domini. *Et aurum terrae illius bonum est.* Ergo est aliud aurum non bonum? certe est. Nam duo sunt genera prudentiae, alterum vniuersale, alterum particulare. Itaque prudentia mea cum sit particularis, non est bona: nam me pereunte simul interit. Vniuersalis autem illa quae

 Dei

n) ψυχικῷ deest MS. Med. et certe deleri potest, saluo sensu.

o) κατεσθίει in Edit. P.

p) ἐκεῖ inserui ex MSS. Med. et Trin.

q) sic MSS. Editi φθείρεται.

ἡ οἰκοῦσα τὴν θεοῦ σοφίαν καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, καλή· ἄφθαρτος γὰρ ἐν ἀφθάρτῳ οἴκῳ διαμένει. Καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. οἱ δύο ποιοὶ, ὅ, τε φρόνιμος καὶ ὁ φρονῶν. ὁ μὲν συνιστάμενος κατὰ τὴν φρόνησιν, ὁ δὲ φρονῶν κατὰ τὸ φρονεῖν. τούτων γὰρ ἕνεκα τῶν ποιῶν ἔσπειρεν ὁ θεὸς τῷ γηγενεῖ φρόνησίν τε καὶ ἀρετήν. Τί γὰρ ὄφελος ἦν αὐτῆς, εἰ μὴ οἱ r) δεξόμενοι λογισμοὶ ὑπῆρχον, καὶ τοὺς τύπους αὐτῆς ἐναπομαξόμενοι; ὡς εἰκότως ἐκεῖ εἰσιν ὅπου ἡ φρόνησις, ὅ, τε φρόνιμος καὶ ὁ φρονῶν, οἱ δύο λίθοι. Μήποτε δὲ Ἰούδας καὶ ὁ Ἰσσάχαρ rr). ὁ γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ φρονήσεως ἀσκητὴς, ἐξομολογεῖται εὐχαριστικῶς τῷ τὰ ἀγαθὸν ἀφθόνως δωρησαμένῳ· ὁ δὲ καὶ τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα ἐργάζεται· τοῦ μὲν οὖν ἐξομολογουμένου ὁ Ἰούδας σύμβολον, ἐφ᾽ οὗ καὶ ἵσταται τίκτουσα ἡ Λεία· τοῦ δὲ ἐργαζομένου τὰ καλὰ, ὁ Ἰσσάχαρ· ὑπέθηκε γὰρ τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν, καὶ ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός· ἐφ᾽ οὗ φησι Μωϋσῆς σπαρέντος καὶ φυτευθέντος ἐν ψυχῇ ἐστι μισθὸς, ὅπερ ἦν οὐκ ἀτελὴς πόνος, ἀλλὰ στεφανούμενος ὑπὸ θεοῦ καὶ μισθοδοτούμενος. Ὅτι δὲ τούτων ποιεῖται μνήμην, δι᾽ ἑτέρων δηλοῖ, ὅταν ἐπὶ τοῦ ποδήρους φῇ, καὶ συνυφανεῖς ἐν αὐτῷ λίθον τετράστιχον· λίθων στίχος ἔσται, σάρδιον, τοπάζιον, καὶ σμάραγδος. ὁ στίχος ὁ εἷς, s) Ῥουβὴν, Συμεὼν, Λευί. Καὶ ὁ στίχος, φησὶν, ὁ δεύτερος, ἄνθραξ, καὶ σάπφειρος. ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐστίν. ἐγγέγλυπται t) δὲ τῷ μὲν ἄνθρακι ὁ Ἰούδας, τέταρτος γὰρ, τῷ δὲ σαπφείρῳ ὁ Ἰσσάχαρ. Διὰ τί οὖν οὐχ ὥσπερ λίθον πράσινον εἴρηκεν, οὕτω καὶ λίθον ἀνθράκινον; ὅτι ὁ μὲν Ἰούδας, ἐξομολογητικὸς τρόπος, ἄϋλός ἐστι καὶ ἀσώματος. καὶ γὰρ αὐτὸ τοὔνομα τὸ τῆς ἐξομολογήσεως, ἐμφαίνει τὴν ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὁμολογίαν. Ὅταν γὰρ ἐκβῇ ὁ νοῦς u) ἑαυτοῦ, καὶ ἑαυτὸν ἀνενέγκῃ θεῷ,

r) sic MSS. pro δεξάμενοι et ἐναπομαξάμενοι in Editis.
rr) addunt Editi ἐστίν. P.
s) sic MSS. pro ῥουβὶμ. Sicque legendum constat ex nominis notatione. vid. infr. p. 1112.

Dei sapientiam inhabitat et eius domum, bona est. Incorruptibilis enim in domo incorruptibili permanet. *Ibi est carbunculus et lapis prasinus.* Differunt hi duo, prudens, et prudenter agens: alter ornatus prudentia, alter exercens eam. Propter hos enim tales, Deus terrigenae homini inseruit prudentiam et virtutem. Quae enim eius est vtilitas, ni animus sit ad recipiendum paratus, eiusque formas exprimendum? Itaque recte virtus iungitur prudentiae, et prudens cum exercente prudentiam, duo preciosi lapides. Et forte hi sunt Iudas atque Issachar: alter enim diuinae prudentiae cultor gratum se confitetur, ei a quo bonum accepit largiter: alter exercet se in virtute honestisque actionibus. Itaque Iudas confitentem significat, *in quo Lia parere desiit:* Issachar vero bona operantem: *supposuit enim humeros ad laborandum, et factus est vir agricola.* Cuius in anima consiti et plantati, Moses ait, esse mercedem, quae est non imperfectus labor, sed coronatus a Deo et mercedem accipiens. Haec autem sic intelligi oportere indicatur per alia, quando de talari veste scribit. *Et intexes in ea gemmarum ordines quatuor. Vnus ordo erit, sardius, topazius, smaragdus, in quo Rubim, Simeon, Leui. Et ordo secundus,* inquit, *carbunculus sapphirusque. Sapphirus autem est lapis prasinus:* carbunculo Iudas insculpitur, quia quartus, sapphiro Issachar. Cur igitur non dixit lapidem carbunculum, sicut lapidem prasinum? quia Iudas confessionis figura caret materia et corpore. Nam ipsum ἐξομολογήσεως nomen declarat eam esse rem externam. Cum enim mens extra seipsam constituta, Deo seipsam obtulerit, sicut ille risus Isaac, tunc confitetur ei qui solus vere est: quamdiu vero se causam rei cuiuspiam existimat, multum abest quin confiteatur

 cedat-

t) δὲ inserui ex MS. Med.

u) MSS. Med. et Trin. ἑαυτόν. huius constructionis vero exempla in stylo hellenistico. Exod. 9, 26.

θεῷ, ὥσπερ ὁ γέλως Ἰσαὰκ, τηνικαῦτα ὁμολογίαν τὴν πρὸς τὸν ὄντα ποιεῖται· ἕως δὲ αὐτὸν ὑποτίθηται ὡς αἴτιόν τινος, μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ παραχωρεῖν θεῷ καὶ ὁμολογεῖν αὐτῷ. Καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐξομολογεῖσθαι νοητέον, ὅτι ἔργον ἐστὶν οὐχὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦ x) φαίνοντος αὐτῇ θεοῦ τὸ y) εὐχάριστον· αὔλος μὲν δὴ ὁ ἐξομολογούμενος Ἰούδας. τῷ δ' ἐκ πόνου προσεληλυθότι Ἰσάχαρ, δεῖ καὶ ὕλης σωματικῆς· ἐπεὶ πῶς ἀναγνώσεται χωρὶς ὀμμάτων ὁ ἀσκητής; πῶς δὲ ἀκούσεται τῶν προτρεπτικῶν λόγων, χωρὶς ἀκοῆς; πῶς δὲ σιτίων καὶ ποτῶν ἐφίξεται, δίχα γαστρὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὴν τερατουργίας; διὰ τοῦτο λίθῳ z) ἀπεικάσθη. Καὶ τὰ χρώματα μέν τοι διάφορα· τῷ μὲν γὰρ ἐξομολογητικῷ οἰκεία χροιὰ ἡ τοῦ ἄνθρακος· πεπύρωται γὰρ ἐν εὐχαριστίᾳ a) θεοῦ, καὶ μεθύει τὴν νήφουσαν μέθην. τῷ δ' ἔτι πονοῦντι, ἡ τοῦ πρασίνου λίθου· ὠχροὶ γὰρ οἱ ἐν ἀσκήσει, διά τε τὸν τρύχοντα πόνον, καὶ διὰ δέος τοῦ μὴ τυχεῖν ἂν ἴσως τοῦ κατ' εὐχὴν τέλους. Ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, διὰ τί οἱ μὲν δύο b) ποταμοὶ, ὁ Φεισὼν καὶ ὁ Γεὼν κυκλοῦσι χώρας τινὰς, ὁ μὲν c) Φεισὼν τὴν Εὐιλὰτ, ὁ δὲ τὴν Αἰθιοπίαν, τῶν δὲ λοιπῶν οὐδέτερος. ἀλλ' ὁ μὲν Τίγρις κατέναντι Ἀσσυρίων λέγεται εἶναι, ὁ δὲ Εὐφράτης, οὐδενός. Καίτοιγε πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁ Εὐφράτης καὶ περιῤῥεῖ τινας χώρας, καὶ ἀντικρὺς ἔχει πολλάς. Ἀλλ' οὐκ ἔστι περὶ τοῦ ποταμοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἐπανορθώσεως ἤθους. Λεκτέον οὖν ὅτι ἡ μὲν φρόνησις καὶ ἀνδρία d) δύνανται τεῖχος καὶ κύκλον βαλέσθαι κατὰ τῶν ἐναντίων κακιῶν, ἀφροσύνης τε καὶ δειλίας, καὶ ἑλεῖν αὐτάς· ἀσθενεῖς γὰρ καὶ εὐάλωτοι ἀμφότεραι. Καὶ γὰρ ὁ ἄφρων εὐληπτος τῷ φρονίμῳ, καὶ ὁ δειλὸς ὑποπέπτωκε τῷ ἀνδρείῳ. ἡ δὲ σωφροσύνη ἀδυνατεῖ κυκλώσασθαι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονήν· χαλεπαὶ γὰρ ἀντίπαλοι

x) Ex contextu videtur reponi debere ἐνυφαίνοντος vel συνυφαίνοντος. Alluditur enim ad Exod. 28, 17.

y) sic pro ἀχάριστον MSS.

z) omnino excidit e textu πρασίνῳ.

cedatque Deo: nam et ipsa confessio debet intelligi non animae opus, sed Dei, qui eam hanc gratitudinem docet. Expers igitur materiae Iudas confitens: laboriosus autem Issachar opus habet materia corporea: alioqui quomodo lectioni dabit operam studiosus virtutis absque oculis? aut quomodo audiet sermones exhortatorios absque auribus? aut quomodo cibum potumque attinget absque ventre et huius curiositate? ideoque similatur lapidi. Quin et colores eorum differunt; nam huic confitenti conuenit color carbunculi: is enim Deo gratias agens, igne quodam accenditur, et inebriatur ebrietate quadam sobria: alteri vero etiamnum laboranti, color prasini lapidis: pallent enim qui se exercent prae labore, et prae timore ne forte ad optatum finem non perueniant. Quaerendum autem cur duo fluuii, Physon Geonque, regiones quasdam circumeunt, alter Euilat, alter Aethiopiam, e reliquis vero neuter: sed Tigris dicitur meare contra Assyrios, Euphrates contra nullos: atqui re ipsa Euphrates, et circumfluit quasdam regiones, et ex aduerso sitas habet multas. Verum non fit hic sermo de fluuio, sed de morum correctione. Dicendum igitur prudentiam fortitudinemque posse murum et vallum aduersus contraria vitia erigere, imprudentiam timiditatemque, easque expugnare: infirmae enim sunt et facile capiuntur, nam imprudens non aegre in potestatem prudentis redigitur, timidus itidem in fortis: at temperantia non valet concupiscentiam voluptatemque oppugnare; graues enim sunt aduersariae nec facile expugnantur. Non vides vel temperatissimos necessitate mortalis corporis ad cibos ac potus adigi, vnde ventris voluptates conficiuntur? Satis igitur est si resistatur ac repugnetur concupiscentiae in genere. Quapropter contra

a) sic MSS. pro θεῷ.
b) ποταμοὶ deest apud Mangeium, seruaui vero ex Edit. P.
c) Φεισων deest in Editis P.
d) sic pro δύναται MS. Med.

παλοι καὶ δυσκαθαίρετοι. Ὀυχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ οἱ ἐγκρατέςατοι ἀνάγκῃ τῦ θνητῦ παραγίνονται ἐπὶ σιτία καὶ ποτὰ, ἐξ ὧν αἱ γαςρὸς ἡδοναὶ e) συνίςανται; Ἀγαπητὸν ὖν ἐςιν ἀντιβῆναι καὶ μαχέσαθαι τῷ γένει τῆς ἐπιθυμίας· διὸ κατέναντι Ἀσσυρίων ἐςὶν ὁ Τίγρις ποταμὸς, ἡ σωφροσύνη, τῆς ἡδονῆς. Ἡ δέ γε δικαιοσύνη καθ' ἣν ὁ Εὐφράτης ποταμὸς συνίςαται, ὔτε πολιορκεῖ καὶ περιτειχίζει τινὰ, ὔτε ἀντιςατεῖ. διὰ τί; ὅτι ἀπονεμητικὴ τῶν κατ' ἀξίαν ἐςὶ f) ἡ δικαιοσύνη, καὶ τέτακται ὔτε κατὰ τὸν κατήγορον, g) [ὔτε κατὰ τὸν ἀπολογύμενον,] ἀλλὰ κατὰ τὸν δικαςήν. Ὥσπερ ὖν ὁ δικαςὴς ὔτε νικῆσαί τινας προήρηται, ὔτε πολεμῆσαί τισι καὶ ἐναντιωθῆναι, γνώμην δ' ἀποφηνάμενος, h) βραβεύει τὸ δίκαιον· ὕτω καὶ ἡ δικαιοσύνη ὐδενὸς ὖσα ἀντίδικος, ἀπονέμει τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάςῳ πράγματι.

i) Καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν. Τῦ πλασθέντος διαφέρει ὃν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον, ὡς εἶπον. ὁ μὲν γὰρ πλασθεὶς, νῦς ἐςι γεωδέςερος· ὁ δὲ ποιηθεὶς, ἀϋλώτερος, φθαρτῆς ὕλης ἀμέτοχος, καθαρωτέρας καὶ εἰλικρινεςέρας τετυχηκὼς συςάσεως. Τῦτον ὖν τὸν καθαρὸν νῦν λαμβάνει τε ὁ θεὸς, ὐκ ἐῶν ἐκτὸς ἑαυτῦ βαίνειν· καὶ λαβὼν τίθησιν ἐν ταῖς ἐῤῥιζωμέναις καὶ βλαςανούσαις ἀρεταῖς, ἵνα ἐργάζηται αὐτὰς καὶ φυλάττῃ. Πολλοὶ k) γὰρ ἀσκηταὶ γενόμενοι τῆς ἀρετῆς, ἐπὶ τῦ τέλυς μετέβαλον· ᾧ δὲ παρέχει ὁ θεὸς ἐπιςήμην βεβαίαν, τύτῳ δίδωσιν ἀμφότερα, l) τὸ ἐργάζεσθαι τὰς ἀρετὰς καὶ μηδέποτε αὐτῶν ἀφίςασθαι, ἀλλ' αἰεὶ ταμιεύειν καὶ φυλάττειν ἑκάςην. τὸ μὲν ὖν m) ἐργάζεσθαι ἀντὶ τῦ πράττειν, τὸ δὲ φυλάττειν ἀντὶ τῦ μνημονεύειν.

Καὶ

e) sic MSS. pro παρίςανται.
f) ἡ δικαιοσύνη inserui ex MSS. Med. et Trin.
g) haec vncinis inclusa inserui ex MSS. Vat. et Med.
h) sic MSS. pro βαρύνει
i) καὶ deest in Editis. P.

Aſſyrios vadit Tigris fluuius, id eſt, contra voluptates temperantia. Porrò iuſtitia quam nobis refert Euphrates flumen, nec oppugnat quemquam nec circumuallat nec aduerſatur. Quare? quia huius eſt ſuum cuique reddere, neque ſtat a partibus vel accuſatoris, vel rei, ſed iudicis. Quemadmodum igitur iudex nec vincere vult quemquam neque contendere et aduerſari, ſed lata ſententia quod iuſtum eſt decernit: ad eundem modum iuſtitia quoque cum nemini aduerſetur, cuique rei quod ſuum eſt tribuit.

Et apprehendit dominus Deus hominem quem fecit, et poſuit eum in paradiſo ad operandum cuſtodiendumque. Is qui fictus eſt homo differt ab eo quem Deus fecit, vt dixi: ille mens eſt terrena magis: hic vero factus, expertior materiae, et alienus ab huius corruptibili genere, conſtitutione puriore ſincerioreque praeditus. Hanc igitur puram mentem Deus apprehendit, non ſinens extra ſeipſam excedere: apprehenſamque collocat inter radicatas germinantesque virtutes, vt *operetur* eas et *cuſtodiat.* Multi enim qui ſe applicarunt ad virtutis ſtudium, circa finem defecerunt: ſed cui Deus largitur firmam ſcientiam, ei dat vtrumque: operari virtutes, nec ab eis vnquam abſiſtere, ſed earum ſingulas ſemper aſſeruare et cuſtodire: itaque *operari* ponitur pro *facere*, *cuſtodire* autem pro *meminiſſe.*

Et

k) γὰρ inſerui ex MSS. Med. et Trin.

l) MS. Med. τό τε ἐργάζεσθαι.

m) Ex Ambroſ. de Parad. c. 4. probabile eſt nonnulla ex hoc Philonis loco excidiſſe, quae in ſuo codice legerat Ambroſius. vid. infra p. 137.

Καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ, λέγων, Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ n) βρώσει φαγῇ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ o) εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, οὐ p) φάγεσθε· q) ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Ποίῳ Ἀδὰμ ἐντέλλεται, καὶ τίς ἐστιν οὗτος, διαπορητέον· οὐ γὰρ μέμνηται πρότερον αὐτοῦ, νυνὶ δὲ πρῶτον ὠνόμασεν αὐτόν. Μήποτ' οὖν βούλεταί σοι τοῦ πλαστοῦ ἀνθρώπου παραστῆσαι τοὔνομα; καλεῖ δέ, φησιν, αὐτὸν γῆν· τοῦτο γὰρ Ἀδὰμ ἑρμηνεύεται. r) ὥστε ὅταν ἀκούῃς Ἀδὰμ, γήϊνον καὶ φθαρτὸν εἶναι νόμιζε. ὁ γὰρ κατ' εἰκόνα, οὐ γήϊνος, ἀλλ' οὐράνιος. Ζητητέον δὲ διὰ τί πᾶσιν s) ἐπιθεὶς τοῖς ἄλλοις τὰ ὀνόματα, οὐκ t) ἐπιτέθεικε καὶ ἑαυτῷ. τί οὖν λεκτέον; ὁ νοῦς ὁ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν, τὰ μὲν ἄλλα δύναται καταλαβεῖν, ἑαυτὸν δὲ γνωρίσαι ἀδυνάτως ἔχει. ὥσπερ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὰ μὲν ἄλλα ὁρᾷ, ἑαυτὸν δὲ u) οὐχ ὁρᾷ· οὕτω καὶ ὁ νοῦς τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ, ἑαυτὸν δὲ οὐ καταλαμβάνει. x) Εἰπάτω γὰρ τίς τέ ἐστι καὶ ποταπὸς, πνεῦμα, ἢ αἷμα, ἢ πῦρ, ἢ ἀὴρ, ἤ τι ἕτερον σῶμα· ἢ τοσοῦτόν γε, y) ἢ ὅτι σῶμά z) ἐστιν, ἢ πάλιν ἀσώματον. Εἶτα οὐκ εὐήθεις οἱ περὶ θεοῦ σκεπτόμενοι οὐσίας; οἱ γὰρ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὴν οὐσίαν οὐκ ἴσασι, πῶς ἂν περὶ τῆς τῶν ὅλων ψυχῆς ἀκριβώσαιεν; ἡ γὰρ τῶν ὅλων ψυχὴ θεός ἐστι κατὰ ἔννοιαν. Εἰκότως οὖν ὁ Ἀδὰμ, τουτ-

ἐστιν

n) βρώσει φαγῇ] ſic MSS. Med. et Trin. textus quoque τῶν ό. ita vero notanter noſtrum ſcripſiſſe liquet ex p. 176. l. 14. noſtrae edit. Editi ſaltim φάγεσαι.

o) εἰδέναι γνωστὸν] MSS. γινώσκειν. vid. Hornem. Spec. I. p. 58. 59.

p) ſic pro φάγεσαι MSS. et textus S. auctorque ipſe notanter infra 178. ed. noſtr.

q) ᾗ - - φάγητε] ſic MS. Med. Editi ὅτι ἐν ἡμέρᾳ ᾗ φάγῃ. Cfr. Hornemann Spec. I. p. 59. 60.

r) ſic MSS. Med. et Trin. Editi ὥστε νῦν εἴ τι ἀκούσεις. (In Margine Paris. et Francof. Edit. ſic habetur: ὥστε οὖν εἴ τι ἀκούσεις, ἴσως, ὁπότε οὖν ἀκούσεις. P.)

Et praeceptum dedit dominus Deus Adamo, dicens: Ex omni ligno paradisi comedens comede: de ligno autem scientiae boni et mali ne comedatis: quocunque enim die comedetis ex eo, morte moriemini. Quali Adamo praecipitur quaerendum, et quisnam sit hic: nulla enim prius eius mentione facta, nunc primum eum nominat. Num forte vult tibi illius ficti hominis nomen tradere? Appellat, inquit, *eum terram:* sic enim vox haec Adam interpretatur. Itaque nunc cum audis nomen hoc Adam, terrenum corruptibilemque intellige: nam ille ad imaginem factus non terrenus est, sed coelestis. Quaerendum item, cur qui omnibus reliquis imposuit nomina, sibi nullum imposuit. Quid igitur dicendum? mens quae inest nostrum vnicuique, caetera potest comprehendere, seipsam nosse non potest. Quemadmodum enim oculus alia videt seipsum non videns: sic et mens intelligit alia, seipsam vero non comprehendit. Dicat enim quae et vnde sit, spiritusne, an sanguis, an ignis, an aër, corpusue aliud: vel hoc saltem, corporeane sit an incorporea. Nonne igitur sunt habendi stulti qui de essentia Dei disserunt? Qui enim animae suae nesciunt essentiam, quomodo huius vniuersitatis animam exacte pernoscere poterunt? Deus enim anima huius vniuersitatis intelligitur. Merito igitur Adam, id est mens, alia

s) Citantur haec a Ioh. Damasc. MS. tit. *περὶ ψυχῆς καὶ νοῦ.* vsque ad *ἀσώματον.* Ex Philone, *ἐκ τῦ περὶ Μωσέως.*

t) Editi *ἐπέθηκε.* P.

u) Editi: *ὃ βλέπει.* P.

x) *εἰπάτω γάρ τις, τίς ἐστι.* Ioh. Damasc. MS.

y) *ἢ* deest in Ioh. Damasc. et in Cod. Med. et certe potest abesse.

z) *ἐστι πάλιν, ἢ ἀσώματον* Editi. P.

ἐστιν ὁ νοῦς, τὰ a) ἄλλα ὀνομάζων καὶ καταλαμβάνων, ἑαυτῷ ὄνομα οὐκ ἐπιτίθησιν, ὅτι ἑαυτὸν ἀγνοεῖ καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν. Ἐντέλλεται δὲ τούτῳ, ἀλλ' οὐχὶ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ τὴν ἰδέαν γεγονότι. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ δίχα προτροπῆς τὴν ἀρετὴν ἔχει αὐτομαθῶς· οὗτος δ' ἄνευ διδασκαλίας οὐκ ἂν φρονήσεως ἐπιλάχοι. Διαφέρει δὲ τρία ταῦτα, πρόσταξις, b) ἀπαγόρευσις, παραίνεσις. ἡ μὲν γὰρ ἀπαγόρευσις, c) περὶ ἁμαρτημάτων γίνεται καὶ πρὸς φαῦλον. ἡ δὲ πρόσταξις, κατορθωμάτων. d) ἡ δὲ παραίνεσις, πρὸς τὸν μέσον, τὸν μήτε φαῦλον μήτε σπουδαῖον. οὔτε γὰρ ἁμαρτάνει ὡς ἀπαγορεύειν ἄν τινα αὐτῷ, οὔτε κατορθοῖ κατὰ τὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου πρόσταξιν· ἀλλὰ χρείαν ἔχει παραινέσεως, τῆς e) ἀνέχειν μὲν τῶν φαύλων διδασκούσης, προτρεπούσης δὲ f) ἐφίεσθαι τῶν ἀστείων. Τῷ μὲν οὖν τελείῳ καὶ κατ' εἰκόνα προστάττειν ἢ ἀπαγορεύειν g) ἢ παραινεῖν οὐχὶ δεῖ· οὐδενὸς γὰρ h) τούτων ὁ τέλειος δεῖται· τῷ δὲ φαύλῳ προστάξεώς ἐστι καὶ ἀπαγορεύσεως χρεία. τῷ δὲ νηπίῳ, παραινέσεως καὶ διδασκαλίας. ὥσπερ τῷ τελείῳ γραμματικῷ ἢ μουσικῷ οὐδενὸς δεῖ παραγγέλματος τῶν εἰς τὰς τέχνας· τῷ δὲ i) σφαλλομένῳ περὶ τὰ θεωρήματα, ὡσανεὶ τινων νόμων προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις ἐχόντων· τῷ δὲ ἄρτι μανθάνοντι, διδασκαλίας. Εἰκότως οὖν τῷ γηΐνῳ k) νοΐ, μήτε φαύλῳ ὄντι, μήτε σπουδαίῳ, ἀλλὰ μέσῳ, τανῦν ἐντέλλεται καὶ παραινεῖ. Ἡ δὲ παραίνεσις γίνεται δι' ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων, καὶ τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Θεοῦ. ἐνετείλατο γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς, ἵνα εἰ μὲν πείθοιτο ταῖς παραινέσεσιν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν ἀξιωθείη. εἰ δὲ ἀφηνιάζοι, ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὡς δεσπότου καὶ ἐξουσίαν ἔχοντος, σκορακίζοιτο. Διό-

a) sic MSS. Med. et Trin. (et margo Edit. Par. et Francof.) Editi ἄλλα νομίζων

b) Edit. ἀπαγόρευσις, ἐντολὴ καὶ παραίνεσις. P.

c) περὶ inserui ex MSS.

d) omnino deest πρὸς σπουδαῖον, vt liquet ex sensu.

e) sic MSS. pro ἀπέχειν.

alia nominans et comprehendens, ſibi ipſe nomen non imponit, quoniam ſeipſum ignorat naturamque propriam. Huic praeceptum datur, non illi facto ad ideam et imaginem: nam ille vel absque hortatu virtutem per ſe ipſe didicit: hic citra operam praeceptoris nequit prudentiam conſequi. Intereſt autem inter haec tria, praeceptum, interdictum, et monitum: interdictum ad peccata pertinet, et fit vel ad nequam hominem: praeceptum ad recte facta: monitum ad medium hominem pertinet, qui neque nequam ſit neque virtute praeditus. Nec enim ſic peccat vt interdicto habeat opus: neque recte facit, ita vt recta ratio praecipit: ſed indiget admonitione, quae abſtinere a prauis doceat, hortetur vero ad ſtudium bonorum. Ergo homini perfecto et ad imaginem nec iuſſis nec interdictis nec monitis opus eſt. Perfectus enim homo nullius horum indiget. malus autem homo tum praecepto tum interdicto indiget. Imperito autem admonitione doctrinaque opus eſt. Quemadmodum perfecto grammatico muſicoue nullis harum artium praeceptis opus eſt: ei vero qui harum artium eſt expers quaſi leges quaedam iuſſa et vetita continentes adhibendae ſunt: admonitio vero recens in diſciplinam tradito. Merito igitur mentem terrenam, nec inter vitioſas nec virtute praeditas cenſendam, ſed mediam monet et hortatur. Sed monitum vtriusque nomine adhibetur, Domini Deique. *Praecepit enim Dominus Deus*, vt ſiquidem paruerit praeceptis, dignaretur diuina beneficentia: quod ſi contumax fuerit, a domino tanquam hero poteſtatem habente pelleretur in malam rem. Ideoque dum e paradiſo eiicitur, eadem repetuntur vocabula: dicit enim: *Et*

f) ſic MSS. Med. et Trin. Edit. ἐφικέσθαι.

g) ἢ παραινεῖν reſtitui ex MSS.

h) τούτων inſerui ex MSS. Med. et Trin.

i) ſic MSS. Editi ἐσφαλμένῳ παρὰ.

k) MS. Med. νῷ, forſan ἀνῷ. ſcil. ἀνθρώπῳ.

Διόπερ καὶ ὅτε ἐκβάλλεται τῦ παραδείσου, τὰς l) αὐτὰς κλήσεις παρείληφε· λέγει γὰρ, Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῦ παραδείσυ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη. ἵνα ἐπεὶ καὶ ὡς δεσπότης ὁ Κύριος, καὶ ὡς εὐεργέτης ὁ Θεὸς ἐνετέλλετο, πάλιν ὡς ἀμφότερα ὢν τὸν παρακύσαντα τιμωρῆται. δι' ὧν γὰρ m) προὔτρεπε δυνάμεων, διὰ τύτων τὸν ἀπειθῦντα ἀποπέμπεται· Ἃ δὲ παραινεῖ, ταῦτά ἐστιν, Ἀπὸ παντὸς ξύλυ τῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ. προτρέπει τὴν n) τῦ ἀνθρώπυ ψυχὴν μὲν μὴ ἀφ' ἑνὸς ξύλυ, μηδὲ ἀπὸ μιᾶς ἀρετῆς, ἀλλ' ἀπὸ πασῶν τῶν ἀρετῶν ὠφελεῖσθαι. τὸ γὰρ φαγεῖν σύμβολόν ἐστι τροφῆς ψυχικῆς. τρέφεται δὲ ἡ ψυχὴ ἀναλήψει τῶν καλῶν, καὶ πράξει τῶν κατορθωμάτων. Μὴ μόνον δέ φησι φαγῇ, ἀλλὰ καὶ βρώσει· τυτέστι καταλέσας καὶ ἐπιλεάνας, μὴ ἰδιώτυ, ἀλλ' ἀθλητῦ τρόπον τὴν τροφὴν, ἰσχὺν καὶ δύναμιν περιποιήσῃ. καὶ γὰρ τοῖς ἀθληταῖς οἱ ἀλεῖπται παραγγέλλυσι μὴ κόπτειν, ἀλλὰ κατὰ χολὴν λεαίνειν, ἵνα πρὸς ἰσχὺν ἐπιδιδῶσιν. Ἑτέρως γὰρ ἐγὼ καὶ ὁ ἀθλητὴς τρεφόμεθα· ἐγὼ μὲν γὰρ, ἕνεκα τῦ ζῆν μόνον· ὁ δὲ ἀθλητὴς καὶ ἕνεκα τῦ πιαίνεσθαι καὶ ῥώννυσθαι· παρ' ὃ καὶ ἕν τι τῶν ἀσκητικῶν ἐστι τὸ o) λεαίνεσθαι τροφήν. Τὸ βρώσει φαγεῖν ἐστι τοιῦτον· ἔτι δὲ ἀκριβέστερον διατυπώσωμεν αὐτό· τιμᾶν τοὺς γονεῖς, ἐδώδιμον καὶ τρόφιμόν ἐστιν. ἀλλ' ἑτέρως οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ φαῦλοι τιμῶσιν. οἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἔθος, οἵτινες ὐ βρώσει ἐσθίυσιν, ἀλλὰ μόνον ἐσθίυσι. Πότε ὖν καὶ βρώσει; q) ὅταν r) ἀναπτύξαντες καὶ τὰς αἰτίας ἐρευνήσαντες, κρίνωσιν ἑκυσίως ὅτι καλὸν τῦτ' ἔστιν. αἱ δὲ αἰτίαι τοιαῦται· ἐγέννησαν ἡμᾶς, ἔθρεψαν, ἐπαίδευσαν, πάν-

l) ſic pro αὐτῶν MSS.

m) ſic MSS. Editi πρῦπεμπε.

n) τῦ ἀνθρώπυ inſerui ex MSS.

o) MSS. Med. et Trin. Editi ἀνυλέσθαι vid. Clem. Alex. Paed. L. 2. c. 1.

Et emisit eum Dominus Deus e paradiso, vt operaretur terram ex qua assumptus fuerat. Vt quoniam et pro potestate Dominus et pro merito Deus praeceperat, rursum vt vtrumque existens in contumacem animaduerteret; per quas enim potestates eum monuit, per easdem inobedientem ablegauit. Praecepta autem sunt haec: *Ex omni arbore paradisi comedens comedes.* Hortatur hominis animam vt fruatur non vna quapiam arbore, nec vna quapiam virtute, sed omnibus virtutibus. Nam istud comesse alimoniam animae significat. Alitur autem anima perceptione rerum honestarum, et actione bonorum operum. Conduplicauit autem rem, dicens, *Comedens comede,* hoc est commolendo conterendoque, non vt quiuis e vulgo, sed more athletarum robur et vires parabis. Etenim athletis paedotribae praecipiunt, ne cibos concidant dentibus, sed per otium commolant, quo ad vires proficiant. Nam aliter ego, aliter athleta nutrimur: ego, tantum vt viuam: athleta vt etiam crassescat, et robur acquirat: ideoque vnum est ex praeceptis athleticis, cibum comminuere. Tale quiddam est *comedendo comesse.* Repraesentemus tamen, id etiam accuratius. Honorare parentes, cibus et alimentum est: hos tamen aliter boni, aliter mali honorant: hi quidem propter vulgarem consuetudinem, qui non *comedendo* comedunt, sed tantum comedunt. Quando igitur etiam *comedendo?* cum explicatis perscrutatisque causis, sic vltro iudicant, esse hoc officium honestissimum. Causae autem sunt hae: genuerunt nos illi, aluerunt, erudierunt, omnium bonorum causa nobis fuerunt. Porro comesse est Deum colere, *comedendo vero comesse,* quando id agitur

p) adde ἵνα ex Cod. Medic.

q) Editi ὅτε.

r) forte deest τὸ κεφάλαιον vt paulo infra, ὅταν καὶ μετὰ τῆς τοῦ κεφαλαίου ἀναπτύξεως, καὶ τῆς τῶν αἰτιῶν ἀποδόσεως.

πάντων αἴτιοι γεγόνασιν ἀγαθῶν. Πάλιν ἐδώδιμον τὸν ὄντα τιμᾶσθαι· τὸ δὲ βρώσει, ὅταν καὶ μετὰ τῆς τῦ κεφαλαίυ ἀναπτύξεως, καὶ τῆς τῶν αἰτιῶν ἀποδείσεως. Ἀπὸ δὲ τῦ ξύλου γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, ὐ φάγεσθε ἐξ αὐτῦ. Οὐκῦν ὐκ ἔστιν ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ ξύλον τῦτο· εἴπερ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν παραγγέλλει τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ. s) [ἀπὸ δὲ τύτυ μὴ φαγεῖν, δῆλον ὅτι ὐκ ἔστιν ἐν τῷ παραδείσῳ·] καὶ φυσικῶς· ἔστι γὰρ ὐσία, ὡς ἔφην, καὶ ὐκ ἔστι δυνάμει· ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ κηρῷ δυνάμει μέν εἰσι πᾶσαι αἱ σφραγῖδες, ἐντελεχείᾳ δὲ μόνη ἡ τετυπωμένη, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κηροειδεῖ ὑπαρχούσῃ, πάντες οἱ τύποι περιέχονται δυνάμει· ἀποτελέσματι δὲ κρατεῖ ὁ εἷς χαραχθεὶς ἐν αὐτῷ, ἕως t) μὴ ἀπαλείφεται ὑφ᾽ ἑτέρου u) ἐνεργέστερον καὶ ἐκδήλως μᾶλλον ἐπιχαράξαντος. Ἑξῆς κἀκεῖνο διαπορητέον· ὅτε μὲν παραινεῖ ἀπὸ παντὸς ξύλου ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθίειν, x) ἕνα προτρέπει· ὅτε δὲ ἀπαγορεύει χρῆσθαι τῷ πονηροῦ καὶ καλοῦ αἰτίῳ, ὡς πλείοσι διαλέγεται. ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν, Ἀπὸ παντὸς y) φαγῇς· ἐνταῦθα δὲ, οὐ φάγεσθε· καὶ ᾗ δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, οὐχὶ z) φαγῇ, καὶ ἀποθανεῖσθε, οὐχὶ z) ἀποθανῇ. Λεκτέον οὖν τάδε· ὅτι πρῶτον μὲν a) σπάνιόν ἐστιν τὸ ἀγαθὸν, τὸ δὲ κακὸν πολύχουν. διὰ τῦτο σοφὸν b) καὶ πιστὸν μὲν εὑρεῖν ἕνα μόνον c) ἔργον, φαύλων δὲ τὸ πλῆθος ἀναρίθμητον. Εἰκότως οὖν ἑνὶ παραγγέλλει ταῖς ἀρεταῖς ἐντρέφεσθαι, πολλοῖς δὲ d) περιττοῦ πανεργίας ἀπέχεσθαι· ταύτῃ γὰρ μυρίοι χρῶνται. Δεύτερον, εἰς ἀρετῆς ἀνάληψίν τε καὶ χρῆσιν, ἑνὸς μόνυ δεῖται

s) Et haec vncinis inclusa restitui ex MSS.

t) μὴ videtur redundare, aut forsan legendum ὖ vel ἄν.

u) MS. Med. ἐναργέστερον.

x) Editi ἑνὶ. P.

y) MS. Med. φαγῇ.

z) sic MSS. et auctor ipse supra. Editi φάγῃς - - ἀποθάνῃς.

tur cum rei summae explicatione causarumque assignatione. *Ab arbore autem cognoscendi boni et mali non comedetis ex ea.* Ergo non est in paradiso arbor haec: quandoquidem enim hortatur vt edant ex omni paradisi arbore, [ex hac vero non comedere, liquet hanc non esse in paradiso.] Hoc vero satis apposite: est enim in eo per essentiam, vt dixi, non est per potentiam: sicut enim in cera per potentiam insunt signa omnia, actu vero solum id quod impressum est: ita et in anima quae est cerae similis, omnes formae continentur potentia: actu autem vnicus character praesens eam occupat, donec aboleatur ab alio efficacius impresso atque manifestius. Deinceps illud quoque perquirendum esse videtur: dum hortatur *vt ex omni arbore paradisi comedat*, vnum hortatur: dum vero interdicit vsum arboris eius quae boni malique causa dicitur, vt plures alloquitur. Illic enim inquit: *Ex omni comedes:* hic, *ne comedatis: et quocunque die comedatis*, non comederis: et *moriemini*, non morieris. Dicendum igitur: primo rarum esse quod bonum est, malum contra multiplex. Vnum sapientem et fidelem reperire difficile est, malorum autem multitudo innumera. Itaque merito vnum hortatur innutriri virtutibus, multos vero vt a nimia prauitate abstineant: hanc enim consectantur innumeri. Praeterea ad virtutem percipiendam tractandamque vna solum re, videlicet mente opus est: corpus vero etiam impedit hanc, tantum abest vt adiuuet; haec enim fere summa est sapientiae, alienare se a corpore, atque eius concupiscentiis:

a) Citantur haec a Ioh. Monach. ined. Tit. περὶ πιςȣ̃.

b) καὶ πιςὸν Ioh. Monach. ined. addit, idque notanter, vt videtur.

c) ἔργον restitui ex Ioh. Damasc. et MSS. Vat. et Med.

d) MS. Med. περὶ τȣ̃, idque, vt videtur, rectius. MS. Trin. τȣ̃ πανȣργίας.

ται τοῦ λογισμοῦ. τὸ δὲ σῶμα οὐκ οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ· σχεδὸν γὰρ σοφίας ἔργον τοῦτ᾽ ἐστὶν, ἀλλοτριοῦσθαι πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ· εἰς δὲ ἀπόλαυσιν κακίας, οὐ μόνον δεῖ πως ἔχειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν λόγον e) καὶ τὸ σῶμα. ὁ γὰρ φαῦλος δεῖται τούτων ἁπάντων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἰδίας κακίας· ἐπεὶ πῶς ἐκλαλήσει μυστήρια, φωνητήριον οὐκ ἔχων ὄργανον; πῶς δὲ ταῖς ἡδοναῖς χρήσεται, γαστρὸς καὶ τῶν f) αἰσθητηρίων στερούμενος; Δεόντως οὖν g) ἑνὶ μὲν τῷ λογισμῷ διαλέγεται περὶ κτήσεως ἀρετῆς· μόνου γὰρ, ὡς ἔφην, ἐστὶν αὐτοῦ χρεία πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς. περὶ δὲ κακίας πλείοσι, ψυχῇ, λόγῳ, h) αἰσθήσεσι σώματος· διὰ πάντων γὰρ τούτων ἐμφαίνεται. Λέγει γε μὴν, Ἧ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ᾽ αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. καὶ φαγόντες οὐκ οἷον οὐκ ἀποθνήσκουσιν, ἀλλὰ καὶ παιδοποιοῦνται, καὶ ἑτέροις τοῦ ζῆν αἴτιοι καθίστανται. Τί οὖν λεκτέον; ὅτι διττός ἐστι θάνατος, ὁ μὲν ἀνθρώπου, ὁ δὲ ψυχῆς ἴδιος. ὁ μὲν οὖν ἀνθρώπου, i) χωρισμός ἐστι ψυχῆς ἀπὸ σώματος· ὁ δὲ ψυχῆς θάνατος, ἀρετῆς μὲν φθορά ἐστι, κακίας δὲ ἀνάληψις· Παρ᾽ ὃ καί φησιν, οὐκ ἀποθανεῖν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ θανάτῳ ἀποθανεῖν, δηλῶν οὐ τὸν κοινὸν, ἀλλὰ τὸν k) ἴδιον καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν θάνατον, ὅς ἐστι ψυχῆς ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις. Καὶ σχεδὸν οὗτος ὁ θάνατος μάχεται ἐκείνῳ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ διάκρισίς ἐστι τῶν συγκριθέντων, σώματός τε καὶ ψυχῆς· οὗτος δὲ τοὐναντίον, σύνοδος ἀμφοῖν, κρατοῦντος μὲν τοῦ χείρονος, σώματος, l) κρατουμένου δὲ τοῦ κρείττονος, τῆς ψυχῆς. Ὅπου δ᾽ ἂν οὖν λέγῃ θανάτῳ ἀποθανεῖν, παρατήρει ὅτι θάνα-

e) λόγον] addunt Editi ὡς. P.

f) sic MSS. recte pro αἰσθητικῶν

g) ἑνὶ μὲν MSS. Editi μόνῳ. (Margo Edit. Par. et Franc. ἑνὶ μόνῳ. P.)

h) reponi melius potest αἰσθήσει, σώματι. Sic enim paulo supra. Adque adeo sic verti.

tiis: vt autem quis fruatur malo, non solum mente, sed et sensu et voce et corpore opus est. His enim omnibus malus opus habet ad explendam suam malitiam; alioquin quonam modo proditurus est arcana, si instrumento loquendi careat? Quomodo autem voluptatibus fruetur absque ventre sensuumque organis? Recte igitur vnam solam mentem de quaerenda virtute alloquitur: sola enim hac, vt dixi, ad eius acquisitionem opus est: contra de malitia ad plures verba facit, animam, vocem, sensus et corpus: per haec enim omnia apparet. Addit tamen: *Quocunque die comederitis ex ea, morte moriemini.* Atqui post esum non solum non moriuntur, verum etiam progignunt liberos, et aliis viuendi autores fiunt: quid ergo dicendum? duplicem esse mortem, alteram hominis, alteram animae propriam: hominis mors est animae a corpore separatio: animae vero mors, corruptio virtutis, et assumptio vitii. Ideoque non contentus moriturum dicere, *morte*, inquit, *moriemini*, indicans non communem hanc, sed illam propriam quaeque per excellentiam mors dicitur: quae est quoties anima insepelitur affectibus vitiisque omnibus. Atque hae mortes sunt inter se fere contrariae: nam illa corpus animamque, quae prius concreta fuerant, separat: haec contra, vtrisque conuenientibus fit, sed praepollente deteriore, videlicet corpore: subiecta vero anima, quae est pars potior. Quoties autem dicit, *morte mori*, obseruandum mortem in supplicium, non naturalem significari: naturalis porro est per quam anima separatur a corpore: poenalis vero cum anima defungitur virtutis vita, et viuit solummodo vitam vitii. Recte

 igi-

i) vid. Platon. in Gorg. p. 524. et in Phaed. p. 64.

k) Sic MSS. Med. et Trin. pro ἀΐδιον, sicque paulo infra auctor: ἴδιον βίον.

l) Editi: κρατουμένης δὲ τῆς ψυχῆς, τοῦ κρείττονος.

θάνατον τὸν ἐπὶ τιμωρίᾳ m) λαμβάνει, ἐ τὸν φύσει γινόμενον. Φύσει μὲν ἐν ἐστι καθ' ὃν χωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ σώματος· ὁ δ' ἐπὶ τιμωρίᾳ συνίσταται, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸν ἀρετῆς βίον θνήσκῃ, n) τὸν δὲ κακίας ζῇ μόνον. Εὖ καὶ ὁ Ἡράκλειτος κατὰ τοῦτο Μωϋσέως ἀκολουθήσας τῷ δόγματι. Φησὶ γὰρ, o) Ζῶμεν τὸν ἐκείνων θάνατον, τεθνήκαμεν δὲ τὸν ἐκείνων βίον· ὡς νῦν μὲν, ὅτε p) ἐνζῶμεν, τεθνηκυίας τῆς ψυχῆς, καὶ ὡς ἂν ἐν q) σήματι τῷ σώματι ἐντετυμβευμένης· εἰ δὲ ἀποθάνοιμεν, τῆς ψυχῆς ζώσης τὸν ἴδιον βίον, καὶ ἀπηλλαγμένης κακοῦ καὶ r) νεκροῦ τοῦ συνδέτου σώματος.

NO-

m) Cod. Med. παραλαμβάνει.

n) ſic MSS. Vat. et Trin. qua emendatione melior longe efficitur ſenſus. Editi τὸ δὲ κακίας ζῇ· μόνον ἐ καὶ ὁ Ἡρακλ.

o) Sic citatur integra haec ſententia ab Heraclide Pontico. p. 443. Clem. Alex. Paed. l. 3, c. 1. Strom. 3. p. 520.

igitur ſententiam Moſis ſecutus Heraclitus ait: *Viuimus illorum mortem, morimur illorum vitam:* ac ſi dicat, nunc cum viuimus, mortuam eſſe animam, et tanquam monumento inſepultam corpori: quodſi mortui fuerimus, tum demum animam viuere vitam propriam, et a colligato ſibi corpore, quod malum et mortuum eſt, liberatam.

p) Cod. Med. *ζῶμεν*, ſed forſan melins *ὅταν ζῶμεν.*

q) haec noſter ex Platone in Cratylo. p. 400. vid. et Phaedr. p. 250.

r) Cod. Med. *νεκρȣ̃ συνδέτȣ, τȣ̃ σώματος.* idque, vt opinor, rectius.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ

ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑΙ

ΤΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ.

SACRARVM LEGVM

ALLEGORIARVM

POST SEX DIERVM OPVS.

LIBER II.

*) Καὶ εἶπε κύριος ὁ Θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. Διὰ τί τὸν ἄνθρωπον, ὦ προφῆτα, οὐκ ἔστι καλὸν εἶναι μόνον; ὅτι, φησὶ, καλόν ἐστι, τὸν μόνον εἶναι a) μόνον· μόνος δὲ, καὶ καθ' αὑτὸν, εἷς ὢν, ὁ Θεός· οὐδὲν δὲ ὅμοιον Θεῷ. Ὥστε ἐπεὶ τὸ μόνον εἶναι τὸν ὄντα, καλόν ἐστι· b) ὁ γὰρ περὶ μόνον αὐτὸν τὸ καλόν· οὐκ ἂν εἴη καλὸν, τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον. Τὸ δὲ, μόνον εἶναι τὸν Θεόν, ἔστι μὲν ἐκδέξασθαι καὶ οὕτως· ὅτι οὔτε πρὸ γενέσεως ἦν τι σὺν τῷ Θεῷ, οὔτε κόσμου γενομένου συντάττεταί τι αὐτῷ· χρῄζει γὰρ οὐδενὸς τὸ παράπαν. Ἀμείνων δὲ c) ἥδε ἡ ἐκδοχή· ὁ Θεὸς, μόνος ἐστὶ, καὶ ἕν, οὐ σύγκριμα, φύσις ἁπλῆ· ἡμῶν δ' ἕκαστος, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γέγονε, πολλά· Οἷον, ἐγὼ, πολλά εἰμι· ψυχὴ, σῶμα· καὶ ψυχῆς, d) ἄλογον, λογικόν· πάλιν σώματος, θερμὸν, ψυχρόν· βαρὺ, κοῦφον· ξηρὸν, ὑγρόν. Ὁ δὲ Θεὸς, οὐ σύγκριμα, οὐδὲ ἐκ πολλῶν συνεστώς· ἀλλ' ἀμιγὴς ἄλλῳ. Ὃ γὰρ ἂν προσκριθῇ Θεῷ ἢ κρεῖσσόν ἐστιν αὐτοῦ, ἢ ἔλασσον ἢ ἴσον αὐτῷ· οὔτε δὲ ἴσον, οὔτε κρεῖσσόν ἐστι Θεοῦ· ἔλασσόν γε μὴν οὐδὲν αὐτῷ e) προσκρίνεται· εἰ δὲ μὴ, καὶ αὐτὸς ἐλαττωθήσεται· εἰ δὲ τοῦτο,

καὶ

*) Titulus Codicis Vaticani· Φίλωνος Ἰουδαίου τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον· Medicei vero: Φίλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν λόγος Β. Male vero inſcribi hoc opuſculum in editis τρίτη conſtat, tum ex titulo Mediceo, tum ex rerum ſerie, cum contineatur in hoc opuſculo Commentarius in Gen. c. 2. in altero vero quod in editis appellatur ἀλληγορία δευτέρα, explicatur Cap. 3. Quin etiam Ioh. Dam. in ſacris Parallelis ſaepius ſequentem Allegoriarum librum citat ſub nomine ἀλληγ. τρίτης. Ergo non dubito pro τρίτη Editorum reponere δευτέρα. Hicce libellus deſideratur in Turnebi editione, nec in quo-

uis

E*t dixit Dominus Deus: Non bonum eſt eſſe hominem ſolum, faciamus ei auxiliarem ſecundum ipſum.* Quare hominem, o propheta, non bonum eſt ſolum eſſe? Quia, inquit, bonum eſt, eum qui ſolus eſt, eſſe ſolum. Solus autem, et ſecundum ſeipſum, unus exiſtens, Deus: Deo autem nihil ſimile: adeo vt quandoquidem ſolum eſſe Deum, bonum eſt, (quidquid enim circa ſolum ipſum eſt, bonum eſt) non eſſet vtique bonum eſſe hominem ſolum. Hoc autem, ſolum eſſe Deum, ita quidem accipiendum eſt: Quod neque ante creationem erat quid cum DEO: neque mundo creato componitur quicquam ipſi, nulla enim re omnino indiget. Potior autem acceptio *eſt haec:* Deus ſolus eſt, et vnum, non concretum, natura ſimplex; vnus vero quisque noſtrum, et alia quaecunque creata, ſumus multa: verbi cauſa, ego, multa ſum: anima, corpus: in anima vero pars rationalis et bruta; in corpore, calidum, frigidum, graue, leue, ſiccum, humidum. Deus autem non concretum, neque ex pluribus conſtans: neque cuiquam commiſtus. Si quid enim Deo accre-

uis Codice Pariſienſi legitur. (Deeſt etiam vt praecedens in Cod. A.) Primo editus eſt a Dauid. Hoeſchelio Francof. 1587. cum duobus aliis opuſculis, dein cum reliquis Philonis operibus impr. Paris. 1640 (recus. Franc. 1691.) Horum trium opuſculorum verſionem confecit Fed. Morellus, ſed imperfectam adeo et ab Auctoris mente alienam, vt fere de nouo condere fuerit neceſſarium.

a) *μόνον* addidi fide Cod. Med.

b) Cod. Med. *καὶ γὰρ* recte.

c) *ἥδε* reſtitui ex Cod. Med.

d) ſic MS. Med. pro *ἄλογος* in Editis.

e) ſic MS. Med. quod etiam ex coniectura emendauerat Benzel. Editi *προκρίνεται*.

καὶ φθαρτὸς ἐςαι, ὅπερ ἐδὲ θέμις νοῆσαι. Τέτακται ἐν ὁ θεὸς κατὰ f) τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα· μᾶλλον δὲ καὶ ἡ μονὰς, κατὰ τὸν ἕνα θεόν. πᾶς γὰρ ἀριθμὸς νεώτερος κόσμε, ὡς καὶ χρόνος· ὁ δὲ θεὸς πρεσβύτερος κόσμε καὶ δημιουργός. Οὐδένα δὲ ἄνθρωπον καλόν ἐςιν εἶναι μόνον. δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη· τό, τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς, καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς. ἕψεται γὰρ τῆς εἰκόνος. ἡ γὰρ εἰκὼν τε θεε, ἀρχέτυπος ἄλλων ἐςί. πᾶν δὲ μίμημα ποθεῖ τὲτο, ὅπερ ἐςι μίμημα, καὶ μετ᾽ ἐκείνε τάττεται. g) [ὅτε δὲ τῷ κατ᾽ εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐςιν εἶναι μόνῳ] ὅτε τῷ h) πλαςῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐςιν εἶναι μόνῳ. ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον. καὶ γὰρ αἰσθήσεις καὶ πάθη καὶ κακίαι καὶ μυρία ἄλλα τέτῳ τῷ νῷ συνέζευκται καὶ συνήρμοςαι. τῷ δὲ δευτέρῳ ἀνθρώπῳ βοηθὸς συνίςαται, πρῶτον μὲν γεννητός· (ποιήσω γὰρ, φησὶν, αὐτῷ βοηθόν·) ἔπειτα δὲ νεώτερος τε βοηθεμένε. Πρότερον μὲν γὰρ ἔπλασε τὸν νῦν, μέλλει δὲ πλάττειν τὸν βοηθὸν i) αὐτε· ἀλλὰ καὶ ταῦτα φυσικῶς k) ἀλληγορεῖται· ἡ γὰρ αἴσθησις, καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εἰσι l) νεώτεροι τῆς ψυχῆς. πῶς μὲν ἐν βοηθεσιν, ὀψώμεθα. ὅτι δέ εἰσι m) βοηθοὶ νεώτεροι, θεασώμεθα. Ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρίςες τῶν ἰατρῶν καὶ φυσικῶν, δοκεῖ τε n) ὅλου σώματος προπλάττεσθαι ἡ καρδία, θεμελίε τρόπον, ἢ ὡς ἐν νηὶ τρόπεως, ἐφ᾽ ἣν οἰκοδομεῖται τὸ ἄλλο σῶμα· παρὸ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἔτι ἐμπηδᾶν φασιν αὐτὴν, ὡς καὶ πρώτην γινομένην, καὶ o) ὑςέραν φθειρομένην· ὅτως καὶ τὸ ἡγε-

f) Vnum ab vnitate fecundum Pythagoreorum difciplinam diftinguitur. Anon. de vita Pythagor. apud Phot. Cod. 259. Hinc nofter eiusdem difciplinae fectator vnitatem et vnum cum Deo componit p. 916. Clem. Alex. Paed. L. 1. p. 140. apud Phot. Cod. 187. μονὰς dicitur θεὸς Nicomacho. Vid. vero Eulogium ibid. p. 863. et Theon. Smyrn. c. 111.

g) haec vncinis inclufa reftitui ex Cod. Med. et fane auctoris fenfum integrum reddunt, qui in editis mancus eft et imperfectus. (In addendis vero collocat Mangeyus haec inclufa ad voces πεπλασμένον ἐκ γῆς. P.

accrescat: aut potius est, aut minus, aut aequale ipsi: neque autem aequale, neque potius quicquam est Deo; minus vero, vtique nullum ipsi accrescit. Sin minus, et ipse imminuetur. Si hoc vero, et interitui obnoxius erit, quod quidem neque fas cogitare. Existit igitur Deus secundum vnum et vnitatem. Immo vnitas etiam ipsa secundum vnum Deum, omnis enim numerus posterior mundo, sicuti et tempus. Deus autem antiquior mundo, et opifex. Nullum vero hominem bonum est esse solum. Duo enim hominum genera: vnum, secundum imaginem factum, alterum formatum ex terra, appetit enim imaginem. Imago autem Dei, exemplar est aliorum. Omne porro imitamentum appetit hoc, cuius est imitamentum, et cum ipso componitur. (Neque vero homini ad imaginem facto, bonum est esse solum) neque etiam *ficto* homini multo magis bonum est esse solum, sed etiam impossibile. Etenim sensus et affectus et vitia, et sexcenta alia huic menti coniuncta sunt et coaptata. Huic autem secundo homini auxiliaris constituitur, primum quidem facta: (*faciam enim*, inquit, *ipsi auxiliarem*) deinde posterior eo, cui auxiliaris datur. Primum enim formauit mentem, parat autem formare auxiliarem ipsius. Sed haec ad sensum physicum allegorica interpretatione deducuntur. Sensus enim, et affectus animae, sunt posteriores anima. Quomodo autem auxilientur, mox videbimus; iam vero quod auxiliares sint posteriores, consideremus. Quemadmodum enim

h) sic MSS. Med. et Trin. pro πλάςῃ in Editis.

i) forsan αὐτῷ

k) Editi ἀλληγορεῖ, quod et Mangeyo in addendis placet. P.

l) melius νεώτεροι vel addendum βοηθοὶ

m) βοηθοὶ addidi fide Cod. Med.

n) melius ἄλλου sicut infra τὸ ἄλλο σῶμα

o) forsan ὑςάτιν

ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς πρεσβύτερον τῆς p) ὅλης εἶναι· τὸ δ' ἄλογον, νεώτερον, ὃ τὴν γένεσιν οὔπω μὲν δεδήλωκε, μέλλει δ' ὑπογράφειν· τὸ δ' ἄλογον αἴσθησίς ἐστι καὶ τὰ ταύτης ἔκγονα πάθη, καὶ μάλιστα εἰ q) μὴ κρίσεις εἰσὶν ἡμέτεραι. καὶ νεώτερος ὢν οὗτος ὁ βοηθὸς r) θεοῦ, καὶ γεννητὸς εἰκότως. Τὸ δ' ὑπερτεθὲν, ἴδωμεν πῶς βοηθεῖ. Πῶς ἡμῶν ὁ νοῦς καταλαμβάνει, ὅτι τουτὶ λευκὸν ἢ μέλαν ἐστὶν, εἰ μὴ βοηθῷ χρησάμενος ὁράσει; πῶς δὲ, ὅτι ἡδεῖα ἡ τοῦ κιθαρῳδοῦ φωνὴ, ἢ τοὐναντίον ἐκμελὴς, εἰ μὴ βοηθῷ χρησάμενος ἀκοῇ; πῶς δὲ s) ὅτι εὐώδεις ἢ δυσώδεις οἱ ἀτμοὶ, εἰ μὴ συμμάχῳ χρησάμενος ὀσφρήσει; πῶς δὲ δοκιμάζει τοὺς χυλοὺς, εἰ μὴ διὰ βοηθοῦ τῆς γεύσεως; πῶς δὲ αὖ τὰ μαλακὰ καὶ τραχέα, εἰ μὴ δι' ἁφῆς; Ἔστι τοίνυν ἕτερον εἶδος βοηθοῦ, ὡς ἔφην, τὰ πάθη. καὶ γὰρ ἡδονὴ βοηθεῖ πρὸς διαμονὴν τοῦ γένους ἡμῶν; καὶ ἐπιθυμία καὶ λύπη μέντοι καὶ φόβος, δάκνοντα τὴν ψυχὴν, ἐπέστρεψεν αὐτὴν μηδενὸς ὀλιγωρεῖν. ὀργή τε ἀμυντήριον ὅπλον, ἣ μεγάλα πολλοὺς ὠφέλησε, καὶ τἄλλα ταύτῃ. διὸ καὶ εὐθυβόλως εἶπε, κατ' αὐτὸν εἶναι τὸν βοηθόν. τῷ γὰρ ὄντι οἰκεῖος οὗτος ὁ βοηθός ἐστι τῷ νῷ, ὡς ἂν ἀδελφὸς καὶ ὅμαιμος. μιᾶς γὰρ ἐστι ψυχῆς μέρη καὶ γεννήματα, ἥ τε αἴσθησις, καὶ τὰ πάθη. t) Τοῦ δὲ βοηθοῦ ἐστι διττὸν τὸ εἶδος· τὸ μὲν ἐν πάθεσι, τὸ δ' αἰσθήσει. u) τὸ ** νόμενον τὸ πρότερον εἶδος γεννήσει. λέγει γάρ· καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτὰ, καὶ πᾶν ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. Ὁρᾷς τίνες εἰσὶν ἡμῶν οἱ βοηθοί· τὰ θηρία τῆς ψυχῆς, τὰ πάθη. εἰπὼν γὰρ ποιήσω βοηθὸν κατ' αὐτὸν· ἐπιφέρει τὸ ἔ-

πλασε

p) repone ἄλλης. vid. litt. n.

q) lege μὲν. Sic quoque Benzel. Iudicium enim ſenſibus Philoſophi tribuunt, eosque ſecutus noſter. Sic p. 82. ἡ κρίσις ἡμετέρα καὶ τὰ πάθη. vbi κρίσις de ſenſibus vſurpatur.

enim ſecundum optimos medicos et phyſicos videtur ante totum corpus primo formari cor, fundamenti inſtar, aut tanquam carinae nauis, ſuper quam aedificatur corpus, quapropter etiam poſt mortem adhuc ſubſilire ipſum aiunt, tanquam primum factum, et vltimum moriens: ſic etiam principalem animae partem antiquiorem eſſe tota: irrationalem vero poſteriorem, cuius quidem generationem nondum deſcripſit, parat autem deſcribere. Irrationalis autem pars ſenſus eſt et qui ab ipſo generantur affectus, idque praecipue ſi iudicia ſint noſtra. Poſterior igitur hic illa merito auxiliaris, et factus. Quod autem diſtuleramus, videamus, quomodo auxilietur. Quomodo mens noſtra percipit, quod hoc candidum aut nigrum eſt, niſi auxiliari vtatur viſu? Quomodo vero, quod ſuauis citharoedi vox, aut contra abſona, niſi auxiliari vtatur auditu? Quomodo autem quod boni vel mali odoris ſint vapores, niſi veluti auxiliarem adhibeat odoratum? Quomodo item probabit ſuccos, niſi auxilio guſtus? Quomodo rurſum mollia et aſpera, niſi per tactum? Eſt itaque altera ſpecies auxiliaris, quemadmodum dixi, nempe affectus. Voluptas etenim auxiliatur ad permanentiam generis noſtri, et cupiditas et dolor et metus, mordentes animam, ita componunt ipſam vt nihil negligat. Ira etiam telum ad propulſandam iniuriam, multis valde profuit: ſimiliter autem reliqua. Proinde recte dixit: *ſecundum ipſum eſſe auxiliarem.* Reuera enim cognatus auxiliaris iſte menti, tanquam germanus, et conſanguineus: eiusdem enim animae pars et progenies, tum ſenſus tum affectus. Auxiliaris autem duplex eſt ſpecies, vna quidem in affectibus, altera autem in ſenſu * * Eſt autem illa generationis

r) θεȣ̃] potius *αὐτȣ̃, ἡγεμονικȣ̃* ſcil. de quo agitur. Benzelius reponit *τȣ̃ νȣ̃.*

s) *ὅτι* reſtitui ex MS. Med.

t) forte: *τῶν δὲ βοηθῶν.*

πλασε τὰ θηρία· ὡς τῶν θηρίων ὄντων βοηθῶν ἡμῖν. Οὐ κυρίως δὲ ἦτοι βοηθοὶ, ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγονται, εὑρίσκονται γέ τοι πρὸς ἀλήθειαν πολέμιοι. Ὥσπερ καὶ τῶν πόλεων ἐστιν ὅτε οἱ σύμμαχοι προδόται καὶ αὐτόμολοι· καὶ ἐν ταῖς φιλίαις, οἱ κόλακες ἀντὶ ἑταίρων ἐχθροί. Οὐρανὸν δὲ καὶ ἀγρὸν συνωνύμως κέκληκεν, ἀλληγορῶν τὸν νοῦν. Οὗτος γὰρ, καὶ ὡς ἀγρὸς, ἀνατολὰς καὶ βλάστας ἔχει μυρίας ὅσας· καὶ, ὡς οὐρανὸς πάλιν, λαμπρὰς καὶ θείας καὶ εὐδαίμονας φύσεις. Θηρίοις δὲ καὶ πτηνοῖς ἀπεικάζει τὰ πάθη. ὅτι σίνεται τὸν νοῦν, ἀτίθασσα καὶ ἀνήμερα ὄντα. καὶ ὅτι πτηνῶν τρόπον ἐπιπέταται τῇ διανοίᾳ, ὀξεῖα γὰρ ἡ τούτων καὶ ἀνεπίσχετος ὁρμή. Οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ ἔπλασε, τὸ ἔτι. διὰ τί; ὅτι καὶ ἐπάνω πεπλάσθαι τὰ θηρία φησὶ πρὸ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως. καὶ δηλοῖ διὰ τούτων ἐν ἕκτῃ ἡμέρᾳ. καὶ εἶπεν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία. Τί παθὼν οὖν ἄλλα πλάττει θηρία νῦν, οὐκ ἀρκεσθεὶς τοῖς προτέροις; Λεκτέον ἠθικῶς μὲν τοῦτο. πλούσιόν ἐστι τὸ κακίας γένος ἐν τῷ γεννητῷ, ὥστε ἀεὶ γεννᾶσθαι τὰ φαυλότατα ἐν τούτῳ. Φυσικῶς δὲ ἐκεῖνο· πρότερον μὲν ἐν τῇ ἑξαημέρῳ τὰ γένη τῶν παθῶν καὶ τὰς ἰδέας εἰργάζετο, νυνὶ δὲ τὰ εἴδη προσπλάττει. διό φησιν, ἔπλασεν ἔτι. Ὅτι δὲ τὰ πάλαι κατασκευασθέντα γένη ἦν, φανερὸν, ἐξ ὧν φησιν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν, οὐ κατ' εἶδος, ἀλλὰ κατὰ γένος. Καὶ τοιοῦτος ἐν ἅπασιν εὑρίσκεται. πρὸ γὰρ τῶν εἰδῶν ἀποτελεῖ τὰ γένη· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· προτυπώσας γὰρ τὸν γενικὸν ἄνθρωπον, ἐν ᾧ τὸ ἄῤῥεν καὶ τὸ θῆλυ γένος y) φασὶν

u) Locus plane mendoſus, et vt verum ingenue fatear δυσίατος, cum nihil adiuuent Codd. MSS Cod. Med. pro νόμενον habet γενόμενον. Benzelius felici ſatis coniectura reponi vult, τὸ μέν τοι πρότερος εἶδος γενέσεως, ſed tamen nec verba ſic emendata ſenſum integrum efficiunt. Mihi quidem videntur nonnulla, nec pauca, deeſſe. Hiatus in MS. Trin. Coll. ita exhibetur τὸ νό μενον.

tionis ſpecies prior. Ait enim: *Et formauit Deus ex terra omnes beſtias agri; et omnia volatilia coeli: et adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ipſa: et omne quod vocauit Adam animam viuentem, hoc fuit illi nomen.* Vides quinam ſint noſtri auxiliares: beſtiae animae, affectus: nam cum dixiſſet, faciam *auxiliarem ſecundum ipſum*, ſubiungit, *formauit beſtias:* quaſi hae eſſent auxiliares noſtrae. Non autem proprie iſti auxiliares, ſed abuſiue dicuntur, comperiuntur enim reuera hoſtes; quemadmodum et in vrbibus nonnunquam ſocii ſunt proditores et transfugae, et in amicitiis adulatores pro amicis inimici. Coelum autem et agrum ſynonymice adhibuit, innuens mentem: hic enim, et ſicut ager, ortus et germina habet prope infinita, et quemadmodum coelum rurſus, ſplendidas diuinas et beatas continet naturas. Beſtiis autem et volucribus comparat affectus, quoniam laedunt mentem, intractabiles et immites cum ſint, quod volucrium in modum in mentem inuolent. Vehemens enim et qui cohiberi non poteſt eſt horum impetus. Non abs re adiicitur τῷ ἔπλασε, *formauit*, τὸ ἔτι *amplius.* Quid ita? Quod et ſuperius formatas fuiſſe feras inquit ante hominis generationem, idque his oſtendit in ſexta die. *Et dixit: Producat terra animam viuentem, ſecundum genus, quadrupeda, et reptilia et beſtias.* Quare igitur alias beſtias nunc format, non contentus prioribus? Dicendum moraliter quidem hoc: locuples eſt prauitatis genus in homine, adeo vt ſemper peſſima quaeque in ipſo generentur. Phyſice vero illud: Prius quidem in opere ſex dierum genera affectuum et ideas effecit: nunc autem ſpecies format. Ideo

x) In addendis ita diſtinguit M. γενέσεως, ὡς καὶ δηλοῖ διὰ τούτων, ἐν ἕκτῃ. *Ante hominis generationem, in ſexto die, ſicut et his oſtendit.*

y) MS. Med. φησι

σὶν εἶναι· ὕστερον τὸ εἶδος ἀπεργάζεται τὸν Ἀδάμ. Τοῦτο μὲν a) ἓν τὸ εἶδος τῶν βοηθῶν εἴρηκε, τὸ δ' ἕτερον ὑπερτίθεται τὸ τῆς αἰσθήσεως, b) ὅταν ἐπιχειρῇ πλάττειν τὴν γυναῖκα. ἐκεῖνο δ' ὑπερθέμενος, περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως τεχνολογεῖ. Ἔστι δὲ καὶ ἡ τροπικὴ καὶ ἡ ῥητὴ ἀπόδοσις ἀξία τοῦ θαυμάζεσθαι. ἡ μὲν ῥητή, παρόσον τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων προσῆψε τῷ πρώτῳ γεννωμένῳ ὁ νομοθέτης. Καὶ γὰρ οἱ παρ' Ἕλλησι c) φιλοσοφοῦντες εἶπον, εἶναι σοφοὺς τοὺς πρώτους τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα θέντας. Μωσῆς δὲ ἄμεινον· ὅτι πρῶτον μὲν οὐ τισι τῶν πρότερον, ἀλλὰ τῷ πρώτῳ γενομένῳ, ἵνα ὥσπερ αὐτὸς ἀρχὴ d) τοῖς ἄλλοις γενέσεως ἐπλάσθη, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀρχὴ τοῦ διαλέγεσθαι νομισθῇ. μὴ γὰρ ὄντων ὀνομάτων, οὐδ' ἂν διάλεκτος ᾖ. ἔπειτα, ὅτι πολλῶν μὲν e) τιθέντων ὀνόματα, διάφωνα καὶ ἄμικτα ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἄλλων ἄλλως f) τιθέντων. Ἑνὸς δὲ ὤφειλεν ἡ θέσις ἐφαρμόττειν τῷ πράγματι, καὶ τοῦτ' εἶναι σύμβολον ἅπασι τὸ αὐτὸ, τοῦ τυγχάνοντος ἢ τοῦ σημαινομένου. Ὁ δὲ ἠθικὸς λόγος τοιοῦτός ἐστι· τὸ τί πολλάκις τίθεμεν ἀντὶ τοῦ διὰ τί; οἷον, τί λέλουσαι; τί περιπατεῖς; τί διαλέγῃ; πάντα γὰρ ταῦτα ἀντὶ τοῦ διὰ τί· Ὅταν οὖν λέγῃ, ἰδεῖν τί καλέσῃ, ἄκουε ἴσον τῷ, διὰ τί καλέσει, καὶ προσκαλέσεται, καὶ ἀσπάσεται τούτων ἕκαστον ὁ νοῦς. Πότερον ἕνεκα τοῦ ἀναγκαίου μόνον, ὅτι κατέζευκται τὸ θνητὸν ἐξ ἀνάγκης πάθεσι καὶ κακίαις; ἢ καὶ ἕνεκα τοῦ ἀμέτρου καὶ περιττοῦ; καὶ πότερον διὰ τὰς τοῦ γηγενοῦς χρείας, ἢ διὰ τὸ κρίνειν αὐτὰ βέλτιστα καὶ θαυμασιώτατα, οἷον ἡδονῇ χρῆσθαι δεῖ τὸ g) γεγονός; ἀλλ' ὁ μὲν φαῦλος ὡς ἀγαθῷ τελείῳ χρήσεται, ὁ δὲ σπουδαῖος, ὡς μόνον ἀναγκαίῳ· χωρὶς γὰρ ἡδονῆς οὐδὲν γίνεται τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει. Πάλιν τὴν

τῶν

a) οὖν] adde ἓν, vt ad loci ſenſum neceſſarium.
b) forte ἕως.
c) Praecipue Plato in Cratylo p. 400. vid. ſup. p. 132. ſq.
d) ſic MS. Med. Editi τῆς ἄλλης.
e) ita MSS. Med. et Trin. editi τεθέντων ὀνομάτων

Ideo inquit: *etiam formauit:* Quod vero iam olim fabricata genera erant, manifestum, ex iis quae dicit: *Producat terra animam viuentem,* non secundum speciem, sed *secundum genus.* Et eandem rationem in omnibus seruat. Ante species enim perficit genera: quemadmodum et in homine, prius enim fingit in genere hominem, in quo masculum et foemineum genus aiunt esse, secundum vero speciem, nempe Adamum, efficit. Hanc igitur speciem auxiliarium dixit. Altera vero sensus, differtur in eum locum, vbi aggreditur mulierem formare. Illud vero differens de nominum impositione disserit. Est autem tum figurata tum litteralis explicatio admiratione digna: litteralis, in quantum impositionem nominum attribuit primo homini legislator. Graeci enim philosophi dixerunt sapientum primos rebus nomina imposuisse. Moses autem melius: quod primum quidem non vulgaribus quibusdam ab initio, sed primo homini *hoc attribuit;* vt quemadmodum ipse princeps reliquae creationis formatus est ita etiam princeps et *auctor* disserendi haberetur; non enim existentibus nominibus, neque loqui quisquam posset: deinde, quod multis nomina imponentibus dissonantia essent et incongrua. Impositio autem nominum ab vno facta debuit congruere rei, atque hoc esse symbolum omnibus idem, rei existentis vel significatae. Moralis huius loci sensus talis est. τὸ τί, quid, saepe ponimus pro διὰ τί, cuiusmodi: τί λέλουσαι; quid lauisti? τί περιπατεῖς; quid ambulas, τί διαλέγῃ, quid disseris? omnia enim haec pro διὰ τί, quare. Quando igitur dicit, *vt videret quid vocaret:* intellige id perinde esse ac quare appellaret, et ad se vocaret et amplecteretur horum vnumquodque mens. Vtrum igitur necessarii tantum gratia, quod genus mortale est obnoxium affectibus et vitiis; aut etiam eius quod nimium et superfluum est; et vtrum pro-

N 2 pter

f) sic iterum MSS. pro τεθέντων

g) MS. Med. pro γένος in Edit.

τῶν h) χρημάτων κτῆσιν, ὁ μὲν τελειότατον ἀγαθὸν κρίνει, ὁ δὲ σπουδαῖος, ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον αὐτὸ μόνον. Εἰκότως οὖν ὁ θεὸς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν βούλεται, i) πῶς ἕκαστον τούτων προσκαλεῖται καὶ ἀποδέχεται ὁ νοῦς· εἴτε ὡς ἀγαθά, εἴτε ὡς ἀδιάφορα· ἢ ὡς κακὰ μέν, k) χρειώδη δὲ ἄλλως. Διὸ καὶ πᾶν ὃ ἂν προσεκαλέσατο, καὶ ἠσπάσατο ὡς ψυχὴν ζῶσαν, ἰσότιμον αὐτὸ ἡγησάμενος ψυχῇ, τοῦτο ὄνομα l) οὐ τοῦ κληθέντος ἐγίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ καλέσαντος· οἷον, εἰ ἀπεδέξατο ἡδονήν, ἐκαλεῖτο ἡδονικός· εἰ δ᾽ ἐπιθυμίαν, ἐπιθυμητικός. εἰ ἀκολασίαν, ἀκόλαστος· εἰ δειλίαν, δειλός· καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ὥσπερ γὰρ m) ἀπὸ τῶν ἀρετῶν, ὁ κατ᾽ αὐτὰς ποιός, καλεῖται φρόνιμος, ἢ σώφρων, ἢ δίκαιος, ἢ ἀνδρεῖος· οὕτως ἀπὸ τῶν κακιῶν, ἄδικος καὶ ἄφρων καὶ ἄνανδρος· ἐπειδὰν τὰς n) ἕξεις προσκαλέσηται καὶ δεξιώσηται.

Καὶ ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. Τὸ ῥητὸν ἐπὶ τούτου o) μυθῶδές ἐστι. Πῶς γὰρ ἂν παραδέξαιτό τις, ὅτι γέγονεν ἐκ πλευρᾶς ἀνδρὸς γυνή, ἢ συνόλως ἄνθρωπος; τί δὲ ἐκώλυεν, ὥσπερ ἐκ γῆς ἄνδρα ἐδημιούργει τὸ αἴτιον, οὕτω καὶ γυναῖκα δημιουργῆσαι; ὅ τε γὰρ ποιῶν ὁ αὐτὸς ἦν, ἥ τε ὕλη σχεδὸν ἄπειρος, ἐξ ἧς πᾶσα ποιότης κατεσκευάζετο. Διὰ τί δὲ οὐκ ἐξ ἄλλου μέρους, τοσούτων ὑπαρχόντων, ἀλλ᾽ ἐκ πλευρᾶς

h) sic recte MSS. pro κτημάτων. Neque enim Philoni eleganti auctori κτημάτων κτῆσιν scribere conueniebat.

i) sic MS. Med. Editi ὣς

k) In Editis est hiatus, quem verbo χρειώδη fide Cod. Med. suppleuit Mang. Editorum margini additur καὶ. P.

l) οὐ τοῦ MS. Med. Editi αὐτοῦ

m) sic Med. MS. pro ἐπὶ. (Editiones Francof. et Paris. habent ἔστι.)

n) MS. Med. Ita quoque pro ἑξῆς reponendum monuit Cotelerius Eccl. graec. monum. T. 2.

pter hominis vſus, an quod iudicarit ipſa optima et admiratione digniſſima; exempli gratia, voluptate vti oportet quicquid creatum eſt? Verum malus quidem tanquam bono perfecto vtetur, bonus autem tanquam duntaxat neceſſario. Absque enim voluptate nihil in mortalium genere agitur. Porro facultatum poſſeſſionem, hic quidem perfectiſſimum bonum iudicat: bonus autem, tantummodo neceſſarium et vtile. Merito igitur DEVS videre et cognoſcere vult, quomodo vnumquodque iſtorum arceſſiuerit et admiſerit mens: ſiue vt bona, ſiue vt indifferentia: aut vt mala quidem ſed aliter neceſſaria. Propterea etiam et omne quod vocauit ad ſe et amplexus eſt tanquam animam viuentem, pari honore afficiendum ipſum ducens ac animam, hoc nomen non ipſius vocati fuit ſolum, ſed etiam vocantis: verbi gratia, ſi admiſiſſet voluptatem, voluptuarius, ſi cupiditatem, cupidus; ſi intemperantiam, intemperans; ſi timiditatem, timidus; et ſic de aliis. Quemadmodum enim de virtutibus, qui ſecundum ipſas qualis eſt, vocatur prudens, vel temperans, aut iuſtus, aut fortis: ſic de vitiis, iniuſtus, ſtolidus, ignauus, quando horum habitus ad ſe aduocet et amplectatur.

Et immiſit Deus profundum ſoporem ſuper Adamum: et accepit vnam ex coſtis ipſius, et quae ſequuntur. Litteralis ſenſus in his dictis fabuloſus eſt. Quomodo enim quis admittat, quod ex coſta viri mulier facta ſit, aut in vniuerſum homo? Quid vero impedit, quominus vti ex terra virum creauit Deus, ita mulierem quoque formare? opifex enim vnus idemque erat: tum materia fere infinita, ex qua omnis qualitas conſtructa eſt. Quare vero non ex alia parte, cum tot aliae eſſent, ſed ex coſta ſin-

o) S. Paulus dixiſſet ἐςὶν ἀλληγορούμενον. vid. Chryſoſt. ad Gal. IV, 24. Neque enim Philo hiſtoriam Moſaicam pro Gerris Siculis habet. vid. ſupra de mund. opif. p. 108. l. 5. &c. Benz. adde Origen. L. IV. c. Celſ. haec tamen ad litteram explicata ſunt a D. Paulo 1. Cor. XI, 8. et a Ioſepho Ant. L. I. c. 1.

ρᾶς ἐτύπου τὴν γυναῖκα; oo) Ποτέρας δὲ πλευρᾶς; ἵνα καὶ δύο μόνον ἐμφαίνεσθαι φῶμεν. πρὸς γὰρ ἀλήθειαν οὐδὲ πλῆθος αὐτῶν ἐδήλωσεν. Ἆρά γε τὴν p) εὐώνυμον, ἢ τὴν δεξιάν; εἴγε μὴν ἀνεπλήρου σαρκὶ τὴν ἑτέραν, ἡ ἀπολειπομένη οὐκ ἦν σαρκίνη δήπου· καὶ μὴν ἀδελφαί γ' εἰσι καὶ συγγενεῖς πᾶσι τοῖς μέρεσιν αἱ ἡμῶν πλευραί, καὶ σαρκὸς γεγόνασι· Τί οὖν λεκτέον; πλευρὰς ὁ βίος ὀνομάζει τὰς δυνάμεις· λέγομεν γὰρ πλευρὰς ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, ἴσον τῷ δυνάμεις· καὶ q) ἔμπλευρον εἶναι τὸν ἀθλητὸν, ἀντὶ τοῦ ἰσχυρόν· καὶ πλευρὰς ἔχειν τὸν κιθαρῳδὸν, ἀντὶ τοῦ δύναμιν ἐῤῥωμένην ἐν τῷ ᾄδειν· Τούτου προειρημένου κἀκεῖνο λεκτέον, ὅτι ὁ γυμνὸς καὶ ἀνένδετος σώματι νοῦς (περὶ γὰρ τοῦ μήπω ἐνδεδεμένου ἐστὶν ὁ λόγος) πολλὰς ἔχει δυνάμεις, ἑκτικὴν, φυτικὴν, ψυχικὴν, λογικὴν, διανοητικὴν, ἄλλας μυρίας κατά τε εἴδη καὶ γένη. Ἡ μὲν r) ἕξις κοινὴ καὶ τῶν ἀψύχων ἐστὶ λίθων καὶ ξύλων, ἧς μετέχει καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ἐοικότα λίθοις ὀστέα. Ἡ δὲ φύσις διατείνει καὶ ἐπὶ τὰ φυτά. καὶ ἐν ἡμῖν δέ rr) εἰσιν ἐοικότα φυτοῖς, ὄνυχές τε καὶ τρίχες. ἔστι δὲ ἡ φύσις, ἕξις ἤδη κινουμένη. Ψυχὴ δέ ἐστι φύσις προσειληφυῖα φαντασίαν καὶ ὁρμήν· αὕτη κοινὴ καὶ τῶν ἀλόγων ἐστίν. Ἔχει δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς ἀναλογοῦν τι ἀλόγου ψυχῇ· πάλιν ἡ διανοητικὴ δύναμις ἰδία τοῦ νοῦ ἐστι, καὶ ἡ λογικὴ κοινὴ μὲν τάχα καὶ τῶν θειοτέρων φύσεων, ἰδίως δὲ ὡς s) εὖ θνητῆς ἀνθρώπου. αὕτη δὲ διττή· ἡ μὲν καθ' ἣν λογικοί ἐσμεν, νοῦ μετέχοντες· ἡ δὲ, καθ' ἣν διαλεγόμεθα. Ἔστιν ἄλλη δύναμις ἐν ψυχῇ, τούτων ἀδελφὴ, ἡ αἰσθητικὴ, περὶ ἧς ἐστιν ὁ λόγος. οὐδὲν γὰρ ἄλλο νῦν ὑπογράφει,

ἢ

oo) ποτέραν δὲ πλευράν Editi P.

p) forte melius εὐωνύμου ἢ τῆς δεξιᾶς.

q) Med. εὔπλευρον.

r) Noster alibi quoque ἕξιν opponit φύσει, eamque saxorum esse vinculum docet. vid. infra p. 298. 500. 944. Clem.

Alex.

finxit mulierem? e quali autem costa? vt duas tantum dicamus; reuera enim, non descripsit eorum numerum. Num sinistra, aut dextra: siquidem vero impleuit alteram carne, num relicta illa non erat carnea? atqui costae nostrae ex eadem omnes materia, nimirum carnea. Quid igitur dicendum? costas nominat vulgaris consuetudo vires. Dicimus enim latera habere hominem perinde ac vires: et latera habere athletam, id est, robustum esse, et latera habere citharoedum, id est, vim intensam canendi. His igitur praemissis, et illud dicendum est, quod nuda et nullis vinculis colligata corpori mens (nam de nondum vincta fit sermo) multas habet facultates, habitiuam, vegetatiuam, animalem, rationalem, intellectualem, alias sexcentas secundum tum species tum genera. Habitus quidem communis est inanimatis lapidibus et lignis, cuius participant quae in nobis similia sunt lapidibus, ossa. Natura autem extendit sese ad plantas; in nobis vero similia sunt plantis, vngues et capilli. Est vero natura habitus iam motus. Anima autem est natura quae assumpsit imaginationem et appetitum; est vero etiam irrationalium communis. Habet autem et mens nostra analogum quid irrationali animae. Porro intelligibilis facultas propria mentis est; et rationalis communis quidem diuinioribus naturis, propria autem mortali hominis naturae. Ipsa vero duplex: vna quidem qua rationales sumus, mentis participes; altera vero, secundum quam disserimus. Est alia facultas in anima, horum germana, sensitiua, de qua sermo est; nihil enim aliud nunc describit, quam productionem sensus in actu, idque recte: post mentem enim statim oportuit creari sen-

Alex. Strom. 12. p. 487. eadem habet. Sed non diffitendum Clementem ibid. p. 482. φύσιν lapidibus tribuere. Orig. Philoc. c. 21. περὶ εὐχῆς c. 16. Diog. Laert. in Zen. seg. 148. et Suidam voce φύσις.

r) ἐςὶν Editi P.

s) forsan ἐν θνητοῖς. MS. Med. et Hoesch. ἂν θνητῆς.

ἢ γένεσιν τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως t) καὶ κατὰ λόγον. μετὰ γὰρ νοῦν, εὐθὺς ἔδει δημιουργηθῆναι αἴσθησιν βοηθὸν αὐτῷ καὶ σύμμαχον. Τελεσιουργήσας οὖν ἐκεῖνον, τὸ δεύτερον καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει πλάττει δημιούργημά τι, τὴν κατ' ἐνέργειαν αἴσθησιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης ψυχῆς, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑποκειμένων ἀντίληψιν. Πῶς οὖν γεννᾶται; ὡς αὐτὸς πάλιν φησὶν, ὅταν ὑπνώσῃ ὁ νοῦς. Τῷ γὰρ ὄντι ὑπνώσαντος νοῦ u) γίνεται αἴσθησις. καὶ γὰρ ἔμπαλιν ἐγρηγορότος νοῦ, σβέννυται. Τεκμήριον δέ· ὅταν τι βουλόμεθα ἀκριβὲς νοῆσαι, εἰς ἐρημίαν ἀποδιδράσκομεν, καταμύομεν τὰς ὄψεις, τὰ ὦτα ἐπιφράττομεν, ἀποταττόμεθα ταῖς αἰσθήσεσιν. Οὕτως μὲν ὅταν ἀναστῇ, καὶ ἐγρηγόρσει χρῆται ὁ νοῦς, x) [φθείρεται αἴσθησις· ἴδωμεν δὲ καὶ θάτερον πῶς ὕπνῳ χρῆται ὁ νοῦς.] Περιαναστάσης καὶ ζωπυρηθείσης αἰσθήσεως, ὅταν ἡ ὄψις γραφέων ἢ πλαστῶν ἔργα εὖ δεδημιουργημένα καθορᾷ, οὐχ ὁ νοῦς ἄπρακτός ἐστι, νοητὸν ἐπινοῶν οὐδέν; τί δέ; ὅταν ἡ ἀκοὴ προσέχῃ φωνῆς ἐμμελείᾳ, δύναται ὁ νοῦς λογίζεσθαί τι τῶν οἰκείων; οὐδαμῶς. καὶ μὴν πολὺ πλέον ἄπρακτος γίνεται, ὅταν ἡ γεῦσις ἐξαναστᾶσα, λάβρως ἐμπίμπληται τῶν γαστρὸς ἡδονῶν. Διὸ καὶ Μωϋσῆς φοβηθεὶς μή ποτε ὁ νοῦς μὴ μόνον κοιμηθῇ, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀποθάνῃ, φησὶν ἐν ἑτέροις· καὶ πάσσαλος ἔσται σοι ἐπὶ τῆς ζώνης σου· καὶ ἔσται, ὅταν διακαθιζάνῃς, ὀρύξεις ἐν αὐτῷ καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις τὴν ἀσχημοσύνην σου. πάσσαλον συμβολικῶς φάσκων, τὸν ἐξορύσσοντα λόγον τὰ κεκρυμμένα τῶν πραγμάτων. Κελεύει δ' αὐτὸν φορεῖν ἐπὶ τοῦ y) πάθους ὃ ἀνεζῶσθαι χρὴ, καὶ μὴ ἐᾶν κεχαλᾶσθαι καὶ ἀνεῖσθαι. Τοῦτο δὲ πρακτέον, ὅταν ὁ νοῦς τοῦ τόνου τῶν νοητῶν ἀποστὰς, ὑφῆκται πρὸς τὰ πάθη καὶ διακαθιζάνῃ, ἐνδιδοὺς καὶ ἀγόμενος ὑπὸ τῆς σωματικῆς ἀνάγκης. z) καὶ οὕτως ἔχει, ὅταν ἐν ταῖς

ἁβρο-

t) deesse videtur aliquid, forsan scribas εὖ καὶ κατὰ λόγον.
u) melius, vt opinor, κινεῖται
x) haec inclusa restitui ex MS. Med. eaque ad sensum contextus perficiendum pertinere nullus dubito.

ſenſum auxiliarem et ſocium ipſi. Perficiens igitur illum, ſecundum et ordine et potentia format opus quoddam, nimirum ſenſum in actu, ad complementum totius animae, et rerum perceptionem. Quomodo autem producitur? vti ipſe rurſus inquit, quando mens obdormit. Re ipſa enim ſoporata mente naſcitur ſenſus: etenim e contra euigilante mente, exſtinguitur. Argumento ſit; quando quid volumus accurate et diligenter cogitare, in ſolitudinem fugimus, claudimus oculos, obturamus aures, et renuntiamus ſenſibus. Sic quando mens euigilat, [perit ſenſus. Videamus autem alterum illud, quomodo mens obdormit.] Expergefacto et reſuſcitato ſenſu, quando viſus pictorum et plaſtarum opera affabre facta videt, nonne mens otioſa eſt, nihil cogitans intelligibile? Quid vero quando auditus attendit vocis modulationi, poteſt mens cogitare quicquam ſibi consentaneum? nequaquam. Quin multo magis inefficax redditur, quando guſtus exſuſcitatus, voraciter impletur ventris voluptatibus. Propterea Moſes metuens ne quando mens non ſolum dormiret, ſed etiam omnino moreretur, dicit alibi, *Et erit tibi paxillus baltheo; quumque ſederis, fodies in ipſo: et congeſta humo abſcondes turpitudinem tuam.* Paxillo ſymbolice innuens, rationem effodientem res occultas. Iubet autem ipſum ferre ſuper affectum, qui cinctus eſſe debet, ne relaxetur et remittatur. Hoc autem faciendum quando mens ab intenſione intelligibilium abſcedens remittatur affectibus et ſedeat, cedens et abducta a corporea neceſſitate. Quin et ſic ſe habet animus; quum in mollioribus congreſſibus ſui oblitus ſuperatur iis, quae ad voluptatem ducunt, in ſeruitutem redigimur, et impuritate non diſſimulata opplemur. Si vero valeat ratio repurgare affectum: neque bibentes inebriamur, neque edentes inſoleſci-

y) melius ςήθυς.

z) ſic forſan ſcribendum et diſtinguendum: καὶ οὕτως ἔχει· ὅταν γὰρ, etc.

ἀβροδιαίτοις συνουσίαις ἐπιλάθηται ὁ νοῦς ἑαυτοῦ, κρατηθεὶς τοῖς ἐπὶ τὰς ἡδονὰς ἄγουσι, δεδουλώμεθα, καὶ ἀκατακαλύπτῳ τῇ ἀκαθαρσίᾳ χρώμεθα· Ἐὰν δὲ ὁ λόγος ἰσχύσῃ ἀνακαθᾶραι τὸ πάθος, οὔτε πίνοντες μεθυσκόμεθα, οὔτε ἐσθίοντες ἐξυβρίζομεν διὰ κόρον, ἀλλὰ δίχα τοῦ ληρεῖν, νηφάλια σιτούμεθα. Οὐκοῦν ἥτε τῶν αἰσθήσεων ἐγρήγορσις, ὕπνος ἐστὶ νοῦ· ἥτε τοῦ νοῦ ἐγρήγορσις, ἀπραξία τῶν αἰσθήσεων. Καθάπερ καὶ ἡλίου ἀνατείλαντος μὲν, ἀφανεῖς αἱ τῶν ἄλλων ἀστέρων a) λάμψεις, καταδύναντος δὲ, ἔκδηλοι. ἡλίου δὴ τρόπον ὁ νοῦς ἐγρηγορὼς μὲν b) ἐπισκιάζει c) ταῖς αἰσθήσεσι, κοιμηθεὶς δὲ d) αὐτὸς ἐξέλαμψε. Τούτων εἰρημένων, ἐφαρμοστέον τὰς λέξεις. ἐπέβαλε, φησιν, ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὕπνωσεν· ὀρθῶς· ἡ γὰρ ἔκστασις καὶ τροπὴ τοῦ νοῦ ὕπνος ἐστὶν αὐτοῦ. ἐξίσταται δὲ ὅταν μὴ πραγματεύηται τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτῷ νοητά. ὅτε δ᾽ οὐκ ἐνεργεῖ ταῦτα, κοιμᾶται. Εὖ δὲ τὸ φάναι, ὅτι ἐξίσταται. τοῦτο δὲ, ὅτι τρέπεται, οὐ παρ᾽ e) ἑαυτὸν, ἀλλὰ παρὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καὶ ἐπιφέροντα καὶ ἐπιπέμποντα τὴν τροπὴν θεόν. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· εἰ γοῦν παρ᾽ f) ἐμὲ ἦν τὸ τρέπεσθαι, ὁπότε ἐβουλόμην, ἂν ἐχρώμην αὐτῷ· καὶ ὁπότε μὴ g) ἐπροῃρούμην, ἄτρεπτος διετέλουν. Νυνὶ δὲ καὶ ἀντιφιλονεικεῖ μοι ἡ τροπὴ, καὶ πολλάκις βουλόμενος καθῆκόν τι νοῆσαι, ἐπαντλοῦμαι ταῖς παρὰ τὸ καθῆκον ἐπιρροίαις· καὶ ἔμπαλιν ἔννοιάν τινος λαμβάνων αἰσχροῦ, ποτίμοις ἐννοίαις h) ἀπερρίψάμην ἐκεῖνο, θεοῦ τῇ ἑαυτοῦ χάριτι γλυκὺ νᾶμα ἀντὶ ἀλμυ-

a) post λάμψεις· punctum ponit MS. Vat.

b) forte ἐπισκοτάζει vel ἐπισκοτεῖ, nec enim ἐπισκιάζω cum casu tertio coniungi solet. Iof. c. App. L. I. p. 1350. Orig. MS. Comm. in Psal. XL. ἡ μνήμη τῶν παλαιῶν πταισμάτων ἐπεσκότησε τῇ διανοίᾳ - - Demosth. orat. adu. Phil. Epist. τὸ μὲν οὖν κατορθοῦν αὐτὸν ἐπισκοτεῖ πᾶσι τούτοις.

c) rectius: τὰς αἰσθήσεις.

lescimus propter satietatem, sed absque nugamentis, sobrie vescimur. Itaque sensuum euigilantia, mentis somnus est, mentis vero euigilantia, somnus sensuum. Quemadmodum et sole oriente splendores aliarum stellarum obscuri sunt; occidente autem manifesti: sic solis plane in modum, mens euigilans quidem inumbrat sensus; dormiens autem ipsas facit effulgere. His praefatis explicanda sunt verba: *Immisit,* inquit, *Dominus stuporem super Adamum, et dormiuit.* Recte: stupor enim et mutatio mentis somnus ipsius est. Stupet autem, quando non occupatur circa ea, quae ipsi conueniunt. Quando autem non agit haec, soporatur. Bene autem dictum quod stupet; hoc vero innuit quod mutatur, non a seipsa, sed ab iniiciente, inferente, et immittente mutationem Deo. Etenim sic habet. Si penes me esset mutatio, quandocunque vellem, mutarer vtique: et quando non vellem, immutabilis persisterem: nunc vero ex aduerso oppugnat me mutatio; et saepe volens de officio cogitare, non licitis influxibus mergor; et contra, quum subit mentem cogitatio turpis, suauissimis cogitationibus abieci, Deo sua ipsius gratia dulcem riuum in animam infundente. Omne igitur genitum necesse est ut mutetur, proprium enim est hoc ipsius, quemadmodum DEI, immutabilem esse. Verum mutati quidam, permanserunt vsque ad extremum interitum: alii vero tantum humani quid passi sunt. Et hi quidem statim seruati sunt. Ideo Moses ait, *Quod non finit disperdentem.*

d) melius αὐταῖς.

e) sic MS. Med. pro ἑαυτῷ.

f) sic MS. Med. Editi ἐμοί.

g) sic MS. Med. Editi ἐπροσκρούμην.

h) Melius forte ἀπερρυψάμην. Simile mendum corrigendum etiam in Clem. Alex. Strom. 7. p. 885. ibi pro ἀπερρίψασθε reponendum ἀπερρύψασθε de lotione enim agitur. Sic noster infra p. 938. emendandus.

μυρῶ ἐπισχέαντος τῇ ψυχῇ. Πᾶν μὲν i) ὖν τὸ γεννητὸν ἀναγκαῖον τρέπεσθαι· ἴδιον γάρ ἐστι τοῦτο αὐτοῦ, ὥσπερ θεοῦ τὸ ἄτρεπτον εἶναι. ἀλλ' οἱ μὲν τραπέντες, κατέμειναν ἄχρι παντελοῦς φθορᾶς· οἱ δ', ὅσον μόνον παθεῖν τὸ θνητόν· οὗτοι δ' εὐθὺς ἀνεσώθησαν. Διὸ καὶ Μωσῆς φησιν, ὅτι οὐκ ἐάσει τὸν ὀλοθρεύοντα εἰσελθεῖν εἰς τὰς οἰκίας k) ὑμῶν πατάξαι. ἐᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀλοθρεύοντα (ὄλεθρος δὲ ψυχῆς ἐστιν ἡ τροπὴ) εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχὴν, ἵνα τὸ ἴδιον ἐνδείξηται τοῦ γεννητοῦ. Οὐκ ἀφήσει δὲ ὁ θεὸς τὸν τοῦ ὁρῶντος ἔγγονον Ἰσραὴλ οὕτως τραπῆναι, ὥστε πληγῆναι ὑπὸ τῆς τροπῆς· ἀλλὰ ἀναδραμεῖν καὶ ἀνακύψαι ὥσπερ ἐκ βυθοῦ καὶ ἀνασωθῆναι βιάσεται. Ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ· τῶν πολλῶν τοῦ νοῦ δυνάμεων μίαν ἔλαβε, τὴν αἰσθητικήν. τὸ δὲ ἔλαβεν, οὐκ ἀντὶ τοῦ ἀφεῖλεν ἀκουστέον, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ κατηρίθμησεν, ἐξήτασεν· ὡς ἐν ἑτέροις, Λάβε τὸ κεφάλαιον τῶν σκύλων τῆς αἰχμαλωσίας. Τί οὖν ἐστιν ὃ βούλεται παραστῆσαι; διχῶς αἴσθησις λέγεται· ἡ μὲν καθ' ἕξιν, ἥτις l) καὶ κοιμωμένων ἡμῶν ἐστιν· ἡ δὲ, κατ' ἐνέργειαν. Τῆς μὲν οὖν προτέρας τῆς καθ' ἕξιν, ὄφελος οὐδὲν (οὐδὲ γὰρ αὐτῇ τῶν ὑποκειμένων ἀντιλαμβανόμεθα.) τῆς δὲ m) δευτέρας τῆς κατ' ἐνέργειαν. διὰ γὰρ ταύτης ποιούμεθα τὰς τῶν αἰσθητῶν ἀντιλήψεις. γεννήσας οὖν τὴν προτέραν τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν, ὅτε καὶ τὸν νοῦν ἐγέννα· σὺν γὰρ πολλαῖς δυνάμεσιν ἠρεμούσαις αὐτὸν κατεσκεύαζε· νῦν βούλεται τὸν κατ' ἐνέργειαν ἀποτελέσαι. ἀποτελεῖται δὲ ἡ κατ' ἐνέργειαν, ὅταν ἡ καθ' ἕξιν κινηθεῖσα ταθῇ μέχρι τῆς σαρκὸς καὶ τῶν αἰσθητικῶν n) ἀγγείων. Ὥσπερ γὰρ φύσις ἀποτελεῖται, κινηθέντος σπέρματος, οὕτως καὶ ἐνέργεια, κινηθείσης ἕξεως. Ἀνεπλήρου o) δὴ σάρκα ἀντ' αὐτῆς· τουτέστι συνεπλήρου τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν, ἄγων εἰς ἐνέργειαν, καὶ τείνων αὐτὴν ἄχρι σαρκὸς καὶ τῆς ὅλης ἐπιφανείας. Διὸ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι ᾠκοδόμησεν εἰς γυναῖ-

κα,

i) οὖν restitui ex MS. Med.

k) Editi ἡμῶν. P.

dentem intrare domos vestras ad feriendum. Sinit enim disperdentem (interitus autem animae est lapsus) intrare in animam, vt sortem hominis ostenderet. Non sinet autem DEVS videntis Israel sobolem sic mutari, vt disperdatur a mutatione, sed potius sursum currere et emergere tanquam e profundo, et conualescere coget. *Accepit vnam ex costis ipsius:* e multis animae facultatibus accepit sensibilem. Ipsum autem ἔλαβεν, accepit, non pro ἀφεῖλεν, abstulit, sed pro κατηρίθμησεν, ἐξήτασεν, enumerauit, exquisiuit: quemadmodum alibi: *Accipe caput spoliorum captiuitatis.* Quid est igitur, quod vult ostendere? bifariam sensus dicitur: hic quidem secundum habitum, qualis est nobis dormientibus: hic vero secundum actum. Prioris quidem igitur secundum habitum, nulla vtilitas (neque enim per ipsum obiecta apprehendimus;) posterioris autem, qui est secundum actum, *magna.* Per ipsum enim percipimus sensibilia. Cum igitur sensum illum priorem qui secundum habitum est, simul cum mente produxerit, (cum multis enim facultatibus quiescentibus ipsam construxit) nunc vult eum qui in actu est perficere. Perficitur autem, qui est in actu: quando is qui per habitum motus est, vsque ad carnem extenditur et sensuum organa. Quemadmodum enim perficitur natura moto semine; sic et actus, moto habitu. *Suppleuit autem carnem loco ipsius:* hoc est, Compleuit eum qui secundum habitum est sensum, ducens in actum, et extendens ipsum vsque ad car-

l) καὶ deest in editis. P.

m) vide annon deest πολὺ.

n) melius forte ὀργάνων. Nec enim αἰσθητικὰ ἀγγεῖα alibi occurrisse memini. Dicitur quidem venter τῶν ἡδονῶν ἀγγεῖον infra 86. item corpus ψυχῆς ἀγγεῖον 478. et p. 88. σωματικοὶ ὄγκοι dicuntur ἀγγεῖα μεμετρημένα. Repone ergo ὀργάνων.

o) forte δὲ.

κα. διὰ τοῦτο παρισὰς, ὅτι οἰκειότατον καὶ εὐθυβόλώτατόν ἐςιν ὄνομα αἰσθήσεως γυνή. Ὥσπερ γὰρ ὁ μὲν ἀνὴρ ἐν τῷ δρᾶσαι θεωρεῖται, ἐν δὲ τῷ πάσχειν ἡ γυνή, οὕτως ἐν μὲν τῷ δρᾷν, ὁ νοῦς, ἐν δὲ τῷ πάσχειν, γυναικὸς τρόπον, ἡ αἴσθησις ἐξετάζεται. Μαθεῖν δὲ ἐκ τῆς ἐνεργείας ῥᾴδιον. ἡ ὄψις πάσχει ὑπὸ τῶν κινούντων αὐτὴν ὁρατῶν, τοῦ λευκοῦ, τοῦ μέλανος, τῶν ἄλλων. ἡ ἀκοὴ πάλιν ὑπὸ τῶν φωνῶν, καὶ ἡ γεῦσις ὑπὸ τῶν p) χυλῶν διατίθεται, ὑπὸ τῶν ἀτμῶν ἡ ὄσφρησις, ὑπὸ τραχέος καὶ μαλακοῦ ἡ ἁφή. καὶ ἠρεμοῦσί γε αἱ αἰσθήσεις ἅπασαι, μέχρις ἂν προσέλθῃ ἑκάςῃ τὸ κινῆσον ἔξωθεν.

Καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἶπεν Ἀδάμ· τοῦτο νῦν ὀςοῦν ἐκ τῶν ὀςῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. Τὴν κατ᾽ ἐνέργειαν αἴσθησιν ἄγει ὁ θεὸς πρὸς τὸν νοῦν· εἰδὼς, ὅτι ἀνακάμπτειν δεῖ τὴν κίνησιν αὐτῆς καὶ ἀντίληψιν ἐπὶ νοῦν. Ὁ δὲ θεασάμενος ἣν πρότερον εἶχε δύναμιν, q) καὶ καθ᾽ ἕξιν ἠρεμοῦσαν, νῦν ἀποτέλεσμα καὶ ἐνέργειαν γεγενημένην καὶ κινουμένην, θαυμάζει τε, καὶ ἀναφθέγγεται, φάσκων. ὅτι οὐκ ἔςιν ἀλλοτρία αὐτοῦ, ἀλλὰ σφόδρα οἰκεία· τοῦτο γάρ φησιν, r) ὀςοῦν ἐκ τῶν ἐμῶν ὀςῶν· τουτέςι, δύναμις ἐκ τῶν ἐμῶν δυνάμεων. ἐπὶ γὰρ δυνάμεως καὶ ἰσχύος νῦν παρείληπται τὸ ὀςέον· καὶ πάθος ἐκ τῶν ἐμῶν παθῶν, καὶ σὰρξ, φησιν, ἐκ τῆς σαρκός μου. Πάντα γὰρ ὅσα πάσχει ἡ αἴσθησις, οὐκ ἄνευ νοῦ ὑπομένει· πηγὴ γὰρ οὗτός ἐςιν αὐτῇ καὶ θεμέλιος ᾧ ἐπερείδεται. Ἄξιον δὲ σκέψασθαι διὰ τί τὸ, Νῦν, προσετέθη. τοῦτο γάρ, φησι, Νῦν ὀςοῦν ἐκ τῶν ὀςῶν μου. ἡ αἴσθησις φύσει νῦν ἐςι, κατὰ τὸν ἐνεςῶτα χρόνον ὑφισαμένη μόνον. ὁ μὲν γὰρ νοῦς τῶν τριῶν ἐφάπτεται χρόνων· καὶ γὰρ τὰ παρόντα νοεῖ, καὶ τῶν παρεληλυθότων μέμνηται, καὶ τὰ μέλλοντα προσδοκᾷ· Ἡ δὲ αἴσθησις οὔτε μελλόντων ἀντιλαμ-

p) forte χυμῶν.

q) melius: καθ᾽ ἕξιν καὶ etc.

carnem, et totam superficiem. Propterea subiicit: *Quod aedificauit in mulierem.* Per hoc ostendens, quod mulier est maxime proprium et appositum nomen sensus. Quemadmodum enim vir in faciendo conspicitur, in patiendo autem mulier: sic in faciendo quidem mens, in patiendo autem mulieris more sensus apparet. Hoc ex actu facile est intelligere: visus patitur a mouentibus ipsum visibilibus, albo, nigro, et reliquis; auditus porro a vocibus, gustus a succis afficitur, a vaporibus odoratus, ab aspero et molli tactus; et vero quiescunt omnes sensus, donec accedat vnicuique quod extra moueat.

Et duxit ipsam ad Adamum, et dixit Adamus, hoc nunc os ex ossibus meis, et caro ex carne mea. Illum in actu sensum ducit Deus ad mentem, sciens quod redire oportet motum ipsius et apprehensionem ad mentem. Videns autem quam prius habuit facultatem, et secundum habitum quiescentem, nunc actum et operationem factam, atque etiam motam, miratur, et exclamat, dicens, quod non est aliena ab ipso, verum admodum cognata. *Hoc enim,* inquit, *os ex meis ossibus,* hoc est, vis ex viribus meis: nam per os intelligitur hoc loco vis et potentia: et affectus de meis affectibus. *Et caro,* inquit, *de carne mea:* Omnia enim quaecunque patitur sensus, non sine mente sustinet: fons enim hic est illi et fundamentum super quod stabilitur. Dignum vero consideratione, quare, τὸ νῦν, ipsum *nunc,* adiectum est. *Hoc enim,* inquit, *NVNC os de meis ossibus.* Sensus natura nunc existit secundum praesens solum tempus subsistens. Mens enim tria contingit tempora, de praesentibus etenim cogitat, praeteritorum meminit, et futura exspectat. Sensus vero neque futura apprehendit, neque simile exspectationi aut spei patitur quicquam; neque

r) ὀστοῦν MS. Med. ἔστιν. Deest etiam νῦν vt liquet ex sequentibus. (Lectionem vulgarem ὀστοῦν retinui, cum partim Textus τῶν ό. eam habeat, et Mangeyus ipse in addendis eam probet. P.)

μήτραν ἀνοιγνύναι· φύσει δὲ μισεῖται παρὰ τῷ θνητῷ z) ἡ ἀρετή· διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὴν τετίμηκε, καὶ παρέχει τὰ πρωτοτόκια τῇ μισουμένῃ. Λέγει δ' ἐν ἑτέροις, Ἐὰν δὲ γένωνται ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη, καὶ μία αὐτῶν μισουμένη· καὶ τέκωσιν αὐτῷ, καὶ γενήσεται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης· οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης, ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τὸν πρωτότοκον τῆς μισουμένης. Πρώτιστα γάρ ἐστι καὶ a) τελειότατα, τὰ τῆς μισουμένης ἀρετῆς γεννήματα, τὰ δὲ τῆς ἀγαπωμένης ἡδονῆς, ἔσχατα.

Ἕνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα· καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ἕνεκα τῆς αἰσθήσεως ὁ νοῦς, ὅταν αὐτῇ δουλωθῇ, b) καταλίπῃ καὶ τὸν πατέρα, τὸν ὅλων θεὸν, καὶ τὴν μητέρα τῶν συμπάντων, τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ προσκολλᾶται καὶ ἑνοῦται τῇ αἰσθήσει, καὶ ἀναλύεται εἰς αἴσθησιν, ἵνα c) γίνωνται μία σὰρξ, καὶ ἓν πάθος, οἱ δύο. Παρατήρει δὲ, ὅτι οὐκ ἡ γυνὴ κολλᾶται τῷ ἀνδρί· ἀλλ' ἔμπαλιν ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ, ὁ νοῦς τῇ αἰσθήσει· ὅταν γὰρ τὸ κρεῖττον, ὁ νοῦς, ἑνωθῇ τῷ χείρονι, τῇ αἰσθήσει, ἀναλύεται εἰς τὸ χεῖρον τὸ σαρκὸς γένος, d) τὴν παθῶν αἰτίαν αἴσθησιν. ὅταν δὲ τὸ χεῖρον, ἡ αἴσθησις, ἀκολουθήσῃ τῷ κρείττονι, τῷ νῷ, οὐκέτι ἔσται σὰρξ, ἀλλὰ ἀμφότερα νοῦς. οὗτος μὲν δὴ τοιοῦτος, τὸ φιλοπαθὲς προκρίνων τοῦ φιλοθέου. Ἔστι δέ τις ἕτερος τοὐναντίον εἰρημένος, ὁ Λευὶ, ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί, Οὐχ e) ἑώρακέ σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς οὐκ ἐπέγνω, καὶ τοὺς υἱοὺς ἀπέγνω. πατέρα καὶ μητέρα οὗτος, τόν τε νοῦν καὶ τὴν τοῦ σώματος ὕλην καταλείπει, ὑπὲρ τοῦ κλῆρον ἔχειν τὸν ἕνα θεόν· κύριος γὰρ αὐτὸς κλῆρος αὐτῷ. γίνεται δὴ τοῦ μὲν φιλοπαθοῦς κλῆρος τὸ πάθος, τοῦ δὲ τοῦ Λευὶ κλῆ-

z) Deesse videtur γένει. sic enim scribere amat noster vid. sup. p. 194. et passim alibi.

a) sic MS. Med. pro τελεώτατα.

b) melius καταλείπει.

aperire. Vulgo autem odiosa est virtus mortalibus. Propterea Deus ipsam honore afficit, et praebet illi, quae despiciebatur, ius primogeniturae. Dicit autem alibi: *Si fuerint homini duae vxores, vna ipsarum amata, altera vero odiosa, et pepererint ipsi, et fuerit filius primogenitus odiosae, non poterit amatae filium facere primogenitum, despecto primogenito filio odiosae.* Prima enim omnium sunt et perfectissima odiosae virtutis germina, amatae voluptatis autem postrema.

Propter hoc derelinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit vxori suae. Et erunt duo in vnam carnem. Sensus causa mens, quando ipsi serua facta fuerit, relinquit et *patrem* vniuersorum Deum, et *matrem* omnium virtutem et sapientiam Dei, et *adhaeret* et vnitur sensui, et resoluitur in sensum: *vt vterque fiat vna caro*, et vnus affectus. Obserua autem, quod vxor non adhaeret viro: sed contra vir mulieri, mens sensui; quando enim potius, quod est mens, vnita est deteriori, sensui, resoluitur in deterius carnis genus, et sensum affectuum causam. Cum vero peius, sensus nimirum, potiorem partem, mentem sequatur: non amplius erit caro, sed vtrumque fit mens. Hic ergo talis, qui pietati affectus anteponit. Est autem alter quispiam contra appellatus Leui, qui dicit patri et matri: *Non vidi te, et fratres tuos non agnouit:* et filios abnegauit. Hic patrem et matrem, mentem scilicet et corporis materiam derelinquit, vt Deum vnum sortis loco habeat, *Dominus enim ipse eius sit sors.* Eius igitur, qui indulget affectibus sors affectus: Leui autem sors Deus. Nonne vides, quod decima mensis iubet *duos hircos sortem adducere: sortem vnam DOMINO, et sortem vnam emissario?*

c) MS. Trin. pro γένωνται

d) reponendum videtur: καὶ τὴν παθῶν

e) omnino lege cum textu ἑώρακα.

κλῆρος ὁ θεός. Οὐκ ὁρᾷς, ὅτι καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς κελεύει δύο τράγους κλῆρον προσάγειν, κλῆρον ἕνα τῷ κυρίῳ, καὶ κλῆρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ; τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἐστι κλῆρος ὄντως, τὸ ἀποπόμπιμον πάθος.

Καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοὶ, ὅ, τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός. Γυμνός ἐστιν ὁ νοῦς, ὁ μήτε κακίᾳ μήτε ἀρετῇ ἀμπεχόμενος, ἀλλ᾽ ἑκατέρου γεγυμνωμένος f) ὄντως. Οἷον ἡ τοῦ νηπίου παιδὸς ψυχὴ, ἀμέτοχος οὖσα ἑκατέρου, ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, ἀπημφίασαι τὰ καλύμματα καὶ γεγύμνωται. Ταῦτα γάρ ἐστιν ἐσθήματα ψυχῆς, οἷς σκεπάζεται καὶ συγκρύπτεται, τῆς μὲν σπουδαίας τὸ ἀγαθὸν, τῆς δὲ φαύλης τὸ κακόν. Τριχῶς δὲ καὶ ψυχὴ γυμνοῦται· ἅπαξ μὲν, ὅτε ἄτρεπτος διατελεῖ, καὶ πασῶν μὲν ἠρήμωται κακιῶν, πάντα δὲ τὰ πάθη ἀπημφίασαι καὶ ἀποβέβληκε. Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πήγνυσι τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν, μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐκλήθη σκηνὴ μαρτυρίου. Τοῦτο δ᾽ ἐστι τοιοῦτον· ἡ φιλόθεος g) ψυχὴ ἐκδῦσα τὸ σῶμα καὶ τὰ τούτῳ φίλα, καὶ h) μακρὰν ἔξω φυγοῦσα ἀπὸ τούτων, πῆξιν καὶ βεβαίωσιν καὶ ἵδρυσιν ἐν τοῖς τελείοις ἀρετῆς δόγμασι λαμβάνει. Διὸ καὶ μαρτυρεῖται ὑπὸ θεοῦ, ὅτι καλῶν ἐρᾷ· ἐκλήθη γὰρ σκηνὴ μαρτυρίου, φησί· καὶ τὸν καλοῦντα παρεσιώπησεν, ἵνα i) συγκινηθεῖσα ἡ ψυχὴ σκέψηται τίς ὁ μαρτυρῶν ταῖς φιλαρέτοις διανοίαις ἐστί. Τούτου χάριν ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οὐκ εἰσελεύσεται ἐν τῷ ποδήρει, ἀλλὰ τὸν τῆς δόξης καὶ φαντασίας ψυχῆς χιτῶνα ἀποδυσάμενος, καὶ καταλιπὼν τοῖς τὰ ἐκτὸς ἀγαπῶσι, καὶ δόξαν πρὸ ἀληθείας τετιμηκόσι, γυμνὸς ἄνευ χρωμάτων καὶ ἤχων εἰσελεύσεται σπεῖσαι τὸ ψυχικὸν αἷμα, καὶ θυμιᾶσαι ὅλον τὸν νοῦν τῷ σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ θεῷ. Καὶ

μὲν

f) sic MS. Trin. pro ὄντος.

g) ἐκδῦσα additur in MS. Med. Benzelio deesse videtur ἀπολιμπάνει vel simile.

ſario? Eius enim, qui indulget affectibus, ſors vere eſt emiſſarius affectus.

Et erant ambo nudi, tum Adam, tum vxor eius: et non erubeſcebant. Serpens autem callidiſſimus erat omnium animantium, quae ſuper terram, quae fecit Dominus Deus. Nuda eſt mens, quae nec vitio nec virtute induta, ſed vtroque reuera denudata. Veluti infantis pueri anima, expers exiſtens vtriusque, boni et mali, ſpoliatur tegumentis et nudatur. Hae ſunt enim animae veſtes, quibus tegitur et occultatur; bonae quidem, bona; malae autem, mala. Trifariam autem anima nudatur: ſemel quidem, quando immutabilis permanet, et ab omnibus quidem quieſcit vitiis: omnes autem affectus exuit et abiecit. Propterea Moſes *extra caſtra ſuum ipſius fixit tabernaculum, procul a caſtris, quod vocatum eſt Tabernaculum teſtimonii.* Tale autem hoc eſt: amans Dei anima exuta corpore rebusque huic amatis, et longe extra fugiens ab his, ſtabilitatem et ſedem et habitationem ponit in perfectis virtutis dogmatibus. Ideo etiam teſtimonium illi perhibet Deus, quod bonorum amans eſt: *vocatum eſt enim, tabernaculum teſtimonii,* inquit: et eum qui ſic vocauit reticuit, vt commota anima conſideret, quis ille ſit qui teſtimonium perhibet mentibus virtutis amantibus. Huius gratia ſummus ſacerdos *Sancta Sanctorum non ingreditur in veſte talari*, ſed opinionis atque imaginationis animae *tunicam exuens*, et derelinquens iis qui externa amant, et opinionem quam veritatem pluris faciunt, nudus absque coloribus et ſonis ingredietur ad animae ſanguinem ſacrificandum et adolendum totam mentem ſeruatori et benefico Deo. Et certe quidem Nadab et Abiud, qui Deo appropinquabant, et mortalem

h) vid. Cyrill. Alex. in Collect. p. 25.

i) forſan ἀνακινηθεῖσα, de anima enim vox ἀνακινέω vulgo vſurpatur a Philone.

μὲν δὴ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ, οἱ ἐγγίσαντες θεῷ, καὶ τὸν μὲν θνητὸν βίον καταλιπόντες, τοῦ δ' ἀθανάτου μεταλαχόντες, γυμνοὶ θεωροῦνται τῆς k) καινῆς καὶ θνητῆς δόξης. οὐ γὰρ ἂν ἐν τοῖς χιτῶσιν l) αὐτοῖς οἱ κομίζοντες ἔφερον, εἰ μὴ ἐγεγύμνωντο, πάντα δεσμὸν πάθους καὶ σωματικῆς ἀνάγκης διαῤῥήξαντες· ἵνα μὴ ἡ γύμνωσις αὐτῶν καὶ ἀσωματότης ll) ἀθέων ἐπεισόδῳ λογισμῶν κιβδηλευθῇ· οὐ γὰρ πᾶσι ἐπιτρεπτέον τὰ θεοῦ καθορᾶν ἀπόῤῥητα, ἀλλὰ μόνοις τοῖς δυναμένοις αὐτὰ περιστέλλειν καὶ φυλάττειν. Διὸ καὶ οἱ περὶ τὸν m) [Μισαδαὶ οὐχὶ ταῖς ἰδίοις χιτῶσι, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἐκπυρωθέντων καὶ ἀναληφθέντων Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ. ἀποδυσάμενοι γὰρ τὰ ἐπικαλύπτοντα πάντα τὴν γύμνωσιν τῷ θεῷ προσήνεγκαν, τοὺς δὲ χιτῶνας τοῖς περὶ] Μισαδὲ κατέλιπον. Χιτῶνες δ' εἰσὶ τὰ μέρη τοῦ ἀλόγου, ἃ τὸ λογικὸν ἐπεσκίαζε. Καὶ Ἀβραὰμ γυμνοῦται, ὅταν ἀκούσῃ, Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου. καὶ ὁ Ἰσαὰκ οὐ γυμνοῦται μὲν, ἀεὶ δὲ γυμνός ἐστι καὶ ἀσώματος· πρόσταγμα γὰρ αὐτῷ δέδοται, μὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον, τουτέστι τὸ σῶμα. Καὶ Ἰακὼβ γυμνότητος ἐρᾷ ψυχικῆς, ἡ γὰρ λειότης αὐτοῦ γύμνωσίς ἐστιν. ἦν γὰρ Ἡσαῦ ἀνὴρ δασύς· Ἰακὼβ δέ, φησιν, ἀνὴρ λεῖος, παρὸ καὶ τῆς Λείας ἀνήρ ἐστι. Μία μὲν ἀρίστη γύμνωσίς ἐστιν αὕτη. ἡ δ' ἑτέρα ἐστὶν ἐναντία, ἀρετῆς ἀφαίρεσις ἐκ τροπῆς γινομένη, ὅταν ληραίνῃ καὶ παρανοῇ ἡ ψυχή· Ταύτῃ χρῆται ὁ Νῶε γυμνούμενος, ὅταν πίῃ τοῦ οἴνου. Χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἡ τροπὴ καὶ ἡ γύμνωσις τοῦ νοῦ κατ' ἀρετῆς ἀφαίρεσιν, οὐκ ἄχρι τῶν ἐκτὸς ἐχύθη, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ. Φησὶ γὰρ, ὅτι ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Κἂν γὰρ ἁμάρτῃ ὁ σοφὸς, οὐχ οὕτως ἐξοκέλλει ὡς ὁ φαῦλος. τοῦ μὲν γὰρ κέχυται ἡ κακία, τοῦ δὲ συνέσταλται.

διὸ

k) Benzel. reponit κοινῆς. sed forte melius κενῆς. Ob soni enim similitudinem saepissime permiscentur Αι et Ε. Hinc Ioseph. c. App. L. I. c. 24. pro κενολογεῖν lege καινολογεῖν.

lem vitam relinquentes, immortalem autem adepti, spectantur vanae et mortalis opinionis nudi. Non enim *in tunicis ipsorum* portantes *extulissent*, nisi nudati fuissent, omni vinculo affectus et corporeae necessitatis disrupto, ne nuditas ipsorum et incorporeitas impiarum cogitationum ingressu corrumpatur. Neque enim omnibus permittendum arcana Dei inspicere, verum iis duntaxat, qui possunt ea contegere et custodire. Ideo etiam [Misadae et socii eius efferunt non propriis ipsorum vestibus, sed vestibus Nadab et Abiud, qui incendio absumpti et sursum euecti fuerant. Exutis enim omnibus integumentis, nuditatem Deo obtulerunt, vestes] Misadae et sociis reliquerunt. Tunicae autem sunt partes irrationalis, quae animum adumbrant. Et Abraham nudatur quum audiuit, *Egredere de terra tua, et de cognatione tua.* Et Isaac non nudatur quidem, semper autem nudus est et sine corpore. Mandatum enim ei datum est non *descendere in Aegyptum*, hoc est, corpus. Et Iacob nuditatis animae amans est: laeuitas enim ipsius nuditas est. *Erat enim Esau vir villosus: Iacob vero,* inquit, *vir laeuis:* quapropter etiam Liae vir est. Haec igitur optima nuditas est, altera vero est contraria, virtutis priuatio ex lapsu facta, quum ineptiat et deliret anima. In hanc incidit Noë *nudatus, postquam bibit vinum.* Gratia autem DEO, quod lapsus et nudatio mentis per virtutis priuationem, non vsque ad externa sese effudit, sed *mansit in domo.* Dicit enim, *quod nudatus est in domo sua.* Etiamsi enim peccet sapiens, non tamen impingit quemadmodum malus. Huius enim diffunditur, illius autem contrahitur malitia. Ideo etiam ad sobrietatem redit, hoc est, resipiscit, et tanquam ex morbo conualescit. Accuratius

l) omnino lege αὐτῶν' cuius emendationis ratio patet tum ex textu sacro, tum sequentibus; notanter enim videtur scripsisse αὐτῶν.

ll) Editi ἀθέῳ P.

m) Haec vncinis inclusa restitui ex MS. Med.

διὸ καὶ ἀνανήφει, τοῦτο δ᾽ ἐστι, μετανοεῖ, καὶ ὥσπερ ἐκ νόσου ἀναλαμβάνει. Ἀκριβέστερον δὲ τὸ, ἐν τῷ οἴκῳ γίνεσθαι τὴν γύμνωσιν, θεασώμεθα. Ἐπειδὰν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα μόνον ἐνοηθῇ τι τῶν ἀτόπων, καὶ μὴ ἐπεξέλθῃ, ὥστε αὐτὸ ἔργῳ τελειῶσαι, ἐν τῷ τῆς ψυχῆς χωρίῳ καὶ οἴκῳ γέγονε τὸ ἁμάρτημα. Ἐὰν δὲ πρὸς τῷ μοχθηρόν τι λογίσασθαι καὶ n) ἐπανύσηται, ὥστε ἐργάσασθαι, κέχυται καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τὸ ἀδίκημα. παρὸ καὶ τῷ Χαναὰν καταρᾶται, ὅτι τὴν τῆς ψυχῆς τροπὴν ἔξω ἀπήγγειλε· τουτέστι καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς ἔτεινε καὶ ἐπεξειργάσατο, προσθεὶς τῷ κακῷ βουλήματι κακὸν τὸ διὰ τῶν ἔργων ἀποτέλεσμα. Σὴμ δὲ καὶ Ἰάφεθ ἐπαινοῦνται, μὴ ἐπιθέμενοι o) τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὴν τροπὴν αὐτῆς p) περικαλύψαντες. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ ὁρισμοὶ τῆς ψυχῆς ἐπιλύονται, ὅταν ἐν οἴκῳ γένωνται πατρὸς, ἢ ἀνδρὸς q) μὲν, ἡσυχαζόντων τῶν λογισμῶν, μηδὲ r) ἐπιτιθεμένων τῇ τροπῇ, ἀλλὰ περιαιρούντων τὸ ἁμάρτημα. τότε γὰρ καὶ ὁ δεσπότης ἁπάντων καθαριεῖ αὐτήν. εὐχὴν δὲ χήρας καὶ ἐκβεβλημένης ἀναφαίρετον ἐᾷ. ὅσα γὰρ ἂν εὔξηται, φησι, κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μένει αὐτῇ κατὰ λόγον. Εἰ γὰρ ἄχρι τῶν ἐκτὸς ἐκβληθεῖσα προελήλυθεν, ὡς μὴ τρέπεσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων ἁμαρτάνειν, ἀθεράπευτος μένει, ἀνδρείου τε λόγου μὴ μεταχοῦσα, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς παρηγορίας στερηθεῖσα. Τρίτη γύμνωσίς ἐστιν ἡ μέση, καθ᾽ ἣν ὁ νοῦς ἄλογός ἐστι, μήτε ἀρετῆς πω μήτε κακίας μετέχων. περὶ ταύτης ἐστὶν ὁ λόγος, ἧς καὶ ὁ νήπιος κοινωνεῖ. ὥστε τὸ λεγόμενον, ἦσαν οἱ δύο γυμνοὶ, ὅ, τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, τοιοῦτον εἶναι· οὔτε ὁ νοῦς ἐνόει, οὔτε ἡ αἴσθησις ᾔσθάνετο· ἀλλ᾽ ἦν ὁ μὲν τοῦ νοεῖν ἔρημός τε καὶ γυμνὸς, ἡ δὲ τοῦ αἰσθάνεσθαι.

Τὸ

n) melius scribi potuit ἐκτανύσηται, monente Coteler. Eccl. Graec. Mon. Tom. 2. p. 529. Sic enim infra noster, εἰς τὰ ἐκτὸς ἔτεινε καὶ ἐπεξειργάσατο. (Editi in margine: ἐπαναστήσηται, ἢ ἐξαναστήσηται. P.)

autem hanc *in domo* factam nudationem consideremus. Postquam anima mutata tantum cogitat quid absurdi et non insecuta fuerit, ita vt opus ipsum perficiat, in ipso animae loco et domicilio fuit peccatum. Si autem nefarium quid non excogitat solum, verum etiam extenditur ad exsequendum: effunditur et iam ad extra iniquitas. Propterea etiam Chanaan maledicitur, quia animae mutationem *foras reuelauit:* Hoc est, et in externa extendit, et ad effectum perduxit, adiiciens prauae voluntati malam per opera ipsa consummationem. Sem vero et Iaphet laudantur, non insidiantes animae, sed mutationem eius obtegentes. Idcirco et *vota et iuramenta* animae irrita sunt, *quando fiunt in domo patris, aut viri,* cúm quiescentes cogitationes mutationem non aggrediantur, sed peccatum obtegant. Tunc enim vniuersorum *Dominus purgabit ipsam. Votum autem viduae et repudiatae irreuòcabile finit. Quaecunque enim vouerit,* inquit, *contra animam suam, manet ipsi,* idque recte. Si enim vsque ad externa repudiata processerit, vt non solum mutetur, sed etiam per consummata opera peccet, incurabilis manet, neque maritalis sermonis participans, quinetiam patris patrocinio destituta. Tertia nudatio est media, secundum quam animus est rationis expers, necdum virtutis, aut vitii participans. Est haec ista nuditas, cuius etiam infans est particeps. Adeo vt quod dicitur, *Erat vterque nudus, tum Adam et vxor ipsius,* huiusmodi sit: neque mens cogitauit, neque sensus sensit; sed erat hic quidem cogitatione vacuus et nudus, haec vero sensu.

o) Editi τὴν ψυχὴν. P.

p) omnino παρακαλύψαντες. Neque enim vox quaeuis magis Philoni familiaris.

q) MS. Med. μὴ recte. Sic scribe et distingue: ἀνδρός· μὴ ἡσυχαζόντων etc. *Cum non sileant cogitationes, neque consentiant etc.*

r) forsan melius συντιθεμένων.

Τὸ δὲ οὐκ ᾐσχύνοντο, πάλιν ἴδωμεν. τρία κατὰ τὸν τόπον ἐςίν· ἀναισχυντία, αἰδὼς, τὸ μήτε ἀναισχυντεῖν μήτε αἰδεῖσθαι. s) ἀναισχυντία μὲν οὖν ἴδιον φαύλου· αἰδὼς δὲ σπουδαίου· τὸ δὲ μήτε αἰδεῖσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως, περὶ οὗ νῦν ἐςιν ὁ λόγος. ὁ γὰρ μηδέπω κατάληψιν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ λαβὼν, οὔτε ἀναισχυντεῖν οὔτε αἰδεῖσθαι δύναται. Τῆς μὲν οὖν ἀναισχυντίας παραδείγματα, αἱ ἀσχημοσύναι πᾶσαι· ὅταν ὁ νοῦς ἀποκαλύπτῃ τὰ αἰσχρὰ, συσκιάζειν δέον, ἐπαυχῶν καὶ σεμνυνόμενος ἐπ' αὐτοῖς. Λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς Μαρίας, ὅτε καταλαλεῖ Μωϋσῇ, εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς πτύων ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, οὐκ ἐντραπήσηται ἑπτὰ ἡμέρας; ὄντως γὰρ ἀναίσχυντος καὶ θρασεῖα ἡ αἴσθησις, ἡ ἐξουθενηθεῖσα ὑπὸ t) τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς παρὰ τὸν πιςὸν ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ, ᾧ τὴν Αἰθιόπισσαν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ u) κατακορῆ γνώμην,* αὐτὸς ὁ θεὸς ἡρμόσατο· τολμᾷ καταλαλεῖν Μωϋσῇ καὶ κατηγορεῖν, ἐφ' ᾧ ὤφειλεν ἐπαινεῖσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐςιν ἐγκώμιον αὐτοῦ μέγιςον, ὅτι τὴν Αἰθιόπισσαν ἔλαβε, τὴν ἄτρεπτον καὶ πεπυρωμένην καὶ δόκιμον x) φύσιν. Ὥσπερ γὰρ ἐν ὀφθαλμῷ τὸ βλέπον μέλαν ἐςίν, οὕτως τὸ y) ὁρατικὸν τῆς ψυχῆς Αἰθιόπισσα κέκληται. Διατί οὖν, πολλῶν ὄντων κακίας ἔργων, ἑνὸς μόνου μέμνηται τοῦ κατὰ τὸ αἰσχρὸν, εἰπὼν οὐκ ᾐσχύνοντο· ἀλλ' οὐκ ἠδίκουν, ἢ οὐχ ἡμάρτανον, ἢ οὐκ ἐπλημμέλουν; παράκειται δὲ ἡ αἰτία. Μὰ τὸν ἀληθῆ μόνον θεὸν, οὐδὲν οὕτως αἰσχρὸν ἡγοῦμαι, ὡς τὸ ὑπολαμβάνειν ὅτι νοῶ, ἢ ὅτι αἰσθάνομαι. ὁ ἐμὸς νοῦς αἰ-

s) Citantur haec ab Anton. ſer. LXXIX.

t) τοῦ θεοῦ deeſt in Editis. P.

u) forte reponendum κατάπυρον, igne probatum, ſic enim infra τὴν ἄτρεπτον καὶ πεπυρωμένην καὶ δόκιμον φύσιν. Videtur noſter alludere ad Hebraeum nomen Aethiopiae Cush, כוש, quod incendi denotat. (Niſi potius ad Aethiopiae ſitum, inhabitantiumque colorem referre malueris. P.

Illud vero, *Non erubeſcebant,* porro videamus. Tria in hoc loco conſpicienda ſunt: inuerecundia, pudor, tum neque erubeſcere neque vereri. Inuerecundia igitur, proprium mali: pudor autem boni: ipſum vero neque pudere neque inuerecundum eſſe, eſt ſtupidi hominis nec ex animi ſententia agentis, de quo nunc ſermo eſt. Qui enim nondum comprehenſionem mali aut boni capit, neque inuerecundus eſſe, neque vereri poteſt. Inuerecundiae igitur exempla, indecori habitus omnes, quando mens retegit turpia, et quae occultari debuerant, glorians et ſeſe oſtentans de illis. Dicitur et de Maria quando detraxit Moſi, *ſi pater eius ſpuens deſpuit in faciem ipſius, nonne debuerat rubore ſuffundi per ſeptem dies?* Vere enim impudens et audax eſt ſenſus, qui a Deo patre pro nihilo habitus comparatione *fidelis in tota domo,* cui Aethiopiſſam, immutabilem et ſaturatam ſententiam, Deus ipſe coniunxit, audet detrahere Moſi et accuſare, vnde laudari debuit. Haec enim eſt eius laus maxima, quod Aethiopiſſam accepit, immutabilem et igne examinatam et probam naturam. Quemadmodum enim, quod in oculo cernit, nigrum eſt; ſic et animae pars perſpicax, Aethiopiſſa vocatur. Quare igitur, quum multa ſint vitii opera, vnius tantum mentionem facit, ſcilicet inuerecundiae, dicens: *Non erubeſcebant;* ſed non iniuſte fecerunt, aut non peccarunt, aut non deliquerunt? Adeſt vero cauſa. Per verum ſolum Deum, nihil tam turpe exiſtimo, quam credere quod cogito, aut quod ſentio. Mens mea cogitandi

x) Sic pro φύσει MS. Med. Confirmatur emendatio a ſupra dictis. γνώμη et φύσις nonnunquam ſynonymae ſunt apud noſtrum.

y) Cur pars animae maxime perſpicax Aethiopiſſa dicitur, me plane neſcire fateor. (Putauerim, ex eo, quod Aethiopes nigro colore ſignati ſunt; vnde illud τὸ βλέπον μέλαν ἐςὶν. P.)

αἴτιος τοῦ νοεῖν; πόθεν; ἑαυτὸν γὰρ οἶδεν ὅςις ὢν τυγχάνει, ἢ πῶς ἐγένετο; ἡ δὲ αἴϑησις αἰτία τοῦ αἰϑάνεϑαι; πῶς ἂν λέγοιτο, μήθ᾽ ὑπ᾽ αὐτῆς, μήτε ὑπὸ τοῦ νοῦ γνωριζομένη; Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι ὁ δοκῶν νοεῖν νοῦς εὑρίσκεται πολλάκις ἄνους ἐν τοῖς κόροις, ἐν ταῖς μέθαις, ἐν ταῖς παραφροσύναις; ποῦ z) δὲ τὸ νοεῖν ἐπ᾽ αὐτῶν; ἡ δὲ αἴϑησις οὐ πολλάκις ἀφαιρεῖται τὸ αἰϑάνεϑαι; ὁρῶντές ἐςιν ὅτε οὐχ ὁρῶμεν, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν· ἐπειδὰν ὁ νοῦς μικρὸν ὅσον ἑτέρῳ νοητῷ a) προσανέχῃ παρενθυμούμενος. Ἕως οὖ γυμνοί εἰσιν, ὁ μὲν νοῦς τοῦ νοεῖν, ἡ δὲ αἴϑησις τοῦ αἰϑάνεϑαι, οὐδὲν ἔχουσιν αἰσχρόν· ἐπειδὰν δὲ ἄρξωνται καταλαμβάνειν, ἐν αἰσχύνῃ καὶ ὕβρει γίνονται. εὑρεθήσονται γὰρ εὐηθείᾳ καὶ μωρίᾳ πολλάκις χρώμενοι μᾶλλον, ἢ ὑγιαινούσῃ ἐπιςήμῃ· οὐ μόνον ἐν κόροις καὶ b) μελαγχολίαις καὶ παραφροσύναις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ. Ὅτε μὲν γὰρ ἡ αἴϑησις κρατεῖ, ὁ νοῦς ἠνδραπόδισαι, μηδενὶ προσέχων νοητῷ. ὅτε δὲ ὁ νοῦς κρατεῖ, ἡ αἴϑησις ἄπρακτος θεωρεῖται, μηδενὸς ἀντίληψιν ἴσχουσα αἰσθητοῦ.

Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός. Δυοῖν προγεγονότων, νοῦ καὶ αἰσθήσεως, καὶ τούτων γυμνῶν κατὰ τὸν δεδηλωμένον τρόπον ὑπαρχόντων, ἀνάγκη τρίτην ἡδονὴν συναγωγὸν ἀμφοῖν ὑπάρξαι, πρὸς τὴν τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν ἀντίληψιν. Οὔτε γὰρ ὁ νοῦς δίχα αἰσθήσεως ἠδύνατο καταλαβεῖν ζῶον, ἢ φυτὸν, ἢ λίθον, ἢ ξύλον, ἢ συνόλως σῶμα· οὔτε ἡ αἴϑησις δίχα τοῦ νοῦ περιποιῆσαι τὸ αἰϑάνεϑαι. Ἐπειδὴ τοίνυν ἄμφω ταῦτα συνελθεῖν ἔδει πρὸς κατάληψιν τῶν ὑποκειμένων, τίς αὐτὰ συνήγαγεν, ὅτι μὴ δεσμὸς τρίτος, ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας, ἀρχούσης καὶ δυναςευούσης ἡδονῆς, ἣν συμβολικῶς ὄφιν ὠνόμασε. Πάνυ καλῶς ὁ ζωοπλάςης θεὸς ἐδημιούργησε τὴν τάξιν· c) νοῦν γὰρ πρῶτον, τὸν ἄνδρα, πρε-

z) Editi δή. P.

a) Editi προσενεχθῇ

di causa? unde? num enim seipsam nouit qualis sit, aut quomodo facta sit? Sensus vero caussa sentiendi? quomodo dicatur, quum neque ab ipso, neque a mente noscatur? Nonne vides, quod quae videtur cogitare mens, comperitur saepe amens in comessationibus, in ebrietatibus, in mentis alienationibus. Vbi demum est cogitandi facultas in his posita? Sensus autem nonne saepe actu sentiendi priuatur? videntes nonnunquam non videmus, et audientes non audimus: postquam mens tantillum alteri intelligibili attenta fuerit cogitabunda. Quamdiu nudi sunt, mens quidem cogitatione, sensus vero sentiendi actu, nihil turpe habent: postquam autem coeperunt comprehendere, in pudore et impudentia degunt. Inuenientur enim simplices et stulti potius, quam sana scientia freti: non solum in comessationibus et insania et insipientia, sed in reliquo vitae cursu. Quando enim sensus praeest, mens mancipatur, nulli attendens intelligibili. Quando autem mens praeest, sensus otiosus cernitur, nullius sensibilis apprehensionem retinens.

Serpens autem callidissimus erat omnium animantium super terram, quae fecit Dominus Deus. Cum prius existerent mens et sensus, atque hi dicto modo nudi essent, necesse est voluptatem, quae vtrumque coniungat tertiam existere, ad intelligibilium et sensibilium apprehensionem. Neque enim mens absque sensu potuit comprehendere quid esset animal, vel planta, vel lapis, vel lignum, aut in vniuersum corpus: neque sensus absque mente sentiendi actum exercere. Quandoquidem igitur haec duo concurrere oportuit ad comprehensionem subiectorum, quis haec constrinxit, nisi vinculum tertium amoris et cupiditatis, imperante et dominante voluptate, quam symbolice serpentem nominauit? Hunc admodum bene animalium formator Deus constituit ordi-

b) melius forte μέθαις, vt supra paulo ἐν τοῖς κόροις, ἐν ταῖς μέθαις etc.

c) vid. Ambros. de Parad. c. 2. qui eadem haec ibi repetit.

πρεσβύτατον γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ· εἶτα αἴσθησιν, τὴν γυναῖκα· εἶτα ἑξῆς τρίτον, ἡδονήν. d) Δυνάμεις δέ εἰσιν αὐτῶν, καὶ ἡλικίαι διάφοροι, νοούμεναι μόνον, χρόνῳ δὲ ἰσήλικες. ἅμα γὰρ e) ἑαυτῇ ψυχὴ πάντα ἐπιφέρεται· ἀλλὰ τὰ μὲν f) ἐντελεχείᾳ, τὰ δὲ τῷ δύνασθαι γενέσθαι, εἰ καὶ μήπω προσείληφε τὸ τέλος. Εἰκάσθη δὲ ὄφει ἡδονὴ διὰ τόδε. πολύπλοκος g) γὰρ καὶ ποικίλη, ὥσπερ τοῦ ὄφεως ἡ κίνησις, οὕτως καὶ ἡδονῆς. Πενταχῇ γέ τοι πρῶτον εἱλεῖται. καὶ γὰρ δι' ὁράσεως ἡδοναὶ συνίσανται, καὶ δι' ἀκοῆς, καὶ διὰ γεύσεως, καὶ διὰ ὀσφρήσεως, καὶ δι' ἀφῆς. γίνονται δὲ h) καὶ αἱ σφοδρόταται καὶ σύντονοι αἱ περὶ τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι, δι' ὧν γένεσις ἡ τοῦ ὁμοίου πέφυκεν ἀποτελεῖσθαι. Καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο μόνον ποικίλην φαμὲν τὴν ἡδονήν, ὅτι περὶ πάντα τὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς εἱλεῖται, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ ἕκαστον μέρος πολύπλοκός ἐστιν. εὐθέως δι' ὁράσεως ἡδοναὶ γίνονται ποικίλαι· γραφικὴ πᾶσα, πλαστική, τἄλλα ὅσα κατὰ τέχνας τεχνικὰ δημιουργήματα, τέρπει τὴν ὅρασιν. Πάλιν φυτῶν βλαστανόντων, ἀνθούντων, καρποτοκούντων διαφοραί· ζώων εὐμορφίαι πολυειδεῖς. Ὁμοίως τὴν ἀκοὴν αὐλὸς ἡδύνει, κιθάρα, πᾶσα ὀργάνων ἰδέα, ζώων ἀλόγων ἐμμελεῖς φωναί, χελιδόνων, ἀηδόνων, τῶν ἄλλων ὅσα φύσις μεμούσωκε λογικῶν· εὐφωνία κιθαρῳδῶν, κωμῳδίαν, τραγῳδίαν, τὴν ἄλλην ὑποκριτικὴν ἐπιδεικνυμένων· Τί δεῖ περὶ τῶν γαστρὸς ἡδονῶν διδάσκειν; σχεδὸν γάρ, ὅσαι τῶν ὑποκειμένων χυλῶν προσηνῶν διαφοραί, καὶ τὴν αἴσθησιν κινούντων, τοσαῦται καὶ τῆς ἡδονῆς. Ἆρ' οὐ δεόντως ποικίλων οὖσα ἡδονὴ ποικίλῳ ζώῳ παρεβλήθη; διὰ τοῦτο καὶ τὸ λαῶδες, καὶ i) ὄχλον ἔχον ἐν ἡμῖν μέρος, ὅτε τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τουτέστι τῷ σωματι-

d) sic pro δυνάμει MSS.

e) sic MS. Med. Editi ἑαυτὴν ψυχῇ (cum nota marginali: locus corruptus. P.)

f) MS. Med. pro ἐνδελεχείᾳ Edit.

ordinem: mentem primo, virum, antiquiſſimum enim in homine: inde ſenſum, mulierem: deinceps tertium, voluptatem. Poteſtates autem ſunt ipſorum et aetates differentes cogitatione ſolum, tempore autem aequales. Anima enim cum ſeipſa ſua ſimul affert omnia, haec quidem actu, alia potentia exiſtendi, licet ad finem nondum ſint perducta. Comparatur autem voluptati ſerpens propterea. Implicatus quippe et varius quemadmodum ſerpentis motus, ita et voluptatis. Quinquefariam videlicet primum circumplicatur. Etenim per viſum voluptates conſiſtunt, tum per auditum et guſtum et olfactum et tactum. Sunt autem vehementiores et intenſi cum mulieribus congreſſus, per quos generatio ſimilis perficitur. Quinetiam non propter hoc tantum variam dicimus voluptatem, quod circa omnia irrationalis partis animae voluitur: ſed quia circa quamque partem implicata eſt. Confeſtim per viſum voluptates fiunt variae, pingendi ars omnis, plaſtice, tum alia quaecunque ſecundum artes artificioſa opificia, viſum delectant. Porro plantarum germinantium, florentium, fructum edentium differentiae, animalium formae multifariae. Similiter auditum tibia oblectat, cithara, omne inſtrumentorum genus, animalium irrationalium modulatae voces, hirundinum, luſciniarum, aliorumque loquacium quibuscunque natura cantum dedit: euphonia citharoedorum, comoediam, tragoediam et reliquam artem hiſtrionicam oſtentantium. Quid attinet de ventris voluptatibus docere? fere enim quot differentiae ſunt ſubiectorum ſuccorum lenium et ſenſuum mouentium, tot ſunt et voluptatis. Annon igitur merito ex variis conſtans voluptas, vario

g) γὰρ] editi γέ. P.

h) καὶ deeſt in editis. P.

i) melius forſan ὀχλικὸν pro ὄχλον ἔχον

ματικῷ k) οἴκῳ, l) οἰκιῶν ἐφίεται, m) ἡδοναῖς περιπίπτει θάνατον ἐπαγούσαις, οὐ χωρισμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ὑπὸ κακίας φθοράν. Φησὶ γάρ, καὶ ἀπέστειλε κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθνησκε λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Ὄντως γὰρ οὐδὲν οὕτως θάνατον ἐπάγει ψυχῇ, ὡς ἀμετρία τῶν ἡδονῶν. τὸ δὲ ἀποθνῆσκον, οὐ τὸ ἄρχον ἐστὶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀρχόμενον, τὸ λαῶδες· καὶ μέχρι τούτου θάνατον ἐνδέξεται, μέχρις ἂν μετανοίᾳ χρησάμενον, ὁμολογήσῃ τὴν τροπήν. προσελθόντες γὰρ ἔλεγον Μωϋσῇ· ὅτι ἡμαρτήκαμεν, ὅτι κατελαλήσαμεν κατὰ Κυρίου καὶ κατὰ σοῦ. εὖξαι οὖν πρὸς Κύριον, καὶ ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τοὺς ὄφεις. n) εὖ τὸ φάναι, οὐχ ὅτι κατελαλήσαμεν, ἡμάρτομεν, ἀλλ', ὅτι ἡμάρτομεν, κατελαλήσαμεν. Ὅταν γὰρ ἁμάρτῃ καὶ o) ἀπαρτηθῇ ὁ νοῦς ἀρετῆς, αἰτιᾶται τὰ θεῖα, τὴν ἰδίαν τροπὴν προσάπτων θεῷ. Πῶς οὖν γίνεται ἴασις τοῦ πάθους; ὅταν ἕτερος ὄφις κατασκευασθῇ, τῷ τῆς Εὔας ἐναντίος, ὁ σωφροσύνης λόγος: p) ἡδονῇ γὰρ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει, q) ποικίλη ἀρετὴ καὶ ἀμυνομένη πολεμίαν ἡδονήν. Τὸν κατὰ σωφροσύνην οὖν ὄφιν κελεύει ὁ θεὸς Μωσεῖ κατασκευάσασθαι, καί φησι Ποίησον σεαυτῷ ὄφιν, καὶ θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου. Ὁρᾷς, ὅτι οὐκ ἄλλῳ τινὶ κατασκευάζεται τοῦτον ὁ Μωϋσῆς τὸν ὄφιν,

k) MSS. Vat. et Trin. ὄγκῳ et forte ſic rectius. Solenne enim noſtro Aegyptum corpori componere. Lib. de Agric. p. 200. Vt autem ſcias allegoricorum rationem incertam eſſe et variam, Origenes Aegyptum mundi ſymbolum facit περὶ εὐχῆς c. 3. Apud eundem affectuum et malitiae ſymbolum Aegyptus exhibetur MS. Comm. in Pſ. 136. καὶ πάλιν Αἴγυπτος καταλαμβάνεται σύμβολον οὖσα κακίας. Idem MS. ſuper Pſ. 67 τὴν μὲν διάθεσιν τῆς κακίας διὰ τῶν Αἰγυπτίων ᾐνίξατο. Vid. Clem. Alex. Strom. 2. p. 380.

l) forte reponi debet σικυῶν, reſpicit enim Auctor illud. Num. XI, 5. Et emendatio haec abunde confirmari videtur ex contextu.

vario itidem animali comparata eſt? Idcirco pars illa in nobis, quae populi et turbae habet rationem, quando *in Aegypto,* hoc eſt, corporea domo domos *appetit,* incidit in *eas voluptates* quae mortem afferunt, non ſeparationem animae a corpore, verum animae a prauitate interitum. Ait enim, *Et miſit Dominus in populum ſerpentes lethales, et momorderunt populum, et mortuus eſt populus multus filiorum Iſrael.* Vere enim nihil aeque mortem adfert animae, ac nimiae voluptates. Quod vero moritur non eſt id quod imperat in nobis, ſed quod ſeruit, vulgus ſcilicet, et eo vsque mortem recipit, donec poenitentiam adhibens, peccatum agnoſcat. *Accedentes enim dixerunt Moſi: peccauimus, quia loquuti ſumus aduerſus Dominum et aduerſum te. Precare igitur ad Dominum, vt auferat a nobis ſerpentes.* Bene autem dicunt, non *quia detraximus, peccauimus,* ſed *quia peccauimus, detraximus.* Vbi enim peccarit mens et ſeparetur a virtute, res diuinas culpat, ſuam culpam affingens Deo. Quomodo igitur fit medela affectus? quum alter ſerpens conſtructus eſt, Euae ſerpenti contrarius, nimirum temperantiae ratio. Voluptati enim contraria temperantia, affectui vario, virtus varia, et inimicam voluptatem vlciſcens. Eum igitur, qui ſecundum temperantiam eſt ſerpens, iubet Deus Moſem conſtruere, et ait:

m) *ἡδοναῖς* reſtitui ex MS. Med.

n) Sic MS. Med. pro *ἐν τῷ,* ita quoqne ex coniectura emendauit Benzelius. Sic quoque paſſim ſcribitur a Philone ſupra p. 18. l. 15. et infra p. 129. Similiter vero emendari poteſt Ebr. 3, 15. 4, 5.

o) ſic MS. Med. vt et Turnebus in margine pro *ἀπαρτισθῇ.*

p) MS. Med. pro *ἡδονὴ-σωφροσύνῃ.* Sic vero emendandum etiam docuit Cotelerius Eccl. Graec. Mon. T. 2. p. 540.

q) forſan *ἀποικίλῃ,* videtur enim opponi *ποικίλῳ πάθει.*

ὄφιν, ἢ ἑαυτῷ· προςάττει γὰρ ὁ Θεὸς, Ποίησον σεαυτῷ· ἵνα γνῷς, ὅτι οὐ παντός ἐςι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς. Σκεπτέον δὲ, διὰ τί Μωϋσῆς χαλκοῦν ὄφιν κατασκευάζεται, οὐ προςαχθὲν αὐτῷ περὶ ποιότητος. μή ποτ᾽ οὖν διὰ τάδε; πρῶτον μὲν, ἄϋλοί εἰσιν αἱ θεοῦ χάριτες, ἰδέαι αὗται καὶ ἄποιοι. αἱ δὲ τῶν θνητῶν συν ὕλῃ θεωροῦνται. δεύτερον δὲ καὶ Μωϋσῆς μὲν ἀσωμάτων ἐρᾷ ἀρετῶν· αἱ δ᾽ ἡμέτεραι ψυχαὶ, οὐ δυνάμεναι ἐκδῦναι τὰ σώματα, σωματικῆς ἐφίενται ἀρετῆς. r) δυνατῇ δὲ καὶ ςερεᾷ οὐσίᾳ τῇ χαλκῇ ἀπείκαςαι ὁ κατὰ σωφροσύνην λόγος, εὔτονος καὶ ἀδιάκοπος ὤν. Ἴσως δὲ καὶ παρόσον ἡ μὲν ἐν τῷ s) θεοφιλεῖ σωφροσύνη τιμιωτάτη ἐςὶ καὶ χρυσῷ ἐοικυῖα· δευτερεύουσα δὲ ἡ ἐν τῷ κατὰ προκοπὴν σοφίαν ἀναλαβόντι. ἂν ἂν οὖν δάκῃ ὄφις, πᾶς ὁ ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται, πάνυ ἀληθῶς. Ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς δηχθεὶς ἡδονῇ, τῷ τῆς Εὔας ὄφει, ἰσχύσῃ κατιδεῖν t) ψυχικῶς τὸ σωφροσύνης κάλλος, τὸν Μωϋσέως ὄφιν, καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν αὐτὸν, ζήσεται. Μόνον ἰδέτω καὶ κατανοησάτω. Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἡ ἄρχουσα u) σοφία, Σάῤῥα φησὶ, ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι. ἀλλὰ φέρε τινὰ ἰσχύσαι ἀκοῦσαι, ὅτι τέτοκεν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐδαιμονίαν, Ἰσαὰκ, καὶ εὐθὺς συγχαριτικὸν ὕμνον ὑμνήσει. ὡς οὖν τοῦ ἀκούσαντός ἐςι συγχαίρειν, οὕτω τοῦ σωφροσύνην καὶ θεὸν ἰδόντος εἰλικρινῶς, τὸ μὴ ἀποθνήσκειν. Πολλαὶ δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης ἐρασθεῖσαι ψυχαὶ, ἐρημωθεῖσαι παθῶν, ὅμως κράτος x) ὑπέμειναν θεοῦ, καὶ τροπὴν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐδέξαντο. διασυνιςάντος αὐτόν τε καὶ τὴν γένεσιν τοῦ δεσπότου. ἑαυτὸν μὲν, ὅτι ἀκλινὴς ἕςηκεν ἀεὶ, τὴν δὲ γένεσιν, ὅτι ταλαντεύει καὶ πρὸς τἀναντία ἀντιῤῥέπει. Φησὶ γὰρ τοῦ ἀγαγόντος σε διὰ τῆς ἐρήμου τῆς μεγάλης

r) Et fic MS. Med. pro δυνατὴ in cafu recto.

s) Quidni reponas τελείῳ: opponitur enim proficienti, τῷ κατὰ προκοπήν.

t) Forte εἰλικρινῶς. Infra enim paulo nofter θεὸν ἰδόντος εἰλικρινῶς. Idem p. 81.

ait: *Fac tibi ipsi serpentem, et pone ipsum super signum.* Vides, quod non alii cuipiam construit hunc Moses serpentem, quam sibi ipsi: iubet enim Deus, *Fac tibi ipsi:* vt noris, quod non euiusuis est possessio temperantia, sed Dei duntaxat. Considerandum autem, cur Moses aeneum serpentem construxit, cum non praeceptum erat ipsi de materia. Numnam igitur propter haec? Primum quidem, materiae expertes sunt DEI gratiae, ideae ipsae et ab omni qualitate remotae: mortalium autem *gratiae* cum materia spectantur. Secundo vero Moses quidem amans est virtutum incorporearum: nostrae autem animae quum non possint exuere corpora, corpoream appetunt virtutem. Potenti autem et firmae aeris naturae comparatur temperantia, vt quae firma est nec dissoluenda. Fortasse autem et quatenus in Dei amante temperantia pretiosissima est et auro assimilata: secundas autem ferens in eo, qui in sapientia iam profecit, *atque aeri comparanda. Quem igitur momorderit serpens, omnis videns ipsum viuet.* Admodum vere: si enim mens morsa a voluptate, Euae serpente, possit liquido perspicere temperantiae pulchritudinem, Mosis serpentem, et per hunc Deum ipsum, *viuet. Videat tantum, et consideret.* Non vides, quod principatum obtinens sapientia Sarra ait, *Qui enim audierit, congratulabitur mihi.* Verum ponas quemquam posse audire; quod peperit virtus felicitatem Isaac, et mox congratulatorium hymnum canet. Quemadmodum igitur audientis est congratulari, sic eius qui temperantiam et Deum videt manifeste, immortalem esse. Multae vero fortitudinis et temperantiae amantes animae, et vacuae affectibus simul Dei potentiam sustinuerunt, et mutationem in deterius admi-

u) melius ἀρετῇ. Passim enim Philo Saram virtutis symbolum fuisse docet. Paucis infra lineis, τέτοκεν ἡ ἀρετὴ vid. etiam p. 106. et 166.

x) i. e. diuinae maiestatis radios cernere sustinuerunt: vel pro ὑπέμειναν scribe ὑπέδεξαν.

γάλης καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης, ὃ ὄφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ y) δίψα, ὃ οὐκ ἦν ὕδωρ. τοῦ ἐξαγαγόντος σοι ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν ὕδατος, τοῦ ψωμίσαντός σε τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες σου. Ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ παθῶν ἐφιεμένη ἡ ψυχὴ, περιπίπτει τοῖς ὄφεσιν, ἀλλὰ καὶ, ὅτε ἐστὶν ἐν ἐρήμῳ, δάκνεται ὑφ᾽ ἡδονῆς, τοῦ ποικίλου καὶ ὀφιώδους πάθους. Οἰκειότατον δὲ ὄνομα z) εἴληχε τὸ ἡδονῆς ἔργον· δηγμὸς γὰρ καλεῖται. ἀλλ᾽ οὐ μόνον οἱ ἐν ἐρήμῳ δάκνονται ὑφ᾽ ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐσκορπισμένοι. Καὶ γὰρ ἐγὼ πολλάκις καταλιπὼν μὲν ἀνθρώπους συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ πατρίδα, καὶ εἰς ἐρημίαν ἐλθὼν, ἵνα τι τῶν θέας ἀξίων κατανοήσω, οὐδὲν ὤνησα· ἀλλὰ σκορπισθεὶς ὁ νοῦς, ἢ πάθει δηχθεὶς, ἀνεχώρησεν εἰς τἀναντία· Ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ ἐν πλήθει a) μυριάνδρῳ ἐρημῶ τὴν διάνοιαν, τὸν ψυχικὸν ὄχλον σκεδάσαντος θεοῦ, καὶ διδάξαντός με, ὅτι οὐ τόπων διαφοραὶ τό τε εὖ καὶ χεῖρον ἐργάζονται, ἀλλ᾽ ὁ κινῶν θεὸς καὶ ἄγων ᾗ ἂν προαιρῆται, τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα. Πλὴν περιπίπτει σκορπίῳ, ὅπερ ἐστὶ σκορπισμῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ δίψα καταλαμβάνει ἡ τῶν παθῶν, μέχρις ἂν ὁ θεὸς τῆς ἀκροτόμου σοφίας ἑαυτοῦ τὸ νᾶμα ἐπιπέμψῃ, καὶ ποτίσῃ τὴν τραπεῖσαν ψυχὴν ἀμεταβλήτῳ ὑγείᾳ. Ἡ γὰρ ἀκρότομος πέτρα, ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἣν ἄκραν καὶ πρωτίστην ἔτεμεν ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων, ἐξ ἧς ποτίζει τὰς φιλοθέους ψυχάς. ποτισθεῖσαι δὲ καὶ τοῦ μάννα ἐμπίπλανται τοῦ γενικωτάτου. καλεῖται γὰρ b) τὸ c) μάννα, τί; ὃ πάντων ἐστὶ γένος. τὸ δὲ γενικώτατόν ἐστιν ὁ θεὸς, καὶ δεύτερος ὁ θεοῦ λόγος· τὰ δ᾽ ἄλλα λόγῳ

y) forte δίψας, vt in textu facro, fed Codex Alexandr. fcribit δίψα

z) MS. Med. Editi εἴληφε.

a) Sic optime Cod. Med. Editi male μυριανδρῶν ἐρήμῳ. (Lectionem noftram exhibet etiam margo Turnebi, cum annotatione locum corruptum effe. P.)

b) Sic MS. Med. pro τοῦ

ſerunt; dum Dominus et ſe et res creatas oſtendit: ſeipſum quidem, quod immotus ſtetit ſemper: res creatas autem, quod huc atque illuc agitantur et in contraria vergunt. Ait enim *ducentis te per ſolitudinem magnam et terribilem illam, vbi ſerpens mordens et ſcorpius, et dipſas, vbi non erat aqua: educentis tibi de petra dura fontem aquae, cibantis te manna in ſolitudine: quod non ſciebant patres tui.* Vides quod non ſolum affectuum in Aegypto appetens anima incidit in ſerpentes, verum etiam quando in deſerto eſt, mordetur a voluptate, vario et ſerpentino affectu. Maxime autem proprium accepit nomen voluptatis opus: morſus enim vocatur. At non ſolum qui in deſerto ſunt, a voluptate mordentur, verum etiam qui diſperſi. Ego etenim ſaepius derelinquens homines cognatos et amicos et patriam, et in ſolitudinem veniens, vt quid contemplatione dignum cogitem, nihil inde vtilitatis cepi: ſed mens diſperſa, aut affectu morſa, ſeceſſit in contraria. Interdum vero in infinita multitudine ſolitudine per animum fruor; animae turbam diſſipante Deo, et docente me, quod non locorum differentiae vel bona vel mala efficiunt, ſed Deus mouens et agens quacunque voluerit animae vehiculum. Quinetiam incidit in ſcorpium, quod quidem eſt diſperſio in ſolitudine; et ſitis affectuum apprehendit, quoadusque Deus praeruptae ſuae ſapientiae ſcatebram immiſerit, et vacillantem animam rigauerit immutabili ſanitate. Praerupta enim petra, Dei ſapientia eſt, quam ſublimem et primam omnium abſcidit ſuis ipſius potentiis, de qua Dei amantes animas rigat. Rigatae vero

c) Gemina his habet noſter infra p. 93. it. 176. Notandum igitur Auctorem ſoli Logo alibi tribuere hanc appellationem, in hoc loco, Deo et Logo coniunctim. Luculentum vero argumentum pro orthodoxa fide a ſcriptore Iudaico hic ſuppeditatur, exiſtentiam enim aliam longe a rebus creatis, eandemque cum Deo, Logo tribuit. Huc vero reſpicit Suidas *v.* τὶ. atque ibi pro γενικώτεϱον repone γενικώτατον.

γῷ μόνον ὑπάρχει, ἔργοις δ' ἐστὶν d) ἓ ἴσον τῷ οὐχ ὑπάρχοντι. e) Ἴδε νῦν διαφορὰν τοῦ ἐν ἐρήμῳ τρεπομένου καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ. ὁ μὲν γὰρ τοῖς θανατοῦσιν ὄφεσι f) χρῆται· τουτέστιν ἀπλήστοις ἡδοναῖς θάνατον ἐπιφερούσαις. ὁ δ' ἀσκητὴς δάκνεται μόνον ὑφ' ἡδονῆς καὶ σκορπίζεται, οὐ θανατοῦται. Κἀκεῖνος μὲν σωφροσύνῃ, χαλκῷ ὄφει, θεραπεύεται, γενομένῃ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μωϋσέως· οὗτος δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ποτίζεται κάλλιστον ποτὸν, σοφίαν, ἐκ τῆς πηγῆς, ἣν αὐτὸς ἐξήγαγεν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. Οὐδὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Μωϋσέως ἀπέχεται ἡ g) ὀφιώδης. λέγεται δὲ ὧδε· ἐὰν οὖν μὴ πιστεύσωσί μοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου· ἐροῦσι γὰρ, οὐκ ὤπταί σοι ὁ θεός· τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ εἶπε κύριος Μωσεῖ· τί τοῦτ' ἐστι τὸ ἐν τῇ χειρί σου; ὁ δὲ εἶπε, ῥάβδος. καὶ εἶπε, ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἔῤῥιψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις, καὶ ἔφυγε Μωϋσῆς ἀπ' αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Μωσεῖ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. ἐκτείνας οὖν τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο τῆς κέρκου. καὶ ἐγένετο ῥάβδος ἐν τῇ χειρί. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἵνα πιστεύσωσί σοι. Πῶς ἂν τις πιστεύσαι θεῷ; ἐὰν μάθῃ, ὅτι πάντα τὰ ἄλλα τρέπεται, μόνος δὲ αὐτὸς ἄτρεπτός ἐστι. Πυνθάνεται οὖν ὁ θεὸς τοῦ σοφοῦ· τί ἐστιν ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βίῳ; ἡ γὰρ χεὶρ σύμβολον πράξεως. ὁ δὲ ἀποκρίνεται, ὅτι παιδεία, ἣν ῥάβδον καλεῖ. διὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν Ἰακὼβ φησιν, ἐν γὰρ τῇ ῥάβδῳ μου διέβην τὸν Ἰορδάνην τοῦτον. Ἰορδάνης δὲ h) κατάβασις ἑρμηνεύεται. τῆς δὲ κάτω καὶ γηΐνης καὶ φθαρτῆς φύσεώς ἐστι τὰ κατὰ κακίαν καὶ πάθος· διαβαίνει δὲ ταῦτα ὁ ἀσκητὴς νοῦς ἐν παιδείᾳ. ταπεινὸν γὰρ, τὸ i) ἐνδέχεσθαι ὅτι βακτηρίαν ἔχων ποταμὸν διέβαινε. Καλῶς

οὖν

d) forte legendum οὖν. Et sic plena stabit sententia, vel ἂν, vt recte videtur Benzelio.

e) MS. Med. idque rectius, ni fallor, quam ἡ δὲ νῦν διαφορὰ in Editis.

f) melius περιπίπτει ut supra 224. ἡδοναῖς περιπίπτει.

vero, replentur etiam manna generalissimo. Vocatur enim manna quid? quod quidem summum est genus. Generalissimum vero est Deus, secundum autem Dei verbum: reliqua vero verbo tantum existunt, reuera autem sunt similia non existentibus. Vide igitur discrimen in solitudine peccantis et in Aegypto: Hic enim in serpentes lethales incidit, hoc est, inexplebiles voluptates mortem inferentes. Meditator autem mordetur tantum a voluptate, et dispergitur, non autem occiditur. Atque ille quidem temperantia, aeneo nimirum serpente, curatur, qui fabricatur a sapiente Mose. Hic vero a Deo rigatur potu praestantissimo, nempe sapientia, ex fonte quem ipse eduxit sua ipsius sapientia. Neque a Deo carissimo Mose abstinet serpentina voluptas. Sic vero habetur. *Si igitur non crediderint mihi neque audiuerint vocem meam: Dicent enim, Non apparuit tibi Deus; quid dicam ad eos? Et dixit Dominus Mosi: quid hoc est in manu tua? ille vero dixit, virga: et dixit, proiice eam in terram. Et proiecit eam in terram, et facta est serpens: et fugit Moses ab eo. Et dixit Dominus Mosi: Extende manum tuam, et apprehende caudam. Extendens igitur manum, apprehendit caudam: et facta est virga in manu. Et dixit ipsi: vt credant tibi.* Quomodo quis Deo credat? si intellexerit quod alia omnia mutantur, solus autem Ille immutabilis est. Sciscitatur autem Deus a sapiente, quid est in actiua animae eius vita: manus enim symbolum actionis. Ille autem respondet, disciplina, quam virgam vocat. Ideo et supplantator affectuum Iacob ait: *In virga mea transii Iordanem hunc.* Iordanes autem descensus exponitur. Inferioris autem et terrenae et corruptibilis naturae sunt

 mali-

g) deesse videtur ἡδονή. Ita enim infra 1107.

h) Iordanis nomen ab hebraea voce ירד deducit Auctor. Ita quoque Ambros. de fuga saec. c. 2.

i) ενδέχεσθαι Cod. Med.

ὃν καὶ ὁ θεοφιλὴς Μωϋσῆς ii) ἀποκρίνεται. ὄντως γὰρ αἱ πράξεις τοῦ σπουδαίου παιδείᾳ ὡς ἂν ῥάβδῳ ἐπερείδονται, τὸν κλόνον καὶ σάλον τῆς ψυχῆς ἱδρυόμεναι. Αὕτη ἡ ῥάβδος ἀποῤῥιφθεῖσα γίνεται ὄφις· εἰκότως. ἐὰν γὰρ ἡ ψυχὴ k) ἀποῤῥίψῃ τὴν παιδείαν, γέγονε φιλήδονος ἀντὶ φιλαρέτου. Διὸ καὶ Μωϋσῆς φεύγει ἀπ' αὐτοῦ. ἀπὸ γὰρ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἡδονῆς ἀποδιδράσκει ὁ φιλάρετος. Ἀλλά τοι γε ὁ θεὸς τὴν φυγὴν οὐκ ἐπαινεῖ. σοὶ μὲν γὰρ, ὦ διάνοια, μήπω τελειωθείσῃ, φυγὴν καὶ δρασμὸν τῶν παθῶν ἁρμόσει μελετᾷν. Μωσεῖ δὲ τῷ τελείῳ, παραμένειν τῷ πρὸς αὐτὰ πολέμῳ, καὶ ἀντιστατεῖν αὐτοῖς, καὶ διαμάχεσθαι. εἰ δὲ μὴ, ἀδείας καὶ ἐξουσίας λαβόμενα μέχρι τῆς ψυχικῆς ἀκροπόλεως ἀναβάντα πᾶσαν ἐκπολιορκήσει καὶ λεηλατήσει, τυράννου τρόπον, τὴν ψυχήν. Διὸ καὶ προστάττει ὁ θεὸς λαβέσθαι τῆς κέρκου· τουτέστι, τὸ ἀντίδικον τῆς ἡδονῆς καὶ ἀτίθασσον αὐτῆς μὴ φοβείτω σε· ἀλλὰ l) τούτου μάλιστα λαβοῦ καὶ κατάσχες καὶ περικράτησον. ἔσται γὰρ πάλιν ἀντὶ ὄφεως ῥάβδος, τουτέστιν ἀντὶ ἡδονῆς γενήσεται ἐν τῇ χειρὶ παιδεία. ἀλλὰ γενήσεται ἐν τῇ χειρὶ, ἐν τῇ πράξει τοῦ σοφοῦ, ὃ δὴ καὶ ἀληθές ἐστι. Λαβέσθαι δὲ καὶ περικρατῆσαι ἡδονῆς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον ἐκταθείη ἡ χείρ· τουτέστιν εἰ μὴ τὰς m) πράξεις καὶ προκοπὰς ἁπάσας ὁμολογήσειεν ἡ ψυχὴ κατὰ θεὸν εἶναι, καὶ μηδὲν εἰς ἑαυτὴν n) συναγάγοι. Τοῦτον μὲν δὴ τὸν ὄφιν ἀποδιδράσκειν ὁ βλέπων διέγνωκεν· ἕτερον δὲ τὸν σωφροσύνης λόγον κατασκευάζει, τὸν χαλκοῦν ἐκεῖνον· ἵνα ὁ δηχθεὶς ὑφ' ἡδονῆς, ἰδὼν σωφροσύνην, ζήσῃ τὸν ἀληθῆ βίον. Τοιοῦτον ὄφιν εὔχεται ὁ Ἰακὼβ γενέσθαι τὸν Δὰν, καί φησιν οὕτως· Δὰν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ Ἰσραήλ· καὶ γενέσθω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου. καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν

ii) repone ἀποῤῥίπτεται et confer cum sequentibus.

k) sic MSS. Trin. et Vat. pro ἀποῤῥίψῃ in Edit.

l) sic pro τοῦτο MSS. Med. et Trin.

malitia et affectus: pertransit autem haec meditatrix mens disciplinae ope. Nimis enim humile ad litteram explicare quod *baculum* habens *fluuium transiit.* Bene igitur et Deo dilectus Moses respondet: Re ipsa enim actiones viri boni disciplina tanquam virga fulciuntur, turbationem et commotionem sedantes animae. Haec ipsa virga proiecta, fit serpens, idque merito. Si enim anima abiecerit disciplinam, fit amans voluptatis pro amante virtutis. Quapropter et Moses *fugit ab ipso.* Ab affectu enim et voluptate fugit amans virtutis. Atqui Deus fugam non probat. Tibi enim, o mens, nondum perfectae, fugam et euasionem affectuum conuenit meditari: Mosi autem perfecto perstare in bello aduersus eos, ipsisque repugnare et contendere; sin minus, securitate atque potestate freti et vsque ad animae arcem ascendentes, totam, tyranni instar, animam obsidebunt et depopulabuntur. Ideo iubet Dominus *apprehendere caudam:* hoc est, contentio et feritas voluptatis ne te terreant, sed illam maxime apprehende, contine et exsupera. Erit enim rursus pro serpente, virga. Hoc est, pro voluptate fiet *in manu* disciplina. Verum fiet *in manu,* in actione sapientis: quod vtique verum est: apprehendere autem, et exsuperare voluptatem impossibile, nisi prius extensa fuerit manus, hoc est, nisi actiones et progressus omnes fateatur anima ex Deo esse, neque ad se quicquam referat. Hunc quidem certe serpentem ille Videns, *Israel* fugere decreuit. Alterum vero qui temperantiae rationem habet exstruit, aeneum scil. illum: vt morsus a voluptate, videns temperantiam, veram viuat vitam. Huiusmodi serpentem optat fieri Dan, et sic ait: *Dan iudicabit suum ipsius populum, tanquam vna tribus Israel:* et, *Fiat Dan coluber sedens in semita, mordens calcaneum equi. Et cadet*

m) forsan *παραύξεις incrementa.*

n) melius *ἀναγάγοι*

ρίαν περιμένων κυρίȣ. Ἐκ μὲν τῆς Λείας πέμπτος υἱὸς ἐςιν Ἰσσάχαρ γνήσιος o) τῷ Ἰακώβ. συγκαταριθμȣμένων δὲ τῶν ἐκ τῆς Ζέλφας δυοῖν, ἕβδομος· τȣ̃ δὲ Ἰακώβ πέμπτος ἐςὶν ὁ Δὰν ἐκ τῆς Βάλλας τῆς παιδίσκης Ῥαχήλ· τὴν δ᾽ αἰτίαν ἐν τοῖς κατ᾽ ἰδίαν p) ἐξευρήσομεν. Περὶ δὲ τȣ̃ Δὰν, πάλιν κατανοητέον. δύο γένη φορεῖ ἡ ψυχή· τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ φθαρτόν. τὸ μὲν οὖν κρεῖττον κεκύηκεν ἤδη, καὶ ἵςαται ἐπ᾽ αὐτȣ̃· ὅτε γὰρ ἐξομολογήσαςθαι τῷ θεῷ καὶ παραχωρῆσαι πάντα ἴσχυσεν ἡ ψυχὴ, κτῆμα κρεῖσσον λαβεῖν q) ȣ̓κ ἔτ᾽ εἶχε. Διὰ τȣ̃το ἔςη τοῦ τίκτειν, τὸν Ἰούδαν, τὸν ἐξομολογητικὸν τρόπον ἐνεγκȣ̃σα· τὸ δὲ θνητὸν γένος νῦν ἄρχεται διαπλάττειν. ὑφέςηκε δὲ τὸ θνητὸν καταπόσει· θεμελίου γὰρ τρόπον ἡ γεῦσις, ἡ αἰτία τῆς τῶν ζώων διαμονῆς ἐςι. Βάλλα δὲ ἑρμηνεύεται r) κατάποσις. Ἐκ ταύτης οὖν γίνεται ὁ Δὰν, ὃς ἑρμηνεύεται s) κρίσις· τȣ̃το γὰρ τὸ γένος διακρίνει καὶ χωρίζει τὰ ἀθάνατα ἀπὸ τῶν θνητῶν. Εὔχεται ȣ̓̃ν αὐτὸν γενέςθαι σωφροσύνης ἐργάτην. τῷ δὲ Ἰούδᾳ οὐκ εὔξεται· ἔχει γὰρ ἤδη τὸ ἐξομολογεῖσθαι καὶ εὐαρεςεῖν θεῷ. Γενέςθω οὖν, φησὶ, Δὰν ὄφις ἐφ᾽ ὁδοῦ. Ὁδὸς ἡμῶν ἐςιν ἡ ψυχή. ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐςιν ἰδεῖν διαφορὰν τῶν ὄντων, ἀψύχων, ἐμψύχων, ἀλόγων, λογικῶν, σπȣδαίων, φαύλων, δȣ́λων, ἐλευθέρων, νεωτέρων, πρεσβυτέρων, t) ἀῤῥένων, θηλειῶν, ξένων, ἀςῶν, νοσȣ́ντων, ὑγιαινόντων, λελωβημένων, ὁλοκλήρων· οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ καὶ ἄψυχα, καὶ ἀτελῆ, καὶ νοσώδη, καὶ δοῦλα, καὶ θήλεα, καὶ μυρία ἄλλα κηρῶν u) μετακινήματά ἐςι· καὶ ἔμπαλιν ἔμψυχα, ὁλόκληρα, x) ἄῤῥενα, ἐλεύθερα, ὑγιᾶ, πρεσβύτερα, σπȣδαῖα, γνήσια, καὶ ἀςὰ ὄντως. Γενέςθω οὖν ὁ σωφροσύνης λόγος, ὄφις ἐπὶ τῆς ψυχῆς, τῆς ὁδε-

o) MS. Med. τοῦ
p) MS. Med. et recte. Editi ἐξευρήσωμεν.
q) MS. Med. pro ȣ̓ κατεῖχε in Edit.
r) a voce hebraea בלע absorpsit.
s) scil. a דין iudicare.

eques a tergo, expectans salutare Domini. Ex Lia quidem quintus filius est Issachar legitimus Iacob, quod si annumerentur duo Zelphae, septimus. Iacobi autem quintus est Dan ex Bala ancilla Rachel: causam vero in suo loco discutiemus. De Dan vero rursus considerandum. Duo genera fert anima, hoc quidem diuinum, illud vero mortale. Quod potius est, igitur iam concepit, et *in eo desinit:* quum enim confiteri Deo et cedere omnia potuit anima, possessionem meliorem capere nequit. Propterea *cessauit parere,* cum Iudam, confessionis indolem, peperisset. Mortale vero genus nunc incipit formare. Subsistit autem mortale genus deglutitione: fundamenti enim instar gustus, causa animalium perpetuitatis est. Bala autem exponitur deglutitio. Ex ipsa nascitur Dan, qui exponitur iudicium: hoc enim genus discernit et separat immortalia a mortalibus. Optat igitur ipsum fieri temperantiae operarium. Iudae autem non optat, iam enim Deo confitetur, et placet. *Fiat igitur Dan coluber in via.* Via illa nostra est anima. Quemadmodum enim in viis videre est differentiam rerum, inanimatarum, animatarum; rationalium, irrationalium; bonarum, malarum; seruorum, liberorum; iuniorum, seniorum; virorum, foeminarum; hospitum, ciuium; aegrorum, sanorum; mutilatorum, integrorum: sic sunt in anima et inanimata, et imperfecta, et morbosa, et serua, et foeminea et sexcenti alii malorum motus: et contra, animata, integra, libera, sana, antiqua, bona, legitima, et vere in ciuitatem adscripta. Fiat igitur temperantia serpens in anima, quae per omnes vitae res progreditur, et *sedeat in semita.* Quidnam vero hoc sibi vult? non tritus quidem

t) Sic pro παρθένων MS. Med. Recte enim ἄῤῥεν opponitur foeminae

u) melius: μεστὰ κινήματα· *Motus pestibus pleni.*

x) ἄῤῥενα restitui ex MS. Med.

ὁδευούσης διὰ πάντων τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων, καὶ ἐγκαθισάτω ἐπὶ τρίβου. Τί δὲ τοῦτ' ἐστι; ἄτριπτος μὲν y) ὁ ἀρετῆς χῶρος· ὀλίγοι γὰρ βαίνουσιν αὐτόν. τέτριπται δὲ ὁ κακίας. ἐγκαθίσαι δὲ καὶ ἐνεδρεῦσαι καὶ λοχῆσαι παραινεῖ τὴν τετριμμένην ὁδὸν, τὸ πάθος καὶ τὴν κακίαν, ἐν οἷς κατατρίβονται τὸν βίον οἱ φυγάδες ἀρετῆς λογισμοί.

Δάκνων πτέρναν ἵππου. ἐχομένως πτερνιστής ἐστιν ὁ τὴν στάσιν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ διασείων τρόπος. Τὰ πάθη δὲ ἵππῳ ἀπεικάσθη· τετρασκελὲς γὰρ καὶ τὸ πάθος, ὡς ἵππος, καὶ ὁρμητικὸν, καὶ αὐθαδείας γέμον, καὶ σκιρτητικὸν φύσει. Ὁ δὲ σωφροσύνης λόγος δάκνειν καὶ τιτρώσκειν φιλεῖ καὶ ἀναιρεῖν τὸ πάθος. πτερνισθέντος τοῦ πάθους καὶ ὀκλάσαντος, πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω. ἱππέα νοητέον ἐπιβεβηκότα τοῖς πάθεσι νοῦν, ὃς ἀποπίπτει τῶν παθῶν, ὅταν αὐτὰ z) συλλογισθῇ καὶ πτερνισθῇ. Εὖ δ' ὅτι εἰς τοὔμπροσθεν οὐ πίπτει ἡ ψυχή· μὴ γὰρ προερχέσθω τῶν παθῶν, ἀλλ' ὑστεριζέτω τούτων, καὶ σωφρονισθήσεται. Καὶ δογματικόν ἐστιν ὃ λέγει. ἐὰν ὁρμήσας ὁ νοῦς ἀδικῆσαι, ὑστερήσῃ, καὶ πέσῃ εἰς τὰ ὀπίσω, οὐκ ἀδικήσει. Ἐὰν δὲ ἐπὶ πάθος κινηθεὶς ἄλογον, μὴ a) ἐπεκδράμῃ, ἀλλὰ κατόπιν μείνῃ, ἀπάθειαν, τὸ κάλλιστον, καρπώσεται. Διὸ καὶ τὸ κατόπιν πτῶμα ἀποδεχόμενος τῶν κακιῶν, ἐπιφέρει, τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου· Ὄντως γὰρ ὑπὸ θεοῦ σώζεται ὁ ἀποπίπτων τῶν παθῶν, καὶ ὑστερίζων τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Πέσοι τοιοῦτόν μου πτῶμα ἡ ψυχὴ, καὶ μηδέποτε ἀνασταίη ἐπὶ τὸ ἵππειον καὶ σκιρτητικὸν πάθος, ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονίσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ἐν τῷ ἄσματι ὑμνεῖ τὸν θεὸν, ὅτι ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν· τὰ τέσσαρα

y) vid. Matth. VII, 13. et Grotium in loc. (Ceterum Editi addunt γάρ. P.)

z) melius ὀκλάσῃ. Haec enim vox de equo, cui affectus comparantur, rectius vsurpatur. Quod etiam a supra dictis

dem virtutis campus. Pauci enim in ipſum deſcendunt, vitii autem maxime tritus eſt. Inſidere vero et inſidiis occultis petere, ſuadet tritam illam viam, malitiam et affectum, in quibus terunt vitam animi virtutis deſertores.

Mordens calcaneum equi. Conſequenter ſupplantat indoles iſta, quae rerum genitarum et mortalium ſtabilitatem concutit. Affectus porro equo comparantur. Quatuor enim crura habet et affectus, quemadmodum equus: eſtque acer, et arrogantiae plenus, et naturaliter indomitus. Temperantia autem mordere et vulnerare et necare ſolet affectum. Supplantato affectu et labaſcente, *cadet eques a tergo.* Eques intelligendus animus qui ſuper affectus inſidet, qui decidit ab affectibus cum ſuccumbant et ſupplantentur iſti. Bene autem quod in anteriora non cadit anima: ne enim ante affectus incedat, ſed poſt illos remaneat; et temperans fiet. Pertinet etiam ad doctrinam quod dicit; Si mens ad iniuſte agendum incitata, praeuenta fuerit, et ceciderit a tergo, non iniuſte aget. Si autem in affectum mota irrationalem, non inſequatur, ſed a tergo manſerit: affectuum vacuitate, quod pulcherrimum eſt, fruetur. Ideo etiam caſu a tergo prauitatum approbato ſubiicit, *ſalutem exſpectans Domini.* Vere enim a Deo ſeruatur, qui decidit ab affectibus, et poſt eorum operationem remanet. In huiusmodi cadat caſum anima mea, nec vnquam reſurgat in equinum et laſciuientem affectum: vt poſtquam Dei ſalutem exſpectarit, beata fiat. Propterea et Moſes in cantico Deum laudat, quod *equum atque inſeſſorem*

ctis confirmatur, πτερνισθέντος τῦ πάθυς καὶ ὀκλάσαντος.

a) Sic pro ἐκδράμῃ MS. Med.

σαρα πάθη καὶ τὸν ἐποχέμενον αὐτοῖς ἄθλιον νοῦν εἰς τὴν b) φθορὰν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἀνήνυτον βυθόν. Καὶ σχεδὸν τοῦ ἄσματος ὅλου τὸ κεφάλαιον τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐφ᾽ ὃ τὰ ἄλλα πάντα ἀναφέρεται, καὶ οὕτως ἔχει. ἐὰν γὰρ ἀπάθεια κατάσχῃ τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει. Ζητητέον δέ, τίνος ἕνεκα ὁ μὲν Ἰακὼβ φησιν, ὅτι πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω· Μωϋσῆς δὲ ᾄδει, ὅτι ἵππος καὶ ἀναβάτης κατεποντώθησαν. Λεκτέον οὖν, ὅτι ὁ μὲν καταποντούμενος, ὁ Αἰγύπτιός ἐστι τρόπος· ὃς κἂν φεύγῃ, ὑπὸ τὸ ὕδωρ, τουτέστιν ὑπὸ τὴν φορὰν τῶν παθῶν, φεύγει. Ὁ δὲ πίπτων ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσθια, οὐκ ἔστι τῶν φιλοπαθῶν. τεκμήριον δέ· ὅτι οὗτος μὲν ἐστιν ἱππεύς, ἐκεῖνος δὲ ἀναβάτης. Ἱππέως μὲν οὖν ἔργον δαμάζειν τὸν ἵππον, καὶ ἀφηνιάζοντα ἐπιστοματίζειν· ἀναβάτου δὲ φέρεσθαι ᾗ ἂν τὸ ζῶον ἄγῃ. Καὶ ἐν θαλάττῃ, τοῦ μὲν κυβερνήτου ἔργον ἄγειν τὸ σκάφος, καὶ εὐθύνειν καὶ ὀρθοῦν· τοῦ δὲ ἐπιβάτου, πάσχειν ὅσα ἂν ἡ ναῦς ὑπομείνῃ. Παρὸ δὴ ὁ δαμάζων τὰ πάθη ἱππεύς, οὐ καταποντοῦται, ἀλλὰ ἀποβὰς αὐτῶν, τὴν σωτηρίαν περιμένει τοῦ δεσπότου. Παραινεῖ μέντοι ὁ ἱερὸς λόγος ἐν Λευιτικῷ, ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν, ἃ πορεύεται c) ἐπὶ τεσσάρων, ἃ d) ἔχει σκέλη ἀνώτερον τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς, σιτεῖσθαι. ὧν ἐστιν ὁ βροῦχος, καὶ ὁ e) ἄττακος, καὶ ἀκρίς, καὶ τέταρτον ὁ ὀφιομάχης. Καὶ δεόντως· εἰ γὰρ ἄτροφον καὶ βλαβερὸν πρᾶγμα ὀφιώδης ἡδονή, τροφιμώτατον ἂν καὶ σωτήριον γένοιτο ἡ πρὸς ἡδονὴν διαμαχομένη φύσις. αὕτη δὲ ἡ σωφροσύνη ἐστί. Μάχου δὴ καὶ σύ, ὦ διάνοια, πρὸς πᾶν πάθος, καὶ διαφερόντως πρὸς ἡδονήν. Καὶ γὰρ φρονιμώτατός ἐστιν ὁ ὄφις πάντων θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησεν κύριος ὁ θεός. Τῶν γὰρ πάντων πανουργότατόν ἐστιν ἡδονή. διὰ τί; ὅτι πάντα ἡδονῆς δοῦλα· καὶ ὁ βίος

ὁ

b) omnino legendum φορὰν. Sic enim etiam infra, φορὰν τῶν παθῶν.

c) ἐπὶ restitui ex MS. Vat.

sorem proiecit in mare: quatuor affectus et insidentem ipsis miseram mentem in rerum fluxum et infinitam profunditatem. Et fere totius cantici summa haec est, ad quam omnia alia referuntur: et ita se habet. Si enim vacuitas affectuum occupauerit mentem, perfectam beatitudinem consequetur. Quaerendum autem cuius rei gratia Iacob quidem ait, quod *cadet eques in posteriora:* Moses vero canit, quod *equus et insessor submersi sunt.* Dicendum igitur, quod submergatur Aegyptia indoles, quae etsi fugiat, *sub aquam,* hoc est sub affectuum fluxum, fugit. *Cadens* autem *eques in posteriora,* non est ex iis qui affectus amant. Argumento sit: quod hic quidem est eques, ille autem insessor. Equitis igitur opus, equum domare, et effrenem cohibere: insessoris autem, ferri quocunque duxerit animal. Et in mari, gubernatoris opus nauem agere et dirigere: vectoris autem ferre quemcunque euentum nauis. Idcirco etiam domans affectus eques, non submergitur: sed ex ipsis euadens, *salutem expectat domini.* Adhortatur quidem sacra scriptura in Leuitico, *vesci reptilibus quae incedunt quatuor pedibus, et quae habent crura superiora pedibus, adeo vt saliant in ipsis.* Quorum est *bruchus, attacus, locusta et quartum ophiomachus.* Et merito: si enim insalutaris et noxia res est serpentina voluptas: maxime nutriens et salutaris fuerit contra voluptatem dimicans natura, haec autem temperantia est. Contende et tu, o mens, aduersus omnem affectum, et praecipue aduersus voluptatem. Etenim *callidissimus est serpens omnium animantium, quascunque super terram fecit Dominus Deus.* Rerum enim omnium vaferrima voluptas. Quid ita? quia omnia voluptati seruiunt: atque malorum vita est sub dominio voluptatis. Quae igi-

d) Sic pro ἔχῃ MS. Med.

e) MS. Med. ἀττακάς. Textus sacer, et Margo Edit. ἀττάκης!

ὁ τῶν φαύλων δεσπόζεται ὑφ' ἡδονῆς. Τὰ γοῦν ποιητικὰ αὐτῆς εὑρίσκεται διὰ πανουργίας πάσης· χρυσὸς, ἄργυρος, δόξα, τιμαὶ, f) ἀρχαὶ, αἱ ὕλαι τῶν g) αἰσθητῶν, καὶ τέχναι αἱ βάναυσοι· καὶ ὅσαι ἄλλαι κατασκευαστικαὶ ἡδονῆς, πάνυ ποικίλαι καὶ h) ἀδικοῦσαι τὴν ψυχήν· τὰ δὲ ἀδικήματα, οὐκ ἄνευ πανουργίας τῆς ἐσχάτης ἐστίν. Τὴν ὀφιομάχον οὖν γνώμην ἀντίταττε, καὶ κάλλιστον ἀγῶνα τοῦτον διάθλησον, καὶ σπούδασον στεφανωθῆναι, κατὰ τῆς τοὺς ἄλλους ἅπαντας νικώσης ἡδονῆς, καλὸν καὶ εὐκλεᾶ στέφανον, ὃν οὐδεμία πανήγυρις ἀνθρώπων i) ἐχώρησε.

NO-

f) Sic pro ἀρχαῖαι MS. Med.

g) Nescio an non melius reponitur ἐσθήτων. cum splendidus vestitus nonnullis aliquid ad felicitatem conferre videatur.

igitur illam efficiunt, comparantur, per fraudem omnem; aurum, argentum, gloria, honores, magiſtratus, materiae ſenſibilium, *(veſtium)* et ſedentariae artes: et quaecunque aliae voluptatem ſunt efficientes, variae quidem illae, quaeque animae nocent. Maleficia autem non ſine fraude extrema ſunt. Oppone igitur animum ophiomachum, et egregium hoc certamen certa, et ſtude coronari contra omnes alios vincentem voluptatem, pulchra et inſigni corona, quam nulla hominum celebritas capere (donare) potuit.

SA-

h) *ἀδικοῦσαι τὴν ψυχὴν*, ſic ex Turnebo in margine repoſui. (Editi reliqui habent: *ἀδικούμεναι ἡδονήν.*)

i) forte *ἐχαρίσατο*, vt et in Marg. Codicis Paris. annotatur.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ

ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ ΤΡΙΤΑΙ

ΤΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ.

SACRARVM LEGVM

ALLEGORIARVM

POST SEX DIERVM OPVS.

LIBER III.

*) Καὶ a) ἐκρύβη ὅ, τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. Δόγμα εἰσηγεῖται διδάσκον, ὅτι ὁ φαῦλος b) φυγάς ἐστιν. c) ἡ γὰρ πόλις οἰκεία τῶν σοφῶν, ἡ ἀρετή· ταύτης ὁ μὴ δυνάμενος μετέχειν, ἀπελήλαται πόλεως, d) ἧς ἀδυνατεῖ μετέχειν ὁ φαῦλος. ἀπελήλαται ἄρα καὶ πεφυγάδευται μόνος ὁ φαῦλος. Ὁ δ' ἀρετῆς φυγὰς εὐθὺς ἀποκέκρυπται θεοῦ· εἰ γὰρ ἐμφανεῖς οἱ σοφοὶ θεῷ, ἅτε ὄντες αὐτῷ φίλοι, δῆλον ὡς ἀποκρύπτονται καὶ καταδύονται πάντες οἱ φαῦλοι, ὡς ἂν ἐχθροὶ καὶ δυσμενεῖς ὄντες ὀρθῷ λόγῳ. Ὅτι μὲν οὖν ἄπολις καὶ ἄοικος ὁ φαῦλός ἐστι, μαρτυρεῖ ἐπὶ τοῦ δασέος καὶ ποικίλου τὴν κακίαν Ἡσαῦ, e) ὅτε φησὶν, Ἦν δὲ Ἡσαῦ εἰδὼς κυνηγεῖν; ἀγροῖκος. οὐ γὰρ πέφυκεν ἡ τῶν f) πα-

*) In omnibus Codd. (etiam in Cod. A.) opuſculum hoc inſcribitur ἀλληγορία δευτέρα, ideo ſcil. quia praecedens liber, qui eſt reuera ſecundus, rarius in Codd. MSS. legitur, et in paucis illis in quibus conſpicitur, (in quorum numero Cod. Med. XX. Plut. X. referente Bandinio. T. I. Biblioth. Med. p. 488. P.) ſcribitur cum hoc titulo: ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν. Non dubitaui autem pro δευτέρα reponere τρίτη, cum ratione materiae Tertium ſit hoc opuſculum, et praecedens recte ex ordine ſequatur, tum quod ita citetur a Iohanne illo inedito in ſacris parallis MS. titulo: περὶ ἀπληστίας· ἐκ τοῦ Γ. τῆς τῶν ἱερῶν ἀλληγορίας, qui locus exſtat in editis Philonis p. 91. In eodem codice tit. περὶ τοῦ ἀκατάληπτον εἶναι θεόν, ſententia citatur ἐκ τοῦ Γ. τῆς τῶν νομῶν ἀλληγορίας, quae iam legitur, p. 69. Item tit. περὶ τοῦ ἄφευκτον εἶναι τὸν θεὸν, fragmentum adducit ἐκ τῆς Γ. τῶν νομῶν ἱερῶν ἀλληγορίας, quod extat apud Philon. p. 61. (nobis p. 246.) Vide

Et absconderunt se Adam, et uxor eius a facie domini Dei in medio arboris paradisi. Hic introducit dogma, quo docemur, omnem malum esse exulem: si enim ciuitas sapientum propria, virtus ipsa est, in hanc quisquis admitti nequit, exulat, et nemo malus vnquam in eam admitti potest: ergo solus malus hinc pellitur et exulat. Virtutis autem exul statim abscondit se a Deo: nam si sapientes manifesti sint Deo, vtpote amici eius, liquet abscondi malos et latitare tanquam inimicos hostesque rectae rationis: esse autem quemque malum exulem carereque domicilio testatur scriptura, dum de illo hirsuto et vitiis vario Esau loquitur: *Erat autem Esau gnarus venandi, et ruri degebat:* Neque enim malitia affectibus obsequens ita comparata est, vt virtutis vrbem incolat,

Vide etiam nostrum p. 75. opusculum hoc continet Commentar. in Geneseos C. III. a ver. 8—18. quae enim scripsit Philo in septem priores versus iam desiderantur. (Habetur in Bibliotheca Medicea tertius hicce allegoriarum libellus in Cod. X. Plut. XX. et Cod. XI. Plut. LXIX sed mancus, de quibus vid. *Bandini* Bibl. Medic: Catal. In Cod. A. hoc opusculum circa finem demum Nr. μγ. apparet. Commentarium vero Philonis in C. 3, 1—7. deperditum esse, facile cum *Hornemanno* Spec. II. p. 116. crediderim. P.)

a) textus sacer ἐκρύβησαν, et ita quoque noster infra p. 61.

b) Noster Stoicorum partes hic, vt alibi etiam, sequitur. Cicero Parad. 4. vid. Stobaei Eclog. Eth. p. 180.

c) MSS. εἰ. (Cod. A. εἰ habet, superscripto ἡ. P.)

d) Ad argumenti formam melius scribi posset: ἀρετῆς δὲ. Sic enim integer syllogismus perficeretur.

e) Cod. A. et Editi ὅτι. P.

f) παθῶν g) θεραπευτικὴ κακία τὴν ἀρετῆς πόλιν οἰκεῖν, ἀγροικίαν καὶ ἀπαιδευσίαν μετὰ πολλῆς ἀγνωμοσύνης h) μεταδιώκουσα. Ὁ δέ γε σοφίας μεστὸς Ἰακὼβ, καὶ πολίτης ἐστὶ, καὶ i) οἰκίαν τὴν ἀρετὴν κατοικεῖ. Φησὶν οὖν περὶ αὐτοῦ, Ἰακὼβ δὲ ἄπλαστος ἄνθρωπος οἰκῶν οἰκίαν. Παρ' ὃ καὶ αἱ μαῖαι, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θεὸν, ἐποίησαν k) ἑαυταῖς οἰκίας. αἱ γὰρ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν θεοῦ μυστηρίων, ὅπερ ἐστὶ ζωογονεῖν τὰ ἄρσενα, οἰκοδομοῦσι τὰ ἀρετῆς πράγματα, οἷς καὶ ἐνοικεῖν προήρηνται. Διὰ μὲν δὴ τούτων ἐπιδέδεικται l) πῶς ὁ μὲν φαῦλος ἄπολίς τέ ἐστι καὶ ἄοικος, φυγὰς ἀρετῆς ὤν· ὁ δὲ σπουδαῖος καὶ πόλιν ἔχειν καὶ οἶκον σοφίαν κεκλήρωται.

Ἴδωμεν δὲ ἑξῆς, πῶς καὶ ἀποκρύπτεσθαί τις m) θεοῦ λέγεται. εἰ δὲ μὴ ἀλληγορήσειέ τις, ἀδύνατον παραδέξασθαι τὸ προκείμενον· n) πάντα γὰρ πεπλήρωκεν ὁ θεὸς, καὶ διὰ πάντων o) διελήλυθεν, καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν ἑαυτοῦ. ποῖον p) γάρ τις τόπον ἐφέξει, ἐν ᾧ οὐχὶ θεός ἐστι; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις λέγων, Ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ. καὶ q) πάλιν· ὧδε ἐγὼ ἕστηκα πρὸ τοῦ σε. πρὸ γὰρ τοῦ παντὸς γενητοῦ ὁ θεός ἐστι, καὶ ἔσται πανταχοῦ· ὥστε οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀποκρύπτεσθαι. Καὶ τί θαυμάζομεν; τῶν γὰρ γενομένων τὰ συνεκτικώτατα, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο, ἐκφεύγειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι δυνηθείημεν· οἷον, γῆν φυγέτω τις, ἢ ὕδωρ,

f) Sic MSS. (quibus et Cod. A. accedit) pro ἠθῶν in Editis.

g) MSS. (et Cod. A.) θηρατική. In praetermissis Mangeius obseruat Ier. Markland. ex coniectura, ἠδέων θηρατικὴ mutasse, et sic Philonem scripsisse se nullum dubitare.

h) sic MSS. Editi (et Cod. A.) διώκουσα.

i) sic MSS. quibus etiam suffragatur textus facer Gen. 25, 25. (Editi consentiente cod. A. οἰκείαν)

k) MSS. et Turnebus in Margine, pro ἑαυτὰς, Editor. (et Cod. A.)

l) sic pro ὅτι πᾶς MSS. (Cod. A. πᾶς, omisso ὅτι. P.)

colat, quippe quae rusticitatem er ruditatem cum summa insipientia sectatur. At ille sapientia plenus Iacob et ciuis est, et pro domo virtutem inhabitat: de quo mox subiicitur: *Iacob autem vir simplex domum habitabat. Ideo et obstetrices quoniam timebant Deum, fecerunt sibi domos.* Illae enim dum scrutantur occulta Dei mysteria, quod est *conseruare viuos masculos*, aedificant virtutis opera, in quibus habitare elegerunt. Atque ita iam demonstratum est, quomodo malus ciuitate domoque careat, cum a virtute exulet. Qui vero virtute ornatur, ei pro ciuitate et domo obtigisse sapientiam.

Nunc videamus deinceps, quomodo dicatur aliquis absconditus a Deo. Quod nisi per allegoriam accipiamus, nequaquam potest intelligi. Nam Deus implet omnia et penetrat omnia, nihil omnino relinquens se ipso vacuum: et quem locum occupabis, in quo non sit Deus? attestante nobis alibi propheta his verbis: *Deus in coelo supra, et in terra infra, nec est alius praeter ipsum.* Et rursum: *Hic ego steti, antequam tu.* Deus enim omni creatura est antiquior, et vbique erit: itaque nemo potest se ab eo abscondere: et quid mirum? quando etiam rerum elementa, quicquid nobis contigerit, effugere latereque non possumus: aut effugiat quispiam terram, aquam, aerem, coelum, vel mundum hunc vni-

 uer-

m) MSS. (quibus accedit Cod. A.) θεόν, forte ita scripsit Auctor, cuius constructionis exempla plura sunt apud ipsum.

n) haec citantur a Ioh. Damasc. parall. S. p. 303. tit. περὶ τȣ̃ ἄφευκτον εἶναι τὸν θεόν.

o) Sic MSS. Ioh. Damasc. ib. διῆλθε. (Turn. in marg. διελήλυτε. Editi et Cod. A. διεληλύθει. P.)

p) Editi et Cod. A. δὲ. P.

q) Cod. A. et Editi sic distinguunt et scribunt: πάλιν ὧδε· ἕστηκα etc. P.

ὕδωρ, ἢ ἀέρα, ἢ οὐρανὸν, ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον. Ἀνάγκη γὰρ ἐν τούτοις περιέχεσθαι· οὐ γὰρ ἔξω γέ τις τοῦ κόσμου φεύγειν δυνήσεται. Εἶτα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, μηδὲ τὸν κόσμον αὐτὸν δυνάμενός τις ἀποκρύπτεσθαι, τὸν θεὸν ἂν r) ἰσχύσειε λανθάνειν; οὐδαμῶς. Τί οὖν τὸ ἐκρύβησαν; ὁ φαῦλος δοκεῖ εἶναι τὸν θεὸν ἐν τόπῳ, μὴ περιέχοντα, ἀλλὰ περιεχόμενον. οὗ χάριν καὶ οἴεται ἀποκρύπτεσθαι· ὡς κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος οὐκ ὄντος τοῦ αἰτίου, καθ' ὃ φωλεύειν διέγνωκεν. Ἔστι δὲ οὕτως ἐκδέξασθαι. ἐν τῷ φαύλῳ ἡ ἀληθὴς περὶ θεοῦ δόξα ἐπεσκίασται καὶ s) ἀποκρύπτεται· σκότους γὰρ πλήρης ἐστὶ, μηδὲν ἔχων ἐναύγασμα θεῖον, ᾧ τὰ ὄντα περισκέψεται. ὁ δὲ τοιοῦτος πεφυγάδευται θείου χοροῦ, καθάπερ ὁ λεπρὸς καὶ γονοῤῥυής. ὁ μὲν θεὸν καὶ γένεσιν, ἀντιπάλους φύσεις δύο χρωμάτων t) ὄντων ἀγαγὼν εἰς ταὐτὸ ὡς αἴτια, ἑνὸς ὄντος αἰτίου τοῦ δρῶντος. ὁ δὲ γονοῤῥυὴς, ἐκ κόσμου πάντα καὶ εἰς κόσμον ἀνάγων, ὑπὸ θεοῦ δὲ μηδὲν οἰόμενος γεγονέναι, u) Ἡρακλειτείου δόξης ἑταῖρος, κόρον καὶ y) χρησμοσύνην z) καὶ ἓν τὸ πᾶν καὶ πάντα a) ἀμοιβῇ εἰσάγων. Διό φησι καὶ ὁ θεῖος λόγος, Ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς ἁγίας ψυχῆς πάντα λεπρὸν, καὶ πάντα γονοῤῥυῆ, καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐν ψυχῇ, ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ· καὶ τοὺς θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένους τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς, καὶ b) πόρνους, τὴν ἑνὸς ἀρχὴν ἀποδιδράσκοντας, οἷς ἄντικρυς ἀπείρηται εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ φοιτᾶν. οἱ δέ γε σοφοὶ λογισμοὶ, οὐχ οἷον ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανεῖς εἶναι γλίχονται. Οὐχ

ὁρᾷς

r) Cod. A. ἰσχύσηε. P.
s) Cod. A. ἀποκρύπτεσθαι. P.
t) forte ὄντως
u) Cum reliqui Philosophi plura rerum principia ponerent, Heraclitus eiusque sequaces vnum solummodo, ignem scil. statuebant. Plato in Cratylo, p. 187. Diog. Laert. L. IX. seg. 7. de Heraclito Plutarch. de Plac. Philos. I 3. Cicero. L. III de nat. Deor c. 35.
y) Lux his affertur a nostro infra. p. 839. vid. etiam Plut. de El apud Delphos p. 385. c.

uerſum: in his enim contineamur neceſſe eſt. Certe extra mundum nemo fugere poteſt. Et poterit aliquis abſcondi a Deo, cum nec mundum nec partes eius effugere valeat? minime gentium. Quid eſt igitur illud, *Abſconderunt ſe?* Malus quiuis putat eſſe Deum in loco, nec continere, ſed contineri: ideoque putat ſe abſcondi: tanquam Deus ſumma cauſa abſit ab ea parte, in quam ipſe illatebrare ſe decreuit. Id vero ita poteſt intelligi. In malo homine opinio de Deo vera obſcuratur celaturque: eſt enim plena tenebris, nullam habens illuſtrationem diuinam, per quam res conſpiciat: talis autem a diuino choro exulat, tanquam leproſus et laborans profluuio ſeminis: alter, Deum et creaturam, contrarias naturas diuerſi coloris, in idem cogens ut cauſas, cum vnica ſit cauſa efficiens: alter gonorrhoicus, ex mundo, et in mundum ducens omnia, nihil factum a Deo exiſtimans, Heracliti opinionis ſectator, ſatietatem indigentiamque introducens, et vnum omne, et omnia viciſſitudinem eſſe docens. Quapropter diuina lex ait: *Eiiciant ſancti anima omnem leproſum, et omnem qui ſemine fluit, et omnem pollutum in anima tam maſculum quam foeminam eosque quibus attrita exectaque ſunt animae genitalia, ſcorta quoque* vnius dominationem fugientia, quibus diſerte interdictum eſt *ne concionem Dei frequentent.* At ſapientes cogitationes tantum abeſt vt abſcondantur, vt manifeſtae eſſe cupiant. Non vides quod Abraham ſtabat *adhuc* coram domino, et accedens ait,

 Ne

z) vid. locum inſignem Ariſtot. de mundo c. 5. et de Phyſ. And. L. I. c. 2. et de Gen. L. I. c. 1. Sic etiam Linus in Excerptis Grot. p. 151.

a) forte ἀμοιβὴν. Ita enim Diog. Laert. de Heraclito agens. L. 9. §. 8. πυρὸς ἀμοιβὴν τὰ πάντα. Euſeb. quoque ſic ſcribit de praep. Evang. L. XIV. c. 3. ἀμοιβὴν γὰρ εἶναι τὰ πάντα· Ier Markland reponit· πᾶν τὸ ἓν ἀμοιβῇ εἰσάγων. Et vniuerſum vnum, viciſſim inducens.

b) melius τοὺς ἐκ πόρνης

ὁρᾷς ὅτι Ἀβραὰμ ἔτι ἦν ἑστηκὼς c) ἐν τόπῳ κυρίου; καὶ ἐγγίσας εἶπε, Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, τὸν ἐμφανῆ σοι καὶ γνώριμον, μετὰ τοῦ φεύγοντος σε καὶ ἀποδιδράσκοντος. οὗτος μὲν γὰρ ἀσεβὴς· δίκαιος δὲ ὁ ἑστηκὼς ἐναντίον σου καὶ μὴ φεύγων. σὲ γὰρ, ὦ δέσποτα, τιμᾶσθαι δίκαιον μόνον. οὐχ ὥσπερ δὲ ἀσεβὴς, οὕτω καὶ εὐσεβής d) τις εὑρίσκεται. ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ δίκαιος, οὗ χάριν φησὶ, Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς. e) Ἀξίως γὰρ οὐδὲ εἷς τὸν θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον. ὁπότε γὰρ οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται, ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ οἷόν τε τούτους· πῶς οὐκ ἀδύνατον θεὸν ἀμείψασθαι ἢ ἐπαινέσαι κατὰ τὴν ἀξίαν τὸν τὰ ὅλα συστησάμενον ἐκ μὴ ὄντων; πᾶσαν γὰρ ἀρετὴν παρέχει. Τρεῖς οὖν καιροὺς, ὦ ψυχὴ, τουτέστι τὸν τριμερῆ χρόνον, σύμπασα ἐμφανὴς αἰεὶ γίνου θεῷ, μὴ τὸ θῆλυ αἰσθητὸν πάθος ἐφελκομένη, ἀλλὰ τὸν ἀνδρεῖον καὶ καρτερίας ἀσκητὴν λογισμὸν ἐκθυμιῶσα. Τρισὶ γὰρ καιροῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆναι πᾶν ἀρσενικὸν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ὁ ἱερὸς λόγος προστάττει. Διὰ τοῦτο καὶ Μωσῆς ὅταν ἐμφανὴς καθέστηκε θεῷ, φεύγει τὸν διασκεδαστὴν τρόπον Φαραὼ, ὃς αὐχεῖ λέγων μὴ εἰδέναι τὸν κύριον. Ἀνεχώρησε γὰρ, φησι, Μωϋσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ, καὶ κατῴκησεν ἐν γῇ Μαδιὰμ, f) τῇ κρίσει g) τῆς φύσεως πραγμάτων, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ φρέατος, ἐκδεχόμενος τί ὁ θεὸς ἀνομβρήσει πότιμον τῇ διψώσῃ καὶ ποθούσῃ ψυχῇ τὸ ἀγαθόν. Ἀναχωρεῖ μὲν δὴ ἀπὸ τῆς ἀθέου καὶ ἡγεμονίδος τῶν παθῶν δόξης, Φαραὼ· ἀναχωρεῖ δὲ εἰς Μαδιὰμ, τὴν κρίσιν, ἐξετάζων πότερον ἠρεμητέον αὐτῷ ἐστιν, ἢ δικαστέον πάλιν πρὸς τὸν φαῦλον ἐπ' ὀλέθρῳ αὐτοῦ.

c) Repone ἐναντίον. Ita enim textus S. et noster infra notanter p. 111. Clemens quoque Alex. Strom. 2, 383.

d) τὶς inserui ex MSS.

e) Citantur haec a Ioh. Damasc. tit. περὶ δοξολογίας, ἐκ τοῦ Γ. τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας. Sirac. VII, 30. Ari-

Ne perdas iustum cum impio, manifestum tibi notumque vna cum fugitiuo et proripiente se abs te: hic enim est impius: iustus autem qui stat in conspectu tuo non fugiens: te enim solum, domine, honorari iustum est. Non vero vt impius sic pius quisquam inuenitur, sed satis est si modo iustus sit: quapropter: *Ne perdas iustum cum impio.* Satis digne enim nemo Deum colit, sed iuste tantum: cum enim ne parentibus quidem dignam referre valeamus gratiam, quandoquidem non possumus eis gignendi vicem reddere, an non impossibile est Deo vicem reponere mutuam, aut laudem illo dignam, qui omnia ex nihilo condidit? *Omnem enim virtutem largitur.* Tribus igitur temporibus, o anima, id est, tripartito tempore, tota coram Deo semper compareas, non foemineum ullum affectum tecum trahens, sed virilem fortem exercitatamque rationem ceu suffitum offerens. *Tribus enim anni temporibus comparere omne masculum coram domino Deo Israelis*, sacra lex praecipit. Quamobrem Moses quoque quando manifestus Deo consistit, fugit indolem illam dissipantem, Pharaonem scilicet, qui inflat se quod nesciat Dominum. *Secessit*, inquit, *Moses a facie Pharaonis, et habitauit in terra Madiam*, id est iudicio naturae operum, *seditque super puteum.* Expectans quidnam potabile Deus in sitientem et anhelantem animam depluet. Recedit vero ab impia et affectuum domina opinione, Pharaone, et *secedit in Madiam*, id est, iudicium, deliberans vtrum quiescere satius sit, an cum illo malo contendere ad ipsius interitum. Dispicit autem an non aggressus valeat vincere: et ideo cunctatur,

Aristot. Ethic. L. IX. c. 1. Vid. etiam Platonem de Leg. L. X. p 930.

f) alludit ad Midianis Etymon. דין. Sic enim Hieron. Lib. nom. hebr. *Madian, ex Iudicio.* In Lexico autem Graeco Nomin. hebr. *μαδιαμ ἐνέγκασις ἢ ἀπόκρισις.* Vbi forte legendum, *ἀνάγκασις ἢ κρίσις.*

g) τῶν Cod. A. et Edit. P.

αὐτοῦ. Σκέπτεται δὲ εἰ ἐπιθέμενος ἰσχύσει νικηφορῆσαι παρ᾽ ὃ καὶ h) κατέχεται ὑπομένων, ὡς ἔφην, εἰ ἀναδώσει ὁ θεὸς τῷ i) βαθεῖ καὶ μὴ κούφῳ λογισμῷ, πηγὴν ἱκανὴν ἐπικλύσαι τὴν φορὰν τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, τῶν παθῶν αὐτοῦ. Ἀξιοῦται μέν τοι τῆς χάριτος· στρατευσάμενος γὰρ τὴν στρατιὰν τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς, οὐ παύεται πολεμῶν, πρὶν ἐπιδεῖν πρηνεῖς καὶ ἀπράκτους τὰς ἡδονάς. Οὗ χάριν οὐ φεύγει Μωσῆς ἀπὸ τοῦ Φαραώ, ἀνεπιστρεπτὶ γὰρ ἂν ἀπεδίδρασκεν, ἀλλὰ ἀναχωρεῖ, τουτέστιν ἀνακωχὴν ποιεῖται τοῦ πολέμου, ἀθλητοῦ τρόπον διαπνέοντος καὶ συλλεγομένου τὸ πνεῦμα, μέχρις ἂν ἐγείρας τὴν φρονήσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς συμμαχίαν, διὰ λόγων θείων μετὰ δυνάμεως ἐρρωμενεστάτης ἐπίθηται. Ὁ δὲ Ἰακὼβ, πτερνιστὴς γάρ ἐστι, μεθόδοις καὶ τέχναις τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀκονιτὶ κτώμενος· οὐ γὰρ μετωνόμαστό πω εἰς τὸν Ἰσραήλ· ἀποδιδράσκει τῶν κατὰ Λάβαν πραγμάτων, τουτέστι χρωμάτων καὶ σχημάτων, καὶ συνόλως σωμάτων, ἃ τὸν νοῦν διὰ τῶν αἰσθητῶν τιτρώσκειν πέφυκεν. ii) Ἐπειδὰν γὰρ αὐτὰ νικῆσαι k) παρὼν κατὰ τὸ παντελὲς οὐκ ἠδύνατο, φεύγει, δεδιὼς τὴν πρὸς αὐτῶν ἧτταν· καὶ σφόδρα ἐπαίνων ἄξιος. εὐλαβεῖς γάρ, φησὶ Μωσῆς, l) ποιήσετε τοὺς υἱοὺς τοῦ ὁρῶντος, ἀλλ᾽ οὐ θρασεῖς, καὶ τῶν μὴ καθ᾽ αὐτοὺς ἐρῶντας. Καὶ ἔκρυψεν Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ ὅτι ἀποδιδράσκει. καὶ ἀπέδρα αὐτὸς καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα, καὶ διέβη τὸν ποταμὸν, καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ. Φυσικώτατόν ἐστι τὸ κρύπτειν, ὅτι ἀποδιδράσκει, καὶ μὴ ἀναγγέλλειν τῷ ἠρτημένῳ τῶν αἰσθητῶν m) λογισμῷ Λάβαν. οἷον ἐὰν κάλλος ἰδὼν αἱρεθῇς n) αὐτῷ καὶ μέλλῃς πταίειν περὶ αὐτό, o) φεῦγε λαθὼν ἀπὸ τῆς φαντασίας αὐτοῦ, καὶ μηκέτι ἀναγ-

γει-

h) melius forte κατοικεῖ. vid. Exod. XI, 15.

i) Sic infra 550. βαθεῖ ἤθει et 997. φρονήσει βαθείᾳ, vnde et Hesych. v. κοῦφα, τὰ μὴ βαθέα.

ii) Cod. A. ἐπειδή. P.

k) sic MSS. (etiam Cod. A. et margo Turneb.) Editi παρόν.

tur, expectans, vt dixi, daturusne sit Deus profundo et non leui animo fontem satis largum ad inundandum impetum regis Aegyptii, hoc est, ipsius affectuum. Impetrat tamen gratiam; quippe virtuti militans non cessat a bello, priusquam videat prostratas voluptates et defectas viribus. Quapropter non fugit Moses a Pharaone: alioqui nunquam reuerteretur; sed *secedit*, hoc est inducias belli facit: athletae more paulum respirantis et recolligentis spiritum, donec accitis prudentiae caeterarumque virtutum auxiliis, ratiociniis diuinis cum validissima potentia aggrediatur. Iacob autem, vt supplantator, compendiariis artibus et non sine labore virtutem assecutus, nondum enim Israel appellatus est, *fugit Labanis negotia*, id est colores, figuras, et in vniuersum corpora, quae solent mentem per sensibilia vulnerare. Nam quia adstans non poterat ea deuincere, ab illis vinci metuens mauult fugere, laudandus sane hoc nomine. *Cautos* enim, vt inquit Moses, filios Israelis facietis, non audaces, et rerum ad se minus pertinentium cupidos. *Noluit*, inquit, *aperire Iacob Labani Syro quod fugeret: et fugit tam ipse quam omnia quae iuris eius erant, transmissoque amne perrexit contra montem Galaad.* Rectissimum est cuiuis fugienti id occultare, neque enarrare animo a sensibilibus pendenti, Labani scilicet: quale est, si pulchritudine conspecta captus periclitaris ne offendas ad eam, fuge clam ab eius imaginatione, nihil amplius menti renuncians; hoc est, caue mediteris eam et cogitatione repetas. Nam continuae reminiscentiae conspicuas formas imprimendo laedunt mentem et inuitam concitant. Atque eadem est ratio sensibilium omnium, quaecunque nos attrahunt: in his enim clancularia fuga saluti

l) sic MS. Aug. et Textus Sacer (it. Cod. A.) Editi ποιήσεται

m) melius λογισμῷ·

n) margo Turnebi αὐτὸ P.

o) Editi et Cod. A. φύγε P.

γείλῃς τῷ νῷ· τουτέστι μὴ ἐπιλογίσῃ πάλιν, μηδὲ μελετήσῃς. αἱ γὰρ p) συνεχεῖς ὑπομνήσεις τύπους ἐγχαράττουσι τρανοὺς, βλάπτουσι τὴν διάνοιαν, καὶ ἄκουσαν αὐτὴν προτρέπουσιν. Ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ πάντων τῶν καθ᾽ ἥντινοῦν αἴσθησιν ὁλκῶν. ἐν γὰρ τούτοις σώτειρα ἡ λαθραία φυγή. τὸ δ᾽ ὑπομνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν, κρατεῖ καὶ δουλοῦται βιαίως τὸν λογισμόν. Μηδέποτ᾽ οὖν, ὦ διάνοια, τὸ φανὲν αἰσθητὸν εἰ μέλλεις ἁλίσκεσθαι πρὸς αὐτοῦ, ἀναγγείλῃς ἑαυτῇ, μηδὲ ἀναπολήσῃς αὐτὸ, ἵνα μὴ κρατηθεῖσα κακοδαιμονῇς· ἀλλ᾽ ἄφετος ὁρμήσασα ἀπόδραθι, ἐλευθερίαν ἀτίθασσον δουλείας χειροήθους προκρίνουσα. Διατί δὲ νῦν ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ Ἰακὼβ ὅτι Σύρος ὁ Λάβαν ἐστὶ, φησὶν, Ἔκρυψε δὲ Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον; ἔχει δὲ καὶ τοῦτο οὐ πάρεργον λόγον. Συρία γὰρ ἑρμηνεύεται q) μετέωρα. ὁ ἀσκητὴς οὖν Ἰακὼβ, νοῦς, ὅτε μὲν ὁρᾷ ταπεινὸν τὸ πάθος, περιμένει, λογιζόμενος αὐτὸ νικήσειν κατὰ κράτος. ὅτε δὲ μετέωρον καὶ ὑψαυχενοῦν καὶ ὑπέρογκον, ἀποδιδράσκει τε ὁ νοῦς ὁ ἀσκητὴς πρῶτος, εἶτα καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα μέρη τῆς ἀσκήσεως· ἀναγνώσεις, μελέται, θεραπεῖαι, τῶν καλῶν μνῆμαι, ἐγκράτεια, τῶν καθηκόντων ἐνέργειαι. καὶ διαβαίνει τὸν τῶν αἰσθητῶν ποταμὸν τὸν ἐπικλύζοντα καὶ βαπτίζοντα τῇ φορᾷ τῶν παθῶν τὴν ψυχὴν, καὶ ὁρμᾷ διαβὰς εἰς τὸν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον τὸν r) λόγον τῆς τελείας ἀρετῆς. ὥρμησε γὰρ εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ· ἑρμηνεύεται δὲ μετοικία s) μαρτυρίας· τοῦ θεοῦ μετοικίσαντος τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν κατὰ Λάβαν παθῶν, καὶ μαρτυρήσαντος αὐτῇ μετανάστασιν, ὅτι λυσιτελὴς καὶ συμφέρουσα· καὶ ἀπὸ τῶν ταπεινὴν καὶ χαμαίζηλον ἀπεργαζομένων τὴν ψυχὴν κακῶν, εἰς ὕψος καὶ μέγεθος ἀρετῆς προάγοντος. Διὰ τοῦτο ὁ φίλος τῶν αἰσθήσεων, καὶ κατ᾽ αὐτὰς, ἀλλὰ μὴ κατὰ

p) Haec citantur ab Anton. Lib. 2. ser. 88.

q) forte μετέωρος vt infra p. 456. alludit autem ad hebraeum Syriae nomen, רום quod eleuationem significat, sicut Hieron. etiam docet Lib. Nom. hebr. *Aram excelsus.*

saluti esse solet. Quodsi reminiscaris et renuncies et animo haec reuoluas, superatur animus et in seruitutem redigitur. Quapropter caue, anima, ne vnquam rem sensibilem a qua periculum imminet, tibi ipsa renuncies, neue retractes eam, ne forte succumbens ei fias infelicissima: remissa autem, cum impetu fuge, libertatem ferocem seruituti mansuetae praeferens. Sed cur nunc, quasi Iacob nesciret Labanem Syrum esse, loquitur sic: *Noluit Iacob aperire Labani Syro?* Habet id quoque rationem non praetereundam obiter. Syria sublimis interpretatur; itaque Iacob mens exercita cum videt affectum humilem, non cedit, reputans fore vt vincat egregie. Quando vero videt sublimem et erecta ceruice tumidum, aufugit primum mens exercitata ipsa, deinde singulae eius exercitationis partes, lectiones, meditationes, curationes, rerum honestarum memoria, continentia, officiorum peractio: atque ita *traiicit* rerum sensibilium fluuium, qui inundat et mergit vi affectuum animam, quo traiecto pergit ad altam ac sublimem rationem perfectae virtutis. *Perrexit enim ad montem Galaad,* qui interpretatur migratio testimonii, postquam Deus migrare fecit animam ab affectibus Labanicis, et autoritate sua confirmauit eam migrationem, vt conferentem ipsi ac perutilem, quaeque abducit a malis animam deprimentibus ad celsitudinem virtutis et praeeminentiam. Ideo sensuum amans Laban, eosque magis quam mentem in actionibus suis sequens, indignatur et persequitur, et increpat: *Cur inscio me fugam moliris, ac non potius* in deliciis corporis manes, et sententia, quae res corporis atque externas bona iudicat? Tu vero non

r) Omnino repone λόφον. Quae emendatio a sequentibus abunde confirmari videtur. Hes. v. λόφος, ὕψηλος τόπος, καὶ γῆς ἐπανάστημα. Idem Hes. emendandus in v. ἱπποκομον, et pro λόγον reponendum λόφον. Item in v. κιλίκιοι λόγοι, repone λόφοι.

s) Nomen scil. Galaad deriuatur a גלה et עד.

κατὰ νοῦν ἐνεργῶν Λάβαν, ἀγανακτεῖ, καὶ διώκει, καὶ φησιν· Ἵνα τί κρυφῇ ἀπέδρας, ἀλλ' οὐ παρέμεινας τῇ τοῦ σώματος ἀπολαύσει, καὶ τῷ δόγματι τῷ περὶ σῶμα, καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ κρίνοντι; ἀλλὰ καὶ φεύγων ἀπὸ τῆσδε τῆς δόξης, ἐσύλησάς με καὶ τὸ φρονεῖν, Λείαν τε καὶ Ῥαχήλ· αὗται γὰρ ἡνίκα παρέμενον τῇ ψυχῇ, φρένας ἐνεποίουν ταύτῃ, μεταναστᾶσαι δὲ, ἀμαθίαν καὶ ἀπαιδευσίαν αὐτῇ κατέλιπον. Διὸ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι ἐκλοποφόρησάς με, τουτέστι τὸ φρονεῖν ἔκλεψας. Τί δὲ ἦν τὸ φρονεῖν, ἐξηγήσεται. ἐπιφέρει γὰρ, Καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμαλώτιδας· καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε. Οὐκ ἂν t) ἐξαπέστειλας τὰ μαχόμενα ἀλλήλοις. εἰ γὰρ ἐξαπέστειλας ὄντως καὶ u) ἠλευθέρους τὴν ψυχὴν, περιεῖλες ἂν αὐτῆς τοὺς σωματικοὺς καὶ αἰσθητικοὺς ἅπαντας ἤχους. οὕτω γὰρ ἀπολυτροῦται x) κακῶν καὶ παθῶν διάνοια. Νυνὶ δὲ λέγεις μὲν, ὡς ἐξαποστέλλεις ἐλευθέραν, διὰ δὲ τῶν ἔργων ὁμολογεῖς, ὅτι κατεῖχες ἂν ἐν δεσμωτηρίῳ· εἰ γὰρ μετὰ μουσικῶν καὶ τυμπάνων καὶ κιθάρας, καὶ τῶν καθ' ἑκάστην αἴσθησιν ἡδονῶν προὔπεμπες, οὐκ ἂν ὄντως ἐξαπέστειλας. Οὐ γὰρ μόνον σε, ὦ σωμάτων καὶ χρωμάτων ἑταῖρε Λάβαν, ἀποδιδράσκομεν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ σὰ, ἐν οἷς καὶ αἱ τῶν αἰσθήσεων φωναὶ ταῖς τῶν παθῶν ἐνεργείαις συνηχοῦσι. Μεμελετήκαμεν γὰρ, εἴγε ἀρετῆς ἐσμεν ἀσκηταὶ, μελέτην ἀναγκαίαν, ἣν καὶ Ἰακὼβ ἐμελέτησεν, ἀπολλύναι καὶ διαφθείρειν τοὺς ἀλλοτρίους τῆς ψυχῆς τοὺς θεοὺς τοὺς χωνευτοὺς, θεοὺς οὓς y) ἀπηγόρευκε Μωσῆς δημιουργεῖν. Οὗτοι δ' εἰσὶν ἀρετῆς μὲν καὶ εὐπαθείας διάλυσις, κακίας δὲ καὶ παθῶν σύστασίς τε καὶ πῆξις. τὸ γὰρ χεόμενον διαλυθὲν, αὖθις πήγνυται· λέγει δὲ οὕτως, Καὶ ἔδωκαν Ἰακὼβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, καὶ τὰ

t) Ita MSS. Editi (et Cod. A.) ἐξαπέστειλα. vide gemina his infra 483.

u) Editi ἐλευθερώσας. P.

non contentus ab hac ſententia fugere, praedatus es meam quoque prudentiam, Liam vna cum Rachele. Nam hae quamdiu manſerunt in anima, prudentiam gignebant in ea: nunc poſtquam migrarunt, reliquerunt ibi ruditatem et ignorantiam. Ideo addit, *Cur me ſpoliaſti*, hoc eſt, prudentiam furatus es? Quaenam vero fuit illa prudentia, ipſe indicabit addens: *Et abegiſti filias meas tanquam captiuas: quod ſi indicaſſes mihi, dimiſiſſem te.* Imo non fuiſſes dimiſſurus res tam aduerſas et pugnantes. Nam ſi dimiſiſſes reuera et liberaſſes animam, amouiſſes ab ea ſonos omnes corporeos et ſenſibiles. Sic enim intellectus liberatur a vitiis et ſenſibus. Nunc ais quidem te liberam eam dimittere: re autem ipſa fateris, quod detinueris eam in carcere. Nam ſi eam cum inſtrumentis muſicis, tympanis, citharisque, aliisque ſingulorum ſenſuum voluptatibus deduxiſſes, non vere emiſiſſes. Nec enim te ſolum, o Laban corporum colorumque ſectator, fugimus, ſed etiam tua omnia; inter quae ſenſuum quoque voces actionibus affectuum conſonant. Meditati ſumus enim, ſiquidem virtutem exercemus, meditationem neceſſariam, quam et Iacob ante nos, perdere corrumpereque deos alienos animae; iſtos inquam, *deos fuſiles, quos Moſes, ne faciamus, vetuit.* Hi ſunt virtutis ac bonorum affectuum interitus, malitiae vero et affectuum conſtructio et confirmatio: quod enim liquatur, ſemel diſſolutum conſiſtit denuo; nam ſic legimus: *Et dederunt Iacobo omnes deos alienos quos habebant in ſuis manibus, et inaures quae erant in auribus ſuis: et defodit eas Iacob ſubter terebinthum, quae eſt in Sicimis.* Hi ſunt dii malorum

x) melius κακιῶν. Neque enim Philoni quicquam ſolennius, quam πάθη et κακίας coniungere.

y) additum eſt in Editis οὐκ, ſed deleui fide MSS. (Cod. A. addit οὐκ.)

τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν. z) καὶ κατέκρυψεν αὐτὰ Ἰακὼβ ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν ἐν Σικίμοις· Οὗτοι δ' εἰσὶ τῶν φαύλων θεοί· ὁ δὲ Ἰακὼβ οὐ λέγεται λαμβάνειν, ἀλλὰ κρύπτειν καὶ ἀπολλῦναι. Πάντῃ διηκριβωμένως. ὁ γὰρ ἀστεῖος οὐδὲν λήψεται πρὸς περιουσίαν τῶν ἀπὸ κακίας, ἀλλὰ κρύψει καὶ ἀφανιεῖ λάθρα· Καθάπερ καὶ Ἀβραὰμ τῷ Σοδόμων βασιλεῖ τεχνάζοντι ἀλόγου φύσεως a) ποιήσασθαι ἀντίδοσιν πρὸς λογικὴν, ἵππου πρὸς ἄνδρας, φησὶ b) μηδὲν λήψεσθαι τῶν ἐκείνου, ἀλλ' ἐκτενεῖν τὴν ψυχικὴν πρᾶξιν, ὅπερ διὰ συμβόλου χεῖρα ὠνόμασε, πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον· μὴ γὰρ λήψεσθαι ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος, ἀπὸ πάντων τῶν ἐκείνου, ἵνα μὴ εἴπῃ πλούσιον πεποιηκέναι c) τὸν ὁρῶντα, πενίαν ἀρετῆς τῆς πλουσίας ἀντιδιδούς. Κρύπτεται μὲν ἀεὶ καὶ φυλάττεται τὰ πάθη ἐν Σικίμοις· d) ὠμίασις δὲ ἑρμηνεύεται· ὁ γὰρ πονούμενος περὶ τὰς ἡδονὰς, φυλακτικὸς τῶν ἡδονῶν ἐστιν. ἀπόλλυται δὲ καὶ διαφθείρεται παρὰ τῷ σοφῷ, οὐ πρὸς βραχύν τινα χρόνον, ἀλλ' ἕως τῆς e) σήμερον ἡμέρας, τουτέστιν ἀεί. Ὁ γὰρ αἰὼν ἅπας τῷ σήμερον παραμετρεῖται. μέτρον γὰρ τοῦ παντὸς χρόνου, ὁ ἡμέριος κύκλος. Διὸ καὶ ἐξαίρετον δίδωσι τῷ Ἰωσὴφ, τὰ Σίκιμα, ὁ Ἰακὼβ, τὰ σωματικὰ καὶ αἰσθητικὰ, μετιόντι τὸν ἐν τούτοις πόνον· τῷ δ' ἐξομολογουμένῳ Ἰούδᾳ, οὐχὶ δόσεις, ἀλλὰ

z) καὶ addidi ex MSS. Coll. Nov. et Trin. (adest et in Cod. A.)

a) MSS. Vat. Coisl. et Aug. Editi (cum Cod. A.) πεποιήσασθαι

b) Editi et Cod. A. μηδέ. P.

c) Melius Ἀβραάμ. Sic enim et textus S. licet non diffitendum, quod vox ista pro Israele saepius ponitur, ex Etymi ratione, noster enim passim vocem hebraeam ישראל significare docet τὸν ὁρῶντα τὸν θεόν.

rum hominum: at Iacob non dicitur hos accipere, ſed defodere et abolere penitus: omnino apposite; nam homo bonus nihil ex malitia in emolumentum ſuum capiet, ſed e medio tollet clam et defodiet. Sicut Abraham, cum rex Sodomorum conaretur ei bruta reddere pro rationalibus, equos pro viris, negat ſe *quicquam accepturum ex rebus illius: ſed extenſurum* animae actionem, quam figurate manum nominat, *ad Deum altiſſimum;* nec enim accepturum ſe quicquam ſuum a funiculo vsque ad corrigiam caligae, ne ille diceret prophetam a ſe ditatum, paupertatem cum locuplete virtute commutans. Celantur autem et aſſeruantur ſemper affectus in Sicimis: quae vox interpretatur humerus: nam qui laborat ob voluptates, aſſeruator earum eſt. Apud ſapientem vero corrumpuntur et pereunt, non intra breue tempus, ſed *hodie,* hoc eſt, ſemper. Nam aeuum omne hodierno die metimur; eſt enim totius temporis menſura diurnus ambitus: et ideo Iacob *dat Ioſepho Sicima, tanquam portionem eximiam* res corporeas ſenſibilesque, cum ſe exerceat in talibus, Iudae autem confeſſori, non dona, ſed laudes hymnosque et cantiones, quibus celebretur a ſuis fratribus. Cepit autem Iacob Sicima non a Deo, ſed *arcu gladioque ſuo,* verbis vim ſecandi repugnandique habentibus. Res enim fortuitas ſapiens ſibi

d) Melius ſcribi poſſet, *ὦμος·* Sic quoque emendandus noſter infra p. 423. vid. p. 1074. it. 157. vox hebraea שכם *humerum* denotat. Atqui agnoſcitur tamen vox iſta ab Heſychio v. *ὠμίας.* In lexico graec. nom. hebr. apud Hieron. *Σίκιμα ἀνάπαυσις ἢ ὁμοίωσις.* Ibi omnino reponendum *ὠμίασις,* vel quod malim *ὦμος·* (In Cod. A. ſcribitur *ὠμέασις.* P.)

e) Conſimilia p. 458. Philonem vero ſequitur Origenes de Orat. c. 6. id. Hom. 18. in Ierem. vid. et Comment. in Ioh. p. 420. et Clement. Alex. Cohort. ad Gen. p. 70.

ἀλλὰ f) αἴνεσιν καὶ ὕμνους καὶ θεοπρεπεῖς ᾠδὰς πρὸς τῶν ἀδελφῶν. Τὰ δὲ Σίκιμα ὁ Ἰακὼβ λαμβάνει, οὐ παρὰ θεοῦ, ἀλλ᾽ ἐν μαχαίρᾳ καὶ τόξοις, λόγοις τμητικοῖς καὶ ἀμυντηρίοις. ὑποτάττει γὰρ καὶ τὰ g) δεύτερα ἑαυτῷ ὁ σοφός· ὑποτάξας δὲ οὐ φυλάττει, ἀλλὰ χαρίζεται τῷ πεφυκότι πρὸς αὐτά. Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ τοὺς θεοὺς δοκῶν λαμβάνειν οὐκ εἴληφεν, ἀλλὰ ἀπέκρυψε καὶ ἠφάνισε, καὶ διέφθειρε τὸν αἰεὶ χρόνον ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. Τίνι οὖν ψυχῇ ἀποκρύπτειν καὶ ἀφανίζειν κακίαν ἐγένετο, εἰ μὴ ᾗ ὁ θεὸς ἐνεφανίσθη, ἣν καὶ τῶν ἀποῤῥήτων μυστηρίων ἠξίωσε; φησὶ γάρ, Μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ; Εὖ σῶτερ, ὅτι τὰ σεαυτοῦ ἔργα ἐπιδείκνυσαι τῇ ποθούσῃ τὰ καλὰ ψυχῇ, καὶ οὐδὲν h) αὐτὴν τῶν σῶν ἔργων ἐπικέκρυψαι· τούτου χάριν ἰσχύει φεύγειν κακίαν, καὶ ἐπικρύπτειν καὶ συσκιάζειν, καὶ ἀπολῦναι ἀεὶ τὸ βλαβερὸν πάθος.

Ὃν μὲν οὖν τρόπον φυγάς τέ ἐστιν ὁ φαῦλος καὶ ἀποκρύπτεται θεόν, δεδηλώκαμεν· νυνὶ δὲ σκεψώμεθα ὅπου ἀποκρύπτεται. Ἐν μέσῳ, φησί, τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου· τουτέστι κατὰ μέσον τὸν νοῦν, ὃς καὶ αὐτὸς μέσος ἐστίν, ὡσανεὶ παραδείσου, τῆς ὅλης ψυχῆς. Ὁ γὰρ ἀποδιδράσκων θεὸν, καταφεύγει εἰς ἑαυτόν· δυοῖν γὰρ i) ὄντοιν, τοῦτε τῶν ὅλων νοῦ, ὅς ἐστι θεός, καὶ τοῦ ἰδίου, ὁ μὲν φεύγων ἀπὸ τοῦ καθ᾽ αὐτὸν, καταφεύγει ἐπὶ τὸν συμπάντων. ὁ δὲ νοῦν τὸν ἴδιον ἀπολείπων, ὁμολογεῖ μηδὲν εἶναι τὰ κατὰ k) τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἅπαντα δὲ προσάπτει θεῷ· ὁ δὲ πάλιν ἀποδιδράσκων θεὸν, τὸν μὲν οὐδενὸς αἴτιόν φησιν εἶναι, τῶν δὲ γινομένων ἁπάντων ἑαυτόν. Λέγεται γοῦν παρὰ πολλοῖς, ὅτι τὰ ἐν τῷ

f) Ita MSS. (et Cod. A.) pro ἄνεσιν in Editis. Emendatio etiam confirmatur Iudae nominis etymo, Gen. XLIX, 8. Hier. libr. nom. hebr. *Iuda laudatio s. confessio.* In Lex. vero Graeco, apud eund. Ἰούδας ἐξομολόγησις ἢ ἱκάνωσις κυρίου: vbi pro ἱκάνωσις reponendum videtur αἴνεσις· vid. et Hes. voc. Ἰούδας. et nostrum infra p. 253.

subiicit: subiectasque non asseruat, malens largiri ei qui ad eas est idoneus. Non vides quod nec deos acceperit, quamuis visus accipere, sed *defodit occultauitque, et* longe a se ipso aboleuit in omnia secula? Cuinam igitur animae contigit defodere abolereque vitium, nisi cui Deus apparuit, et quam ineffabilibus arcanis dignatus est? ait enim: *Num celare potero Abraham seruum meum, quae gesturus sum?* Euge seruator, quia tua opera ostendis desideranti res honestas animae, neque illum quicquam tuorum operum celas; ideo valet fugere malitiam, et celare atque tegere, et in sempiternum interimere cupiditates noxias.

Postquam declarauimus quomodo malus omnis exulet, et abscondat se a Deo, consideremus iam, vbinam abscondatur. *In medio*, inquit, *arboris paradisi.* Hoc est in medio intellectu, qui et ipse est tanquam medius paradisi, videlicet totius animae. Nam quisquis a Deo fugit, confugit ad seipsum. Cum enim duo sint animi, alter vniuersalis, qui est Deus, alter suus cuiusque, quisquis a proprio fugit, confugit ad vniuersalem. Talis autem relicto intellectu proprio, fatetur nihil esse intellectum humanum, ad Deum omnia referens: contra, quisquis fugit a Deo, negat eum causam vllius rei, sibi ipsi quicquid fiat tribuens. Multi enim multa loquuntur, quod totus mundus

g) melius τυχηρά.

h) Sic MSS. Col. Nov. (et Cod. A.) Editi αὐτῇ

i) Cod. A. ὄντων. P.

k) forte αὐτὸν

τῷ κόσμῳ πάντα φέρεται χωρὶς ἡγεμόνος l) ἀπαυτοματίζοντα, τέχνας δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα καὶ νόμους καὶ ἔθη, καὶ πολιτικὰ καὶ ἴδια καὶ κοινὰ δίκαια πρός τε ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα, ἔθετο μόνος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. ἀλλ' ὁρᾷς, ὦ ψυχή, τῶν δοξῶν τὸ m) παράλογον. ἡ μὲν γὰρ τὸν ἐπὶ μέρους, τὸν γεννητὸν καὶ θνητὸν ἀπολιποῦσα, τὸν τῶν ὅλων καὶ ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον ἐπιγράφεται n) ὄντως· ἡ δὲ πάλιν θεὸν ἀποδοκιμάζουσα, τὸν μηδ' αὐτῷ βοηθῆσαι ἱκανὸν νοῦν σύμμαχον ἐπισπᾶται πλημμελῶς. Τούτου χάριν καὶ Μωυσῆς φησιν, ὅτι ἐὰν ἐν τῷ διορύγματι εὑρεθῇ ὁ κλέπτης, καὶ πληγεὶς ἀποθάνῃ, οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος· ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ ἐπ' αὐτῷ, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται. Ἐὰν γάρ τις τὸν ἑστῶτα καὶ ὑγιῆ καὶ ὀρθὸν διακόψῃ καὶ διέλῃ λόγον, ὃς θεῷ μόνῳ τὰ πάντα δύνασθαι μαρτυρεῖ, καὶ εὑρεθῇ ἐν τῷ διορύγματι, τουτέστιν ἐν τῷ o) τετρωμένῳ καὶ διῃρημένῳ, ὃς τὸν ἴδιον νοῦν ἐνεργοῦντα οἶδεν, ἀλλ' οὐ θεόν, κλέπτης ἐστί, τὰ ἀλλότρια ἀφαιρούμενος. Θεοῦ γὰρ τὰ πάντα κτήματα· ὥστε ὁ ἑαυτῷ τι προσνέμων, τὰ ἑτέρου νοσφίζεται, καὶ πληγὴν ἔχει παγχάλεπον καὶ δυσίατον, οἴησιν, πρᾶγμα p) ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας συγγενές. τὸν δὲ πλήττοντα παρησύχασεν· οὐ γάρ ἐστιν ἕτερος τοῦ πληττομένου. ἀλλ' ὥσπερ ὁ τρίβων ἑαυτὸν καὶ τρίβεται, q) καὶ ὁ ἐκτείνων ἑαυτὸν καὶ ἐκτείνεται· τήν τε γὰρ τοῦ δρῶντος δύναμιν, καὶ τὸ τοῦ ὑπομένοντος πάθος αὐτὸς ἐκδέχεται. οὕτως ὁ κλέπτων τὰ θεοῦ καὶ r) ἑαυτῷ ἐπιγράφων, ὑπὸ τῆς αὑτοῦ ἀθεότητός τε καὶ οἰήσεως αἰκίζεται. Εἴθε μέντοι πλη-

χθεὶς

l) Fuit ea ſententia Epicureorum inter Graecos, Sadduceorum inter Iudaeos. Neſcio annon melius reponatur, ἀπαυτοματισθέντα. Suidas v. ἀπαυτοματισθεῖσα, οὐκ ἀφ' ἑαυτῆς τελειωθεῖσα, vbi forte pro ἑαυτῆς ſcribi debet αἰτίας.

m) Certe mendoſe. Neque enim fieri poteſt, vt vtraque ſententia ſit abſurda. Ego pro παράλογον mallem reponere διάφορον.

dus ſuopte impetu feratur ſine prouidentia: artes autem, ſtudia, mores, leges, inſtituta priuata publicaque, ius commune hominum, quo erga ſe inuicem et erga bruta vtuntur, humanae tantum mentis eſſe inuenta. Sed vides, o anima, harum opinionum diuerſitatem; altera relicto particulari intellectu vt generationi ac morti obnoxio, vere adſcribit illi vniuerſali tam ingenito, quam incorruptibili omnia. Econtra altera Deum reiiciens, eum qui ne ſeipſum quidem iuvare poteſt animum, praue trahit in auxilium. Ideoque Moſes pronunciat: *Si fur parietis perfoſſor in ipſo facto ictus moriatur, non imputatur caedes; quod ſi exorto ſole fur occiſus ſit, percuſſor quoque morietur reus homicidii.* Nam ſi quis ſtantem illam ac ſanam, rectamque rationem pertundat dirumpatque, quae Deo omnium poteſtatem tribuit et *deprehendatur* in ruptura, id eſt, in illo perforato et diuiſo qui propriae menti plus autoritatis, quam Deo tribuit, is fur eſt res alienas furtim ſubtrahens. Deus enim omnia poſſidet: itaque quisquis ſibi aliquid tribuit, aliena vſurpat ſimulque vulnus accipit grauiſſimum et inſanabile, arrogantiam cognatam ruditati et ignorantiae. Percuſſorem autem reticuit: nec enim eſt alius quam ipſe percuſſus: ſed ſicut is qui ſe ipſe fricat, fricatur quoque: et qui ſe ipſe extendit, extenditur quoque: quippe qui tum agentis vim, tum patientis affectionem in ſe recipit: ſic is, qui furatur res Dei easque ſibi aſcribit, ab impietate ſimul atque arrogantia diſcruciatur: talis vero vtinam percuſſus moriatur, hoc eſt, inefficax perpetuo

 ma-

n) melius δεόντως, opponitur enim τῷ πλημμελῶς.

o) melius forſan τετρημένῳ *perforato.*

p) melius ni fallor, ἀμαθίᾳ καὶ ἀπαιδευσίᾳ.

q) forte κτείνων—κτείνεται ſic enim infra 164.

r) Editi ἑαυτοῦ. Cod. A. ἑαυτῷ P.

χθεὶς ἀποθάνοι, τουτέστιν ἄπρακτος διατελέσειεν· ἧττον γὰρ ἁμαρτάνειν δόξει· τῆς γὰρ κακίας, ἡ μὲν ἐν σχέσει s), ἡ δὲ ἐν κινήσει θεωρεῖται. νεύει δὲ πρὸς τὰς τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκπληρώσεις ἡ ἐν τῷ κινεῖσθαι· διὸ καὶ χείρων τῆς κατὰ σχέσιν ἐστίν. Ἐὰν οὖν ἡ διάνοια ἀποθάνῃ ἡ δοξάζουσα αὐτὴν αἰτίαν τῶν γινομένων, ἀλλὰ μὴ θεὸν, τουτέστιν ἠρεμήσῃ καὶ συσταλῇ, οὐκ ἔστιν αὐτῇ φόνος· οὐκ ἀνῄρηκε τελέως τὸ ἔμψυχον δόγμα, t) τῷ θεῷ τὰς ἁπάσας δυνάμεις u) ἐπιγράφειν. Ἐὰν δὲ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, τουτέστιν ὁ φαινόμενος λαμπρὸς νοῦς ἐν ἡμῖν, καὶ δόξῃ πάντα διορᾷν καὶ πάντα βραβεύειν, καὶ x) μηδὲ ἐκφεύγειν ἑαυτὸν, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται τοῦ ἐμψύχου δόγματος ὃ ἀνεῖλε, καθ' ὃ μόνος αἴτιός ἐστιν ὁ θεὸς, εὑρισκόμενος ἄπρακτος καὶ νεκρὸς ὄντως αὐτὸς, ἀψύχου καὶ θνητοῦ καὶ πλημμελοῦς δόγματος εἰσηγητὴς γεγενημένος. Παρ' ὃ καὶ καταρᾶται ὁ ἱερὸς λόγος τιθέντι ἐν ἀποκρύφῳ γλυπτὸν ἢ χωνευτὸν, ἔργον χειρῶν τεχνίτου· τί γὰρ τὰς φαύλας δόξας, ὅτι ποιός ἐστιν ὁ θεὸς, ὡς καὶ τὰ γλυπτὰ, ὁ y) ἄποιος· ὅτι φθαρτὸς, ὡς τὰ χωνευτὰ, ὁ ἄφθαρτος, ταμιεύεις καὶ θησαυρίζεις, ὦ διάνοια, ἐν σαυτῇ, ἀλλ' οὐκ εἰς μέσον προφέρεις, ἵν' ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν τῆς ἀληθείας z) [ἃ χρὴ διδαχθῇς; οἴει μὲν γὰρ τεχνική τις εἶναι, ὅτι κατὰ τῆς ἀληθείας] ἀμούσους πιθανότητας μεμελέτηκας· ἄτεχνος δὲ ἀνευρίσκῃ, νόσον χαλεπὴν ψυχῆς, ἀμαθίαν, οὐκ ἐθέλουσα θεραπεύεσθαι. Ὅτι δὲ ὁ φαῦλος εἰς τὸν σπουδαῖον νοῦν ἑαυτοῦ καταδύεται, φεύγων a) τὸν ὄντα, b) μαρτυρεῖ Μωσῆς ὁ πατάξας τὸν Αἰγύπτιον, καὶ κρύψας ἐν τῇ ἄμμῳ ὅπερ ἦν, c) συλλογισάμενος τὸν προστατεῖν λέγοντα

s) addunt Editi vt et Cod. A. θεωρεῖται. P.

t) Editi et Codex A. τὸ, θεῷ P.

u) Contextus monet reponere ἐπιγράφον.

x) melius μηδὲν.

y) pro ὁ ἄποιος Cod. A. αἴτιος· P.

maneat: minus enim peccare videbitur. Nam vitium partim in habitu, partim in motu consideratur. Quod autem mouetur, iam ad effectum vergit, ideo peius quam id quod tantum est in habitu: ergo si talis mens moriatur, quae existimat se causam rerum, non Deum, id est, quiescat seque compescat, nulla est caedis actio: nec enim sustulit vivam opinionem illam, quae omnipotentiam Deo tribuit. Quod *si sol oriatur*, id est, clarus intellectus qui nobis inest, et videtur omnia dispicere praeesseque rebus omnibus, ita vt nihil ipsum lateat, *reus erit*, et talionem mortis feret ob viuam opinionem, quam sustulit, asserentem Deum causam rerum omnium: cum ipse deprehendatur inefficax vereque mortuus, et mortuae et caducae erroneaeque opinionis inuentor. Ideoque sacra lex execratur eum, *qui ponit sculptile in abscondito aut fusile, opus manuum artificis:* cur enim prauas opiniones, quod in Deum qualitatis expertem cadat qualitas sicut in sculptilia: et quod corruptibilis sit, sicut fusilia, ille incorruptibilis: reponis, o anima, thesaurizasque intra te, sed grauaris in medium proferre vt a veritatis cultoribus [recte instituaris? putas enim te sapientem esse, quoniam contra veritatem] absurdas probabilitates excogitasti; deprehenderis vero insipiens, grauis animae morbi, ignorantiae, curationem non admittens. Quod autem homo malus in illum dispersum suum animum abscondatur, veritatem fugiens, testis erit Moses, qui *percussum Aegyptium defodit in sabulo*. Conuicit eum qui bona corporis prima dixit, animae bona nihil faciens, et voluptatem finem expetendum iudicans.

z) haec vncinis inclusa restitui ex MSS. Vat. Coisl. et Aug. (Eadem habet et Cod. A.)

a) Sic MS. Aug. pro τὰ ὄντα.

b) Editi et Cod. A. μαρτυρήσει. P.

c) Hes v. συλλογισάμενος· συναγαγὼν τὸν λογισμὸν καὶ θεωρήσας· vbi tamen pro θεωρήσας reponendum forte συμπεράνας. Sic enim Suid. v. συλλογισμὸς·

γοντα τοῦ σώματος, καὶ μηδὲν τὰ ψυχῆς νομίζοντα, καὶ τέλος ἡγούμενον τὰς ἡδονάς. Κατανοήσας γὰρ τὸν πόνον τοῦ τὸν θεὸν ὁρῶντος, ὃν ἐπιτίθησιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ἡ τῶν παθῶν ἡγεμονὶς κακία, ὁρᾷ τὸν Αἰγύπτιον ἄνθρωπον, τὸ ἀνθρώπειον καὶ d) ἐπίκαιρον πάθος, τύπτον καὶ αἰκιζόμενον τὸν ὁρῶντα. Περιβλεψάμενος δὲ τὴν ὅλην ψυχὴν ὧδε κἀκεῖσε, καὶ μηδένα ἰδὼν e) ἑστῶτα, ὅτι μὴ τὸν ὄντα θεὸν, τὰ δ' ἄλλα κλονούμενα καὶ σαλευόμενα, πατάξας καὶ συλλογισάμενος f) τὴν φιλήδονον, κρύπτει ἐν τῷ σποράδι καὶ g) πεφορημένῳ νῷ, ὃς συμφυΐας καὶ h) γνώσεως τῆς πρὸς τὸ καλὸν ἐστέρηται. οὗτος μὲν ἀποκέκρυπται εἰς αὐτόν. ὁ δὲ ἐναντίος τούτῳ, φεύγει μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, καταφεύγει δ' ἐπὶ τὸν τῶν ὄντων θεόν. Διὸ καί φησιν, Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω, καὶ εἶπεν, ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, οὓς ἐβουλόμεθα μὲν περιλαβεῖν καὶ i) περιαθρῆσαι, ἄπληστοι τῶν ἀρετῆς ὄντες ἐρώτων, ἀδυνατοῦμεν δὲ πλοῦτον ἀναμετρῆσαι θεοῦ. Ἀλλ' ὅμως χάρις τῷ φιλοδώρῳ, ὅτι οὕτω σπέρματα ἐν ψυχῇ βαλέσθαι φησὶ τηλαυγῆ καὶ λαμπρὰ καὶ δι' ὅλων νεαρά, ὡς τοὺς ἀστέρας ἐν οὐρανῷ. Οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται k) τῷ ἐξήγαγεν αὐτὸν, τὸ ἔξω; τίς γὰρ ἔνδον ἐξάγεται; ἀλλὰ μήποτε ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐξήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξωτάτω χωρίον, οὐκ εἰς τι τῶν ἐκτὸς, ὃ δύναται ὑπ' ἄλλων περιέχεσθαι. Ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ θαλάμου ἐκτὸς μέν ἐστιν ὁ ἀνδρὼν, l) ἐντὸς δὲ ὁ αὐλὼν, καὶ ἡ αὔλειος ἐκτὸς μὲν τῆς αὐλῆς, εἴσω δὲ τοῦ πυλῶνος· οὕτω καὶ ἐπὶ ψυχῆς δύναται τὸ ἐκτός τινος ἐντὸς εἶναι τοῦ ἑτέρου. Οὕτως οὖν ἀκουστέον, τὸν νοῦν

εἰς

d) melius ἐπίκηρον.

e) Eadem alibi de Deo ſcribit noſter p. 290. 1052. 601. Philonem ſequitur Clem. Strom. I. 418. confer Strom. 2. p. 456. et doctiſſimi Editoris notas in locum.

f) Cod. A. τὸν P.

g) neſcio an non melius reponi poteſt συμπεφορημένῳ

Cum enim animaduertiſſet *laborem videntis Deum*, impoſitum ei a rege Aegypti, hoc eſt, ab affectuum duce malitia, *vidit hominem Aegyptium*, humanam et pernicioſam affectionem, quae pulſabat caedebatque videntem. Cumque *circumſpexiſſet* totam animam *hac et illac*, nec *vidiſſet quenquam* ibi ſtare praeter verum Deum, caetera vero in agitatione iactationeque, percuſſum conuictumque voluptatis amatorem defodit in intellectu diſperſo et confuſo, qui cum honeſtate nullam habent cognationem. Hic in ſeipſum abditur: at huic contrarius a ſe ipſo fugiens confugit ad Deum rerum omnium. Ideo dicit ſcriptura: *Eduxit eum foras et dixit: ſuſpice in coelum, et dinumera ſtellas*, quas vellemus quidem comprehendere et circumſpicere, quippe cum ſimus amatores virtutis inſatiabiles: ſed impoſſibile eſt nobis permetiri Dei diuitias. Nihilominus gratias agimus benigno Deo, qui ſic ſe immiſiſſe dicit in animam ſemina praeclara, ſplendida, perpetuoque vigentia, ſicut *ſtellas in coelo*. Non temere autem addit, *Eduxit eum foras*? Quis enim intro educitur? ſed fortaſſe, quod dicit, tale eſt. Eduxit eum in extimam regionem, non in aliquem externum locum, qui poteſt contineri ab alio. Sicut enim in aedibus intimo conclaui matronali exterior eſt ea pars, in qua viri verſantur, intus vero conclaue; item aula exterius atrium, intra vero veſtibulum: ſic et in anima aliud alio poteſt eſſe exterius. Sic igitur intelligendum: *mentem eduxit* in extima. Quid enim proderat homini reliquiſſe corpus, et ad ſenſum confugere, quid

h) MS. Coisl. *συγγνώσεως*, forte errore librarii pro *συγγενείας*. Melius forſan *ἑνώσεως*, ſic p. 228.

i) Sic Turnebus in margine et MSS. Editi (et Cod. A.) *περιαθροῖσαι*. Ni forte reponas *περιαριθμῆσαι*. De ſtellarum enim numero agitur.

k) Cod. A. *τὸ*. P.

l) Sic Mangeius. Editi et Cod. A. *ἐκτὸς*. Quam lectionem et ipſe Mangeius in pratermiſſis meliorem cenſet. P.

εἰς τὸ ἐξώτατον ἐξήγαγε· τί γὰρ ὄφελος ἦν καταλιπεῖν αὐτὸν τὸ σῶμα, καταφυγεῖν δὲ ἐπ᾽ αἴσθησιν; τί δὲ αἰσθήσει μὲν ἀποτάξασθαι, λόγῳ δὲ ὑποσεῖλαι m) τὸ γεγονός; χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα νῦν ἐξάγεσθαι καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ ἀφίεσθαι, πάντων ὑπεκςῆναι σωματικῶν ἀναγκῶν, αἰσθητικῶν ὀργάνων, n) καταλόγων σοφιςικῶν, πιθανοτήτων, τὰ τελευταῖα καὶ ἑαυτῦ. Δι᾽ o) ὃ καὶ ἐν ἑτέροις αὐχεῖ λέγων, Κύριος ὁ θεὸς τῦ ὐρανῦ, καὶ ὁ θεὸς τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με p) ἐκ τῦ οἴκυ τῦ πατρός μου· ὐ γάρ ἐςι κατοικῦντα ἐν σώματι καὶ τῷ θνητῷ γένει, δυνατὸν θεῷ συγγενέσθαι, q) ἀλλὰ τὸν ἐκ τῦ δεσμωτηρίυ θεὸς διαῤῥύεται. Οὗ ἕνεκα καὶ ἡ τῆς ψυχῆς χαρά, Ἰσαάκ, ὅταν ἀδολεσχῇ καὶ r) ἰδιάζῃ θεῷ, ἐξέρχεται, ἀπολείπων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἴδιον νῦν. Ἐξῆλθε γάρ, φησιν, Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δείλης· καὶ Μωσῆς δὲ ὁ προφητικὸς λόγος φησίν, Ὅταν ἐξέλθω τὴν πόλιν, τὴν ψυχήν· πόλις γάρ ἐςι καὶ αὕτη τῦ ζώυ, νόμυς διδῦσα καὶ ἔθη· ἐκπετάσω τὰς χεῖρας, καὶ ἀναπετάσω καὶ ἐξαπλώσω πάσας τὰς πράξεις θεῷ, μάρτυρα καλῶν καὶ ἐπίσκοπον ἑκάςης. ὐ κακία s) κρύπτεσθαι t) ὐ πέφυκεν, ἐξαπλῦσθαι δὲ καὶ φανερῶς ὁρᾶσθαι. Ὅταν μέντοι διὰ πάντων ἡ ψυχὴ καὶ λόγων καὶ ἔργων ἐξαπλωθῇ καὶ u) ἐκθειασθῇ, παύονται τῶν αἰσθήσεων αἱ φωναί, καὶ πάντες οἱ ὀχληροὶ καὶ δυσώνυμοι ἦχοι. Φωνεῖ γὰρ καὶ καλεῖ τὸ μὲν ὁρατὸν τὴν ὅρασιν ἐφ᾽ ἑαυτό, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ ἀτμός, τὴν ὄσφρησιν, καὶ συνόλως τὸ αἰσθητὸν τὴν αἴσθησιν ἐφ᾽ ἑαυτὸ προσκαλεῖται. Ταῦτα δὲ πάντα παύεται, ὅταν ἐξελθῦσα τὴν ψυχῆς x) πόλιν ἡ διάνοια, θεῷ τὰς ἑαυ-

τῆς

m) Ier. Markland recte reponit, τῷ γεγωνῷ *sermone proiato.*

n) forte εὐλόγων καί.

o) Cod. A. ὅν. P.

p) ἐκ τῦ οἴκυ restitui ex MSS. Vat. et Coll. nou. vt etiam textu Sacro, (quibus accedit Cod. A.)

q) melius ἀλλ᾽ ὅν.

quid ſenſui valedicere, et voci ſeſe ſubmittere? mens enim quae educitur, et in libertatem aſſeritur, recedat ab omnibus corporeis neceſſitatibus, inſtrumentis ſenſitiuis, ratiocinationibus ſophiſticis et probabilibus, denique a ſe ipſa: quapropter alibi gloriatur, dicens: *Dominus Deus coeli et Deus terrae, qui deſumpſit me e domo patris mei:* impoſſibile eſt enim habitantem in corpore et mortali genere, Deo appropinquare, ſed eum ſolum, quem Deus eruit ex hoc carcere: quamobrem et Iſaac ille gaudium animae, meditaturus et priuatim acturus cum Deo egreditur, relicto ſe ipſo menteque propria. *Egreſſus eſt,* inquit, *Iſaac in campum* vt meditaretur ſub veſperam. Moſes quoque propheta dicit: *cum egreſſus fuero ciuitatem,* id eſt, animam (nam haec quoque eſt animantis ciuitas, mores legesque praeſcribens) *extendam manus,* extendam et explicabo meas actiones Deo, teſtem inſpectoremque ſingularum inuocando, quem malitia nequit latere ſed coram ipſo explicatur et conſpicitur. Cum igitur anima in omnibus ſermonibus ac operibus ſemet explicauit et Deo totam conſecrauit, ceſſant voces ſenſuum, omnesque infauſti ſoni atque turbulenti: inclamat enim et ad ſeipſum vocat, viſibile quidem viſum, vox autem auditum, et vapor odoratum, et in vniuerſum ſenſibile quodque ſuum ſenſum inuitat: haec autem omnia quieſcunt, cum mens *egreſſa* animae *ciuitate,* meditationes actionesque ſuas refert ad Deum. *Sunt enim manus Moſis graues:* nam cum hominis mali actiones ſubuentaneae leuesque ſint, merito ſapientis graues habentur, immobiles nec facile concuſſae: ideoque

r) Sic MSS. et Turneb. in Margine (accedente Cod. A.) pro ἰάζῃ in Edit.

s) forte ἀποκρύπτεσθαι

t) Sic MSS. Editi (et Cod. A.) ἐκπέφυκεν omiſſo ὀκ.

u) Melius, vt videtur, ἐκπετάσθῃ, ſupra enim legitur, ἐκπετάσω—ἐξαπλώσω.

x) vid. textum S. Exod. IX, 29.

τῆς πράξεις καὶ διανοήσεις y) ἀνάψῃ. Καὶ γάρ εἰσιν αἱ χεῖρες Μωσεῖ βαρεῖαι· ἐπειδὴ γὰρ αἱ τοῦ φαύλου πράξεις z) ἄνεμοί τε καὶ κοῦφοι, γένοιντ' ἂν αἱ τοῦ σοφοῦ βαρεῖαι καὶ ἀκίνητοι, οὐδ' a) εὐσάλευτοι· παρ' ὃ καὶ στηρίζονται ὑπό τε Ἀαρὼν, τοῦ λόγου, καὶ Ὢρ, ὅ ἐστι φῶς. Οὐδὲν aa) τῶν πραγμάτων φῶς ἐναργέστερόν ἐστιν ἀληθείας. Βούλεται οὖν διὰ συμβόλων σοι παραστῆσαι, ὅτι αἱ τοῦ σοφοῦ πράξεις στηρίζονται ὑπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων, λόγου τε καὶ ἀληθείας· διὸ καὶ Ἀαρὼν ὅταν τελευτᾷ, τουτέστιν ὅταν τελειωθῇ, εἰς Ὢρ, ὅ ἐστι φῶς, ἀνέρχεται. τὸ γὰρ τέλος τοῦ λόγου, ἀλήθειά ἐστιν ἡ φωτὸς τηλαυγεστέρα, εἰς ἣν σπουδάζει ὁ λόγος ἐλθεῖν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ b) σκηνὴν λαβὼν, τουτέστι σοφίαν, ἐν ᾗ κατασκηνοῖ καὶ ἐνοικεῖ ὁ σοφὸς, ἔπηξε καὶ ἐβεβαιώσατο καὶ κραταιῶς ἱδρύσατο, οὐκ ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἔξω τούτου; παρεμβολῇ γὰρ αὐτὸ ἀπεικάζει, στρατοπέδῳ πολέμων καὶ κακῶν ὅσα πόλεμος ἐργάζεται bb) πλήρει, μετουσίαν εἰρήνης οὐκ ἔχοντι. Καὶ ἐκλήθη ἡ σκηνὴ μαρτυρίου, σοφία μαρτυρουμένη ὑπὸ θεοῦ. Καὶ γὰρ πᾶς ὁ ζητῶν κύριον ἐξεπορεύετο, παγκάλως. c) εἰ γὰρ ζητεῖς θεὸν, d) ὦ διάνοια, ἐξελθοῦσα ἀπὸ σαυτῆς ἀναζήτει· μένουσα δὲ ἐν τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις, e) ἢ ταῖς κατὰ νοῦν οἰήσεσιν, f) ἀζητήτως ἔχεις τῶν θείων, κἂν ἐπιμορφάζῃς ὅτι ζητεῖς. εἰ δὲ g) ζητοῦσα εὑρήσεις θεὸν, ἄδηλον· πολλοῖς γὰρ οὐκ h) ἐγνώρισεν ἑαυτόν, ἀλλ' i) ἀτελῆ

τελῆ

y) forsan ἀναπλώσῃ, vel ἀναπετάσῃ vid. supra p. 268. Exod. IX, 29.

z) Sic MSS. et Turneb. in margine, (it. Cod. A.) Edit. ἄναιμοι.

a) Sic MSS. (et Cod. A.) pro ἀσάλευτοι

aa) adde γάρ.

b) vid. supra L. 2. Leg. Alleg. p. 228.

bb) Edit. et Cod. A. πλήρη. P.

c) Citantur haec a Ioh. Damasc. in sacr. parall. tit. περὶ τοῦ ἀκατάληπτον εἶναι τὸν θεόν· fusius autem in Iohannis

alte-

que *fulciuntur ab Aarone* voce, et *ab Or* lumine, cum nulla lux in rebus clarior sit quam veritas. Vult igitur scriptura figurate docere te, sapientis actiones necessario fulciri veritate et oratione: Et haec est causa cur *Aaron* ad finem, hoc est, perfectionem tendens, *montem Or*, id est lucem, *ascendit:* finis enim orationis veritas est, quae longius quam vllum lumen splendorem suum emittit, in quam oratio conatur ingredi. Non vides quod etiam acceptum *a Deo tabernaculum,* id est, sapientiam, sub cuius vmbra sapiens habitat, fixit, firmauit, consolidauitque, non in corpore, sed extra corpus? Castris enim id assimilat, exercitui occupato armis et molestiis, quas secum bellum trahit, cui non sit integrum pacem admittere. *Et vocatum est tabernaculum testimonii,* sapientia testimonium habens a Deo. Etenim *omnis quaerens dominum egrediebatur,* egregie: nam si quaeris Deum, anima, a te ipsa egressa illum quaere: donec enim manes in molibus corporeis aut mentis opinationibus, non es apta ad quaerendas res diuinas, etiamsi prae te feras quaerendi studium. An autem quaerendo inuenturus sis Deum, incertum est: multis enim non manifestat seipsum: sed inutilem operam semper posuerunt; conducit tamen ad fruendum rebus bonis vel solum quaerendi studium: semper enim appetitio rerum hone-

alterius ineditis, ex Cod. MS. supra memorato, ἐκ τȣ̃ Γ. τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, vnde facile colligo hoc opusculum recte dici *tertium* Allegoriarum librum.

d) ὦ διάνοια restitui ex Ioh. Damasc.

e) ἢ ταῖς — οἰήσεσιν desunt in Ioh. ineditis.

f) Sic MS. Coll. Nov. et Ioh. pro αἰζήτως Editorum (et Codicis A.)

g) Ita Iohannes pro ζητῶν Editorum (et Cod. A.), refertur enim ad διάνοιαν.

h) Ioh. ἐφανέρωσεν.

i) Sic pro ἀπλὴν Editorum Ioh. ibid. (Cod. A. ἀπλὴν τὴν σπȣδὴν. P.)

τελῆ σπουδὴν ἄχρι παντὸς ἔχον. Ἐξαρκεῖ μέντοι πρὸς μετουσίαν ἀγαθῶν καὶ ψιλὸν τὸ ζητεῖν μόνον· k) ἀεὶ γὰρ αἱ ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμαὶ, κἂν τοῦ τέλους ἀτυχῶσι, τοὺς χρωμένους προευφραίνουσιν. Οὕτως ὁ μὲν φαῦλος ἀρετὴν γε φεύγων, καὶ θεὸν ἀποκρυπτόμενος, ἐπ' ἀσθενῆ βοηθὸν καταφεύγει τὸν ἴδιον νοῦν· ὁ δὲ σπουδαῖος ἔμπαλιν ἑαυτὸν ἀποδιδράσκων, ἀναστρέφει πρὸς τὴν τοῦ ἑνὸς ἐπίγνωσιν, καλὸν δρόμον καὶ πάντων ἄριστον ἀγώνισμα τοῦτο νικῶν.

Καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ποῦ εἶ; Διὰ τί μόνος καλεῖται ὁ Ἀδὰμ, συγκεκρυμμένης αὐτῷ καὶ τῆς γυναικός; Λεκτέον οὖν πρῶτον ὅτι καλεῖται l) ὁ νοῦς ὅπου ἦν· ὅταν ἔλεγχον λαμβάνῃ καὶ m) ἐπίσπασιν τῆς τροπῆς, οὐ μόνον αὐτὸς καλεῖται, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ πᾶσαι· ἄνευ γὰρ τῶν δυνάμεων ὁ νοῦς καθ' ἑαυτὸν γυμνὸς καὶ n) οὐδ' ἂν εὑρίσκεται· μία δὲ τῶν δυνάμεων καὶ ἡ αἴσθησις, ἥτις ἐστὶ o) γυνή. Συγκέκληται οὖν τῷ Ἀδὰμ, τῷ νοΐ, καὶ ἡ γυνὴ, αἴσθησις· ἰδίᾳ δ' αὐτὴν οὐ καλεῖ. Διὰ τί; ὅτι ἄλογος οὖσα ἔλεγχον ἐξ ἑαυτῆς λαμβάνειν οὐ δύναται. Οὔτε γὰρ ἡ ὅρασις, οὔθ' ἡ ἀκοὴ, οὔτε τις τῶν ἄλλων αἰσθήσεων διδακτή· ὥστε οὐ δύναται κατάληψιν πραγμάτων ποιήσασθαι· μόνων γὰρ σωμάτων δια[illegible]ικὴν εἰργάσατο αὐτὴν ὁ ἐργασάμενος. Ὁ δὲ νοῦς ὁ διδασκόμενός ἐστιν· οὗ χάριν αὐτὸν, ἀλλ' οὐ τὴν αἴσθησιν p) προκέκληται. Τὸ δὲ ποῦ εἶ, πολλαχῶς ἐστιν ἀποδοῦναι· ἅπαξ μὲν, οὐ τὸ πευστικὸν, ἀλλὰ τὸ ἀποφαντὸν, τὸ ἴσον τῷ, ἐν τόπῳ ὑπάρχεις, βαρυτονουμένου τοῦ που εἶ. Ἐπειδὴ γὰρ ᾤηθης τὸν θεὸν ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατεῖν, καὶ ὑπὸ τούτου περιέχεσθαι,

μάθε

k) Ioh. αἰ et sic rectius.

l) Ier. Markland reponi vult, νοῦς, ὅπερ ἦν etc. *vocatur mens, hoc est, Adam.*

m) melius, ni fallor, ad sensum loci reponi potest, ἐπίπληξιν. Cui forte astipulatur Amb. de Parad c. 14. vid. etiam Tertull. l. 2. cont. Marcion. c. 25. et D. Aug. de Genesi ad Literam. L. 8. c. 14.

honestarum etiamsi ad metam non perueniat, tamen homines studiosos laetitia praeoccupat. Eodem modo malus fugiens virtutem, et abscondens se a Deo, ad infirmum auxilium confugit, mentem propriam: probus contra fugiens a seipso, vertit se ad cognitionem illius vnius, vincens cursu certamineque omnium longe praestantissimo.

Et vocauit dominus Deus Adamum, et dixit ei, Vbi es? Cur solus Adam vocatur, quamuis vxor vna lateat? Dicendum igitur primum quod vocetur mens, vbi fuerit? quando mens redarguitur et increpatur ob peccatum, non solum ipsa vocatur, verum etiam omnes eius potentiae: nam absque suis potentiis mens ipsa nuda, neque etiam existere inuenitur. Ex iis potentiis et sensus est, nimirum mulier. Vocatur ergo cum Adamo, mente, vxor quoque, sensus scilicet: seorsum autem non vocatur. Quid ita? quia cum sit rationis expers, per se ipsum redargui non potest: nam nec visus, nec auditus, nec vllus alius sensus est docilis: proinde non potest res percipere: eo quod ei sola corpora discernendi facultatem opifex indidit: mens autem ipsa est quae doctrinam admittit: qua de causa *hanc*, non sensum, Deus *vocat*. Quod autem dicit, *vbi es?* plures interpretationes recipit: vnam, vt non interrogatio sit, sed affirmatio, ac si dicat in eo loco es, accentu graui, alicubi proferens. Nam cum putares Deum in paradiso deambulare, continerique ab eo, scias te errasse, et audi sententiam

mm) videtur deesse καὶ.

n) Ita MSS. Coisl. et Coll. (accedente Cod. A.) pro ὃδὲν.

o) Cod. A. γυμνὴ forte librarii errore. P.

p) melius προσκέκληται (Turneb. in Marg. προκέκληκε. P.)

μάθε ὅτι q) τοῦτο εὖ πέπονθας, καὶ ἄκουσον παρὰ τοῦ ἐπισταμένου θεοῦ ῥῆσιν ἀληθεστάτην, ὅτι ὁ μὲν θεὸς r) οὐχί που. οὐ γὰρ περιέχεται, ἀλλὰ περιέχει τὸ πᾶν. τὸ δὲ γενόμενον ἐν τόπῳ· περιέχεσθαι γὰρ s) αὐτὸ, ἀλλ' οὐ περιέχειν ἀναγκαῖον. Δεύτερον δὲ, τὸ λεγόμενον ἴσον ἐστὶ τούτῳ· ποῦ γέγονας, ὦ ψυχή; ἀνθ' οἵων ἀγαθῶν οἷα ᾕρησαι κακά; καλέσαντός σε τοῦ θεοῦ πρὸς μετουσίαν ἀρετῆς, κακίαν μετέρχῃ; καὶ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, τουτέστι σοφίας, ᾗ δυνήσῃ t) ζῆν παρασχόντος εἰς ἀπόλαυσιν, ἀμαθίας καὶ φθορᾶς ἐνεφορήθης, κακοδαιμονίαν τὸν ψυχῆς θάνατον, εὐδαιμονίας τῆς ἀληθινῆς ζωῆς προκρίνασα. Τρίτον ἐστὶ τὸ πευστικὸν, πρὸς ὃ δύο γένοιντ' ἂν ἀποκρίσεις. μία μὲν, πυνθανομένῳ ποῦ εἶ· ἢ οὐδαμοῦ· τόπον γὰρ οὐδένα ἔχει ἡ τοῦ φαύλου ψυχὴ, ᾧ ἐπιβήσεται, ἢ ἐφ' οὗ ἱδρυνθήσεται. Παρ' ὃ καὶ ἄτοπος λέγεται εἶναι ὁ φαῦλος· ἄτοπον δέ ἐστι κακὸν δύσθετον· u) Τοιοῦτος δ' ὁ μὴ ἀστεῖος, σαλεύων καὶ κλονούμενος ἀεὶ, καὶ πνεύματος τρόπον ἀστάτου διαφερόμενος, βεβαίου τὸ παράπαν οὐδεμιᾶς γνώμης x) ἑταῖρος ὤν. Ἑτέρα δὲ γένοιτ' ἂν ἀπόκρισις τοιάδε, ᾗ κέχρηται καὶ ὁ Ἀδάμ. ποῦ εἰμὶ ἄκουε· ὅπου οἱ τὸν θεὸν ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες· ὅπου οἱ θεοῦ οὐκ ἀκούοντες· ὅπου οἱ τὸ αἴτιον y). ἐπικρυπτόμενοι· ὅπου οἱ φεύγοντες ἀ[illegible]ήν· ὅπου οἱ γυμνοὶ σοφίας· ὅπου οἱ φοβούμενοι καὶ τρέμοντες ὑπ' ἀνανδρίας καὶ δειλίας ψυχικῆς. Ὅταν γὰρ λέγῃ, Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ ἐφοβήθην ὅτι γυμνός z) εἰμι, καὶ ἐκρύβην, πάντα τὰ εἰρημένα a) παρίστησιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς προτέροις διὰ μακροτέρων λόγων ἀπεδείξαμεν.

Καὶ

q) videtur deesse negatio, legendum enim τοῦτο οὐκ εὖ πέπονθας· Atque adeo sic verto. (Cod. A. legit: μάθε ὅτε εὖ τοῦτο πέπονθας. P.)

r) forte οὐκ ἐν τόπῳ. Ita enim Iohannes Parall. Sacr. ineditis, tit. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον· Οὐκ ἐν χρόνῳ τὸ αἴτιον, οὐδὲ οὖν ὅλως ἐν τόπῳ, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου. Citat haec ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας·

s) Cod. A. αὐτόν. P.

tiam veriſſimam ab eo cui cuncta ſunt cognita, Deum eſſe nusquam: nam ipſe non continetur, ſed vniuerſa continet. Omne autem creatum eſt in loco, neceſſario enim continetur non continet. Secundo modo dictum id perinde valet ac ſi dicat, quo deueniſti, o anima; pro qualibus bonis qualia elegiſti mala? a Deo vocata vt fieres virtutis particeps, vertis te ad vitium? et cum tibi praebuiſſet vitae, id eſt ſapientiae arborem, qua poteras viuere, ignorantia et corruptione repleta es: quia maluiſti mortem animae infelicem, quam verae vitae felicitatem. Tertius modus eſt per interrogationem, ad quam reſponderi poteſt dupliciter: primum ſi quaerenti ubi es, reſpondeatur, nusquam: nullum enim locum habet mali hominis anima, cui vel inſiſtat vel inſidat: ideo malus Graecis dicitur ἄτοπος. ſic enim appellant malum cuius nusquam vſus eſt. Talis autem eſt homo malus, fluctuans ſemper et agitatus, vagusque in morem incerti flatus, nullius omnino ſectator conſtantis ſententiae. Altera autem reſponſio talis eſſe poteſt, qua etiam Adam vtitur: vbi ſim audi: vbi hi qui Deum videre non poſſunt, vbi qui Deum non audiunt, vbi qui ab autore omnium rerum ſe abſcondunt, vbi qui virtutem fugiunt, vbi qui exuti ſunt ſapientia, vbi qui metuunt tremuntque prae infirmitate timiditateque animae. Cum enim dicit: *Vocem tuam audiui in paradiſo: et timui eo quod nudus eſſem, et abſcondi me:* omnia quae modo memoraui confirmat, ſicut ſupra declarauimus prolixius. Quamuis nudus non ſit nunc *Adam, fecerunt ſibi perizomata,* ſicut

t) Sic MSS. Vat. Aug. et Coll. Nov. Editi et Cod. A. omiſſo ζῆν, παρασχεῖν habent.

u) Cod. A. τοιοῦτο. P.

x) Sic pro ἑτέρας MS. Trin. et Turnebus in marg. Sic ſupra p. 248. l. 18.

y) forte ἀποκρυπτόμενοι, vt ſupra paſſim.

z) forte ἤμην ſcriptum eſt a noſtro.

a) παρέστησιν Cod. A. P.

Καί τοι γυμνὸς ἐκ ἔςι νῦν ὁ Ἀδάμ· ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα, b) ὀλίγω πρότερον εἴρηται· ἀλλὰ καὶ διὰ τέτε βέλεται σε διδάξαι, ὅτι γυμνότητα ἐ τὴν τε σώματος παραλαμβάνει, ἀλλὰ καθ' ἣν ὁ νἔς ἄμοιρος καὶ γυμνὸς ἀρετῆς ἀνευρίσκεται. Ἡ γυνή, φησιν, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμε· αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τε ξύλε, καὶ ἔφαγον. Εὖ τὸ μὴ φάναι, ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας ἐμοὶ, ἀλλὰ μετ' ἐμε· ἐ γὰρ ἐμοὶ ὡς κτῆμα τὴν αἴσθησιν ἔδωκας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀφῆκας ἄνετον καὶ ἐλευθέραν, κατά τινα τρόπον ἐχ c) ὑπείκεσαν τοῖς τῆς ἐμῆς διανοίας ἐπιτάγμασιν. Ἐὰν γεν βεληθῇ ὁ νες προςάξαι τῇ ὁράσει μὴ ἰδεῖν, ἐδὲν ἧττον αὕτη τὸ ὑποκείμενον ὄψεται· καὶ ἡ ἀκοὴ μέντοι προσπεσέσης φωνῆς ἀντιλήψεται πάντως, κἂν ὁ νες φιλονεικῶν διακελεύηται αὐτῇ μὴ ἀκέειν· καὶ μὴν ἥγε ὄσφρησις ἀτμῶν χορησάντων εἰς αὐτὴν ὀσφρήσεται, κἂν ὁ νες ἀπαγορεύῃ μὴ ἀντιλαβέσθαι. Διὰ τετο ὁ Θεὸς ἐκ ἔδωκεν αἴσθησιν τῷ ζώῳ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ζώε· cc) τὸ δὲ τετ' ἔςιν· ἅπαντα αἴσθησις μετὰ τε ἡμετέρε νε γνωρίζει, καὶ ἅμα αὐτῷ. οἷον ἡ ὅρασις ἅμα τῷ νῷ ἐπιβάλλει τῷ ὁρατῷ· εἶδέ τι γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὸ σῶμα, καὶ εὐθὺς ὁ νες d) ἀντελάβετο τὸ ὁραθὲν, ὅτι μέλαν ἢ λευκὸν, ἢ ὠχρὸν, ἢ φοινικεν, ἢ τρίγωνον, ἢ τετράγωνον, ἢ ςρογγύλον, ἢ τὰ ἄλλα χρώματά τε καὶ σχήματα. Καὶ πάλιν ἡ ἀκοὴ ἐπλήχθη ὑπὸ τῆς φωνῆς, καὶ μετ' αὐτῆς ὁ νες. Τεκμήριον δὲ, ἔκρινεν εὐθὺς τὴν φωνὴν, ὅτι λεπτὴ ἢ μέγεθος ἔχεσα, ἢ ἐμμελὴς καὶ e) ἔῤῥυθμος, καὶ πάλιν εἰ ἐκμελής τε καὶ ἐκ ἐναρμόνιος· καὶ ταυτὸν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εὑρίσκεται· Πάνυ δὲ καλῶς καὶ τὸ προσθεῖναι τὸ, Αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τε ξύλε. τὸν f) δὲ ξύλινον καὶ αἰσθητὸν g) οἶκον τῷ νῷ ἐδεὶς δίδωσιν, ὅτι μὴ αἴσθησις; τίς γὰρ ἔδωκε τῇ διανοίᾳ γνωρίσαι τὸ σῶμα,

ἢ

b) Quae de his dixit Philo, diu perierunt. Vide vero D. Ambrof. c. 13. de Paradiſo, vbi multa pro more ſuo videtur depromſiſſe et forte ex hoc ipſo deperdito Philonis loco.

c) Sic MSS. Editi ὑπήκοον. (Cod. A. ὑπήκουος.)

ſicut paulo ante dictum eſt: ſed vult ſcriptura ſic quoque te docere, nuditatem nequaquam corporis hic intelligendam, ſed iuxta quam mens nuda et virtutis expers deprehenditur. *Mulier*, inquit, *quam dediſti mecum, ipſa dedit mihi de arbore, et comedi.* Bene quod non dixit, mulier quam dediſti mihi, ſed *mecum*: non enim mihi vt poſſeſſionem ſenſum dediſti, ſed et ipſum ſiuiſti ſolutum ac liberum, et quodammodo non ſubiectum mentis meae iuſſis. Igitur ſi voluerit mens imperare viſui ne videat, nihilominus is ſubiectum ſuum videbit: itidem auditus quotiescunque vox illabetur, eam omnino percipiet, etiamſi mens contentioſe interdicat ne audiat: odoratus quoque vapores ad ſe venientes olfaciet, etiamſi mens velit obſiſtere. Propterea Deus non dedit ſenſum animali, ſed cum animali: cunctas autem res mens noſtra cum ſenſu cognoſcit, ſimulque cum eo iudicat. Verbi gratia; viſus vna cum mente percipit rem viſibilem: et quam primum oculus vidit corpus aliquod, mox mens rem viſam percipit eſſe nigram albamue, aut giluam vel puniceam, aut triangulam, quadrangulam, rotundamue, aut quouis alio colore figuraue praeditam. Item mox vt auditus a voce ictus eſt, mens etiam praeſto fit vel hoc argumento, quod continuo vocem eam iudicat, exilisne an grandis ſit, modulatane concinnaque, an contra inconcinna, et aliena ab harmonicis legibus: idem etiam licet obſeruare in aliis ſenſibus. Quin et illud quam appoſite dictum: *Ipſa mihi dedit de ligno:* id enim quod ligneum ſenſibileque ineſt in mente, nemo niſi ſenſus ei dat. Quis enim ei dedit cognoſcere corpus

 aut

cc) Sic ſcribitur et diſtinguitur a Markland, *τὸ δὲ αὕτη μοι, τȣ̃τ᾽ ἔςιν· ἅπαντα ἡ αἴσθησις*, etc. *Iſtud vero*, Illa mihi, *hoc ſignificat, ſenſus omnia etc.*

d) Editi et Cod. A. *ἀντέλαβε*. P.

e) MSS. *εὔρυθμος*. (quibus accedit Cod. A.)

f) Editi et Cod A. *γὰρ*. P.

g) Quid auctor ſibi hic velit, prorſus neſcio.

ἢ τὸ λευκόν; οὐχ ἡ ὄψις; τίς δὲ τὴν φωνήν; οὐχ ἡ ἀκοή; τίς δὲ τὸν ἀτμόν; οὐχ ἡ ὄσφρησις; τίς δὲ τὸν χυλόν; οὐχ ἡ γεῦσις; τίς δὲ h) τραχὺ καὶ μαλακόν; οὐχ ἡ ἀφή; ὀρθῶς οὖν καὶ πάνυ ἀληθῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ νοῦ, i) ὅτι τὰς τῶν σωμάτων ἀντιλήψεις δίδωσί μοι μόνη ἡ αἴσθησις.

Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῇ γυναικί, τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν, ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. Ἄλλο μὲν πυνθάνεται τῆς αἰσθήσεως ὁ θεός, ἄλλο δὲ καὶ αὐτὴ ἀποκρίνεται. πυνθάνεται μὲν γάρ τι περὶ τοῦ ἀνδρός. ἡ δὲ οὐ περὶ τούτου φησίν, ἀλλά τι περὶ ἑαυτῆς, k) λέγουσα ὅτι ἔφαγον, οὐχ ὅτι ἔδωκα. Μή ποτ᾽ οὖν ἀλληγοροῦντες λύσωμεν τὸ ἀπορηθέν, καὶ δείξωμεν τὴν γυναῖκα εὐθυβόλως πρὸς τὸ πύσμα ἀποκρινομένην; Ἀνάγκη γάρ ἐστιν αὐτῆς φαγούσης, καὶ τὸν ἄνδρα φαγεῖν· ὅταν γὰρ ἡ αἴσθησις ἐπιβάλλουσα τῷ αἰσθητῷ, πληρωθῇ τῆς αὐτοῦ φαντασίας, εὐθὺς καὶ ὁ νοῦς l) συμβέβληκε καὶ ἀντελάβετο, καὶ τρόπον τινὰ τροφῆς τῆς ἀπ᾽ ἐκείνου πεπλήρωται. Τοῦτ᾽ οὖν φησιν· ἄκουσα δέδωκα τῷ ἀνδρί· m) προσβαλούσης γάρ μου τῷ ὑποκειμένῳ, ὀξυκίνητος ὢν αὐτὸς ἐφαντασιώθη καὶ ἐτυπώθη. Παρατήρει δ᾽, ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ λέγει τὴν γυναῖκα δεδωκέναι, ἡ δὲ γυνὴ οὐχὶ τὸν ὄφιν δεδωκέναι, ἀλλὰ ἠπατηκέναι. ἴδιον γὰρ αἰσθήσεως μὲν τὸ διδόναι, ἡδονῆς δὲ τῆς ποικίλης καὶ ὀφιώδους, τὸ ἀπατᾶν καὶ παρακρούεσθαι. Οἷον τὸ λευκὸν τῇ φύσει καὶ τὸ μέλαν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν δίδωσιν ἡ αἴσθησις τῷ νῷ, οὐχὶ ἀπατῶσα, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν. τοιαῦτα γάρ ἐστι τὰ ὑποκείμενα, οἷα καὶ ἡ ἀπ᾽ αὐτῶν n) προσπίπτουσα φαντασία, κατὰ τοὺς πλείστους τῶν o) μὴ φυσικώτερον φυσιολογούντων. Ἡ δὲ ἡδονὴ

h) Cod. A. τὸ τραχύ. P.
i) Cod. A ὅτε. P.
k) deesse videtur ἀποκρίνεται.
l) Sic MSS. (et Cod. A.) pro συμβέβηκε.
m) Sic MSS. (acced. Cod A) pro προσβαλλούσης. Tempus enim indefinitum pro praesenti forte melius. Sequitur enim ἐφαντασιώθη, ἐτυπώθη.

aut albedinem, nisi visus? quis vt voces dignoscat, nisi auditus? quis vt vapores, nisi odoratus? quis vt sapores, nisi gustus? quis vt asperum a molli, nisi tactus? Recte igitur et verissime dicit mens, vt corpora percipiam solus sensus mihi dedit.

Et dixit Deus mulieri, Quare hoc fecisti? quae respondit: Serpens decepit me et comedi. Aliud a sensu scitatur Deus, aliud sensus respondet. De viro enim interrogatus, non de hoc respondet, sed de seipso, fatendo se comesse, non comedendum praebuisse. Quid si per allegoriam soluamus quaestionem, et ostendamus mulierem recte ad interrogationem respondisse? consequitur enim necessario, vt postquam ipsa comedit, edat vir quoque. Quoties enim sensus se cuiuis sensibili applicans, satiatus eius perceptione fuerit, confestim et mens accedit simulque fruitur, quodammodo explens se cibo accepto ab eo. Hoc est igitur quod ait, Inuita marito dedi; nam ille, me contrectante subiectum meum, pro ingenio suo concitabili, speciem et imaginem eius impressit sibi. Obserua autem quod vir quidem ait *mulierem sibi dedisse:* mulier vero *serpentem* non dedisse, sed *decepisse.* Sensus enim proprium est dare, voluptatis autem variae serpentinaeque fraudare ac decipere. Verbi gratia, album naturaliter nigrumque, calidum et frigidum dat sensus menti, non decipiendo, sed veraciter. Nam talia sunt haec obiecta, qualis et inde procedens imaginatio, sicut plerique aiunt, qui minus accurate scrutantur physiologiam. At voluptas non quale est subiectum,

n) MSS. Aug. et Coll. Nov. (it. Cod. A.) προσπίπτουσα.

o) Epicureos innuit, qui soli fere ex Philosophis veraces esse sensus statuebant, resque omnes vt reuera sunt, tales his videri. vid. Diog. Laert. in Epicuro, seg. 146. Hanc sententiam Epicureorum improbat noster, lib. de Cherub. p. 120. duces secutus Philosophorum summos Platonem in Theaeteto, p. 157. vid. Aristot. Metaph. l. 3 c. 5. Sext. Emp. adv. Mathem. p. 160. Plut. de Stoic. Rep. 1036. Laert. L. 2. seg. 6. et Gal. Hist. Phil. c. 14.

νῇ, οὐχ οἷόν ἐστι τὸ ὑποκείμενον, τοιοῦτον αὐτὸ γνωρίζει τῇ διανοίᾳ, ἀλλ᾽ ἐπιψεύδεται, τέχνῃ τὸ ἀλυσιτελὲς εἰς συμφέροντος τάξιν p) ἐμβιβάζουσα. ὥσπερ καὶ τῶν ἑταιρῶν τὰς εἰδεχθεῖς ἰδεῖν ἐστι φαρματτούσας καὶ ὑπογραφομένας τὴν ὄψιν, ἵνα τὸ περὶ αὐτὰς αἶσχος ἐπικρύψωσι· καὶ τὸν ἀκρατῆ ἐπὶ τῆς γαστρὸς νενευκότα ἡδονήν· οὗτος τὸν πολὺν ἄκρατον καὶ τῶν σιτίων τὴν παρασκευὴν ἀποδέχεται ὡς ἀγαθὸν, βλαπτόμενος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπ᾽ αὐτῶν. Πάλιν τοὺς ἐρῶντας ἰδεῖν ἐστι πολλάκις ἐπὶ γυναικῶν αἰχίστων ὀφθῆναι ἐπιμεμηνότας· τῆς ἡδονῆς ἀπατώσης καὶ μονονουχὶ διεξιούσης, ὅτι εὐμορφία καὶ εὐχροια καὶ εὐσαρκία, καὶ τῶν pp) μερῶν ἀναλογία περὶ τὰς πάντα τὰ ἐναντία τούτοις ἐχούσας ἐστί. Τὰς γοῦν πρὸς ἀλήθειαν ἀμέμπτῳ κεχρημένας κάλλει, παρορῶσιν, ἐκείνων δὲ ὧν εἶπον, q) κατατήκονται· r) Πᾶσα οὖν ἀπάτῃ οἰκειοτάτη ἡδονῇ. δόσις δὲ αἰσθήσει. ἡ μὲν γὰρ σοφίζεται καὶ παράγει τὸν νοῦν, οὐχ ὁποῖα τὰ ὑποκείμενά ἐστι δηλοῦσα, ἀλλ᾽ ὁποῖα οὐκ ἔστιν· ἡ δὲ αἴσθησις ἀκραιφνῶς δίδωσι τὰ σώματα οὕτως, ὡς ἔχει φύσεως ἐκεῖνα, πλάσματος καὶ τέχνης ἐκτός.

Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει, ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ s) πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγεσαι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς. αὐτός σου τηρήσει τὴν κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. Διὰ τίνα αἰτίαν χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶται τῷ ὄφει, κελεύων ἐν ἑτέροις, t) ἀκουσθῆναι τοὺς δύο οἷς ἐστιν ἡ ἀντιλογία, καὶ μὴ τῷ ἑτέρῳ προπιστεύειν; Καὶ μὴν ὁρᾷς ὅτι τῷ Ἀδὰμ οὐ προπεπί-

p) Sic MSS. Aug. et Coll. Nov. (etiam Cod. A.) pro ἐκβιβάζουσα.
pp) forsan μελῶν·
q) videtur deesse ἐρῶντι.

ctum, tale id agnoſcit cogitatione; ſed mentitur, rem inutilem arte transferens in ordinem vtilium: ſicut meretrices deformes videre licet fucantes pingentesque faciem, vt tegant ſuam deformitatem: et intemperantem pronum ad ventris voluptates: hic meri copiam et ciborum apparatum amplectitur, tanquam rem bonam, laedens interim horum abuſu tam corpus quam animam. Rurſum amatores videre licet ſaepe inſanire in mulierculas aſpectu turpiſſimas: voluptate decipiente et tantum non affirmante, quod bona forma, bonus color, bona habitudo et membrorum proportio his inſit, quae habent omnia contraria. Itaque vere pulchras in quarum forma nihil deſideres contemnunt, illas vero quas dixi depereunt. Ergo omni voluptati decipere eſt proprium, dare autem ſenſui. Nam illa circumuenit mentem ſeducitque, non qualia ſunt ſubiecta oſtendens, ſed qualia non ſunt; at ſenſus plane ſic offert corpora, vt ſunt a natura facta, ſemotis technis fucisque.

Et dixit dominus Deus ſerpenti: Quia hoc feciſti, maledictus es inter omnes pecudes et omnes beſtias terrae; ſuper pectus et ventrem tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitae tuae. Et inimicitias ponam inter te et mulierem, et inter ſemen tuum et ſemen illius. Ipſe ſeruabit caput tuum, tu autem eius calcaneum. Quam ob cauſam non expectata defenſione execratur ſerpentem, cum iubeat alibi, audiri *ambos inter quos res controuertitur,* non praemature alteri credere? Atqui vides quod Adamo non credidit mulierem accuſanti, ſed ſe defendendi copiam largitur percontando, *quare hoc feciſti?*

 At

r) Cod. A. et editi πάση. P.
s) Cod. A. πασῶν. P.
t) pro ἀκουσθῆναι Cod. A. et Margo Turnebi habent εἰκὸς ςῆναι. P.

πεπίστευκε κατὰ τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ δίδωσιν αὐτῇ u) ἀπολογίας ἀφορμὴν, ὅταν πυνθάνηται, Τί τοῦτο ἐποίησας; ἡ δέ γε ὁμολογεῖ πταῖσαι παρὰ τὴν τῆς ὀφιώδους καὶ ποικίλης ἡδονῆς ἀπάτην. Τί οὖν ἐκώλυε καὶ τῆς γυναικὸς εἰπούσης, ὅτι ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, πυθέσθαι τοῦ ὄφεως εἰ x) οὕτως οὗτος ἠπάτησεν, ἀλλὰ μὴ ἀκρίτως χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶσθαι; Λεκτέον οὖν, ὅτι ἡ αἴσθησις οὔτε τῶν φαύλων, οὔτε τῶν σπουδαίων ἐστὶν, ἀλλὰ μέσον τι αὕτη καὶ κοινὸν σοφοῦ τε καὶ ἄφρονος. καὶ γενομένη μὲν ἐν ἄφρονι, γίνεται φαύλη, ἐν ἀστείῳ δὲ, σπουδαία. Εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ y) φύσιν ἐξ ἑαυτῆς μοχθηρὰν οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἐπαμφοτερίζουσα νεύει πρὸς ἑκάτερα, τό, τε εὖ καὶ χεῖρον, οὐ καταδικάζεται πρὶν ὁμολογῆσαι ὅτι ἠκολούθησε τῷ χείρονι. Ὁ δὲ ὄφις, ἡ ἡδονὴ, ἐξ ἑαυτῆς ἐστι μοχθηρά· διὰ τοῦτο ἐν μὲν σπουδαίῳ οὐχ εὑρίσκεται τὸ παράπαν, μόνος δ' αὐτῆς ὁ φαῦλος ἀπολαύει. Κατὰ τὸ οἰκεῖον οὖν μὴ διδοῦσῃ ἀπολογίαν αὐτῇ καταρᾶται ὁ θεὸς, σπέρμα ἀρετῆς οὐκ ἐχούσῃ, ἀλλὰ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ἐπιλήπτῳ καὶ μιαρᾷ καθεστώσῃ· διὰ τοῦτο καὶ τὸν z) Εἰρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς, πονηρὸν οἶδεν ὁ θεὸς καὶ ἀποκτείνει· τὸν γὰρ δερμάτινον ὄγκον ἡμῶν, τὸ σῶμα, Εἰρ γὰρ a) δερμάτινος ἑρμηνεύεται, πονηρόν τε καὶ ἐπίβουλον τῆς ψυχῆς οὐκ ἀγνοεῖ, καὶ νεκρὸν καὶ τεθνηκὸς αἰεί. Μὴ γὰρ ἄλλο τι b) ποιήσειε ἕκαστον ἡμῶν ποιεῖν, ἢ c) νεκροφορεῖν, τὸ νεκρὸν ἐξ ἑαυτοῦ σῶμα ἐγειρούσης καὶ ἀμοχθὶ φερούσης τῆς ψυχῆς; καὶ τὴν εὐτονίαν αὐτῆς, εἰ βούλει, κατανόησον· ὁ μὲν ἐρρωμενέστατος ἀθλητὴς οὐκ ἂν ἴσχυσε τὸν ἑαυτοῦ πρὸς βραχὺν χρόνον ἀνδριάντα κομίσαι· ἡ δὲ ψυχὴ μέχρις ἑκατονταετίας ἔστιν ὅτε τὸν τοῦ ἀνθρώ-

που

u) MSS. Coll. Nou. Aug. Vat. (et Cod. A.) εἰς ἀπολογίαν.

x) οὕτως inserui ex MS. Coll. Nov. Melius forte ὄντως

y) MSS. Aug. et Coll. Nov. φύσει—μοχθηρίαν. (Cod. A. φησι—μοχθηρίαν P.)

z) Cod. A. Εἰρ. P.

a) Scil עור pellem denotat. In lexico autem graeco nom. Hebr. explicatur: ἐγρηγορότων δύναμις.

At illa erraſſe ſe fatetur, deceptam a voluptate ſerpentina et varia. Quid igitur vetabat etiam muliere dicente, *ſerpens me decepit,* percontari ipſum ſi ſic reuera deceperit, potius quam indicta inauditaque cauſa execrari? Dicendum igitur, quod ſenſus nec inter bona nec inter mala cenſetur; cum ſit medium quiddam ſapienti ſtultoque commune, et in ſtulto fiat malus, ſicut contra in bono bonus. Merito igitur quandoquidem naturam per ſe malam non habet, ſed in aequilibrio poſita et ad bonum et ad deterius propendet, non prius damnatur quam confeſſus ſit ſecutum ſe deteriora. At ſerpens, voluptas, ſuopte ingenio mala eſt: eam ob rem in bono non inuenitur quidem omnino, ſed ſolus malus eſt eius particeps. Itaque iure optimo non permiſſam reſpondere execratur Deus, cum nullum ſemen virtutis in ſe habeat, ſed ſemper et vbique ſceleſta atque impura ſit. Quapropter etiam illum Ir absque cauſa manifeſta *malum nouit Deus* et interficit, corpus enim, molem noſtram coriaceam, (Ir enim coriaceus interpretatur,) malum eſſe et aduerſarium animae non ignorat, et inſuper cadauer ſemper mortuum. Quid enim aliud vnusquisque noſtrum facit, quam quod corpus ſuapte natura cadaueroſum circumfert, excitante id et ſine laſſitudine geſtante anima; cuius robur, ſi libet, conſidera: vel robuſtiſſimus athleta non valet breui tempore ſuam baiulare ſtatuam: anima vero interdum vsque ad centeſimum annum indefeſſa facile geſtat imaginem hominis. Non enim nunc eum interemit, ſed iam inde a principio mortuum corpus fecit. Eſt autem ſuapte natura malum, vt dixi, et infeſtum

b) forte legendum ποιεῖ εἷς ἕκαϛος ἡμῶν, omiſſo ποιεῖν. Vel pro ποιήσειε repone νοήσειέ τις. (Cod. A. ποιήσεις ἕκαϛον ἡμῶν ποιεῖν, ἢ etc. In Editis τὶ omiſſum et ποιεῖν. P.

c) Sic Epictet. ψυχάριον εἶ βαϛάζον νεκρὸν. It. Antonin. L. 8. §. 84. vid. etiam Orig. contr. Celſ. L. VII. p. 353.

που φέρει κύφος ἀνδριάντα, μὴ κάμνουσα. Οὐ γὰρ νῦν αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ἀλλ᾽ ἐξ ἀρχῆς νεκρὸν τὸ σῶμα ἀπειργάσατο· πονηρὸν δὲ φύσει μὲν, d) ὡς εἶπον, ἐστὶ καὶ ψυχῆς ἐπίβουλον, e) οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνῳ τῷ θεῷ, καὶ εἴ τις θεῷ φίλος. Ἐναντίον γὰρ, φησι, κυρίου πονηρὸς Εἰρ. ὅταν γὰρ ὁ νοῦς μετεωροπολῇ καὶ τὰ τοῦ κυρίου μυστήρια μυῆται, πονηρὸν καὶ δυσμενὲς κρίνει τὸ σῶμα· ὅταν δὲ ἀποστῇ τῆς τῶν θείων ἐρεύνης, φίλον αὐτῷ καὶ συγγενὲς καὶ ἀδελφὸν ἡγεῖται. Καταφεύγει γοῦν ἐπὶ τὰ φίλα τούτῳ· Διὰ τοῦτο ἀθλητοῦ ψυχὴ καὶ φιλοσόφου διαφέρει· ὁ μὲν γὰρ ἀθλητὴς πάντα ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος εὐεξίαν ἀναφέρει, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν πρόοιτ᾽ ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἅτε φιλοσώματος ὑπάρχων· ὁ δὲ φιλόσοφος ἐραστὴς ὢν τοῦ καλοῦ, τοῦ ζῶντος ἐν ἑαυτῷ κήδεται, ψυχῆς, τοῦ δὲ νεκροῦ ὄντος σώματος ἀλογεῖ, μόνον στοχαζόμενος ἵνα μὴ ὑπὸ κακοῦ καὶ νεκροῦ συνδέτου f) πλημμελῆται τὸ ἄριστον ἡ ψυχή. Ὁρᾷς ὅτι τὸν Εἰρ ἀποκτείνει οὐχ ὁ κύριος, ἀλλ᾽ ὁ θεός; οὐ γὰρ καθ᾽ ὃ ἄρχει καὶ ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους g) αὐτεξουσίῳ χρώμενος, ἀναιρεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καθ᾽ ὃ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι χρῆται. Ὁ θεὸς γὰρ ἀγαθότητός ἐστι τοῦ αἰτίου ὄνομα, ἵνα εἰδῇς ὅτι καὶ τὰ ἄψυχα οὐκ ἐξουσίᾳ πεποίηκεν, ἀλλ᾽ ἀγαθότητι, ᾗ καὶ τὰ ἔμψυχα. Ἔδει γὰρ εἰς τὴν τῶν βελτιόνων δήλωσιν, γένεσιν ὑποστῆναι καὶ τῶν χειρόνων, ὑπὸ δυνάμεως τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος τοῦ αἰτίου, ἥτις ἐστὶν ὁ θεός. Πότε οὖν, ὦ ψυχή, μάλιστα h) νεκροφορεῖν σαυτὴν ὑπολήψῃ; ἆρά γε οὐχ ὅταν τελειωθῇς καὶ βραβείων καὶ στεφάνων ἀξιωθῇς; ἔσῃ γὰρ τότε φιλόθεος, οὐ φιλοσώματος. τεύξῃ δὲ τῶν ἄθλων, ἐὰν γυνή σου γένηται ἡ τοῦ Ἰούδα νύμ-

d) ὡς inserui ex MSS. Coisl. et Aug. (quibus Cod. A. addo. P.)

e) οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν, haec ad sensum loci maxime necessaria inserui ex MSS. Vat. et Coisl.

f) Sic pro πλημμελήσαιτο (Editorum) MSS. Aug. et Coisl. Turneb. in margine (et Cod. A.) πλημμελῆσαι τὸ.

ſtum animae, non vero liquet hoc omnibus, ſed ſoli Deo, et quisquis Deo amicus. Ait enim: *Coram Domino malus Ir*. Nam mens quando in ſublimibus verſando initiatur Domini myſteriis, malum et inimicum corpus iudicat. Quando autem abſiſtit a ſcrutandis rebus diuinis, amicum ſibi cognatum germanumque exiſtimat; confugit igitur ad ea quae huic cara ſunt. Quapropter athletae anima differt ab anima philoſophi; nam athleta omnia refert ad bonam corporis habitudinem, cui vel animam ipſam impenderet, vtpote amator corporis; at philoſophus, cum ſit boni amator, curam gerit eius quae in ſe viuit animae, neglecto mortuo corpore; non aliud ſpectans quam ne quid optima anima patiatur a colligato ſibi malo cadauere. Vides quod hunc *Ir interficit* non Dominus, *ſed Deus:* non enim quatenus imperat et regnat liberam exercens potentiam, interficit corpus; ſed quatenus bonitate humanitateque utitur. Nam Deus bonitatis nomen eſt, vt ſcias quod etiam res inanimas non potentia, ſed bonitate condidit, eadem qua animatas. Oportebat enim quo magis elucerent meliora, etiam deteriora produci a potentia eadem, ſcil. bonitate ſummae cauſae, quae Deus eſt. Ecquando, o anima, videberis tibi maxime victoriam reportare? num quando initiaberis et praemiis coronisque dignaberis? tum certe amatrix eris Dei, non corporis: conſequeris autem praemia, quando vxor tibi contigerit illa Iudae ſponſa Thamar, quae interpretatur palma, victoriae ſymbolum. Argumento eſt, quod quando eam ducit Ir, mox et malus inuenitur et interficitur: ait enim, *Dedit Iudas vxorem primogenito ſuo Ir, nomine Thamar:* et ſub-

g) Editi et Cod. A. αὐτεξεσίῳ P.

h) Sic quoque MSS. Sed reponendum cenſeo νικοφορεῖν, cui emendationi etiam contextus fidem facit. Agitur enim de victoria et eius praemiis.

i) Editi et Cod. A. καταψηφίζεται. P.

νύμφη Θάμαρ, ἥτις ἑρμηνεύεται φοῖνιξ, σύμβολον νίκης. Τεκμήριον δὲ, ὅταν αὐτὴν ἀγάγηται ὁ Εἰρ, εὐθὺς πονηρός τε εὑρίσκεται, καὶ κτείνεται· λέγει γὰρ, Καὶ ἔλαβεν Ἰούδας γυναῖκα Εἰρ, τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ, ᾗ ὄνομα Θάμαρ· καὶ εὐθὺς λέγει, Καὶ ἐγένετο Εἰρ πονηρὸς ἔναντι κυρίου, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὁ Θεός. Ὅταν γὰρ ὁ νοῦς τὰ ἀρετῆς ἀπενέγκηται νικητήρια, θάνατον k) καταψηφίσεται τοῦ νεκροῦ σώματος· Ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸν ὄφιν ἄνευ ἀπολογίας καταρᾶται, ἡδονὴ γάρ ἐστι· καὶ τὸν Εἰρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς ἀποκτείνει, ἔστι γὰρ σῶμα. Καὶ σκοπῶν, ὦ γενναῖε, εὑρήσεις τὸν Θεὸν πεποιηκότα φύσεις ἐξ ἑαυτῶν ἐπιλήπτους τε καὶ ὑπαιτίους ἐν ψυχῇ, καὶ kk) ἐν πᾶσι σπουδαίας καὶ ἐπαινετάς· ὥσπερ ἔχει καὶ ἐπὶ φυτῶν καὶ ζώων. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν φυτῶν τὰ μὲν ἥμερα καὶ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια l) κατεσκεύακεν ὁ δημιουργὸς, τὰ δὲ ἄγρια καὶ βλαβερὰ καὶ νόσων καὶ φθορᾶς αἴτια, καὶ ζῶα ὁμοίως; Καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν ὄφιν περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος· φθοροποιὸν γὰρ τὸ ζῶον καὶ ἀναιρετικὸν ἐξ αὑτοῦ. ὃ m) δὲ διατίθησιν ἄνθρωπον ὄφις, τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡδονή. παρ' ὃ καὶ ἀπεικάσθη ὄφις ἡδονῇ. Ὥσπερ οὖν ἡδονὴν καὶ σῶμα n) ἄνευ μεμίσηκεν αἰτιῶν ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ φύσεις ἀστείας χωρὶς περιφανοῦς αἰτίας προαγήοχεν, o) ἔργον οὐδὲν πρὸ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ὁμολογήσας. Εἰ γάρ τις ἔροιτο, διὰ τί φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν ἐναντίον κυρίου τοῦ Θεοῦ, μηδὲν πρότερον ἐργασάμενον, ὅσα γε εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίγνωσιν, ἀστεῖον. ἀποκρινούμεθα δεόντως, ὅτι ἐπαινετῆς ἐλέγχεται συστάσεως καὶ γενέσεως. p) Ἑρμηνεύεται γὰρ Νῶε ἀνάπαυσις ἢ δίκαιος· ἀνάγκη δὲ

τὸν

k) In hunc errorem, ſic enim debet exiſtimari, haereticorum ſectae in primis Eccleſiae ſeculis lapſi ſunt, contra quas Orig. c. Celſ. l. 3. p. 153. id. L. 5, p. 271. Id. in Philocal. c. 21. Erroneam hanc ſententiam ex Aegyptia doctrina forte hauſit Philo, forte etiam e Philone primorum ſaeculorum haeretico.

kk) Markland ſatis recte *ἔμπαλιν*, *contra*

l) Editi *κατεσκεύασεν*. P.

ſubdit, *fuitque Ir malus coram Domino, et interfecit eum Deus.* Mens enim quando praemia virtutis accipit, ad mortem damnat corpus iſtud cadaueroſum. Viden' vt et ſerpentem inauditum execratur? Voluptas enim eſt: et Ir abſque cauſa manifeſte interficit? eſt enim corpus. Quod ſi conſideres, o bone, inuenies Deum feciſſe in anima quasdam naturas reprehenſibiles ex ſe obnoxiasque, quasdam vsquequaque bonas et laudabiles, itidem ſicut in ſtirpibus animalibusque. An non vides quod ſtirpium alias mites, vtiles, ſalutiferas creauit opifex? alias ſilueſtres, noxias, morbiferas ſimul et mortiferas, et animalia ſimiliter? vt hunc ipſum ſerpentem de quo nunc loquimur, animal ſuapte natura letiferum et factum ad perniciem: at quomodo afficit hominem ſerpens, ſic voluptas animam: ideoque ſerpenti voluptas aſſimilatur. Ergo ſicut voluptatem et corpus Deus nulla certa de cauſa odit: ita etiam naturas bonas abſque manifeſta cauſa extulit, nihil prius quam laudes eorum de eis memorans. Nam ſi quis roget, cur *Noe dicatur inueniſſe gratiam coram Domino Deo*, priusquam aliquid boni feciſſet, quantum quidem nos ſcire poſſumus, recte reſpondebimus, liquere, quod laudabili ex ſtirpe et generatione eſſe oſtenditur. Nam Noe interpretatur requies aut iuſtus: neceſſe eſt autem eum qui ceſſans a peccatis et iniquitatibus, requieſcit in honeſtate et viuit iuſte, *gra-*

m) Editi et Cod. A. δὴ

n) ſcribe verbis transpoſitis μεμίσηκεν ἄνευ·

o) ſimilia occurrunt apud D. Paulum in Ep. ad Rom. c. IX.

p) Hes. v. Νῶε ἀνάπαυσις. Hieron. L. quaeſtion. hebr. in Geneſin: *Noeh requies interpretatur. Ab eo igitur quod ſub illo omnia retro opera quieuerunt per diluuium, appellatus eſt requies.* Etymon hoc deſumitur ex Gen. V, 29. οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς· Vnde liquet graecos interpretes in Codice ſuo hebraeo non legiſſe ינחמנו vt in textu Maſoreth. hodie ſcribitur, ſed יניחנו *nos quieſcere faciet.* Quod autem Noa δίκαιος dicitur id non ex etymi ratione, ſed vitae merito factum.

τὸν παυόμενον ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων, ἀναπαυόμενον ἐπὶ τῷ καλῷ καὶ δικαιοσύνῃ συζῶντα, χάριν εὑρεῖν παρὰ θεῷ. Τὸ δὲ χάριν εὑρεῖν οὐκ ἔστι μόνον, ὡς q) ὀνομάζουσί τινες, ἴσον τῷ εὐαρεστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον· r) ζητῶν ὁ δίκαιος s) τὴν τῶν ὄντων φύσιν t) ἐν τούτῳ εὑρίσκει ἄριστον εὕρεμα, χάριν ὄντα u) τοῦ θεοῦ τὰ σύμπαντα· γενέσεως δὲ οὐδὲν χάρισμα, ὅτι γε οὐδὲ κτῆμα· x) διὸ καὶ y) μόνου τὴν z) χάριν οἰκεῖον. Τοῖς γοῦν ζητοῦσι τίς ἀρχὴ γενέσεως, ὀρθότατα ἄν τις ἀποκρίναιτο ὅτι a) ἀγαθότης καὶ χάρις τοῦ θεοῦ, ἣν ἐχαρίσατο τῷ μετ' αὐτὸν γένει· δωρεὰ γὰρ καὶ εὐεργεσία, b) καὶ χάρισμα θεοῦ τὰ πάντα ὅσα ἐν κόσμῳ καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἐστί. Καὶ Μελχισεδὲκ βασιλέα τε τῆς εἰρήνης, c) Σαλὴμ, τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται, ἱερέα ἑαυτοῦ πεποίηκεν ὁ θεὸς, οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ προδιατυπώσας, ἀλλὰ τοιοῦτον ἐργασάμενος βασιλέα καὶ εἰρηναῖον, καὶ ἱερωσύνης ἄξιον τῆς ἑαυτοῦ πρῶτον. Καλεῖται γὰρ βασιλεὺς d) δίκαιος· e) βασιλεὺς δὲ f) ἐχθρὸν τυράννῳ· ὅτι ὁ μὲν νόμων, ὁ δὲ ἀνομίας ἐστὶν εἰσηγητής. Ὁ μὲν οὖν τύραννος νοῦς ἐπιτάγματα ἐπιτάττει τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι βίαια καὶ βλαβερὰ, καὶ σφοδρὰς λύπας ἐργαζόμενα, τὰς κατὰ κακίαν g) πράξεις, καὶ τὰς τῶν παθῶν ἀπολαύ-

q) forte νομίζουσι

r) Citantur haec a Ioh. Monach. in parall. facr. ineditis cap. περὶ δημιουργίας. Ἐκ τοῦ Γ. τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.

s) Additur νῷ in Ioh. Monach. atque fic fcripfiffe Philonem nullus dubito. (In Editis habetur ζητῶν ὁ κύριος ὁ δίκαιος τῶν ὄντων φύσιν, Cod. A. omittit ὁ κύριος fequens vero τὴν reponit. P)

t) fic pro ἐν τούτῳ idem Ioh. Mon.

u) addunt τὰ, Cod. A. et Edit. P.

x) additur in Ioh. Mon. θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα.

y) Sic MSS. pro μόνον. Ita quoque Ioh. Mon.

z) Ioh. ἀρχήν

a) Cod. A. ἀγαθότης κεχάριστο θεοῦ. P.

gratiam inuenire apud Deum. Porro *inuenire gratiam,* non id tantum ſignificatum habet quod quidem vſurpant, pro placere: ſed et tale quid: Iuſtus Noe perſcrutatus rerum naturam, vnum hoc inuenit inuentum optimum, quod gratia Dei ſint quae ſunt omnia: rerum autem creatarum nullum eſſe donum, neque etiam poſſeſſionem. Ideoque tantum gratiam profundere proprium eſt ei. Quaerentibus igitur creationis principium recte reſpondebitur, bonitas et gratia Dei, quam largitus eſt humano generi; nam munus, beneficium et gratia Dei ſunt omnia quae mundo continentur, et mundus ipſe inſuper. Melchiſedec quoque regem pacis, hoc eſt Salem (ſic enim interpretatur) *ſacerdotem ſibi conſtituit Deus,* non prius expreſſo eius aliquo merito, ſed quia talem ipſe fecerat, regem, pacificum, primum dignum ſuo ſacerdotio. Nominatur enim rex iuſtus, rex autem aduerſatur tyranno, quod ille ius et aequum, hic iniquitatem introducat in rempublicam. Ergo tyrannica mens tum animae tum corpori iuſſa imponit violenta ac noxia, magnasque moleſtias inferentia, vitioſas nimirum actiones, et voluptates quae naſcuntur ex affectibus. Secunda vero mens quae rex eſt, non tam imperat quam ſua-

b) MSS. κεχάριςο. Probabile eſt librarios ſono ſimili deceptos ſic ſcripſiſſe, cum a Philone ſcriptum eſſet καὶ χάρισμα τȣ̃ Θεȣ̃. Sic vero in ſuo codice legit Ioh. idem antedictus.

c) Eadem habet D. Paulus Ep. ad Hebr. VII, 2.

d) δίκαιος inſerui ex Codd. MSS. quae ſane emendatio confirmatur a notatione nominis Melchiſedeci, ſcil. מלך צדק. (addit etiam Cod. A. hanc vocem. P.)

e) haec, vsque ad εἰρήνης, citantur a Ioh. Mon. in ſacris Parall. ineditis, cap. περὶ βασιλέως χρηςȣ̃ καὶ δικαίȣ. Citantur autem ἐκ τȣ̃ Γ. τῆς τῶν νόμων ἀλληγορίας.

f) Cod. A. ἐχθρὸς τυράννων

g) additur a Ioh. λέγω

λαύσεως. Ὁ δὲ δεύτερος, βασιλεὺς, πρῶτον μὲν οὖν οὐκ ἐπιτάττει h) μᾶλλον ἢ πείθει· ἐπεὶ τὰ τοιαῦτα παραγγέλλει, δι' ὧν ὥσπερ σκάφος τὸ ζῶον εὐπλοίᾳ τῇ τοῦ βίου χρήσεται, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τεχνίτου i) καὶ κυβερνήτου, οὗτος δέ ἐστιν ὁ k) ὀρθὸς λόγος· l) καλείσθω οὖν ὁ μὲν τύραννος ἄρχων πολέμου· ὁ δὲ βασιλεὺς ἡγεμὼν εἰρήνης, Σαλήμ· καὶ m) προσφερέτω τῇ ψυχῇ τροφὰς εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς πλήρεις· ἄρτους γὰρ καὶ οἶνον προσφέρει, ἅπερ Ἀμμανῖται καὶ Μωαβῖται τῷ βλέποντι παρασχεῖν οὐκ ἠθέλησαν. οὗ χάριν ἐκκλησίας εἴργονται καὶ συλλόγου θείου. Ἀμμανῖται γὰρ οἱ ἐκ τῆς μητρὸς, αἰσθήσεως, καὶ Μωαβῖται οἱ ἐκ τοῦ πατρὸς νοῦ, φύντες, τρόποι δύο, ταῦτα τῶν ὄντων συνεκτικὰ νομίζοντες, νοῦν καὶ αἴσθησιν, θεοῦ δὲ μὴ λαμβάνοντες ἔννοιαν. Οὐκ εἰσελεύσονται, φησὶ Μωσῆς, εἰς ἐκκλησίαν κυρίου· παρὰ τὸ μὴ συναντῆσαι αὐτοὺς n) ὑμῖν μετ' ἄρτων καὶ ὕδατος, ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν παθῶν, Αἰγύπτου. Ἀλλ' ὁ μὲν Μελχισεδὲκ ἀντὶ ὕδατος οἶνον προσφερέτω, καὶ ποτιζέτω καὶ ἀκρατιζέτω ψυχὰς, ἵνα κατάσχετοι γένωνται θείᾳ μέθῃ, νηφαλεωτέρᾳ νήψεως αὐτῆς· ἱερεὺς γάρ ἐστι λόγος, κλῆρον ἔχων τὸν ὄντα, καὶ ὑψηλῶς περὶ αὐτοῦ καὶ ὑπερόγκως καὶ μεγαλοπρεπῶς λογιζόμενος. o) Θεοῦ γὰρ τοῦ ὑψίστου ἐστὶν ἱερεύς· οὐχ ὅτι ἐστί τις ἄλλος οὐχ ὕψιστος· ὁ γὰρ θεὸς εἷς ὢν, ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω ἐστὶ, καὶ ἐπὶ γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ· ἀλλὰ τῷ μὴ ταπεινῶς καὶ χαμαιζήλως, ὑπερμεγέθως δὲ καὶ ὑπεραύλως καὶ ὑψηλῶς νοεῖν περὶ θεοῦ, ἔμφασιν τοῦ ὑψίστου κινεῖ. Τί δὲ εἰργάσατο ἤδη καλὸν ὁ Ἀβραμ, ὅτι κελεύει αὐτῷ πατρίδος καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης p) ξενοῦσθαι, καὶ γῆν οἰκεῖν, ἣν q) αὐτὸς δώ-

σ

h) μᾶλλον ἢ pro μόνον ἀλλὰ (Edit. et Cod. A.) reposuit Iohannes.

i) καὶ deest in Cod. A. et recte. P.

k) ὀρθὸς pro ἀληθὴς in Editis (et Cod. A.) reposui ex Damasceno.

l) citantur haec ab Anton. Mel. Lib. 2. ser. 6.

m) Cod. A. προφερέτω. P.

ſuadet; quando praecepta eius talia ſunt, vt anima his adiuta ceu nauis per totam vitam proſpere nauiget, gubernante illo qui bonus peritusque eſt et gubernator et artifex, qui non alius eſt quam recta ratio; vocetur igitur tyrannus quidem, princeps belli: rex vero, dux pacis Salem: offeratque animae alimenta plena laetitiae gaudiique: *Panes enim et vinum offert,* quae Ammanitae Moabitaeque Iſraeli praebere noluerant; quam ob cauſam *arceantur a concione coetuque diuino.* Ammanitae enim e matre ſenſu nati, et Moabitae ex patre intellectu, duae ſunt ſententiae quae rerum principes, intellectum et ſenſum putant, Dei autem nullam habent notitiam. *Non ingredientur,* inquit Moſes, *concionem Domini, quia non occurrerunt vobiscum panibus et aqua, exeuntibus* ex affectibus, ſcil. *Aegypto.* Caeterum Melchiſedec pro aqua vinum offerat, inebrietque et mero exhilaret animas, vt occupentur diuina ebrietate, quae eſt omni ſobrietate magis ſobria. Sacerdos enim eſt verbum, ſortem habens, ens ipſum, de quo ſublimiter ſentit et admodum magnifice; *Eſt enim ſacerdos* Dei altiſſimi; non quod alius ſit non altiſſimus: nam Deus cum ſit vnus, *tum in coelo eſt ſupra, tum in terra infra, nec eſt ullus praeter ipſum:* ſed non ſubmiſſe humiliterque, verum ſublimiter magnificeque de Deo ſentiendo, ideam altisſimi efficit. Quid porro boni fecerat Abraham, quando iuſſus eſt *migrare procul patria cognationeque et habitare terram, quam Deus ipſe dederit?* Ea vero eſt ciuitas bona, ampla, feliciſſima: nam dona Dei magna pretioſaque ſunt: verum hanc quoque indolem finxit, ſpecie non contemnenda. Interpretatur enim Abraham, pater

n) Cod. A. et Editi ἡμῖν. P.

o) Sic ex textu Sacro repoſuit Mang. Editi et Cod. A. omiſſo θεῦ, habent: τῦ γὰρ. P.

p) forte ἀποξενῦσθαι.

q) Benzel. reponit αὐτῷ δώσει, et ſic recte. (Turneb. in margine δώσει ὁ, ἣ, ἂν αὐτὸς δῷ. R.

ὁ θεός· πόλις δὲ ἐστιν ἀγαθὴ καὶ πολλὴ καὶ σφόδρα εὐδαίμων· τὰ γὰρ δῶρα τοῦ θεοῦ μεγάλα καὶ τίμια. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἐγέννησε τύπον ἔχοντα σπουδῆς ἄξιον. ἑρμηνεύεται γὰρ r) Ἀβραμ, πατὴρ μετέωρος, δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων ἐπαινετός. Ὁ γὰρ νοῦς ὅταν μὴ δεσπότου τρόπον ἀπειλῇ τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ὡς πατὴρ ἄρχῃ, μὴ τὰ ἡδέα χαριζόμενος αὐτῇ, τὰ δὲ συμφέροντα καὶ ἀκούσῃ διδοὺς· καὶ ἔτι πάντων ταπεινῶν καὶ ἀγόντων ἐπὶ τὰ θνητὰ ἀποστὰς, μετεωροπολῇ καὶ συνδιατρίβῃ θεωρήμασι τοῖς περὶ κόσμου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ· καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπανιὼν ἐρευνᾷ τὸ θεῖον καὶ τὴν τούτου φύσιν, δι' ἔρωτα ἐπιστήμης ἄλεκτον, μένειν ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δογμάτων οὐ δύναται, ἀλλὰ μετοικίαν ζητεῖ βελτιούμενος ἀμείνω. Ἐνίους δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ τῆς γενέσεως καλῶς διαπλάττει καὶ διατίθεται, καὶ κλῆρον ἔχειν ἄριστον προήρηται. Οὐχ ὁρᾷς τί περὶ τοῦ Ἰσαὰκ φησι τῷ Ἀβραὰμ οὐκ ἐλπίσαντι, ὅτι γεννήσεται τοιούτου γεννήματος πατὴρ, ἀλλὰ καὶ γελάσαντι ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, καὶ εἰπόντι, Εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, s) καὶ Σάῤῥα ἐννενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται; καταφάσκει καὶ ἐπινεύει λέγων, Ναὶ, ἰδοὺ Σάῤῥα ἡ γυνή σου τέξεταί σοι υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαὰκ, καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον. Τί οὖν ἐστι τὸ καὶ τοῦτον πρὸ τῆς γενέσεως ἐπαινεῖσθαι πεποιηκός; t) ἔνια τῶν ἀγαθῶν γενόμενα καὶ παρόντα ὠφελεῖ, οἷον, ὑγίεια, εὐαισθησία, πλοῦτος εἰ τύχοι, δόξα· λεγέσθω γὰρ καὶ ταῦτα u) καταχρηστικώτερον ἀγαθά· ἔνια δ' οὐ γενόμενα μόνον, ἀλλὰ x) θεσπισθέντα ὅτι γενήσε-

r) Sic pro Ἀβραὰμ repono, cuius emendationis ratio petenda ex nominis notatione. vid. nostrum infra p. 361. Hieron. quaest. in Gen. *dicebatur enim primum Abram, quod interpretatur rex celsus; et postea vocatus est Abraham, quod transfertur pater multarum, nam quod sequitur* Gentium *non habetur in nomine, sed subauditur.* vid. et Hes. v. Ἀβραμ.

s) adde ex Editis τῶν ὁ. υἱὸς.

pater ſublimis, laudandus vtroque nomine. Mens enim quando non herili more animam territat, ſed paterno imperat, non indulgens ei ſuauia, ſed vel inuitae obtrudens vtilia: omiſſisque omnibus rebus humilibus et ad mortalia ducentibus ſublimis immoratur contemplationi mundi eiusque partium: atque etiam altius aſcendens numen ipſum ſcrutatur eiusque naturam, propter immenſum amorem ſcientiae: non poteſt manere in decretis priſtinis, ſed melior ipſa facta cupit migrare ad meliora. Nonnullos autem Deus vel ante natiuitatem pulchre fingit diſponitque, deſtinans ad ſortem optimam. An non vides quid de Iſaac loquatur Abrahamo, ne ſperanti quidem ex ſe patre talem progeniem, atque adeo ridenti promiſſionem dicentique: *Itane gignet homo centum annos natus, et Sarra nonagenaria pariet?* Sed annuit aſſeueratque qui dicit: *profecto Sarra vxor pariet tibi filium, et vocabis nomen eius Iſaac: et ſtatuam foedus meum cum eo pactum ſempiternum.* Quid igitur eſt cur hic antequam naſceretur laudatus ſit? Quaedam bona et praeterita cum ſint et praeſentia iuuant, vt ſanitas, ſenſuum integritas, fortaſſe opes, gloria: liceat enim haec quoque abuſiue bona dicere; quaedam non ſolum cum adſunt, ſed etiam ſperata, qualis eſt laetitia, bonus affectus animae: haec enim non praeſens tantum laetificando vim ſuam exerit, ſed etiam ſperata hominem praeoccupat. Id quoque illi praecipuum: alia bona priuatam vim habent: laetitia autem tum priuatam tum vniuerſalem, ergo propter omnia contingit: laetamur enim ſani-

t) Citantur haec a Iohanne Mon. inedito, ἐκ τȣ͂ περὶ μετονομαζομένων

u) Cod. A. χρηϛικώτερον, omiſſo κατα. P.

x) Cod. A. addit καὶ. P. Loco θεσπισθέντα Mang. mauult ἐλπισθέντα, ſequitur enim ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλπίζηται.

νήσεται· ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια τῆς ψυχῆς ἐστιν. ἥδε γὰρ οὐχ ὅταν παροῦσα δραστηρίως ἐνεργῇ, μόνον y) εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλπίζηται, προγανοῖ· ἐξαίρετον γὰρ καὶ τοῦτ' ἔχει· τὰ μὲν ἄλλα ἀγαθὰ ἴδια ἐνεργεῖ, ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἴδιον καὶ κοινὸν z) ἀγαθόν ἐστιν· ἐπιγίνεται γοῦν ἅπασι· χαίρομεν γὰρ καὶ ἐπὶ ὑγιείᾳ, καὶ ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ ἐπὶ τιμῇ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, ὥστε κυρίως εἰπεῖν, μηδὲν εἶναι ἀγαθὸν, ᾧ μὴ πρόσεστι χαρά. Ἀλλ' οὐ μόνον ἐπὶ προγεγενημένοις ἤδη τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ παροῦσι χαίρομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μέλλουσι καὶ προσδοκωμένοις· οἷον ὅτε ἐλπίζομεν πλουτήσειν, ἢ ἄρξειν, ἢ ἐπαινεθήσεσθαι, ἢ νόσων ἀπαλλαγὴν εὑρήσεσθαι, ἢ εὐτονίας καὶ ῥώμης κοινωνήσειν, ἢ ἐπιστήμονες ἀντ' ἀνεπιστημόνων ἔσεσθαι, γεγήθαμεν οὐ μετρίως. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ χαρὰ οὐ παροῦσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐλπιζομένη a) ἀναχεῖ τε καὶ εὐφραίνει τὴν ψυχὴν, εἰκότως τὸν Ἰσαὰκ, πρὶν γεννηθῆναι, ὀνόματός τε καὶ δωρεᾶς μεγάλης ἠξίωσε· γέλως γὰρ ψυχῆς καὶ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη διερμηνεύεται οὗτος. Πάλιν δὲ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡσαῦ, τὸν μὲν ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα καὶ δεσπότην, τὸν δὲ Ἡσαῦ ὑπήκοον καὶ δοῦλον, ἔτι κατὰ b) γαστρὸς ὄντας φησὶν εἶναι· Ὁ γὰρ ζωοπλάστης θεὸς ἐπίσταται τὰ ἑαυτοῦ καλῶς δημιουργήματα, καὶ πρὶν αὐτὰ εἰς ἄκρον διατορεῦσαι, τάς τε δυνάμεις, αἷς αὖθις χρήσονται, καὶ συνόλως τὰ ἔργα τούτων καὶ πάθη. Ἐπειδὴ γὰρ πορεύεται, ἡ c) ὑπομονητικὴ ψυχὴ, Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ d) θεοῦ, ἀποκρίνεται αὐτῇ, ὅτι δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σου ἐστί, καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μείζων δουλεύσει

τῷ

y) Cod. A. εὐφραίνῃ. P.

z) Sic MSS. (accedente Cod. A) pro γαῦρον in Editis.

a) MSS. ἀναχεῖται καὶ. (quibus accedit Cod. A.)

b) vide consimilia apud D. Paulum Ep. ad Rom. IX, 11.

c) Sic MSS. (et Cod. A.) pro ὑπονοητική. Rebeccae enim Etymon, scil. רב בכה multus fletus, patientiae indicium

ſanitate, libertate, honore, caeteriſque bonis: vt proprie dicatur, nullum eſſe bonum non coniunctum cum laetitia. Laetamur autem non praeteritis ſolum bonis et praeſentibus, ſed et futuris, et ſperatis: vt quando ſperamus diuitias, imperium, laudem, morborum finem, virium roboriſque acceſſionem, ſcientiam ſucceſſuram in locum ignorantiae, gaudemus non mediocriter. Ergo quoniam laetitia non praeſens ſolum, ſed et ſperata laxat exhilaratque animam, merito Iſaac prius quam naſceretur, nomine donoque magno donauit: per hunc enim ſignificatur animae riſus et gaudium atque laetitia. Rurſum Iacob et Eſau, illum principem, ducem et dominum, hunc obſequentem et ſeruum, priusquam vterum exirent pronunciauit. Deus enim animalium figulus egregie nouit, quae ipſe facit, etiam antequam perficiat, vires quoque quibus vtentur in poſterum, et in vniuerſum quicquid actura paſſuraue ſunt. Cum enim anima patiens Rebecca petit oraculum, reſpondet Deus: *Duae gentes ſunt in vtero tuo, et duo populi ex eo diſcedent: ſuperabitque alter alterum, et maior minori ſeruiet.* Naturaliter enim quod prauum eſt et rationis expers, ſeruum eſt apud Deum; quicquid vero probum et rationale et melius, id libertate fruitur atque principatu: nec ſolum cum vtrunque abſolutum eſt in anima, verum etiam cum res adhuc eſt ambigua. Prorſus enim vel leuis quaepiam aura virtutis, principatum et imperium,

 nedum

dictum eſt. vid. noſtrum infra L. de congreſſ. p. 429. Sic quoque Clemens Paed. L. I. c. 5. ὑπομονὴν interpretatur, licet idem Clemens aliam nominis interpretationem comminiſcatur Strom. IV. p. 637. ſcil. θεῦ δόξα. Hieron. L. nom. hebr. *Rebecca*, *multa patientia*, *vel multum accepit*, *ſiue patientia*. Et in Lexic. Graec. nom. hebr. πολλὴ ὑπομονὴ, ἡ λαβῦσα πρῶτον ἄνδρα. Cuius Etymi rationem me prorſus fugere, lubens fateor.

d) ſic pro θεῷ (Editorum et Codicis A.) MS. Coisl. et textus ſacer.

τῷ ἐλάσσονι. Φύσει γὰρ δῆλον παρὰ θεῷ τὸ φαῦλον καὶ ἄλογον· ἡγεμονικὸν δὲ καὶ ἐλεύθερον, τὸ ἀστεῖον καὶ λογικὸν καὶ ἄμεινον· καὶ οὐχ ὅταν ἤδη γένηται ἐν τῇ ψυχῇ τέλειον ἑκάτερον, ἀλλὰ κἂν ἐνδοιάζηται. Ὅλως γὰρ καὶ μικρά τις αὔρα τῆς ἀρετῆς, ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν, οὐκ ἐλευθερίαν μόνον ἐμφαίνει· καὶ ἔμπαλιν ἡ e) τυχούσης κακίας γένεσις δουλοῖ τὸν λογισμὸν, κἂν μήπω τέλειον αὐτῆς ee) ἐμφοιτήσῃ τὸ γέννημα. Τί δὲ παθὼν ὁ αὐτὸς οὗτος Ἰακὼβ, τοῦ Ἰωσὴφ τοὺς δύο υἱοὺς προσαγαγόντος τὸν πρεσβύτερον Μανασσῆν καὶ τὸν νεώτερον Ἐφραὶμ, ἐναλλάττει τὰς χεῖρας, καὶ τὴν μὲν δεξιὰν ἐπιτίθησι τῷ νεωτέρῳ, Ἐφραὶμ, τὴν δ' εὐώνυμον τῷ πρεσβυτέρῳ, Μανασσῇ· καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα ἡγησαμένου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ οἰηθέντος τὸν πατέρα ἄκοντα σφαλῆναι περὶ τὴν τῶν χειρῶν ἐπίθεσιν, φησὶν, Οὐ διήμαρτον, ἀλλ' οἶδα, τέκνον, οἶδα καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαὸν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος, μείζων αὐτοῦ ἔσται. Τί οὖν χρὴ λέγειν, ἢ τοῦτο; ὅτι δύο φύσεις ἐδημιουργήθησαν ἐν ψυχῇ ὑπὸ θεοῦ σφόδρα ἀναγκαῖαι, μνήμη τε καὶ ἀνάμνησις· [f) ἀμείνων μὲν μνήμη, χείρων δὲ ἡ ἀνάμνησις.] Ἡ μὲν γὰρ ἐναύλους ἔχει καὶ ἐναργεῖς τὰς καταλήψεις, ὡς μηδὲ ἀγνοίᾳ διαμαρτεῖν· ἀναμνήσεως δὲ λήθη πάντως προηγεῖται, πηρὸν καὶ τυφλὸν πρᾶγμα· πρεσβύτερον δὲ τὸ χεῖρον, ἡ ἀνάμνησις εὑρίσκεται μνήμης, τοῦ ff) κρείττονος, συνεχὲς καὶ ἀδιάστατον. Οἱ γὰρ πρῶτον εἰς τὰς τέχνας εἰσαγόμενοι, περικρατῆσαι τῶν εἰς αὐτὰς θεωρημάτων ἀδυνατοῦμεν εὐθύς. λήθῃ οὖν κατ' ἀρχὰς χρώμενοι, πάλιν ἀναμιμνησκόμεθα, ἕως ἐκ τοῦ πολλάκις μὲν ἐκλαθέσθαι, πολλάκις δὲ ἀναμνησθῆναι, βέβαιον αὖθις μνήμη g) κρατήσῃ. Παρ' ὃ καὶ νεωτέρα, ὀψίγονος γάρ ἐστι, συνίσταται τῆς ἀναμνήσεως. συμβολικῶς οὖν ὁ μὲν Ἐφραὶμ λέγεται μνήμη. καρποφορία γὰρ ἑρμηνεύεται τῆς τοῦ φιλομαθοῦς ψυχῆς h) τὸν οἰκεῖον

i) ἐνη-

e) ſic pro τυχοῦσα (Editorum et Codicis A.) MSS. Coll. Nou.

ee) ſcribe ἐκφοιτήσῃ.

nedum libertatem prae se fert: econtra minimae malitiae ortus, licet nondum ad maturitatem perductae, animum in seruitutem redigit. Cur autem hic ipse Iacob, cum Iosepho admouente duos filios suos, natu grandiorem Manassem, minorem Ephraim: decussatis brachiis iuniori dextram imposuit, sinistram vero grandiori, moxque Iosepho grauiter id factum ferente, et putante patrem errasse imponendis manibus, dicit: *Non erraui, fili, sed sciens prudensque facio, quod facio: fiet hic quoque in populum, extollendus est hic quoque, sed frater eius iunior, maior futurus est.* Quid igitur dicendum? nisi quod duae naturae diuinitus in anima conditae sunt, valde necessariae, memoria, reminiscentiaque. Melior quidem memoria, reminiscentia vero deterior. Quarum altera recentes et perspicuas perceptiones retinet, ne falli possit per ignorantiam: reminiscentiam vero vtique praecedit obliuio, res surda caecaque: reminiscentia tamen deterior, memoria meliori, est antiquior: vtcunque cohaerent nec separantur facile. Nam qui primum in artes introducimur, comprehendere speculationes earum statim non possumus: itaque quicquid obliuiscimur initio, rursum reminiscimur: donec iterum atque iterum reminiscendo, atque obliuiscendo, denuo confirmetur memoria. Quapropter ita iunior haec, vtpote serius nata, oritur ex reminiscentia; figurate igitur Ephraim dicitur memoria; fertilitas enim interpretatur animae quae debitum fructum profert, quando memoria confirmantur eius contemplationes. At Manasses reminiscentia dicitur, quasi translatus ex obliuione: qui au-

f) haec inclusa inserui ex MSS. Vat. Coisl. et Coll. Nov. (In Cod. A. desunt.)

ff) videntur nonnulla deesse. Scribendum ergo: *κρείττονος* ***. *συνεχὲς καὶ* etc.

g) Sic Mangeius et margo Turnebi. Editi et Cod. A. *κρατήσει.* P.

h) Margo Turneb. *τὸ.* P.

i) ἐννοχυίας, ὁπότε διὰ μνήμης ἔχοι βεβαιῶν τὰ θεωρήματα. Ὁ δὲ Μανασσῆς, ἀνάμνησις· μεταληφθεὶς γὰρ k) ἐκ λήθης εἶναι λέγεται· ὁ δὲ λήθην ἐκφεύγων ἀναμιμνήσκεται πάντως· Ὀρθότατα οὖν ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν καὶ ἀσκητὴς ἀρετῆς Ἰακὼβ, δεξιοῦται τὴν καρποφόρον μνήμην, Ἐφραὶμ, δευτερείων δὲ ἀξιοῖ τὴν ἀνάμνησιν, Μανασσῆν. Καὶ Μωσῆς μὲν τῶν θυόντων l) τὸ Φασὲκ, τοὺς μὲν πρότερον θύσαντας μάλιστα ἐπαινεῖ, ὅτι διαβάντες ἀπὸ τῶν m) ποταμῶν, Αἰγύπτου, ἐπέμειναν τῇ διαβάσει, καὶ οὐχ ὥρμησαν ἔτι ἐπ' αὐτά· τοὺς δὲ τὸ δεύτερον, δευτερείων ἀξιοῖ. Τραπέντες γὰρ ἀνέδραμον τὴν τροπὴν, καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν πρακτέων, πάλιν ἐπὶ τὸ πράττειν ὥρμησαν αὐτά, οἱ δὲ πρότεροι ἄτρεπτοι διετέλεσαν. Ἔοικεν οὖν τοῖς μὲν τὸ δεύτερον πάσχα θύουσιν, n) ὁ ἐκ λήθης Μανασσῆς· τοῖς δὲ τὸ πρότερον, ὁ καρποφόρος Ἐφραΐμ. nn) Ὅθεν καὶ Βεσελεὴλ ἀνακαλεῖ ὁ θεὸς ἐξ ὀνόματος, καὶ φησιν αὐτῷ o) δωρήσεσθαι σοφίαν καὶ ἐπιστήμην, καὶ δημιουργὸν αὐτὸν καὶ ἀρχιτέκτονα πάντων τῶν τῆς σκηνῆς, τουτέστι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων, ἀποδεῖξειν, μηδὲν ἔργον ὃ κἂν ἐπαινέσειέ τις, προϋποδείξας αὐτοῦ. Λεκτέον οὖν, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα τῇ ψυχῇ p) ἐντετύπωκεν ὁ θεὸς, νομίσματος δοκίμου τρόπον. Τίς οὖν r) ἐστιν ὁ χαρακτὴρ, εἰσο-

i) adde καρπὸν. Sic enim infra p. 278. Hieron. L. nom. hebr. *Ephraim frugiferum, siue crescens.* Hes. v. Ἐφραὶμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς· καὶ Ἐφραὶμ ὁ παράκλητος· Vbi prior pars desumi videtur ex versione quadam graeca, alia quam nunc habemus, Ps. LIX. 9. παράκλητος autem videtur mendose poni pro καρποφόρος. Simile etiam mendum occurrit in Lexico graec. nom. hebr. p. 206.

k) infra ἔξω λήθης. Alludit autem auctor ad hebraeam nominis Manassis notationem, a מן *ex* et נשא *obliuisci.* vid. Hes. atqui auctor Lexici graec. nom. hebr. apud Hieron. aliud sequitur Etymon: μανασσῆς ἀποβληθεὶς ἢ πεπραγμένος· vbi tamen melius reponitur, πεπραμένος.

l) Editi et Cod. A. τῷ. Margo Turnebi τὸ Φασέκ. P.

tem obliuionem effugit certe reminiſcitur: itaque rectiſſime ille ſupplantator affectuum et meditator virtutum Iacob dextram porrigit Ephraimo, id eſt, fertili memoriae, ſecundas vero partes reminiſcentiae tribuit, ſcilicet Manaſſi. Sic et Moſes ex his qui paſcha ſacrificant priores laudat maxime, quod relictis affectibus Aegypto perrexerunt, nec amplius ad eos reuerſi ſunt: poſteriores vero habet pro deterioribus. Lapſi enim hi rurſum flexerunt, et quaſi obliti rerum agendarum, rurſum ſe accinxerunt, vt eas aggrederentur: at illi priores immutabiles permanſerunt. Itaque ſacrificantibus paſcha poſterius aſſimilatur Manaſſes obliuionis filius: prioribus autem Ephraim fertilis. Ideo et Beſeleelem nominatim Deus euocat, *promittitque daturum ſe illi ſapientiam et ſcientiam, et conſtiturum ſe illum opificem architectumque omnium, quae ſunt in tabernaculo*, hoc eſt animae operum: quamuis nullum eius opus hactenus extaret laudabile. Dicendum igitur quod hanc quoque figuram Deus impreſſit animae, ceu probatum nomiſma. Ea figura quaenam ſit cognoſcemus, ſi nominis interpretationem prius expreſſerimus. Beſeleel interpretatur, in vmbra Deus: vmbra vero Dei verbum eius eſt, quo tanquam inſtrumento aſſumpto mundum creabat: haec vm-

m) omnino repone παθῶν. ſupra p. 290. l. 17. infra p. 436. Clem. Alex. Strom. 2. 380. Emendatio vero confirmatur etiam a ſequentibus, ἐπ' αὐτά, ſcil. πάθη.

n) ὁ Cod. A. deeſt. P.

nn) Markland reponi vult, idque optime, πόθεν; cum interrogationis nota. Quaeſtionem enim proponit Philo, cui ſententia ſequenti reſpondetur.

o) MSS (et Cod. A.) δωρήσασθε. Et ſic rectius, neque enim tantum dare ſcientiam pollicetur Deus, ſed dediſſe dicit, Exod. XXXI, 2.

p) Sic MSS. Aug. et Trin. (it. Cod. A.) pro ἐκτετύπωκεν in Edit.

r) ἐστιν addidi ex MSS. (adeſt etiam in Cod. A.)

εἰσόμεθα, ἐὰν τὴν ἑρμηνείαν πρὸ τȣ̃ ὀνόματος ἀκριβώσωμεν. ἑρμηνεύεται ȣ̃ν s) Βεσελεὴλ, ἐν σκιᾷ ὁ Θεός. σκιὰ Θεȣ̃ δὲ ὁ λόγος αὐτȣ̃ ἐςιν, ᾧ καθάπερ t) ὀργάνῳ προσχρησάμενος ἐκοσμοποίει. αὕτη δὲ ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὡσανεὶ ἀπεικόνισμα u) ἑτέρων ἐςὶν ἀρχέτυπον. Ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς παράδειγμα τῆς εἰκόνος, ἣν σκιὰν νυνὶ κέκληκεν, ȣ̔́τως ἡ εἰκὼν ἄλλων γίνεται παράδειγμα, ὡς καὶ ἐναρχόμενος τῆς νομοθεσίας ἐδήλωσεν, εἰπὼν, Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεȣ̃, ὡς τῆς μὲν εἰκόνος κατὰ τὸν Θεὸν ἀπεικονισθείσης, τȣ̃ δὲ ἀνθρώπȣ κατὰ τὴν εἰκόνα, λαβȣ̃σαν δύναμιν παραδείγματος. Τίς ȣ̃ν ὁ ἐπιγινόμενος χαρακτὴρ, θεασώμεθα· ἐζήτησαν οἱ πρῶτοι, πῶς uu) ἐνοήσαμεν τὸ Θεῖον· εἶθ' οἱ δοκȣ̃ντες ἄριςα φιλοσοφεῖν ἔφασαν, ὅτι ἀπὸ τȣ̃ κόσμȣ καὶ τῶν μερῶν αὐτȣ̃ καὶ τῶν ἐνυπαρχȣσῶν τȣ́τοις δυνάμεων, ἀντίληψιν ἐποιησάμεθα τȣ̃ αἰτίȣ. Ὥσπερ γὰρ εἴ x) τις ἴδοι δεδημιȣργημένην οἰκίαν ἐπιμελῶς, y) προπυλαίοις, ςοαῖς, ἀνδρῶσι, γυναικωνίτισι, τοῖς ἄλλοις οἰκοδομήμασιν, ἔννοιαν z) λήψεται τȣ̃ τεχνίτȣ· ȣ̓ γὰρ ἄνευ τέχνης καὶ δημιȣργȣ̃ νομιεῖ τὴν οἰκίαν ἀποτελεσθῆναι· τὸν αὐτὸν zz) δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ πόλεως, καὶ νεὼς, καὶ παντὸς ἐλάττονος ἢ μείζονος κατασκευάσματος. a) Οὕτω δὴ καὶ εἰσελθών τις ὥσπερ εἰς μεγίςην οἰκίαν ἢ πόλιν τόνδε τὸν κόσμον, b) καὶ θεασάμενος ȣ̓ρανὸν ἐν κύκλῳ περιπολȣ̃ντα, καὶ πάντα ἐντὸς συνειληφότα· πλανήτας δὲ καὶ ἀπλανεῖς ἀςέρας κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως κινȣμένȣς, ἐμμελῶς τε καὶ ἐναρμονίως, καὶ τῷ παντὶ ὠφελίμως· γῆν δὲ τὸν c) μεσαί-

s) sc. ex hebr. vocibus בצל אל in vmbra Dei. vid. Hier. in Lib. nom. hebr. Noster quoque infra p. 596. Igitur in hoc loco reponendum censeo, ἐν σκιᾷ Θεȣ̃. Quod etiam ex contextu confirmatur.

t) vid. dicta infra ad p. 129.

u) Sic MSS. (quibus Cod. A. et Turnebi Margo accedit.) pro ἕτερον in Editis.

uu) melius, vt ex vsu Philonis, ἐνενοήσαμεν.

vmbra et quasi effigies exemplar est aliorum. Sicut enim Deus exemplar imaginis, quam vmbram nunc vocauit, sic haec imago fit aliorum exemplar: quemadmodum in principio legis significauit propheta, dicens: *Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei,* quasi imago ipsa ad effigiem Dei facta sit, homo vero ad eam imaginem, quae iam vicem exemplaris acceperat. Quis igitur accesserit character consideremus. Quaesiuerunt prisci, quomodo numen percepimus; dein qui optime philosophari visi sunt, dixerunt, quod ex mundo partibusque eius et harum innatis viribus, Deum vt causam animaduertimus. Nam sicut si quis videat domum affabre factam instructamque vestibulis, porticibus, aulis virorum, mulierum conclauibus et id genus caeteris, notitiam artificis accipiet; nec enim sine arte opificeque putabit domum esse absolutam; quod et de ciuitate aut nauigio, et de quouis minore maioreue opere sentiendum est. Ita sane etiam quiuis ingressus ceu in maximam domum aut ciuitatem hunc mundum, et conspicatus coelum in orbem volui continereque omnia: erraticas vero fixasque stellas pariter moueri modulate summaque cum harmonia, et ad vtilitatem rerum vniuersarum: terram deinde meditullium sortitam, fluxusque aquae et aeris in confinio positos: ad haec animalia tam mortalia, quam immortalia, stirpium fructuumque varias species: certe colliget haec non sine perfectissima arte condita, sed fuisse esseque Deum huius vniuersitatis opificem. Qui vero ita colligunt, per vmbram Deum percipiunt, animaduerten-

x) τὶς in Cod. A. deest. P.
y) Sic MSS. (in specie Cod. A.) pro καὶ πυλαίαις.
z) MSS. Vat. Coisl. et Coll. Nov. (it. Cod. A.) pro ἀντιλήψεται
zz) scribe δὴ
a) Cod. A. ὅτως. P.
b) καὶ inserui ex MSS. (quibus Cod. A. accedit. P.)
c) MSS. (et Cod. A.) μέσον.

σαίτατον χῶρον λαχούσας, ὕδατός τε καὶ ἀέρος χύσεις ἐν μεθορίῳ τεταγμένας· ἔτι δὲ ζῶα θνητά τε αὖ καὶ ἀθάνατα, καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν διαφορὰς, λογιεῖται δήπου, ὅτι d) ταῦτα οὐκ ἄνευ τέχνης παντελοῦς δεδημιούργηται, ἀλλὰ καὶ ἦν καὶ ἔστιν ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργὸς ὁ θεός. Οἱ δὴ οὕτως ἐπιλογιζόμενοι, διὰ σκιᾶς τὸν θεὸν καταλαμβάνουσι, διὰ τῶν ἔργων τὸν τεχνίτην κατανοοῦντες. Ἔστι δέ τις τελεώτερος καὶ μᾶλλον κεκαθαρμένος νοῦς, τὰ μεγάλα μυστήρια μυηθεὶς, ὅστις οὐκ ἀπὸ τῶν γεγονότων τὸ αἴτιον γνωρίζει, ὡς ἂν ἀπὸ σκιᾶς e) τὸ μένον· ἀλλ᾽ ὑπερκύψας τὸ γεννητὸν, ἔμφασιν ἐναργῆ τοῦ ἀγεννήτου λαμβάνει, ὡς ἀπ᾽ αὐτοῦ αὐτὸν καταλαμβάνειν, καὶ τὴν σκιὰν αὐτοῦ, ὅπερ ἦν, τόν τε λόγον, καὶ τόνδε τὸν κόσμον. Οὗτός ἐστι Μωσῆς ὁ λέγων, Ἐμφάνισόν μοι σαυτόν· γνωστῶς ἴδω σε· μὴ γὰρ ἐμφανισθείης μοι δι᾽ οὐρανοῦ ἢ γῆς, ἢ ὕδατος, ἢ ἀέρος, ἤ τινος ἁπλῶς τῶν ἐν γενέσει, μηδὲ κατοπτρισαίμην ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν σὴν ἰδέαν, ἢ ἐν σοὶ τῷ θεῷ· αἱ γὰρ ἐν γεννητοῖς ἐμφάσεις διαλύονται· αἱ δὲ ἐν τῷ ἀγεννήτῳ, μόνιμοι καὶ βέβαιοι καὶ ἀΐδιοι f) διατελοῖεν. Διὰ τοῦτο Μωσῆν ἀνακέκληκεν, καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ θεός· καὶ Βεσελεὴλ ἀνακέκληκεν, ἀλλ᾽ οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τὸν μὲν, τὴν ἔμφασιν τοῦ θεοῦ λαμβάνοντα ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ αἰτίου· τὸν δὲ, ὥσπερ ἀπὸ σκιᾶς g) τῶν γενομένων, τὸν τεχνίτην ἐξ ἐπιλογισμοῦ κατανοοῦντα. Διὰ τοῦθ᾽ εὑρήσεις τὴν σκηνὴν καὶ τὰ σκεύη πάντα αὐτῆς, πρότερον μὲν ὑπὸ Μωσέως, αὖθις δ᾽ ὑπὸ Βεσελεὴλ κατασκευαζόμενα. Μωσῆς μὲν γὰρ τὰ ἀρχέτυπα τεχνιτεύει, Βεσελεὴλ δὲ τὰ τούτων μιμήματα. Χρῆται μὲν γὰρ Μωσῆς ὑφηγητῇ τῷ θεῷ, h) ὥς φησι, Κατὰ τὸ παράδειγμα τὸ δεδειγμένον σοι ἐν τῷ ὄρει πάντα ποιήσεις· Βεσελεὴλ δὲ, Μωσεῖ. καὶ εἰκότως· καὶ γὰρ ὅ, τε Ἀαρὼν, ὁ λόγος, καὶ

d) ταῦτα inserui ex MSS. Vat. et Coll. Nov.

e) corpus quod vmbrae opponitur, vide igitur D. Paulum Ep. ad Col. II, 17. vbi forte pro μελλόντων reponendum μενόν.

uertentes artificem per ipſius opera. Sed eſt et alius perfectior puriorque intellectus, magnis myſteriis initiatus, qui non ex operibus cauſam cognoſcit, quaſi ex vmbra corpus: ſed emergens ſupra creata omnia, manifeſte increatum contemplatur, ita vt ex ipſo ipſum comprehendat, et vmbram eius: hoc eſt verbum eius, et mundum hunc vniuerſum. Hic eſt Moſes ille, qui ſic loquitur: *oſtende mihi teipſum; manifeſte te videam*: nolo mihi te oſtendas per coelum, terram, aquam, aerem, aut quidquam creatum: nec in vlla re alia tanquam in ſpeculo contempler tuam ideam, praeter quam in te Deo. Nam quae in creaturis imagines ſunt, diſſipantur: quae autem in increato, ſtabiles, firmae ſempiternaeque permanent. Quamobrem *Moſem ſurſum vocauit, et loquutus eſt ei Deus:* Beſeleelem item vocauit, ſed non ſimiliter; verum illum cognitionem Dei percipientem ex ipſo Deo: hunc autem, tanquam ex vmbra corpus, opificem ratiocinatione colligentem. Quapropter inuenies tabernaculum et vaſa eius omnia prius a Moſe, deinde a Beſeleele delineata parataque. Moſes enim exemplariorum eſt artifex, caeterum Beſeleel imagines eorum exprimit. Nam Moſes Deo monitore vtitur, ſicut dicit: *iuxta exemplar, quod oſtendi tibi in monte, omnia facies:* Beſeleel autem Moſe: et merito. Quia et Aaron, id eſt oratio, et Maria, hoc eſt ſenſus, inſurgentes contra eum diſerte audiunt: *ſi quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione et in vmbra apparebit ei Deus, non manifeſte. Moſi vero qui fidelis eſt in tota domo, ore ad os loquetur, non per aenigmata.* Quoniam igitur duas naturas inuenimus creatas, factas et elaboratas a Deo, al-

teram

μενόντων, vide etiam annon eodem modo poterunt emendari Hebr. IX, 11. et X, 1.

f) melius forte διατελοῦσιν.

g) forte legendum τὸ μένον ὑπ. ſupra.

h) Sic pro ὃς MS. Aug.

καὶ Μαριὰμ, ἡ αἴσθησις, i) ἐπανίσαται ῥητῶς τοῖς ἀκȣ́ȣσιν, ὅτι ἐὰν γένηται προφήτης κυρίῳ, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσεται καὶ ἐν σκιᾷ ὁ Θεὸς, ȣ̓κ ἐναργῶς· Μωσεῖ δὲ, ὅςις πισὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ, ςόμα κατὰ ςόμα λαλήσει ἐν εἴδει, καὶ ȣ̓ δι᾽ αἰνιγμάτων. Ἐπειδὴ τοίνυν δύο φύσεις εὕρομεν γενομένας, καὶ πλαττομένας, καὶ ἄκρως τετορευμένας k) ὑπὸ Θεȣ̃, τὴν μὲν ἐξ ἑαυτῆς βλαβερὰν καὶ ἐπίληπτον καὶ κατάρατον, τὴν δὲ ὠφέλιμον καὶ ἐπαινετὴν καὶ ἔχȣσαν τὴν μὲν κίβδηλον, τὴν δὲ δόκιμον χαρακτῆρα, καλὴν καὶ ἁρμόττȣσαν εὐχὴν εὐξόμεθα, ἣν καὶ Μωσῆς· ἵν᾽ ἡμῖν ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ τὸν ἑαυτȣ̃ θησαυρὸν, καὶ τὸν μετάρσιον καὶ ἐγκύμονα θείων φώτων λόγον, ὃν δὴ κέκληκεν ȣ̓ρανόν· τȣ̀ς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγξῃ. Εἰσὶ γὰρ ὥσπερ kk) ἀγαθῶν, ȣ̔́τω καὶ κακῶν παρὰ τῷ Θεῷ θησαυροὶ, ὡς ἐν μεγάλῃ φησὶν ᾠδῇ, Οὐκ ἰδȣ̀ ταῦτα συνῆκται παρ᾽ ἐμοὶ, καὶ ἐσφράγισαι ἐν τοῖς θησαυροῖς μȣ, ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως, ὅταν σφαλῇ ὁ πȣ̀ς αὐτῶν; Ὁρᾷς ὅτι κακῶν εἰσι θησαυροὶ, καὶ ὁ μὲν τῶν ἀγαθῶν εἷς· ἐπὰν γὰρ ὁ Θεὸς εἷς, καὶ ἀγαθῶν l) θησαυρός· πολλοὶ δὲ τῶν κακῶν· ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες ἄπειροι τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τȣ́τῳ σκόπει τὴν τȣ̃ ἐντὸς ἀγαθότητα· τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν θησαυρὸν ἀνοίγει· τȣ̀ς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγγει. Θεȣ̃ γὰρ ἴδιον, τὰ μὲν ἀγαθὰ προτείνειν καὶ φθάνειν m) δωρȣ́μενον, τὰ δὲ κακὰ μὴ ῥᾳδίως ἐπάγειν. Μωσῆς δὲ καὶ ἐπιτείνων τὸ τȣ̃ Θεȣ̃ φιλόδωρον καὶ χαριςικὸν, ȣ̓ μόνον ἐν τῷ ἄλλῳ χρόνῳ φησὶ τȣ̀ς θησαυρȣ̀ς τῶν κακῶν ἐσφραγίσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ σφαλῇ κατὰ τὴν βάσιν τȣ̃ ὀρθȣ̃ λόγȣ, ὁπότε καὶ ἄξιον n) ἣν αὐτὴν δίκης ἀξιȣ̃σθαι· o) ἐν ἡμέρᾳ γάρ φησιν ἐκδικήσεως ἐσφραγίσθαι τȣ̀ς τῶν κακῶν θησαυρȣ̀ς· δεικνύντος τȣ̃ ἱερȣ̃ λόγȣ, ὅτι ȣ̓δὲ τοῖς ἁμαρ-

i) Legendum forte ἐπαναςάντες ῥητῶς ἀκȣ́ȣσιν. Quod et visum interpreti. In MS. Trin. Coll. pro τοῖς legitur πῶς. Atque ita scribendum videtur. (In Cod. A. deest τοῖς. P.)

teram ex ſeipſa noxiam, reprehenſibilem, execrabilem, alteram vtilem laudabilemque: illam notatam adulterino charactere, hanc vero probato: pulchram conuenientemque precationem vna cum Moſe precabimur: *vt nobis Deus aperiat ſuum theſaurum,* ſublime illud refertumque diuinis luminibus verbum, quod ſupra vocauit coelum: *in quibus autem mala reconduntur occludat.* Sunt enim vt bonorum ita etiam malorum theſauri apud Deum: ſicut habetur in magno cantico: *nonne ecce collecta ſunt haec apud me, et obſignata in theſauris meis, in die vltionis, quando lapſus fuerit pes eorum.* Vides theſauros eſſe malorum, at bonorum quidem vnicum. Quoniam enim Deus vnus, etiam theſaurus bonorum vnus: multi vero malorum, quia et peccatorum immenſus numerus. Sed hic quoque animaduerte Dei bonitatem: bonorum quidem theſaurum aperit, contra malorum claudit: eſt enim Dei proprium bona offerre et praeuenire nos liberalitate: mala vero non facile immittere. Moſes vero exaggerans etiam Dei liberalitatem et gratificandi ſtudium, non ſolum reliquo tempore ait *theſauros malorum obſignatos,* ſed et cum anima *lapſa fuerit* in via rectae rationis, quando merito poena digna videri poterat: *ait enim in die vltionis obſignatos malorum theſauros:* docente diuina ſcriptura, quod ne in peccantes quidem con-

k) Cod. A. ἀπὸ. P.

kk) Sic ſententiam emendat Markland, ὥσπερ ἀγαθῶν ΕΙΣ, ἕτω καὶ κακῶν etc. Emendatio confirmatur ex ſequentibus, ὁρᾷς ὅτι κακῶν etc.

l) videtur deeſſe εἷς.

m) Codd. nonnulli (quibus et Cod. A. accedit) δωρέμενος. Ioh. Dam. haec citat tit. περὶ Φιλανθρωπίας, p. 704.

n) ἣν deeſt in Cod. A. et Edit. P.

o) Cod. A. deeſt ἐν. P.

ἁμαρτάνουσιν εὐθὺς ἐπέξεισιν ὁ θεὸς, ἀλλὰ δίδωσι χρόνον εἰς μετάνοιαν, καὶ τὴν τοῦ σφάλματος p) ἴασιν καὶ ἐπανόρθωσιν.

Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. Ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα, εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία, οὕτω κατάρας ἡδονὴ, τὸ πάθος, ἡ μεταθεῖσα τοὺς ὅρους τῆς ψυχῆς, καὶ κατασκευάσασα αὐτὴν ἀντὶ φιλαρέτου φιλοπαθῆ. φησὶ δὲ Μωϋσῆς ἐν ταῖς ἀραῖς, ἐπικατάρατον εἶναι τὸν μεταθέντα τὰ ὅρια τοῦ πλησίον· ὅρον γὰρ ἔθηκε καὶ νόμον ὁ θεὸς τὴν ἀρετὴν τῇ ψυχῇ, τὸ τῆς ζωῆς ξύλον· q) τοῦτον δὲ r) μεταπέθεικεν, πήξας ὅρον κακίαν, ξύλον θανάτου. Ἐπικατάρατος μέντοι καὶ ὁ πλανῶν τυφλὸν ἐν ὁδῷ. s) Καὶ ταῦτα δ' ἐργάζεται ἡ t) ἀθεωτάτη ἡδονή· τυφλὸν γὰρ φύσει ἡ αἴσθησις, ἅτε ἄλογος οὖσα, ἐπεὶ τὸ λογικὸν ἐξομματοῦται· παρ' ὃ καὶ μόνῳ τούτῳ τὰ πράγματα καταλαμβάνομεν, αἰσθήσει δ' οὐκέτι· μόνα γὰρ τὰ σώματα φαντασιούμεθα δι u) αἰσθήσεως. Τὴν οὖν πηρὰν αἴσθησιν τῆς τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεως ἐξηπάτηκεν· εἴγε δυναμένην ἐπὶ νοῦν τρέπεσθαι καὶ ἡνιοχεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ κεκώλυκεν, ἐπὶ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαγοῦσα, καὶ λίχνον αὐτὴν ἀπεργασαμένη τοῦ ἑαυτῆς x) ποιητικοῦ ἵνα ἡ μὲν αἴσθησις πηρὸς οὖσα, ἀκολουθῇ τυφλῷ ποδηγῷ, τῷ αἰσθητῷ, ὁ δὲ νοῦς ὑπ' ἀμφοτέρων y) ποδηγετούμενος οὐ βλεπόντων, ἐκτραχηλίζηται καὶ ἀκρατὴς ἑαυτοῦ γίνηται. Εἰ γάρ τις

p) Citantur haec quoque a Ioh. Dam. ibid. vbi fcribit, ἴασίν τε καὶ ἐπανορθρώσῃ. Citantur quoque in Florilegio anonymi cuiusdam in MS Barocc. Bibl. Bodl. num. 143. (Ceterum καὶ ἐπανόρθωσιν deest Cod. A. et Editis. P.)

q) Markland recte coniicit excidiffe e textu, ἡ ἡδονή. Sic ergo fententiam reftituit: τοῦτον δὲ μεταπέθεικεν ἡ ἡδονὴ, πήξασα ὅρον κακίαν.

r) Cod. A. μετατέθηκεν. P.

s) Additur in Codd. nonnullis, (vt et in Cod. A.) καὶ ὁ τύπτων πλησίον ἐν δόλῳ.

confestim Deus animaduertit, sed indulget tempus ad poenitentiam et errati curationem et emendationem.

Et dixit Dominus Deus serpenti: Execratus tu inter omnes pecudes et omnes bestias terrae. Sicut laetitia bonus affectus, voto digna est: ita execratione voluptas, malus affectus, quae turbat terminos animae, pro virtutis studio amorem affectuum in ea generans: ait autem Moses in execrationibus, *execratum esse, qui transmouet terminos proximi:* terminum enim et legem Deus animae praescripsit virtutem, scilicet arborem vitae: hunc vero transmouit, fixitque pro termino malitiam, scilicet arborem mortis. *Execrabilis ille quoque, qui caecum errare facit in via.* Facit et hoc voluptas impia: est enim sensus naturaliter caecus, quia brutus, quoniam pars rationalis oculos habet, ideo hac sola res comprehenduntur, sensu non item: per sensus enim sola percipimus corpora. Hunc ergo caecum sensum et rerum perceptionis incapacem decepit *voluptas;* siquidem vetat ne se ad mentem, in quam poterat conuerti regique ab ea, recipiat seducens illum ad sensibilia, eumque cupidum reddens omnium quae eam possunt efficere: vt caecus sensus sequatur caecum ducem, rem sensibilem: mens autem cum ambos caecos duces sequitur, impotens sui abeat in praecipitium. Alioqui consentaneum erat ordini naturali, vt rationem compotem visus sequerentur ea quae

t) Sic noster infra de leg. ad Caium p. 1003. τὴν ἀθεωτάτην ἐκθέωσιν. Sed nescio annon auctor alio sensu vsurpet in h. l. Nam cum de caecitate affectuum agatur, forte voluptatem potius caecam quam impiam voluit appellare. Sic Aristot. de mundo, c. 50. διὰ τὸ ἀθέατοι τῶν κρειττόνων εἶναι. It. Lucian. in Nigrin, ἀθέατος ἀληθείας.

u) MS. Vat. αἰσθήσεων.

x) Sic MSS. Coll. Nov. Aug. et Coisl. pro ποιητὰ Edit. (et Cod. A.)

y) Editi et Cod. A. ποδηγέμενος P.

τις ἦν τȣ̃ κατὰ φύσιν ἀκολȣθίας, τῷ βλέποντι λογισμῷ τὰ πηρὰ ἐχρῆν ἕπεσθαι, ȣ̃τω γὰρ ἂν τὰ βλαβερὰ ἐπεκȣφίζετο. Νυνὶ δὲ τοσȣ̃τον z) ἔςησε μηχάνημά κατὰ τῆς ψυχῆς, ὥςε ἡγεμόσιν αὐτὴν χρῆσθαι τυφλοῖς ἠνάγκασε, παρακρȣσαμένη καὶ ἀναπείσασα κακῶν ἀρετὴν ἀλλάξαι, καὶ ἀντιδȣ̃ναι πονηρῶν a) κακίαν. Ἀπείρηκε δὲ καὶ τὴν τοιαύτην aa) ἀντιδοσίαν ὁ ἱερὸς λόγος, ὅταν φησὶν, Οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ. Ἐπικατάρατος δὴ διὰ ταῦθ' ἡ ἡδονή· ἃ δὲ καταρᾶται αὐτῇ, ἴδωμεν ὡς προσφυᾶ· ἀπὸ πάντων, φησὶ, τῶν κτηνῶν ἐπάρατον εἶναι· ȣ̓κȣ̃ν κτηνῶδες μὲν ἐςι τὸ ἄλογον καὶ αἰσθητικόν· ἑκάςη δὲ αἴσθησις ἡδονῇ καταρᾶται, ὡς πολεμιωτάτῃ καὶ ἐχθίςῃ. Καὶ γάρ ἐςι τῷ ὄντι πολέμιος αἰσθήσει. Τεκμήριον δὲ, ὅταν ἡδονῆς ἀμέτρȣ κορεσθῶμεν, b) ȣ̓̃θ' ὁρᾶν ȣ̓̃τ' ἀκȣ́ειν, ȣ̓̃τ' ὀσφραίνεσθαι, ȣ̓̃τε γεύεσθαι, ȣ̓̃θ' ἅπτεσθαι εἰλικρινῶς δυνάμεθα· ἀλλ' ἀμυδρὰς καὶ ἀσθενεῖς ποιȣ́μεθα τὰς προσβολάς. Καὶ τȣ̃το μὲν, ὅταν ἐπίσχωμεν τὴν χρῆσιν αὐτῆς, c) πάσχομεν· ἐν αὐταῖς δ' ὄντες ταῖς τῆς ἡδονῆς ἀπολαύσεσι, κατὰ τὸ παντελὲς καὶ τὴν διὰ τῶν d) ἐνεργȣσῶν αἰσθήσεων ἀντίληψιν ἀφαιρȣ́μεθα, ὡς δοκεῖν πεπηρῶσθαι. Πῶς e) ȣ̓̃ν ȣ̓κ ἂν εἰκότως ἀρὰς f) θεῖτο αἴσθησις τῇ πηρȣ́σῃ αὐτὴν ἡδονῇ;

Ἐπικατάρατος δὲ ἐςι καὶ παρὰ πάντα τὰ θηρία, λέγω δὴ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς· τȣ́τοις γὰρ νȣ̃ς τιτρώσκεται καὶ ff) διαφθείρεται. Διὰ τί ȣ̓̃ν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν χείρων εἶναι δοκεῖ; ὅτι σχεδὸν ὑποβέβληται πᾶσιν, ὥσπερ τις ἀρχὴ καὶ θεμέλιος. Ἤτε γὰρ ἐπιθυμία γέγονε δι' ἔρωτος ἡδονῆς, ἥτε λύπη συνίςαται κατὰ τὴν

ταύ-

z) Sic pro ἔςηκε MSS. (et in ſpecie Cod. A.)

a) Melius certe ad ſenſum loci, καλά. Sequitur quoque ȣ̓κ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ.

aa) lege ἀντίδοσιν. Paſſim occurrit apud Demoſthenem vox iſta, eſtque ſenſus eius ſatis notus. vid. Heſ. u. ἀντίδοσις.

b) In Cod. A. deſunt, ſed margini adſcripta eadem manu, ȣ̓̃θ' ὁρᾶν vsque ad γεύεσθαι. P.

quae caeca sunt, sic enim leuius ingruerent res noxiae. Nunc vero ita obsedit animam, vt cogatur vti caecis ducibus, decepta persuasaque mutare virtutem vitio, et malis bona. Prohibet autem et hanc permutationem fieri sacra lex his verbis: *Non mutabis bonum malo.* His de causis voluptas fit execrabilis: nunc consideremus quam accomodata maledictio. *Execratum esse ait inter omnes pecudes.* Ergo pecuinum quiddam brutumque sensus est: certe vnusquisque sensus voluptatem execratur, vt inimicissimam et infensissimam. Est enim reuera hostis sensui: id inde colligitur, quod saturati voluptate immodica, nec videre, nec audire, nec olfacere, nec gustare, nec tangere accurate possumus, sed his omnibus obscure atque debiliter afficimur. Id quod patimur ea iam cessante: alioquin inter ipsum vsum voluptatis, penitus priuamur omni per sensus operantes perceptione, ita vt videamur eis mulctati. Et qui fieri igitur potest, vt non merito sensus execretur voluptatem, a qua sic mulctatur?

Quin et prae *omnibus quoque bestiis est execrabilis,* prae omnibus inquam, affectibus animae. His enim mens sauciatur et perditur. Cur igitur etiam aliis affectibus videtur deterior? Quia propemodum omnibus est subiecta, tanquam principium eorum fundamentumque. Nam et concupiscentia nascitur ex amore voluptatis, et do-

c) Sic pro πάσχωμεν MSS. Coisl. et Aug. et Turneb. in margine, (nec non Cod. A.)
d) MSS. (et Cod. A.) συνεργεσῶν
e) ἂν deest in Edit. P.
f) scribe Θοῖτο.
ff) melius vt videtur, διαπείρεται, sauciatur et transfigitur, vid. Hes. v. διαπείραντες.

ταύτης ἀφαίρεσιν· φόβος τε αὖ γεννᾶται δι᾽ g) εὐλάβειαν ἀπουσίας αὐτῆς. Ὥστε δῆλον εἶναι ὅτι πάντα ἐφορμεῖ τὰ πάθη ἡδονῇ· καὶ οὐδ᾽ ἂν συνέστη τὸ παράπαν ἴσως ἐκεῖνα, εἰ μὴ προκατεβλήθη τὸ οἰστικὸν αὐτῶν, ἡδονή.

Ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ. Περὶ γὰρ ταῦτα φωλεύει τὰ μέρη τὸ πάθος, h) τὰ στέρνα καὶ τὴν γαστέρα· ὅταν μὲν ἔχῃ τὰ ποιητικὰ καὶ τὰς ὕλας ἡ ἡδονή, περὶ τὴν γαστέρα καὶ i) τὰ μετ᾽ αὐτήν· ὅταν k) δ᾽ ἀπορῇ, περὶ τὰ στήθη, ὅπου ὁ θυμός. Οἱ γὰρ φιλήδονοι στερόμενοι τῶν ἡδονῶν, ὀργίζονται καὶ παραπικραίνονται. Ἔτι δὲ ἀκριβέστερον ἴδωμεν τὸ δηλούμενον. τριμερῆ συμβέβηκε τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἶναι, καὶ ἔχειν μέρος μὲν ἓν λογιστικὸν, δεύτερον δὲ θυμικὸν, τρίτον δὲ ἐπιθυμητικόν. Ἔνιοι μὲν οὖν τῶν φιλοσόφων τὰ μέρη ταῦτα δυνάμει μόνον διέκριναν ἀλλήλων, τινὲς δὲ καὶ τόποις· εἶτα kk) ἔνειμαν τῷ μὲν l) λογικῷ, τὸν περὶ κεφαλὴν χῶρον, εἰπόντες, ὅπου ὁ βασιλεὺς, ἐκεῖ καὶ οἱ δορυφόροι· m) δορυφόροι δὲ αἱ αἰσθήσεις τοῦ νοῦ, περὶ κεφαλὴν οὖσαι· ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς εἴη ἂν ἐκεῖ, ὥσπερ ἄκραν ἐν πόλει λαχὼν οἰκεῖν. Τῷ δὲ θυμικῷ τὰ στέρνα· παρ᾽ ὃ καὶ τὴν φύσιν ὀχυρῶσαι τὸ μέρος πυκνότητι καὶ κραταιότητι συνεχῶν ὀστέων, ὥσπερ στρατιώτην ἀγαθὸν καθοπλίσασαν θώρακι καὶ ἀσπίδι, πρὸς τὴν τῶν ἐναντιουμένων ἄμυναν· Τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ, τὸν περὶ τὸ n) ἧπαρ καὶ τὴν κοιλίαν τόπον· ἐνταῦθα γὰρ κατοικεῖ ἐπιθυμία, ὄρεξις ἄλογος. Ἐὰν οὖν ποτε ζητῇς, ὦ διάνοια, τίνα χῶρον ἡδονὴ κεκλήρωται, μὴ σκέπτου τὸν περὶ κεφαλὴν τόπον, ὅπου τὸ λογιστικὸν, μὴ γὰρ εὑρήσεις· ἐπεὶ μάχεται ὁ λόγος τῷ πάθει καὶ ἐν ταὐτῷ μένειν οὐ δύναται· κρατοῦντος μὲν γὰρ λόγου, φροῦδος ἡ ἡδονή· νι-

νικώσης

g) Sic recte pro Editorum εὐσέβειαν MSS. Vat. Coll. Nov. et Trin. (ac Cod. A.)

h) Cod. A. ταῦτα

i) Sic pro τὴν MSS. Coisl. Aug. et Coll. Nov. item Turneb. in Marg. (Cod. A. τὴν)

dolor existit per eius priuationem: timor quoque tum fit cum timeamus istius absentiam. Itaque liquet omnes affectus apud voluptatem habere suum receptaculum; et fortasse nusquam essent, ni voluptatē ceu fundamento niterentur.

Super pectus et ventrem tuum gradieris. Circa has enim partes stabulatur affectus hic, pectus ventremque: quando praesto est copia materiaque voluptatis, circa ventrem et quae sub ventre sita sunt: quando autem his caret, circa pectus, vbi sedes irae est: amatores enim voluptatum si his destituantur, irascuntur et exacerbantur. Inspiciamus vero etiam rem diligentius. Tripartita est anima nostra, habetque partes, vnam ratione praeditam, alteram ad iram natam, tertiam ad concupiscentiam. Has partes nonnulli philosophi potentia tantummodo differre existimant, quidam locis etiam. Hi rationali parti caput sedem attribuunt, reddentes causam, quod ibi sit rex, vbi satellitium; satellites autem mentis sensus collocatos in capite: proinde rex habitare ibi tanquam in arce probabiliter creditur. Iidem iram locant in pectore: aiuntque hac de causa a natura munitam hanc partem densis ac validis ac continuis ossibus, non secus ac strenuum militem instructum thorace ac clypeo, ad repellendos aduersarios. Postremus locus assignatur concupiscentiae, circa iecur et ventrem: hic enim vis haec habitat, appetitus ratione carens. Quando igitur quaeres, o anime, quam regionem voluptas sortita sit, ne spectes capitis locum, qui rationis est: non inuenies enim: resistit enim huic affectui ratio, nec potest vna cohabitare: quod hac vincente voluptas pessum eat: sicut e diuerso, dum voluptas vincit, exulat ratio. Pro-

 inde

k) δ' in Cod. A. deest. P.

kk) Cod. A. distinctionem post ἔνειμαν ponit. P.

l) Codices nonnulli (in quibus et A.) λογιστικῷ.

m) vide infra lib. quod deter. Pot. Inf. p. 170.

n) Cod. A. ἦτορ

κώσης δὲ ἡδονῆς, φυγὰς ὁ λόγος. Ζήτει δ' ἐν στήθει καὶ κοιλίᾳ, ὅπου ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία μέρη τοῦ ἀλόγου· ἐν o) αὐτῇ γὰρ εὑρίσκεται καὶ ἡ p) κρίσις ἡ ἡμετέρα καὶ τὰ πάθη. Οὐ κεκώλυται οὖν νοῦς, ἐκβὰς τῶν νοητῶν καὶ οἰκείων ἐπιβολῶν, ἐκδοθῆναι τῷ χείρονι· τοῦτο δὲ q) οὐ συμβαίνει, ὅταν ὁ ψυχῆς κρατήσῃ πόλεμος· ἀνάγκη γὰρ δορυάλωτον γίνεσθαι τὸν μὴ μάχιμον, ἀλλ' εἰρηναῖον τὸν ἐν ἡμῖν λογισμόν. Εἰδὼς γοῦν ὁ ἱερὸς λόγος ὅσον ἡ ἑκατέρου δύναται ὁρμὴ πάθους, θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἑκάτερον ἐπιστομίζει, ἡνίοχον καὶ κυβερνήτην r) ἐφιστὰς τὸν λόγον. Καὶ πρότερον περὶ τοῦ θυμοῦ, θεραπεύων αὐτὸν καὶ ἰώμενος, διαλέγεται οὕτως· Καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸ λόγιον τῶν κρίσεων, τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ στήθους Ἀαρὼν, ὅταν εἰσέρχηται εἰς τὸ ἅγιον ἐναντίον κυρίου. Λόγιον οὖν ἐστιν ἐν ἡμῖν τὸ φωνητήριον ὄργανον, ὅπερ ἐστὶν ὁ s) γεγωνὸς λόγος· οὗτος δὲ ἢ ἀκριτόμυθός ἐστι καὶ ἀδόκιμος, ἢ κεκριμένος καὶ δόκιμος. Εἰς ἔννοιαν t) δὲ ἡμᾶς ἄγει λόγου τοῦ κατὰ διάκρισιν· τὸ γὰρ λόγιόν φησιν, οὐ τὸ ἄκριτον ἢ κίβδηλον, ἀλλὰ τὸ τῶν κρίσεων, ἴσον τῷ, διακεκριμένον καὶ ἐξητασμένον. Τούτου δὲ τοῦ δοκίμου λόγου, δύο ἀρετάς φησιν εἶναι τὰς ἀνωτάτω, σαφήνειαν καὶ ἀληθότητα· καὶ πάνυ ὀρθῶς· ὁ γὰρ λόγος τὸ μὲν πρῶτον u) παρέσχε τὸ σαφῆ ποιῆσαι καὶ δῆλα τὰ πράγματα τῷ πλησίον, μὴ δυνηθέντων ἡμῶν τὸ x) ἐγγινόμενον τῇ ψυχῇ πάθος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπιδείξασθαι, οὐδ' οἷον ἦν παραστῆσαι. Διόπερ ἠναγκάσθημεν ἐλθεῖν ἐπὶ y) τὰ διὰ φωνῆς σύμβολα, ὀνόματα z) καὶ ῥήματα, ἃ δεῖ πάντως εἶναι γνώριμα, ἵνα σαφῶς καὶ ἐκδήλως ὁ πλησίον ἐκλάβηται· Ἔπειτα

a) τὸ

o) Editi et Cod. A. αὐτῷ. P.

p) Sic L. 2. de allegor. p. 190. l. 3.

q) οὐ deest MSS. Vat. Coisl. et Coll. Nov. (it. Cod. A) Et certe vel delenda est negatio, vel cum interrogationis nota scribendum.

r) Editi et Cod. A, ἐπιστὰς. P.

inde illam quaerere in pectore ventreque, vbi membra partis brutae domicilium habent, ira concupiſcentiaque. Nam in hac parte inuenitur et iudicium noſtrum, et affectus ipſi; non impeditur tamen mens, quin relictis functionibus propriis et intellectualibus det ſe deteriori: id fit quando in anima bellum exoritur, tunc neceſſe eſt in poteſtatem aduerſae partis deuenire rationem, paci non bello natam. Itaque ſacra lex gnara quantum poſſit vtriusque affectionis impetus, vel irae, vel concupiſcentiae, compeſcit vtrumque, aurigam gubernatoremque orationem his praeficiens. Ac primum de ira, curaturus eam et ſanaturus, loquitur ſic: *Et impones ſuper rationale iudiciorum, doctrinam et veritatem: Quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur ſacrarium coram Domino.* Id rationale eſt in nobis inſtrumentum vocis, hoc eſt ſermo prolatus: qui aut inconſiderate et improbatus immittitur, aut cum iudicio probatusque. Ingerit vero notionem ſermonis diſcreti. Ait enim rationale, non inconſideratum aut malae notae, ſed *iudiciorum rationale*, ac ſi dicas iudicatum examinatumque. Huius probati ſermonis duas ait eſſe virtutes ſummas, doctrinam et veritatem: recte ſane. Id enim praecipuum oratio dedit vt planas et manifeſtas res proximo faciamus, cum non poſſimus alioquin affectus animi exprimere, et quales ſint oſtendere. Quae res coëgit nos ad ſigna vocalia confugere, nomina verbaque, quae vtique nota eſſe oportet, vt manifeſte clareque percipiantur a proximo: dein effecit vt vere enuncientur. Quid enim pro-

s) Sic haud dubius repono, pro γεγονὼς in Editis. Quod et viſum Benzelio. (Cod. A. accedit Editis. P.)

t) Cod A. δι' ἡμᾶς. P.

u) Sic MS. Trin. (pro παρῆκε τοῦ σαφῆ, in Cod. A. et Editis.)

x) Cod. A. ἐγγενόμενον. P.

y) Cod. A. τῶν. P.

z) Cod. A. deeſt καὶ ῥήματα. P.

a) τὸ ἀληθῶς αὐτὰ ἀπαγγεῖλαι. Τί γὰρ ὄφελος, τρανῆ μὲν καὶ σαφῆ τὴν ἑρμηνείαν ποιεῖσθαι, ψευδῆ δὲ ἄλλως; ἀνάγκη γὰρ ὄυτως ἐχόντων, ἀπατᾶσθαι τὸν ἀκροατὴν καὶ μεγίστην καρποῦσθαι συμφορὰν μετὰ ἀγνοίας καὶ b) ἀπαιδευσίαν. Τί γάρ; ἂν λέγω τῷ παιδὶ τρανῶς καὶ c) σαφῶς, δείξας τὸ ἄλφα στοιχεῖον, ὅτι ἐστὶ d) γάμμα· ἢ τὸ η, ὅτι ἐστὶν ω· ἢ ὁ μουσικὸς λέγει τῷ πρῶτα εἰσαγομένῳ δεικνὺς τὸ ἐναρμόνιον, ὅτι χρῶμά ἐστιν· ἢ τὸ e) χρωματικὸν, ὅτι διατονικόν· ἢ τὴν f) ὑπάτην, ὅτι μέση· ἢ τὸ συνημμένον, ὅτι τὸ διεζευγμένον· ἢ τὴν ὑπερβολαίαν, ὅτι g) προσλαμβανόμενος, τρανῶς μὲν ἴσως καὶ σαφῶς ἐρεῖ, οὐκ ἀληθῶς δὲ· ἀλλὰ ταύτῃ κακίαν ἐργάσεται τὴν ἐν λόγῳ. Ὅταν δὲ ἀμφότερα καὶ σαφήνειαν καὶ ἀληθότητα h) ποιῆται, ὠφέλιμον παρέξει τῷ μανθάνοντι τὸν λόγον, i) χρησάμενος ταῖς δυσὶν ἀρεταῖς αὐτοῦ, ἃς καὶ μόνας σχεδὸν εἶναι συμβέβηκέ που. Φησὶν οὖν ἱδρύσθαι τὸν κεκριμένον λόγον, ἔχοντα τὰς k) ἰδίας ἀρετὰς, ἐπὶ τοῦ στήθους δηλονότι Ἀαρὼν, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ θυμοῦ, ἵν' l) οὗτος m) ἡνιοχῆται λόγῳ τὸ πρῶτον, καὶ μὴ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀλογίας βλάπτηται, εἶτα δὲ σαφηνείᾳ, οὐ πέφυκε γὰρ n) θυμὸς σαφηνείας εἶναι φίλος. Τῶν γοῦν ὀργιζομένων οὐ μόνον ἡ διάνοια, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥήματα ταραχῆς καὶ συγχύσεως γέμει· οἰκεῖον οὖν ἦν τὴν τοῦ θυμοῦ o) σαφήνειαν ἐπανορθωθῆναι σαφηνείᾳ, ἐπὶ τούτοις ἀληθότητι. Μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχει ὁ θυμὸς ἴδιον, τὸ ψεύδεσθαι. τῶν γοῦν χρωμένων τῷ πάθει τούτῳ, σχεδὸν

a) Sic MS. Trin. pro τοῦ Edit. (et Cod. A.

b) Editi ἀπαιδευσίας. P.

c) Cod. A. σοφῶς P.

d) Cod. A. γάμα. P.

e) Sic MSS. Vat. Aug. Coisl. et Coll. Nov. pro χρωματονιστικὸν in Edit (et Cod. A.)

f) Renitentibus licet Codicibus (etiam Cod. A.) sic repone pro ὑπάτην· Est enim musici toni appellatio, musicis satis nota. Licet Turnebus quoque in margine ὑπάτην·

deſt planam manifeſtamque elocutionem facere, ſi alioqui falſa ſit? Nam hoc modo fieri non poteſt quin auditor decipiatur et in magnum incidat malum, ruditatem cum ignorantia coniunctam. Quid enim, ſi monſtrans puero A elementum, diſerte clareque dicam id eſſe G, aut E monſtrans dicam O? aut muſicus rudimenta eius artis diſcenti harmonicum genus monſtrans chromaticum dicat; aut chromaticum dicat diatonicum: aut quae ſumma chorda dicat mediam, aut quae coniuncta ſunt dicat disiuncta: aut hyperbolaean dicat proslambanomenon? Dicet fortaſſe dilucide aperteque, at non vere: ſed hoc modo vitium admittet in ſermone. Quando autem vtrumque, doctrinam ſimul et veritatem adhibebit, ſermonem faciet diſcenti vtilem, vſus ipſe duabus eius virtutibus, quae forſitan ſolae ſufficiunt. Itaque propheta dicit ſermonem diſcretum, habentem ſuas virtutes, ſitum ſupra pectus, nimirum Aaronis, id eſt, ſupra iram, vt ſic regatur primum a ratione, ne laedatur per ſuam imprudentiam: deinde a doctrina, neque enim ira perſpicuitati amica. Ideoque iratorum non ſolum cogitationes, ſed et verba, perturbatione confuſioneque plena ſunt: aequum igitur erat irae confuſionem doctrina corrigi, et veritate inſuper, nam et hoc irae proprium eſt, quod mentiatur. Itaque iracundorum ferme nemo verax eſt, vtpote deuictus ebrietate animae, non corporis. Haec ergo remedia partis iraſcibilis, ſermo, ſermonis perſpicuitas, et veritas. Nam haec tria vim vnam obti-

g) Cod. A. προσλαβόμενος. P.
h) forte πρᾶται vel μεταποιῆται.
i) Cod. A. χρησαμέναις. P.
k) melius δύω, vt paulo ſupra.
l) Sic MS. Coll. Nov. pro ὅτως in Edit. (et Cod. A.)
m) Cod. A. ἡνιοχεῖται. P.
n) addunt Editi et Cod. A. ὁ. P.
o) Ex contextu liquet reponi debere σύγχυσιν. Benzelius ἀσάφειαν. vid. infra pag. 316. l. 25. noſt. ed.

δὸν ἐδεὶς ἀληθεύει, ἅτε μέθῃ κεκρατημένος ψυχῆς, ἐ σώματος. Ταῦτα ἀλεξιφάρμακα τᾶ p) θυμικᾶ μέρυς ἐςὶ, λόγος, σαφήνεια λόγυ, ἀλήθεια αὐτᾶ· ἓν γάρ ἐςι δυνάμει τὰ τρία, λόγος σὺν ἀρεταῖς, ἀληθότητι καὶ σαφηνείᾳ, θυμὸν, νόσημα χαλεπὸν ψυχῆς ἰώμενος. Τίνος ἂν ἐςι φέρειν ταῦτα; ἐχὶ τῆς ἐμῆς ἢ τῆς q) τᾶ τυχόντος διανοίας, ἀλλὰ τῆς ἱερωμένης καὶ θυέσης καθαρῶς, τῆς Ἀαρών· καὶ ἐδὲ ταύτης ἀεί· πολλάκις γὰρ τρέπεται· ἀλλ᾽ ὅταν qq) ἀτρέπτως διάγῃ· ὅταν εἰσπορεύηται εἰς τὸ ἅγιον· ὅταν συνεισπορεύηται ὁ λογισμὸς ταῖς ἁγίαις γνώμαις, καὶ μὴ τέτων ἀποδιδράσκῃ. Ἀλλὰ πολλάκις συνεισέρχεται μὲν ὁ r) νᾶς εἰς ἱερὰς καὶ ὁσίας καὶ κεκαθαρμένας δόξας, ἀλλὰ ἀνθρωπίνας ταύτας· οἷον τὰς περὶ τῶν καθηκόντων, τὰς περὶ τῶν κατορθωμάτων, τὰς περὶ τῶν θέσει νομίμων, τὰς περὶ τῆς κατ᾽ ἀνθρώπυς ἀρετῆς. Οὐδ᾽ ὁ τῦτον διακείμενος τὸν τρόπον, ἱκανός ἐςι τὸ λόγιον φέρειν ἐπὶ τᾶ ςήθυς rr) μετὰ τῶν ἀρετῶν· ἀλλὰ μόνος ὁ ἐναντίον κυρίυ εἰσιὼν· τυτέςιν ὁ ἕνεκα θεᾶ πάντα πράττων, καὶ μηδὲν τῶν μετὰ θεὸν ὑπερτιμῶν, ἀλλὰ s) νέμων μὲν καὶ τύτοις τὰ κατ᾽ ἀξίαν, μὴ ἱςάμενος μέντοι ἐπ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιςήμην καὶ τιμὴν τᾶ ἑνός. Τῷ γὰρ ὕτως διακειμένῳ ἡνιοχηθήσεται ὁ θυμὸς ὑπὸ τᾶ λόγυ κεκαθαρμένυ, τὸ ἄλογον αὐτᾶ περιαιρᾶντος, καὶ ὑπὸ σαφηνείας τὸ ἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον θεραπευύσης, καὶ ὑπὸ ἀληθότητος τὸ ψεῦδος t) ἀποκοπτύσης. Ὁ μὲν ὖν Ἀαρὼν, δεύτερος γάρ ἐςι Μωσῆς, u) ἐκ-

p) Sic MSS. pro θεᾶ μικρᾶ in Edit. (et Cod. A.)

q) Cod. A. deest τᾶ, in margine vero, explicationis causa, additur. P.

qq) melius forsan ἄτρεπτος.

r) videtur deesse particula negatiua.

rr) Markland sic · μετὰ τῶν αὐτᾶ sc. λογείυ ἀρετῶν virtutes enim rationalis erant illustratio et veritas. vid. infra 318. l. 12.

obtinent, estque sermo cum virtutibus suis veritate et perspicuitate medicina irae, morbi animae grauissimi. Sed cuiusnam est gestamen istud rationale? non meum nec vulgaris alicuius mentis, sed sacerdotalis pure sacrificantis, qualis Aaronis erat; ac ne huius quidem semper: nam saepe mutatur: sed quando sine mutatione degit; quando *ingreditur sacrarium;* quando mens simul intrat cum sanctis sententiis, neque has deserat. Accidit vero plerumque vt mens penetret non in sacras sanctas purasque opiniones, sed humanas, quales sunt de officiis, de benefactis, de legibus publice receptis, de virtute quatenus homo potest eam assequi. Atqui sic quidem dispositus aliquis non idoneus est ad rationale gestandum in pectore cum suis virtutibus: sed solus *qui ingreditur coram Domino:* hoc est, qui propter Deum facit omnia, nec ei praefert quicquam ipso inferius, his quoque rebus tribuens quod aequum est, non tamen in eis immorans, sed sursum currens ad cognitionem, scientiam, cultumque illius vnius. Nam hominis sic dispositi vis irascibilis regetur et ab oratione purgata quae partem eius brutam tollit, et a doctrina sanante obscuritatem confusionemque, et a veritate amouente mendacium. Ergo Aaron, vt alter Moses, cohibito pectore, hoc est ira, non sinit eam efferri impetu absque iudicio, veritus ne quando sibi ipsi permissa, in equi morem exultans, totam proculcet animam; sed curat refraenatque primum oratione, vt sub auriga optimo discat non admodum habenas

s) Cod. A. *νόμων.* P.

t) Sic pro *ἀποκρυπτέσης* MSS. Vat. Coll. Nou. et Trin. (ac Cod. A.) Sententia sic scribitur et distinguitur a Markland, *ἀποκηρυττέσης.* Ὁ *μὲν ὖν* Ἀαρὼν (*δεύτερος γάρ ἐςι* Μωσέως, *ἐκτέμνοντος τὸ ςῆθος, ὅπερ ἐςὶ, τὸν θυμὸν*) *ὐκ ἐᾷ* etc. *interdicente: Igitur Aaron (est enim secundus post Mosen, qui exscindit pectus, hoc est, iram) non sinit etc.*

u) ἐκτέμνων τὸ στῆθος, ὅπερ ἐστὶ τὸν θυμὸν, ἐκ ἐᾷ αὐτὸν ἀκρίτοις ὁρμαῖς ἐκφέρεσθαι, δεδιὼς μήποτε ἀφεθεὶς, ἵππε τρόπον ἀνασκιρτήσας, ὅλην πατήσῃ τὴν ψυχήν· ἀλλὰ θεραπεύει καὶ ἐπιστομίζει τὸ μὲν πρῶτον λόγῳ, ἵνα ἡνιόχῳ χρώμενος ἀρίστῳ, μὴ σφόδρα ἀφηνιάζῃ· ἔπειτα δὲ ταῖς ἀρεταῖς τε λόγε, σαφηνείᾳ καὶ ἀληθείᾳ· εἰ γὰρ παιδευθείη ὁ θυμὸς ἔτως, ὥστε καὶ λόγῳ εἴκειν καὶ σαφηνείᾳ, καὶ τὸ ἀψευδὲς ἀσκεῖν, ἑαυτόν τε τῆς πολλῆς ζέσεως ἀπαλλάξει, τήν θ᾽ ὅλην ψυχὴν ἵλεων x) κατασκευάσει· Ἀλλ᾽ ἔτος μὲν, ὡς ἔφην, ἔχων τὸ πάθος, ἰᾶσθαι αὐτὸ πειρᾶται τοῖς λεχθεῖσι σωτηρίοις φαρμάκοις· Μωσῆς δὲ ὅλον τὸν θυμὸν ἐκτέμνειν καὶ ἀποκόπτειν οἴεται δεῖν τῆς ψυχῆς, ἐ μετριοπάθειαν, ἀλλὰ συνόλως ἀπάθειαν ἀγαπῶν. Μαρτυρεῖ δέ με τῷ λόγῳ ὁ ἱερώτατος χρησμός. Λαβὼν γάρ, φησι, Μωσῆς τὸ y) στηθύνιον, ἀφεῖλεν αὐτὸ ἐπίθεμα ἐναντίον κυρίε, ἀπὸ τε κριε τῆς τελειώσεως, καὶ ἐγένετο Μωσεῖ ἐν μερίδι. Πάνυ καλῶς· τε γὰρ φιλαρέτε καὶ θεοφιλε̃ς ἔργον ἦν, τὴν ὅλην ψυχὴν z) θεασάμενον λαβέσθαι τε στήθες, ὅπερ ἐστὶ τε θυμε, καὶ ἀφελεῖν αὐτὸν καὶ ἀποκόψαι, ἵνα τε πολεμικε μέρες ἐκτμηθέντος, εἰρήνην τὸ λοιπὸν ἄγῃ. Ἀφαιρεῖ δὲ ἐκ ἀπὸ τε τυχόντος ζώε, ἀλλ᾽ ἀπὸ a) κριε τῆς τελειώσεως, καί τοι καὶ μόσχος ἱερεργήθη· ἀλλὰ τἔτον παρελθὼν, ἐπὶ τὸν κριὸν ἦλθε· διότι κερατικὸν φύσει ζῶόν ἐστι καὶ θυμικὸν καὶ ὁρμητικόν· παρ᾽ ὃ καὶ οἱ μηχανοποιοὶ τὰ πολλὰ τῶν πολεμιστηρίων ὀργάνων, κριὲς b) κατασκευάζεσι. Τὸ κριῶδες ἐν καὶ ὁρμητικὸν καὶ c) ἄκριτον ἐν ἡμῖν ἐστι τὸ ἐριστικὸν εἶδος· ἔρις δὲ μήτηρ ἐστὶ θυμε· παρ᾽ ὃ καὶ οἱ φιλονει-

u) Sic quoque Codd. omnes, attamen vt mihi videtur male. Inftituitur comparatio inter Mofen et Aaronem. Huic datum eft, vt inferiori, affectus fuos vix poffe cohibere; illi vt perfectiori eos penitus tollere et abfcindere. Quidni igitur pro ἐκτέμνων reponas ἔχων. Et fic tota conftabit fententia. Quae quidem emendatio a fequentibus confirmatur, lin. 10. conf. p. 85. et 298. Franc.

x) Sic MS. Trin. (et Cod. A.) pro κατασκευάσῃ

benas contemnere: deinde et orationis virtutibus, doctrina, veritateque; si enim sic erudiatur ira, vt et rationi cedat ac doctrinae, et non mentiri assuescat, tum seipsam liberabit ab efferuescentia nimia, tum animam totam reddet placidam. Verum hic, vt dixi, retinens hunc affectum conatur eum sanare iam dictis salutaribus remediis: at Moses totam iram excidendam et resecandam censet ex anima, non moderationem affectuum, sed prorsus priuationem amans. Dicta mea confirmat sanctissimum oraculum, *Sumptum*, inquit, *Moses pectusculum separauit, vt afferret coram Domino, de ariete consecrationis; et obtigit Mosi in portionem suam.* Satis apte; illum enim virtutis Deique amatorem decebat oblata tota anima pectus sumere, id est, iram, adimereque id et abscidere, vt exsecta parte bellaturiente, de caetero in pace degeret. Aufert autem non a quouis animali, sed *ab ariete consecrationis*: quamuis etiam vitulus immolatus fuerat, sed hoc praeterito, venit ad arietem; est enim animal natura cornupetum, iracundum et assultorium: quapropter et fabri machinarii plerumque inter instrumenta oppugnationis vtuntur arietibus. Sic et in nobis arietinum, assultorium, indomitum quiddam est, id quod contentionem appetit; contentio vero mater est iracundiae; et ideo contentiosiores quique in dissertationibus caeterisque colloquiis facillime irascuntur. Hoc igitur litigatricis contentiosaeque animae prauum germen, iram, merito propheta execat: vt sterilis facta desinat no-

y) Sic fere vbique, non στηθήνιον, tum in MSS. tum in textu S. (etiam in Cod. A. στηθύνιόν)

z) certe male. Omnino scribe καθαγιασάμενον vel καθαγισάμενον. Melius sic ad loci sensum; sicut etiam patet ex infra dictis. p. 87.

a) Cod. A. addit τοῦ. P.

b) forte κατονομάζουσι

c) melius certe κερουστικόν. Supra enim paullo κερουστικὸν φύσει ζῶόν ἐστι etc.

λονεικότεροι, ἐν τὲ ταῖς συζητήσεσι, κἂν ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις, ῥᾷστα ὀργίζονται. Τῆς ἂν ἐριστικῆς καὶ φιλονείκȣ ψυχῆς πλημμελὲς γέννημα d) θυμὸν ἐκτέμνει δεόντως, ἵνα στειρωθεῖσα παύσηται βλαβερὰ τίκτȣσα, καὶ γένηται μερὶς τȣ̃το ἁρμόζȣσα τῷ φιλαρέτῳ, ὃ τὸ στῆθος, ȣ̓δ᾽ ὁ θυμὸς, ἀλλὰ τὸ ἀφελεῖν αὐτά. Μοῖραν γὰρ ὁ θεὸς ἔνειμεν ἀρίστην τῷ σοφῷ τὸ ἐκτέμνειν τὰ πάθη δύνασθαι. Ὁρᾷς πῶς ὁ τέλειος τελείαν ἀπάθειαν αἰεὶ μελετᾷ. Ἀλλ᾽ ὅγε προκόπτων, δεύτερος ὢν, Ἀαρὼν, e) μετριοπαθῶς, ὡς ἔφην, ἀσκεῖ· ἐκτεμεῖν γὰρ ἔτι τὸ στῆθος καὶ τὸν θυμὸν ἀδυνατεῖ· φέρει δ᾽ ἐπ᾽ αὐτὸν τὸν ἡνίοχον, σὺν ταῖς προσφύεσιν ἀρεταῖς f) λόγȣ, τὸ λόγιον, ἐφ᾽ ȣ̓ δήλωσίς ἐστι καὶ ἀλήθεια. Παραστήσει δὲ σαφέστερον τὴν διαφορὰν καὶ διὰ g) τȣ̃το. Τὸ γὰρ στηθύνιον, φησὶ, τȣ̃ ἐπιθέματος, καὶ τὸν βραχίονα τȣ̃ ἀφαιρέματος εἴληφα παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν θυσιῶν τȣ̃ σωτηρίȣ ὑμῶν, καὶ ἔδωκα αὐτὰ Ἀαρὼν, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτȣ̃. Ὁρᾷς ὅτι ȣ̓κ εἰσὶν ȣ̃τοι ἱκανοὶ τὸ στῆθος μόνον λαβεῖν, ἀλλὰ σὺν τῷ βραχίονι· Μωσῆς δὲ χωρὶς τȣ̃ βραχίονος. Διά τι; ὅτι ὁ μὲν τέλειος ὢν, h) βραχὺ καὶ ταπεινὸν ȣ̓δὲν φρονεῖ, ȣ̓δὲ μετριοπαθεῖν βȣ́λεται, ἀλλ᾽ ἐκ περιȣσίας ὅλα τὰ πάθη δι᾽ ὅλων ἀπέκοψεν· οἱ δὲ βραχέως καὶ ȣ̓ μεγάλως ὁρμῶσιν ἐπὶ τὸν τῶν παθῶν πόλεμον, ἀλλὰ καταλλάττονται καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτὰ τίθενται, τὸν συμβατήριον λόγον προτείνοντες, ἵν᾽ ȣ̓́τως ἡνιοχῶν ἐπιστομίζῃ τὴν ἐπιπλέον αὐτῶν φοράν. Ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ὁ βραχίων πόνȣ καὶ κακοπαθείας· τοιȣ̃τος δὲ ὁ θεραπευτὴς καὶ λειτȣργὸς τῶν ἁγίων, ἀσκήσει καὶ πόνῳ χρώμενος· ἄπονος δ᾽ ἐστὶν i) ᾧ ὁ θεὸς χαρίζεται κατὰ πολλὴν περιȣσίαν τὰ ἀγα-

d) Sic MSS. pro θυμικόν (Edit. et Cod. A.)

e) melius μετριοπάθειαν· Sic supra ȣ̓ μετριοπάθειαν, ἀλλὰ συνόλως ἀπάθειαν ἀσκῶν.

f) MS. Coll. Nov. (it. Cod. A.) λόγον· idque rectius vid. infra p. 86.

g) melius τȣ́τȣ.

noxias res parere, fiatque inde portio conueniens amatori virtutis, non pectus aut ira, sed horum priuatio. Hanc enim optimam portionem Deus sapienti tribuit, posse affectiones excindere. Vides quomodo perfectus perfectam immunitatem ab affectibus meditatur. Qui autem adhuc proficit Aaron, secundus ab illo, mediocritatem affectuum, vt dixi, sectatur: nondum enim potest pectus et iram excindere: gestat tamen supra ipsum aurigam, orationem cum eius agnatis virtutibus scil. rationale, in quo *doctrina est et veritas*. Hanc differentiam manifestius etiam docebit nos his verbis, dum ait: *pectusculum enim superpositionis, et brachium ablationis accepi a filiis Israel, de victimis quae offeruntur pro salute vestra: et dedi haec Aaroni eiusque filiis.* Vides quod hi non sunt idonei solum pectus recipere, sed assumi etiam brachium, Moses vero accipit id sine brachio; cur ita? quia hic cum sit perfectus, paruum et humile nihil sapit, ac ne mediocriter quidem vult indulgere affectibus, sed eos egregie omnes omnino excindit: at illi segniter et non vehementer ruunt ad repugnandum eis, sed foedus et inducias cum eis faciunt, orationem pacificam facientes: vt sic aurigae instar, nimium earum refraenet impetum. Est autem brachium signum laboris et tolerantiae: talis vero debet esse curator ministerque sanctorum, exercitiis ac labore occupatus: caeterum cui Deus perfecta bona abundanter largitus est, sine labore agit; minor autem reperitur atque imperfectior, qui labore parat virtutem, quam Moses, qui sine labore et negotio eam accepit a Deo. Nam et labor ipse minor et vilior est

h) Miras argutias! Moses non accepit in victimis salutaribus, *τὸν βραχίονα*, quia *βραχὺ καὶ ταπεινὸν οὐδὲν ἐφρόνει*. Aaron, et filiis assignatus est, quia *βραχέως καὶ οὐ μεγάλως ὁρμῶσιν ἐπὶ τὸν τῶν παθῶν πόλεμον* Benzel.

i) Cod. A. *οἷς.* P.

ἀγαθὰ τέλεια· βραχύτερος δ᾽ εὑρίσκεται καὶ ἀτελέστερος, ὁ πόνῳ κτώμενος τὴν ἀρετὴν, τοῦ ἀπόνως καὶ εὐμαρῶς αὐτὴν παρὰ θεοῦ λαβόντος k) Μωσέως· kk) Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ πονεῖν βραχύτερον καὶ ἔλαττόν ἐστι τοῦ ἀπόνου· οὕτω καὶ τὸ ἀτελὲς τοῦ τελείου, καὶ τὸ μανθάνον τοῦ αὐτομαθοῦς. Διὰ τοῦτο σὺν μὲν βραχίονι λαμβάνει τὸ στῆθος Ἀαρὼν, ἄνευ δὲ βραχίονος Μωσῆς. Τὸ στηθύνιον δὲ ἐπιθέματος καλεῖ διὰ τοῦτο, ὅτι ἐπικεῖσθαι δεῖ τῷ θυμῷ καὶ ἐφιδρῦσθαι τὸν λόγον, ὡσανεί τινα ἡνίοχον εὐθύνοντα σκληραύχενα καὶ ἀφηνιαστὴν ἵππον· τὸν δὲ βραχίονα, οὐκέτι ἐπιθέματος, ἀλλ᾽ ἀφαιρέματος, διὰ τόδε· ὅτι δεῖ τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνον μὴ ἑαυτῇ προσάγειν τὴν ψυχὴν, ἀλλ᾽ ἀφελεῖν ἀφ᾽ ἑαυτῆς καὶ θεῷ ἀνενεγκεῖν, ὁμολογοῦσαν ὅτι οὐχ ἡ ἰσχὺς αὐτῆς οὐδὲ ἡ δύναμις περιεποίησε τὸ καλὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ τὸν ἔρωτα χαρισάμενος. Οὔτε δὲ στηθύνιον, οὔτε l) ὁ βραχίων λαμβάνεται, πλὴν ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, κατὰ τὸ εἰκός. Τότε γὰρ ἡ ψυχὴ σώζεται, ὅταν καὶ ὁ θυμὸς ἡνιοχηθῇ ὑπὸ λόγου, καὶ ὁ πόνος μὴ οἴησιν ἐγκατασκευάσῃ, ἀλλὰ m) παραχωρήσῃ τῷ εὐεργέτῃ θεῷ.

Τὸ δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῷ στήθει, ἀλλὰ καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύεσθαι τὴν ἡδονὴν, n) εἴπομεν ἤδη· οἰκειότατον δηλοῦντες ἡδονῆς χωρίον, τὴν γαστέρα. Σχεδὸν γὰρ ἀγγεῖον τῶν ἡδονῶν ἁπασῶν αὕτη ἐστί· πληρωθείσης γὰρ τῆς γαστρὸς, ὀρέξεις καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν γίνονται σύντονοι· κενωθείσης δὲ, ἠρεμαῖαι καὶ o) σταθερώτεραι. Διὸ καί φησιν ἑτέρωθι· Πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ κοιλίᾳ, p) πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ τεσσάρων διαπαντὸς, ὃς πολυπληθεῖ ποσὶν, ἀκάθαρτός ἐστι. Τοιοῦτος δ᾽ ὁ φιλήδονος ἀεὶ χωρῶν ἐπὶ γαστέρα καὶ τὰς μετὰ r) ταῦτα ἡδονάς. Τῷ δὲ ἕρποντι ἐπὶ κοιλίαν τὸν ἐπὶ τεσσάρων βαδίζοντα

ἡνα-

k) Cod. A. Μωσῆ. P.

kk) scribendum forsan: καὶ γὰρ ὡς αὐτὸ - - οὕτω.

l) Cod. A. addit δὲ. P.

m) Cod. A. παραχωρήσει. P.

n) MS. Coll. Nou. εἴπωμεν.

est quam quies: ſicut et imperfectum quam perfectum, et a doctore quaeſitum, quam id quod per nos ipſi diſcimus; haec cauſa eſt cur pectus accipiat Aaron cum brachio, Moſes ſine brachio. Vocat autem *pectuſculum ſuperpoſitionis* ideo, quia ſuper vim irae debet imponi et ei praeſidere eloquium, quod aurigae more durae ceruicis contumacemque equum dirigat: brachium autem non itidem ſuperpoſitionis vocatur, ſed *ablationis*, ob hanc cauſam: quia debet virtutis ſtudium non ſibi ipſi tribuere animae, ſed auferre a ſe, et ad Deum auctorem referre; confitendo non ſuis viribus nec potentia bonum acquiſitum, ſed illius munere, qui amorem eius indidit. Nec pectuſculum autem nec brachium ſumitur, *niſi de victima pacifica:* et merito id quidem: tunc enim anima ſeruatur, quando iram domat ratio, et ex labore non prouenit arrogantia, ſed totum imputatur Dei beneficentiae.

Quod autem non ſolum ſupra pectus, ſed et ſupra ventrem ingrediatur voluptas, iam dixi, declarauique maxime proprium eius locum eſſe ventrem. Hic eſt enim voluptatum ferme omnium receptaculum. Nam hoc repleto vehementes appetitus excitantur aliarum quoque voluptatum: rurſum vacuato, quietiores illae redduntur compoſitioresque. Ideoque dicit alibi: *Quisquis ſuper ventrem, quisquis quadrupes graditur, et multos habet pedes, impurus eſt.* Talis autem eſt amator voluptatis, ſemper ſuper ventrem gradiens, et eas quae inde naſcuntur voluptates; cum repente autem ſupra ventrem con-

o) Cod. A. καθηρότεραι. P.

p) πᾶς ὁ πορευόμενος inſerui ex MSS. et textu S. (eadem verba et Cod. A. addit. P.)

r) repone ταυτὴν vid. pag. 326. l. 2.

ἤνωκεν, εἰκότως· τέτταρα γάρ ἐςι τὰ πάθη τῶν ἐν ἡδονῇ, ὥς τις κατ᾽ ἐξαίρετον s) λόγος μέμνηται. Ἀκάθαρτος ἔν ὁ καὶ τῷ ἑνὶ χρώμενος τῇ ἡδονῇ, καὶ ὁ πᾶσιν ἐφορμῶν τοῖς τέσσαρσι. Τέτων εἰρημένων, ἴδε διαφορὰν πάλιν τελείε t) καὶ προκόπτοντος· ὥσπερ ἔν πρότερον εὑρίσκετο ὁ μὲν τέλειος ὅλον ἐκτέμνων τὸν θυμὸν τῆς ἐριςικῆς ψυχῆς, καὶ ποιῶν αὐτὴν τιθασσὸν καὶ χειροήθη, καὶ εἰρηναῖον, καὶ u) ἵλεων πρὸς πάντα ἔργῳ τε καὶ λόγῳ· ὁ δὲ προκόπτων, ἐ δυνάμενος μὲν ἀποκόψαι τὸ πάθος· Φέρει γὰρ τὸ ςῆθος· παιδεύων δὲ αὐτὸ λόγῳ κεκριμένῳ, ἔχοντι δύο ἀρετὰς, σαφήνειαν καὶ ἀλήθειαν. x) Οὕτω καὶ νῦν εὑρεθήσεται ὁ μὲν σοφὸς y) τελείως ἡδονὰς z) ἀποῤῥιπτόμενος καὶ ἀποσειόμενος, Μωσῆς· ὁ δὲ προκόπτων, ἐχ ἅπασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀναγκαίαν καὶ ἁπλῆν προσιέμενος, τὴν δὲ περίεργον καὶ περιττὴν a) κατὰ τὰς b) ἐπεντρώσεις παραιτέμενος. ἐπὶ γὰρ Μωσέως φησὶν ἕτως· Καὶ τὴν κοιλίαν καὶ τὲς πόδας ἔπλυνεν ὕδατι τἕ ὁλοκαυτώματος· πάνυ καλῶς. Ὅλην γὰρ τὴν ψυχὴν ἀξίαν ἕσαν θεῷ προσάγεσθαι, διὰ τὸ μηδένα ἔχειν μήθ᾽ c) ἑκέσιον μήτ᾽ ἀκέσιον μῶμον, ὁ σο-

s) Stoicorum disciplina, vt annotatur a Benzelio.

t) καὶ inserui ex MSS. (nec deest Codici A.)

u) Cod. A. ἵλεως. P.

x) Cod. A. ἕτως. P.

y) infra p. 328. l. 25. ὁ μὲν τέλειος σοφὸς, et sic forte rectius, repone igitur τέλειος.

z) forsan ἀποῤῥυπτομένος sicut p. 326. lin. 4. ac lin. 11. nost. edit. et passim alibi.

a) forte καθὰ

b) Paulo post ἐπεντρώματα vocat: quid sit vero vt intelligas, audi Is. Casaubonum Animadu. ad haec Athenaei verba, XII, 12. ἵνα μὴ τὲς καταιγισμὲς λέγω, καὶ τὰ ἐπεντρώματα, ἅπερ πολλάκις προφέρεται ὁ Ἐπίκερος, καὶ τὲς γαργαλισμὲς καὶ νύγματα. His qua-

-tuor

coniunxit quadrupedem, non immerito: quatuor enim ſunt affectus voluptariorum, ſicut egregia quaedam doctrina docet: impurus eſt igitur, tum qui vna voluptate fruitur, tum qui ſe volutat in omnibus quatuor. His dictis vide iterum quo differat perfectus ab eo qui adhuc proficit: certe vt iam ante compertum eſt, perfectus excindit totam iram e contentioſa anima, reddens eam cicurem manſuetamque, pacatam mitemque per omnia tum verbo tum opere: qui autem proficit, non valet quidem hunc affectum excindere: geſtat enim pectus: ſed erudit eum oratione diſcreta quae duas habet virtutes, doctrinam et veritatem. Ita nunc quoque inuenietur, perfecte ſapiens voluptates abiiciens et excutiens, Moſes: qui autem proficit, non vniuerſas: vt qui neceſſarias ſimplicesque admittit, curioſas et ſuperfluas cauens, tanquam additamenta inutilia. Nam de Moſe ſic ſcriptura loquitur: *Et ventrem atque pedes holocautomatis aqua abluit.* Satis egregie. Totam enim animam dignam quae offeratur Deo, quia nihil reprehenſibile nec inuita nec vltro admiſit, ſapiens ſacrificat: qui autem ita eſt diſpoſitus,

tuor vocabulis ſolitus eſt vti Epicurus, vt exprimeret animi ad voluptates ruentis impetus. Ἐπεντρώματα Philoni, vel potius ei, quem laudat Philo, (is autem eſt procul dubio Epicurus) eſſe gulae ſcitamenta, quae non ad alimoniam eduntur, ſed ad voluptatem, qualia ſunt, ait Philo, quae parantur ab artificibus condimentorum et a panificibus, hoc eſt, a confectoribus aut confectricibus panum vel placentarum, vel ſimilium cupediarum. Ex hoc conſtat, *ἐπέντρωμα* non deduci ab *ἐπεντιτρώσκω*, ſicut apud Hippocratem *τρῶμα*, quod ſignificat *vulnus;* ſed ab *ἐπεντρώγω*, quod eſt, *edere aliquid ſupra conſuetum cibum*, puta panem et obſonium. Hactenus Caſaub. cuius integram obſeruationem exſcripſi, ne lectio Philonis tibi minus proba videatur, quandoquidem ab antiquis Lexicographis, pariter ac recentioribus, omiſſa eſt. Benz.

t) Cod. A. *ἀκούσιον*. P.

σοφὸς d) καθαγιάζει. Οὕτω δὲ διακείμενος, ὅλην τὴν γαςέρα καὶ τὰς αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἡδονὰς ἐκπλύνει καὶ ἀπολέεται καὶ ἀποῤῥύπτεται, ἐχὶ μέρος τι ἀλλ' ἕτω καταφρονητικῶς ἔχηκεν αὐτῆς, ὥςε ἐδὲ τὰ ἀναγκαῖα σιτία ἢ ποτὰ προσίεται, θεωρίᾳ τῶν θείων τρεφόμενος. Διὸ καὶ ἐν ἑτέροις μαρτυρεῖται αὐτῷ· Τετταράκοντα ἡμέρας e) ἄρτε ἐκ ἔφαγε, καὶ ὕδωρ ἐκ ἔπιεν· ὅτε ἐν τῷ θείῳ ὄρει γενόμενος, χρησμῶν θεῦ νομοθετῦντος, ἤκεεν. Ἀλλ' ἐ μόνον ὅλῃ τῇ γαςρὶ ἀποτάττεται, ἀλλὰ καὶ τὲς πόδας αὐτῇ ee) συναποῤῥύπτεται, τετέςι τὰς ἐπιβάσεις τῆς ἡδονῆς· ἐπιβάσεις δὲ ἡδονῆς εἰσι τὰ ποιητικὰ αὐτῆς. f) Ὅ τε γὰρ προκόπτων λέγεται τὰ ἐγκοίλια καὶ τὲς πόδας λέειν, ἐ τὴν ὅλην κοιλίαν· ἱκανὸς γὰρ ἐκ ἔςι πᾶσαν ἡδονὴν διώσασθαι· ἀγαπητὸν δὲ, ἐὰν τὰ ἐγκοίλια αὐτῆς, τετέςι τὰ ἐπεντρώματα, ἅ φασιν οἱ φιλήδονοι g) ἐπιδύσεις εἶναι τινὰς τῶν προηγεμένων ἡδονῶν, ἃ γίνεται ὀψαρτυτῶν καὶ σιτοπόνων λίχνων περιεργίᾳ. Καὶ προσεπιτείνει τὴν τε h) προσπίπτοντος μετριοπάθειαν, τῷ τὸν μὲν ἄνευ προςάξεως παραιτεῖσθαι ὅλην τὴν γαςρὸς ἡδονήν· τὸν δὲ προκόπτοντα μετὰ προςάξεως. Ἐπὶ μὲν γὰρ τε σοφε λέγεται ἕτως, τὴν κοιλίαν καὶ τὲς πόδας ὕδατι i) πλύνει, ἀνεπικελεύςως κατὰ τὴν k) ἑκέσιον γνώμην. ἐπὶ δὲ τῶν ἱερέων ἕτως, τὰ δὲ ἐγκοίλια καὶ τὲς πόδας ἐχὶ

d) melius forte καθαγίζει. Sic etiam apud Iof. Ant. L. III. c. 9. καθαγνισθησόμενα, vbi videtur reponendum καθαγισθησόμενα. v. Hes. v. καθαγίσω. apud eundem v. ὁλοκαύτωμα, pro καθαγιαζόμενον fcribe καθαγιζόμενον.

e) LXX. ἄρτον. (It. Cod. A. a prima manu, fed mutatum in ἄρτε. P.)

ee) Sic MSS. Trin. et Coll. Nou. (it. Cod. A) pro συναποῤῥίπτεται. Idque recte, agitur enim de lotione.

f) ὅ, τε MS. Coll. Nou. (et Cod. A.) pro ὁ in Edit.

g) forte ἐπιδόσεις. MS. Coll. Nou. ἐπιλεαίνσεις. Codd. Reg. Par. et Trin. ἐπιαίνσεις, forte errore librarii pro ἐπι-

ſitus, totum ventrem eiusque voluptates, cum aliis quae inde naſcuntur, eluit et repurgat a ſordibus, non vnam aliquam partem; quin etiam in tantum iſta contemnit, vt vel neceſſarios cibos potusque aſpernetur, rerum diuinarum contemplatione enutritus. Quapropter alibi de illo fertur teſtimonium: *per quadraginta dies panem non comedit, nec aquam bibit,* quando in monte Dei oracula Dei legislatoris audiebat. Nec contentus ventri valedixiſſe, pedes quoque purgat a ſordibus, hoc eſt fulcra voluptatis; ſunt autem fulcra voluptatis, res quae conficiunt eam; de proficiente enim etiam dicitur, quod *inteſtina ventris et pedes abluat,* non totum ventrem. Neque enim repellere valet totam voluptatem: ſatis eſt ſi auerſetur eius interanea, id eſt auctaria: quae voluptarii dicunt eſſe quaedam additamenta praecedentium voluptatum, inuenta curioſa miniſtrorum gulae propinariorumque. Quin et proficientis mediocritatem vlterius oſtendit, quia ille vltro totam ventris voluptatem ablegat, hic vero qui adhuc proficit, non niſi monitus. Nam de ſapiente ſic ſcriptum eſt: *Ventrem et pedes aqua lauat,* iniuſſus et ſua ſponte; de ſacerdotibus vero ſic: *inteſtina autem et pedes,* non lauerunt, ſed lauabunt: quod valde caute dictum eſt. Oportet enim perfectum quidem ſua ſponte moueri ad virtutis opera: eum vero qui

 etiam-

ἐπιαύξεις, quod idem valet ac ἐπιδόσεις· vid. Hes. v. ἐπίδοσις. Id. v. πλεόνασμος. niſi reponas ἐπιδαύνεσις vt apud LXX. Ezech. XXVIII. M. (Cod. A. ἐπιλεάνσεις, non ergo plane reſpuendam vocem, acced. Cod. Coll. Nou. et duobus reliquis, quorum ἐπιάνσεις magis errorem pro ἐπιλεάνσεις ſpirat, putarem, deducendam ad radicem ἐπιλεαίνω. P.)

h) Repone προκόπτοντος· Cuius emendationis ratio patet ex contextu.

i) Argumentum Philonis poſtulat vt reponatur ἔπλυνε. Ita quoque textus Sacer. (Cod. A. πλύνειν. P.)

k) Sic Codd. (quibus Cod. A. accedit,) pro ἀκούσιον.

οὐχὶ ἔπλυναν, ἀλλὰ πλύνουσι σφόδρα l) παρατετηρημένως. Δεῖ γὰρ τὸν μὲν τέλειον ἐξ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι πρὸς τὰς κατ᾽ ἀρετὴν ἐνεργείας· τὸν δὲ ἀσκητὴν, μετὰ τοῦ ὑφηγουμένου τὰ πρακτέα λόγου, ᾧ προστάττοντι πείθεσθαι καλόν. Οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι Μωσῆς ὅλην τὴν κοιλίαν, τουτέστι τὴν γαστρὸς ἐκπλήρωσιν, παραιτούμενος, σχεδὸν καὶ τοῖς ἄλλοις πάθεσιν ἀποτάττεται· τοῦ νομοθέτου ἀπὸ μέρους ἑνὸς τὸ σύμπαν ἐναργῶς m) παριστάντος, καὶ ἀπὸ n) συνεκτικωτάτου περὶ τῶν ἄλλων ἐν οἷς o) ἡσύχαζε, δυνάμει διεξιόντος. Συνεκτικώτατον p) ἡ γαστρὸς ἐκπλήρωσις, καὶ ὡσανεὶ θεμέλιός τις τῶν ἄλλων παθῶν. Οὐδὲν γοῦν ἐκείνων δύναται συστῆναι, μὴ ἐπερειδόμενον γαστρὶ, ἐφ᾽ ᾗ πάντα ἐφίδρυκεν ἡ φύσις. Διὰ τοῦτο γεννηθέντων τῶν ἐκ τῆς Λείας προτέρων q) τῶν ἀγαθῶν ψυχικῶν, καὶ στάντων ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως Ἰούδα, μέλλων ὁ θεὸς δημιουργεῖν καὶ τὰς σώματος προκοπὰς, Βάλλαν τὴν Ῥαχὴλ παιδίσκην καὶ πρὸ τῆς δεσποίνης τίκτειν παρασκευάζει. Βάλλα δ᾽ ἐστὶν ἐγκατάποσις. Ἤδει γὰρ ὅτι οὐδὲν τῶν σωματικῶν ἄνευ καταπόσεως καὶ γαστρὸς ὑποστῆναι δύναται, ἀλλὰ αὕτη κρατεῖ καὶ ἡγεμονεύει παντὸς τοῦ σώματος, καὶ τοῦ κατὰ τὸ ζῆν r) ψιλὸν ὄγκου. Παρατήρει δὲ πᾶσαν τὴν λεπτολογίαν, οὐδὲν γὰρ λεχθὲν παρέργως εὑρήσεις. Μωσῆς μὲν τὸ στηθύνιον ἀφαιρεῖται, τὴν δὲ κοιλίαν οὐκ ἀφαιρεῖ μὲν, πλύνει δέ. Διὰ τί; ὅτι ὁ τέλειος σοφὸς, ὅλον μὲν τὸν θυμὸν ἰσχύει παραιτήσασθαι καὶ ἀποκόψαι, ὀργῆς κατεξαναστάς, τὴν δὲ κοιλίαν ἐκτεμεῖν ἀδυνατεῖ· τοῖς γὰρ ἀναγκαίοις σιτίοις καὶ ποτοῖς ἡ φύσις βιάζεται χρῆσθαι, s) καὶ τὸν ὀλιγοδεέστατον καὶ καταφρο-

νητι-

l) Cod. A. παρατετηρημένος. P.

m) Sic MSS. Aug. et Coisl. (pro παριστῶντος Cod. A. et Editor.)

n) Cod. A. addit τοῦ. P. Locus ſic reſtituitur a Markland. ἀπὸ συνεκτικωτάτου, περὶ τῆς τῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἡσύχαζε, δυνάμεως διεξιόντος. συνεκτικώτατον δὲ ἡ γαστρὸς etc. *Ab uniuerſali de reliquorum quae tacuit potentia diſſerens. Eſt autem maxime uniuerſalis* etc.

etiamnum meditatur, rationem monitricem sequi, cuius praeceptis parere bonum est. Nec illud ignorandum, quod Moses *totum ventrem*, hoc est ventris repletionem reiiciens, caeteros quoque affectus propemodum ablegat: dum legislator per vnam partem de vniuerso manifeste docet, a re maxime vniuersali, de caeteris quae tacuit, potentia saltem differens. Est enim maxime vniuersalis ventris repletio et quasi fundamentum aliorum affectuum. Nullus ergo eorum potest consistere, nisi ventre subnixus, quem basin omnium natura posuit. Quapropter quando priora animae bona ex Lia nata fuerant, et in *Iuda*, id est confessione *desiuerant*, Deus vt in posterum corporis etiam profectibus prospiceret, Ballam Rachelis ancillam voluit vel ante heram suam parere. Est autem Balla deglutitio; sciebat enim, quod nihil corporeum subsistere possit absque deglutitione et ventre: verum habet haec principatum et regimen totius corporis eatenus vt moles haec saltem in vita conseruetur. Sed considerare oportet verborum subtilitatem, quando nihil hic non accurate dictum esse inuenies. Moses *pectusculum aufert*, ventrem vero non aufert, *sed tantum lauat*. Cur ita? quia perfectus sapiens irascendi vim totam potest reiicere, excindere, alienatus ab ira ventrem execare nequaquam potest. Nam necessario cibo potuque vti natura cogit, etiam si quis paucissimis contentus necessariis ipsam quoque contemnat et meditetur inediam. Lauet igitur ventrem et repurget a condimentis impuris et superuacaneis: hoc enim donum diuinitus oblatum virtutis auido satis est. Et ideo de adulterii suspe-

o) Cod. A: ἡσύχασε. P.

p) videtur deesse γὰρ

q) Cod. A. τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν καὶ πάντων. Editi τῶν ἀγαθῶν καὶ ψυχικῶν πάντων. P.

r) Sic MS. Coll. Nou. (et Cod. A.) pro ψιλῶ.

s) forsan κὰν τὸν ὀλιγοδεέστατον.

νητικὸν t) αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων, καὶ ἀσιτίαν αὐτῶν μελετῶντα. Πλυνέτω οὖν αὐτὴν καὶ καθαιρέτω ἀπὸ τῶν περιττῶν καὶ ἀκαθάρτων παρασκευῶν· ἱκανὴ γὰρ καὶ αὕτη παρὰ θεοῦ τῷ φιλαρέτῳ δωρεά. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς u) ὑπονοηθείσης διεφθάρθαι ψυχῆς φησιν, ὅτι ἂν μὲν ἀπολελοιπυῖα τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅς ἐστιν ἀνὴρ νόμιμος, εὑρεθῇ προσκεχωρηκυῖα τῷ μιαίνοντι τὴν ψυχὴν πάθει, x) πρησθήσεται τὴν γαστέρα· ὅπερ ἦν, ἀπληρώτους καὶ ἀκορέστους ἕξει y) τῆς γαστρὸς ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας, καὶ οὐδέποτε παύσεται ἄπληστος z) οὖσα δι᾽ ἀπαιδευσίαν, ἀλλ᾽ ἀμυθήτων ἐπιρρεόντων, ἀΐδιον ἕξει τὸ πάθος. Οἶδα οὖν πολλοὺς οὕτω πταίοντας περὶ τὴν τῆς γαστρὸς ἐπιθυμίαν, a) ὡς ἔτι αὐτοῖς χρησόμενοι, πάλιν ἐπὶ τὸν ἄκρατον καὶ τἄλλα ὥρμησαν· οὐ γὰρ b) ἀναλογεῖ τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις ἡ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς ἐπιθυμία. Ἀλλ᾽ οἱ μέν, ἅτε ἀγγεῖα ὄντες μεμετρημένα, ἄμετρον οὐδὲν προσίενται, ἀλλὰ τὸ περιττὸν ἐκβάλλουσιν· ἡ δὲ ἐπιθυμία πληροῦται μὲν οὐδέποτε, μένει δὲ ἐνδεὴς καὶ διψαλέα αἰεί. Παρ᾽ ὃ καὶ τὸ ἀκόλουθον προστίθεται τῷ πρησθῆναι τὴν γαστέρα τὸ διαπεσεῖν τὸν μηρόν. Διαπίπτει γὰρ τότε τῇ ψυχῇ καὶ ὁ σπερματικὸς καὶ γεννητικὸς τῶν καλῶν λόγος ὀρθός. Ἐὰν γοῦν, φησι, μὴ μιανθῇ, καὶ καθαρὰ καὶ ἀθῷος ἔσται c) ἐκ σπερμάτων εἰς σπέρμα. Ἐὰν ὑπὸ πάθους μὴ μιανθῇ, καθαρεύσῃ δὲ

t) melius forte αὖ τῶν.

u) Sic MSS. Vat. Coisl. et Coll. Nou. (quibus adde Cod. A.) pro διανοηθείσης.

x) *inflabitur*, non *disrumpetur*, vt vertit Gelenius. Sic Hes. v. πρῆξαι, melius πρῆσαι. ibid. pro πεπρημένους lege πεπρησμένους. Idem v. πεπρημένος vbi reponendum quoque πεπρησμένος. Iof. Antiq. L. III. c. 11. vid. infra p. 786.

y) expunxi γάρ, fide MS. Coll. Nou. (deest etiam in Cod. A. et deleuit Turneb. in margine. Pro τῆς Cod. A. ponit τάς. P.)

z) Sic Mang. et Cod. A. Editi, εἶναι. P.

ſuſpecta anima dicitur: quodſi relicta recta ratione, quae maritus legitimus eius eſt, deprehenſa fuerit conſuetudinem habere cum affectu polluente animam, *inflabitur eius venter*, id eſt, inexplebiles et inſatiabiles hababebit ventris voluptates ac concupiſcentias, nec vnquam eis expleri poterit propter inſtitutionem peſſimam: ſed aliis ſuper alias affluentibus, affectu laborabit perpetuo. Nam non paucos noui adeo ventris cupiditatibus deditos, vt cibis iam repleti continuo ad vinum et reliqua talia recurrant. Non enim par ratio molis corporeae et laſciuientis animae concupiſcentiae. Sed haec tanquam vaſa ad menſuram facta, nihil admittit immodicum, quicquid ſuperfluit eiiciens: at concupiſcentia nunquam expletur, ſemper indiga, nunquam non ſiticuloſa. Et ideo vt conſequens poſt *inflatum ventrem* additur *femoris luxatio*. Nam affecta hoc pacto anima ſimul excidit recta ratio, cui eſt inſita vis ſeminalis generandi bona. *Quodſi*, inquit, *polluta non fuerit, non laedetur*, et edet liberos: videlicet ſi ab affectibus impolluta pudicitiam ſeruauerit erga legitimum maritum, ſanam principemque rationem, foecundam habebit animam et feracem prudentiae et cuiuscunque virtutis. Ergo poſſumus deuincti corpore non vti neceſſariis corpori? Quomodo fieri poteſt? ſed vide. Antiſtes et propheta praecipit cui-

a) Turnebianus alter ὥϛε τοιέτοις χρησάμενοι. quid ſi legamus ὥϛ᾽ ἔτι αὐτῇ (puta τῆς γαϛρὸς ἐπιθυμίᾳ) χρησάμενοι, πάλιν· ſic BENZEL. Markland felici, pro more, coniectura reponit, ὡϛ᾽ ἐμετικοῖς χρησόμενοι, πάλιν ἐπὶ etc. Ita vt iam ſumptis vomitoriis, rurſus recurrant ad vinum etc. Vomitionis vſus creber apud luxui deditos, vt liquet ex Iuuenali, Suetonio et aliis. Noſter infra Leg. ad Caium p. 548. memorat θερμολεσίας ἀκαίρες τε καὶ ἐμετές. Forte legendum: ἔτι σιτίοις χρησάμενοι.

b) Sic MSS. Coll. Nou. et Trin. (acced. Turnebo in margine et Cod. A.) pro ἀλογεῖ.

c) Lege cum graecis interpretibus καὶ ἐκσπερματιεῖ.

δὲ πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν ὑγιῆ καὶ ἡγεμόνα λόγον, γόνιμον ἕξει ψυχὴν καὶ καρποφόρον, φέρουσαν γέννημα φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς συμπάσης ἀρετῆς. Ἆρ' οὖν ἡμᾶς ἐνδεδεμένους σώματι οἷόν τε σωματικαῖς ἀνάγκαις μὴ χρῆσθαι; καὶ πῶς ἔνεστιν; ἀλλ' ἐρεῖ. Ὁ ἱεροφάντης d) τὸν τρόπον, παραγγέλλει τῷ ἀγομένῳ ὑπὸ σωματικῆς χρείας, αὐτῷ μόνῳ χρῆσθαι τῷ ἀναγκαίῳ. Πρῶτον μέν, φησι, τόπος ἔστω σοι ἔξω τῆς παρεμβολῆς, παρεμβολὴν καλῶν τὴν ἀρετήν, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευκεν ἡ ψυχή· οὐ γὰρ δύναται τὸν αὐτὸν κρατεῖν χῶρον φρόνησις, καὶ σωματικῆς e) ἀνάγκης f) ἀπόλαυσις. Εἶτα ἐξελεύσῃ, φησίν, ἐκεῖ ἔξω· διὰ τί; ὅτι οὐ δύναται ἡ ψυχὴ καταμένουσα μετὰ φρονήσεως, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ διατρίβουσα τῆς σοφίας, χρῆσθαί τινι τῶν φίλων σώματος· τρέφεται γὰρ τότε θειοτέραις τροφαῖς ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, δι' ἃς καὶ τῆς σαρκὸς ἀμελεῖ. Ἐπειδὰν γὰρ ἐξέλθῃ τῶν ἱερῶν ἀρετῆς g) ὁσσῶν, τηνικαῦτα ἐπὶ τὰς τὸ σῶμα πλημμελούσας καὶ πιεζούσας ὕλας τρέπεται· πῶς οὖν αὐταῖς χρήσομαι; Πάσσαλος ἔστω σοι, φησίν, ἐπὶ τῆς ζώνης σου, καὶ ὀρύξεις ἐν αὐτῷ· τουτέστι λόγος ἐπὶ τοῦ πάθους ἐξορύττων καὶ ἀναστέλλων καὶ ἀπαμφιεννὺς αὐτό. Ἀνεζῶσθαι γὰρ βούλεται ἡμᾶς τὰ πάθη, ἀλλὰ μὴ ἀνειμένα καὶ κεχαλασμένα φορεῖν· Διὸ καὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως αὐτῶν, ὃ καλεῖται πάσχα, προστάττει τὰς ὀσφῦς περιεζῶσθαι, ἤτοι συνεστάλθαι τὰς ἐπιθυμίας, πάσσαλος οὖν, τουτέστι λόγος, h) ἐπέσθω τῷ πάθει, κωλύων αὐτὸ χεῖσθαι. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς μόνοις χρησόμεθα τοῖς ἀναγκαίοις, τῶν δὲ περιττῶν ἀφεξόμεθα. Κἂν ἐν συνουσίαις ὄντες καὶ μέλλοντες εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν τῶν παρεσκευασμένων ἐλθεῖν, σὺν λόγῳ παραγενό-

d) legendum omnino προφήτης, loco, τὸν τρόπον. ficut infra p. 92. Atque adeo fic vertendum duxi.

e) Sic MSS. Vat. Aug. et Trin. (quibus Cod. A. accedit.) pro ἀνάγκη in Editis.

f) margo Turnebi ἀπολαύσεως. P.

cuiuis a quo suum debitum exigit corpus, vt contentus sit necessariis. *Ante omnia locus*, inquit, *sit tibi extra castra*, castra vocans virtutem, in quibus militat anima: nec enim in vna sede morantur, prudentia, et corporeae necessitatis voluptas. Mox addit: *Egredieris inde foras*. Quamobrem? quia non potest anima cohabitans cum prudentia, et contubernium habens cum sapientia, frui deliciis corporis: tunc enim diuinioribus alimentis nutritur, scilicet scientiis, propter quas carnem negligit. Egressa enim sanctis virtutis liminibus, tum demum vertitur ad corpus grauantes prementesque materias. Quomodo igitur his vtendum? *Paxillus*, inquit, *in zona tibi pendeat*, quo cauum fodias; hoc est, praesto sit tibi ratio super affectum quae eum effodiat. Affectus enim vult nos accinctos habere, nec eos remissos et laxatos ferre, quapropter etiam in transitu per eos, qui pascha nominatur, praecipit *lumbos accingere*, siue astringere concupiscentias. Hic igitur paxillus, hoc est ratio, sit supra affectum, obstans ne se effundat. Sic enim fiet, vt solis contenti necessariis, abstineamus a superfluis: et vel in conuiuiis atque parata rerum copia, quae ad vsum simul et luxum satis sit, rationem adhibeamus, quae nos tanquam scutum protegat: neque vltra modum cibos lari more ingurgitabimus, neque nimio mero expleti, per ebrietatem in delirationem prolabemur. Nam ratio compescet refraenabitque procliuiorem talis affectus impetum. Ipse quidem saepe hoc mihi

g) Sic Codd. omnes, excepto Coisl. qui habet ὀδῶν, quam tamen veram esse lectionem nullus dubito. Scil. ὀδῶν idem valet quod οὐδῶν, *limina*. Sic enim Eustathius in Hom. Il. A. p. 118. vid. Soph. Oed. Coll. p. 321. Quin et contextus huic emendationi fidem facit: supra enim scribitur ἐν τῷ οἴκῳ διατρίβουσα τῆς σοφίας.

h) melius forte ἐπέστω. Sic enim supra paulo πάσσαλος ἔστω σοι ἐπὶ τῆς ζώνης

γενώμεθα, ὥσπερ ὅπλῳ τινὶ ἀμυντηρίῳ, ὅτε πέραν τοῦ μετρίου σιτίων i) ἐμφορηθησόμεθα αἰθυιῶν τρόπον, οὔτ' ἀκράτῳ ἀμέτρῳ κορεσθέντες, μέθῃ ληραίνειν ἀναγκαζούσῃ χρησόμεθα· ἐπιστομιεῖ γὰρ ὁ λόγος καὶ ἐγχαλινώσει τὴν ῥύμην καὶ φορὰν τοῦ πάθους. k) Ἐγὼ γοῦν αὐτὸ πολλάκις παθὼν οἶδα· εἰς γὰρ ἀδιάγωγον συνουσίαν ἐλθὼν καὶ πολυτελῆ δεῖπνα, ὁπότε μὴ kk) ἀφικοίμην σὺν λόγῳ, δοῦλος ἐγενόμην τῶν παρεσκευασμένων, ἀγόμενος ὑπὸ δεσποτῶν ἀτιθάσσων, θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων, καὶ τῶν ὅσα διὰ μυκτῆρος καὶ γεύσεως ἡδονὰς ἀπεργάζεται. Ὁπότε δὲ μετὰ τοῦ αἱροῦντος λόγου, δεσπότης ἀντὶ δούλου γίνομαι, καὶ ἀνακρατὸς νικῶ καλὴν νίκην καρτερίας καὶ σωφροσύνης, ἀντιβαίνων καὶ ἀντιφιλονεικῶν πᾶσι τοῖς ἀναῤῥηγνῦσι τὰς ἀκράτορας ἐπιθυμίας. l) Θωρήξῃ, φησὶ γοῦν, τῷ πασσάλῳ· τουτέστιν ἣν ἕκαστον ἔχει φύσιν, τὸ φαγεῖν, τὸ πιεῖν, τὸ τοῖς μετὰ γαστέρα χρῆσθαι, τῷ λόγῳ γυμνώσεις, καὶ m) διαστείλῃς, ἵνα διακρίνας γνῷς τἀληθές. τότε γὰρ εἴσῃ ὅτι ἐν οὐδενὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαῖον μόνον καὶ χρήσιμον. Καὶ ἐπαγαγὼν, καλύψεις τὴν αἰσχημοσύνην σου, πάνυ καλῶς· ἄγαγε γὰρ, ὦ ψυχὴ, τὸν λόγον ἐπὶ πάντα, ᾧ καλύπτεται καὶ συσκιάζεται καὶ συγκρύπτεται πᾶσα αἰσχημοσύνη σαρκὸς καὶ πάθους· n) τὰ γὰρ μὴ σὺν λόγῳ πάντα αἰσχρὰ, ὥσπερ τὰ σὺν λόγῳ κόσμια. Οὐκοῦν ὁ μὲν φιλήδονος ἐπὶ κοιλίαν βαδίζει, ὁ δὲ τέλειος τὴν κοιλίαν ὅλην ἐκπλύνει, ὁ δὲ προκόπτων, τὰ ἐν κοιλίᾳ· ὁ δὲ ἄρτι ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, ἔξω πρόεισιν, ὅταν μέλλῃ o) τῆς γαστρὸς, τοῖς ἀναγκαίοις ἐπιφερόμενος λόγον, ἐπιστομιεῖν τὸ πάθος, ὃς εἴρηται συμβολικῶς πάσσαλος.

Ἐν

i) Editi et Cod. A. ἐμφορηθησόμεθα. P.

k) MS. Coll. Nou. ἔργῳ. Et forte rectius.

kk) forsan ἀφικόμην.

mihi vſu veniſſe memini. Accedens enim ad indiſciplinata conuiuia, coenasque ſumptuoſas, niſi rationem mecum adduxiſſem, mancipabar rebus apparatis, abactus a dominis immanſuetis, videlicet qui ſpectatu, auditu, odoratu guſtuque voluptatem pariunt. Sed quoties accedo cum rationis delectu, iam non ſeruus fio, ſed dominus, et egregie vinco victoriam honeſtiſſimam, in certamine conſtantiae temperantiaeque, reſiſtens opponensque me omnibus vnde erumpunt impotentes libidines. *Fodies,* inquit, *paxillo,* id eſt, prout tibi eſt ingenium proclive ad cibum, potum, aut ea quae ſub ventre ſunt, ratione aperies et diſtingues, vt, vbi diſcreueris, verum cognoſcas: tunc enim ſcies in horum nullo ineſſe ipſum bonum, ſed neceſſarium tantum et vtile. *Et congerens operies turpitudinem tuam.* Admodum recte: adduc enim, o anima, rationem ad omnia, qua operitur, et obumbratur, occultaturque omnis turpitudo carnis et affectuum. Quicquid enim ratione caret turpe eſt, ſicut decorum quicquid cum ratione coniunctum. Itaque voluptatis amicus *ſupra ventrem graditur:* perfectus autem *ventrem totum eluit:* qui vero proficit, inteſtina. At qui adhuc in rudimentis haeret, foras exit, quando vult affectum refraenare, ventris neceſſariis imponens rationem, quae figurate paxillus ſignificatur.

Recte

l) melius ὀρύξεις vt ſupra.

m) forte διαςελεῖς.

n) Citantur haec ab Antonio Serm. XXX.

o) Hunc locum ſic emendat Markland: *τῆς γαςρὸς τοῖς ἀναγκαίοις χρῆσθαι, ἐπιφερόμενος λόγον ἐπιςομιεῖ. Neceſſariis ventris alimentis vſurus, adhibita ratione, refraenabit affectum.*

Εὖ μέντοι καὶ τὸ προσθεῖναι, Πορεύσῃ ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ. Ἡ γὰρ ἡδονὴ οὐκ p) ἔστι τῶν ἠρεμούντων καὶ ἱσταμένων, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ q) γὰρ ἡ φλὸξ ἐν κινήσει, οὕτω φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν r) ψυχῇ κινούμενον, ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ· Διὸ καὶ τοῖς λέγουσι καταστηματικὴν εἶναι τὴν ἡδονήν, οὐ συμφέρεται· ἠρεμία γὰρ λίθῳ μὲν καὶ ξύλῳ καὶ παντὶ ἀψύχῳ οἰκεῖον, ἀλλότριον δὲ ἡδονῇ. γαργαλισμοῦ γὰρ καὶ σπασμώδους ἐφίεται, καὶ ἐπ' ἐνίων, οὐκ ἠρεμίας, ἀλλὰ συντόνου καὶ σφοδρᾶς s) αἰκίσεως ἐστι χρεία.

Τὸ δὲ t) γῆν φάγεσαι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, τοῦτο προσφυῶς εἴρηται. Τῆς γὰρ σώματος τροφῆς ἡδοναὶ γήιναι· καὶ μήποτ' εἰκότως; δύο ἐστὶν ἐξ ὧν συνέσταμεν, ψυχή τε καὶ σῶμα· τὸ μὲν οὖν σῶμα ἐκ γῆς δεδημιούργηται· ἡ δὲ ψυχὴ αἰθέρος ἐστίν, u) ἀπόσπασμα θεῖον. Ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς ὁ θεός· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν v) ζωῆς. Εὐλόγως οὖν τὸ μὲν ἐκ γῆς διαπλασθὲν σῶμα συγγενεῖς ἔχει τροφὰς ἃς ἀναδίδωσιν ἡ γῆ· ἡ δὲ αἰθερίου φύσεως μοῖρα οὖσα ψυχή, πάλιν αἰθερίους καὶ θείας· ἐπιστήμαις γὰρ τρέφεται, καὶ οὐ σιτίοις ἢ ποτοῖς, ὧν ἐπιδεὲς ἐστι τὸ σῶμα. Ὅτι δὲ οὐ γήινοι, ἀλλ' οὐράνιοι αἱ ψυχῆς τροφαί, μαρτυρήσει διὰ πλειόνων ὁ ἱερὸς λόγος. Ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαός, καὶ συνάξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν· x) ὅταν πειράσω αὐτούς, εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ y) μου ἢ οὔ. Ὁρᾷς ὅτι οὐ γηΐνοις καὶ φθαρτοῖς τρέφεται ἡ ψυχή, ἀλλ'

p) Sic Mangeius. Editi et Cod. A. ἔτι. P.

q) γὰρ inferui ex MSS. (et Cod. A.)

r) Cod. A. addit τῇ. P.

s) Interpres *exercitium* vertendo legit ἀσκήσεως. Atqui neque placet haec vox, quidni reponas ἀκκίσεως. Etenim, vt adnotatum ab Henr. Steph. ἀκκισμὸς *delectationem* denotat. Lucian. in Amoribus πολὺς δὲ ὁ μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἀκκισμός·

Recte quoque additur: *Gradieris supra pectus et supra ventrem.* Voluptas enim non est quiescentium et stantium, sed commotorum et perturbatione plenorum: sicut enim flamma continue mouetur, ita flammae more, affectus hic in anima excitus, non sinit eam quiescere. Ideo reclamat his qui aiunt voluptatem stabilem esse: quies enim lapidi, ligno et cuiuis inanimato est propria, a voluptate vero aliena. Titillationem enim et conuulsiuam quandam appetit: et interdum non quietem, sed continuum vehementemque pruritum postulat.

Illud autem: *Terram comedes omnibus diebus vitae tuae,* apposite dictum est. Voluptates enim ex corporis alimentis sunt terrenae: nec immerito. Duo sunt ex quibus constamus, anima et corpus: hoc e terra factum, illa ex aethere portio diuina. *Inspirauit enim in faciem eius spiritum vitae, et factus est homo in animam viuentem.* Pulchre igitur conuenit vt fictum e terra corpus cognatis alatur cibis, quos terra producit: at illa aethereae naturae portio, scilicet anima, habeat alimenta diuina aethereaque, nam scientiis nutritur, non cibo aut potu, quibus corpus indiget. Ali porro animam non rebus terrestribus, sed coelestibus, testabitur amplius sacra scriptura: *Ecce ego pluo vobis panes de coelo: et egredietur populus et colliget quae sufficiunt in diem: vt tentem eum vtrum ambulet in lege mea, an non.* Viden' alimenta animae non terrena et corruptibilia, sed sermones quos Deus pluit de sublimi puraque natura, quam nunc

t) Sic pro γῆς MSS. et text. sacer. (it. Cod. A.)

u) Sic MS. Trin. pro ἀπόπλασμα in Editis (et Cod. A.) vid. nostrum supra p. 100. lin. 1.

w) textus S. ζῶσαν.

x) textus sacer ὅπως.

y) Editi et Cod. A. ita distinguunt: μεθ' ἣ οὐχ ὁρᾷς ὅτι οὐ etc. nisi quod Cod. A. vltimum οὐ omittit. P.

ἀλλ' οἷς ἂν ὁ θεὸς ὀμβρήσῃ λόγοις ἐκ τῆς z) μεταρσίου καὶ καθαρᾶς φύσεως, ἣν οὐρανὸν κέκληκεν; ἐξίτω μέντοι ὁ λεὼς, καὶ πᾶν τὸ τῆς ψυχῆς σύστημα, καὶ συναγαγέτω καὶ zz) ἀρχέσθω τῆς ἐπιστήμης, μὴ ἀθρόως, ἀλλὰ τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀθρόον a) οὐ κενώσει τὸν πολὺν πλοῦτον τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων, ἀλλὰ τῇ φορᾷ χειμάῤῥου τρόπον ἐπικλυσθήσεται· ἔπειτ' ἐστὶν αὐτάρκη λαβόντας ἀγαθὰ καὶ μεμετρημένα, τῶν λοιπῶν ταμίαν οἰηθῆναι θεόν. b) Ὁ δὲ πάντα c) μετρῶν ἀθρόον, δυσελπιστίαν μετὰ πολλῆς cc) ἀνίας κτᾶται· δύσελπις γὰρ, εἰ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ μὴ αὖθις ἐλπίζει τὸν θεὸν ὀμβρήσειν αὐτῷ ἀγαθά· d) ἄπιστος δὲ, εἰ μὴ πεπίστευκε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ τὰς τοῦ θεοῦ χάριτας ἀφθόνως τοῖς ἀξίοις προσνέμεσθαι· ἄνους δὲ, εἰ οἴεται τῶν συναχθέντων ἱκανὸς ἔσεσθαι φύλαξ, ἄκοντος θεοῦ. Μικρὰ γὰρ ῥοπὴ τὸν dd) ἀσφαλῆ καὶ βεβαιότατον περιάπτοντα νοῦν ὑπὸ μεγαλαυχίας ἑαυτῷ, ἄκυρον καὶ ἀβέβαιον ὧν ἐδόκει φύλαξ εἶναι πάντων ἐποίησε. Συνάγε οὖν, ὦ ψυχὴ, τὰ αὐτάρκη καὶ καθήκοντα, καὶ μήτε πλείω τῶν ἱκανῶν ὡς ὑπερβάλλειν, μήτε ἐλάττω πάλιν ὡς ἐνδεῖν, ἵνα μέτροις δικαίοις χρωμένη, μὴ ἀδικῇς. Καὶ γὰρ διάβασιν γε μελετῶσαν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τὸ πάσχα θύουσαν, δεῖ τὴν προκοπὴν, τὸ πρόβατον, λαμβάνειν μὴ ἀμέτρως· Ἕκαστος γὰρ, φησὶ, τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ e) συναριθμήσεται εἰς πρόβατον· καὶ ἐπὶ τοῦ μάννα οὖν, καὶ ἐπὶ f) πάσης δωρεᾶς ἣν ὁ θεὸς δωρεῖται τῷ γένει ἡμῶν, καλὸν τὸ ἐνάριθμιον, καὶ μεμετρημένον, καὶ μὴ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς g) λαμβάνειν πλεον-

z) Cod. A. μεταρσίας. P.

zz) Sic forsan locus est emendandus, ἀρκείσθω τῆς ἐπιστήμης μὴ ἀθρόῳ, ἀλλὰ τῷ τῆς ἡμέρας etc.

a) Cod. A. οὐκ ὠνήσει. P.

b) Citantur haec a Ioh. Monach. in parall. S. ineditis, περὶ ἀπληστίας, ἐκ τοῦ Γ. τῆς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀλληγορίας.

c) Ioh. idem μετιών. Sed forte legendum κενῶν.

nunc coelum nominauit? *Egrediatur ſane populus* et omnis coetus animae, incipiatque colligere ſcientiam, non aceruatim, ſed *quantum ſufficit in diem.* Primum enim non ſimul exhauriet immenſas opes gratiarum Dei, ſed torrentis in morem copia illorum exundabitur. Deinde quisque ſumpta menſura quae ſufficiat, reliquorum diſpenſationem facile permittit Deo. Qui vero vult omnia exhaurire, deſperationem ſibi parat cum infidelitate et amentia coniunctam: deſperat enim, ſi nunc tantum, non etiam in poſterum, ſperat Deum ſibi demiſſurum bona: et infidelis eſt ſi non credit et nunc et ſemper gratiam copioſe dandam his qui digni ſunt: et demens eſt, ſi putat ſe poſſe inuito Deo ſeruare quae collegerit. Paruo enim momento mentem quae ſecuritatem conſtantiamque ſibi arrogat per iactantiam, infirmum reddit incertumque cuſtodem rerum quas ſeruare ſibi videbatur. Collige igitur, o anima, quae ſufficiunt et conueniunt, vt neque plus ſatis exuberent, neque infra modum collecta inopiam afferant; vt iuſta menſura vtendo, nihil inique facias. Meditantem enim te migrationem ab affectibus, et paſcha immolantem docet profectum, ouem ſcilicet accipere, ſed non ſine menſura. *Colliget*, inquit, *vnusquisque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum.* Ergo et in manna et in quolibet dono quod Deus largitur noſtro generi, decet contentum eſſe certa menſura certoque numero, nec plura quam pro capaci-

cc) Ex contextu legi debet *ἀπιςίας καὶ ἀνοίας*, quam lectionem in verſione ſecutus ſum.

d) Ioh. Mon. *ἀπιςίαν.*

dd) melius forte *ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα*

e) Sic Turnebus in margine, vt et textus facer. (Editi et Cod. A. *συναριθμηθήσεται τὸ πρόβατον.*)

f) Ioh. idem MS. tit. *περὶ ὀλιγοδείας* citat ἐκ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.

g) Sic Ioh. ibid. (Editi et Cod. A. *λαμβάνειν πλεονεξίαν· τοῦτό γε τὸ τῆς* etc. P.)

πλεονεξία γὰρ τοῦτό γε. Τὸ τῆς ἡμέρας οὖν εἰς ἡμέραν συναγαγέτω ἡ ψυχή, ἵνα μὴ ἑαυτὴν φύλακα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τὸν φιλόδωρον θεὸν ἀποφήνῃ. Καὶ διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ τὸ προκείμενον λέγεσθαι· σύμβολον φωτός ἐστιν ἡ ἡμέρα· φῶς δὲ ψυχῆς ἐστι παιδεία. Πολλοὶ οὖν τὰ ἐν ψυχῇ φῶτα ἐκτήσαντο εἰς νύκτα καὶ σκότος, ἀλλ' οὐκ εἰς ἡμέραν καὶ φῶς· οἷον τὰ προπαιδεύματα πάντα, καὶ τὰ ἐγκύκλια λεγόμενα, καὶ φιλοσοφίαν αὐτὴν τρυφῆς ἕνεκα ἢ h) ἀρχῆς τῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας· Ὁ δέ γε ἀστεῖος τὴν ἡμέραν ἕνεκα ἡμέρας, καὶ τὸ φῶς ἕνεκα φωτός, καὶ τὸ καλὸν ἕνεκα τοῦ καλοῦ κτᾶται μόνου, οὐχ ἕνεκα ἄλλου τινός. Διὸ καὶ ἐπιφέρει, Ὅπως πειράσω αὐτοὺς εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου, ἢ οὔ. i) Νόμος γὰρ θεῖος οὗτος, τὴν ἀρετὴν δι' ἑαυτὴν τιμᾶν. Τοὺς οὖν ἀσκητὰς ὥσπερ νόμισμα δοκιμάζει ὁ ὀρθὸς λόγος, πότερα k) κεκηλίδωνται, ἐπί τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέροντες τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν, ἢ ὡς δόκιμον διαστέλλουσιν, ἐν διανοίᾳ μόνῃ διαφυλάττοντες τοῦτο. Τούτοις συμβέβηκε μὴ τοῖς γηίνοις, ἀλλὰ ταῖς ἐπουρανίαις ἐπιστήμαις τρέφεσθαι· δηλοῖ δὲ καὶ δι' ἑτέρων, ὅταν φησί, Τὸ πρωῒ ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου l) λεπτὸν ὡσεὶ κόριον, λευκόν, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς· ἰδόντες δὲ αὐτὸ εἶπον ἕτερος τῷ ἑτέρῳ, τί ἐστι τοῦτο; οὐ γὰρ ᾔδεισαν τί

h) melius, vt videtur, ἀρεσκείας τῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. Sic noster lib. de Sacrif. p. 242. *vlt.* id. adu. Flacc. p. 529. et saepius alibi.

i) Idem Ioh. Mon. tit. περὶ δικαιοσύνης.

k) melius, vt opinor, κεκιβδήλωνται. Vox enim ista de nummis vulgo vsurpatur. Sic infra p. 142. κίβδηλον νόμισμα. p. 156. 241. 243. 272. 395.

l) restituimus ex LXX. editis λεπτόν, quod nostrum legisse, euidentissimum ex sequentibus, καί ἐστι λεπτὸς νοῆσαί τε καὶ νοηθῆναι· quin et sublatam ὑποστιγμὴν post λευκὸν subiecimus τῷ κόριον· Porro, inseruit quidem contextus τὸν

pacitate ſumere. Eſt enim hoc auaritiae vitium. *Colligat* ergo anima *quantum quotidie ſufficit*, et cuſtodiam bonorum ſuorum munificentiſſimo Deo credat magis quam ſibi. Et propterea locus allatus mihi videtur adduci: per diem lux intelligitur, lux autem animae eſt eruditio: multi igitur animae lumina parauerunt ſibi in noctem et tenebras, non in diem et lucem: qualia ſunt prima rudimenta diſciplinarum omnia, et encyclopaedia quam vocant, ipſaque philoſophia propter delicias expetita et autoritatem apud principes. At homo probus diurnum parat in diem, et lucem in lucem, et honeſtatem propter ipſam ſolam non propter quicquam aliud. Ideoque additur: *vt tentem eos vtrum ambulent in lege mea, an non.* Hoc enim Dei lex iubet, virtutem propter ipſam colere. Itaque ſtudioſos virtutis tanquam nummos examinat recta ratio, vtrum vitium habeant, animae bona referendo ad res exteras: an probae monetae ſint, conſeruando ea in ſola anima. Hi non terrenis cibis aluntur, ſed ſcientiis coeleſtibus: quod aliis etiam verbis docet ſacra ſcriptura, cum dicit: *Mane quoque ros iacuit per circuitum caſtrorum: et ecce in ſuperficie terrae in ſolitudine tenue quid tanquam corianum album in ſimilitudinem pruinae ſuper terram. Quod cum vidiſſent, dicebant alius ad alium, quid eſt hoc? ignorabant enim quid eſſet.*

τῶν LXX. et quatenus conuenienter hebraeis fontibus bene Io. Ern. Grabius λεπτὸν loco poſteriori, ſed extra omne dubium eſt, et ex hoc loco conſtat, iam Philonis aetate eorum exempla habuiſſe λευκὸν ὡσεὶ πάγος, quod quoque infra explicat per διαυγὲς καὶ καθαρόν. conf. vit. Moſ. p. 633. Benz. Reſtitui ergo λεπτὸν monente Benzelio. (In Cod. A. et Editis deeſt λεπτὸν et diſtinctio poſt κόριον. Idem vero Cod. A. pro ſeq. λευκὸν habet λευκὴν, addita in margine nota ἴσως λευκόν. Pro hac tamen voce λευκὸν in margine primo erat alia vox, quae, qualis fuerit, non definiri ob raſuram poteſt. An λεπτὸν fuerit? P.)

τί ἦν. εἶπε δὲ αὐτοῖς Μωσῆς, οὗτος ὁ ἄρτος ὃν δέδωκεν ἡμῖν κύριος τοῦ φαγεῖν· τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε κύριος. Ὁρᾷς τῆς ψυχῆς τροφὴν οἵα ἐστί; λόγος θεοῦ συνεχὴς, ἐοικὼς δρόσῳ, κύκλῳ πᾶσαν περιειληφὼς, καὶ μηδὲν μέρος ἀμέτοχον αὐτοῦ ἐῶν. Φαίνεται δ᾽ οὐ πανταχοῦ ὁ λόγος οὗτος, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἐρήμου παθῶν καὶ κακιῶν, καὶ ἔστι λεπτὸς νοῆσαί τε καὶ νοηθῆναι, καὶ σφόδρα διαυγὴς καὶ καθαρὸς ὁραθῆναι, καὶ ἔστιν ὡσεὶ κόριον· Φασὶ δὲ οἱ γεηπόνοι τὸ σπέρμα τοῦ κορίου διαιρεθὲν εἰς ἄπειρα καὶ τμηθὲν, καθ᾽ ἕκαστον τῶν μερῶν καὶ τμημάτων σπαρὲν βλαστάνειν οὕτως, ὡς καὶ τὸ ὅλον ἠδύνατο. Τοιοῦτος καὶ ὁ θεοῦ λόγος, καὶ δι᾽ ὅλων ὠφελητικὸς, καὶ διὰ παντὸς μέρους ll) καὶ τοῦ τυχόντος. m) Μήποτε δὲ ὁμοιοῦται καὶ τῇ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν κόρῃ; ὡς γὰρ αὕτη βραχύτατον οὖσα μέρος, τὰς τῶν ὄντων ὁρᾷ ζώνας ὅλας, καὶ θάλατταν ἄπειρον, καὶ ἀέρος μέγεθος, καὶ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ὅσον ἀνατέλλων καὶ δυόμενος ὁ ἥλιος ὁρίζει· οὕτω καὶ ὁ n) θεῖος λόγος ὀξυδερκέστατός ἐστιν, ὡς πάντα ἐφορᾶν εἶναι ἱκανὸς, nn) ᾧ τὰ θέας ἄξια κατόψονται, παρ᾽ ὃ καὶ λευκόν ἐστι. Τί γὰρ ἂν εἴη λαμπρότερον ἢ τηλαυγέστερον θείου λόγου, οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ ἄλλα τὴν ἀχλὴν καὶ τὸν ζόφον ἀπελαύνει, φωτὸς κοινωνῆσαι ψυχικοῦ γλιχόμενα; Ἴδιον δὲ περὶ τοῦτον τὸν λόγον συμβαίνειν πάθος· ὅταν γὰρ καλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχὴν, πῆξιν ἀνεγείρει τῷ γεώδει καὶ σωματικῷ καὶ αἰσθητικῷ παντί· Διὸ λέγεται τὸ, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ γὰρ ἡνίκα ὁ τὸν θεὸν ὁρῶν, φυγὴν τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν μελετᾷ, πήγνυνται τὰ κύματα, τουτέστιν ἡ φορὰ καὶ αὔξησις καὶ τὸ μεγάλαυχον αὐτῶν· ἐπάγη γὰρ τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, ἵνα διαβῇ τὸ πάθος ὁ βλέπων τὸν ὄντα. Πυνθάνονται οὖν ἀλλήλων αἱ ψυχαὶ αἱ o) πεπονθυῖαι μὲν ἤδη τὸν λόγον, οὐκ ἔχουσαι δ᾽ εἰπεῖν τὸ τί ἐστι. Καὶ γὰρ γλυκανθέντες

πολ-

ll) forsan κἂν

m) Cod. A. μηδέποτε δὲ. P.

n) Cod. A. θεοῦ

esset. Quibus ait Moses: hic est panis quem Dominus dedit ad vescendum: hic est sermo quem praecepit Dominus. Viden' cibum animae qualis sit? verbum Dei continuum, rori simile, per circuitum totam complectens terram, et nullam partem eius expertem sui relinquens. Hoc verbum non vbique apparet: sed vbi desertum est vacuum vitiis et affectibus, estque subtile tum percipere tum percipi, pellucidumque valde ac purum aspectu, et coriano simile. Aiunt autem rei rusticae periti, etiamsi semen hoc concidatur minutissime, singulas portiunculas et micas satas germinare, non secus quam corianum solidum. Huiusmodi est etiam verbum Dei: quod vel integrum iuuare potest, vel quauis sui parte. Quid si *κορίῳ*, id est pupillae oculi, similis dicitur? sicut enim haec quamuis minima particula, videt hos coelestes orbes, et immensum mare, et aeris amplitudinem, praeterea solis tam occidentis quam orientis terminos: pari modo verbum quoque diuinum cernit acutissime, quod sufficit inspiciendis rebus omnibus, per quod videbuntur quaecunque digna sunt spectatu: ideoque album est manna. Quid enim fulgidius Dei verbo aut radiantius, cuius participatione et aliae res caliginem ac tenebras excutiunt, appetentes lucem animarum? Huic verbo quiddam peculiare accidit. Nam quando animam ad se aduocat, gelu excitat in tota parte terrena corporea ac sensibili. Ideo dicitur, *tanquam pruina super terram.* Quoties enim homo Deum videns fugam meditatur ab affectibus, *congelantur vndae*, hoc est impetus ac moles eorum et iactantia: *congeluerunt enim vndae in medio mari*, vt transiret affectum *Israel* videns Deum. Itaque *percontantur se inuicem animae*, quae iam degustassent verbum, sed non possunt *dicere quidnam* sit. Nam saepe perfusi dulcedine, saporem nescimus unde illa proficiscitur:

nn) Markland ὅσα

o) Sic vsurpatur etiam alibi vox ista a Philone. lib. de prof. p. 470. it. lib. quod omn. prob. lib. p. 869.

πολλάκις, τὸν κεκινηκότα χυμὸν ἀγνοοῦμεν· καὶ ἡδέων ἀτμῶν ὀσφραινόμενοι, τίνες εἰσὶν οὐκ ἴσμεν. Οὕτως οὖν ἡ ψυχὴ γανωθεῖσα πολλάκις, εἰπεῖν οὐκ ἔχει, τί τὸ γανῶσαν αὐτήν ἐστι· διδάσκεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου καὶ προφήτου p) Μωϋσέως, ὃς ἐρεῖ, Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ἡ τροφὴ ἣν q) ἔδωκεν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, προσενέγκασθαι, τὸ ἑαυτοῦ r) ῥῆμα, καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον· οὗτος γὰρ ὁ ἄρτος ὃν δέδωκεν ἡμῖν φαγεῖν, τοῦτο τὸ ῥῆμα. Λέγει δὲ καὶ ἐν δευτερονομίῳ, Καὶ ἐκάκωσέ σε, καὶ s) ἐλιμαγχόνησέ σε, καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες σοῦ, ἵνα t) ἀναγγείλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπὶ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ u) ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ. Ἡ κάκωσις αὕτη ἱλασμός ἐστι· καὶ γὰρ τῇ δεκάτῃ κακῶν ἡμῶν τὰς ψυχὰς ἱλάσκεται· ὅταν γὰρ τὰ ἡδέα περισυλᾶται, δοκοῦμεν κακοῦσθαι· τὸ δ᾽ ἐστι πρὸς ἀλήθειαν, ἵλεω τὸν θεὸν ἔχειν. Περιποιεῖ δ᾽ ἡμῖν καὶ λιμόν, οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τὸν ἐκ πάθους καὶ κακίας συνιστάμενον· τεκμήριον x) δέ· διατρέφει γὰρ ἡμᾶς τῷ γενικωτάτῳ y) αὐτοῦ λόγῳ. Τὸ γὰρ μάννα ἑρμηνεύεται z) τί, τοῦτό ἐστι τὸ γενικώτατον τῶν ὄντων· καὶ ὁ λόγος δὲ τοῦ θεοῦ ὑπεράνω παντός ἐστι τοῦ κόσμου, καὶ πρεσβύτατος καὶ γενικώτατος τῶν ὅσα γέγονε. Τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες, οὐχ οἱ πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ᾽ οἱ χρόνῳ πολιοί, οἱ λέγοντες, δῶμεν ἀρχηγὸν, καὶ ἀποστρέψωμεν εἰς τὸ πάθος, a) Αἰγύπτου. Ἀναγγελλέτω οὖν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, ὅτι οὐκ ἐπ᾽ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, κατ᾽ εἰκόνα, ἀλλ᾽ ἐπὶ παντὶ ῥήματι τῷ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ· τουτέστι καὶ διὰ παντὸς τοῦ λόγου τραφήσεται, καὶ διὰ μέρους αὐτοῦ.

p) Cod. A. Μωσέως. P.
q) Cod. A. δέδωκεν. P.
r) ſupra quoque noſter diſtinguit ῥῆμα et λόγον. vid. p. 132. et infra.
s) Cod. A. ἐλιμαχώνησε. P.
t) Sic Mang. et textus τῶν ό. Editi vero et Cod. A. ἀναγγείλωσι. P.

tur: et ſuaues odores olfaciendo, quinam ſint ignoramus. Sic et anima ſaepe gaudens non poteſt indicare cauſam ſuae laetitiae: ſed docetur antiſtite et propheta Moſe dicente: *Hic eſt panis, cibus quem dedit Deus animabus:* vt *ſe paſcant* verbo ipſius atque ſermone. Nam hic eſt panis datus nobis ad veſcendum, videlicet verbum hoc. Dicitur autem etiam in Deuteronomio: *Et afflixit te preſſitque fame, et cibauit te manna, quod tui patres ignorauerant, vt annunciet tibi, quod non ſolo pane viuet homo, ſed omni verbo quod procedit ex ore Dei.* Afflictio iſta propitiatio eſt. Decimo enim die animabus noſtris afflictis propitiatur. Quoties enim ſpoliamur iucundis rebus, affligi videmur, reuera autem habemus Deum propitium. Infligit nobis etiam eſuriem, non virtutis, ſed qualis ex vitii et affectuum inedia oritur. Argumento eſt, quod nutrit nos verbo ſuo generaliſſimo. Interpretatur enim manna: Quid: hoc eſt rerum generaliſſimum. Verbum quoque Dei ſuperius eſt vniuerſo mundo, antiquius generaliusque creaturis omnibus. Hoc verbum patres ignorauerant, non vere ſed aetate ſolum cani, qui ſolent dicere, *demus ducem, et reuertamur ad* affectus, *Aegyptum* ſcilicet. Audiat igitur anima vocem Dei: quod *non ſolo pane viuet* homo factus ad imaginem, *ſed omni verbo quod procedit ex ore Dei.* Hoc eſt, et toto verbo nutrietur, et eius partibus; per os enim verbum ſignificatur. Porro ſermo pars eius eſt. Nutritur autem perfectiorum quidem anima toto verbo: caeterum nos contenti eſſemus nutriri vel parte eius quapiam. Et illi quidem optant nutriri a verbo Dei, Iacob

 vero

u) Sic pro ἐν Codices nonnulli et Textus S. (quibus Cod. A. accedit.)

x) Cod. A. δὲ deeſt. P.

y) vid. p. 228. not. c) In Cod. A. deſunt verba αὐτῦ - - γενικώτατον· cuius omiſſionis ratio forte epizeuxis. P.

z) vid. Suid. v. τί et ſupra p. 228.

a) melius ni fallor, αἴγυπτον.

αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα σύμβολον τοῦ λόγου, τὸ δὲ ῥῆμα μέρος αὐτοῦ. Τρέφεται δὲ τῶν μὲν τελειοτέρων ἡ ψυχὴ ὅλῳ τῷ λόγῳ· ἀγαπήσαιμεν δ' ἂν ἡμεῖς, εἰ καὶ μέρει τραφείημεν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτοι μὲν εὔχονται θεοῦ λόγῳ τραφῆναι, ὁ δὲ Ἰακὼβ καὶ τὸν λόγον ὑπερκύψας, ὑπ' αὐτοῦ φησι τρέφεσθαι τοῦ θεοῦ. Λέγει δ' οὕτως, Ὁ θεὸς, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου, Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ b) νεότητος ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλογῆσαι τὰ παιδία ταῦτα. Ὡραῖος οὗτος ὁ τρόπος, τροφέα τὸν θεὸν, οὐχὶ λόγον, ἡγεῖται· τὸν δὲ ἄγγελον, ὅς ἐστι λόγος, ὥσπερ ἰατρὸν κακῶν, φυσικώτατα. Ἀρέσκει γὰρ αὐτῷ τὰ μὲν προηγούμενα ἀγαθὰ, αὐτοπροσώπως αὐτὸν τὸν ὄντα διδόναι, τὰ δεύτερα δὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ λόγους αὐτοῦ· δεύτερα δ' ἐστιν, ὅσα περιέχει κακῶν ἀπαλλαγήν. Διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὑγείαν μὲν τὴν ἁπλῆν, ἧς οὐ προηγεῖται νόσος ἐν τοῖς σώμασιν, ὁ θεὸς χαρίζεται δι' ἑαυτοῦ μόνου, τὴν δὲ γινομένην κατὰ νόσου φυγὴν, καὶ διὰ τέχνης καὶ διὰ ἰατρικῆς· c) ἐπιγράφω καὶ ἐπιστήμῃ καὶ τεχνίτῃ τῷ δοκεῖν ἰᾶσθαι, πρὸς ἀλήθειαν αὐτὸς καὶ διὰ τούτων καὶ ἄνευ τούτων ἰώμενος. Τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔχει, τὰ μὲν ἀγαθὰ, τὰς τροφὰς, αὐτὸς χαρίζεται δι' ἑαυτοῦ· διὰ δὲ ἀγγέλων καὶ λόγων, ὅσα ἀπαλλαγὴν περιέχει κακῶν. Ταῦτα δ' ηὔξατο, αἰτιώμενος τὸν πολιτικὸν Ἰωσήφ, ὃς ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὅτι ἐκθρέψω σε ἐκεῖ. σπεύσαντες γὰρ, φησιν, ἀνάβητε πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ εἴπατε αὐτῷ, τάδε λέγει, καὶ τὰ ἑξῆς· εἶτα, κατάβηθι πρὸς μὲ καὶ μὴ μείνῃς· ἐπὶ πᾶσι, καὶ ἐκθρέψω σε ἐκεῖ. d) ἔτη γὰρ πέντε λιμός. Ἐπιμεμφόμενος οὖν ἅμα, καὶ διδάσκων τὸν δοκησίσοφον λέγει· ὦ οὗτος, ἴσθι τὰς ψυχῆς τροφὰς ἐπιστήμας ὑπαρχούσας, ἃς οὐχ ὁ e) αἰσθητὸς λόγος, ἀλλ' ὁ θεὸς δωρεῖται, ὁ τρέφων ἐκ

νεό-

b) MS Med. νεότητός μου

c) Sententia satis obscura et mendosa, sic leui emendatione restituitur: ἰατρικῆς· ἐπιγράφων - τὸ δοκεῖν. Eadem fere habet noster infra p. 103.

vero ſupra ipſum verbum exerens ſuum caput, ait ſe nutriri ab ipſo Deo. Sic autem loquitur: *Deus cui placuerunt patres mei Abraham et Iſaac, Deus qui nutrit me ab adoleſcentia mea vsque in praeſentem diem, angelus qui eruit me e cunctis malis, benedicat his pueris.* Pulcherrimus loquendi modus: nutritorem Deum, non verbum eius, exiſtimat; caeterum angelum eius, qui eſt verbum, tanquam morborum medicum: idque admodum naturaliter. Pronunciat enim propheta, primaria quidem bona ex perſona ipſius Dei dari, ſecundaria vero per angelos et ſermones eius. Secundaria vero ſunt, quae ad malorum amotionem pertinent. Proinde ſic opinor: ſanitatem meram quam nullus morbus praeceſſit in corpore, Deum per ſemet ſolum largiri: liberationem autem a morbo etiam per artem et medicinam; dum adſcribit ſcientiae et artifici ſanandi ſpeciem, ipſe reuera ſanans vel per haec, vel citra horum operam. Ad eundem quoque modum ſe res habet in anima. Bona, alimenta, ipſe largitur ei per ſe ipſum, per angelos vero et ſermones, quicquid ad ſanandos morbos pertinet. Has autem preces fudit patriarcha, reprehendens Ioſeph illum adminiſtratorem reipublicae auſum dicere: *Enutriam te ibi.* Dixerat enim, *Properantes aſcendite ad patrem meum, et nunciate ei, Haec dicit,* et reliqua. *Deſcende ad me, et nequaquam maneas. Denique enutriam te ibi. Durabit enim fames per quinquennium.* Reprehendens igitur admonensque eum qui ſibi ſapiens videbatur, inquit: O tu, ſcito animae cibum eſſe ſcientiam, quam non ſermo angelus, ſed Deus largitur, qui nutrit a iuuentute primoque flore vsque lucem extremam, ipſe me replebit. Sed Ioſepho idem accidit quod matri eius Racheli. Nam et ipſa exiſtimabat creaturam poſſe aliquid.

d) textus S. ἔτι γὰρ πέντε ἔτη.

e) omnino male. Supra paullo ἀγγέλους et λόγους coniunxit, vt vocabula ſynonyma. Igitur pro ἀισθητὸς reponendum cenſeo ἄγγελος. Manifeſto enim alludit ad dicta Iacobi Gen. XLIIX, 15.

νεότητος καὶ πρώτης ἀκμῆς μέχρι τελείου φωτὸς, αὐτὸς ἐμπλήσει. Ἔπαθεν οὖν ταυτὸν ὁ Ἰωσὴφ τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ῥαχήλ· καὶ γὰρ αὐτὴ ἐνόμισε δύνασθαί τι τὸ γεννητόν· διὸ λέγει, Δός μοι τέκνα. Ἀλλ' ὅγε πτερνιστὴς ἑαυτὸν f) μιμησάμενος ἐρεῖ, πλάνον πεπλάνησαι πολύν. Οὐ γὰρ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι, τοῦ μόνου δυναμένου g) τὰ ψυχῶν μέτρα ἀνοιγνύναι, καὶ σπείρειν ἐν αὐταῖς ἀρετὰς, καὶ ποιεῖν ἐγκύμονας καὶ τικτούσας τὰ καλά. Κατάμαθε γέ τοι τὴν ἀδελφήν σου Λείαν, καὶ εὑρήσεις ἐξ οὐδενὸς γεννητοῦ λαμβάνουσαν τὴν σπορὰν καὶ τὴν γονὴν, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ. Ἰδὼν γὰρ κύριος ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· Ῥαχὴλ δὲ ἦν στεῖρα. Ἀλλ' ὅρα πάλιν τὴν ἐν τούτῳ gg) λεπτουργίαν τῆς ἀρετῆς. Ὁ θεὸς τὰς μήτρας ἀνοίγει, σπείρων ἐν αὐταῖς τὰς καλὰς πράξεις· ἡ δὲ μήτρα παραδεξαμένη τὴν h) ἀρετὴν ὑπὸ θεοῦ, οὐ τίκτει τῷ θεῷ· χρεῖος γὰρ οὐδενός ἐστιν ὁ ὤν· ἀλλ' ἐμοὶ τῷ Ἰακὼβ υἱούς. Ἐμοῦ γὰρ ἕνεκα ἔσπειρεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἀρετῇ τάχα, οὐχ ἑαυτοῦ. Οὐκοῦν ἄλλος μὲν ἀνὴρ τῆς Λείας ὁ ἡσυχαζόμενος εὑρίσκεται, ἄλλος δὲ πατὴρ τῶν ἐκ Λείας τέκνων. Ἀνὴρ μὲν γὰρ ὁ τὴν μήτραν ἀνοίγων, πατὴρ δὲ τῶν τέκνων, ᾧ ταῦτα τίκτειν λέγεται.

Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός. Ὄντως ἐστὶν ἡδονὴ ἐχθρὸν αἰσθήσει, καί τοι δοκοῦν ἐνίοις μάλιστα εἶναι φίλον· Ἀλλ' ὥσπερ τὸν i) κόλακα οὐκ ἄν τις ἑταῖρον εἴποι· νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία· οὐδὲ τὴν ἑταίραν εὔνουν ἐραστῇ· τοῖς γὰρ διδομένοις, οὐκ αὐτῷ προσπέπονθεν· οὕτω καὶ τὴν ἡδονὴν ἐξετάζων, εὑρήσεις νόθον οἰκειότητα ὑποδυομένην πρὸς αἴσθησιν.

f) Sic quoque MSS. sed nescio an recte. Textus S. θυμωθεὶς· nosterque adeo supra p. 208. ἐπιπλήττει. Quidni igitur reponas αὐτῇ θυμωθείς.

g) omnino lege τὰς - - μήτρας, et vid. Gen. XXIX, 31. quae sequuntur ostendunt Philonem sic scripsisse.

gg) Markland distinguit : λεπτουργίαν· Τῆς ἀρετῆς ὁ θεὸς etc. *subtilitatem. Virtutis uteros Deus aperit*, etc.

quid. Quapropter dicit: *Da mihi liberos.* Sed supplantator similis sui dicet: *Erras errore maximo. Nec enim ego pro Deo tibi sum, qui solus potest aperire vteros animarum,* et eis inseminare virtutes, vt grauidae factae res honestas pariant. Saltem sororem tuam Liam considera, et comperies a nulla creatura semen eam excepisse aut genituram, sed ab ipso Deo. *Cum enim vidisset Dominus Liam haberi odio, aperuit vterum eius. Rachel autem erat sterilis.* Ac rursum vide hic in virtute producenda subtilitatem. Deus vteros aperit, benefacta in eis seminans. Vterus autem qui virtutem excepit a Deo, non parit Deo: nullius enim indiget qui est: sed mihi Iacobo parit filios. Nam propter me seminauit Deus in virtute forsitan, non propter seipsum. Igitur alius quidem maritus Liae silentio omissus inuenitur; alius pater natorum ex Lia liberorum: maritus qui vterum aperit, pater liberorum cui hos parere dicitur.

Et inimicitias ponam inter te et inter mulierem. Reuera voluptas inimica est sensui, quamuis sunt qui putent amicissimam. Sed sicut adulatorem nemo amicum dixerit (est enim adulatio vitium amicitiae) neque meretricem sinceram amicam, procis enim non marito adhaeret; sic et voluptatem si examines, inuenies adulterina familiaritate insinuantem se sensui. Certe saturatis voluptate omnes sensus luxantur. An non consideras istos

h) reponendum videtur σπορεὰν. Mater enim Rebecca secundum Philonem est virtutis symbolum, non proles eius. Confirmatur vero haec emendatio a Philone ipso lib. de Cherub. p. 115. vid. etiam L. II. alleg. p. 208.

i) Citantur haec a Ioh. Damasc. tit. περὶ Φίλων p. 715. fusius vero multo, in MS. Barocc.

θησιν. Ὅταν γέ τοι κορεσθῶμεν ἡδονῆς, ἐκπίπτει τῶν τόνων, ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια· ἢ τὰς ii) οἴνων ἔρωτι μεθύοντας ἐ k) καταλαμβάνεις, ὅτι ὁρῶντες ἐχ ὁρῶσι, καὶ ἀκέοντες ἐκ ἀκέεσι, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἀφήρηνται τὰς ἀκριβεῖς ἐνεργείας; ἔςι δ' ὅτε καὶ διὰ πλῆθος ἄμετρον τροφῆς, ἅπαντες οἱ τόνοι τῶν αἰσθήσεων ὑφείθησαν ὕπνε καταλαμβάνοντος, ὃς καὶ τἔνομα ἔχει ὑπὸ τῆς l) ὑφέσεως αὐτῶν. Χαλᾶται γὰρ τότε τὸ αἰσθητικὸν ὄργανον, ὥσπερ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν ἐπιτείνεται, μηκέτι κωφὰς m) τὰς ἀπὸ τε ἐκτὸς πλήξεις δεχόμενον, ἀλλὰ γεγωνυίας καὶ ἐναργεῖς, τήν τε ἠχὴν ἄχρι τε νε διαδιδέσας. Δεῖ γὰρ αὐτὸν πληχθέντα γνωρίσαι τὸ ἐκτὸς, καὶ λαβεῖν αὐτε τύπον ἐναργῆ.

Τήρει δ' ὅτι ἐκ εἶπεν, ἔχθραν θήσω σοὶ καὶ τῇ γυναικὶ, ἀλλὰ ἀνὰ μέσον σε καὶ τῆς γυναικός. Διὰ τί δέ; ὅτι περὶ τὸ μέσον καὶ ὡς ἂν ἐν μεθορίῳ κείμενον ἡδονῆς καὶ αἰσθήσεως, γίνεται τέτων ὁ πόλεμος· τὸ δὲ μέσον ἀμφοῖν ἐςι τὸ πότιμον, τὸ ἐδώδιμον, τὸ εὐτρεπὲς πρὸς τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἕκαςον αἰσθητόν τέ ἐςι καὶ ποιητικὸν ἡδονῆς. Ὅταν ἐν ἀπλήςως ἐμφορηθήσεται τέτων ἡ ἡδονὴ, βλάβην εὐθὺς n) εἰργάζετο αἰσθήσει. Τὸ δ' ἀνὰ μέσον τε σπέρματός σε καὶ τε σπέρματος αὐτῆς, εἴρηται πάλιν φυσικῶς· σπέρμα γὰρ πᾶν ἐςι γενέσεως ἀρχή· ἀρχὴ δὲ ἡδονῆς μὲν, ἐ τὸ πάθος, ἀλλ' ἄλογος ὁρμὴ αἰσθήσεως διὰ νε. Ἀπὸ γὰρ τέτε καθάπερ τινὸς πηγῆς, αἱ αἰσθητικαὶ τείνονται δυνάμεις, μάλιςα κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωσῆν, ὃς ἐκ τε Ἀδὰμ πεπλάσθαι φησὶ τὴν γυναῖκα, τὴν αἴσθησιν o) ἐκ τε νε. Ὅπερ ἐν ἡδονὴ πρὸς

ii) Markland reponit: *οἴνῳ ἢ ἔρωτι. vino vel amore ebrios.*

k) Sic MS. Med. pro *καταμανθάνεις* (in Edit. et Cod. A.)

l) Cod. A. *ἐφέσεως*. P. Ioh. Monach. MS. in Parall. SS. tit. *περὶ ὕπνε* ex Philone similia his citat. Quae cum hodie non legantur in Philonis editis, libuit transcribere: Ὁ ὕπνος κατὰ τὸν προφήτην ἔκςασίς ἐςιν, ἐχὶ κατὰ μανίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν αἰσθήσεων ὕφεσιν, καὶ τὴν

iſtos vini amatores ebrios, quomodo videntes non videant, audientes non audiant, impotes etiam reliquorum ſenſuum? Quin et interdum ob immodicum cibum, omnis vis ſenſuum remittitur, ingruente ſomno qui etiam Graecis ὕπνος dicitur ὑπὸ τῆς ὑφέσεως. Fatiſcit enim tunc organum ſenſitiuum, quemadmodum intenditur in ſobriis, non iam ſurdos externe ictus excipiens, ſed ſonoros clarosque, et ad mentem usque penetrantes cum ſonitu. Oportet enim vt haec extremum ictum agnoſcat, et characterem eius manifeſtum excipiat.

At obſeruandum non dixiſſe *Inimicitias ponam tibi et mulieri:* ſed *inter te et mulierem.* Cur? Quoniam in medio et tanquam confinio voluptatis ſenſusque hoc bellum naſcitur: id amborum medium, cibus et potus eſt, propenſio ad talia omnia quae ſenſibilia ſunt et voluptatem conciliant. His quoties ſe voluptas ingurgitat, praeſentaneam ſenſui noxam affert. Caeterum illud, *inter te et inter ſemen eius,* ipſum quoque ratione phyſica dictum eſt. Nam omne ſemen eſt generationis principium, Principium autem voluptatis, non affectus, ſed bruta concitatio ſenſus quae per mentem fit. Nam a mente velut fonte quodam manant ſenſitiuae potentiae, praeſertim iuxta doctrinam Moſis ſanctiſſimi: qui ex Adamo factam narrat mulierem, ex mente ſenſum videlicet. Ergo

τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λογισμοῦ. Τότε γὰρ αἱ μὲν αἰσθήσεις ἐξίσανται τῶν αἰσθητῶν. Ὁ δὲ οὐκ ἔτι νευροσπαστῶν οὐδὲ παρέχων κίνησιν αὐταῖς ἠρεμεῖ. Αἱ δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποτετμημέναι τῷ διεζεῦχθαι τῶν αἰσθήσεων, ἀκίνητοι καὶ ἀργαὶ διατελοῦσιν·

m) τὰς inſerui ex MSS. (acced. Cod. A. in Editis ponitur καὶ. P.

n) Cod. A. et Edit. εἰργάσατο. P.

o) ἐκ inſerui ex MSS. (acc. Cod. A.)

πρὸς αἴσθησιν, τοῦτο πάθος πρὸς νοῦν. Ὡς ἐπειδὴ ἐκεῖνα ἐχθρὰ, καὶ ταῦτ' ἂν εἴη πολέμια. Καὶ περιφανής ἐστιν ὁ τῶνδε πόλεμος· κατὰ γοῦν τὰς ἐπικρατείας τοῦ νοῦ, ὅτε τοῖς νοητοῖς καὶ ἀσωμάτοις p) παραβάλλει, φυγαδεύεται τὸ πάθος· καὶ ἔμπαλιν ὅταν τοῦτο νικήσῃ νίκην κακὴν, εἴκει ὁ νοῦς, κωλυόμενος προσέχειν ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πᾶσιν ἔργοις. Φησὶ γοῦν ἐν ἑτέροις, ὅτι ὅταν μὲν ἐπῆρε τὰς χεῖρας Μωϋσῆς, κατίσχυεν Ἰσραὴλ, ὅταν δὲ καθῆκε, κατίσχυεν Ἀμαλήκ. Τοῦτο παριστῶν, ὅτι ὁ νοῦς ἐπειδὰν μὲν ἐξάρῃ αὑτὸν ἀπὸ τῶν θνητῶν, καὶ μετεωρισθῇ, ῥώννυται q) τῷ ὁρᾷν τὸν θεὸν, ὅπερ ἐστὶν Ἰσραήλ· ἐπειδὰν δὲ καθῇ τοὺς ἰδίους τόνους, καὶ ἐξασθενήσῃ, αὐτίκα τὸ πάθος qq) ἰσχύσει ὁ Ἀμαλὴκ, ὃς r) ἑρμηνεύεται λαὸς ἐκλείχων· ὄντως γὰρ διεσθίει τὴν ὅλην ψυχὴν καὶ s) ἐκλιχμᾶται, μηδὲν ἐν αὐτῇ σπέρμα ἢ ζώπυρον ἀρετῆς ὑπολείπων. Παρ' ὃ καὶ λέγεται, Ἀρχὴ ἐθνῶν Ἀμαλήκ· ὅτι τῶν μιγάδων καὶ συγκλύδων καὶ πεφυρμένων ἀβουλὶ τὸ πάθος ἄρχει καὶ κυριεύει. Διὰ τοῦτο πᾶς ὁ ψυχῆς ἀναῤῥιπίζεται πόλεμος· αἷς γοῦν χαρίζεται διανοίαις ὁ θεὸς εἰρήνην, ταύταις ὁμολογεῖ t) ἀπαλείψειν τὸ μνημόσυνον Ἀμαλὴκ ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν.

Τὸ δὲ, Αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν, τῇ μὲν φωνῇ βαρβαρισμός ἐστι, τῷ δὲ σημαινομένῳ κατόρθωμα. u) Τί γάρ; x) ὀφείλεται περὶ τῆς γυναικὸς, ἡ δὲ γυνὴ αὐτὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλ' αὐτή. Τί οὖν λεκτέον; ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς γυναικὸς λόγου μετελήλυθεν ἐπὶ τὸ σπέρμα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς. ἀρχὴ δὲ

οὖν

p) melius προσβάλλει

q) omnino lege τὸ ὁρῶν.

qq) MS. Med. ἰσχύει.

r) Ex vocibus hebraeis עם et ילק. Sic quoque Lexic. Graec. nom. hebr. apud Hieron. Ἀμαλὴκ λαὸς ἐκλείχων, ἢ ἐκκλίνων.

s) Cod. A. ἐκλικμᾶται. P.

Ergo ſicut voluptas ſe habet ad ſenſum, ſic affectus ad mentem: vnde ſequitur, quod, quoniam illa duo inimica ſunt inuicem, haec quoque ſint aduerſaria. Quod bellum nulli non liquet. Itaque ſuperante mente, quando rebus incorporeis et intelligibilibus ſe applicat, affectus profligatur, contra quoties hic vincit malam victoriam, cedit mens impos ſui ſuarumque actionum omnium. Proinde alibi dicitur, quod *attollente manus Moſe, praeualebat Iſrael, demittente autem, praeualebat Amalec.* Quibus verbis hoc docemur, quod mens quando attollit ſe ipſam ſupra mortalia, et ſublimis fertur, vim concipit Deum videns, ſcilicet Iſrael: quando vero neruos ſuos haec remittit relaxatque, mox affectus praeualet, ſcilicet Amalec, qui interpretatur populus elingens: reuera enim abſumit totam animam et abligurit, ne ſemen quidem aut ſcintillam virtutis reliquam in ea faciens. Quamobrem ſcriptum eſt: *Principium gentium Amalec.* Quoniam in miſcellaneam gentium conuenarum colluuiem conſilio carentem affectus exercet dominationem atque imperium: per hunc omne bellum excitatur in anima. Ergo quibus mentibus Deus pacem largiri dignatur, in his pollicetur deleturum ſe *de ſub coelo memoriam Amalecitarum.*

Quod autem dicitur: *Ipſe ſeruabit caput tuum, tu ſeruabis eius calcaneum,* in verbis barbariſmum habet, in ſenſu bene dictum eſt. Quid ita? minitatur de muliere, mulier autem non eſt ipſe, ſed ipſa. Quid igitur? a ſermone de muliere tranſitionem fecit ad ſemen eius et principium: principium autem ſenſus, intellectus, isque maſcu-

t) Sic MS. Trin. (et Cod. A.) pro ἀπολείψειν. Ita quoque textus ſacer, Exod. XVIII, 14.

u) Cod. A. τὸ γὰρ ſine interrogationis nota. P.

x) mallem reponere ἀπειλεῖται, vel ſic: τοῦτο γὰρ ὄφεως λέγεται. Sequitur paullo infra, ὀρθῶς ἐν τῇ ἡδονῇ λέγεται.

τὴν αἰσθήσεως, ὁ νοῦς· οὗτος δὲ ἄῤῥην, ἐφ' οὗ χρὴ λέγειν, αὐτὸς καὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὀρθῶς οὖν τῇ ἡδονῇ λέγεται, ὅτι ὁ νοῦς σου τηρήσει τὸ κεφάλαιον καὶ ἡγεμονικὸν δόγμα· καὶ σὺ τηρήσεις xx) αὐτοῦ τοῦ νοῦ τὰς ἐπιβάσεις καὶ ἐφιδρύσεις τῶν ἀρεσκόντων, αἷς αἱ πτέρναι κατὰ λόγον εἰκάσθησαν. Τὸ δὲ τηρήσει δύο δηλοῖ· ἓν μὲν τὸ οἷον διαφυλάξει καὶ y) διασώσει, ἕτερον δὲ z) τὸ ἴσον τῷ, a) ἐπιτηρήσει πρὸς ἀναίρεσιν. Ἀνάγκη δὲ τὸν νοῦν ἢ φαῦλον ἢ σπουδαῖον εἶναι· ὁ μὲν οὖν ἄφρων φύλαξ καὶ ταμίας b) ἂν γένοιτο τῆς ἡδονῆς, χαίρει γὰρ αὐτῇ· ὁ δὲ σπουδαῖος ἐχθρὸς, c) καραδοκῶν ὅτε ἐπιθέμενος ἰσχύσει καθελεῖν αὐτὴν εἰσάπαν. Καὶ μὴν ἔμπαλιν, ἡ ἡδονὴ τοῦ μὲν ἄφρονος διατηρεῖ τὴν ἐπίβασιν, τοῦ δὲ σοφοῦ λύειν καὶ ἀναιρεῖν ἐπιχειρεῖ τὴν ἔνστασιν, ἡγουμένη τὸν μὲν κατάλυσιν αὐτῆς μελετᾶν, τὸν δὲ ἄφρονα, δι' ὃν μάλιστα σωθήσεται. Ἀλλ' ὅμως πτερνίζειν δοκοῦσα καὶ ἀπατᾶν τὸν ἀστεῖον, αὐτὴ πτερνισθήσεται πρὸς τοῦ πάλην ἠσκηκότος Ἰακώβ· πάλην δ' οὐ τὴν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἣν παλαίει ψυχὴ πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστὰς τρόπους αὐτῆς, πάθεσι καὶ κακίαις μαχομένους· καὶ οὐ πρότερον ἀνήσει πτέρναν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ πάθους, πρὶν ἀπειπεῖν αὐτὸ, καὶ ὁμολογῆσαι ὅτι ἐπτέρνισται καὶ νενίκηται δὶς, ἔν τε τοῖς d) πρωτοτοκίοις, καὶ ἐν τῷ εὐλογιστεῖν. Δικαίως γὰρ, φησιν, ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ. ἐπτέρνικε με γὰρ ἤδη δεύτερον· τότε τὰ πρωτοτόκιά μου εἴληφε, καὶ νῦν εἴληφε τὴν εὐλογίαν μου. Πρεσβύτερα δὲ ὁ μὲν φαῦλος ἡγεῖται τὰ σώματος, ὁ δ' ἀστεῖος τὰ ψυχῆς, ἃ καὶ πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, οὐ χρόνῳ, ἀλλὰ

δυνά-

xx) melius forsan: αὖ τούτου τοῦ νοῦ, *vicissim mentis huius.*

y) Sic MSS. (acc. Cod. A.) pro διαδώσει.

z) Cod. A. τῷ ἴσον τὸ. P.

a) Cod. Med. et textus sacer ἐπιτηρήσεις. Eodem sensu haec vox vsurpatur a Iohanne XV, 20. sic Ier. XX, 10. Iof. Antiq. L. II. c. 9. Soph. Oed. Tyr. τηρήσας μέσον κάρα. Ex hac autem voce τηρέω male a librariis

intel-

maſculus, de quo debet dici *ipſe*, flectendo de caetero vocem hanc ſimiliter. Recte igitur ad voluptatem, inquit, *intellectus ſeruabit capitalem tuam*, et principalem ſententiam: tu vero greſſus eius et veſtigia placitaque quibus inſiſtit, quae calcanei recte vocantur. Vox autem *ſeruare* duo ſignificat: vnum, quaſi cuſtodire et conſeruare: alterum, ac ſi dicas obſeruare vt per dolum interimas. Neceſſe eſt autem mentem vel bonam vel malam eſſe: mala dici poteſt cuſtos promaque voluptatis, nam hac delectatur: bona vero inimica, expectans occaſionem tollendae e medio. E contra voluptas inſipientis plantam ſeruat: ſapientis autem baſim deſtruere conatur et ſubuertere; exiſtimans hunc ſibi moliri perniciem: inſipientem vero modis omnibus ipſius ſaluti conſultum cupere. Nihilominus quamuis videatur ſupplantare decipereque probum virum, ipſa ſupplantabitur a Iacob exercitato lucta tali. Lucta, inquam, non corporis, ſed qua luctatur anima cum aduerſariis moribus, ipſam per affectus vitiaque oppugnantibus: nec prius dimittit plantam affectus aduerſarii, quam ille det manus, ſeque ſupplantatum ac bis victum fateatur, et in iure primogeniturae et in benedictione. *Iuſte*, inquit, *inditum eſt ei nomen Iacob: iam enim iterum me ſupplantauit: olim ius primogeniturae mihi ademit, nunc intercepit meam benedictionem.* Antiquiores autem malus quidem putat res corporis, bonus vero animae, ſicut reuera ſunt, non tempore ſed potentia dignitateque potiores, et vere priores, ſicut et princeps in republica; concreti an-

intellecta error in graecos codices irrepſit, vulgoque pro *τηρήσει* lectum *τειρήσει*. (Vid. plura dantem HORNEMANN Spec. II. p. 122. ſqq. P.)

b) Cod. A. -ῶν. Pro ſeq. *γένοιτο*, Mangeius melius forſan *λέγοιτο* putat. P.

c) Sic MSS. Editi *καταδοκῶν ὅτι*. (Cod. A. *καραδοκῶν ὅτι*. P.)

d) Editi et Cod. A. *πρωτοτόκοις*. P.

δυνάμει καὶ ἀξιώματι πρεσβύτερα καὶ πρῶτα ὄντως, ὡς καὶ ἄρχων ἐν πόλει· ἡγεμονὶς δὲ τοῦ συγκρίματος ἡ ψυχή. Εἴληφεν οὖν τὰ πρῶτα ὁ πρῶτος κατ' ἀρετὴν, ἃ καὶ ἐπέβαλεν αὐτῷ· εἴληφε γὰρ καὶ εὐλογιστεῖν σὺν εὐχαῖς τελείαις. Μάταιος δὲ καὶ οἰησίσοφος ὁ λέγων, τὰς ἐμὰς εὐλογίας καὶ τὰ ἐμὰ e) πρωτοτόκια εἴληφεν. Οὐ γὰρ τὰ σὰ, ὦ οὗτος, λαμβάνει, ἀλλὰ τοῖς σοῖς τὰ ἐναντία· τὰ μὲν γὰρ σὰ δουλείας, τὰ δ' ἐκείνου δεσποτείας ἠξίωται· καὶ εἰ ἀγαπήσεις δοῦλος γενέσθαι τοῦ σοφοῦ, νουθεσίας καὶ σωφρονισμοῦ f) κοινωνήσεις, ἀμαθίαν καὶ ἀπαιδευσίαν κῆρας ψυχῆς ἀποβαλών. Εὐχόμενος γάρ ὁ πατήρ σοι φησὶν, ὅτι τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις, ἀλλ' οὐχὶ νῦν· οὐ γὰρ ἀνέξεταί σε ἀφηνιάζοντα· ἀλλ' ὅταν g) ἐκλύσῃς τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου, τὸ αὔχημα καὶ φρύαγμα ἀποβαλὼν ὃ ἐκτήσω, ὑποζεύξας ἑαυτὸν ὀχήματι παθῶν, ἡνιοχούσης ἀφροσύνης. Νυνὶ μὲν δοῦλος εἶ χαλεπῶν καὶ ἀφορήτων τῶν ἐν ἑαυτῷ δεσποτῶν, οἷς νόμος ἐστὶ, μηδένα ἐλεύθερον ποιεῖν· ἐὰν δὲ τούτους δρασμῷ χρησάμενος καταλίπῃς, ὑποδέξεταί σε φιλόδουλος δεσπότης, ἐπ' ἐλπίσι χρησταῖς ἐλευθερίας, καὶ οὐκ ἐκδώσει ἔτι τοῖς προτέροις δεσπόταις· μαθὼν παρὰ Μωσέως δίδαγμα καὶ δόγμα ἀναγκαῖον, μὴ παραδιδόναι παῖδα τῷ κυρίῳ ὃς h) προσέθεται αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου· μετὰ γὰρ αὐτοῦ i) κατοικήσει ἐν παντὶ k) τόπῳ, ᾧ ἐὰν ἀρέσκῃ αὐτῷ. Ἀλλ' ἕως οὐκ ἀποδέδρακας, ἔτι δ' ἐγκεχαλίνωσαι ταῖς ἐκείνων τῶν δεσποτῶν ἡνίαις, l) ἀναξίως δουλεύειν σοφῷ, τεκμήριον μέγιστον ἤθους ἀνελευθέρου καὶ δουλοπρεποῦς παρέχεις, ὅταν λέγῃς, τὰ ἐμὰ πρωτοτόκια καὶ τὰς ἐμὰς εὐλογίας. Εἰς ἄμετρον γὰρ ἀμαθίαν κεχωρηκότων αἵδε αἱ φωναί, ἐπειδὴ μόνῳ ἁρμόττει θεῷ λέγειν τὸ ἐμόν· αὐτοῦ γὰρ ὄντως κτήματα μόνου τὰ πάντα. Διὸ καὶ μαρτυρήσει

ὅταν

e) Sic Mang. et Turneb. in marg. Editi et Cod. A. πρωτότοκα P.

f) Editi et Cod. A. κοινωνήσας. P.

g) textus τῶν ό. ἐκλύσῃς καὶ καθέλῃς.

autem princeps anima: ergo primatum obtinuit is qui altero virtute potior fuerat, qui honor ipsi debebatur. Nam et benedictionem accepit cum perfectis precibus. Vanus autem est et suamet existimatione sapiens qui dicit: *meas benedictiones et ius meae primogeniturae accepit.* Non enim tua, o tu, accipit, sed tuis contraria: nam quae tua, seruitio digna sunt, at quae illius, dominio. Quod si contentus eris sapienti seruire ab illo monitus castigatusque, ignorantiam ac ruditatem, pestes animae, exues: nam inter faustas apprecationes pater sic tibi dicit: *Fratri tuo seruies.* Sed non nunc, nec enim ferret te habenas detrectantem: *sed vbi solueris iugum a ceruice tua:* nimirum abiectis illis elatis spiritibus quos sumpsisti postquam teipsum subiugasti affectuum vehiculo, aurigante insipientia. Nunc quidem seruus es molestorum herorum et intolerabilium intra teipsum, qui non solent quenquam manumittere: quodsi fugitiuus eos deserueris, excipiet te amator seruorum dominus cum certa spe futurae libertatis, nec vnquam tradet heris prioribus; vtpote qui didicit apud Mosem praeceptum decretumque necessarium: *Non tradere domino suo seruum qui ad ipsum confugerit a domino, habitabit cum ipso in loco quicunque ei placuerit.* Sed tantisper dum tibi non libet aufugere, et mauis talium dominorum habenas perferre, indignus es, qui sapienti seruias; satis declaras mores tuos illiberales seruilesque, cum dicis, *ius meae primogeniturae et meas benedictiones.* Sunt enim hae voces delapsorum in summam ignorantiam: quia soli Deo competit haec vox *Meum:* eius enim solius possessio est haec rerum vniuersitas, attestante vel ipso cum dicit: *Dona mea, munera mea.* Obserua dona differre a muneribus: illa

 enim

h) ita pro προτέθειται MSS. et textus. S. (it. Cod. A.)
i) Sic MS. Coisl. (et Cod. A.) Editi κατοικήσειν.
k) Cod. A. τρόπῳ. P.
l) melius ἀνάξιος εἶ. Sed probo coniecturam Markland, qui reponit καὶ ἀπαξιοῖς etc. *Et dedignaris.*

ὅταν φῇ, Τὰ δῶρά μου, δόματά μου, m) καρπώματά μου. Διατηρήσεις ὅτι δῶρα δομάτων διαφέρουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἔμφασιν μεγέθους τελείων ἀγαθῶν δηλοῦσιν, ἃ τοῖς τελείοις χαρίζεται ὁ θεός· τὰ δ᾽ εἰς βραχύτατον ἔσταλται, ὧν μετέχουσιν οἱ εὐφυεῖς ἀσκηταὶ οἱ προκόπτοντες. Οὗ χάριν καὶ Ἀβραὰμ ἀκολουθῶν τῷ θεοῦ θελήματι, τὰ μὲν ὑπάρχοντα ἅπερ ἦν αὐτῷ ἐκ θεοῦ, κατέχει· ἀποπέμπεται δὲ τὴν ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων, ὡς καὶ τὰ ὑπαρκτὰ τῶν παλλακῶν. Καὶ Μωσῆς μέντοι τὰ μέγιστα δικαιονομεῖν ἀξιοῖ, καὶ περὶ τῶν μεγίστων· τὰ δὲ βραχέα τῶν κριμάτων ἐπιτρέπει τοῖς δευτερεύουσι σκοπεῖν. Ὅστις δὲ τολμᾷ λέγειν ἑαυτοῦ τι εἶναι, δοῦλος τὸν πάντα αἰῶνα γεγράψεται· ὥσπερ ὁ λέγων, Ἠγάπηκα τὸν κύριόν μου, καὶ τὴν γυναῖκά μου, καὶ τὰ παιδία μου, οὐκ ἀποτρέχω ἐλεύθερος. Εὖγε τὸ ἑαυτῷ ὁμολογῆσαι δουλείαν· n) πῶς γὰρ ὁ λέγων, οὐ δοῦλος, ἐμὸς ὁ κύριος νοῦς ἐστι, κύριος ἑαυτοῦ καὶ αὐτοκράτωρ· ἐμὴ καὶ ἡ αἴσθησις, αὐταρκες τῶν σωμάτων κριτήριον· ἐμὰ καὶ τὰ τούτων ἔκγονα, τοῦ μὲν νοῦ τὰ νοητά, τῆς δ᾽ αἰσθήσεως τὰ αἰσθητά· ἐπ᾽ ἐμοὶ γὰρ τὸ νοεῖν, τὸ αἰσθάνεσθαι. Ἀλλὰ μὴ μόνον ἑαυτοῦ καταμαρτυρείτω, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταδικασθεὶς, αἰωνίαν καὶ βεβαιοτάτην ὑπομενέτω δουλείαν κελεύοντος· τό, τε οὖς o) τρυπᾶσθω, ἵνα μὴ παραδέξηται λόγους ἀρετῆς, καὶ δουλεύῃ τὸν αἰῶνα τῷ νῷ καὶ τῇ αἰσθήσει, κακοῖς καὶ ἀνηλεέσι δεσπόταις.

Καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε, πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου. Τῆς γυναικὸς, ἥτις αἴσθησις ἦν, ἴδιόν ἐστιν ἀλγηδὼν πάθος, ἣ λύπη καλεῖται· περὶ ὃ γὰρ γίνεται τὸ ἥδεσθαι, περὶ τοῦτο καὶ τὸ ἀλγεῖν· ἡδόμεθα δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὥστε ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀλγοῦμεν δι᾽ αὐτῶν. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν σπουδαῖος καὶ κεκαθαρμένος νοῦς ἐλάχιστα ἀλγεῖ· ἥκιστα γὰρ ἐπιτίθενται αὐτῷ αἱ αἰσθήσεις· τῷ δ᾽ ἄφρονι περιττεύει τὸ πάθος, οὐδὲν

m) καρπώματά μου ex MSS. restitui et textu S. τῶν ὁ. (acced. Cod. A.)

enim magnitudinem perfectorum bonorum prae se ferunt, quae Deus perfectis donat: haec intra paruum modum contrahuntur, quorum participes fiunt habiles exercitatores, proficientes adhuc. Ideo Abraham quoque secutus Dei voluntatem, res suas a Deo sibi concessas retinet: *recusat autem equos regis Sodomorum*, tanquam mercedes meretricum. Moses quoque res maximas et controuersias tractare dignatur; minores causas demandat cognoscendas iudicibus secundariis. Caeterum qui audet dicere suum esse aliquid, sempiterna seruitute notabitur, sicut ille qui dicit: *Contentus sum hero meo, vxore mea, meisque pueris. Non cupio liber euadere.* Recte quod se ipse in seruitutem asserit. Qui enim potest esse non seruus dicens: meus intellectus herus est, dominus sui et in potestate propria: meus sensus sufficit ad discernenda corpora: mea sunt quae ex his progignuntur, ex intellectu intelligibilia, e sensu sensibilia: penes me est sentire et intelligere. Sed non satis est ipsum suopte damnari testimonio, quin et Dei percellitur sententia, iussus certam aeternamque seruitutem sustinere; aure perforata insuper, ne sermones virtutis percipiat, vtque in perpetuum intellectui sensuique seruiat, malis dominis et inclementibus.

Mulieri quoque dixit: Multiplicans multiplicabo dolores tuos et gemitus tuos. Mulieris, hoc est sensus, proprius affectus est moestitia, quam dolorem nominat; circa idem enim subiectum versantur delectatio et tristitia; delectamur autem per sensus, proinde necessario per eosdem contristamur. Sed bona purgataque mens minimum tristatur, quia talem sensus non admodum im-

n) melius procedet sententia hoc ordine: πῶς γὰρ ὁ δοῦλος ὁ λέγων;

o) melius τρυφῆσαι

οὐδὲν ἔχοντι ἀλεξιφάρμακον ἐν τῇ ψυχῇ, ᾧ τὰς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ p) αἰσθητῶν κῆρας ἀμυνεῖται. Ὥσπερ γὰρ ἑτέρως τύπτεται ὁ ἀθλητὴς, καὶ ὁ δοῦλος· ὁ μὲν καθ' ὑπόπτωσιν ἐνδιδοὺς πρὸς τὰς αἰκίας καὶ ὑπείκων, ὁ δ' ἀθλητὴς ἀντέχων καὶ ἀντιστατῶν, καὶ τὰς ἐπιφερομένας ἀποσειόμενος· καὶ κείρεις ἑτέρως μὲν ἄνθρωπον, ἑτέρως δὲ τὸ κώδιον· τὸ μὲν γὰρ ἐν τῷ πάσχειν μόνον ἐξετάζεται· ὁ δ' ἄνθρωπος καὶ ἀντιδρᾷ, καὶ ὥσπερ ἀντιπέπονθε, σχηματίζων ἑαυτὸν πρὸς τὸ r) κείρεσθαι· οὕτως ὁ μὲν ἄλογιστος, ἀνδραπόδων δίκην, ἑτέρῳ ὑπείκει, καὶ ὑποπίπτει ταῖς ἀλγηδόσιν ὡς ἀφορήτοις δεσποίναις, ἀντιβλέψαι πρὸς αὐτὰς ἀδυνατῶν, ἄρρενας καὶ ἐλευθέρους σπᾶν μὴ δυνάμενος λογισμούς. Παρὸ s) δὴ καὶ πλῆθος ἄπειρον διὰ τῶν αἰσθήσεων αὐτῷ τῶν ὀδυνηρῶν ἐπαντλεῖται· ὁ δ' ἐπιστήμων, ἀθλητοῦ τρόπον μετὰ δυνάμεως καὶ ῥώμης καρτερῶς ἀντιβὰς, πρὸς τὰ ἀλγεινὰ πάντα ἀντιπνεῖ, ὡς μὴ τιτρώσκεσθαι πρὸς αὐτῶν, ἀλλ' t) ἔξω διαφορεῖν ἕκαστον. Καί μοι δοκεῖ νεανιευσάμενος ἂν ἐπιφωνῆσαι τὸ τραγικὸν πρὸς τὴν ἀλγηδόνα οὕτως,

u) Πίμπρα x) κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
y) Πίνουσα κελαινὸν αἷμα, πρόσθε γὰρ κάτω
Γῆς εἶσιν ἄστρα, γῆ z) δ' ἄνω εἰς αἰθέρα,
Πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' a) ἀπαντῆσαι λόγον·

Ὥσπερ δὲ τῇ αἰσθήσει τὰ ἀλγεινὰ πάντα παραυξήσας τέθεικεν ὁ θεὸς, οὕτω τῇ σπουδαίᾳ ψυχῇ πλῆθος ἄφθονον ἀγαθῶν δεδώρηται. Φησὶ γοῦν ἐπὶ τοῦ τελείου Ἀβραὰμ τὸν τρόπον τοῦτον, Κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει κυ-

p) Sic MSS. pro αἰσθητικῶν (in Editis et Cod. A.)
r) Cod. A. κείρασθαι. P.
s) δὴ inserui ex MSS. (acced. Cod. A.)
t) melius ἐξαδιαφορεῖν. Ita enim lib. de Septen. p. 1175.
u) Hi versus sunt verba Herculis in Euripidis Syleo. vid. inf. p. 537. 869. 880. et Grotium in Excerptis. p. 217. (Editi et Cod. A. vocem πίμπρα omittunt. P.)

petunt: in insipiente autem affectus superfluunt, cum non habeat in anima remedium, quo pestes a sensibus rebusque sensibilibus prouenientes arceat. Sicut enim aliter pulsatur athleta quam seruus: hic non reluctans, sed praebens se flagris, submittensque: athleta vero resistens, repugnans, et illatos ictus repellens; et aliter raditur homo, aliter pellis: haec enim nihil aliud quam pati cernitur: homo vero et ipse vicissim agit nonnihil, eo gestu se praebendo quo radatur facilius: ita stultus quidem homo mancipiorum more cedit alteri, et se submittit tristitiis tanquam heris intolerabilibus, nec obtueri quidem contra ipsas sustinens, vt qui nequit masculas ingenuasque cogitationes sibi contrahere. Quo fit vt multitudo immensa dolorum ei per sensus ingeratur: contra vir scientia praeditus in modum athletae potenter, robuste, fortiterque gradum inferens, contra cuncta tristia magnos fert spiritus, ita vt non vulneretur ab eis, sed singula nihili faciat. Et, vt puto, posset fortiter exclamare illud ex tragoedia contra dolorem:

Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore; nam prius vel sidera
Terram subibunt, terra vel scandet polum,
Quam mollis a me extorqueatur vox tibi.

Sicut vero sensui Deus omnia tristia cumulate apposuit, ita probae animae vberrimam bonarum rerum copiam elargitus est. Quapropter de perfecto Abraham ad hunc modum loquitur: *Per memet ipsum iuraui, dicit Domi-*

x) MSS. κάτεσθε (acced. Cod. A.) et sic melius; sunt haec duo cruciatus genera, atqui πίμπρα idem est quod κάταιθε.

y) Sic scribit Philo παρῳδῶν. Poeta enim scripsit πίνων. Idque postulat metri ratio.

z) Cod. A. δ᾽ ἂν. P.

a) MSS. (et Cod. A.) ἀπαντλῆσαι.]

κύριος, οὗ ἕνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι᾽ ἐμέ, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· εὖ καὶ τῷ ὅρκῳ βεβαιώσας τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ὅρκῳ θεοπρεπεῖ. Ὁρᾷς γὰρ ὅτι οὐ καθ᾽ ἑτέρου ὀμνύει θεός, οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κρεῖττον· ἀλλὰ καθ᾽ b) ἑαυτοῦ, ὅς ἐστι πάντων ἄριστος. Ἔφασαν δέ τινες, ὡς c) ἀνοίκειον ἦν ὀμνύναι· ὁ ὅρκος γὰρ πίστεως ἕνεκα παραλαμβάνεται· πιστὸς δὲ μόνος ὁ θεός, καὶ εἴ τις θεῷ φίλος, καθάπερ Μωσῆς λέγεται πιστὸς ἐν παντὶ τῷ οἴκῳ γεγενῆσθαι. Ἄλλως τε καὶ οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ εἰσιν ὅρκοι καὶ d) νόμοι τοῦ θεοῦ καὶ θεσμοὶ ἱεροπρεπέστατοι. Τεκμήριον δὲ τῆς ἰσχυρότητος αὐτοῦ, ὃ ἂν εἴπῃ γίνεται, ὅπερ ἦν οἰκειότατον ὅρκῳ· ὡς ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν, ὅτι πάντες οἱ τοῦ θεοῦ λόγοι εἰσὶν ὅρκοι βεβαιούμενοι ἔργων e) ἀποτελέσμασι. Φασί γε μὴν f) ὅρκον εἶναι μαρτυρίαν θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· εἰ δὲ ὀμνύσιν ὁ θεός, ἑαυτῷ μαρτυρεῖ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον· ἕτερον γὰρ δεῖ εἶναι τὸν ποιούμενον τὴν μαρτυρίαν, καὶ τὸν ὑπὲρ οὗ γίνεται. Τί οὖν λεκτέον; πρῶτον μέν, ὡς οὐκ ἔστιν ὑπαίτιον ἑαυτῷ μαρτυρεῖν τὸν θεόν. Τίς γὰρ ἂν ἄλλος γένοιτο ἱκανὸς αὐτῷ μαρτυρῆσαι; ἔπειτα, πάντ᾽ ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτῷ τὰ τιμιώτατα· συγγενής, οἰκεῖος, φίλος, ἀρετή, εὐδαιμονία, μακαριότης, ἐπιστήμη, σύνεσις, ἀρχή, τέλος, ὅλον, g) πᾶν, δικαστής, γνώμη, βουλή, νόμος, πρᾶξις, ἡγεμονία. Ἄλλως τε ἂν τὸ κατ᾽ ἐμαυτοῦ ὤμοσα, ὃν χρὴ τρόπον ἐκδεξώμεθα, παυσόμεθα τῆς ἄγαν σοφιστείας. Μήποτ᾽ οὖν ἐστι τοιοῦτον, οὐδὲν τῶν h) δυναμένων πιστεύειν, δύναται παγίως περὶ θεοῦ i) πιστεῦσαι· οὐδενὶ γὰρ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν φύσιν, ἀλλ᾽ ἀόρατον

τον

b) vid. Hebr. VI, 13.

c) deesse videtur θεῷ.

d) καὶ νόμοι desunt in plurimis Codicibus et certe abesse possunt, salua sententia.

e) Sic MSS. (et Cod. A.) Editi ἀποτελέσματα.

Dominus: quia fecisti verbum hoc, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me, omnino benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo semen tuum, sicut stellas coeli, et sicut arenam quae est in maris littore. Recte iureiurando confirmauit pollicita, idque tali quale Deum decebat. Vides enim quod non per alium Deus iurat: nihil enim illo praestantius: sed per se ipsum qui est omnium optimus. Non defuerunt tamen qui negarent conuenire Deo iusiurandum: id enim ad confirmandam fidem assumitur: at Deus solus fidelis est, et si quis charus Deo, sicut Moses dicitur *fidelis in tota domo fuisse.* Et alioquin ipsa Dei verba iuramenta sunt legesque diuinae et iura sacratissima. Eius autem potestatis sit argumentum, quod fiat quicquid ille dixerit, id quod iurisiurandi est proprium: vnde consequitur, omnes Dei sermones esse iuramenta per effectus operum confirmata. Aiunt sane iusiurandum testimonium esse Dei de re de qua ambigitur: quodsi Deus iurat, sibi ipse fert testimonium, quae res absurda videtur; alium enim oportet esse qui testis est, alium cui perhibetur testimonium. Quid igitur dicendum? Primo non esse reprehendendum, quod Deus sibi ipse testis est. Quis enim alius potest ei testis esse idoneus? deinde, quod ipse sibi est quicquid habetur in pretio: cognatus, familiaris, amicus, virtus, felicitas, beatitudo, scientia, intelligentia, principium, finis, totum, vniuersum, iudex, sententia, consilium, lex, actio, principatus. Quinetiam, modo haec verba *Per meipsum iuraui,* accipiamus vt debemus, nullum erit a nugacitate sophistica periculum. Videndum ergo num dicat tale aliquid: nulla res ex eis quae possunt credere, potest firme de Deo credere: nulli enim ostendit suam naturam,

f) Citantur haec ab Anton. L. II. serm. 63.

g) Sic MS. Aug. pro *πᾶς* (Editorum et Cod. A.)

h) Sic MSS. (et Cod. A.) Editi *δυνάμεων*.

i) *πιςεῦσαι* restitui ex MSS. (quibus accedit Cod. A.) Melius forsan: *πιςὸν—πιςῶσαι*.

τον αὐτὴν παντὶ τῷ γένει παρεσκεύασεν. Τίς ἂν ἰσχύσῃ k) ἢ ὅτι σῶμα, ἢ ὅτι ἀσώματον, ἢ ὅτι ποιὸν, ἢ ὅτι ἄποιον, τὸ αἴτιον εἰπεῖν, ἢ συνόλως περὶ ἐσίας, ἢ ποιότητος, ἢ χέσεως, ἢ κινήσεως αὐτῦ, βεβαίως ἀποφήνασθαι; Ἀλλὰ περί γε ἑαυτῦ μόνυ ἰσχυρίεῖται. Ἐπεὶ καὶ μόνος ἀψευδῶς τὴν ἑαυτῦ φύσιν ἠκρίβωσε· l) βεβαιότης ὢν m) εὐχάρισος ἑαυτῦ τὸ πρῶτον, ἔπειτα καὶ τῶν ἔργων αὐτῦ μόνος ὁ Θεός· ὥς' εἰκότως ὤμνυε καθ' ἑαυτῦ, πιςὐμενος ἑαυτὸν, ὃ μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλῳ. Διὸ καὶ ἀσεβεῖς ἂν νομισθεῖεν οἱ φάσκοντες ὀμνύναι κατὰ Θεῦ. Ἐικότως γὰρ ὐδεὶς ὄμνυσι n) καθ' ἑαυτῦ· ὅτι γε ὐ περὶ τῆς φύσεως αὐτῦ διαγνῶναι δύναται, ἀλλ' ἀγαπητὸν ἐὰν τῦ ὀνόματος αὐτῦ δυνηθῶμεν, ὅπερ ἦν, τῦ ἑρμηνέως λόγου. Οὗτος γὰρ ἡμῶν τῶν ἀτελῶν ἂν εἴη Θεὸς, τῶν δὲ σοφῶν καὶ τελείων, ὁ πρῶτος. Καὶ Μωσῆς μέντοι τὴν ὑπερβολὴν θαυμάσας τῦ ἀγεννήτου, φησὶν, Καὶ τῷ ὀνόματι αὐτῦ ὀμῇ, ὐχὶ αὐτῷ. Ἱκανὸν γὰρ τῷ γεννητῷ πιςῦσθαι, καὶ μαρτυρεῖσθαι λόγῳ θείῳ. Ὁ δὲ Θεὸς αὐτῦ πίςις ἔςω καὶ μαρτυρία βεβαιοτάτη. Τὸ δὲ, Οὗ ἕνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τῦτο, σύμβολόν ἐςιν εὐσεβείας. Τὸ γὰρ ἕνεκα Θεῦ μόνυ πάντα πράττειν, o) εὐθές. Παρ' ὃ καὶ ἀφειδῦμεν τῦ ἀγαπητῦ τέκνυ τῆς ἀρετῆς, τῦ εὐδαιμονῆσαι, παραχωρῦντες p) αὐτῷ τῷ δημιυργῷ, ἄξιον τὸ γέννημα κρίνοντες κτῆμα Θεῦ νομίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ γεννητῦ τινος. Εὖ δὲ τὸ φάναι, Εὐλογῶν εὐλογήσω· πολλὰ γὰρ εὐλόγιςα δρῶσί τινες, ἀλλ'

k) ἢ ὅτι σῶμα restitui ex MSS. Vat, Med. Coisl. et Aug. (acced. Cod. A. nisi quod post ἀσώματον demum ea addit. P.)

l) MS. Coll. Nou. βεβαιωτὴς, et rectius.

m) melius forte εὔπισος, vel βεβαιοτάτη μαρτυρία, vt paulo infra.

n) rectius κατ' αὐτῦ, quod etiam interpreti visum. BENZELIVS sequentia annotauit: Gelenius voluit κατ' αὐτῦ referendo ad Deum; non probo. Hoc vult: Homines male

ram, ſed voluit vniuerſo rerum generi eſſe inuiſibilem. Quis enim poteſt de vniuerſorum cauſa certo definire, ſitne corpus, an incorporea, careatne qualitate, an non careat: aut certe de eſſentia, qualitate, motu eius, atque habitudine? Sed ſolus de ſe ipſo aſſeuerabit, quandoquidem ſolus vere ſuam naturam pernouit. Solus igitur Deus idoneus eſt qui primum de ſe ipſo certo pronunciet, deinde de ſuis etiam operibus: itaque merito *iurauit per ſeipſum*, fidem ſibi ipſe aſtruens, quod nullus alius poterat. Ideo cenſendi ſunt impii qui ſe aiunt per Deum iurare. Nemo enim per eum iurat vt oportet, quia nemo poteſt naturam eius cognoſcere: imo ſufficit ſi vel nomen eius noſcimus, hoc eſt verbum eius interpretem. Hoc enim nobis imperfectis Deus eſt, ſapientibus autem perfectisque ille primus. Certe Moſes admiratus illius ingenitì ſummam excellentiam, dicit: *Et per nomen eius iurabis*, non per illum ipſum. Genito enim ſatis eſt fidem eius aſtrui, et teſtimonium habere a verbo Dei. Caeterum Deus ipſe ſibi fides ſit, teſtimoniumque certiſſimum. Quod autem legitur, *quia feciſti verbum hoc*, pietatem ſignificat. Rectum eſt enim omnia propter Deum facere: quapropter nec dilecto filio virtutis, felicitati parcimus, eam cedentes ipſi autori, dignum exiſtimantes vt progenies noſtra Dei poſſeſſio fiat potius quam vllius creaturae. Bene et illud dictum: *Benedicens benedicam*. Multa enim benedicenda quidam faciunt, ſed non ita vt bene-

le per ſeipſos iurant, quia ſe ipſos ſuamque naturam intime non cognoſcunt; proinde tollenda eſt diſtinctio poſt ἑαυτῦ, et ſubiicienda τῷ δύναται. Impietatis accuſat dicentes ſe iurare per Deum, cum contenti eſſe debemus (id enim ἀλλ' ἀγαπητὸν) iurare per nomen eius, id eſt λόγον interpretem, vid. quae diximus de λόγῳ Philonis et Ioh. Selden. de Synedr. L. II. c. 11. §. 7.

o) melius ἀσεβές.

p) Cod. A. ex correct. αὐτό. P.

ἀλλ' οὐκ ἐπ' εὐλογίαις· ἐπεὶ καὶ ὁ φαῦλος ἔνια δρᾷ τῶν καθηκόντων, οὐκ ἀφ' ἕξεως καθηκούσης· καὶ ὁ μεθύων μέντοι καὶ μεμηνὼς ἐστὶν ὅτε νηφάλια φθέγγεταί τε καὶ ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ νηφούσης διανοίας· καὶ οἱ ἔτι κομιδῇ νήπιοι παῖδες οὐκ ἀπὸ λογικῆς ἕξεως, οὔπω γὰρ αὐτοὺς ἡ φύσις λογικοὺς r) πεπαίδευκε, πολλὰ πράττουσι καὶ λέγουσιν ὧν οἱ λογικοί. Βούλεται δὲ ὁ νομοθέτης τὸν σοφὸν μὴ s) χετικῶς, καὶ εὐαλώτως καὶ ὡς ἂν ἐκ τύχης, εὐλόγιστον δοκεῖν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ ἕξεως καὶ διαθέσεως εὐλογίστου. Οὐκ ἐξήρκεσεν οὖν τῇ βαρυδαίμονι αἰσθήσει χρῆσθαι πλουσίως ταῖς λύπαις, ἀλλὰ καὶ τῷ στεναγμῷ. Ἔστι δὲ στεναγμὸς, σφοδρὰ καὶ ἐπιτεταμένη λύπη· πολλάκις γὰρ t) ἀλγοῦμεν οὐχὶ στένοντες· ὅταν u) δὲ στένωμεν, v) ἀνιαρῶς καὶ πάνυ ὀμβρηρῶς χρώμεθα ταῖς λύπαις. Τὸ δὲ στένειν ἐστὶ διττόν· ἓν μὲν ὃ γίνεται περὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ὀρεγομένους τῶν ἀδικιῶν καὶ μὴ τυγχάνοντας, ὃ δὴ καὶ x) φαῦλόν ἐστιν· ἕτερον δὲ ὃ γίνεται περὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἀχθομένους ἐπὶ τῇ πάλαι τροπῇ, καὶ λέγοντας· κακοδαίμονες ἡμεῖς, ὅσον ἄρα χρόνον y) ἐληλύθαμεν νοσοῦντες ἀφροσύνης νόσον, καὶ ἀνοίας καὶ ἀδικίας ἐπιτηδευμάτων; Τοῦτο δ' οὐ γίνεται, ἐὰν μὴ τελευτήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς ψυχῆς ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἄθεος καὶ φιλήδονος τρόπος. Μετὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου· εἶτ' εὐθὺς ἀποθανούσης κακίας, στενάζει ὁ ὁρῶν τὸν θεὸν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ τροπήν· κατεστέναξαν γὰρ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν σωματικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν ἔργων. Ἐπεὶ ζῶν γε ὁ βασιλεὺς καὶ φιλήδο-

r) forsan ἀπέδειξε. Sic infra Lib. de Cherub. p. 146.

s) haud recte. Hes. et Suid. voce σχετικῶς, οἰκειωτικῶς. Item Cyrill. Alex. contra Iul. L. VI. p. 203. Quidni ergo pro σχετικῶς reponi potest εὐχερῶς. Hes. v. εὐαλῶς, εὐχερῶς, θηρωμένως. vbi tamen scribendum forte εὐαλώτως, εὐχερῶς, εὐθηρωμένως· Idem enim habet εὐάλωτον, εὐθήρατον. Suid. εὐάλωτον, εὐκόλως χειρούμενον. melius θηρώμενον.

benedictionem consequantur. Nam et malus officia quaedam peragit, sed non officiose: et ebriosus furensque interdum sobria loquitur facitque, sed non mente sobria; et pueri admodum infantuli non ex rationali habitudine (nondum enim rationem a natura didicerunt) multa tamen tum dicunt tum faciunt, quae ratione praediti. Vult autem legislator sapientem non per occasionem et facile fortuitoque benedictum videri, sed ex habitudine dispositioneque laudabili. Porro non satis est infortunato sensui abundare multis doloribus, additur, *et gemitibus*. Est autem gemitus dolor intensus atque vehemens: nam saepe tristamur non gementes; sed quoties ingemiscimus, valde moleste inundamur obruimurque doloribus. Est autem duplex gemitus; alter eorum qui cupientes appetentesque iniquitatem non fiunt eius compotes; et hic malus est: alter poenitentium et grauiter ferentium antiquos lapsus dicentiumque; o nos miseros, quantum temporis ignari exegimus laborantes morbo insipientiae, et occupati studiis amentibus et iniustis? Qui gemitus nunquam accidit, nisi defuncto in anima rege Aegypti, hoc est impia voluptariaque indole. Nam *post multos dies illos mortuus est rex Aegyptiorum*. Moxque post mortuam malitiam ingemiscit Israel videns Deum ob sua peccata. *Ingemuerunt enim filii Israel a corporeis et Aegyptiacis operibus*. Quandoquidem quamdiu viuit et regnat in nobis consuetudo amica voluptatum, persuadet animae vt peccatis suis delectetur: quae mox mortuo rege tali gemit et *exclamat ad Dominum supplicans* ne mutetur iterum, neue ad absolutam perfectionem non perueniat. Multis enim animabus poenitentiam

t) Cod. A. ἀλογοῦμεν. P.
u) Sic MSS. pro δ᾽ ἐπιστένωμεν (Editorum et Cod. A.)
v) Cod. A. ἀνιαροῖς. P.
x) forsan φαύλων.
y) MSS. ἐληλύθαμεν. Quidni vero ἐληλήθαμεν; (Cod. A. ex correct. ἐληλήθειμεν. P.

δονος τρόπος ἐν ἡμῖν, γεγηθέναι τὴν ψυχὴν ἀναπείθει, ἐφ᾽ οἷς ἁμαρτάνει, ὅταν δὲ τελευτήσῃ, στένει· διὸ καὶ ἐκβοᾷ πρὸς τὸν δεσπότην ἱκετεύουσα μηκέτι τραπῆναι, μηδὲ ἀτελῆ τὴν z) τελείωσιν λαβεῖν. Πολλαῖς γὰρ ψυχαῖς μετανοίᾳ χρῆσθαι βουληθείσαις οὐκ ἐπέτρεψεν ὁ θεός, ἀλλ᾽ ὥσπερ ὑπὸ a) παλιῤῥοίας εἰς τοὔμπαλιν ἀνεχώρησαν· τρόπον τινὰ b) τῆς Λὼτ γυναικὸς τῆς λιθουμένης διὰ τὸ Σοδόμων ἐρᾷν, καὶ εἰς τὰς κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ θεοῦ φύσεις ἀνατρέχειν. Ἀλλὰ νυνί γε φησίν, ὅτι ἀνέβη ἡ βοὴ αὐτῶν πρὸς τὸν θεόν, μαρτυρῶν τῇ τοῦ ὄντος χάριτι· εἰ γὰρ μὴ δυνατῶς πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσε τὸν ἱκέτην λόγον, οὐκ ἂν ἀνέβη· τουτέστιν οὐκ ἂν ἀνεβιβάσθη καὶ ηὐξήθη καὶ μετεωρεῖν ἤρξατο, φυγὼν τὴν ταπεινότητα τῶν γηΐνων. Διὸ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φησιν· Ἰδοὺ κραυγὴ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἥκει πρός με. Πάνυ καλῶς τὸ φθάσαι μέχρι θεοῦ τὴν ἱκεσίαν· οὐκ ἂν δὲ ἔφθασεν, εἰ μὴ ὁ καλῶν χρηστὸς ἦν. ἐνίαις δὲ ψυχαῖς προαπαντᾷ. Ἥξω πρός σε καὶ εὐλογήσω σε. Ὁρᾷς ὅση τοῦ αἰτίου ἡ χάρις, φθάνοντος τὴν ἡμετέραν μέλλησιν καὶ προαπαντῶντος εἰς εὐεργεσίαν παντελῆ τῆς ψυχῆς. Καὶ χρησμός ἐστι δογματικὸς τὸ λεγόμενον· ἐὰν γὰρ ἔλθῃ εἰς τὴν διάνοιαν ἔννοια θεοῦ, c) εὐλογιστεῖ τε εὐθύς, καὶ πάσας τὰς νόσους αὐτῆς ἰᾶται. Ἡ δέ γε αἴσθησις αἰεὶ λυπεῖται καὶ στένει καὶ τίκτει μετ᾽ ὀδύνης καὶ ἀλγηδόνων ἀνηκέστων τὸ αἰσθάνεσθαι· ὡς καὶ αὐτός φησιν, Ἐν λύπαις d) τέξῃ τέκνα. Τίκτει δὲ ἡ μὲν ὅρασις τὸ ὁρᾷν, ἡ δὲ ἀκοὴ τὸ ἀκούειν, ἡ δὲ γεῦσις τὸ γεύεσθαι, καὶ συνόλως ἡ αἴσθησις τὸ αἰσθάνεσθαι, ἀλλ᾽ οὐκ ἄνευ χαλεπῆς e) ἀνίας τῷ ἄφρονι ἕκαστον τούτων ποιεῖται· Ἐπιλύπως γὰρ οὗτος καὶ ὁρᾷ, καὶ ἀκούει, καὶ γεύεται, καὶ ὀσφραίνεται, καὶ κοινῶς αἰσθάνεται. Ἔμπαλιν

z) forte εὐεργεσίαν. Sic enim infra lin. 20.

a) Cod. A. παλλιῤῥοίας. P.

b) τῆς pro καὶ MSS. (et Cod. A.)

c) Sic MS. Trin. et Turneb. in marg. pro εὐλογιστεῖται (Editorum et Cod. A.)

tiam expetentibus non concessit Deus, sed tanquam aestu refluo abreptae sunt retrorsum: quemadmodum et Lot vxor in saxum versa est propter adamata Sodoma, et quia ad naturas, in quas Deus animaduerterat, reuersa fuit. Caeterum in praesenti contextu subiungitur: *Ascendisse clamorem populi ad Deum:* quod gratiae diuinae testimonium est. Nisi enim ille potentia sua supplicem rationem ad se attraxisset, nunquam haec *ascendisset:* hoc est non extulisset se incipiendo in altum crescere, fugiendoque vilitatem rerum terrenarum. Ideo dicit in sequentibus: *Ecce clamor filiorum Israel venit ad me.* Egregie significat peruenisse ad Deum preces supplicum: quae non peruenissent, nisi bonus esset qui vocaret. Nonnullis autem occurit animis: *Veniam ad te et benedicam tibi.* Videte quanta sit Dei gratia qui nostram procrastinationem occupat, et ad plene benefaciendum animae occurrit. Dicta vero continent morale documentum. Nam si mentem subierit cogitatio de Deo, et benedicit statim et sanat ab omnibus infirmitatibus. At sentiendi vis semper dolet gemitque, et cum doloribus tristitiisque parit sensum; sicut ipsa scriptura dicit: *In doloribus paries filios.* Ex visu enim visio nascitur, ex auditu auditio, ex gustu gustatio, et in vniuersum ex vi sentiendi ipsa sensus actio: sed non sine magna molestia in insipiente vnumquodque horum fit: nam hic moleste videt, audit, gustat, olfacit, et quocunque sensu vtitur. E contra virtutem inuenies cum ingenti gaudio gestare vterum: probumque virum *Abrahamum,* cum risu ac animi tranquillitate generantem et vtriusque parentis foetum risum ipsum, *sc. Isaacum,* fuisse. Nam quod sapiens gaudens et non dolens gignat, his verbis testatur diui-

d) Editi et Cod. A. τέξεις. P.

e) Sic MSS. (quibuscum Cod. A. et Turneb. in marg. faciunt,) pro ἀνόιας

λιν δὲ τὴν ἀρετὴν εὑρήσεις μετὰ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης καὶ κυοφοροῦσαν, καὶ f) τὸ σπουδαῖον σὺν γέλωτι καὶ εὐθυμίᾳ γεννῶσαν, καὶ τὸ γέννημα ἀμφοῖν αὐτὸ γέλως ὄν. Ὡς μὲν οὖν ὁ σοφὸς χαίρων, ἀλλ᾽ οὐ λυπούμενος γεννᾷ, μαρτυρήσει λέγων οὕτως ὁ θεῖος λόγος· g) Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ, Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται h) Σάρα, ἀλλὰ Σάῤῥα αὐτῆς ἔσται τὸ ὄνομα. Εὐλογήσω αὐτὴν, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον. Εἶτ᾽ ἐπιλέγει, Καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐγέλασε καὶ εἶπεν, εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται i) υἱὸς, καὶ ἡ Σάῤῥα ἐννενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται; οὗτος μὲν δὴ φαίνεται γεγηθὼς καὶ k) γελᾶν, ὅτι μέλλει γεννᾶν τὸ εὐδαιμονεῖν τὸν Ἰσαὰκ, γελᾷ δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ Σάῤῥα. Μαρτυρήσει δὲ ὁ αὐτὸς λέγων ὧδε· Ἐξέλιπε Σάῤῥα γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα, καὶ ἐγέλασε τῇ διανοίᾳ, καὶ εἶπεν, οὔπω μοι γέγονε τὸ εὐδαιμονεῖν, ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ κύριός μου, θεῖος λόγος, πρεσβύτερός ἐστιν, ᾧ l) προσεῖναι τοῦτο ἀνάγκη, καὶ πιστεύειν καλὸν ὑπισχνουμένῳ. Καὶ τὸ γέννημα δ᾽ ἐστὶ γέλως καὶ χαρά· τοῦτο γὰρ καὶ Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται. Λυπείσθω τοιγαροῦν αἴσθησις· ἀρετὴ δ᾽ αἰεὶ χαιρέτω· καὶ γὰρ γεννηθέντος τοῦ εὐδαιμονεῖν, φησὶ σεμνυνομένη, Γέλωτα ἐποίησέ μοι ὁ κύριος· ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι. Ἀναπετάσαντες οὖν ὦτα, οἱ m) μύσται, παραδέξασθε τελετὰς ἱερωτάτας· ὁ γέλως ἐστὶν ἡ χαρὰ, τὸ δὲ ἐποίησεν, ἴσον τῷ ἐγέννησεν. ὥστ᾽ εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Ἰσαὰκ ἐγέννησεν ὁ κύριος· αὐτὸς γὰρ πατήρ ἐστι τῆς τελείας φύσεως, σπείρων ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ γεννῶν τὸ εὐδαιμονεῖν.

Καὶ

f) Cod. A. τὸν. P.

g) καὶ Cod. A. deest. P.

h) Σάρα, ἀλλὰ Cod. A. desunt. P.

i) υἱὸς Cod. A. deest. P.

k) Editi et Cod. A. γελῶν. et sic rectius. P.

diuinum eloquium: *Et dixit Deus ad Abraham: Sara vxor tua non vocabitur posthac Sara, sed Sarra nomen eius erit. Benedicam ei, et dabo tibi ex ea filium.* Mox addit: *Et procidit Abraham in faciem suam, et risit sic cogitans: Num centenario nascetur filius? et Sarra exactis annis nonaginta num pariet?* Hic certe apparet quam gaudeat rideatque, quia geniturus est felicitatem ipsam, *scilicet* Isaacum; quin et virtus, Sara, ridet; testante inibi Propheta: *Desierant Sarrae fieri muliebria, risitque intra se cogitans: Nunquam hactenus contigit mihi tanta felicitas. Sed Dominus meus*, Dei verbum, *senior est:* quem posse hoc necesse est, et decet nos pollicenti credere. Quin et partus ipse risus est ac gaudium: sic enim Isaac interpretatur. Doleat igitur sensus, virtus contra perpetuo gaudeat. Postquam enim nata est felicitas, mater sibi placens dicit: *Risum fecit mihi Dominus: nam quicunque rem audierit, mihi gratulabitur.* Itaque quotquot estis initiati, expansis auribus accipite mysteria sacratissima. Risus est gaudium. *Fecit* perinde valet, ac genuit: ex quibus verbis colligitur haec sententia, Isaacum genuit Dominus: nam ipse est perfectae naturae genitor, seminans, et felicitatem generans in animis.

l) Cod. A. πρὸόδηναι, cum nota in margine γρ. ἴσως διὰ τῆς, ει. P.

m) Disciplinam quandam arcani apud Iudaeos obtinuisse ex multis aliis Philonis locis constat. Lib. de Cherub. p. 115. 116. de sacrif. p. 139. lib. de Plant. p. 231. vnde Clem. Alex. Strom. V. 683. Maimonides More Neuoch. p. 2. c. 29. vid. eundem in praef. ad part. 3. et in porta Mosis p. 788. Ioseph. c. App. L. II. c. 31.

Καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου, φησὶν, ἡ ἀποστροφή σου. δύο n) αἰσθήσεων ἄνδρες εἰσὶν, ὁ μὲν νόμιμος, ὁ δὲ φθορεύς· ἀνδρὸς μὲν γὰρ τρόπον τὸ μὲν ὁρατὸν κινεῖ τὴν ὅρασιν, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοὴν, ὁ δὲ χυλὸς τὴν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον. Ταῦτα δ' ἀποστρέφει καὶ καλεῖ τὴν ἄλογον αἴσθησιν πρὸς ἑαυτὴν, καὶ κατακρατεῖ καὶ κυριεύει. τό, τε γὰρ κάλλος τὴν ὅρασιν ἐδουλώσατο, ὅ, τε ἡδὺς χυλὸς τὴν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον αἰσθητῶν τὴν κατ' αὐτὸ αἴσθησιν. Ἴδε δέ τοι τὸν λίχνον, ὡς δουλεύει ταῖς παρασκευαῖς τῶν ὅσα ὀψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι o) τεχνιτεύουσι· καὶ τὸν σεσοβημένον περὶ μέλος, πῶς ἐπικρατεῖται ὑπὸ κιθάρας, ἢ αὐλοῦ, ἢ καὶ ᾄδειν ἐπισταμένου· τῇ δέ γε πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν νοῦν, ἀποστραφείσῃ μεγίστη ἐστὶν ὠφέλεια αἰσθήσει.

Ἴδωμεν οὖν ἑξῆς τίνα καὶ περὶ τοῦ νοῦ διεξέρχεται παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κινουμένου. Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἀλυσιτελέστατόν ἐστιν ἀκούειν αἰσθήσεως νοῦν, ἀλλὰ μὴ αἴσθησιν νοῦ· ἀεὶ γὰρ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ· νοῦς δὲ κρείττων αἰσθήσεως. Ὥσπερ οὖν ἄρχοντος μὲν ἡνιόχου, καὶ ταῖς ἡνίαις τὰ ζῶα ἄγοντος ᾗ βούλεται, ἄγεται τὸ ἅρμα· ἀφηνιασάντων δὲ ἐκείνων καὶ κρατησάντων, ὅ, τε ἡνίοχος κατεσύρη πολλάκις, τά τε ζῶά ἐστιν ὅτε τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς εἰς p) βόθρον κατηνέχθη, πλημμελῶς τε πάντα φέρεται· Καὶ ναῦς εὐθυδρομεῖ μὲν, ἡνίκα τῶν οἰάκων λαβόμενος ὁ κυβερνήτης, q) ἀκολούθως πηδαλιουχεῖ· περιτρέπεται δ', qq) ὅτε πνεύματος ἐναντίου περιπνεύσαντος, τῇ θαλάττῃ ὁ κλύδων ἐνῴκησεν. Οὕτως ἐπειδὰν μὲν ὁ τῆς ψυχῆς ἡνίοχος ἢ κυβερνήτης ὁ νοῦς ἄρχῃ τοῦ ζώου ὅλου,

καθά-

n) Codices nonnulli αἰσθήσεως et forte rectius.

o) Codices quamplurimi (cum Cod. A.) τεχνεύουσι.

Et ad virum tuum, inquit, *conuersio tua.* Duo sunt viri sensuum, alter legitimus, alter adulter; nam, viri more, visibile mouet visum, vox auditum, sapor gustum; idem de caeteris quoque intelligitur. Haec brutum sensum conuertunt et vocant ad se, ac ei imperant et dominantur. Sic pulchritudo visum in seruitutem suam redigit, sic suauis sapor gustum, sic reliqua sensibilia suum quodque sensum. Considera liguritorem quomodo seruit condimentis coquorum atque cupediariorum: musicae studiosum, quomodo devinciatur a cithara tibiaque, vel a docto cantore: at sensus qui se vertit ad intellectum virum suum legitimum, ingentem vtilitatem ex eo percipit.

Videamus igitur deinceps quid et de ipso intellectu narretur, moto praeter rectam rationem. Ad *Adam* autem *dixit Deus: Quia audisti vocem vxoris tuae, et comedisti de arbore de qua praeceperam tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis.* Nihil inutilius quam audiri sensum ab intellectu, et non contra potius. Debet enim semper praeesse melior, subesse deterior. At intellectus sensu est melior. Ergo sicut auriga regente, et iumenta habenis qua placet flectente, currus procedit: illis vero contumaciter frenum mordentibus et praeualentibus auriga saepius transuersus fertur, et iumenta interdum impetu suo rapiuntur in foueam, et omnia pessum abeunt. Et sicut nauis recte nauigat, donec gubernator clauum tenens eam libere dirigit; periclitatur vero quando vento reflante mare totum occupatur a fluctibus. Ad eundem modum quando animae auriga gubernator-

p) Sic MSS. pro βόρβορον (Editorum et Cod. A.). Markland rectius βάραθρον. Sic Philo supra p. 162. lin. 26.

q) Melius forte ἀκωλύτως.

qq) forsan, ὅταν - - - ἐνσκήψῃ, *quando ingruit.*

καθάπερ ἡγεμὼν πόλεως, εὐθύνεται ὁ βίος· ὅταν δὲ ἡ ἄλογος αἴσθησις φέρηται τὰ πρωτεῖα, σύγχυσις r) καταλαμβάνει δεινὴ, οἷα δούλων δεσπόταις ἐπιτεθειμένων· τότε γὰρ, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, s) ἐμπίμπραται φλεγόμενος ὁ νοῦς, τῶν αἰσθήσεων τὴν φλόγα ἐγειρουσῶν, τὰ αἰσθητὰ ὑποβεβλημένων. Καὶ Μωσῆς μέντοι δηλοῖ περὶ τῆς τοιαύτης ἐμπρήσεως, ἣ γίνεται διὰ τῶν αἰσθήσεων, τοῦ νοῦ, ὅταν λέγῃ, Καὶ αἱ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐν Μωάβ· ἑρμηνεύεται γὰρ ἐκ πατρός· t) ὅτι ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ νοῦς ἐστί· τότε γὰρ, φησιν, ἐροῦσιν οἱ αἰνιγματισταὶ, ἔλθετε εἰς u) Ἐσεβὼν, ἵν' οἰκοδομηθῇ καὶ κατασκευασθῇ πόλις Σηών. Ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἐσεβὼν, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών· καὶ κατέφαγεν ἕως Μωάβ, καὶ x) κατέπαυσε στήλας Ἀρνῶν. Οὐαί σοι Μωάβ, y) ἀπόλωλε z) Χαμώς· ἀπεδόθησαν υἱοὶ αὐτῶν a) σώζεσθαι, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν αἰχμάλωτοι τῷ βασιλεῖ Ἀμοῤῥαίων Σηών· καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπολεῖται Ἐσεβὼν ἕως Δεβών. καὶ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐπὶ Μωάβ. Ἐσεβὼν ἑρμηνεύεται b) λογισμοὶ, οὗτοι δ' εἰσὶν αἰνίγματα ἀσαφείας c) γέμοντα. Ἴδε λογισμὸν ἰατροῦ· κενώσω τὸν κάμνοντα, θρέψω, φαρμάκοις ἰάσομαι d) καὶ διαίτῃ, τεμῶ, καύσω· ἀλλὰ πολλάκις ἡ φύσις καὶ ἄνευ τούτων ἰάσατο, καὶ μετὰ τούτων ἀπώλεσεν, ὡς τοὺς ἰατροῦ dd) πάντως ἐπιλογισμοὺς ἐνύπνια εὑρεθῆναι, ἀσαφείας καὶ αἰνι-

r) Editi. καταλαμβάνειν. P.

s) Sic Mangeius. Editi et Cod. A. ἐμπίπραται

t) ὅτι inserui ex MSS. (habet et Cod. A. sed omisso sequenti ὁ. P.)

u) Cod. A. Ἐσσεβοὺς, in sequentibus Ἐσσεβῶν· P.

x) Sic quoque MSS. atqui textus sacer κατέπιε. Videtur autem notanter Philo scripsisse κατέπιε. Sic enim infra pag. 378. lin. 3. Obiter autem nota Graecos interpretes in codice suo pro בְּעָרֵי legisse בָּלַע absorpsit.

que intellectus imperium totius animalis tenet, tanquam magistratus in ciuitate, vita prosperatur: quando vero brutus sensus primatum occupat, confusio vehemens sequitur, haud secus quam dominis oppressis a suis seruitiis: tunc enim, si vera fatenda sunt, intellectus accensus deflagrat, sensibus qui flammam nutriunt sensibilia in eam congerentibus. Quale incendium mentis per sensus excitatum Moses quoque indicat verbis his: *Et mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.* Haec vox interpretatur Ex patre. Quoniam pater noster intellectus est. *Tunc,* inquit, *dicent aenigmatistae: venite in Esebon, vt aedificetur et exornetur ciuitas Seon. Quoniam ignis exiuit ex Esebon, flamma e ciuitate Seon: et deuorauit vsque Moab, et deleuit columnas Arnon. Vae tibi, Moab, periit Chamos. Venditi sunt filii eorum vt seruirent: et filiae eorum captiuae adductae sunt regi Amorraeorum Seon, et semen eorum peribit ab Esebon vsque Debon, et mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.* Esebon interpretatur cogitationes; hae autem sunt aenigmata, plenae obscuritate. Considera cogitationem medici: vacuabo aegrotum, nutriam, remediis curabo diaetaque, secabo, vram cauteribus: sed saepe natura et absque his sanauit, et cum his interemit, ita vt medici cogitationes nihil aliud quam somnia sint inuentae, plena obscuritatis et aenigmatum. Rursum agrico-

 la

y) textus sacer ἀπώλε λαός, et sic scripsisse Philonem liquet ex sequentibus p. 378. lin. 11.

z) Cod. A. Χαὶμ ἀπεδόθη· P.

a) text. S. διασώζεσθαι. Cod. A. σώζεσθε. P.

b) a חשב sic quoque Orig. hom. 12. in Num.

c) Editi et Cod. A. γέμοντες. P.

d) καὶ in Cod. A. et Editis deest. P.

dd) forsan πάντας.

αἰνιγμάτων πλήρη. Πάλιν ὁ e) γεηπόνος φησὶ σπέρματα βαλῦμαι, φυτεύσω, ee) αὐξήσει τὰ φυτὰ, καρπὺς ταῦτα οἴσει, οἱ ὖ μόνον εἰς ἀπόλαυσιν ἔσονται χρήσιμοι τὴν ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιυσίαν f) ἀρκήσυσιν. Εἶτ᾽ ἐξαίφνης φλὸξ, ἢ ζάλη, ἢ ἐπομβρίαι συνεχεῖς, g) διέφθειραν πάντα. Ἔςι δ᾽ ὅτε τὰ μὲν ἐτελεσιύργησεν, ὁ δὲ ταῦτα λογισάμενος ὐκ ὤνατο, ἀλλὰ h) προαπέθανε, καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν πονηθέντων καρποῖς μάτην ἀπόλαυσιν ἐμαντεύσατο. Ἄριςον ὖν τῷ θεῷ πεπιςευκέναι, καὶ μὴ τοῖς ἀσαφέσι λογισμοῖς, καὶ ταῖς ἀβεβαίοις εἰκασίαις. Ἀβραὰμ γέ τοι ἐπίςευσε τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος ἐνομίσθη· καὶ Μωσῆς ἄρχει μαρτυρύμενος ὅτι ἐςὶ πιςὸς i) ὅλῳ τῷ οἴκῳ· ἐὰν δὲ ἀποπιςεύσωμεν τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς, k) κατασκευάσομεν καὶ οἰκοδομήσομεν τὴν πόλιν τῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν νῦ. Σηὼν γὰρ ἑρμηνεύεται διαφθείρων. παρ᾽ ὃ καὶ ἀναςὰς, παρ᾽ ᾧ ἦν ἐνύπνια, εὗρεν ὅτι αἱ κινήσεις ἅπασαι καὶ αἱ l) διαςάσεις τῦ ἄφρονος εἰσιν ἐνύπνια ἀληθείας ἀμέτοχα· αὐτὸς γὰρ ὁ νῦς ἐνύπνιον εὑρέθη· ὅτι ἀληθὲς μέν ἐςι ll) δόγμα τὸ πιςεύειν θεῷ, ψεῦδος δὲ τὸ πιςεύειν τοῖς κενοῖς λογισμοῖς. Ἄλογος δὲ ὁρμὴ ἐξέρχεται καὶ φοιτᾷ m) ἐφ᾽ ἑκάτερά τε, τῶν λογισμῶν, καὶ τῦ νῦ τῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν, διὸ καί φησιν, ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἐσεβὼν, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών. n) ὕτω γὰρ ἄλογον τὸ πιςεύειν, ἢ λογισμοῖς πιθανοῖς, ἢ νῷ διαφθείροντι τἀληθές. Κατεσθίει γέτοι καὶ ἕως Μωὰβ, τῦτ-

e) Cod. A. et Editi γεωπόνος. P.

ee) melius αὐξήσαι.

f) Cod. A. et Editi ἀρκέσυσιν. P.

g) Sic pro διέφθειρε MSS. (Cod. A. διέφθειρεν. et in margine ἴσως διέφθειραν. P.)

h) Similia vid. Luc. XII, 19.

i) Cod. A. addit ἐν. idem ex Cod. Med. in praetermissis Mangeianis notatur. P.

la dicit: Semina iaciam, plantabo, crescent plantae, ferent fructus, qui non solum ad vsum proficient necessarium, sed ad copiam etiam sufficient. Post has cogitationes aut flamma repentina, aut procella, aut imber continuus, corrupit omnia. Interdum fructus responderunt operae, sed nihil iuuerunt eum qui sic cogitauerat, morte praeuentum, et frustra sibi fructus laboris pollicitum. Proinde optimum fuerit Deo credere, non incertis cogitationibus coniecturisque fallacibus. *Abraham ille Deo credidit, et iustus reputatus est.* Moses item praeest populo, cum testimonio quod *sit fidelis in tota domo.* Quod si credemus propriis cogitationibus, aedificabimus exornabimusque ciuitatem corrumpentis veritatem intellectus. Seon enim interpretatur corrumpens. Quamobrem experrectus qui somniauerat, inuenit quod omnes motus processusque insipientis sint mera insomnia nihil veritatis habentia: nam ipse intellectus somnium esse conuincitur: quia certissimum est Deo credere, et fallitur qui credit vanis cogitationibus: irrationalis autem impetus exiens proficiscitur ab vtraque parte, et a cogitationibus, et ab intellectu, qui corrumpit veritatem. Ideo dicit scriptura: *Ignis exiuit ex Esebon, flamma e ciuitate Seon.* Alienum reuera enim a ratione credere, vel cogitationibus probabilibus, vel intellectui corrumpenti veritatem. *Devorat tamen etiam vsque Moab,* id est, vsque intellectum: quem enim alium

k) Sic MSS. Editi et Cod. A. — ἄσωμεν.

l) forte στάσεις· Opponitur enim τῷ κινήσεις.

ll) δόγμα deest in Cod. Mediceo, et abesse potest saluo sensu.

m) omnino scribe ἀφ' ἑκατέρε τῶν τε λογισμῶν.

n) MSS. (et Cod. A.) ὅτως. Sed vera lectio est ὄντως.

τουτέστιν ἕως τοῦ νοῦ. τίνα γὰρ ἄλλον ἢ τὰν ἄθλιον νοῦν ἡ ψευδὴς δόξα ἀπατᾷ; κατεσθίει καὶ βιβρώσκει, καὶ μέντοι καὶ καταπίνει τὰς ἐν αὐτῷ στήλας, τουτέστι τὰ κατὰ μέρος ἐνθυμήματα, ἃ καθάπερ ἐν στήλῃ o) τετύπωται καὶ ἐγκεχάρακται. Ἀρνῶν δ' εἰσὶν αἱ στῆλαι, ὅπερ ἑρμηνεύεται p) φῶς αὐτῶν· ἐπεὶ τῶν πραγμάτων ἕκαστον ἐν λογισμῷ σαφηνίζεται. Ἄρχεται μὲν οὖν θρηνεῖν τὸν αὐθάδη καὶ φίλαυτον νοῦν οὕτως· Οὐαί σοι Μωάβ pp) πόλις. Εἰ γὰρ αἰνίγμασι προσέχεις τοῖς κατὰ τὴν τῶν εἰκότων q) ἐπιβολὴν, ἀπολώλεκας ἀλήθειαν. λαὸς Χαμὼς, τουτέστιν ὁ λαός σου καὶ ἡ δύναμις εὕρηται πηρὸς καὶ τετυφλωμένος. Χαμὼς γὰρ ἑρμηνεύεται, r) ὡς ψηλάφημα· ἴδιον δὲ τοῦ μὴ ὁρῶντος τὸ ἔργον τοῦτο· τούτοις οἱ μὲν υἱοὶ κατὰ μέρος λογισμοὶ, φυγάδες, αἱ δὲ γνῶμαι θυγατέρων s) ἔχουσαι δύναμιν, αἰχμάλωτοι τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀμορραίων, τουτέστι τῷ σοφιστῇ t) λαλέντων. Οἱ u) γὰρ Ἀμορραῖοι ἑρμηνεύονται x) λαλοῦντες, τοῦ y) γεγονότος yy) λαοῦ σύμβολον ὄντες· ὁ δὲ τούτων ἡγεμὼν, ὁ σοφιστής ἐστι καὶ δεινὸς λόγων ἀνερευνᾶν τέχνας· ὑφ' οὗ κατασοφίζονται οἱ τὸν ὅρον τῆς ἀληθείας ὑπερβαίνοντες. Σηὼν οὖν ὁ διαφθείρων τὸν ὑγιῆ κανόνα τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀπολεῖται, καὶ Ἐσεβὼν τὰ αἰνίγματα τὰ σοφιστικὰ ἕως z) Δεβὼν, ὃ καλεῖται δικασμὸς· πάνυ προσφυῶς. Τὰ γὰρ

o) Cod. A. τετύπωνται. P.

p) quasi אורם *lux eorum*. Hieron. in Lexic. Origen. p. 248. ἀρνῶν φῶς αὐτῶν vnde et Hes. v. Ἀρνῶν, φωτισμός.

pp) Errore librariorum sic scriptum videtur; respicit enim Num. XXI, 28. Ergo pro πόλις, repone ἀπόλωλας.

q) Sic MSS. Editi (et Cod. A.) ἐπιβουλήν.

r) Scil. deriuatur a כ *sicut* et מוש *attrectare*. Hieron. lib. nom. Hebr. *congregatus* (quasi כמוש) vel *quasi attrectatio*. In Lex. autem graeco ib. p. 243. χαμώς, ὡς ψηλάφη-

quam miserum intellectum falsa opinio decipit? *Deuorat, depascitque atque etiam deglutit columnas quae sunt in eo*, hoc est, particulares cogitationes, quae tanquam in columna impressae insculptaeque sunt. Arnonis autem sunt columnae, quod interpretatur lux eorum, quoniam vnaquaeque res in cogitatione illustratur. Mox incipit deplorare arrogantem suique amantem intellectum: *Vae tibi Moab ciuitas.* Si enim attendis ad aenigmata, quae ex probabilium perceptione oriuntur, amisisti veritatem. *Populus Chamos:* hoc est, populus tuus cum facultatibus, inuentus est caecus et orbatus luminibus. Chamos enim interpretatur, quasi palpatio; quod visu carentis est proprium: horum filii quidem particulares cogitationes, exules: sententiae vero tanquam filiae, *captiuae adducuntur regi Amorraeorum*, hoc est, doctori loquentium. Quia Amorraei interpretantur loquentes, qui garrulum populum significant: horum princeps sophista est, callidus ad inueniendum sermonum artificium: a quo decipiuntur qui transcendunt veritatis terminum. Seon igitur corrumpens rectam veritatis regulam *interiturus est* vna cum suo semine: *et Esebon* aenigmata illa sophistica *vsque Debon*, quod intelligitur iudicatio, valde accommodate. Nam verisimilia probabiliaque non habent veritatis scientiam, sed iudicium

λάφημα, ἢ ὁ κρόνος, τὸ εἴδωλον τῶν μωαβιτῶν; vnde vid. nostrum infra p. 1064.

s) Cod. A. ἔχουσι. P.

t) Cod. A. λαλούμενος. P.

u) Editi μὲν. P.

x) a voce hebr. אמר.

y) lege γεγωνότος vel γεγωνοῦ.

yy) forte scribendum λόγου.

z) LXX. δειβὼν. deducit vero nomen a דין.

γὰρ εἰκότα καὶ πιθανὰ οὐκ ἔχει περὶ ἀληθείας ἐπιστήμην, ἀλλὰ δίκην καὶ ἀμφισβήτησιν, καὶ ἐριστικὴν ἅμιλλαν καὶ φιλονεικίαν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' οὐκ ἐξήρκεσε τῷ νῷ τὰς ἰδίας καὶ νοητὰς ἔχειν κῆρας, ἀλλ' ἔτι καὶ αἱ γυναῖκες a) προσέκαυσαν πῦρ, αἱ αἰσθήσεις πυρκαϊὰν πολλὴν ἐπ' αὐτόν. Ἴδε μέντοι τὸ λεγόμενον οἷόν ἐστι· πολλάκις νύκτωρ οὐδεμιᾶς τῶν αἰσθήσεων ἐνεργούντες, ἀτόπους περὶ πολλῶν καὶ διαφερόντων λαμβάνομεν ἐννοίας, τῆς ψυχῆς ἀεικινήτου ὑπαρχούσης, καὶ μυρίας τροπὰς ἐνδεχομένης. Ἦν οὖν ἱκανὰ πρὸς διαφθορὰν αὐτῇ, ὅσα αὐτὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐγέννησε· νυνὶ δὲ καὶ ὁ τῶν αἰσθήσεων ὄχλος ἐπεισωδίασεν αὐτῇ κηρῶν ἀμήχανον πλῆθος, τοῦτο μὲν ἐκ τῶν ὁρατῶν, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν φωνῶν, εἶτα χυλῶν, b) καὶ ἀτμῶν τῶν κατὰ τὴν c) ὀσμήν· καὶ σχεδὸν ἡ ἀπ' αὐτῶν φλὸξ χαλεπώτερον τὴν ψυχὴν διατίθησι τῆς ἐγγινομένης ὑπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἄνευ συμπαραλήψεως αἰσθητηρίων. Τούτων μία τῶν γυναικῶν ἐστιν ἡ Πεντεφρῆ τοῦ Φαραὼ ἀρχιμαγείρου· ὅπως d) δὲ ἔχει γυναῖκα εὐνοῦχος ὢν ἐπισκεπτέον· τοῖς γὰρ τὰ ῥήματα τοῦ νόμου e) πραγματευομένοις πρὸς ἀλληγορίαν, ἀκολουθήσει τὸ δοκοῦν ἀπορεῖσθαι. Ὁ γὰρ εὐνοῦχος καὶ ἀρχιμάγειρος ὄντως νοῦς, μὴ ταῖς ἁπλαῖς μόνον ἀλλὰ καὶ ταῖς περιτταῖς χρώμενος ἡδοναῖς, εὐνοῦχος κέκληται καὶ ἄγονος σοφίας, ὢν εὐνοῦχος οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ σκεδαστοῦ τῶν καλῶν Φαραώ. Ἐπείτοι κατ' ἄλλον τὸν λόγον, ἄριστον ἂν εἴη τὸ εὐνοῦχον γενέσθαι, εἰ δυνήσεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ κακίαν ἐκφυγοῦσα ἀπομαθεῖν τὸ πάθος. Διὸ καὶ Ἰωσὴφ ὁ ἐγκρατὴς τρόπος, τῇ λεγούσῃ ἡδονῇ, κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ, καὶ ἄνθρωπος ὤν, ἀνθρωποπάθησον καὶ ἀπόλαυσον τῶν κατὰ τὸν βίον τερπνῶν, ἐναντιοῦται φάσκων· ἁμαρτήσομαι εἰς τὸν f) θε-

ὸν

a) Cod. A. προσεξέκαυσαν. P.

b) καὶ Cod. A. deest. P.

c) Cod. A. et margo Turnebi φωνήν. P.

d) δὲ deest Cod. A. et Edit. P.

dicium et controuerſiam, contentionemque litigioſam ac peruicacem, et reliqua his ſimilia. Nec ſatis erant intellectui ſuae propriae peſtes intelligibiles, ſed et *mulieres*, ſcilicet ſenſus, etiam *accenderunt ignem,* excitato in eum incendio maximo. Animaduerte autem quale ſit quod dicitur: plerumque noctu ceſſantibus omnibus ſenſibus, de multis variisque rebus cogitationes abſurdae nobis incidunt, dum anima haud quieſcens a motu perpetuo, infinitas mutationes recipit. Ad eam igitur corrumpendam ſufficiebant vel quae ex ipſa gignuntur; nunc vero ſenſuum turba inuexit in eam peſtium ingentem multitudinem, ex rebus viſibilibus, ex vocibus, ex ſaporibus, ex vaporibus qui odoratu percipiuntur: quae flamma ab his rebus excitata magis animam afficit, quam ea quae in ipſa innaſcitur absque miniſterio inſtrumentorum ſenſitiuorum. Ex his mulieribus vna eſt vxor Petephrae qui culinae Pharaonis praeerat; is quomodo vxorem habeat cum ſit eunuchus diſpiciendum: nam ſi verba legis *non* tractentur allegorice, offeret ſe hic dubitationis ſpecies. Eunuchus enim iſte et coquorum praefectus, videlicet mens quae non ſimplicibus tantum, ſed etiam ſuperfluis vtitur voluptatibus, eunuchus vocatur ſterilis ſapientiae, cum ſit eunuchus non alterius quam diſſipatoris bonorum Pharaonis: quandoquidem diuerſa ratione optanda res videri poteſt eunuchum fieri, ſi queat anima noſtra euitato vitio affectus dediſcere. Quapropter et Ioſeph, figura temperantiae, voluptati dicenti, *Dormi mecum,* et cum ſis homo, humano more fruere vitae deliciis, contradicit his verbis: *Peccarem in Deum amatorem virtutis*, ſi voluptatis amator fierem. *Malum eſt hoc opus.* Et hactenus quidem velitatur, mox

e) videtur deeſſe μὴ. Sic enim infra L. de Ioſ. p. 535. vbi auctor litteralis ſenſus abſurditatem ſibi viſam allegoria eleuat.

f) τὸν θεὸν inſerui ex MSS. (quibus Cod. A. accedit.)

ὂν τὸν φιλάρετον, εἰ γενοίμην φιλήδονος· πονηρὸν g) γὰρ τοῦτ᾽ ἔργον. Καὶ νῦν μὲν ἀκροβολίζεται, ἤδη δὲ καὶ καρτερῶς ἀπομάχεται, ὅταν εἰς τὸν ἑαυτῆς εἰσέλθῃ οἶκον ἡ ψυχὴ, καὶ ἀναδραμοῦσα ἐπὶ τοὺς ἑαυτῆς τόνους ἀποτάξηται τοῖς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ gg) τὰ ἴδια ὡς ψυχῆς ἔργα ἐργάσηται· οὐτ᾽ εἰς τὸν οἶκον Ἰωσὴφ, οὔτε Πεντεφρῆ, ἀλλ᾽ εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ οὐ προστίθησι τὴν τίνος, ἵνα σκεπτικῶς ἀλληγορῇς, ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἡ μὲν οὖν οἰκία ἐστὶν ἡ ψυχὴ, εἰς ἣν ἀνατρέχει καταλιπὼν τὰ ἐκτὸς, ἵνα τὸ λεγόμενον h) ἔνθεν i) αὐτῷ γένηται. Τὰ δὲ τοῦ ἐγκρατοῦς ἔργα μήποτε θεοῦ βουλήματί ἐστι; καὶ γὰρ οὐδεὶς ἦν ἀλλότριος λογισμὸς τῶν εἰωθότων ἐν τῇ ψυχῇ κατοικεῖν εἴσω. Πλὴν οὐκ ἀφίσταται ζυγομαχοῦσα ἡ ἡδονὴ, ἀλλὰ τῶν ἱματίων λαβομένη, φησὶ, κοιμήθητι μετ᾽ ἐμοῦ· σκεπάσματα δὲ ὥσπερ σώματος τὰ ἐσθήματά ἐστιν, οὕτω τοῦ ζῴου σιτία καὶ ποτά. Τοῦτο δέ φησι· Τί παραιτῇ τὴν ἡδονὴν, ἧς ἄνευ οὐ δύνασαι ζῆν; ἰδοὺ ἐκλαμβάνομαι τῶν ποιητικῶν αὐτῆς, καί φημί σε μὴ ἂν δυνηθῆναι ὑποστῆναι, εἰ μή τινι τῶν ποιητικῶν k) χρήσαιο. Τί οὖν ὁ ἐγκρατής; εἰ μέλλω, φησὶ, δουλεύειν πάθει διὰ τὴν ποιητικὴν ὕλην, καὶ ἐξελεύσομαι ἀπὸ τοῦ πάθους ἔξω. Καταλιπὼν γὰρ τὰ ἱμάτια ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, ἔφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω. Τίς δὲ ἔνδον, φαίη τις ἄν, ἐξέρχεται; οὐ πολλοί; ἢ οὐ φυγόντες τινὲς τὸ ἱεροσυλεῖν, ἐξ ἰδιωτικῆς ἔκλεψαν οἰκίας, καὶ οὐκ ὄντες πατροτύπται, ἀλλότριον ὕβρισαν; οὗτοι ἐξέρχονται μὲν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, εἰς ἕτερα δὲ εἰσέρχονται· τὸν δὲ τελείως ἐγκρατῆ δεῖ πάντα φεύγειν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τὰ μείζω καὶ τὰ ἐλάττω, καὶ ἐν μηδενὶ ἐξετάζεσθαι τὸ παράπαν. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν Ἰωσὴφ, νέος τε γάρ ἐστι, καὶ τῷ l) αἰγυπτίῳ σώματι οὐκ

g) γὰρ inserui ex MSS. (in Editis enim et Cod. A. deest.)

gg) In praetermissis sic legit et distinguit Mang. τὰ ἴδια, ὡς ψυχὴ, ἔργα etc.

h) melius ἔνδον· vid. Gen. XXXIX. 11. cui etiam lectioni fauet contextus.

mox ſtrenue repugnat, quando in domum ſuam ingreſſa anima, viribus collectis renunciat rebus corporeis, et ſua propria vt ad animam attinentia operatur opera, non in aedibus Ioſephi, nec in Petephrae, ſed *domi*. Nec additur cuius domi, vt ſapienti allegoria explices illud, *agere ſua negotia*. Haec domus eſt anima, ad quam ille recurrit relictis rebus externis, vt quae internae dicuntur ibi fiant. Continentis autem opera an non per Dei voluntatem exiſtunt? nulla enim aderat aliena cogitatio ex his *quae ſolent verſari* in anima: nec tamen deſinit voluptas iugum quaſſare, ſed apprehenſo pallio iterat illud ſuum *Dormi mecum*. Protegitur autem vita cibo potuque, ſicut corpus veſtimentis. Sic igitur illa loquitur: Cur recuſas voluptatem, ſine qua non potes viuere? Ecce teneo quae illam faciunt, et pernego te poſſe ſubſiſtere, niſi vtaris rebus quae eam conficiunt. Sed quid ad haec reſpondet vir temperans? Si ſeruiendum eſt, inquit, affectui propter eius productricem materiam, extra affectum me proripiam. *Relicto enim in manu eius pallio fugit, et egreſſus eſt foras.* Dicat aliquis, et quis intro egreditur? Nonne multi? an non ſunt quidam qui fugiendo ſacrilegium furati ſunt ex priuatis aedibus? qui temperantes manibus a patre, pulſarunt alios? hi egrediuntur quidem vno peccato, ſed ingrediuntur aliud: atqui oportet perfecte temperantem peccata fugere omnia maiora minoraque, et in nullo prorſus deprehendi. Sed Ioſeph, homo iuuenis, cum Aegypto, corpore ſcilicet voluptati, repugnare, eamque ſuperare non poſſet, mauult fugere. Phinees autem ſacerdos zelo Dei correptus, non fuga ſibi ſalutem quaeſiuit, ſed arrepto *ſiromaſte*, hoc eſt ratione cum zelo coniun-

i) Sic MSS. Coisl. et Aug. Editi (et Cod. A.) αὐτὰ

k) Cod. A. χρῆσαι. P.

l) forte legendum et diſtinguendum αἰγύπτῳ, σώματι.

οὐκ ἴσχυσεν ἀγωνίσασθαι καὶ νικῆσαι τὴν ἡδονὴν, m) ἀποδιδράσκει· Φινεὲς δὲ ὁ ἱερεὺς ὁ ζηλώσας τὸν ὑπὲρ θεοῦ ζῆλον, οὐ φυγῇ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν πεπόρισται, ἀλλὰ τὸν n) σειρομάστην, τουτέστι τὸν ζηλωτικὸν λόγον λαβὼν, οὐκ ἀποστήσεται, πρὶν ἢ ἐκκεντῆσαι τὴν Μαδιανῖτιν, τὴν nn) ἐγκεκρυμμένην θείῳ χορῷ φύσιν, διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς, ἵνα μηδέποτε ἰσχύσῃ φυτὸν ἢ σπέρμα κακίας ἀνατεῖλαι. Οὗ χάριν ἐκκοπείσης ἀφροσύνης, ἆθλον καὶ κλῆρον ἡ ψυχὴ λαμβάνει διττὸν, εἰρήνην καὶ ἱερωσύνην, συγγενεῖς καὶ ἀδελφὰς ἀρετάς. Τοιαύτης μὲν οὖν γυναικὸς οὐκ ἀκουστέον, αἰσθήσεως μοχθηρᾶς λέγω· ἐπεὶ καὶ τὰς μαίας εὖ ἐποίει ὁ θεὸς, ὅτι τῶν προστάξεων τοῦ σκεδαστοῦ Φαραὼ ἠλόγουν, τὰ ἄῤῥενα τῆς o) ψυχῆς ζωογονοῦσαι, ἃ ἐκεῖνος ἤθελε διαφθείρειν, τῆς θηλείας p) ὅλης ἐραστὴς ὢν, τὸ δ᾽ αἴτιον ἀγνοῶν, καὶ λέγων ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν. Ἑτέρᾳ δὲ πειστέον γυναικὶ, οἵαν συμβέβηκε Σάῤῥαν εἶναι, τὴν ἄρχουσαν ἀρετήν. Καὶ πείθεταί γε ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ αὐτῇ παραινούσῃ ἃ δεῖ· πρότερον μὲν γὰρ q) ὅτε οὔπω τέλειος ἐγεγένητο, ἀλλ᾽ ἔτι πρὶν μετονομασθῆναι, τὰ μετέωρα ἐφιλοσόφει· ἐπισταμένη ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο γεννᾷν ἐξ ἀρετῆς τελείας, συμβουλεύει ἐκ τῆς παιδίσκης, τουτέστι παιδείας τῆς ἐγκυκλίου, παιδοποιεῖσθαι, τῆς Ἄγαρ, ὃ λέγεται r) παροίκησις. Ὁ γὰρ μελετῶν ἐν ἀρετῇ τελείᾳ κατοικεῖν, πρὶν ἐγγραφῆναι τῇ πόλει αὐτῆς, τοῖς ἐγκυκλίοις μαθήμασι παροικεῖ, ἵνα διὰ τούτων πρὸς τελείαν ἀρετὴν ἀφέτως ὁρμήσῃ. Ἔπειτα ὅταν ἴδῃ τετελειωμένον αὐτὸν,

καὶ

m) Cod. A. addit καὶ. P.

n) Sic pro συρομάστην MSS. et textus S. (item Margo Turnebi et Cod. A.) Hes. v. σειρομάστης, εἶδος ἀκοντίου.

nn) melius, vt videtur, ἐγγεγραμμένην; vid. infra l. 25.

o) Sic MSS. (cum Cod. A.) pro ζωῆς.

p) Benzelius reponit ὕλης, idque recte

q) Cod. A. ὅς P.

iuncta, non desistit prius quam *transfigat Madianitidem*, scilicet naturam occultantem se in diuino choro: idque *per vterum ipsius*, ne vnquam possit inde oriri stirps aut semen malitiae. Quapropter excisa insipientia, duplex accipit anima praemium, pacem atque sacerdotium, cognata germanaque bona. Talis igitur mulier audienda non est, loquor de sensu illo scelerato: quoniam et *obstetricibus bene fecit Deus*, quod mandato dissipatoris Pharaonis neglecto, masculos *animae foetus conseruabant*: quos ille interemptos volebat, amator materiae, sexus foeminei, Deum autem ignorans, dicendo, *Non noui eum*. Sed alia mulier est audienda, qualis Sarra fuit, id est princeps virtus: cui sapiens *ille Abraham paret monenti quae decuit*. Olim enim cum is nondum perfectus, nec dum mutato nomine, astrologiae daret operam: sciens eum non posse generare ex virtute perfecta, monet vt quaerat sobolem *ex ancilla*, hoc est ex encyclopaedia, videlicet *Agar*, quae vox inquilinam significat. Qui enim meditatur in virtute perfecta domicilium habere, prius quam inter ciues eius ascribatur, inquilinum agit in disciplinis encyclicis, vt his adiutus ad perfectam virtutem libere accedat. Deinde cum vxor viderit eum perfectum iamque ad gignendum idoneum, quamuis ille gratus erga disciplinas per quas virtuti commendatus fuerat, graue putat eis remittere nuncium, oraculo diuino mitigabitur dicente: *Omnia quaecunque monue-*

r) Hieron. lib. nom. hebr. *Agar aduena siue conuertens*, et in Lex. Graec. nom. hebr. ibid. p. 186. Ἄγαρ παροίκησις ἢ συστρέφουσα ἢ προσήλυτος. Duplex scil. etymon huius vocis comminiscuntur, eamque tum a גור, *peregrinari*, tum ab אגר *congregare* deducunt, ad quorum posterius alludit Hesych. v. Ἀγάῤῥις ἄθροισις, ἢ πλῆθος ἀγωγῆς, vel potius ἀγορῆς, vt Salmasio videtur. vid. et Clem. Alex. Strom. I. p. 333. Caeterum vid. infra lib. de Cherub. p. 108. et de Congress. p. 435. etc.

καὶ ἤδη δυνάμενον σπείρειν, κἂν ἐκεῖνος εὐχάριστος ὢν πρὸς τὰ παιδεύματα s) τὰ δι' ὧν ἀρετῇ t) συνεστάθη, χαλεπὸν ἡγῆται παραιτήσασθαι αὐτά, χρησμῷ πραϋνθήσεται θεοῦ τῷ κελεύοντι, Πάντα ἂν ὅσα εἴποι Σάῤῥα, ἄκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς. Νόμος ἡμῶν ἔστω ἑκάστῳ, τὸ δοκοῦν ἀρετῇ· εἰ γὰρ πάντων ὅσα παραινεῖ ἡ ἀρετὴ βουλόμεθα ἀκούειν, εὐδαιμονήσομεν.

Τὸ δέ, Καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἴσον ἐστὶ τῷ, συγκατέθου κακίᾳ, ἣν χρὴ u) σε ἀνὰ κράτος ἀπείργειν· διὰ τοῦτο ἐπικατάρατος σύ, x) οὐχὶ ἡ γῆ, ἐν τοῖς ἔργοις σου. Τίς οὖν ἡ αἰτία τούτων; ὁ ὄφις y) ἦν, ἡ ἡδονὴ ἔπαρσις ἄλογος ψυχῆς. Αὕτη κατάρατος ἐξ ἑαυτῆς, μόνῳ γέ τοι τῷ φαύλῳ προσγίνεται, σπουδαίῳ δ' οὐδενί. Ὁ Ἀδὰμ δὲ ὁ μέσος ἐστὶ νοῦς, ὃς τότε μὲν ἀμείνων, τότε δὲ χείρων ἐξετάζεται· ὁ γὰρ νοῦς ἐστιν, οὔτε φαῦλος οὔτε σπουδαῖος εἶναι πέφυκεν, ἀρετῇ δὲ καὶ κακίᾳ πρός τε τὸ εὖ καὶ πρὸς τὸ χεῖρον εἴωθε μεταβάλλειν. Εἰκότως οὖν οὐκ ἔστιν, z) ἐπικατάρατος ἐξ ἑαυτοῦ· ὡς οὔτε a) κακία ὤν, οὔτε κατὰ κακίαν πρᾶξις· ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἡ γῆ κατάρατος. Αἱ γὰρ πράξεις αἱ διὰ τῆς ὅλης ψυχῆς, ἣν κέκληκε γῆν, ἐπίληπτοι καὶ ὑπαίτιοι κατὰ κακίαν ἕκαστα δρῶντός εἰσι· παρ' ὃ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι ἐν λύπῃ φάγεσαι αὐτήν· ὅπερ ἐστὶν ἴσον τῷ, b) ἀπολαύσῃ τῆς ψυχῆς ἐπιλύπως. Ἐπωδύνως γὰρ ὁ φαῦλος πάντα τὸν βίον χρῆται τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, μηδὲν ἔχων χαρᾶς αἴτιον, ὃ πέφυκε γεννᾶν δικαιοσύνη καὶ φρόνησις, καὶ αἱ c) σύνθρονοι ταύτης ἀρεταί.

Ἀκάν-

s) τὰ deest in Cod. A. et Editis. P.

t) Sic MSS. pro συνετάθη (in Editis et Cod. A.)

u) σε inserui ex MSS. (quibus Cod. A. accedit.)

x) Voces οὐχὶ ἡ γῆ inuerse ponuntur, nam tum textus sacer, tum argumenti ratio monet sic rescribendum, ἡ γῆ, οὐχὶ σύ. Quod et Benzelio visum.

monuerit Sarra, audi vocem eius. Vnicuique nostrum lex esto, quicquid virtuti placet. Nam si omnia quaecunque monet virtus audire voluerimus, felices erimus.

Illud autem: *Et comedisti de arbore de qua praeceperam tibi ne comederes*, perinde est ac si diceret, consensisti malitiae quam debueras totis viribus repellere, propterea *maledicta*, non tu, *sed terra in operibus tuis.* Quae igitur horum causa? Serpens ille, voluptas, elatio bruta animae. Haec ex se ipsa maledicta, soli vtique malo accidit, caeterum bono nemini. At Adam, intellectus, est constitutus in medio, qui iam melior inuenitur, iam deterior; quatenus enim intellectus est, nec boni nec mali naturam habet, sed virtute vitioque in melius deteriusue mutari solet. Merito igitur non ipse maledictus ex se, vt qui nec vitium est, nec vitiosa actio: *sed terra maledicta est in eius operibus.* Nam actiones totius animae, quam terram vocauit, reprehensibiles culpabilesque sunt, secundum malitiam agentis. Et ideo adiungit: *In doloribus comedes ex ea:* hoc est frueris anima cum molestia. Laboriose enim quiuis malus per omnem vitam anima sua vtitur, nullam habens causam laetitiae, ad quam generandam nata est iustitia prudentiaque, caeteraeque sodales huius virtutes.

y) ἣν deest Editis, sequens ἡ vero Codici A. P.

z) Cod. A. *κατάρατος* P.

a) *κακία ὤν, ὅτε* desunt Codici A. P.

b) Cod. A. *ἀπολαύσει.* P.

c) vid. Origen. c. Cels. L. III. p. 142.

Ἀκάνθας ἂν καὶ τριβόλους d) ἀνατελεῖ σοι. Ἀλλὰ τί φύεται καὶ βλαστάνει ἐν ἄφρονος ψυχῇ, πλὴν τὰ κεντοῦντα καὶ τιτρώσκοντα αὐτὴν πάθη; ἃ διὰ συμβόλων ἀκάνθας κέκληκεν, οἷς ἡ ἄλογος ὁρμὴ e) πρὸς τὸν τρόπον πρώτοις ἐντυγχάνει, μεθ' ὧν ταχθεῖσα, πάντα τὰ αὐτῆς καταφλέγει καὶ διαφθείρει. Λέγει γὰρ οὕτως· Ἐὰν δὲ ἐξελθὸν πῦρ εὕρῃ ἀκάνθας, καὶ f) προσεμπρήσῃ ἅλωνα ἢ στάχυας ἢ πεδίον, ἀποτίσει ὁ τὸ πῦρ ἐκκαύσας. Ὁρᾷς ὅτι τὸ πῦρ ἐξελθὸν, ἡ ἄλογος ὁρμὴ, οὐκ ἐμπίμπρησι τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ εὑρίσκει; Ζητητικὴ γὰρ τῶν παθῶν οὖσα, ἃ ἐπόθει λαβεῖν g) εὗρεν· ὅταν δὲ εὕρῃ, καταφλέγει τρία ταῦτα, ἀρετὴν τελείαν, προκοπὴν, εὐφυΐαν. Ἀρετὴν μὲν οὖν παραβέβληκε τῇ ἅλῳ· συγκεκόμισται γὰρ ὡς ἐνταῦθα ὁ καρπὸς, οὕτω καὶ ἐν τῇ τοῦ σοφοῦ ψυχῇ τὰ καλά· στάχυσι δὲ τὴν προκοπὴν, ἐπεὶ καὶ ἑκάτερον h) ἀτελὲς, ἐφιέμενον τοῦ τέλους· πεδίῳ δὲ τὴν εὐφυΐαν, ὅτι εὐπαράδεκτος σπερμάτων ἀρετῆς ἐστιν. Ἕκαστον δὲ τῶν παθῶν, τριβόλια εἴρηκεν· ἐπειδὴ τριττά ἐστιν, αὐτό τε, καὶ τὸ ποιητικὸν, καὶ τὸ ἐκ τούτων ἀποτέλεσμα, οἷον ἡδονὴ, ἡδὺ, ἥδεσθαι· ἐπιθυμία, i) ἐπιθυμητὸν, ἐπιθυμεῖν· λύπη, λυπηρὸν, λυπεῖσθαι· φόβος, φοβερὸν, φοβεῖσθαι. Καὶ φάγεσαι τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου k) φάγεσαι τὸν ἄρτον σου. Χόρτον καὶ ἄρτον καλεῖ συνωνύμως, πρᾶγμα τ' αὐτόν. Χόρτος ἀλόγου τροφή ἐστιν· ἄλογον δὲ φαῦλος ἐκτετμημένος τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἄλογοι δὲ καὶ αἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς οὖσαι μέρος· ὁ δὲ νοῦς ἐφιέμενος τῶν αἰσθητῶν, διὰ τῶν ἀλόγων αἰσθήσεων, οὐκ ἄνευ πόνου καὶ

d) Cod. A. ἀνατελλεῖ. P.

e) omnino legendum πυρὸς, cui certe emendationi contextus fidem facit. Sequitur enim καταφλέγει etc.

f) Cod. A. προσεμπρήσει. P.

g) Cod. A. εὗρε. P.

h) Sic MS. Coll. Nou. Editi (et Cod. A.) εὐτελές. Sed male ob sequentia ἐφιέμενον τοῦ τέλους.

Ergo ſpinas et tribulos producet tibi. Quid enim aliud naſcitur in anima inſipientis, niſi affectus pungentes eam vulnerantesque? quos figurate ſpinas vocauit, in quos brutus impetus *inſtar ignis* primos incurrit, et cum his commiſſus eius omnia incedit et disperdit. Sic enim loquitur ſcriptura: *Quod ſi egreſſus ignis inuenerit ſpinas, et latius vagatus exuſſerit aream, aut ſpicas, aut campum, luet is qui ignem accendit.* Viden' quod ignis *egreſſus*, ſcilicet brutus impetus, non accendit ſpinas, ſed *inuenit?* Cum enim pronus ſit ad quaerendos affectus, quae deſiderabat inuenit: et his inuentis exurit iſta tria: virtutem perfectam, profectum, et bonam indolem. Virtutem igitur comparauit *areae:* ſicut enim huc fructus comportantur, ſic res honeſtae in ſapientis animam. *Spicis* autem profectum, quia vtrumque imperfectum, tendens ad finem ſuum. Denique *campo* bonam indolem, quod haec capax ſit virtutis ſeminum. Singulas autem affectus vocauit tribulos: quia terni ſunt, affectus ipſe eiusque tum cauſa tum effectus, vt voluptas, volupe, delectari: concupiſcentia, concupiſcibile, ipſum concupiſcere: moleſtia, moleſtum, ipſum moleſtari; timor, terribile, ipſum timere. *Et comedes herbam agri, in ſudore vultus tui comedes panem tuum.* Herbam vocat panem per ſynonymiam, rem eandem. Herba bruti cibus eſt: brutus vero malus, cui execta eſt recta ratio. Bruti quoque ſenſus ſunt, quamuis partes animae: at mens cupida ſenſibilium, per brutos ſenſus ea non ſine labore ac ſudore appetit. Eſt enim perquam aerumnoſa moleſtaque inſipientis vita, conſectantis

i) Sic pro ἐπιθυμνητικὸν MSS. Coll. Nov. (et Cod. A.)

k) φάγεσαι τὸν ἄρτον σȣ deſunt Cod. et Editis. P. Addidimus ex LXX. editis, nec cuiquam proxime ſequentia legenti dubium eſſe poteſt, illa adieciſſe noſtrum, cur enim alioquin χόρτον et ἄρτον poſita eſſe συνωνόμως diceret? Benz.

καὶ ἰδρῶτος ἐφίεται. Σφόδρα γὰρ ὀδυνηρὸς καὶ ἐπαχθὴς ὁ τοῦ ἄφρονος βίος, μετιόντος καὶ ἐπιλιχνεύοντος τὰ ποιητικὰ τῶν ἡδονῶν, καὶ τῶν ὅσα κακία ἀπεργάζεσθαι φιλεῖ. Καὶ μέχρι τίνος; Μέχρι, φησὶν, ἀποστρέψεις εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης. Νῦν γὰρ οὐκ ἐν τοῖς γεώδεσι καὶ ἀσυστάτοις ἐξετάζεται, τὴν οὐράνιον σοφίαν καταλιπών; Πῆ οὖν ἔτι ἀποστρέφεται, σκεπτέον. Ἀλλὰ μή ποτε ὃ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν; Ὅτι ὁ ἄφρων νοῦς ἀπέστραπται μὲν ἀεὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἴληπται δὲ οὐκ ἀπὸ τῆς μεταρσίου φύσεως, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς γεωδεστέρας ὕλης. Καὶ μένων δὲ καὶ κινούμενος ὁ αὐτός ἐστιν, ἐφιέμενός τε τῶν αὐτῶν. Διὸ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ προειρημένῳ. Δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο, ἡ ἀρχή σου καὶ τὸ τέλος ἓν καὶ ταὐτόν ἐστιν. Ἦρξω τε γὰρ ἀπὸ τῶν φθειρομένων l) γῆς σωμάτων, m) τελευτήσεις δὲ πάλιν εἰς ἐκεῖνα· τὴν μεταξὺ τοῦ βίου τρίψας ὁδὸν, οὐ λεωφόρον, ἀλλὰ τραχεῖαν, βάτων καὶ τριβόλων κεντεῖν τε καὶ τιτρώσκειν πεφυκότων μεστήν.

l) Editi et Cod. A. γῆ.

tis abligurientisque quicquid voluptatem parit, et effectus quoscunque malitiae. Et quousque tandem? *Donec reuertaris in terram ex qua sumptus es.* Nunc vero an non in terrenis censetur, ex quo reliquit coelestem sapientiam? Considerandum est igitur quonam reuertatur. Fortasse quod dicit, tale quiddam est; quod insipiens mens auersatur quidem semper rectam rationem: desumpta est autem non e sublimi natura, sed de humiliore terrenaque materia. Est autem eadem siue maneat siue moueatur, et eadem appetit. Ideo addit: *Terra es, et in terram reuerteris.* Quod idem est cum antedictis. Praeterea significat hoc quoque: principium tuum et finis vnum idemque est. Inchoatus es ex corruptibilibus terrae corporibus, desines rursum in illa, peracta interim vitae via, non plana, sed aspera, sentibus tribulisque ad pungendum lacerandumque natis obsita.

m) Sic MSS. et Turneb. in Margine (Cod. A. et Editi *τελευτήσει.*)

CONTENTA

IN HOC TOMO.

NORIMBERGAE,

Typis Stiebnerianis.

5 vols Kaf
φ21-